OPVS ERVDITISSIMVM

DIVI IRENAEI EPISCOPI LVGDVNENSIS IN QVINQVE LIBROS DIGESTVM, IN QVIBVS MIRE RETEGIT ET

confutat ueterum hæreseon impias ac portentosas opiniones, ex uetustissimorum codicum collatione quantum licuit DES. ERASMI ROTERODAMI opera emendatum.

Additus est index rerum obseruatu dignarum.

BASILEAE

M D XLVIII

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. BERnardo episcopo Tridentino Des. Erasmus Roterodamus S. D.

NTVIS ornatissime præsul auspicijs in lucem producimus, magnum illum ecclesiæ propugnatorem, ac pro sui nominis augurio pacis ecclesiasticæ uindicem IRENAEVM. Nam εἰρήνη Græcis pacem sonat, & in Euāgelio dominus beatos pronuntiat εἰρηνοποιοὺς, id est pacificos, quoniam, inquit, filij dei uocabunt. Deus eñ non est dissensionis autor sed pacis, qui per filium suum pacificauit ea, quæ in cœlis & quæ in terris. Contrà qui dissidijs orbem concutiunt, parentem suum referunt, qui primus seuit discordiam inter deum & hominem, ac salutiferam Euangelicæ doctrinæ segetē uitiauit, clàm inspersis zizanijs: nocturnum opus aptumq́ principi tenebrarū. Vtinam & in his ecclesiæ tumultubus, quibus nec in annalibus legimus unquam exortos uel grauiores, uel latius diuagatos, quanquam latissime se sparserat Arianorum hæresis, exoriantur aliquot Irenæi, qui spiritu euāgelico mundum redigant in cōcordiam. Nam libri qui nunc utrinq́ prouolant, riusmodi fermè sunt, ut citius nouum excitent incendium, quàm uetus restinguant. Verū hoc per Christianos principes faciet dominus, postquam nobis ad meliora conuersis ex irato cœperit esse propicius. Ad Irenæum meum redeo. Quur enim nō meum appellem, quem penè sepultū, absterso quantum licuit situ, luci restituimus, indignum profectò qui perpetua obliuione obsolesceret. Spirant enim illius scripta priscum illum Euangelij uigorem, ac phrasis arguit pectus martyrio paratum. Habent enim martyres suam quandam dictionem, feriam, fortem, ac masculam. Fuit uicinus Apostolorum temporibus, quum adhuc martyrum triumphis floreret ecclesia. Nam puer audiuit Polycarpum in Asia, Polycarpus autem Ioannis Euangelistæ fuit discipulus, à quo & Episcopus Smyrnæis datus, notus & alijs apostolis discipulisq́, qui uiderant & audierant dominum, ex quorum relatione multa solitus est cōmemorare, quæ literis prodita non sunt. Huius uiri de Christo deq́ Christi discipulis sermones IRENAEVS puer auidissimis imbibit auribus, ac penitus inscripsit cordi suo, sic ut senex etiam horum omnium uiuidam ac præsentem retineret memoriam, quēadmodum ipse mul-

tis uerbis testatur in his quæ scripsit ad Florinum. Referuntur autem Ecclesiasticæ historiæ libro quinto, capite uigesimo. Manebant eo seculo ueterum ecclesiæ charismatum manifesta uestigia, quandoquidē ipse libro quinto refert, se multos audisse fratres in ecclesia, quibus esset donum prophetiæ qui dei mysteria enarrarent, qui linguis omnibus loquerentur, qui secreta hominum proferrent non ad ostentationem sed ad utilitatem. Et alibi docet, fuisse qui inuocato Iesu nomine morbos ac dæmones profligarent. Habes IRENAEI commendationem ab antiquitate. Accipe nunc pietatis & integritatis testimonia, quæ quidem hoc sunt speciosiora, quòd eo seculo promerenti contigerunt, quo laus hæc ferè supplicijs ac mortibus erat emenda. Nunc delicata res est Christiani nominis professio quum nec facultatibus nec corporibus ullum à persecutore periculum est. IRENAEVS igitur presbyter ecclesiæ Lugdunensis ad componendum ecclesiæ dissidium Romam mittitur, ubi tum præsidebat Eleutherus, mittitur autem martyrum epistolis magnifice cōmendatus, & quòd Euangelij zelo præmineret, & quòd dignitati presbyterij, morum integritate responderet: unde dignus est habitus qui Photino siue Pothino (uariant enim in nomine codices) Lugdunensis ecclesiæ præsuli, qui natus annos ferè nonaginta martyrium peregit, subrogaretur. Ecclesiasticæ concordiæ tam fuit studiosus, ut quum Victor Romanus Pontifex multas ecclesias amputasset à communione, quòd in celebratione diei pascalis, & in obseruatione ieiuniorum, morem obtinerent à Romana consuetudine diuersum, magna libertate Victorē reprehenderit, quòd præter exemplum eorum quibus successerat, tam facilis esset ad amputandas ecclesias, non in fide sed in ritibus quibusdam dissidentes. Refert hæc fusius Ecclesiasticæ historiæ liber quintus capite uigesimo quarto. Hæc IRENAEVS, quum nunc Ptolemæi quidam ex quamlibet friuolis nugis, hæresēon & schismatum excitent calumniam. Sed unde pietatis illius certius argumentum proferam, quàm ex ipsius scriptis, quæ spirant pectus euangelicum, & martyrij (ut ita loquar) candidatum? Nunc de doctrina paucis accipe. Eloquentiæ nec studiosum nec peritum sese fatetur ipse præfans in primum librum. Ac non affectatam quidem ab eo facile crediderim: ignoratam ne credam, facit ipse sermonis cursus, in rebus tam spinosis ac perplexis, imò fastidij plenis, dilucidus, digestus, ac sibi cohærens, nisi quòd mihi nondum satis liquet, Græcène scripserit an Latine, etiamsi magis arbitror latine scripsisse, Græci tamen sermonis peritiorem. Itaque figuris Græcis tanquam suo iure abutitur Latine loquens, ueluti noceri pro lædi, quemadmodum Græci dicunt βλάπτεσθαι, ἰσχύοντα, id est habentes, pro ualentes: cuius generis

aliquot annotauimus in spatijs marginum, ne lector his offenderetur. Certe liberalium disciplinarum omnium peritissimum fuisse constat. Tertullianus enim in lib. quem scripsit aduersus Valentinianos, indicās quos in eo opere fuerit sequutus, hunc in modum loquitur: ut Iustinus philosophus & martyr, ut Miltiades ecclesiarum sophista, ut IRENAEVS omnium doctrinarum curiosissimus explorator. Quin & Eusebius Cæsariensis in Catalogo scriptorum illustrium, qui circa Soteris ætatem ecclesiam dei uita simul & scriptis illustrarunt, quum uentum est ad Irenæum, dicit, Et præcipuus IRENAEVS, quorum omnium ad nos Apostolicæ fidei & sanæ doctrinæ præclarissima monumenta perlata sunt. Floruit autem potissimum Commodi temporibus. Cæterum posteaquam ordo nos uocat ut de tam egregii uiri scriptis aliquid dicamus, dolor quidam subit animū meum, quòd ex tot laudatissimis monumentis hoc opus solum, ut uidetur, remansit incolume. Scripsit enim librum ad Blastum De schismate, alium ad Florinum presbyterum ab ecclesia prolapsum, De Monarchia, siue quòd deus non sit conditor malorum. Nam Blastus eodem errore teneri uidebatur, qui prius Polycarpi discipulus, pòst in hæresim Valentinianam deuolutus est. Scripsit autem & De Ogdoade librum, quem eximie probat diuus Hieronymus. Hic est cui affixit obtestationem ad scribas, quam & nos præfiximus huic operi. Hæc tantum uiderat Eusebius. Hieronymus addit uolumen breue contra gentes, rursus aliud De disciplina. Item ad Martianum fratrem De Apostolica prædicatione. Denique librum uariorum tractatuum. Ex his tam multis uiri lucubrationibus solum hoc quod nunc damus, seculorum inuidia reliquum esse uoluit. Quod utinam sic dare licuisset, quemadmodum ab illo proditum fuit. Primus & secundus quoniam ferè occupantur recensendis monstrosis hæreticorū & uocabulis & opinionibus, alicubi torserunt nos, quos nemo nisi patientis stomachi poterit absque tædio peruoluere. Tribus exemplaribus sumus adiuti, uno quod Romæ descriptum illinc ad nos misit egregius studiorū patronus Ioannes Faber, duobus è monasterijs commodato præbitis. Ex Tertulliano pauca restituimus, quòd illic plus etiam erat deprauationis in uocabulis: non pauca coniecturis sumus assecuti, quæ si parum certa uidebantur, in margine tantum annotauimus. Solis autem scripturarum præsidijs pugnat aduersus cateruā hæreticorum, quorum princeps fuit Simon ille Samarites, Magiæ peritus, qui se deum summum ausus est prædicare, & Selenen scortum suum persuasit esse summam mentem, & hic impostor Romæ statuam meruit cum hac inscriptione, Simoni sancto deo. Huius discipulus Menander, non in nomine IESV, sed in nomine suo baptizabat, negans

cum Simone, mundum hunc à deo conditum, sed ab angelis: quem errorem è Platonis philosophia uidetur hausisse. Post hūc Saturninus Antiochenus dicebat, hunc mundum conditum non à summo deo sed à septem angelis. Hos sequutus Basilides Alexandrinus in maiorē erupit insaniam, præter alia dogmatum portenta, summum quendam deum inuehens, & ficto nomen æquè fictum imponēs, Abraxas, qui Valentino seminarium insaniæ præbuisse uidetur. Nam quos ille cœlos uocabat, hic dixit αἰῶνας. Dehinc Nicolaus turpitudinis doctor, cum superioribus negat mundum hunc à deo conditum. Quin & Ophitæ monstrosa quædam somnia de Aeonibus, & corū præcipuo Ialdaboth prodiderunt. Successit his Carpocrates gnosticorum autor, aperte magiam exercens, ac dæmones παρέδρους iactans, quale quiddam de Socrate legimus. Sequutus est hos Cerinthus, negans mundū à deo conditum, mentiens Christum ex Ioseph semine natum, legem non à deo sed ab angelis latam. Huic contrarius Ebion sic adstruit legem, ut subuertat Euangelium. Talibus portentis successit Valentinus omnium portentuosissimus, Platonicæ philosophiæ sectator, uir alioqui doctrina pollens, iuxtà atq; eloquentia. Ambiebat episcopi dignitatem, sed indigne ferens sibi prælatum alium, qui in tormentis confessus fuit nomen domini, ad turbandam ecclesiam uertit ingeniū, totam doctrinam Christianam ad confictas uoces & perplexas fabulas pertrahēs. Huius impijs inuentis non nihil addiderunt Ptolemæus & Secundus, aucto uidelicet Aeonum numero, sic tamen ut in quibusdam ab eo dissentirent. Eadem cum Valentino docuit Heracleon, sed nouitate pronunciationis uideri studuit diuersa tradere. Post hunc Marcus & Colarbasus, alioqui non degenerantes à Valentino, rem mire ridiculam commenti sunt, omnia fidei mysteria ad Græcum alphabetum pertrahētes. Successit his Cerdon impietatum lernam secum trahens. Duos enim deos finxit, alterum bonum, alterum sæuum, à sæuo mūdum creatum. Legem in totum repudiabat: solum euangelium Lucæ, nec id totum recipiebat. apostoli Pauli epistolas nec omnes nec totas probabat. Acta apostolorum & Apocalypsin ut falsa reijciens, docebat Christum boni dei filium in phantasmate tantum uenisse, nec uere passum, nec uere natum: resurrectionem animæ probans, carnis negans. Hic dum aliquando confiteretur errorem, & rursus clàm, interdum & palàm doceret impia, tandem conuictus ueluti deploratum membrum à communione fratrum resectus est. In huius impietatē successit Marcion, genere Ponticus, Stoicæ philosophiæ studiosus, episcopi filius, ob stupratam uirginem eiectus ab ecclesia, qui tamen pòst interdixit nuptias Christianis. Cerdonis ac Marcionis blasphemam doctrinam excepit Lucanus qui-

dam, ob id obscurus, quòd nihil innouarit ex eorū doctrina quos seque batur. Sed Apelles Marcionis discipulus, quo se faceret nouæ factionis autorem, multa ex magistri dogmatibus reprobauit, sed sic ut nihilo sa niora substitueret. Hic allegauit nobis puellā nomine Philumenen, cui fingebat adesse propheticū spiritum, quam tamen Augustinus scripsit à Seuero quodam inductā, haud scio quid sequutus: Nam Eusebius & Tertullianus in hoc quod narro consentiunt. Inter hæc portenta latue runt Potitus & Basiliscus, qui Marcionē sequuti duo rerum principia tradiderunt. Syrenus magis etiam delirans, tria principia siue tres natu ras induxit. Hos omnes sequutus Tatianus, ex Iustini discipulo factus hæreticus, Valētini Marcionisq́ pestifera dogmata reuocauit, discipu lum habuit Calistionē. In tam longam seriem se porrexit illa detestanda lues à Simone mago profecta, dictuq́ mirum quàm ægre desiit. Iam e nim Valentini nomen erat extinctum, quum tamen non deessent Va lentiniani. Nec omnino finis uidebatur futurus, nisi uenisset Mōtanus, qui cæteris omnibus abrogauit autoritatē, se prædicans esse spiritū san ctum à Christo promissum, qui deduceret in omnem ueritatem. Quan quam & Manichæus non nihil erroris ex Basilide uidetur hausisse. Ac cidit autem hic quod solet in febri uehementer tenaci, quæ nunc est re missior nunc acrior, nunc in aliam atq; aliam speciem sese uertit, nec de sinere potest, donec in phrenesim aut in aliud malum præsentius exeat. Aduersus hæc portenta scripsere Iustinus, quem aliquoties citat Irenæ us, Miltiades, Proculus, & Tertullianus: Cuius libros quos eruditissi mos scripsit aduersus Valentinianos & Marcionē, præterea de hæresi bus & hæreticorū præscriptis, si quis legere nō grauabitur, rectius in telliget hos Irenæi libros. Iam mihi uideor satis præfatus ornatissime Præsul, quod ad huius operis rationē attinet, & tempus erat finem im ponere prologo: quod quidem faciam, si paucis aperuero, quæ cogita tio subierit animū meum in hoc argumento uersantis. Non enim queo satis admirari consilium inscrutabile dei, qui miris modis sponsam su am ecclesiam uindicarit, purgarit, erudierit, euexerit, illustrarit, in quibus omnibus nihil est nō alienissimum ab humanis consiliis, quem admodum ipse loquitur per Esaiam hominibus: Non enim cogitatio nes meæ, cogitationes uestræ: neq; uiæ meæ, uiæ uestræ, dicit domi nus. Quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt uiæ meæ à uijs uestris, & cogitationes meæ à cogitationibus uestris. Quemadmo dum igitur ipse dominus descēdens è cœlis uiā aperuit in cœlos, & ac cepta forma serui parauit sibi dominiū omniū quę in cœlis quæq; in ter ris, ac per summā ignominiam consequutus est æternā gloriam, patien do deuicit hostem, morte promeruit immortalitatē: sic pusillum & im

bellem gregem suum alienissimis à mundi ratione præsidijs prouehit: per imperitos cõfutauit mundi sapientiam, per paucos subegit omnes mundi nationes, per imbecilles prostrauit tyrannorum potentiam, per imbelles expugnauit omnem munitionẽ attollentem sese aduersus deum, per ignotos & humiles obscurauit uniuersam mundi gloriam, per oues domuit leones, per columbos abegit serpentes. Et passus quidem est in ouiculas suas satanam & mundum hunc totis artibus ac uiribus suis insurgere, uerum arcanis suis cõsilijs omnia mala uertit electis suis in bonum. Solus enim ille rex regum nouit & uti bonis & abuti malis in suam gloriam & ecclesiæ salutem. Infremuit aduersus paucos & humiles Christi discipulos Iudæorum zelus, Pharisæorum supercilium, sacerdotum autoritas, tum regum legibus & copijs armata potentia, magorum præstigiæ, philosophorum eruditio, hæreticorum seditio. Tot machinis satanas oppugnabat ouile Christi. Sed domino temperante conatus & actiones hominum, supplicijs ac mortibus creuit & inualuit ecclesia, impiorum philosophorum oblatrationibus confirmata est Euangelica philosophia, præstigiæ magorum illustrarunt Christi diuinam uirtutem in discipulis operantem, schismaticorum molimina, piorum concordiam arctius iunxerunt, ac uelut in phalangem redegerunt: hæreticorum impia dogmata, ad scrutandum arcanas literas compulerunt. Itaque factum est, ut dum Iudæi zelo legis sed non secundum scientiam pugnant aduersus Euangelium, certius cognouerimus antiquatas esse legis umbras, & illustrata est Euangelij gloria. Rursus dum persequutor ignominijs, cruciatibus, ac mortibus conatur fidem in Christum extinguere, fidem auxerit, charitatem accenderit, spem reddiderit firmiorem, & piorum tolerantiam dum exercet, illustrarit. Postremo dum hæreticorum argutationibus agitatur, magis uti didicit armatura diuinarum literarum, & confirmata est impugnata ueritas. Primus ecclesiæ congressus fuit cum Iudæis, quorum utinam non extarent & hodie reliquiæ. Hic strennuum propugnatorem Euangelicæ libertatis præstitit apostolus Paulus. Magiæ principem Petrus deiecit. Secundus fuit cum philosophis & hæreticis, qui ferè philosophiæ præsidijs bellabant aduersus Euangelium. Horum impressiones, post apostolos exceperunt uiri doctrina facundiáq; præcellentes. Nec ideo damnanda est philosophiæ sobria cognitio, quòd à philosophis ferè natæ sunt omnes hæreses, quum per philosophos item oppressæ sint. Valentinus philosophus oppugnauerat ecclesiã, sed Iustinus philosophus, & IRENAEVS philosophus defendit. Marcion philosophus impetijt ueritatem, sed Tertullianus philosophus confecit hostem. Celsus philosophus blasphemias euomuit in Christum, sed Origenes melior

philo

philosophus ex illius blasphemijs illustrauit CHRISTI gloriam. Libanius sophista defendit idololatriam, sed hoc facūdior Chrysostomus asseruit uerum dei cultum. Idem fecit orator Symmachus quod Libanius, sed hunc confodit potentior orator Prudentius. Itaq; bona quædam spes habet animum meum fore, ut hanc ecclesiæ tempestatem dominus inscrutabili suo consilio uertat in bonos exitus, excitetq; nobis Irenæos aliquot, qui cōpositis dissidijs pacem orbi restituant. Hunc interim IRENAEVM uelut ominis fausti loco læta fronte dignaberis accipere Præsul optime, tui nominis auspicijs in lucem prodeuntem. Id ut facerem nō tam mihi persuasit singularis quidam, ac ut gratuitus, ita perpetuus animi in me tui fauor, quàm uno omnium ore prædicata morum tuorum integritas, cum admirabili prudentia pariq; humanitate coniūcta. Sed nulla laus Episcopo dignior, quàm quòd ubiq; studes paci concordiæq; Christiani populi. Atq; hæ quidem in te uirtutes hoc sunt admirabiliores, quòd ætate florenti Nestorē quendam, ut ita loquar, præstas tum illustriss. principi FERDINANDO, tum ecclesiæ CHRISTI. Nec ignota, nec tuas dotes prædico, sed pro donis in te collatis, & deo gratias agimus, & nobis gratulamur. Amplitudinē tuam bonis omnibus augeat is, à quo solo proficiscitur uera felicitas. Datum Basileæ sexto Calend. Septembris. ANNO M D XXVI.

DIVI IRENAEI OBTESTATIO AD SCRIBAS.

ADIVRO TE, QVI TRANSSCRIBIS LIBRVM ISTVM PER DOMINVM IESVM CHRISTVM, ET PER GLORIOSVM EIVS ADVENTVM, QVO IVDICATVRVS EST VIVOS ET MORTVOS, VT CONFERAS POSTQVAM TRANSSCRIPSERIS, ET EMENDES ILLVM AD EXEMPLAR, VNDE SCRIPSISTI, DILIGENTISSIME: HANC QVOQVE OBTESTATIONEM SIMILITER TRANSFERAS, VT INVENISTI IN EXEMPLARI.

INCIPIVNT CAPITVLA IRENAEI LVGDVNENSIS Episcopi in librum primum contra hæreses.

DIVI IRENAEI EPISCOPI LVGDVNENSIS ADVERSVS HAERESES VALENTINI SIMILIUMQ;, Liber primus.

PRAEFATIO.

QVATENVS ueritatem refutantes quidam inducũt uerba falsa, & genealogias infinitas, quæ
quæstiones magis præstant, quemadmodum — 1. Tim. 1
Apostolus ait, q̃ ædificationem dei, quæ est in
fide: & per eam quæ est subdole exercita uerisi
militudo, transducũt sensum eorum, qui sunt
inexpertiores, & in captiuitatem ducunt eos,
falsantes uerbũ domini, interpretatores mali
eorum quæ bené dicta sunt effecti: & multos
euertunt, attrahentes eos sub occasione agnitionis, ab eo qui hanc uni
uersitatẽ constituit & ordinauit, quasi altius aliquid & maius habentes — ἔχοντες. i. ualentes
ostendere, q̃ eum, qui cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt, fecit:
Suadẽter quidem illi illiciũt per bonorũ† morem simpliciores ad requi — πιθανῶς.
rendi modum, male aũt perdunt eos iniqui, & impiam sententiã ipsorũ — aliâs, mortem
factam non ostendunt, ne denudatus fiat cõprehensibilis, suasorio aũt
cooperimento subdole adornarus, & in ipsa ueritate (ridiculum est dice
re) ueriorem semetipsam præstat, ut decipiat exteriori phantasmate ru
diores: quẽadmodũ à meliore nobis dictum est de huiusmodi. Quomo
do lapidem preriosum, smaragdum, magni pretij apud quosdam uitre
um in eius contumeliã per artem asimilarum, quoadusq; non adest qui
potest probare & artificium arguere quod subdole sit factum. Quum e
nim cõmixtum fuerit æramentũ argento, quis facile poterit, rudis cum
sit, hoc probare? Igitur ne sortè & cũ nostro delicto abripiantur quidam
quasi oues à lupis, ignorantes eos propter exterius ouilis pellis superin — Solœc.
dumentum, à quibus cauere denunciauit nobis dominus, similia qui
dem nobis loquẽtes, disimilia uero sentientes: necessarium duxi, cum
legerim Cõmentarios ipsorum, quemadmodum ipsi dicunt, Valentini
discipulorum, quibusdam autem ipsorum & congressus, & apprehen
dens sententiam ipsorum, manifestare tibi dilectisime, portentuosissi
ma & altisima mysteria eorum, quæ non omnes capiunt, quia non om
nes cerebrum habent, ut & ru cognoscens ea, omnibus his qui sunt te
cum, manifesta facias, & præcipias eis obseruare se à profundo insensa — φυλάξαι. i. cauere.
tionis, & eius quæ est in deum blasphemationis. Et quantũ nobis uirtu
tis adest, sententiã ipsorum, qui nunc aliud docent, dico aũt eorum, qui

Ptolemæus hæresim à Valentino delineatam auxit.

sunt circa Ptolemæum, qui est uelut flosculus Valentini scholæ, cōpendiose, & manifeste ostendimus, & alijs occasiones dabimus secundū nostram mediocritatem ad euertendum eam, nō constantia neq; apta ueritati, ostendentes ea quæ ab ijs dicunt, neq; cōscribere consueti, neq; qui sermonū arti studuerimus: Dilectione aūt nos adhortante, & tibi & omnibus qui sunt tecum manifestare, quæ usq; adhuc erāt abscońsa. Iam autem secundum gratiā dei in manifestum uenerūt doctrinæ ipsorum. Nihil enim est coopertū, quod non manifestabitur, & nihil absconsum, quod nō cognoscetur. Non aūt exquires à nobis, qui apud Celtas commoramur, & in barbarum sermonem plerunq; auocamur, orationis artem quam non didicimus, neq; uim conscriptoris, quam non affectauimus, neq; ornamentū uerborum, neq; suadelam quam nescimus: Sed simpliciter & uere & Idiotice, ea quæ tibi cū dilectione scripta sunt, cum dilectione percipies, & ipse augeas ea penes te, ut magis idoneus quam nos, quasi semen & initia accipiens à nobis: & in latitudine sensus tui in multū fructificabis ea, quæ in paucis à nobis dicta sunt, & potenter afferes ijs qui tecum sunt, ea quæ inualide à nobis relata sunt. Et quēadmodum nos elaborauimus olim, quærenti tibi discere sententiā eorum, nō solum facere tibi manifestam, sed & subministrationem dare, uti ostenderemus eam falsam: Sic & tu efficaciter reliquis ministrabis secundum gratiam quæ tibi à domino data est, ut iam non abstrahantur homines ab illorum suadela, quæ est talis.

Narratio omnis Argumenti Valentini discipulorum. Caput I

αἰών, seculum. προαρχὴν, i. ante principium siue priorem principio. προπάτωρ, i. patre prior. Βύθος, profunditas. ἔννοια, cogitatio proprie tacita. χάρις, gratia. σιγὴ, silentium.

DICUNT esse quendā in inuisibilibus & inenarrabilibus altitudinibus perfectū Aeonem qui ante fuit. Hunc aūt & proarchen & propatora, & Bython uocant: esse aūt illum inuisibilem, & quem nulla res capere possit. Cum aūt à nullo caperetur, & esset inuisibilis, sempiternus, & ingenitus, in silentio & in quiete multa fuisse in immensis Aeonibus. Cū ipso aūt fuisse & Ennœan, quam etiā Charin & Sigen uocant, & aliquando uoluisse à semetipso emittere hunc Bythum, initiū omniū & uelut semen. Prolationē hanc præmitti uolunt, & eā deposuisse quasi in uulua eius quæ cū eo erat Sige. Hanc aūt suscepisse semē hoc, & prægnantē factam generasse Nun, similem & æqualē ei qui emiserat, & solū capientē magnitudinē patris. Nun aūt hunc unigenitū uocāt, & patrē, & initiū omniū. Vnà aūt cum eo emissam ueritatē, & hanc esse primā & primogenitā Pythagoricam quaternationē, quam & radicē omniū dicunt. Est enim Bythus et Sige, deinde Nus & Alethia. Sentientē aūt unigenitū hunc in quæ prolatus est, emisisse & ipsum Logon & Zoen patrē omniū eorū, qui post se futuri essent, & initiū & formationē uniuersi pleromatis. De logo aūt & Zoe

νοῦς, mens. ἀλήθεια ueritas. λόγος sermo. ζωὴ uita. πλήρωμα consummatio.

Zoe emissam secundam coniugationem hominem & ecclesiam, & esse hanc primogenitam octonationem, radicem & substantiam omnium, quatuor nominibus apud eos nuncupatā, Bython & Nun, & Logon, & Anthropon. Esse enim illorū unumquenq; masculofœminā, Sic initio propatorem illum coisse secundū coniugationē suæ Enneœæ, id est cogitationi quam gratiam & silentium uocant. Vnigenitū aūt, hoc est Nun, Alethiæ, id est, ueritati. Logon aūt Zoe, id est, uitæ, & Anthropon cum ecclesia. Hos aūt Aeonas in gloriam patris emissos, uolētes & ipsos de suo clarificare patrem, emisisse emissiones in coniugationē, Logon quidē & Zoen posteaq; emissus est homo, & ecclesia, alteros decē Aeonas, quorū nomina dicunt hæc: Bythus & Mixis, Ageratos & Henosis, Autophye & Hedone, Agne & Homosyncrasis, Monogenes & Macaria. Hij decem Aeones, quos dicunt ex Logo et Zoe emissos. Anthropon aūt & ipsum emisisse cum ecclesia Aeonas XII. quibus nomina hæc donauit, Paracletus & Pistis, Patricos & Elpis, Metricos & Agape, Aenos & Synesis, Ecclesiasticos & Macariotes, Teletos & Sophia. Hij sunt XXX. erroris eorum Aeones, qui tacentur & nō agnoscuntur. Hoc inuisibile & spiritale secundum eos pleroma, tripartite diuisum in octonatione & decada & duodecada: & propter hoc saluatorē dicunt (Nec enim dominū eum nominare uolunt) per XXX. annos in manifesto nihil fecisse, ostendentē mysterium horū Aeonū: Sed & parabola eorum operariorū, qui in uineam mittuntur, dicunt manifestissime XXX. hos Aeonas declaratos, Mittuntur enim alij quidem circa primam horam, alij circa tertiam, alij circa sextam, alij circa nonam, alij circa undecimam. Cōpositæ igitur prædictæ horæ in semetipsas XXX. numerū adimplent. Vna enim, & tres, & sex, & nouem, & undecim, triginta sunt. Per horas autem Aeonas manifestari uolunt, & hæc esse magna & admirabilia, & abscondita mysteria, quæ ipsi fructificant, & sicubi quid eorum quæ dicuntur in scripturis poterunt adaptare & adsimilare figmen to suo. Et propatorē quidem eorum cognitū soli dicunt ei, qui ex eo natus est monogeni, hoc est Nus. Reliquis uero hominibus inuisibilem & incōprehensibilem esse. Solus aūt Nus, secundum eos, delectabatur uidens patrem, & magnitudinem immensam eius considerans exultabat, & excogitabat reliquos quoq; Aeonas participare magnitudinem patris, quantus & quàm magnus existeret, & quemadmodum erat sine initio & incapabilis & incōprehensibilis ad uidendum. Cōtinuit aūt eum Sige uoluntate patris, quoniam nollet omnes hos in intellectum & desiderium exquisitionis patris sui adducere. Et reliqui quidem Aeones omnes tacite quodāmodo desiderabant prolatorem seminis sui uidere, & eam quæ sine initio est radicem contemplari. Præsilijt aūt ualde ultimus & iunior de duodecade ea, quæ ab Anthropo & ecclesia emissa fuerat, Aeon

ὀγδοὰς, octonarius numerus.

Μίξις, mixtura. Ἀγήρατος, qui non senescit, nōnulli codices agenitos. Ἀγέννητος autē innascibilis, pro Henonis legendum Henosis id est unio. Αὐτοφυὴ, naturalis dexteritas. ἡδονὴ, uoluptas. ἁγνὴ pura, Quanquā ex lib. 2. cap. 19. appareat pro agne legendum, acinetos. Illic enim iungit immobilem & contemperamentum, Quidam codices hoc loco habebant Ose et sycrasis, quidā horo syncrasis, ex his legendum arbitror ὁμοσύγκρασις. μονογενὴς. id est unigenitus. μακαρία, beata. παράκλητος, consolator. πίστις fides. πατρικὸς. i. paternus. ἐλπὶς, spes μετρικὸς, moderatus. Ἀγάπη charitas. αἶνος laus. σύνεσις intelligentia. ἐκκλησιαστικὸς aptus ad concionandum. μακαριότης, beatitudo.

rat, Aeon

σοφία sapientia
τελετὸς perfectus

rat, Aeon, hoc est, Sophia, & passa est passionē sine cõplexu coniugis Teleti, quę exors quidē fuerat in ijs quę sunt erga Nun et Alethian. Deriuauit aũt in hunc Aeonē, id est, Sophiam demutatã sub occasione quidem dilectionis, temeritatis aũt, quoniam non cõmunicauetat patri perfecto, quẽadmodum & Nus. Passionem aũt esse exquisitionem patris: uoluit enim, ut dicunt, magnitudinē eius comprehendere. Dehinc cum non posset, quoniam impossibilem rem aggrederetur, in magna Agonia constitutum propter magnitudinē altitudinis, & propter quod inuestigabile patris est, & propter eam quæ erat erga eum dilectionē. Cũ extēderetur semper in priora ad ultionē eius, nouissime forte absorptũ fuisset & resolutum in uniuersam substantiã, nisi ei, quæ cõfirmat extra inenarrabilem magnitudinē & custodit omnia, occurrisset uirtuti. Hãc

ὅρος finis est

autē uirtutē Horon uocant, à qua absentē & cõfirmatum uix reuersum in semetipsum, & credentē iam, quoniã incõprehēsibilis est, deposuisse pristinã intentionem cum ea quæ acciderat passione, ex illa stuporis admiratione. Quidam aũt ipsorum huiusmodi passionē & reuersionē Sophiæ, uelut fabulam narrant, impossibilem & incõprehensibilem rem eam aggressam, peperisse substantiam informē, qualem naturam habebat fœmina parere: in quam cum intendisset, primo quidem contristatam, propter inconsummationē generationis, post deinde timuisse ne hoc ipsum finem habeat, dehinc expauisse et aporiatam, id est, cõfusam, quærentem causam, & quemadmodũ abscõderat id quod erat natum. In ijs autem passionibus factã, accepisse regressionē, & in patrem regredi conari aliquandiu ausam, tamē defecisse & supplicē patri factã. Vnà autem cum ea rogasse, & reliquos Aeonas. Maxime aũt hinc dicunt primum initiũ habuisse substantiã materiæ, de ignorãtia, & tedio, & timore, & stupore. Pater aũt prædictum Horon super hæc per Monogenē præmittit in imagine sua, siue coniuge masculofœmina. Patrem enim aliquando quidē cum cõiuge Sige, modo uero & pro fœmina esse uolunt. Horon uero hunc & Stauron, & Lytroten, & Carpisten, & Horotheten, & Metagogea uocant. Per Horon aũt hunc dicunt mandatã & confirmatã Sophiam, & restitutã coniugi. Separata enim intentione ab ea cũ appendice passione, ipsam quidē infra Pleroma perseuerasse: Concupiscentiã uero eius cum passione ab Horo separatã & crucifixã, & extra eum factã esse quandã spiritalem substantiã, & naturalem quendam Aeonis impetum, informē uero & sine specie, quoniã nihil apprehēdisset, & propter hoc fructum eius inualidum & fœmineum dicũt. Postea uero q̃ separata sit hæc extra Pleroma Aeonum, & mater eius redintegrata suæ coniugationi, Monogenem iterum alterã emisisse coniugationem, secundum prouidentiã patris, Christum & spiritum sanctũ, à quibus consummatos esse dicũt Aeonas. Christũ enim docuisse eos coniugationis

σταυρὸς crux. λυτρωτὴς redēptor
καρπιστὴς fructificator. ὁροθέτης finium designator
μεταγωγεὺς q̃ ducit in ulteriora

iugationis naturam, innati cõprehensionem, cognoscentẽ sufficienter si bi illos idoneos esse: declarasse quoq; in eis patris agnitionẽ, quoniã incapabilis est, & incõprehensibilis, & nõ est neq; uidere neq; audire eum nisi per solum Monogenem. Et causam quidẽ æternæ perseuerationis, ijs omnibus incõprehensibilem, patris esse: generationis aũt & formationis cõprehensibilia eius, quod quidem filius est. & hæc quidem nunc emissus erat Christus in eis operatus. Spiritus uero sanctus adæquatos eos omnes gratias agere docuit, & uerã requiẽ induxit, & sic forma & sententia similes factos Aeonas dicunt uniuersos, factos Noas & Logos, & omnes anthropos, & fœminas similiter omnes Alethias, & Zoas, & spiritus & ecclesias. Cõfirmata quoq; in hoc omnia, & requiescentia ad perfectũ cum magno gaudio dicũt hymnizare propatorẽ magnæ exultationis participantẽ, & propter hoc beneficiũ una uoluntate & sententia uniuersum pleroma Aeonum cõsentiente Christo & spiritu unũ quemq; eo quod habebat in se optimũ florentissimũ conferentes, collationem fecisse. Et hæc apte cõpingentes, & diligenter in unum adaptantes emisisse problema & honorẽ & gloriam Hori, perfectissimũ decorẽ quendam, & sidus pleromatis perfectum fructum Iesum, quem & saluatorem uocari, & Christũ & Logon, patronymice, ac omnia, quoniã ab omnibus esset. Satellites quoq; ei & honorẽ ipsorũ eiusdem generis angelos cum eo prolatos. Hæc igitur est, quæ intra pleroma ipsorũ dicitur negatio, & passi Aeonis, & penè perditi, & quasi in multa materia propter inquisitionẽ patris calamitas & Hori & crucis ipsorũ, & redemptoris, & Carpistæ, & Horothetæ, & Metagogei & Aeonũ cõpago, & primi Christi cũ spiritu sancto dependentiã à patre ipsorũ. Postrema Aeonum genesis & secundi Christi quem Soterẽ dicunt ex collatione cõposita fabricatio. Hæc aũt manifeste quidẽ non esse dicta, quoniã non omnes capiant agnitionẽ ipsorum. Mysterialiter aũtã saluatore per parabolas ostensa ijs qui possunt intelligere: sic XXX. Aeonas significari per triginta annos, sicut prædiximus, in quibus nihil in manifesto dicunt fecisse saluatorẽ, & per parabolam operariorũ uineæ. Et Paulum manifestissime dicunt Aeonas nominare sæpissime. Adhuc etiã & ordinem ipsorum seruare sic dicentẽ, in uniuersas generationes seculi seculorum. Sed & nos ipsos deniq; in gratiarum actionibus dicentes Aeonas Aeonum illos Aeonas significare, & ubicunq; Aeon aut Aeones nominantur, in illos id referri uolunt. Duodecadis aũt Aeonum emisionẽ significatam per id quod XII. annorũ existens dominus, disputauerit cum legis doctoribus, & per Apostolorum electionẽ. Duodecim enim Apostolos elegit. & reliquos XVIII. Aeonas manifestari per id quod post resurrectionẽ à mortuis XVIII. mẽsibus dicant cõuersatum eum cum discipulis. Sed & præcedentes nominis eius duas literas Iota & Eta X VIII.

Alij scribunt orti, ut paradisum intelligas cuius meminit.

Aeonas significanter manifestare. Et x. aūt Aeonas similiter per Iota literam quod præcedit, in nomine eius significari dicunt, & propter hoc dixisse Saluatorē, Iota unū, aut unus apex nō præteriet quoadusq; omnia fiant. Hanc aūt passionē quæ circa duodecimū Aeonem facta est, significari dicunt per Apostasiam Iudæ, qui duodecimus erat Apostolorum, & quoniā XII. mense passus est. Vno enim anno uolunt eum post baptisma prædicasse. Adhuc etiā in ea quæ profluuiū sanguinis patiebatur, manifestissime hoc significari. Duodecim em̄ annis passam eam per domini aduentum esse sanatā, cum tetigisset fimbriā uestimenti eius, & propter hoc dixisse saluatorē: Quis me tetigit: docenrē discipulos quod factum est inter Aeonas mysterium, & curationē passi Aeonis. Per illā enim quæ passa est XII. annis, illa uirtus significatur, eo quod extenderetur, & in immensum flueret eius substantia, quēadmodū dicunt, & nisi tetigisset uestimentū, hoc est illius filij, qui est ueritatis primæ tetradis, quæ per fimbriam manifestata est, aduenisse in om̄em substantiā suam. Sed stetit & quieuit à passione per egressam uirtutē filij. Esse aūt hunc Horon uolunt, qui curauit eam, & passionem seperauit ab ea. Quod autem saluatorem ex omnibus existētem omnem esse per hoc responsum, omne masculinum aperiens uuluam, manifestari dicunt. Qui cum omnia sit, aperuit uuluam excogitationis passi Aeonis, & separata ea extra Pleroma, quod etiam secundā Ogdoadam uocant, de qua paulò post dicemus. Et à Paulo autē manifeste propter hoc dictum dicunt, & ipse est omnia. & rursus: Omnia in ipsum, & ex ipso omnia. & iterum: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Et illud: Recapitulata esse omnia in Christo, per deum. Sic & interpretantur dicta, & quæcunq; alia sunt talia. Adhuc etiam de Horo suo quem etiā plurimis nominibus uocant, duas operationes habere eum ostendunt, confirmatiuā & separatiuam. & secundum id quidem, quod confirmat & constabilit, crucem esse. secundum id uero quod diuidit, Horon. Saluatorem aūt sic manifestasse operationes eius. Et primo quidem confirmatiuā: in eo quod dicit: Qui non tollit crucē suā, & sequitur me, discipulus meus esse non potest. & iterum. Tollens crucem, sequere me. Separatiuam aūt in eo quod dicit: Non ueni mitere pacem, sed gladium. Et Ioannem dicūt hoc ipsum manifestasse, dicentē, uentilabrum in manu eius emundare aream, & colliget frumentum in horreum suum, paleas autem cōburet igni inextinguibili, & per hæc operationem Hori significasse. Ventilabrum enim illud crucem interpretatur esse, quæ scilicet consumit materialia omnia, quemadmodum paleas ignis: emundat aūt eos qui saluantur, sicut uentilabrum triticum. Paulum autem apostolum & ipsum reminisci huius crucis dicunt sic: Verbum enim crucis ijs qui pereunt stulticia est, ijs autem qui saluantur uirtus dei. & iterum: Mihi aūt non eueniat in ullo gloriari

τετράς, quaternio

riari, nisi in Christi cruce, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Talia igitur de pleromate ipsorum, er plasmate uniuersorum dicunt, adaptare cupientes ea quæ bene dicta sunt, ijs que male adinuenta sunt ab ipsis. Non solum autē ex Euangelicis & Apostolicis tentant ostensiones facere, conuertentes interpretationes, & adulterantes expositiones: sed etiam ex lege & prophetis, cum quando multæ parabolæ & allegoriæ sint dictæ, & in multa trahi possint, ambiguum per expositionem propensius ad figmentũ suum & dolos adaptantes, in captiuitatē ducunt à ueritate eos, qui non firmam fidem in unum deum patrem omnipotentē, & in unum Iesum Christũ filiũ dei cōseruant. Ea uero quę extra pleroma dicunt ab ijs, sunt talia: Enthymesin illius supioris Sophię, quam & Achamoth uocāt, separatā à superiore pleromate cum passione dicunt in umbratæ uanitatis locis deseruisse per necessitatē: extra enim lumē facta est extra pleroma, informis, & sine specie quasi abortus, ideo quia nihil apprehendit. Misertum aũt eius superiorem Christum, & per crucem extensum sua uirtute formasse formam quæ esset secundum substantiā tantũ, sed non secundum agnitionē: & hæc operatum recurrere subtrahentē suam uirtutē, & reliquisse illam, uti sentiens passionem, quę erga illam esset per separationē pleromatis, concupiscat eorum quæ meliora essent, habens aliquam adorationem immortalitatis relictā in semetipsam à Christo & spiritu sancto. Quapropter & ipsam duobus nominibus uocari. Sophiam paternaliter (Pater enim eius Sophia uocatur) & spiritum sanctũ ab eo qui est erga Christum spiritus, formatam ante eam & sensatam factam: statim aũt euacuatam ab eo qui inuisibiliter cum ea erat uerbo, hoc est, Christo, in exquisitionem egressam eius luminis, quod se dereliquisset, & non potuisset apprehendere illud, quoniam cohercebatur ab Horo. Et sic Horon cohercentem eam ne aduersarius irrueret dixisse Iaioth, unde & Iaioth nomen factum dicunt: & cum non posset pertransire Horon, quoniā cōplexa fuerat passionem, & sola fuisset derelicta foris, omni parte passioni succubuisse multifariæ & uariæ existenti: & passam eam tristitiā quidem, quoniam non apprehendit, timorem autem super hoc. Ignorans autem omnia, non quemadmodum mater eius prima Sophia Aeon, demutationē in passionibus habuit, sed contrarietatem. Super hæc autem euenisse ei & alteram adfectionē conuersationis ad eum qui uiuificauit eam collectionem, & substantiam fuisse materiæ dicunt, ex qua hic mundus constat. De conuersione enim mundi & Demiurgi omnem animam Genesim accepisse. De timore autē & tristitia reliqua initium habuisse. A lachrymis enim eius factam uniuersam humidam substantiam, à risu autem lucidam, à tristitia aũt & pauore corporalia mundi elementa. Aliquando enim plorabat & tristus erat, quomodo dicunt, quod derelicta sola

ἐνθύμησις inuentio, siue commentatio.

Iaioth

δημιουργός, fabricator mundi.

esset in tenebris & in uacuo. Aliquando aūt in cogitationē ueniens eius quod dereliquerat eam lumen, diffundebat & ridebat. Aliquando aūt rursus timebat. Aliquando cōsternabatur,& ecstasin patiebatur. Et quidem enim tragœdia multa est iam hic, & phantasia uniuscuiusq; illorū aliter & aliter grauiter exponentis, ex quali passione, & ex quali elemento substantia generationē accepit. Quæ etiā conuenienter uidentur mihi non omnes uelle manifesto docere, sed solos illos qui etiam grandes mercedes pro talibus mysterijs præstare possunt. Non enim iam dicūt similia illis, de quibus dominus dixit, Gratis accepistis, gratis date: Sed separata & portentuosa, & alta mysteria cū magno labore exquisita fallacibus. Quis eñ nō eroget omnia quæ sunt eius, uti discat, quoniā à lachrymis Enthymeseos, quæ ex passione Aeonis, maria & fontes, & flumina, & uniuersa humida materia generationē acceperunt? De risu aūt eius lumen, de pauore aūt & incōstabilitate corporalia mundi elemēta. Volo aūt aliquid & ego conferre fructificationi eorū. Quoniam enim uideo dulces quidem quasdam aquas, & fontes, & flumina, & imbres, & alia, quę aūt sunt in mari salsas, adinuenio nō omnia à lachrymis eius emissa, quoniā lachrymæ salsæ sunt qualitate. Manifestū est igitur, quoniam salsæ aquæ hæ sunt à lachrymis. Opinor aūt eam in agonia & in instantia grandi constitutā & sudasse. Vnde etiā secundum argumentationem ipsorū suspicari oportet, fontes & flumina, & si quæ sunt aliæ aquæ dulces generationē habuisse à sudoribus eius. Nō est enim suadibile, cum sint unius qualitatis lachrymę, alteras quidē salsas, alteras dulces aquas ex eis exisse. Hoc aūt magis suadibile, alteras quidem esse à lachrymis, alteras uero à sudoribus. Quoniā aūt & calidæ & austeræ quædam sunt aquæ in mundo, intelligere debemus quid faciens, & ex quo membro emisit has. Apti sunt enim huiusmodi fructus argumētō ipsorum. Cum igitur peragrasset omnem passionē mater ipsorū, et uix cum elata esset ad obsecrationē conuersa est eius luminis quod dereliquerat eam, hoc est, Christi dicūt: qui regressus in pleroma, ipse quidē ut datur intelligi pigritatus est secūdo descendere: Paracletum aūt misit ad eam, hoc est, saluatorem, præstante ei uirtutē omnem patris, & omnia sub potestate tradente. Et æonibus aūt similiter, uti in eo omnia cōderentur, uisibilia & inuisibilia, throni, diuinitates, dominationes. Mittitur aūt ad eam cum coætaneis suis angelis. Hanc aūt Achamoth reuerità eam dicunt, primo quidē cooperationē imposuisse ei, propter reuerentiā. Deinde autem cum uidisset eum cum uniuersa fructificatione sua accurrisse ei uirtute accepta de uisu eius, & illum formasse eam formationem, quæ est secundum agnitionem, & curationem passionum fecisse eius, separantem eas ab ea, & non eum neglexisse. Nec enim erat possibile eas exterminari quemadmodum prioris, eo quod iam habilia & possibilia

poſsibilia eſſent. Sed ſegregantẽ ſeparauit cõmiſcuiſſe & coagulaſſe, & de incorporali paſsione in corporalẽ materiã tranſtuliſſe eas, & ſic aptabilitatem & naturã feciſſe in eis, ut in congregationes & corpora uenirent, uti fierent duæ ſubſtantiæ, una quidẽ mala ex paſsionibus, altera aũt conuerſionis paſsibile, & propter hoc uirtutẽ ſaluatorẽ fabricaſſe dicunt. Hac aũt Achamoth extra paſsionem factam cõcepiſſe de gratulatione eorũ quæcunq; ſunt luminum uiſionem, id eſt, angelorum qui erant cum eo, & delectatã in conſpectu eorum peperiſſe fructus, ſecundum illius imaginem docent, partum ſpiritalem ſecundũ ſimilitudinẽ factum ſatellitũ ſaluatoris. Tria igitur hæc cum ſubſiſtãt ſecuodum eos, unum quidem ex paſsione quod erat materia, alterum uero de conuerſione, quod erat animale, alterum uero quod enixa eſt, quod eſt ſpiritale ſic conuerſa eſt in formationẽ ipſorum. Sed ſpiritale quidem non potuiſſe eam formare, quoniã eiuſdem ſubſtantiæ ei erat. Cõuerſa aũt in formatioẽ eius, quæ facta erat de conuerſione eius animalis ſubſtantiæ, emiſiſſe quoq; à ſaluatore doctrinas. Et primo quidẽ formaſſe eam de animali ſubſtantia dicunt, deum patrẽ & ſaluatorẽ & regem omniũ eius ſubſtantiæ ei, id eſt, animaliũ, quas dextras uocant, & eorũ quæ ex paſsione & ex materia, quas ſiniſtras dicũt. Ea enim quæ poſt eum ſunt eum dicunt formaſſe latenter motum à matre ſua. Vnde metropatorẽ & apatorem & Demiurgum eum & fratrẽ uocaot. Dextrorũ quidem patrem dicentes eum, id eſt, Pſychicorũ, Siniſtrorum uero, id eſt, Hylicorũ, Demiurgum, omnium aũt regem. Hanc enim Enthymeſin uolentẽ in æonum honorem omnia facere, imaginẽ dicunt feciſſe ipſorũ, magis autẽ ſaluatorẽ per ipſam. Et ipſam quidem in imagine inuiſibilis patris conſeruaſſe incognitam à Demiurgo. Hanc aũt unigenitũ filium: Reliquorum uero æonum, eos qui ab hoc facti ſunt angeli & archãgeli. Patrem itaq; & deum dicunt factum eorum quæ ſunt extra pleromata, fabricatorem eſſe omniũ pſychicorum & hylicorum: ſeparantẽ enim duas ſubſtantias confuſas, & de incorporalibus corporalia facientem, fabricaſſe quæ ſunt cœleſtia & terrena, & factum hylicorũ & pſychicorũ, dextrorum & ſiniſtrorum fabricatorẽ, leuium & grauium, ſurſum aduolantium, & deorſum demergentium. Septẽ quoq; cœlos feciſſe, ſuper quos Demiurgum eſſe dicunt, & propter hoc hebdomadã uocant eum. Matrem autem Achamoth Ogdoada, ſeruantem numerum primogenitæ & primariæ pleromatis Ogdoadis, Septem autem cœlos, quos intellectuales eſſe dicuot. Angelos aũt eos tradunt & Demiurgum, & ipſum angelum: deo aũt ſimilem, quemadmodum & paradiſum ſupra tertium cœlum exiſtentem uirtutem archangeli Nun dicunt eſſe, & ab hoc aliquid accepiſſe Adam conuerſatum in eo. Hæc aũt Demiurgum dicunt à ſemetipſo quidẽ putaſſe in totum fabricaſſe, feciſſe aũt ea Achamoth. Cœlum

μητροπάτωρ qui matris eſt pater, aut qui ſimul pater et mater. ὑλικὰ, id eſt, materialia. ψυχικὰ. i. animalia.

Cœlum enim fecisse nescientem cœlum, & hominē plasmasse ignorantem hominē, terram aūt ostendisse non scientem terram, & in omnib. sic dicunt ignorasse eum figuras eorū quæ faciebat, & ipsam matrē, & semetipsum putasse omnia esse. Causam autem ei fuisse matrē eius talis operationis dicunt, quæ sic uoluerit producere eum: caput quidē & initium suæ substantiæ, dominū aūt uniuersæ operationis. Hanc aūt matrem & ogdoadem uocant, & Sophiam, & terram, & Hierusalem, & spiritum sanctum & dominū masculiniter. Habere aūt medietatis locum eum, & esse quidem super Demiurgum, subtus aūt siue extra pleroma usq; ad finem. Quoniā quidem materialem substantiā ex tribus passionibus constare dicunt, timore, & tristitia, & aporia. De timore quidem & de conuersione animalia subsistētiā accepisse. De conuersione quidē Demiurgū uolūt Genesim habuisse. De timore aūt reliquam omnem animalem substantiā, mutorum animalium & hominū: & propter hoc superiorem eum existentē præscire quæ sunt spiritalia, & se putasse solum deū, & per prophetas se dixisse: Ego deus, & præter me nemo. De tristitia aūt spiritalia malitiæ docent facta. Vnde & diabolum Genesim habuisse, quem & Cosmocratorē uocant, & dęmonia, & omnē spiritalem malitiæ substantiā. Sed Demiurgum quidē psychicum filiū, filium matris suæ dicunt. Cosmocratorem uero creatorem Demiurgi. & Cosmocratorem quidē intelligere ea quæ sunt supra eum, quoniā sit spiritalis malitia, Demiurgū uero ignorare cum sit animalis. Habitare aūt matrem quidē ipsorū in eo qui sit cœlestis locus, hoc est in medietate. Demiurgū uero in eo qui sit in cœlo locus, hoc est hebdomade. Cosmocratorem uero in eo qui sit secundū nos mundo. De expauescentia uero & Aporia quasi de uesaniori corporalia, quemadmodū prædiximus, mundi elementa facta esse. Terram uero secundum expauescentiæ statum, aquam uero secundum timoris motum, aerem uero secundum materiæ fixionem. Ignem uero omnibus ijs in esse mortē & corruptelam, quēadmodum & ignorantiam omnibus tribus passionibus inabsconsam docent. Cum fabricasset igitur mundū, fecit & hominē Choicum, non aūt ab hac arida terra, sed ab inuisibili substātia, & ab effusibili & fluida materia accipientem: & in hunc insufflasse psychicum definiunt, & hunc esse secundum imaginem & similitudinem factum. secundū imaginem quidem hylicum esse, proximum quidem, sed non eiusdem substantiæ esse deo. secundum similitudinem uero psychicum, unde & spiritum uitæ substantiam eius dictam, cum sit ex spiritali definitione. Post deinde circundatam dicunt ei adamantinam tunicam. Hanc autem sensibilem carnem esse uolunt. Partum uero matris ipsorum quæ est Achamoth, quem secundum inspectationem eorum angelorum qui sunt erga saluatorem generauit, existentem eiusdem substantiæ matris suæ spiritalis.

ἀπορία, desperatio

κοσμοκράτωρ, i. dominus mundi. Paulus eo uerbo est usus

χοϊκός, terrenus

Et

Et ipsum enim ignoraſſe Demiurgum dicunt, & lateter depoſitum eſſe in eum neſciente eo, uti per eum in eam quæ ab ea eſſet animam ſeminatum, & in materiale hoc corpus, geſtatum quoq; uelut in utero in ijs & amplificatum, paratũ fiat ad ſuſceptionẽ perfectæ rationis. Latuit igitur quemadmodũ dicunt Demiurgum conſeminatus in ſufflatione eius à Sophia ſpiritalis homo, inenarrabili uirtute & prouidentia. Quemadmodum enim matrẽ ſuam ignorauit, ſic & ſemen eius. Quod etiã ipſum eccleſiam eſſe dicunt, exẽplum ſuperioris eccleſiæ: & hunc eſſe in ſemet ipſis hominẽ uolunt, uti habeant animã quidẽ à Demiurgo, corpus aũt à limo, & carnẽ à materia: Spiritalem uero hominẽ à matre Achamoth. Cum ſunt igitur tres, Alterum materiale, quod etiã ſiniſtrũ uocant, ex neceſsitate perire dicunt, quippe cũ nullam inſpirationem incorruptelę recipere poſsit. Animale uero quod etiã dextram appellant, cum ſit medium ſpiritalis & materialis illuc redigi quocunq; declinauerit. In ſpiritalem uero emiſſum eſſe uti hic animali cõiunctũ formetur coeruditum ei in cõuerſatione. Et hoc eſſe dicunt ſolem & lumen mundi. Opus erat enim animali ſenſibilibus diſciplinis. Ob quam cauſam & mundũ fabricatum eſſe dicunt, & ſaluatorẽ ad hoc ueniſſe animalem, quia ſuæ poteſtatis eſt, ut id ſaluet. Quæ enim ſaluaturus erat, eotũ primitias eum ſuſcepiſſe dicunt. Ab Achamoth quidẽ ſpiritale, à Demiurgo aũt indutũ pſychicum, id eſt, animalem Chriſtũ, à diſpoſitione aũt circundatũ corpus, animalem habens ſubſtantiam. Paratum uero inenarrabili arte, ut & uiſibile, & palpabile, & paſsibile fieret. Et hylicum aũt nihil omnino ſuſcepit. Non enim eſſe hylicon capacẽ ſalutis. Conſummationẽ uero futuram, cum formatũ & perfectũ fuerit ſcientia omne ſpiritale, hoc eſt, homines qui perfectam agnitionem habent de deo, & hi qui ab Achamoth initiati ſunt myſteria: Eſſe aũt hos ſemetipſos dicunt. Erudiuntur aũt pſychica, id eſt, animalia, pſychici, id eſt, animales homines, qui per operationẽ & fidem nudam firmantur, & non perfectam agnitionẽ habent. Eſſe autem hos, nos qui ſumus ab eccleſia, dicunt. Quapropter & nobis quidem neceſſariã eſſe bonam conuerſationẽ reſpondent, aliter enim impoſsibile eſſe ſaluari. Semetipſos aũt non per operationem, ſed eo quod ſunt naturaliter ſpiritales omnino ſaluari dicunt. Quemadmodum enim choicum impoſsibile eſt ſalutẽ percipere, nõ enim eſſe illum capacem ſalutis dicunt: ſic iterum quod ſpiritale, quod ſemetipſos eſſe uolunt, impoſsibile eſſe corruptelam percipere, licet in quibuſcunq; fuerint facti. Quemadmodum enim aurum in cœno depoſitum nõ amittit decorem ſuum, ſed ſuam naturã cuſtodit, cum cœnum nihil nocere auro poſsit: ſic & ſemetipſos dicunt, licet in quibuſcunq; materialibus operibus ſint, nihil ſemetipſos noceri, neq; amittere ſpiritalem ſubſtantiam. Quapropter & intimorate omnia quæ uetãtur, hi qui ſunt ipſorum perfecti

Fides & opera

perfecti, operantur. De quibus ſcripturæ cõfirmant, quoniã qui faciunt
ea, regnum dei non hæreditabunt. Etenim idolothyta indifferẽter man
ducant, nihil inquinari ab ijs putantes, & in omnẽ diem feſtum ethnico
Delectus dierũ & ciborũ. rum pro uoluntate in honore eorũ factum primi cõueniunt, ut in nihilo
quidem abſtineant, quod eſt apud deum & apud homines otioſum mu
neris homicidiale ſpectaculum. Quidam autem & carnis uoluptatibus
inſatiabiliter inſeruientes, carnalia carnalibus, ſpiritalia ſpiritalibus red-
di dicunt. Et quidam quidẽ ex ipſis clàm eas mulieres quæ diſcũt ab eis
doctrinam hanc, corrumpunt: quẽadmodum multæ ſæpe ab ijs ſuaſæ,
Vxores communes. pòſt conuerſæ mulieres ad eccleſiam dei cum reliquo errore & hoc con
feſſæ ſunt: Alij uero & manifeſte ne quidẽ erubeſcentes, quaſcunq; ada-
mauerint mulieres, has à uiris ſuis abſtrahentes, ſuas nuptas fecerunt.
Alij uero ualde modeſte initio, quaſi cum ſororibus fingentes habitare,
procedente tẽpore manifeſtati ſunt, grauida ſorore à fratre facta, & alia
multa odioſa & inreligioſa faciẽtes. Nos quidẽ qui per timorẽ dei time
mus etiã uſq; in mentibus noſtris & ſermonibus peccare, arguũt quaſi
Spirituales idiotas, & nihil ſcientes, ſemetipſos extollunt, perfectos uocantes, & ſe
mina electionis. Nos enim in uſu gratiã accipere dicunt, quapropter &
auferri à nobis: ſemetipſos aũt propriè poſsidere, deſurſum ab inenarra
συζυγία coniugatio. bili & innominabili ſyzygia deſcendentem habere gratiã, & propterea
adijci eis, quapropter ex omni modo oportere eos ſemper Syzygiæ me
ditari myſteriũ. Et hoc ſuadent inſenſibilibus ijs ſermonibus, dicentes
ſic: Quicunq; in ſeculo eſt, & uxorẽ non amat, ut ei coniungatur, non eſt
de ueritate, & non tranſiet in ueritatẽ. Qui aũt de ſeculo eſt mixtus mu-
lieri, non tranſit in ueritatem, quoniã in concupiſcentia mixtus eſt mu-
lieri. Quapropter nobis quidẽ, quos pſychicos uocant, & de ſeculo eſſe
dicunt, neceſſariã continentiã, & bonam operationẽ, uti per eam uenia-
mus in medietatis locũ. Sibi aũt ſpiritalibus & perfectis uocatis, nullo
modo. Non enim operatio in pleroma inducit, ſed ſemen quod eſt inde
puſillum quidem demiſſum, hic aũt perfectum factum. Cum autem uni
uerſum ſemen perfectũ fuerit, Achamoth quidẽ matrem ipſorũ tranſire
de medietatis loco dicũt, & intra pleroma introire, & recipere ſponſum
ſuum ſaluatorẽ, qui eſt ex omnibus factus uti ſyzygia fiat ſaluatoris &
συμφωνὴ cõcentus Sophiæ, quæ eſt Achamoth, & hoc eſſe ſponſum & ſponſam: Sympho
nẽ uero uniuerſum pleroma. Spiritales uero expoliatos, animas & ſpi-
ritus intellectuales factos inapprehenſibiliter & inuiſibiliter inter plero
ma ingreſſos, ſpõſas reddi, ijs qui circa ſaluatorẽ ſunt angelis. Demiur-
gum uero trãſire & ipſum in matris ſuæ Sophiæ locũ, hoc eſt, in medie
tatẽ. Iuſtorũ quoq; animas refrigerare, & ipſas in medietatis loco. Nihil
enim pſychicũ intra pleroma trãſire. His aũt factis, ita qui latet in mũdo
ignis exardeſcens, cõprehendens uniuerſam materiã cõſumit, & ipſum
ſimul

simul consumptum, abire in id ut iam non sit. Demiurgum aũt nihil horum cognouisse ostendunt ante saluatoris aduentũ. Sunt aũt qui dicunt emisisse eum Christum filium suum, sed animalem, & de hoc per prophetas locutum esse. Esse aũt hunc qui per Mariam transierit, quemadmodum aqua per tubum transit, & in hunc in baptismate descendisse, illum qui esset de pleromate ex omnibus saluatorẽ in figura columbæ, fuisse aũt in eo & illud quod est ab Achamoth semen spiritale. Dominũ igitur nostrum ex quatuor his cõpositum fuisse dicunt seruantẽ typum primogenitæ & primæ quaterniõis, de spiritali, quod erat in Achamoth, & de animali qđ erat de Demiurgo, & de dispositione, quod erat factũ inenarrabili arte, & de saluatore, quod erat illa quæ descendit in eũ columba. Et hunc quidẽ impassibilẽ perseuerasse. Nõ enim possibile erat pati eum, cum esset incõprehensibilis & inuisibilis, & propter hoc ablatũ esse, cum traderetur ad Pilatum, illũ qui depositus erat in eum spiritus Christi. Sed ne id quidẽ quod à matre erat semen, passum esse dicunt. Impassibile enim & illud, quippe spiritale & inuisibile, etiã ipsi Demiurgo. Passus est aũt, secundũ hos, animalis Christus, et ille qui ex dispositione fabricatus in mysterio, ut ostẽdat per eũ mater typũ supioris Christi, illius qui extẽsus est cruci & formauit Achamoth formationẽ secundũ substantiã. Omia enim hæc exẽpla illorũ esse dicunt: eas uero quæ habuerunt semen id quod est ab Achamoth, animas meliores dicunt fuisse quàm reliquas. Qua propter & plus eas dilectas à Demiurgo non sciente causam, sed à semetipso putante esse tales. Quapropter & in prophetas, aiunt, distribuebat eas & sacerdotes & reges, & multa de hoc semine dicta per prophetas. Exponũt quippe eu altioris naturæ esse. Multa aũt & matrẽ de superioribus dixisse dicunt. Sed & per hunc, & per eas, quæ ab hoc factæ sunt animæ. Ac deinceps diuidunt prophetias, aliquid quidem à matre dictũ docentes, aliquid à semine, aliquid aũt ab ipso Demiurgo: & Iesum tantũdem aliquid quidem saluatorẽ dixisse, aliquid à matre, aliquid à Demiurgo, quemadmodũ ostendemus, procedente nobis sermone. Demiurgum aũt, quippe ignorantem quæ essent super eum, moueri quidem in his quæ dicuntur: Contempsisse uero ea, aliam atq; aliam causam putantẽ, quam spiritus qui prophetat, habẽs & ipse suam aliquam motionẽ, siue hominẽ, siue perplexionem peiorum, & sic ignorantem conseruasse, usq; ad aduẽtum saluatoris. Cum uenisset aũt saluator didicisse eum ab eo omnia dicunt, & in gaudium ei cessisse cum omni uirtute sua, & eum esse illum in Euangelio Centurionem dicentẽ saluatori, Et ego enim sub potestate mea habeo milites & seruos, & quod iussero faciũt. Perfecturum aũt eum, eam quæ secundũ ipsum est mundi creationem, usq; ad id tempus quod opor-

tet, maxime aūt propter ecclesiæ diligētiā atq; curam, & propter agni tionē præparati præmij, quoniā in locum matris transibit. Hominū aūt tria genera dicunt, spiritalem, psychicū, choicum, queēadmodum fuit Chain, Abel, Seth, ut ostendant & ex his tres naturas, iam non se cūdum unū quenq;, sed secundū genus. Et choicū quidē in corruptelam abire. Animalē uero si meliora elegerit in loco medietatis refrigeraturū, si uero peiora, transire & ipsum ad similia. Spiritalia uero insēminat Achamoth ex illo tēpore usq; nūc, propter quod & animæ erudientur quidē hic: & semina enutrita, quia pusilla emittanī, post deinde perfectionē digne habita sponsas reddi saluatoris. Angelis respondēt animabus eorū ex necessitate in medietate cū Demiurgo, refrigeraturis in æternū. Et ipsas aūt animas rursus subdiuidētes, dicūt quasdam quidē natura bonas, quasdā aūt natura malas. Et bonas quidem has esse, quæ capaces seminis fiunt. Alias uero natura nequā nunq; capere illud semen. Cū sit igitur tale illorū argumentū, quod neq; prophetæ prædicauerūt, neq; dominus docuit, neq; apostoli tradiderūt, quod abundantius gloriant plus q̄ cæteri cognouisse, de ijs quæ nō sunt scripta, legētes, & quod solet dici, de harena resticulas nectere ad fectantes, fide digna aptare conantur ijs quæ dicta sunt, uel parabolas dominicas, uel dictiones propheticas, aut sermones apostolicos, ut figmentū illorū non sine teste esse uideatur. Ordinem quidē & textum scripturarū supergradientes, & quantū in ipsis est soluentes membra ueritatis. Transferunt aūt & trāsfingunt, & alterū ex altero facientes, seducūt multos ex ijs quæ aptant ex dominicis eloquijs male composito phantasmati. Quomodo si quis regis imaginē bonam fabricatam diligenter ex gemmis pretiosis à sapiente artifice, soluēs subiacentem hominis figurā, trāsferat gemmas illas, & reformās faciat ex ijs formā canis, uel uulpeculę, & hanc male dispositā, dehinc cōformet & dicat, hāc esse regis illā imaginē bonā, quam sapiēs artifex fabricauit, ostendens gēmas quæ bene quidē à primo artifice in regis imagine composita erant, male uero à posteriore in canis figurā translatæ sunt, & per gemmarū phantasiā decipiat idiotas, qui comprehensionē regalis formæ nō habeāt, et suadeat, quoniā hæc turpis uulpeculæ figura, illa est bona regis imago. Eodē modo et hi anicularū fabulas assumētes, post deinde sermones & dictiones et parabolas hinc inde afferētes, ut aptare uolūt fabulis suis eloquia dei. Et quāta quidē ijs qui sunt intra pleroma aptant, diximus. Quanta aūt de ijs qui extra pleroma sunt ipsorū, ad suos insinuare conantur ex scripturis, sunt talia. Dominū in nouissimis mundi tēporibus, propter hoc uenisse ad passionē dicunt, ut ostendat quæ circa nouissimū æonum facta est passionē, & per hunc finem manifestet finem eius quæ est circa æonas dispositionis. Duodecim

ῥωμία

Similitudo cōtra deprauantes scripturis sacris

decim aũt annorum uirginem illam archisynagogi filiam, quam insistens dominus à mortuis liberauit, typũ esse narrant Achamoth, quę extensus Christus eorum figurauit, & ad sensibilitatẽ adduxit eius, quod dereliquerat eam, luminis. Quoniam aũt ei manifestauit semetipsum saluatorẽ existenti extra pleroma in abortionis partu, Paulum etiam dicunt dixisse in prima ad Corinthios epist. Nouissimo autem tanq̃ abortiuo uisus est & mihi. & illam quæ est cũ coætaneis saluatoris aduentatio ad Achamoth, similiter manifestasse eum in eadẽ epist. dicẽte, Oportere mulierẽ uelamen habere in capite propter angelos, quoniã & aduentante saluatore ad eam propter uerecundiã uelamen imposuit Achamoth in faciẽ suã. Et passiones aũt quas passa est significasse dominũ dicunt: in hoc quidem, quod derelicta est à lumine, in eo cũ dicit in cruce, Deus meus, deus meus, ut quid me dereliquisti? manifestasse eum quoniã derelicta esset à lumine Sophia, & prohibita est ab Horo in priora impetum facere. Tedium aũt eius in eo quod dixisset, Quàm tristis est anima mea. Timorẽ aũt in eo quod dixerit, Pater si possibile est transeat à me calix iste. Et aporiam aũt, id est, consternationem similiter in eo quod dixerit, Et quid dicam nescio. Tria aũt genera hominũ ostendisse docẽt eum, Hylicum quidẽ in eo, quod respondérit dicenti, sequar te, Non habet filius hominis ubi caput reclinet. Animale autem in eo quod dixerit dicenti, Sequar te, permitte autem mihi ire & renuntiare domesticis. Nemo super aratrũ manum imponens & in posteriora respiciens aptus est regno cœlorũ. Hunc aũt dicunt de medŋs esse: & illum aũt similiter, qui multas partes iustitiæ confitebatur se fecisse, post deinde noluisse sequi, sed à diuitŋs uictum, ut ne fieret perfectus, & hunc de psychico genere fuisse uolũt. Spiritale uero in eo quod dicit, Remitte mortuos sepelire mortuos suos, tu autem uade & annũtia regnum dei. Et Zachæo publicano, dicens, Descẽde quoniam hodie in domo tua oportet me manere. Et in fermenti parabola quod mulier abscondisse dicitur in farinæ sata tria, tria genera manifestare dicũt: mulierẽ quidẽ Sophiã dici docẽt, farinæ uero sata tria, tria genera hominũ, spiritale, animale, choicũ, fermentũ uero ipsum saluatorẽ dictũ dicũt. Et Paulũ aũt manifeste dixisse, choicos, animales, spiritales. Qualis choicus tales & choici. Alibi autem, animalis homo nõ percipit quæ sunt spiritus. Alibi aũt, spiritalis examinat omnia, animalis autem non percipit quæ sunt spiritus, de Demiurgo dictũ dicunt, qui cum psychicus sit, non cognouerit neq; matrem spiritalem existentem, neq; semen eius, neq; eos qui sunt in pleromate æones. Quoniã aũt eorum qui saluaturus erat saluator initio accepit Paulum dixisse, & si delibatio sancta & massa. Delibationem quidem quod est spiritale dictũ docẽtes, conspersiones aũt nos, id est,

psychicam ecclesiam, cuius substantiã adsumpsisse dicunt eum, & eũ semetipso erexisse, quoniã erat ipse fermẽtũ. Et quoniã errauit Achamoth extra pleroma, & formata est à Christo, & quæsita est à saluatore, manifestare eũ dicunt, in eo quod dixit semetipsum uenisse ad eam quæ errasset, ouem. Ouem enim errantẽ matrem suã referunt dici, ex qua eam quæ sit hic uolunt esse seminatã ecclesiã. Errorẽ aũt, eam quę est extra pleroma in omnibus passionibus immorationẽ, ex quibus factam materiã tradunt. Mulierẽ aũt illam quæ mundat domũ, & inuenit dragmã, superiorẽ Sophiam narrant dici, Quæ cum perdidisset intentionẽ suã, post deinde mundatis omnibus per saluatoris aduentum in eam, quoniã & hoc restituit secundũ eos, intra pleroma. Simeon aũt eum qui in manus suas accepit Christũ & gratias egit deo, & dixit, Nunc remittis seruũ tuũ domine secundũ sermonẽ tuũ in pace, typum esse Demiurgi dicunt, qui ueniente saluatore didicit transpositionem suã, & gratias egit Bytho, Et per Annam quæ in Euãgelio dicitur septẽ annis cum uiro uixisse, reliquũ aũt omne tẽpus uidua perseuerasse, donec uidisset saluatorẽ, & agnouisset eũ, & loqueretur de eo omnibus, manifestissime Achamoth significari dicunt: quæ cum ad modicum uidisset tunc saluatorẽ, cum coætaneis suis postero omni tẽpore perseuerans, in medietate sustinebat eum, quãdo iterũ ueniat & reponat eam suæ coniugationi. Et nomen aũt eius significatum à saluatore, in eo quod dixerit, iustificata est sapientia à filijs eius. & à Paulo aũt sic. Sapientiã aũt loquimur perfectis. Et coniugationes aũt quæ sunt intra pleroma Paulum dixisse dicunt, in uno ostendentem. De ea enim coniugatione, quæ est secundum hanc uitam scribens ait, Hoc enim mysterium magnũ, dico aũt in Christo & ecclesia. Adhuc autem Ioannem discipulum domini docent primã ogdoadem & omnium generationẽ significasse ipsis dictionibus. Itaq; principiũ quoddam subiecit, quod primũ factum est à deo, quod etiã Nun uocat & filium: & unigenitũ domini uocat, in quo omnia pater dimisit seminaliter. Adhuc aũt aiunt uerbum emissum, & in eo cõmunem æonum substantiã, quam ipsum postea formauit uerbum. Quoniã igitur de prima genesi dicit, bene à principio, hoc est, à filio & uerbo doctrinã facit, dicit autem sic. In principio erat uerbum, & uerbũ erat apud deum, & deus erat uerbũ: hoc erat in principio apud deũ, Prius distinguens in tria, deũ, & principiũ, & uerbũ, iterum uniuit, uti & emissionem ipsorũ utrorũq; ostendat, id est filij & uerbi, & eam quæ est ad inuicem simul & ad patrẽ unionẽ: In patre enim & ex patre principiũ, in principio aũt & ex principio uerbũ. Bene igitur dixit. In principio erat uerbũ, erat enim in filio: & uerbum erat apud deũ, etenim in principio: & deus erat uerbũ cõsequenter, Quod etum ex deo natum est,

deus

deus est. Hic enim erat in principio apud deũ, ostendit emissionis ordinem, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Omnibus em ħs qui post eũ sunt æonibus formationis & generationis causa uerbum factũ est. Sed quod factũ est in eo, inquit, uita est. Hic enim syzygias manifestauit: om̃ia enim ait per ipsum facta sunt, uita aũt in ipso. Hæc ergo quæ in ea facta est proximior est ꝙ̃ ea, quæ per ipsum facta sunt: cũ ipso est enim, & per ipsum fructificat, quoniam infert, & uita erat lux hominũ. Homines aũt nunc & ecclesiã simili nomine significauit, ut per unũ nomen manifestet syzygiæ cõmunionẽ. Ex Logo enim & Zoe homo generat̃ & ecclesia. Lumẽ aũt dixit hominũ uitam, quoniã illuminati sunt ab ea, quod est formatũ & manifestatum. Hoc aũt & Paulus dicit, Omne em̃ qđ manifestat̃ lumẽ est. Quoniã igitur uita manifestauit & generauit hominẽ & ecclesiã, lumẽ dicta est eorũ. Aperte igitur manifestauit Ioannes per sermones hos, & alia & quaternionẽ secũdã Logon & Zoen, anthropon & ecclesiã, sed & primam significauit tetradã. Narrans enim de saluatore & docẽs omnia quæ extra pleroma sunt, per eũ formata, fructũ quoq; eum esse dicens intra pleroma: & enim lumen dixit illum, quod in tenebris lucet & nõ cõprehenditur ab eis, quoniam omnia quæ facta sunt ex passione formans, ignoratus est ab eis: & filiũ & uerbũ & uitã dicit eum, & uerbum carnẽ factum, cuius gloriam uidimus ait, & erat gloria eius quasi unigeniti, quæ à patre data est ei, plena gratia & ueritate. Dicit aũt sic, & uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriã eius, gloriã, quasi unigeniti à patre, plena gratia & ueritate. Diligẽter igitur ostendit primã quaternationẽ, patrẽ dicens & gratiã & monogenen & ueritatẽ. Sic Ioannes de prima & matre omniũ æonum ogdoade dixit: patrẽ enim dixit & gratiam & monogenen & ueritatem & uerbum & uitã & hominẽ & ecclesiã. Et Ptolemęus quidem ita. Vides igitur dilectissime adinuentionẽ qua utentes seducũt semetipsos calumniantes scripturis, fictionẽ suam ex eis constare adnitentes. Propter hoc enim & ipsas eorũ adposui astutias & dictiones, ut ex eis cõsideres malitiã inuẽtionis, & nequitiam erroris. Primo enim si propositum esset Ioanni illam quæ sursum est octonationẽ ostendere, ordinem custodisset utiq; emissiõis, et primam quaternationẽ, cum sit uenerabilior, quemadmodum dicunt, in primis utiq; posuisset nominibus, & sic adiunxisset secundam, ut per ordinẽ nominũ, ordo ostenderetur octonationis. Et non utiq; post tantũ interuallũ quasi oblitus de re cõmemoratus in nouissimo primæ memoratus fuisset quaternionis, Deinde aũt & coniugationes significare uolens, & ecclesię nõ prætermisisset nomẽ, sed aut & in reliquis coniugationibus contentus fuisset masculorũ appellatione, similiter cum possent & illa simul

 subaudiri

subaudiri, ut unitatem per omnia esset custodiens. Aut si reliquorum coniugationes enumerabat, & anthropi, id est hominis utiq; manifestasset coniugē, & utiq; nō remisisset de diuinatione nos accipere nomen ipsius. Manifesta igitur expositionis eorū transfictio: Ioāne eīm unum deum exponente, & unum unigenitū Christum Iesum adnunciante, per quē omnia facta esse dicit, hunc uerbū dei, hunc unigenitū hunc factorē omnium, hunc lumen uerū illuminās omnem hominē, hunc mundi fabricatorē, hunc in sua uenisse, hunc eundem carnē factum, & habitasse in nobis: Hi transuertentes secundum uerisimilem expositionē, alterū quidem Monogenen uolūt esse, secundū emisiōnem, quam scilicet & principiū uocant: alterum aūt soterem, id est, saluatorem fuisse uolunt, & alterū Logon, id est, uerbum filium monogenūs, id est, unigeniti, & alterum Christum, id est, ad emēdationem pleromatis emissum: & unum quodq; eorū quæ dicta sunt auferētes à ueritate, & abutētes nominibus in suam argumentationē transtulerunt, ut secundū eos in tātis Ioānes domini Christi Iesu memoriā nō fecerit. Si enim patrē dixisset, & Charin, & monogenen, & alethian, & Logon & Zoen, & anthropon, & ecclesiā secundū illorū argumentationē de prima ogdoade dixit, in qua nondū Iesus, nondū Christus Ioannes magister. Quia aūt nō de syzygijs ipsorum Apostolus dixit, sed de domino nostro Iesu Christo, quem & uerbū scit esse dei, idem ipse fecit manifestum. Recapitulans enim de eo uerbo quod ei in principio dictum est, insuper exponit, & uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Secundum autem illorum argumentationem, non uerbum caro factum est, quod quidem nec uenit unq; extra pleroma, sed qui ex omnibus factus est, & sic posterior uerbo saluator. Discite igitur insensati, quoniam Iesus qui passus est pro nobis, qui inhabitauit in nobis, idē ipse est uerbū dei. Si enim alius ex eonibus pro nostra salute caro factus est, æstimandū erat de altero dixisse Apostolū. Si aūt uerbum patris qui descēdit, ipse est & qui ascendit, ab uno deo unigenitus filius, secundum patris placitū incarnatus pro omnibus, nō de alio aliquo, neq; de ogdoade Ioannes sermonem fecit, sed de domino Christo Iesu. Neq; enim uerbū secundū eos principaliter caro factum est. Dicūt enim Sotera induisse corpus animale, de dispositione aptatū inenarrabili prouidentia, ut uisibile & palpabile fieret. Caro est aūt illa uetus, de limo secundum Adam facta plasmatio à deo, quā uere factum uerbum dei manifestauit Ioannes, & soluta est illorum prima & primogenita octonatio. Cum enim unus & idē ostenditur Logos &
φῶς, lumen monogenes, & Zoe & phos, & Soter, et Christus filius dei, & hic idē incarnatus pro nobis, soluta est octonationis illorum compago. Hac autem soluta, decidit illorū omnis argumentatio, quam falso nomine

somniantes

somniantes infamant scripturas ad propriam argumentationem con fingendam. Post deinde dictiones & nomina dispersim posita colligentes transferunt, sicut prædiximus, ex eo quod est secundum naturam, in id quod est contra naturam, similia facientes ijs qui controuersias sibimetipsis quaslibet proponunt, post deinde conantur & Homericis uersibus meditari eas: ita ut idiotæ putēt ex illa temporali declamata controuersia, Homerum uersus fecisse, & multi abducuntur per compositam consequentiam uersuum, ne forte hæc sic Homerus fecerit. quemadmodū Herculem ab Eurystheo ad eum qui apud inferos est canem missum, ex Homericis uersibus scribēs ita: Nihil enim prohibet exempli gratia cōmemorari, & horum cum sit similis & eadem utrisq; argumentatio.

Cento ex uersibus Homericis contextus. Numerus syllabarum tantū seruatus est non quantitas

Hæc ubi dicta dedit, emisit limine flentem
Herculem inuictum magnarum non inscium rerum,
Eurystheus natus Sthenelo prosapia Persei,
Ducturum ex Herebo canem atri Ditis ad auras.
Vadit at ille, uelut leo nutritus montibus acer,
Vrbem per mediam: noti simul omnes abibant,
Et senes & pueri, & nondum nuptæ puellæ,
Plorantes multum, ac si in mortem irent, at ipse
Mercurius præmittit & cæsia Pallas euntem,
Fratrem etenim sciebat quatenus dolor exagitaret.

Quis non ex simplicibus abripiat ab huiusmodi uersibus, & putet sic illos Homerum in hoc argumento fecisse? Qui aūt scit Homerica, cognoscet quidem uersus, argumentū aūt non cognoscet, sciens quoniam aliquid quidē eorū etiam de Vlysse dictum, aliud uero de Hercule, alud uero de Priamo, aliud de Menelao & Agamemnone. Si aūt tulerit illos, & unumquenq; suo libro reddiderit, auferet de medio præsens argumentū. Sic aūt & qui regulam ueritatis immobilem apud se habet, quam per baptismū accepit, hæc quidem quæ sunt ex scripturis nomina & dictiones & parabolas cognoscet, blasphemiam aūt illorū argumentū nō cognoscet. Etenim si gemmas agnoscet, sed uulpem pro regali imagine non recipiet. Vnumquenq; aūt sermonū reddens suo ordini & aptans ueritatis corpusculo, denudabit & insubstantiuum ostendet figmentū ipsorū. Quoniam aūt scenæ huic deest redemptio, ut quis mimum ipsorum explicans destructorem sermonem inferat, bene habere putauimus, ostendere primo in quibus ipsi partes huius fabulæ discrepāt aduersus se inuicem, quasi qui sint ex uarijs spiritalibus erroris. Et ex hoc enim diligēter cognoscere est, & ex ostensione, eam firmam, quæ ab ecclesia prædicatur ueritatem, & ab ijs id quod fingitur falsiloquium.

Expositio prædicationis ueritatis, quam ab Apostolis Ecclesia percipiens custodit. Cap. II

ECclesia enim per uniuersum orbē usq; ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorū accepit eā fidē, quę est in unum deum patrē omnipotentē, qui fecit cœlū & terrā, mare & omnia quæ in eis sunt, & in unum Iesum Christū filium dei, incarnatum pro nostra salute, & in spiritū sanctum, qui per prophetas prædicauit dispositiones dei & aduentū, & eam quę est ex uirgine generationē, & passionem, & resurrectionē à mortuis, & in carne in cœlos ascensionē dilecti Iesu Christi domini nostri, & de cœlis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda uniuersa, & resuscitandā omnē carnē humani generis: Vt Christo Iesu domino nostro, & deo, & saluatori, & regi, secundū placitum patris inuisibilis omne genu curuetur, cœlestium, terrestriū & infernorū, & omnis lingua confiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat. Spiritalia quidem nequitiæ, & angelos transgressos, atq; apostatas factos, & impios, & iniustos, & iniquos, & blasphemos homines in æternum ignē mittat. Iustis aūt & æquis, & præcepta eius seruātibus, & in dilectiōe eius perseuerātibus, quibusdam quidē ab initio, quibusdā aūt ex pœnitentia, uitā donans, incorruptelam loco muneris conferat, & claritatē æternam circundet.

Ostensio neq; plus, neq; minus de ea quæ est fide posse quosdam dicere. Cap. III

HAnc prædicationē cū acceperit, & hāc fidē, quēadmodū prædiximus, ecclesia, & quidē in uniuersum mundū disseminata, diligenter custodit, quasi unā domū inhabitās, & similiter credit ĳs, uidelicet quasi unā animā habēs & unū cor, & cōsonāter hæc prædicat & docet & tradit quasi unū possidēs os. Nā & si in mūdo loquelæ dissimiles sunt, sed tamē uirtus traditionis una et eadē est. Et neq; hæ quæ in Germania sunt fundatæ ecclesiæ aliter credūt, aut aliter tradūt, neq; hæ quæ in Hiberis sunt, neq; hæ quæ in Celtis, neq; hæ quæ in Oriēte, neq; hæ quæ in Aegypto, neq; hæ quæ in Libya, neq; hæ quæ in medio mūdi sunt cōstitutæ: sed sicut sol creaturæ dei in uniuerso mundo unus & idē est, sic & lumē, prædicatio ueritatis, ubiq; lucet, & illuminat oēs homines, q uolunt ad cognitionē ueritatis uenire. Et neq; qui ualde præualet in sermōe, ex ĳs qui præsunt ecclesĳs, alia q̄ hæc fine dicet, Nemo enim super magistrū est: neq; infirmus in dicēdo deminorabit traditionē. Cum enim una & eadē fides sit, neq; is qui multum de ea potest dicere amplius, neq; is qui minus, deminorat.

Secundum quid fiat putare alios quidē plus, alios uero minus habere agnitionis. Cap. IIII

PLus aūt aut minus secundum prudētiā nosse quosdam intelligentiam, nō in eo quod argumentum mutetur efficitur, & alius deus

excogitetur

excogitetur præter fabricatorē & factorē & nutritorē huius uniuersi tatis, quasi non ipse sufficiat nobis, aut alius Christus, aut alius mono genes: sed in eo quod omnia quæ in parabolis dicta sunt exquirere, & adiungere ueritatis argumēto, & in eo ut instrumētū & dispositionē dei in genere humano factam enarret. Et quoniā magnanimus extitit deus, & in transgressorū angelorū apostasia, & in inobaudiētia homi nū, edisserere: & quare alia quidē tēporalia, alia uero æterna, & quędā cœlestia, quædā terrena unus & idem fecit annūtiare. Et quare cū inui sibilis adparuit, pphetis dei, nō in una forma, sed alijs aliter adesse, & quare testamēta multa tradita humano generi, annuntiare, & quis sit uniuscuiusq; testamētorū character, docere, & quare cōclusit om̄ia in incredulitatē deus, ut uniuersis misereaī, exquirere, & quare uerbum dei caro factū est, & passus est, gratias agere, & quare in nouissimis tē poribus aduentus filij dei, hoc est, in fine adparuerit, et nō in initio, an nuntiare, & de fine, & de futuris quęcunq; posita sunt in scripturis re uoluere, & quare desperatas gētes cohæredes & corporatas & parti cipes sanctorū fecit deus, nō tacere, quēadmodū mortalis hæc caro in duet immortalitatē, & corruptibile incorruptelā, annūtiare, & quēad modū factus est, qui nō erat populus, populus, & nō dilecta, dilecta, & quēadmodū plures filij eius quæ deserta est, magis q̄ eius quæ ha bet uirū præconiare. In talibus eñ & in similib. exclamauit Apost. O altitudo diuitiarū sapientiæ & agnitionis dei, q̄ inscrutabilia iudicia eius & inuestigabiles uiæ eius. Sed nō in eo, ut supra creatorē & fabri catorē & illorū Enthymesin ꝑonis errātis adinuenires, & ad tantā per uenire blasphemiā, neq; in eo quod est super hanc rursus pleroma, ali quando quidē xxx. aliquādo uero innumerabiles multitudines æo num mentiri. Quemadmodū dicunt hi qui uere sunt deserti à diuina sententia magistri, cum ea quæ est ecclesia uniuersa unam & eandē fi dem habeant in uniuerso mundo quemadmodum prædiximus.

Quæ est Valentini sententia, in quibus discrepant aduersus eum discipuli eius. Cap. V

Videamus nunc & eorū inconstantē sententiā, cū sint duo uel tres quēadmodū de eisdē non eadē dicunt, sed & nominib. & rebus contraria respondent. Qui eñ est primus ab ea quæ dicitur gnostica hæresis, antiquas in suū characterē doctrinas transferēs Valentinus sic diffinit, Dualitatē secundā quandam innominabilē, cuius quidem aliquid uocari inenarrabile, aliud aūt sigen, Post deinde ex hac duali tate secundā dualitatē emissam, cuius aliud quidem patrē uocant, ali quid aūt Alethian. Ex hac aūt quaterniōe fructificari Logon et Zoen anthropon & ecclesiam. Esse aūt hanc octonationē primam. & à Lo go quidem & Zoe decem uirtutes dicit demissas, sicut prædiximus.

Ab anthropo aũt & ecclesia XII. ex quib. unã discedentẽ & destitutã, reliquã dispositionẽ fecisse. Terminos aũt duos adhibet. Vnũ quidẽ inter bythũ & pleroma, de termino aũt natos æones & infecto patre. Alterũ uero separantẽ illum Nus matre à pleromate. Et Christũ aũt non ab his qui sunt in pleromate æonibus emissum, sed à matre: foris aũt facta secundũ memoriã meliorũ enixam esse cũ quadã umbra. Et hunc quidẽ quippe cũ esset masculus abscidisse à semetipso umbrã & regressum ad pleroma, Matrem aũt subrelictã sub umbra, uacuatam aũt spiritali substantia, alterũ filium emisisse. Et hunc esse Demiurgũ, quem & omnipotentẽ dicit eorum quæ ei subiacent. Coemissum aũt ei & sinistrum principẽ similem ijs qui dicentur à nobis falsi nominis gnostici. Et Iesum aũt aliquando quidẽ ab eo qui separatus à matre eorum, & coadunatus est cum reliquis emissum dicit, id est, † à teleto: aliquãdo aũt ab eo qui recurrit sursum in pleroma, hoc est à Christo: aliquando aũt ab anthropo & ecclesia. Et spiritũ aũt sanctum à ueritate dicit emissum, in examinationẽ & fructificationẽ æonum, inuisibiliter in eos introeuntẽ, per quẽ æones fructificarẽt folia ueritatis. Hæc quidem ille. Secundus aũt primã ogdoadem sic tradit, dicens, Quaternionẽ esse dextrã, & quaternionẽ sinistrã, & lumen & tenebras, & descendentem aũt destitutã uirtutem nõ à triginta æonibus dicit fuisse, sed à fructibus eorũ. Alius uero quidã, qui & clarus est magister ipsorum, in maius sublime, & quasi in maiorẽ agnitionẽ extensus, primã quaternionem, dixit sic, Est quidem ante omnes proarche proanennoetos & inenarrabilis, & innominabilis, quam ego Monotetem uoco. Cũ hac monotete est uirtus, quã & ipsam uoco henotetẽ: henotes & monotes cum sint unum, emiserunt, cum nihil emiserint, principium omnium noeton & ageneton aoraton, quam archen sermo monada uocat. Cum hac monade est uirtus eiusdem substantiæ ei, quam & eam uoco hen. Hæ autem uirtutes, id est, monotes & henotes & monas & hen emiserũt reliquas emissiones æonum, iu, iu, & pheu, pheu. Tragicum uero dicere oportet, super hãc nominũ fictionem ei tantã audaciam, quẽadmodum sine rubore mendacio suo nomina posuit. Nemo enim quod dicit est ante oĩa proarche proanennoetos, quã ego monoteta uoco. Et iterum, cum hac monotete est uirtus, quam & ipsam uoco henotetem. Manifestum quoniam figmenta sunt quæcunq; ab eo dicta sunt: confessus est, quoniam ipse nomina posuit figmento, quæ à nemine altero posita sunt: qui nisi hæc auderet, hodie ueritas secundum eum non habuisset nomina. Nihil igitur prohibet & alterum quendam in tali argumento sic præfinire nomina. Est quædam proarche regalis proanennoetos proanypostatos uirtus proprocylindomene: cum illa autem est uirtus, quã & ipsam uoco perinane.

hæc

apud Tertullianum legitur, τέλειος

Secundus unus sectatorum Valentini

προανεννόητος præincogitabilis

μονότης singularitas. ἑνότης unitas

νοητὸς intelligibilis. ἀγέννητος, innascibilis. ἀόρατος, inuisibilis. προαρχὴ, id est, principium ante principium. προανεννόητος præincogitabilis. προανυπόστατος. i. qui ante non substiterit

προπροκυλινδουμένη, id est, quæ prius adoratur.

hæc cucurbita, & perinane cũ sint unum, emiserunt, cum nõ emisissent fructũ, sermo cucumerẽ uocat. Cũ hoc cucumere est uirtus eiusdem potestatis ei, quã & ipsam peponẽ uoco. Hæ uirtutes cucurbita & perinane & cucumis & pepo emiserũt reliquã multitudinẽ Valentini deliriosorũ peponũ. Si enim eũ sermonẽ qui de uniuersis fit trãsfigurari in primam quaternionẽ oportet, & queadmodũ uult aliquis ipse ponere nomina, quis prohibet his nominibus & multo credibilioribus & in usu positis & ab omibus cognitis. Alij aũt rursus ipsorũ primã & archegonon octonationẽ his nominibus nominauerũt. Primum proarchen, deinde anennoeton, tertiã aũt arreton, & quartã aoraton. Et de prima quidẽ proarche emissum esse primo & quinto loco archẽ, ex anẽnoeto secũdo & sexto loco acataleptõ, & de arreto aũt tertio & septimo loco anonomaston, de aorato aũt quarto & octauo loco ageneton. Pleroma hoc primæ ogdoadis, has uolunt uirtutes fuisse ante Bythum & Sigen, ut perfectorũ perfectiores appareant, & gnosticorum magis gnostici uiri, ad quos iuste quis hoc dicat.

ἀνεννόητος, incogitabilis. ἀκατάληπτος, incomprehensibilis. ἀνονόμαστος, id est, innominabilis.

O pepones Sophistæ uituperabiles & non uiri.

Carmẽ Hom.

Etenim de ipso Bythovariæ sunt sententiæ apud eos. Quidam enim sine coniugatione dicunt eum neq; masculum, neq; fœminam, neq; omnino aliquid esse. Alij autem & masculum & fœminam dicentes esse, hermaphroditi genesim ei donant. Sigen autem alij coniugem ei addunt, ut fiat prima coniugatio.

πέπων apud Græcos nonnunq̃ sonat stupidum

Quæ sunt in quibus non consonant aduersus inuicem hi qui sunt à Valentino omnes. Cap. VI

Hi uero qui sunt circa Ptolemæum scientiores, duas coniuges habere Bython dicunt, quas & dispositiones uocant, Ennœam & Thelesim. Primo enim mẽte cõcepit quid emittere (sicut dicunt) post deinde uoluit. Quapropter duobus his affectib. & uirtutibus, id est, ennœas theleseos, uelut cõmixtis inuicẽ, emissio monogenis & Alethiæ secundum coniugationẽ facta est. Quos typos & imagines duorum affectuũ patris adgressas esse inuisibiliũ uisibiles, thelematis quidem Nun, ennoias aũt Alethian: & propter hoc aduentitiæ uoluntatis masculus est imago, Innatæ uero ennœæ fœmininus, q̃m uolũtas uelut uirtus facta est ennœæ. Cogitabat enim ennœa semper emissionem, nõ tamẽ & emittere ipsa per semetipsam poterat quę cogitabat. Cũ aũt uolũtatis uirtus aduenit, tũc quod cogitabat emisit. Nõ uidentur tibi hi, ô dilectissime, Homerici Iouis, propter solicitudinẽ nõ dormientis, sed curæ habẽtis, quãdo poterit honorare Achillẽ, & multos perdere Græcorũ, apprehẽsionẽ habuisse, magis q̃ eius qui est uniuersorũ deus? q simul ut cogitauit, perficit id quod cogitauit, & simul ac uoluit & cogitat hoc quod uoluit, & tũc uolens cũ cogitat, cũ sit to-

θέλησις voluntas

tus cogi

tus cogitatus, & totus sensus, & totus oculus, & totus auditus, & totus fons omniũ bonorũ. Qui aũt prudentiores putãtur illorũ esse primam octonationẽ nõ gradatim, alterũ ab altero æonem emissum dicunt, sed simul & in unũ æonum emisionẽ à propatore, & ennoeam eius cũ crearent ipsi obstetricasse affirmãt. Et iã non ex Logo & Zoe anthropon & ecclesiã, sed ex anthropo & ecclesia Logon & Zoen di-
Forte, uolunt cunt generatos in hũc mundũ, dicẽtes, Quãdo aliquid † emittere propator, hoc pater uocatus est, at ubi quæ emisit uera fuerunt, hoc Alethia uocatũ est. Cũ aũt uoluit semetipsum ostẽdere, hoc anthropos dictus est. Quos aũt præcogitauerat posteaq; emisit, hoc ecclesia uocata est. Locutus est anthropos Logon, hic est primogenitus filius, subsequitur aũt Logon Zoe, & sic prima octonatio completa est.

Qualis conuersatio ipsorum, & quæ est figuratio uitæ. Cap. VII

εὐδοκία MVlta aũt pugna apud eos, etiã de saluatore. Quidã enim eum ex omnibus generatũ dicũt, quapropter beneplacitũ uocari, quoniam uniuersum pleroma bene sensit per eũ glorificare patrẽ. Alij aũt ex solis æonibus, qui sunt à Logo & Zoe emisi, & propter hoc Logon, & Zoen dici eũ, parentũ nomina custodientẽ. Alij aũt ex duodecim æonibus ij qui sunt ab anthropo & ecclesia facti, & propter hoc filium hominis se cõfiteri, uelut postgenitũ anthropi. Alij à Christo & spiritu sancto eorũ qui ad firmamentũ pleromatis emisi sunt, factũ eum dicunt, patris suiã quo emissus est custodientẽ appellationẽ. Alij aũt sunt qui ipsum propatorẽ omniũ & proarchen & proanẽnoeton anthropon dicunt uocari, & hoc esse magnũ & absconditũ mysterium, quoniam quæ est super omnia uirtus & continet omnia, anthrópos uocatur, & ideo hoc filium hominis dicere saluatorem.

Quæ est Colarbaseorum & Marci doctrina. Cap. VIII

ALius uero quidam ex ijs qui sunt apud eos magistri emendatorem se esse glorians, Marcus est aũt illi nomen, magicæ impostura peritissimus, per quã & uiros multos, & nõ paucas fœminas seducens, ad se conuertit, uelut ad scientissimũ & perfectissimũ, & uirtutẽ maximam ab inuisibilibus Logis habentẽ fecit, præcursor quasi uere existens Antichristi. Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum qui dicuntur magi commiscens per hæc uirtutes perficere putatur apud eos qui sensum non habent & à mente sua excesserunt.

Quæ est industria Marci, & quæ sunt, quæ ab eo fiunt. Cap. IX

PRo calice enim uino mixto fingens se gratias agere & in multum extendens sermonẽ inuocationis, purpureũ & rubicundũ apparere facit, ut putetur ea gratia ab ijs quæ sunt super omnia suũ sanguinem stillare in illius calicem per inuocationẽ eius, & ualde cõcupiscere præsentes ex illo gustare poculo, ut & in eos stillet quæ per magũ

hunc

hunc uocatur gratia. Rurſus mulieribus dans calices mixtos, ipſas gratias agere iubet, præſente ſe: & ubi hoc factũ eſt, ipſe alium calicẽ multo maiorẽ, ꝙ eſt ille in quo illa ſeducta euchariſtiã facit proferens, & transfundens à minori qui eſt à muliere euchariſtia factus in illum qui eſt ab eo allatus multo maiorẽ, ſtarim dicens ita, Illa quæ eſt ante omnia inexcogitabilis & inenarrabilis gratia, adimpleat tuũ intus hominẽ, multiplicet in te agnitionẽ ſuam, inſeminãs granum ſinapis in bonã terram. Et alia quædam dicens, & in inſaniã mittens illam infelicẽ admirabilia faciens apparuit, quando maior calix adimpletus eſt de minori calice, ut & ſupereffunderet ex eo. Et alia quædã diſſimilia faciens, exterminauit multos & abſtraxit poſt ſe. Datur aũt intelligi eum & dæmonẽ quendam paredrum habere, per quem ipſe quoq; prophetare uidetᷣ, Et quot *Paredros assessor* quot dignas putat fieri participes ſuæ gratiæ, ꝓphetare facit. Maxime enim circa mulieres uacat, & hoc circa eas quæ ſutit honeſtæ & circum purpuratæ & ditiſsimæ, quas ſæpe adducere tẽtans, dicit blandiẽs eis, Participare te uolo ex mea gratia, quoniã pater omnẽ angelum tuũ ſemper uidet ante faciem ſuã: locus aũt tuæ magnitudinis in nobis eſt, oportet nos in unum cõuenire, ſume primum à me & per me gratiã, adaptare ut ſponſa ſuſtinens ſponſum ſuum, ut ſis quod ego, & ego quod tu. Conſtitue in thalamo tuo ſemen luminis, Sume à me ſponſum, & cape eum, & capere in eo. Ecce gratia deſcendit in te, aperi os tuũ, & propheta. Cum aũt mulier reſponderit, nunꝗ prophetaui & neſcio prophetare, inuocationes quaſdã faciens denuo ad ſtuporẽ eius quæ ſeducitur, dicit ei, Aperi os tuũ, & loquere quæcunq;, & prophetabis. Illa aũt ſeducta & elata ab ijs quæ prædicta ſunt, concalefaciens animã à ſuſpicione quod incipiat prophetare, cum cor eius multo plus ꝙ oporteat palpitet, audet & loquitur deliriosa, & quæcunq; euenerint, omnia uacue & audaciter, quippe calefacta ſpiritu, ſicut meliora nobis de talibus ꝓphetis exequitur, eo quod audax & uerecũda anima, quaſi uacuo aere excalefacta eſt, & exinde prophetidẽ ſemetipſam putat, & gratias agit Marco, ei qui participauit ei ſuam gratiã: & remunerare eum geſtit, non ſolum ſecundũ ſubſtantiæ ſuæ dationẽ, unde diuitiarum copiam magnã collegit, ſed & ſecũdum corporis copulationẽ, & ſecundũ omnia unire ei cupit, ut cum eo deſcendat in unũ. Iam uero quædam ex fideliſsimis mulieribus, quæ habent timorẽ dei, & non ſunt ſeducibiles, quas ſimiliter ut reliquas affectauit ſeducere, iubẽs eas prophetare, exſufflantes & anathematizantes eum ſeparauerunt ſe ab huiuſmodi inſano, qui ſe diuinum ſpirare ſimulabat, pro certo ſcientes, quoniam prophetare non à Marco mago inditur hominibus, ſed quibuſcunq; deus deſuper immiſerit gratiã ſuam, hi ab eo traditã habẽt prophetiam, & tunc loquuntur, quãdo deus uult, ſed nõ quando Marcus iubet. Quod enim iubet,

eo quod iubetur maius est & dominatius, quoniã illud quidẽ principatur, illud aũt subiectũ est. Si ergo Marcus quidem iubet, uel alius quis sicut solent in cœnis fortibus hi omnes ludere & sibimetipsis inuicem imperare ut prophetent, & secundum suas cõcupiscentias eos sibi prophetare, erit ille qui iubet & maior & dominantior prophetico spiritu, cum sit homo, quod est impossibile. Sed tales quidẽ qui iubẽtur ab ipsis spiritus & loquuntur quãdo uolunt ipsi, terreni & infirmi sunt: audaces aũt & impudentes à satana immissi ad seductionẽ & perditionẽ eorum, qui nõ firmam fidem, quam ab initio per ecclesiam acceperunt, custodiunt. Adhuc etiam ut amatoria & adlectantia efficit, ut & corporibus ipsarum contumeliam inroget, hic idem Marcus quibusdã mulieribus, etsi nõ uniuersis. Hæ sæpissime cõuersæ ad ecclesiã dei, confessæ sunt, & secundũ corpus exterminatas se ab eo uelut cupidine, & inflammatas ualde illum se dilexisse, ut & diaconus quidam eorum qui sunt in Asia, suscipiens eum in domũ suã inciderit in huiusmodi calamitatem. Nam cũ esset uxor eius speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à mago isto, & secuta eũ esset multo tẽpore, post deinde cum magno labore fratres eã cõuertissent, omne tẽpus in exomologesi cõsummauit, plangens & lamẽtans ob hanc quã passa est ab hoc mago corruptelam. Et discipuli aũt eius quidẽ circum obuersati in ijsdem, seducentes mulierculas multas corruperunt, perfectos semetipsos uocãtes, quasi nemo possit exequari magnitudini agnitiõis ipsorũ, nec si Paulum aut Petrũ dicas, uel alterũ quendã Apostolorũ, sed plus omnibus se cognouisse, & magnitudinem agnitionis illius, quæ est inenarrabilis uirtutis solos ebibisse. Esse aũt se in altitudine super omnẽ uirtutẽ. Quapropter & libere omnia agere, nullũ in nullo timorẽ habẽtes: propter enim redemptionem & incõprehensibiles & inuisibiles fieri iudici. Si aũt & apprehenderit eos, assistentes ei cum redẽptione hæc dicẽt. O assessor dei mysticæ illius pro Aeonon Siges quam magnitudines semper uidentes faciem patris sui à te & adductore utentes abstrahũt sursum suas formas, quas ualde audax illa ducta phantasmate propter bonũ propatoris emisit nos imagines illorum, tunc intentionem illorum quæ sunt sursum, quasi somnium habens. Ecce iudex in proximo & præco me iubet meæ defensioni adesse, tu aũt quasi quæ scias utrorumq; nostrorũ rationem, tanquam unum te ex te existentem iudici assiste. Mater aũt cito audiens hæc, Homericam inferorum galeam eis superimposuit, ut inuisibiliter effugerent iudicem, & statim eripiens eos in thalamum duxit, & reddidit suis sponsis. Talia autẽ dicentes, & operantes, & in ijs quoq; quæ sunt secundũ nos regiones, Rodanenses multas seduxerunt mulieres, quæ cauteriatas conscientias habentes quædam quidem & iam in manifesto exomologesin faciunt, quædam aũt reuertentes, hoc ipsum in silentio

alis, infirmi

ἄϊδος κυνῆ, unde prouerbium orci galea

silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes à uita dei. Quædam quidem in totum abscesserunt: Quædam autem intra utrunque dubitantes, quod est prouerbij, passæ sunt, neque intus neque foris existētes, hunc fructum habentes seminis filiorum agnitionis. ἔσωθεν

Quēadmodū quidā ex eis per numeros & syllabas & per literas conanē constituere eam quæ est secundū eos argumentationem. Cap. X

Hic igitur Marcus uuluam & susceptoriū Colarbasi silentij semet solum lumen fuisse dicens, quippe unigenitus existens semen quod depositum est in eum, hic enixus est illam quæ est à summis & ab inuisibilibus locis quaternationē descēdisse figura muliebri ad eum. Quoniā, inquit, eius masculinū mundus ferre nō poterat, & ostendisse quoque semetipsam quæ esset, & uniuersorū genesim quam nemini unquā neque deorum neque hominū reuelauit, huic solo enarrasse, ita dicentē, Quando primū pater, cuius pater nemo est, qui est incogitabilis & insubstantiuus, qui neque masculus neque fœmina est, uoluit suum inenarrabilē, narrabilē fieri, & quod inuisibile sibi est, formari, aperuit os, & protulit uerbum simile sibi, quod adsistēs ostendit ei quod erat ipse cum inuisibilis forma apparuisset. Enūciatio aūt nominis facta est talis: locutus est uerbum, uerbum primum nominis eius fuit ἀρχὴ & syllabæ eius literarum quatuor. Coniunxit & secūdam, & fuit hæc literarum quatuor. Post locutus est & tertiam, & fuit hæc literarū x. Et eam quæ est post hæc locutus est, & fuit ipsa literarū xii. facta est ergo enūciatio uniuersi nominis, literarū xxx. syllabarum aūt quatuor, unumquodque autem elementorū suas literas & suum characterē, & suam enunciationem & figurationes & imagines habere: & nihil eorū esse, quod illius uideat formam, neque ipsum super elementū est. Sed nec cognoscere eum, sed ne quidem proximi eius unumquodque enunciationem scire, sed quod ipse enunciat, ita omne quod enunciat, illud quod est totum nominet. Vnumquenque enim ipsorum, pars existens totius, suum sonum quasi omne nomen, & non cessare sonantia, quoadusque extra nouissimam literam nouissimi elementi singulariter enunciata deueniant. Tunc aūt redintegrationem uniuersorum dicit futurā, cum unam & eandem consonationē sonent, cuius exclamationis imaginem esse, Amen, simul dicentibus nobis tradidit. sonos aūt eos esse, qui formant insubstantiuum & ingenitum Aeona, & esse hos formas, quas dominus angelos dixit, quæ sine intermissione uident faciem patris. Nomina aūt elementorū cōmunia & enarrabilia æonas & uerba & radices & semina & plenitudines & fructus uocauit, singula aūt ipsorū & uniuscuiusque propria in nomine ecclesiæ contineri, & intelligi ait. Quorū elementorū nouissimi elementi ultima litera uocem emisit suam, cuius sonus exiens secundum imaginem elemētorum elementa progenia generauit, ex quibus & quæ sunt

Colarbas

ἀνυπόστατος

 hic

hic, disposita dicit, & ea quæ sunt ante hæc generata: ipsam quidem literam cuius sonus erat cōsequens sonum deorsum à syllaba sua sursum receptam dicit, ad impletionē uniuersi. Remansisse aūt deorsum sonum, quasi foras proiectū, elementū aūt ipsum ex quo litera cum etunciatione sua descēdit deorsum, literarū ait esse xxx. & una quęq; ex his xxx literis in semetipso habere alias literas, per quas nomen literæ nominatur. Et rursus alias per alias nominari literas, & alias per alias, ita ut in immensum decidat multitudo literarū. Sic aūt planius disces quod dicitur. Delta elementū literas habet in se quinq;, ipsum Δ, & E, & Λ, & T, & A, & hæ rursus literæ per alias scribuntur literas, & aliæ per alias. Si ergo uniuersa substantia deltæ in immēsum decidit, alijs alias literas generantibus & succedentibus alterutrū, quanto magis illius elementi maius esse pelagus literarū. Et si una litera sic immensa est, uide totius nominis profundum literarū, ex quibus propatora Marci silentiū constare docuit. Quapropter & patrem scientē incapabile suum dedisse elementis, quæ & æonas uocat, unicuiq; eorū suam enunciationē exclamare, eo quod non posit, unum illum quod est totum enūciare. Hæc itaq; exponente ei quaternationē dedisse. Volo aūt tibi & ipsam ostendere ueritatem. Deposui enim illam de superioribus ædificijs ut circūspicias eam nudam, & intuearis formositatē eius. Sed & audias eam loquentē et admireris sapientiā eius. Vide quid igit̃ in caput eius sursum primum α & ω. Collum aūt β & ψ. Humeros cū manibus γ & χ. Pectus δ & φ. Cinctū ε & υ. Ventrē ζ & τ. Verenda η & σ. Femora θ & ρ. Genua ι & π. Tibias κ & ο. Crura λ & ξ. Pedes μ & ν. Hoc est corpus eius quæ est secundum magum ueritatis, hæc factura elementi, hic character literæ, & uocat elementū hoc, hominē, esse aūt fontem ait eum om̄is uerbi, & initium uniuersæ uocis, & omnis inenarrabilis enarrationē, & taciti silentij os, & hoc quidem corpus eius. Tu aūt sublimius alleuans sensus intelligentiam, autogenitora & patrodotora, uerbum ab ore ueritatis audi. Hæc aūt cum dixisset illa attendentem ad eum ueritatē & aperientē os, locuta est uerbum: uerbum autem nomen factum, & nomē esse hoc quod scimus & loquimur Christum Iesum, quod cum nominasset, statim tacuit. Cum autem putaret Marcus, plus aliquid eam dicturam, rursus quaternatio ueniens in medium ait, Tanquam contemptibile putasti esse uerbum, quod ab ore ueritatis audisti, non hoc quod scis & putas habere, olim est nomen. Vocem enim tantum habes eius, uirtutem
ἰησ͂ς autem ignoras. Iesus autem est insigne nomē sex habens literas, ab omnibus qui sunt uocationis cognitum. Illud aūt quod est apud æonas pleromatis, cum sit multifariū existens, alterius est formæ, & alterius typi. Quod intelligitur ab ipsis, qui sunt cognati eius, quorum magnitudines apud eum sunt semper. Hæc igitur quæ apud nos sunt uiginti quatuor

tuor literæ,emanationes esse intellige trium uirtutũ, imaginales eorum quę continẽt uniuersum,quæ sunt sursum, elementorũ numerũ. Mutas enim literas nouem putat esse,patris & ueritatis, quoniã sine uoce sint, hoc est,inenarrabiles & inloquibiles:semiuocales aũt cum sint octo Logi esse & Zoes,quoniã quasi mediæ sint inter mutas & uocales,& recipere eorũ quidẽ quæ superstint emanationẽ, eorũ uero quæ subsint eleuationẽ. Vocales aũt & ipsas septem esse Anthropi & ecclesiæ, quoniam per Anthropum uox progrediens formauit omnia. Sonus enim uocis,formam eius circumdedit. Est igitur Logos habens et Zoe VIII. Anthropos aũt & ecclesia VII. Pater aũt & Alethia IX. Ex minori aũt computatione quod erat apud patrem descendit, emissus illuc unde fuerat separatus ad emendationẽ factorum, ut pleromatũ unitas æqualitatem habens fructificet unam in omnibus quæ est ex omnibus uirtus:& sic is qui est numeri VII.eorũ qui sunt octo accepit uirtutem,& facta sunt tria loca similia numeris,cum sint octonationes quater in se uenientia uigintiquatuor ostenderunt numerũ:& tria quidẽ elemẽta,quæ dicit ipse trium in coniugatione uirtutũ existere, quæ fiunt VI. ex quibus emanauerunt uigintiquatuor literæ, quadripertita inenarrabilis quaternationis ratione eundẽ numerũ faciunt, quæ quidẽ dicit illius qui est innumerabilis existere, Indui aũt eas à tribus uirtutibus, in similitudinẽ illius qui est inuisibilis. Quorũ elementorũ imagines imaginũ esse eas quæ sunt apud nos duplices literæ. Quas cum XXIIII.literis adnumerantes uirtute quæ est secundũ analogiam XXX. faciunt numerũ. Huius rationis & dispositiõis fructũ dicit in similitudinẽ imaginis apparuisse, & illũ qui post VI.dies quartus ascendit in montẽ,& factus est VI.qui descendit & detẽtus est hebdomade cũ esset insignis octonatio, & habet in se omnẽ elementorũ numerũ,quẽ manifestauit,cũ ipse uenisset ad baptismũ,columbæ descensio, quæ est ω & α. Numerus enim ipsius unum & DCCC. & propter hoc Moysen in sexta die dixisse quæ est in cœna pura nouissimum hominẽ in generationẽ primi hominis apparuisse. Cuius dispositionis initium & finem sextam horam in qua affixus est ligno: perfectum enim sensum scientem eum numerum qui est sex uirtutum fabricationis & regenerationis habentẽ,manifestasse filijs luminis eam generationem quę facta est per eum,qui manifestatus est insignis,in eum numerum. Hic etiam & duplices literas numerum insignem habere ait. Insignis enim numerus cõmixtus uigintiquatuor elementis XXX. literarum nomen explicuit. Vsus est aũt Diacono VII. numerum magnitudinem quemadmodũ dicit Marci Sige, ut ab se cogitatæ cogitationis manifestetur fructus: & insignem quidem hunc numerum in præsenti ut eum qui ab insigno figuratus est, intelligi eum qui quasi in partes diuisus est aut præcisus & foris perseuerauit,qui sua uirtute & prudẽtia per ἐπίσημον

eam quæ est ab eo emissionẽ, hunc qui est septẽ uirtutũ secundum imitationem hebdomadis uirtutis animauit mundũ, & animam posuit esse huius uniuersi quod uidetur. Vtitur aũt & ipse hic hoc opere quasi spõtaneæ ab eo, ab eo fœtore, aliqua ministrant cum sint imitationes imitabilium enthymesin matris. & primum quidem cœlum sonat α, quod autem est post illum ε, tertium aũt η, quartum uero & mediũ numeri VII. Iota uirtutem enarrat, quintũ uero ο, sextum aũt υ, septimum autem &
als,exclamat IIII à medio, ω elementũ † exdant, quemadmodum Marci sige, quæ multa quidem loquacius exequitur, nihil autem uerum loquens affirmat: quæ uirtutes, ait, omnes simul in inuicem complexæ sonant & glorificant illum à quo emissa sunt, gloria autem soni mittitur in propatorem. Huius autem glorificatiõis sonum in terram delatum ait plasmatorem
als,qui factum, & generatorem eorum † quæ sunt in terra.

Quomodo soluunt parabolas. Cap. XI

OStensionem aũt affert ab ijs, qui nunc nascuntur infantibus, quorum anima simul ut de uulua progressa est, exclamat uniuscuiusq; elementi hunc sonũ. Sicut ergo septẽ uirtutes, inquit, glorificãt uerbũ, sic & anima in infantibus plorans & plangens Marcũ glorificat eũ. Propter hoc aũt & Dauid dixisse, Ex ore infanoũ & lactentiũ perfecisti laudem: & iterũ, Cœli eoarrant gloriã dei. Et propter hoc quando in doloribus & calamitatib. anima fuerit io releuationẽ suam dicit, O, in signũ laudationis, ut cognoscens illa quæ sursum est anima quod est cognatũ suum adiutoriũ ei deorsum mittat. Et de omni quidẽ nomine quod est XXX. literarũ, & de bytho qui augmentũ accepit ex huius literis, adhuc etiam de ueritatis corpore quod est duodecim membrorum, unoquoq; membro ex duabus literis cõstante, & de uoce eius quã locuta est nõ locuta, & de resolutione eius nominis quod nõ est enarratũ, & de mundi anima & hominis secundũ quæ habent illã quæ est ad imaginẽ dispositionẽ sic delirauit. Dehinc aũt quemadmodum ex nominibus æquiparatam uirtutem ostendit eorum quaternatio referemus, ut nihil lateat te dilectissime eorum, quæ ad nos peruenerunt ex ijs quæ ab ijs discunt, quemadmodum sæpe postulasti à oobis.

Quẽadmodum conuersationẽ secundum figuram eius qui apud eos est pleroma exponunt factum. Cap. XII

SIc aũt annunciat per quàm sapiens eorũ Sige generationem XXIIII elementorũ cum solitate esse unitatem, ex quibus duæ sunt emissio
μονὰς solitas nes sicut prædictũ est, monas & hen, quæ duplicatæ IIII. factæ sunt, bis
ἓν unum enim duo quatuor, & rursus duo & quatuor in idipsum compositæ, VI. manifestauerũt numerum. Hi autem sex quadruplicati uigintiquatuor generauerunt figuras. Et quidem quæ sunt primæ quaternationis nomina sancta sanctorum intelliguntur, quæ non sunt narrari, intelliguntur

autem

autem à solo filio quæ pater scit, quæ nam sunt. Alia uero quæ cum grauitate & honore & fide nominantur apud eum sunt hæc ἄῤῥητος, σιγὴ, πατὴρ, ἀλήθεια. Huius autem quaternationis uniuersus numerus est literarum uigintiquatuor, ἄῤῥητος enim nomen literas haber in se septem σιγὴ quinque, πατὴρ quinque, & ἀλήθεια VII. quæ cōposita in se bis quinæ & bis septem uigintiquatuor numerum adimpleuerūt. Similiter & secunda quaternatio Logos & Zoe Anthropos & ecclesia eundem numerum elementorum ostendunt, & saluatoris quoque narrabile nomen ΙΗΣΟΥΣ literarū est sex. Inenarrabile aūt eius literarū uigintiquatuor. Et χριστὸς literarū VII. quod est aūt in Christo inenarrabile literarū XXX. Et propter hoc ait eum α & ω, ut per ista manifeste cum hunc numerum habeat hæc auis. Iesus aūt hanc habet, inquit inenarrabilem genesim. A matre enim uniuersorū, id est, primę quaternationis, in filiæ locum processit secūda quaternatio, & facta est octonatio, ex qua processa est decas, sic factum XVIII. decas itaque adiuncta octonationi & decuplum eam faciens, octuagies decies octingētorum numerum fecit, ut sit uniuersus literarum numerus ab octonatione in decadam progrediens octo & LXXX. dat, quod est Iesus. Iesus enim nomen secundum Græcarum literarū cōputum dat summam LXXXVIII. habens manifeste & super cœlestis Iesu secundum eos genesim. Quapropter A B Græcorū habere monadas VIII. & decadas VIII. hecatontadas VIII. dat LXXXVIII numerum ostendentia, hoc est, Iesum qui est ex omnibus constans numeris, et propter hoc α & ω nominari eum, cum significet ex omnibus eius generationem. Et iterum ita primæ quaternioni secundum processionem numeri & semetipsam cōpositæ X apparuit numerus. α enim & β ut ς & δ in semetipso composita X faciūt, quod est ι, & hoc esse uolunt Iesum. Sed & Christus, inquit, literarū est VIII, ex quibus primā octonationem significari, quæ cum Iota applicata dat LXXXVIII. numerum generauit. Dicitur autem ait, & filius Christus, hoc est, duodecas: υἱὸς enim nomen literarum quatuor est, χριστὸς autem octo, quę composita duodecadis ostenderunt magnitudinem. Prius autem, inquit, quàm huius nominis insigne appareret, hoc est, Iesus filius, in ignorantia magna fuerunt homines & errore. Cum autē manifestum est VI. literarum nomen hoc, quod est secundum carnem amictum est ut ad sensibilitatem hominis descenderet, habens in semetipso ipsum quoque III. & uigintiquatuor, tunc cognoscentes eum cessauerunt ab ignoratione, & à morte in uitam ascenderunt, nomine eis facto ducatore ad patrem ueritatis. Voluisse enim patrem uniuersorum soluere ignorantiam, & destruere mortem. Ignorantiæ autem solutio, agnitio eius fiebat, & propter hoc dictum, secundum uoluntatem eius, eum qui est secundum imaginem eius, quæ sursum est uirtus, dispositum hominē: à quaternatione enim

αἱς, XII

dat, uidetur deprauatū ex dccc, nā hunc numerum conficit Ἰησοῦς. ἐνενήκοντα centenarius numerus

progressi sunt æones. Erat aūt in quaternatione Anthropos & ecclesia Logos & Zoe. Ab ijs igitur uirtutes, ait, emanatæ generauerunt eū qui in terra manifestatus est, Iesum. & logi quidem locum adimplesse angelum Gabriel, Zoes aūt spiritūsanctum, Anthropi aūt altissimi uirtutē. ecclesiæ aūt locum uirgo ostendit, & sic ille qui est secundū dispositionē per Mariam generatus apud eum homo, quem pater omniū transeuntem per uuluam elegit per uerbum ad agnitionem suam. Cum aūt uenisset ipse ad aquam, descēdisse in eum quasi columbā eum qui recucurrit sursum, & impleuit XII. numerum, in quo inerat semen eorū qui conseminati sunt cum eo, & condescenderunt & coascenderunt. Ipsam aūt uirtutem quæ descendit semen dicit esse patris, habens in se & patrem & filium, & eam quæ per eos cognoscitur innominabilis uirtus figes & omnes æonas: & hunc esse spiritū qui locutus est per os Iesu, qui se confessus est filium hominis, & manifestauit patrem, descēdens quidē in Iesum unitus est, & destruxit quidē mortē ait, qui fuit ex dispositione saluator Iesus. Agnouit aūt patrem Christū Iesum esse. ergo Iesum nomen quidem eius, qui est ex dispositione homo dicit. positum aūt esse in adsimilationem & figurationem eius qui incipit in eum descendere hominis, quem capientem habere & ipsum hominem & ipsum Logon & patrē & arrheton & figen & alethian & ecclesiā & Zoen. Hæc iam supra iu iu, & super pheu, & super uniuersam tragicam exclamatione & doloris uociferationem sunt. Quis enim non oderit eum qui tantorū mendaciorum malus compositor est poeta, cum uideat ueritatem idolum à Marco factam, & hoc Alpha beta literis stigmatā nuper, sicut quod est ab initio, quod dici solet, & heri & ante Græci cōfitentur ab æstimatione prima sedecim accepisse. Post deinde pro cedentib, tēporibus semet ipsos adinuenisse, aliquando quidē adspiratas, aliquando aūt duplices. Nouissime autem omniū Palameden aiunt longas his adposuisse. Prius igitur q̄ apud Græcos hæc fierent non erat ueritas? Corpus em̄ eius secundum te Marce posterius est tempore q̄ Cadmos, & eos qui ante eum sunt. Posterius aūt his qui reliqua elementa addiderunt temporis quàm Palamedes, posterius autem tempore q̄ & tu ipse. Tu autem solus in idolum deposuisti eā quæ à te prædicatˀ ueritas. Quis aūt sustinebit tuam illam quæ tantū uerbo fata est figen, quæ innominabilē nominat æonem, inenarrabilem exponit, & eum qui inuestigabilis est enunciat, & aperuisse os dicit eum quem incorporalem & infiguratū dicis, & emisisse uerbum quasi unum ex his quæ cōposita sunt animalia. Verbum quoq; eius similem esse ei qui eum emisit, & formam inuisibilis factam elementorū quidem esse XXX. syllabarū aūt IIII. Erit ergo secundum similitudinē uerbi pater omniū sicut tuus, elementorum quidem XXX. syllabarum autem IIII. Aut iterum quis sustinebit te, in schemata & nume

& numeros, aliquando quidē xxx, aliquando aūt xxiiii, aliquādo vi tantum, concludentē uniuersorum conditorē, & Demiurgum, & factorem uerbum dei, & minuentē eum in syllabas quidē iiii. elemēta autem xxx. & omniū dominū qui firmauit coelos in dccc lxxxviii. deducentem numeros, similiter atq; alphabetum ? & ipsum qui omnia capit patrem, à nullo aūt capitur in quaternatione & octonatione & duodecadem subpartientē, & per huiusmodi multiplicationes illud quod est inenarrabile & incognoscibile, queādmodum tu dicis, patris enarrantem. Et quem incorporalem & insubstātiuū nominas, huius materiam & substantiā ex multis literis alijs ex alijs generatis fabricas, ipse Daedalus fictor & faber malus factus sublimissimae uirtutis, & quē indiuisibilem dicis substantiā in mutas & uocales & semiuocales sonos subdiuidens, id quod est mutū. In his omniū patri & huius intentioni mentiēs, in summā blasphemiā & magnam impietatē immisisti omnes qui tibi credunt. Quapropter & iuste & apte tali temeritati tuae diuinae adspirationis senior & praeco ueritatis inuectus est interdicēs sic. Idolorū fabricator Marce & portentorū inspector, astrologiae cognitor & magicae artis, per quae confirmas erroris doctrinas, signa ostēdens his qui à te seducunt apostaticae uirtutis operationes, quae tibi praestat tuus pater satanas per angelicā uirtutē azazel facere, habens te praecursorē cōtrariae aduersus deum nequitiae. Et haec quidem amator dei senior. Nos aūt reliqua mysteria eorum quae sunt longa conabimur breuiter expedire, & ea quę multo tēpore sunt occultata in manifestū producere. Sic enim fit ut facile argui & conuinci possint ab omnibus.

Quemadmodum ea quae sunt in lege in suum transferunt figmentum. Cap. xiii

GEnerationem itaq; aeonum & errorem ouis & adinuentionē adunantis in unum, mystice audent annunciare hi, qui in numeros omnia deduxerunt, de monade & dualitate dicentes omnia constare, & à monade usque ad quatuor numerantes, sic generant decadem. Vnum enim & duo & tres & quatuor in unum compositae decem aeonum generauerunt numerum. Rursus autem dualitas ab ea progressa usque ad episemon, duo & quatuor & sex, duodecadem ostendit, & rursus à dualitate similiter numerantibus nobis, usq; ad xxx. numerus ostensus est, in quo est ogdoas & decas & duodecas. Vnde eadem igitur eo quod episemon habuerit consequentem sibi propter episemum passionem uocant. Et propter hoc circa duodecim numerum cum labes quaedam facta fuisset ouem luxuriatam aberrasse. Quoniam apostasiam à duodecade factam dicunt. Similiter & à duodecade abscedentem unam uirtutem perisse diuinant, & hanc esse mulierem quae perdiderit dragmam, & accenderit lucernam & inuenerit eam. Sic igitur & numeros

meros reliquos in dragma quæ ſunt nouem, in oue uero undecies I X,
perplexos ſibi ſemetipſis XCVIIII. numerũ generare, quoniam nouies
undecim XCVIIII. fiant. Quapropter tamen hunc habere dicunt nume
rũ. Non pigritabor autẽ tibi & aliter eos interpretãtes annũciare, ut un
diq; conſpicias fructum eorum. Literam enim η cum epiſemo ogdoa-
dam eſſe uolunt cũ ab alpha beta octauo ſit poſita loco, rurſus iterũ ſine
epiſemo computantes numerum ipſarum literarum & componentes
uſq; ad η triacõtadem oſtendunt. Incipiens enim quis ab α & perfini-
ens in η, per numeros literarũ, abſtrahens autem epiſemum & inſuper
cõiungens incrementũ literarum, inueniet tricenarium numerũ. Vſq;
ad ε literæ XV fiũt, poſt deinde appoſitis eis VII. numerus II & XX per-
ficit. Cum autẽ appoſitum eſt eis η, quod eſt VIII. admirabilem triacon
tadem adimpleuit, & hinc oſtendunt ogdoadem matrem XXX æonũ.
Quoniã igitur ex tribus uirtutibus unitus eſt tricenarius numerus, ter
idẽ factus XC fecit. Et ipſa aũt trias in ſe compoſita VIIII. generauit. Sic
ogdoas XCIX. generauit numerum. Et quoniam duodecimus æon ab-
ſiſtens reliquit, rurſum XI. cõſequenter dicunt typum literarũ in figura
Logi poſitum eſſe. undecimam enim in literis eſſe λ qui eſt numerus
XXX. & ſecundũ imaginem poſitũ eſſe ſuperioris diſpoſitionis, quoni
am ab Alpha ſine epiſemo ipſarũ literarũ numerus uſq; ad λ, compoſi
tum ſecundũ augmentũ literarũ cum ipſo λ XC & IX faciunt numerũ.
Quoniã autem λ, undecimo loco eſt in ordine, ad ſimilis eorum deſcẽ-
dit inquiſitionẽ ut impleret XII numerum, & cũ inueniſſet eum adim-
pleta eſt: manifeſtũ eſſe ex ipſa figuratiõe literę: λ enim quaſi ad ſui ſimi
lis inquiſitionẽ adueniens, & inueniẽs & in ſemet rapiẽs ipſum duode-
cimi adimpleuit locũ, M litera ex duobus λambdis ΛΛ cõſiſtẽte. Qua
propter & figurę eos per agnitionẽ XCIX. locũ, hoc eſt, deminorationẽ
Supputatio in digitis typũ ſiniſtræ manus ſectari. Qui aũt unum quod additum ſuper XCIX.
in dexteram eos manũ tranſtulit. Tu quidem hæc pertrãſiens dilectiſsi
me, optime ſcio quoniam ridebis multum, tantã illorum in tumore ſa-
pientem ſtultitiã. Sũt aũt digni planctu, qui tantam dei religionẽ & ma
gnitudinem uere inenarrabilis uirtutis, & tantas diſpoſitiones dei per
A & B, & per numeros tam frigidos & ſic extortos enunciant. Quot-
quot aũt abſiſtunt ab eccleſia & hijs anilibus fabulis aſſentiũt, uere à ſe-
metipſis ſunt damnati. Quos Paulus iubet nobis poſt primã & ſecun-
dam correptionẽ deuitare. Ioãnes enim domini diſcipulus ſuperexten
dit damnationẽ in eos, neq; aue nobis eis dici uolẽs. Qui enim dicit, in
quit, eis aue, cõmunicat operibus ipſorũ nequiſsimis, & merito: Nõ eſt
enim gaudere impijs, dicit dominus. Impij autem ſuper omnem impie
tatem hi ſunt, qui factorẽ cœli & terræ, unum deum omnipotẽtem ſu
per quem alius deus non eſt, ex labe & ipſa ex altera labe facta miſſum
dicunt

dicunt:& sic iam secundũ eos esse eum emissionẽ tertiæ labis. quam sententiã digne exufflantes & catanathematizantes, oportet porrò alicubi & longe fugere ab eis: & quanto plus hæc affirmant & gaudẽt in ijs ad inuentionibus suis, tanto magis sciamus plus eos agitari ab ogdoadis nequissimis spiritalibus, quẽadmodũ hi qui in phreneticam passionẽ inciderunt, aut plus rident & ualere se putant, & quasi sani omnia agũt, quædam aũt & quasi plus quàm sani sunt, tanto magis male habẽt. Similiter aũt & hi quo magis plus sapere putãtur eneruantes semetipsos super tonum sagittantes, tanto magis nõ sapiunt. Exiens enim immundus spiritus ignorantiæ, dein uacantes eos non deo, sed mundialibus quæstionibus inueniens, assumens alios spiritus septem nequiores semetipso, & infatuans illorũ sentẽtiam, quasi possint quæ sunt super deum adinuenire, & aptabiliter in exclusionẽ cõpositam ogdoadem ignorantiæ nequissimorum spirituum in eos deposuit. τόνος, intensio qualis est arcus aut chordæ

Quemadmodũ incognitũ omnibus conanť inducere patrẽ. Ca. XIIII

Volo aũt tibi referre quẽadmodum & ipsam cõditionẽ secundum imaginem inuisibilium à Demiurgo quasi ignorante eo, fabricatã per matrem dicunt. Primo quidem quatuor elementa dicunt, ignem, aquam, terrã, & aerem, imaginẽ emissam esse superioris quaternationis, & operationes eorũ cum eis annumeratas, id est, calidũ & frigidum, humectum & aridum, diligenter imaginare ogdoadem, ex qua decem uirtutes sic enumerant. Septem quidem corpora circũdata, quæ etiam cœlos uocant. Post deinde continentẽ eos circulum quem octauũ cœlum uocant, post deinde solem & lunam. Hæc cum sint decem numero, imagines dicunt esse inuisibilis decadis eius, quæ à Logo & Zoe progressa sit. Duodecada autem ostendi per eum qui Zodiacus uocatur circulus. XII. enim signa manifestissime hominis & ecclesiæ filiam duodecadem quasi per quandã umbram pinxisse dicunt: et è cõtrario super iunctum, inquiunt, uniuersorum oneri cum sit uelocissimũ quod superpositum est cœlum, qui ad ipsam concauationem adgrauat, & ex contrarietate moderatur illorum uelocitatem sua tarditate, ita ut in XXX. annis circuitum à signo in signum faciat, imaginem dicunt eum Hori eius, qui trigesimam nominis illorum matrem circum continet. Lunam quoq; rursus suum cœlum circumeũtem XXX. diebus, per dies numerum XXX. æonum significare. Et solem autem in duodecim mensibus circumeuntem & perficientẽ circularem suam apocatastasin, per duodecim mẽses duodecadem manifestare. Et ipsos aũt dies XII. horarũ habẽtes, typum non adparentis duodecadis esse: sed & horam dicunt quod est duodecimum diei ex triginta partibus adornatam propter imaginem triacontadis: & ipsius autem Zodiaci circuli circum commensurationem esse partium CCC. LX. quodque enim signorum partes habere XXX. Sic ἀποκατάστασις, restitutio

quoq;

quoq; per circulum imaginē copulationis eorum quæ sunt duodecim ad xxx. custoditā dicunt. Adhuc etiam & terrā in xii. climata diuisam dicentes, & in unoquoq; climate unāquanq; uirtutem ex cœlis secundum dimisionē suscipientem, & similes generantē filios ei uirtuti quæ dimiserit destellationem, typum esse duodecadis & filiorum eius mani festissimum asseuerant. Ad hæc autē uolentem aiunt Demiurgū superioris ogdoadis interminabile & æternū & infinitum & intemporale imitari, & cum non potuisset perseuerabile eius & perpetuū deformari, ideo quod fructus sit labijs, in temporū spacia & tempora & numeros multorum annorum, æternitatem eius deposuisse, existimantem in multitudine temporum imitari eius interminatum: Hic dicunt, cū effugisset eum ueritas, subsequutum mendaciū: & propter hoc destructionem adimpletis temporibus accipere eius opus.

Quibus ex scripturis testimonijs utantur. Cap. XV

ET de cōditione quidem talia dicētes, cotidie adinuenit unusquisq; eorum quemadmodū potest, aliquid noui. Perfectus enim nemo, nisi qui maxima mendacia apud eos fructificauerit. De propheticis autem quæcunq; transformantes coaptant, necessariū esse manifestantes argutionem his inferre. Moyses enim, inquiunt, incipiens id quod est secundum conditionē opus, statim in principio matrem omniū ostendit, dicens, In principio fecit deus cœlum & terram. Quatuor hæc nominans, deum & principium, cœlum & terram, quaternionē ipsorum, quemadmodū ipsi dicunt, figurauit. Et inuisibile autem & abscōditum eius manifestantem dicere, terra autem erat inuisibilis & incomposita. Secundam aūt quaternationē progeniem primæ quaternionis sic eum dixisse uolunt, abyssum nominantem & tenebras, in quibus sunt & aquæ, & qui ferebatur super aquas spiritus. Post quā decadis cōmemorantem lumen dicere, & diem & noctem & firmamētum & uesperā & quod uocatur mane, & aridam & mare, ad hoc etiam & herbam & decimo loco lignum: sic quoq; per decem nomina x. æonas manifestasse. Duodecadis autē sic formatam apud eos uirtutem. Solem enim dicere & Lunam & stellas, & tēpora, & annos, & cetos, adhuc etiam pisces & serpentia & uolatilia & quadrupedia, feras quoq; & super hæc omnia duodecimū hominem: sic ab spiritu triacontadem per Moysen dictam docent. Nec non & formatū hominem secūdum imaginem superioris uirtutis habere in se eam quæ sit ab uno fonte uirtutē. Constitutam aūt eam esse in eo qui sit in cerebro locus, ex quo defluant uirtutes quatuor secundū imaginem supernæ tetradis, quæ uocatur una quidem uisio, altera autem auditus, tertia odoratus, & quarta gustatio. Octonationem autem dicunt significari per hominem, sic: aures quidem duas habentē, & totidem uisus, adhuc etiam odorationes duas, & duplicem gustatio-

tiem

nem amari & dulcis. Totum aũt hominem omnem imaginem triacontadis sic habere docent. In manibus quidem per digitos decadam baiulare: in toto corpore, cum in XII. membra diuidatur, duodecadem. Diuidunt aũt illud, quemadmodũ ueritatis apud eos diuisum est corpus de quo prædiximus. Ogdoadem aũt & inenarrabilem & inuisibilem, in uisceribus absconditam intelligi. Solem quoq; iterum qui sit magnũ luminare, in quarta dierum fieri, propter quaternationis numerũ dicunt. Tabernaculi quoq; quod à Moyse cõpositum est, atria de bysso & hyacintho & purpura & coccino facta, candẽ apud eos ostendere imaginem: sacerdotis quoq; poderem quatuor ordinib. lapidũ pretiosorum adornarum quaternionẽ significare præfiniunt. Et si qua omnino talia sunt posita in scripturis quæ quatuor possunt numerum designare, propter quaternationẽ ipsorũ dicunt factum. Octonationem rursus ostendi sic, in octauo dierum formatũ dicunt hominẽ. Aliquãdo enim dicunt eum septimo die factum, aliquãdo aũt octauo, nisi forte choicum quidem in septimo dierum dicunt formatũ, carnalem aũt in octauo: distincta sunt enim hæc apud eos. quidam autem & alterum esse uolunt qui secundũ imaginem & similitudinem dei factus est homo masculofœmineus, & hunc esse spiritalem, Alterum aũt qui ex terra plasmatus sit Seth. Arcæ autem dispositionem in cataclysmo, in qua octo homines liberati sunt, manifestissime dicunt ogdoadẽ ostẽdere: Hoc aũt idem & Dauid cum octauus esset genitus inter fratres suos significare. Adhuc etiam & circuncisionẽ quæ octauo die fit, circuncisionem superioris ogdoadis manifestare, & omnino quæcunq; inueniuntur in scripturis adduci posse ad numerum octauum, mysterium ogdoadis adimplere dicunt. Sed & decadẽ significari per decẽ gentes, quas promisit deus Abrahæ in possessionẽ dare, dicunt, Et dispositio aũt quæ est secundũ Saram, quomodo post decem annos dat ei ancillam suam Agar, ut ex ea filium faciat, idem significare. Et seruus aũt Abraham missus ad Rebeccam & super puteum dans ei armillas aureorũ decem, & fratres eius tenẽtes eam diebus decem. Adhuc etiam Ieroboam qui decem scripta accepit, & tabernaculi decem atria & columnæ decem cubitorũ, & decem filij Iacob ad emtionem tritici prima uice in Aegyptum missi, & decem apostoli, quibus manifestatur post resurrectionẽ dominus, cum Thomas non esset præsens, inuisibilem desigurabant, secundum eos, decadem. Duodecadem autem erga quam & mysterium passionis labis fuisse, ex qua passione uisibilia fabricata esse uolunt, signanter & manifestissime positam ubiq; dicunt: & duodecim filios Iacob ex quibus duodecim quoq; tribus, & Logium uarium duodecim habens lapides, & duodecim tintinnabula, & eos qui à Moyse positi sunt sub monte duodecim lapides. Similiter autẽ & eos qui à Iesu in flumine positi sunt, & alteros qui trans-

positi sunt, & portantes arcam testamenti, & eos qui ab Helia positi sunt in holocausto rituli, Et numerus quoq; Apostolorum, & omnia omnino quæcunq; duodecim numerum custodiunt, Duodecadem ipsorum significare uolunt. Horum autē unitatem omnium, quæ uocatur triacontas, per arcam cuius triginta cubitis altitudo fuit, & sub Noe, & per Samuelem declinantem Saul qui triginta diebus abscondebatur in agro, & per eos qui cum eo intrauerunt in speluncā, & propter id quod longitudo fuerit sancti tabernaculi triginta cubitorum. Et quæcunq; alia æqualia numeris his inueniuntur, triacontadem ipsorum per huiusmodi ostendunt adseuerationes.

De redemptione sua quanta dicunt & faciunt. Cap. XVI

NEcessarium aūt duxi addere ijs & quanta de propatore ipsorū, qui incognitus erat omnibus ante aduentū Christi, eligentes de scripturis suadere contendunt, ut ostendant dominū non alterū annunciare patrē præter fabricatorē huius uniuersitatis, quē sicut prædiximus, impie blasphemantes labis fructū esse dicunt. Prophetā igitur Esaiam dicentem, Israel me aūt non cognouit & populus me non intellexit, inuisibilis Bythi ignorantiā dixisse coaptant. & in Osee, quod dictū est: Non est in eis ueritas neq; agnitio dei, in hoc idem tendere conantur: & non est intelligens aut requirens deum, oēs declinauerūt, simul inutiles facti sunt, in Bythi ignorātia apponunt. Et per Moysen aūt dictum, Nemo uidebit deum & uiuet, in illum habere suadent relationē. Et fabricatorem quidem à prophetis uisum dicunt, illud aūt quod scriptū est: Nemo uidebit deum & uiuet, de inuisibili magnitudine & incognita omnibus dictum uolunt. Et quoniam quidem de inuisibili patre factore omnium dictū est, Nemo uidebit deum, & omnibus nobis manifestū est: quoniā aūt non de hoc qui ab ijs adinuētus est Bythus, sed Demiurgo, & ipse est inuisibilis deus, ostēditur procedente sermone. Et Danielem autem hoc idem significare, in eo quod interrogat angelum absolutionis parabolarum quasi nō scientem, sed & angelum abscondentem ab eo magnum mysterium Bythi dicere ei, recurre Daniel. Hi enim sermones obstructi sunt quoadusq; intellectores intelligant & albi inalbētur, & seipsos esse albos & intellectores gloriantur.

Quotmodi apud eos sunt redhibitionis. Cap. XVII

SVper hæc aūt inenarrabilem multitudinē apocryphorū & perperū scripturarū quas ipsi finxerunt adferunt ad stuporē insensatorū, & quæ sunt ueritatis nō scientiū literas. Assumunt aūt in hoc & illam falsationem, quasi dominus cū puer esset & disceret literas, cū dixisset magister eius, quēadmodū in consuetudine est, dica, respondit a. Rursum cum magister iussisset dicere eum b, respōdisse dominū, tu prior dic mihi quid est A, tunc ego dicam tibi quid est B. Et hoc exponūt quasi ipse solus

solus cognitũ scierit, quod manifestauit in typũ A. Quædã aũt eorum quæ in Euangelio posita sunt in hunc characterẽ transfigurant, Sicut illud quod ad matrẽ suã, duodecim annorũ existens, respõdit, dicẽs: Non scitis quoniã in his quæ patris mei sunt oportet me esse. Hunc quẽ non sciebant, dicunt, patrẽ annunciabat eis, & propter hoc emisisse discipulos in duodecim tribus annũciantes ignotũ eis deum. Et ei qui dixisset illi: Magister bone, eum qui uere bonus esset deus cõfessum esse respondentem. Quid me dicis, unus est bonus pater in cœlis. Cœlos aũt nunc æonas dicunt, & propter hoc nõ respondisse eis, qui ei dixerunt, In qua uirtute hoc facis, sed è contrario interrogatione sua cõsternasse eos: inenarrabile patris in eo quod nõ dixerit nõ ostendisse eum interpretanť. Et in eo quod dixerit, sæpius cõcupiui audire unũ ex sermonibus istis, & nõ habui qui diceret mihi, manifestatius dicũt esse per hoc unũ eum, qui sit uere unus deus, quẽ non cognouerint: In eo quod appropinquauit ad Hierusalẽ, plorauit super eam & dixit, Si cognouisses & tu hodie quæ sunt ad pacẽ, abscondita aũt sunt à te, per eum sermonẽ qui est absconditus apocryphũ Bythũ manifestasse, Et iterũ dicentẽ: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, discite à me, ueritatẽ patris annunciasse. Quod eñi nesciebant, inquiunt, hoc eis promisisse dicturũ. Ostensionẽ aũt superiorũ, & uelut finem regulæ suæ adserunt hæc. Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ, quoniã adscõdisti à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, Ita pater meus, quoniã in cõspectu tuo placitũ factũ est: oĩa mihi tradita sunt à patre, & nemo cognouit patrẽ nisi filius, & filium nisi pater, & cuicunq; filius reuelauerit. His enim manifestissime aiunt ostendisse eum, quod ante aduentũ eius nemo manifeste cognouerit patrẽ ueritatis, & à patre uoluit quod quasi fabricator & cõditor semper ab omnibus cognitus sit, & hæc dominum dixisse de cognito omnibus patre, quem ipsi adnunciãt. Redemptionis autem ipsorũ traditionem euenit inuisibilem esse & incomprehensibilium & inuisibilium mater, & propter hoc cum sit instabilis non simpliciter neq; uno sermone referẽdum est: quoniã unusquisq; illorum, quem admodum ipsi uolunt, tradunt eam.

Quemadmodum imbuunt eos qui sibi credunt, & quibus sermonibus utuntur. Cap. XVIII

QVanti enim sunt huiusmodi sententiæ mystici Antistites, tot sunt redẽptiones, & qui ad negationẽ baptismatis eius quę est in deum generatiõis & uniuersæ fidei restitutionẽ repromissionẽ inremisse est species hæc à satana, arguentes eos referemus aptiori loco. Dicunt autẽ eam necessariam esse ijs, qui perfectam agnitionẽ acceperũt, ut in eam quæ est super omnia uirtus, sint regenerati. Aliter enim nobis impossibile esse infra pleroma introire, quoniã hæc est quæ in profundũ Bythi *al. restitutionem*

deducit ſecundum eos. Et baptiſma quidem apparentis Ieſu in remiſsi-
onem eſſe peccatorum, Redemptionē aūt eſſe eius qui in eo deſcende-
rit Chriſtus ad perfectionem: & illud quidem animale, illa aūt ſpiritalia
eſſe repromittunt. Et baptiſma quidem ab Ioanne adnunciatum in pœ-
nitentia, redemptionē aūt eius qui in eo eſt Chriſti poſitam eſſe ad per-
fectionem: & hoc eſſe, de quo dicit. Aliud baptiſma habeo baptizari, &
ualde propero ad illud. Sed & filijs Zebedæi, matre ipſorum poſtulan-
te, ut ſedere faceret eos à dextris & à ſiniſtris, cum eo in regno, hanc ad-
poſuiſſe redemptionem domini dicunt, dicētem, poteſtis baptiſmo ba-
ptizari, quo ego debeo baptizari? Et Paulum manifeſte dicūt eam quæ
ſit à Chriſto Ieſu redemptionem ſæpiſsime oſtendiſſe, & eſſe hanc eam
quæ ab ipſis uarie & incō ſonanter traditur. Quidam enim ex ipſis ſpon
ſale cubiculum quoddā adaptantes, & quaſi myſticū cōficiunt cum qui-
buſdam prophanis dictionibus ijs qui ſacrantur, & ſpiritales nuptias
dicunt eſſe id, quod ab ipſis fit ſecundum ſimilitudinem ſupernarū con
Formula ba- iugationum. Alij aūt adducunt ad aquam, & baptizantes ita dicunt, In
ptiſmi nomine ignoti patris omnium, in ueritate matris omnium, & in nomi-
ne deſcendentis Ieſu ad unctionem & redemptionem & cōmunionem
uirtutū. Alij aūt & Hebraica nomina ſuperſantur, ut ſtupori ſint uel per-
terreant eos qui ſacrantur, ſic, Baſyma eacabaſa eanaa, irrauriſta dyarba
Portenta da caeotaba fobor camelanthi. Horū autem interpretatio eſt talis. Hoc
uerborum quod eſt ſuper omnem uirtutem inuoco, quod uocatur lumen & ſpiri-
tus & uita, quoniam in corpore renaſci. Alij autem turſus redemptionē
profantur ſic, Nomen quod abſconditū eſt ab uniuerſa deitate & domi-
natione & ueritate quod induit Ieſus Nazarenus in Zonis luminis,
Chriſtus dominus uiuentis per ſpiritum ſanctum in redemptionem an
gelicam. Nomen quod eſt reſtaurationis meſsiau far magnoin ſeenchal
dia moſomeda eaacha ſaronepſcha Ieſu Nazarene, Et horū interpreta-
tio eſt talis, Chriſti non-diuido ſpiritum cor & ſupercœleſtem uirtutem
miſericordem, fruar nomine tuo ſaluator ueritatis. Et hæc quidem pro-
fantur ipſi qui ſacrant. Qui autē ſacratur reſpondit, Confirmatus ſum
& redēptus ſum & redimo animam meā, ab æone hoc & omnibus quæ
ſunt ab eo in nomine Iao, qui redemit animam eius in redemptionē in
Chriſto uiuente. Dehinc ſuperſantur qui aſtant, Pax omnibus in qui-
bus hoc nomen requieſcit. Poſt deinde ungunt ſacratum opobalſamo.
Vnguentum enim hoc typum dicunt eius ſuauitatis quæ ſit ſuper uni-
uerſa. Quidam autē eorum adducere quidem ad aquam ſuperuacuū eſſe
dicunt: admiſcentes autem oleum & aquam in unum cum quibuſdam
prophanis dictionibus ſimilibus quæ ſupra prædiximus, mittūt ſuper
eorum caput qui ſacrātur, & hoc eſſe redemptionē uolunt: ungunt aūt
& ipſi opobalſamo. Alij autem hæc omnia recuſantes dicunt nō opor-
tere

tere inenarrabilis & inuisibilis uirtutis mysterium per uisibiles & corruptibiles perfici creaturas, & ea quæ mente concipi nõ possunt, & incorporalia & insensibilia per sensibilia & corporalia. Esse aũt perfectam redemptionẽ, ipsam agnitionẽ inenarrabilis magnitudinis: ea enim quæ sunt de ignorãtiæ labis & passione facta, per agnitionẽ dissolui uniuersum ignorantiæ statum, uti sit agnitio interioris hominis: et neq; corporalem esse eam, corruptibile enim est corpus, neq; animalem, quoniam anima de labe est spiritus uelut habitaculum: spiritalem ergo oportere & redemptionẽ esse, redimi enim per agnitionẽ interiorem hominẽ spiritalem, & sufficere eis uniuersorum agnitionẽ, & hanc esse redemptionem ueram. Alij sunt qui mortuos redimũt ad finem defunctionis, mittentes eorum capitibus oleum & aquam, siue prędictũ unguentes cum aqua, & cum supradictis inuocationibus, ut incõprehensibiles & inuisibiles principibus & potestatibus fiant, & ut superascendant super uisibilia* interiorũ ipsorũ in creatura mundi relinquatur, anima uero projiciatur Demiurgo: & præcipiunt eis uenientibus ad potestates hæc dicere, posteaq̃ mortui fuerint. Ego filius à patre patris qui ante fuit, filius autem in eo qui ante fuit, Veni autẽ uidere omnia quæ sunt mea & aliena, nõ aũt aliena in totum, sed sunt Achamoth quæ est fœmina, & hæc sibi fecit, deducit enim genus ex eo qui ante fuit, & eo rursus in mea unde ueni: & hæc dicentem euadere & effugere potestates dicunt. Venire quoq; ad eos qui sunt circa Demiurgũ, & dicere eis. Vas ego sum preciosum, magis quàm fœmina quæ fecit uos, Si mater uestra ignorat radicem suam, ego aũt noui meipsum, & scio unde sim, et inuoco incorruptibilem Sophiam quæ est in patre. Mater est aũt matris uestræ, quæ non habet patrem neq; coniugẽ masculum, fœmina aũt à fœmina efficit uos ignorans & matrem suam & putãs seipsam esse solam, ego autem inuoco eius matrem. Hæc autem eos qui circa Demiurgum sunt audientes ualde conturbari & reprehendere suam radicem & genus matris, ipsos autem abeuntes in sua projicientes nodos ipsorum, id est animam. Et de redemptione quidem ipsorum, hæc sunt quæ quidem in nos uenerunt. Cum autem discrepant ad inuicem & doctrina & traditione, & qui recentiores eorum agnoscuntur, affectant per singulos dies nouum aliquid adinuenire & fructificare quod nunquam quisquam excogitauit, durum est omnium describere sententias.

Vnctio

al's, interior

Quod est propositũ omnibus hæreticis, & quò tendant. Cap. XIX

CVm teneamus aũt nos regulam ueritatis, id est, quia sit unus deus omnipotẽs, qui omnia cõdidit per uerbũ suum, & aptauit & fecit ex eo quod nõ erat ad hoc ut sint omnia, queadmodum scriptura dicit, Verbo enim domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et iterum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est

nihil. Ex omnibus aũt nihil subtractũ est, sed omnia per ipsum fecit pater: siue uisibilia, siue inuisibilia: siue sensibilia, siue intelligibilia: siue temporalia, propter quãdam dispositionẽ, siue sempiterna, & ea omnia, nõ per angelos, neq; per uirtutes aliquas abscisas ab eius sententia: nihil enim indiget omniũ deus, sed per uerbum & spiritũ suum omnia faciẽs & disponens & gubernans, & omnibus esse præstans: hic qui unum fecit, etenim mũdus ex omnibus, hic qui hominẽ plasmauit, hic qui deus Abrahã, deus Isaac, & deus Iacob, super quẽ alius deus nõ est, neq; initium, neq; uirtus, neq; pleroma. Hic pater domini nostri Iesu Christi, quẽadmodũ ostendemus. Hanc ergo tenẽtes regulam, licet ualde uaria & multa dicant, facile eos deuiasse à ueritate arguimus. Omnes enim ferè quotquot sunt hæreses, deum quidẽ unum dicunt, sed per sententiam malam immutãt, ingrati existentes ei qui fecit eos, quẽadmodũ per idololatriam. Plasmata aũt dei contemnunt contradicentes suæ saluti, ipsi sui accusatores amarissimi, & falsi testes existentes. Qui quidem resurgent in carne licet nolint, uti agnoscant uirtutem suscitantis eos à mortuis, cum iustis autem non adnumerabuntur, propter incredulitatẽ suam. Cũ sit igitur aduersus omnes hæreticos detectio atq; cõuictio uaria & multifaria, & nobis propositum est omnibus ijs secundum ipsorum characterem cõtradicere, necessarium arbitrati sumus prius referre fontem & radicem eorũ, uti sublimissimum ipsorum Bythum cognoscens intelligas arborem, de qua defluxerunt tales fructus.

Quæ est Simonis Samaritæ magi doctrina. Cap. XX

SImon enim Samarites magus ille, de quo discipulus & sectator apostolorum Lucas ait: Vir quidam autẽ nomine Simon, qui ante erat in ciuitate magicã exercens & seducens gentem Samaritanorũ, dicens se esse aliquem magnum, quem auscultabant à pusillo usq; ad magnum dicentes, hic est uere uirtus dei, quæ uocatur magna. Intuebatur autem eum propter quod multo tempore magicis suis dementasset eos. Hic igitur Simon qui fidem simulauit putans Apostolos & ipsas sanitates per Magiam & nõ uirtute dei perficere, & per impositionem manuum spiritu sancto adimplere credentes deo per eum qui ab ipsis Euangelizatur Christus Iesus, per maiorẽ quandam Magicam scientiam & hoc suspicans fieri, & offerens pecunias Apostolis, ut acciperet & ipse hanc potestatẽ quibuscunq; uellet dandi spiritum sanctũ, audiuit à Petro, Pecunia tua tecum sit in perditionẽ, quoniam donum dei existimasti pecunia possideri: non est tibi pars neq; sors in sermone hoc, cor enim tuum non est rectũ coram deo. In felle enim amaritudinis & obligatione iniustitiæ uideo te esse. Et cũ adhuc magis non credidisset deo, & cupidius intendit contendere aduersus apostolos, uti & ipse gloriosus uideretur esse, & uniuersam Magiam adhuc amplius inscrutans, ita ut in stuporẽ
cogeret

cogeret multos hominũ, quippe cum eſſet ſub Claudio Cæſare, à quo etiã ſtatua honoratus eſſe dicitur propter Magiam. Hic igitur à multis quaſi deus glorificatus eſt, & docuit ſemetipſum eſſe qui inter Iudæos quidẽ quaſi filius adparuerit, in Samaria aũt quaſi pater deſcenderit, & in reliquis uero gentibus quaſi ſpiritus ſanctus aduentauerit. Eſſe autẽ ſe ſublimiſsimam uirtutẽ, hoc eſt, eum qui ſit ſuper omnia pater, & ſuſtinere uocari ſe quodcũq; eum uocant homines. Simon aũt Samaritanus ex quo uniuerſę hæreſes ſubſtiterũt, habet huiuſmodi ſectæ materiam. Hic Selenen quandam, quam ipſe à Tyro ciuitate Phœnices quæſtuariam cum redemiſſet, ſecum circunducebat, dicens, hanc eſſe primam mentis eius conceptionẽ, matrem omnium, per quam initio mente concepit angelos facere & archangelos. Hanc enim Ennoiam exiliẽtem ex eo, cognoſcentem quæ uult pater eius degredi ad inferiora, & generare angelos & poteſtates, à quibus & mundum hunc factum dixit. Poſtea quam autem generauit eos, hæc detenta eſt ab ipſis propter inuidiam, quoniam nollent progenies alterius cuiuſdam putari eſſe. Ipſum enim ſe in totum ignoratũ ab ipſis, Ennœan aũt eius detentam ab ijs quæ ab ea emiſſæ eſſent poteſtates & angeli, & omnẽ contumeliã ab ijs paſſam uti non recurreret ſurſum ad ſuum patrẽ, uſq; adeo ut & in corpore humano includereť, & per ſecula ueluti de uaſe in uas transmigraret in altera muliebria corpora. Fuiſſe aũt eam & in illa Helena, ꝓpter quam Troianum contractũ eſt bellum, quapropter & Steſichorũ per carmina maledicentem eam, orbatum oculis, poſt deinde pœnitentem & ſcribentẽ eas quæ uocantur palinodias & in quibus hymnizauit eã, rurſus uidiſſe. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus ex eo ut ſemper contumeliã ſuſtinentẽ, in nouiſsimis etiam iam in fornice proſtitiſſe: & hãc eſſe perditã ouem, quapropter & ipſum ueniſſe uti eam aſſumeret pœnam & liberaret eam à uinculis, hominib. autem ſalutem præſtaret per ſuam agnitionem. Cum enim male moderarentur angeli mũdum, quoniam unuſquiſq; eorum concupiſceret principatum, ad emendationem ueniſſe rerum, & deſcendiſſe eum transfiguratum, & aſsimilatum uirtutibus & poteſtatibus & angelis, ut & in hominibus homo appareret ipſe cum non eſſet homo, & paſſum aũt in Iudæa putatum, cum nõ eſſet paſſus. Prophetas aũt à mũdi fabricatoribus angelis inſpiratos dixiſſe prophetias, quapropter nec ulterius curarẽt eos, hi qui in eum & in Selenen eius ſpem habeant, & ut liberos agere quæ uelint. ſecundũ enim ipſius gratiam ſaluari homines, ſed non ſecundum operas iuſtas. Nec enim eſſe naturaliter operationes iuſtas, ſed ex accidẽtia, quẽadmodum poſuerunt qui mundum fecerunt angeli, per huiuſmodi præcepta in ſeruitutẽ deducentes homines. Quapropter & ſolui mundũ, & liberari eos qui ſunt eius ab imperio eorum qui mundum fecerũt, repromi-

 ſit. Igitur

sit. Igitur horum mystici sacerdotes libidinose quidem uiuunt, Magias autem perficiũt, quemadmodum potest unusquisq; ipsorum. Exorcismis & incantationibus utuntur, Amatoria quoq; & agogima, & qui dicuntur paredri & oniropompi, & quæcunq; sunt alia paterga apud eos studiose exercentur. Imaginem quoq; Simonis habent factam ad figuram Iouis, & Selenæ in figuram Mineruæ, & has adorant: habent quoq; & uocabula à principe impijssimæ sententiæ Simone dicti Simoniani, à quibus falsi nominis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest dicere.

Quæ est Menandri sententia & quæ operationes ipsorum. Cap. XXI

HVius successor fuit Menander Samarites genere, qui & ipse ad summum Magiæ peruenit. Qui primam quidem uirtutem incognitam ait omnibus, se autẽ eum esse qui missus sit ab inuisibilibus saluatorem pro salute hominum. Mundum autem factũ ab angelis, quos & ipse similiter, ut Simon, ab Ennoia emissos dicit. Dare quoq; per eã quæ à se doceatur magiam scientiam, addidit, ut & ipsos qui mundum fecerunt uincat angelos. Resurrectionem enim per id quod est in eum baptisma accipere eius discipulos & ultra non posse mori, sed perseuerare non senescentes & immortales.

Relatio eius quæ est secundum Basilidem doctrina. Cap. XXII

EX ijs Saturninus qui fuit ab Antiochea quæ est apud Daphnen & Basilides occasiones accipientes, distantes doctrinas ostenderunt, alter quidem in Syria, alter uero in Alexandria. Saturninus quidem similiter ut Menander unum patrem incognitum omnibus ostendit, qui fecit angelos, archangelos, uirtutes, potestates. A septem autem quibusdam angelis mundum factum & omnia quæ in eo. Hominem autem angelorum esse facturam, desursum à summa potestate lucida imagine apparente, quam cum cõtinere non potuissent, inquit, eo statu qui statim recurrerit sursum, adhortati sunt semetipsos, dicentes, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. qui cum factus esset & non potuisset erigi plasma per imbecillitatẽ angelorũ, sed quasi uermiculus scarizaret, miserantẽ eius desuper uirtutem, quoniam in similitudinem eius esset factus, emisisse scintillam uitæ quæ erexit hominem & articulauit & uiuere fecit. Hanc igitur scintillã uitæ post defunctionem recurrere ad ea quæ sunt eiusdem generis, dicit. Et reliqua ex quibus facta sunt illa resolui. Saluatorem autẽ ignotum demonstrauit, & incorporalem, & sine figura, putatiue autem uisum hominem. Et hunc dæorum deum unũ ex angelis esse dixit, & propter hoc quod dissolue re uoluerint patrem eius omnes principes aduenisse Christũ, ad destructionem Iudæorum dei & ad salutem credentium ei. esse aũt hos qui habent scintillã uitæ eius. Duo enim genera hic primus hominũ plasmata

ta esse ab angelis dixit, alterum quidem nequam, alterũ autem bonum. Et quoniam dęmones pessimos adiuuabant, uenisse saluatorem ad dissolutionem malorum hominum & dæmonum, ad salutem autem bonorum. Nubere autem & generare à Satana dicunt esse. Multi autem ex ijs qui sunt ab eo, & ab animalibus abstinent, perfecta huiusmodi continentia seducentes multos. Prophetias autem quasdam quidam ab ijs angelis qui mundum fabricauerint dictas, quasdam autem à satana, quem & ipsum angelum aduersarium mundi fabricatoribus ostendit, maxime autem Iudæorum deo.

Quæ est Saturnini argumentatio. Cap. XXIII

Basilides aũt, ut altius aliquid & uerisimilius adinuenisse uideatur, in immẽsum extendit sententiã doctrinæ suæ, ostendẽs Nun primo ab innato natum patre, ab hoc aũt natum Logon, deinde à Logo Phronesin, à Phronesi aũt Sophiam & Dynamin, à Dynami aũt & Sophia uirtutes & principes & angelos, quos & primos uocat, & ab ijs primũ coelum factũ. Dehinc ab horũ deriuatione alios item factos, aliud coelũ simile priori fecisse, & simili modo ex eorũ deriuatione alij facti essent, tanti typi eis super eos essent, aliud tertium deformasse coelũ, & à tertio deorsum descendentiũ quartũ, & deinceps, secundũ eum modum alteros & alteros principes & angelos factos esse dicũt & coelos CCCLXV. quapropter & tot dies habere annum secundũ numerũ coelorũ. Eos aũt qui posterius cõtinent coelũ angelos, qui etiã à nobis uidentur, cõstituisse ea quæ sunt in mũdo omnia, & partes sibi fecisse terræ, & earũ quæ super eam sunt gentiũ. Esse aũt principem ipsorũ eum qui Iudæorũ putatur esse deus. Et quoniã hic suis hominibus, id est Iudæis, uoluit subijcere reliquas gentes, reliquos omnes principes cõtrastetisse ei, & cõtra egisse. Quapropter & reliquæ residuæ ruerunt gentes eius genti. Innatum aũt & innominatũ patrẽ uidentem perditionẽ ipsorum misisse primogenitũ Nun suũ, & hunc esse qui dicitur Christus, in libertatẽ credentium ei, à potestate eorum qui mundum fabricauerũt. In gentibus ipsorum autem apparuisse eum in terra hominẽ & uirtutes perfecisse. Quapropter neq; passum eum, sed Simonem quendam Cyrenæũ angariatũ portasse crucem eius pro eo: & hunc secundum ignorantiam & errorem crucifixum transfiguratum ab eo, uti putaretur ipse esse Iesus: & ipsum aũt Iesum Simonis accepisse formam, & stantem irrisisse eos. quoniam enim uirtus incorporalis erat æternus innati patris, transfiguratũ quẽadmodũ uellet, & sic ascẽdisse ad eum qui misit eum deridentẽ eos, cum teneri nõ posset & inuisibilis esset omnibus. Et liberatos igitur eos qui hæc sciant à mundi fabricatoribus principibus, & non oportere cõfiteri eum qui sit crucifixus, sed eũ qui in hominis forma uenerit, & putatus sit crucifixus, & uocatus sit Iesus, & missus à patre uti per dispositionem

tionem hanc opera mūdi fabricatorū diſſolueret. Si quis igitur, ait, con
fitetur crucifixum, adhuc hic ſeruus eſt, & ſub poteſtate eorū qui corpo
ra fecerunt. Qui autē negauerit, liberatus eſt quidē ab ijs, cognoſcit au-
tem diſpoſitionem innati patris: animæ autē ſolæ eſſe ſalutem, corpus
enim natura corruptibile exiſtit. Prophetias autem & ipſas à mundi fa
bricatoribus fuiſſe ait principibus, proprie autem legem, à principe au-
tem qui eduxerit populum de terra Aegypti. Contemnere autē & ido-
lothyta & nihil arbitrari, ſed ſine aliqua trepidatione uti eis. Habere au-
tem & reliquarum operationū uſum indifferentem & uniuerſæ libidi-
nis. Vtuntur autem & imaginibus & incantationibus & inuocationi-
bus, & reliqua uniuerſa parerga: nomina quoq; quædam affingentes
quaſi angelorū annunciant, hos quidem eſſe in primo cœlo, hos autem
in ſecundo, & deinceps nituntur CCCLXV. ementitorū cœlorum & no
mina & principia & angelos & uirtutes exponere. Quemadmodū &
mundus nomen eſſe in quo dicunt deſcendiſſe & aſcendiſſe ſaluatorē
al's, cauſa eſſe cauleum †eſſe cauſa cauleum. Igitur qui hæc didicerit, & angelos omnes cogno-
uerit, & cauſas eorū, inuiſibilem & incōprehenſibilem eū poteſtatibus
al's, cada cana uniuerſis fieri, quemadmodū & †cauda canam fuiſſe. & ſicut filiū cogni
tum omnibus eſſe, ſic & ipſos à nemine oportere cognoſci, ſed cum ſci-
ant ipſi omnes & per omnes tranſeant, ipſos omnibus inuiſibiles & in
cognitos eſſe. Tu enim, aiūt, omnes cognoſce, te aūt nemo cognoſcat.
Quapropter & parati ſunt ad negationē qui ſunt tales, imò & magis ne
pati quidem propter nomē poſſunt cum ſint omnibus ſimiles. Non au
tem multos ſcire poſſe hæc, ſed unū à mille, & duo à myriadibus. Et Iu-
dęos quidem iam nō eſſe dicunt, Chriſtianos aūt nondum: & nō opor
tere omnino ipſorum myſteria effari, ſed in abſcondito cōtinere per ſi-
lentium. CCC autem LXV cœlorum locales poſitiones diſtribuūt ſimi-
liter ut mathematici. Illorum enim theoremata accipientes in ſuum cha
racterem doctrinæ tranſtulerunt: eſſe autem principem illorū ἀβράξας,
& propter hoc CCCLXV numerus habere in ſe.

Quæ eſt Carpocratis doctrina, & quæ operationes eorum
qui ab eo ſunt. Cap. XXIIII

CArpocrates autem & qui ab eo, mundum quidem, & ea quæ in eo
ſunt, ab angelis multo inferioribus ingenito patre factū eſſe dicūt.
Ieſum autem è Ioſeph natum, & qui ſimilis reliquis hominibus fuerit,
diſtaſſe à reliquis ſecundū id quod anima eius firma & munda cum eſ-
ſet, cōmemorata fuerit quæ uiſa eſſent ſibi in ea circulatione quę fuiſſet
al's, à deo in ingenito deo: & propter hoc †ab eo miſſam eſſe ei uirtutē, ut in mun
di fabricatoribus effugere poſſet, & per omnes tranſgreſſa, & in omni-
al's, ad eum bus liberata, aſcenderet *ad deum, & ea quæ ſimilia ei amplecteretur ſi-
militer. Ieſu autem dicunt animam in Iudæorū conſuetudine nutritam
contempſiſſe

contempsisse eos, & propter hoc uirtutes accepisse, per quas euacuauit quæ fuerunt in peius passiones quæ erant hominibus. Ea igitur quæ similiter, atq; illa Iesu anima potest contênere mûdi fabricatores archontas, similiter accipere uirtutes ad operandum similia. Quapropter & ad tantum elationis prouecti sunt, ut quidam quidem similes se esse dicant Iesu. Quidam autê adhuc secundû aliquid illo fortiores, qui sunt distantes amplius quàm illius discipuli, utputa quàm Petrus & Paulus & reliqui apostoli. Hos autem in nullo deminorari à Iesu: animas enim ipsorû ex eadê circulatione deuenientes, & ideo similiter côtemnentes mundi fabricatores, eadê dignos habitos esse uirtute, & rursus in idê abire. Si quis autem plus q̃ ille contêpserit ea quæ sunt hic, posse meliorê q̃ illû esse. Artes eñ magicas operãtur & ipsi, & incantationes, philtra quoq; & charitesia & paredros oniropompos & reliquas malignationes, dicêtes se potestatê habere ad dominandû iam principibus & fabricatorib. mundi huius. Non solum aût, sed & his omnibus quæ in eo sunt facta. Qui & ipsi ad detrectationê diuini nominis & ecclesiæ, queadmodum & gentes à satana præmissi sunt, uti secundû alium modû quæ sunt illorum audientes homines, & putantes omnes nos tales esse, auertant aures suas à præconio ueritatis. Aut ut uidentes quæ sunt illorû, oês nos blasphement in nullo eis communicantes, neq; in doctrina, neq; in moribus, neq; in cotidiana conuersatione. Sed uitam quidem luxuriosam, sententiam aût impiam ad uelamen malitiæ ipsorum nomine abutunt, quorum iudicium iustum est, recipientiû dignam suis operibus à deo retributionê: & in tantum insania effrenati sunt, uti & omnia quæcunq; sunt irreligiosa & impia potestatê habere operandi se dicant. Sola enim humana opinione negotia mala & bona dicunt, Et uti q; secundû transmigrationes in corpora oportere in omni uita & in omni actu fieri animas, si non præoccupans quis in uno aduentu omnia agat semel ac pariter: quæ non tantum dicere & audire non est fas nobis, sed ne quidê in mente conceptionê uenire, nec credere si apud homines côuersantes in his quæ sunt secundum scripta eorum, dicunt in omni usu uitę factæ animæ ipsorum, exeuntes in nihilo adhuc minus habeant, Ad operandû autem in eo ne forte propter eam quod deest libertati aliqua re cogantur iterû mitti in corpus, propter hoc dicunt Iesum hanc dixisse parabolam. Cum es cum aduersario tuo in uia, da operam ut libereris ab eo, ne forte te det iudici, & iudex ministro, & minister mittat te in carcerem. Amen dico tibi non exies inde donec reddas nouissimû quadrantê, Et aduersarium dicunt unum ex angelis, qui sunt in mûdo, quê diabolum uocant, dicentes factum eum ad id ut ducat eas quæ perierunt, animas à mundo ad principem. Et hunc dicunt esse primum ex mundi fabricatoribus, & illum altero angelo qui ministrat ei tradere tales animas, uti in alia

in alia corpora includat. Corpus enim dicunt esse carcerem, & id quod ait, Nō exies inde quoad nouissimū quadrantē reddas, interpretantur quasi non exeat quis à potestate angelorū eorū, qui mundū fabricauerunt, sic transcorporatū semper quoadusq; in omni omnino operatione, quæ in mundo est fiat: & quum nihil defuerit ei, tum liberatā eius animā eliberari ad illum deum, qui est supra angelos mūdi fabricatores. Sic quoq; saluari & omnes animas, siue ipsæ præoccupantes in uno ad uentu in omnib. misceantur operationibus, siue de corpore in corpus transmigrātes uel immissæ in una quaq; specie uitæ, adimplētes & reddentes debita liberari, uti iam non fiant in corpore. Et si quidē fiant hæc apud eos quæ sunt irreligiosa & iniusta & uetita, ego nequaq; credo. In conscriptionibus aūt illorū sic conscriptū est, & ipsi ita exponūt. Iesum dicentes in mysterio discipulis suis & apostolis seorsum locutū, & illos expostulasse ut dignis & assentientibus seorsum hæc traderēt: per fidē enim & charitatē saluari. Reliqua uero indifferentia cum sint, secundū opinionem hominum quædam quidem bona, quædā aūt mala uocari, cum nihil natura malum sit. Alij uero ex ipsis signant cauteriantes suos discipulos in posterioribus partibus extantiæ dextræ auris. Vnde & Marcellina quæ Romam sub Aniceto uenit, cum esset huius doctrinæ, multos exterminauit. Gnosticos se autem uocāt, etiam imagines quasdam quidem depictas, quasdam autem & de reliqua materia fabricatas, habent, dicentes formā Christi factam à Pilato illo in tempore quo fuit Iesus cum hominibus, & has coronant & proponunt eas cum imaginibus mundi philosophorum, uidelicet cum imagine Pythagoræ & Platonis & Aristotelis & reliquorū, & reliquam obseruationem circa eas similiter ut gentes faciunt.

Qualis est doctrina Cerinthi. Cap. XXV

CErinthus aūt quidā in Asia non à primo deo factū esse mundū docuit, sed à uirtute quadā ualde separata & distante ab ea principalitate quæ est super uniuersa, & ignorante eo, qui est super omnia deo. Iesum aūt subiecit non ex uirgine natum, impossibile enim hoc ei uisum est, fuisse aūt eum Ioseph & Mariæ filium similiter ut reliqui omnes homines, & plus potuisse iustitia & prudentia & sapientia præ omnibus, & post baptismum descendisse in eum Christum ab ea principalitate quæ est super omnia figura columbæ, & tunc annunciasse incognitum patrem & uirtutes perfecisse, in fine autem reuolasse iterum Christum de Iesu, & Iesum passum esse, resurrexisse, Christum autem impassibilem perseuerasse existentem spiritalem.

Quæ est Ebionitarum doctrina. Cap. XXVI

QVi aūt dicunt Ebionei consentiunt quidem mundū à deo factum, ea aūt quæ sunt erga dominū non similiter ut Cerinthus & Carpo

crates

crates opinant̃. Solo aũt eo quod est secundũ Matthæũ Euãgelio utuntur, & apost. Paulum recusant, apostatã eũ legis dicentes. Quæ aũt sunt prophetica, curiosius exponere nituntur, & circunciduntur ac perseuerant in his consuetudinibus quæ suut secundũ legem & Iudaico charactere uitæ uti, & Hierosolymam adorant, quasi domus sit dei.

Quæ sint Nicolaitarum opera. Cap. XXVII

NIcolaitæ autem magistrũ quidem habent Nicolaum unum ex VII qui primi ad Diaconium ab apostolis ordinati sunt, qui indiscrete uiuunt. Plenissime autẽ per Ioannis Apocalypsim manifestãtur, qui sint, nullam differentiam esse docentes in mœchando & Idolothytum edere, quapropter dixit & de ijs sermo. Sed hoc habes quod odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odio.

Quæ est Cerdonis sententia. Cap. XXVIII

ET Cerdon autem quidam ab ijs qui sunt erga Simonem occasionẽ accipiens, cum uenisset Romam sub hoc Hygino qui nonum locum Episcopatus per successionẽ ab Apostolis habuit, docuit eum qui à Lege & prophetis annunciatus sit deus, non esse patrem domini nostri Christi Iesu. Hunc enim cognosci, illum autem ignorari, & alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse.

Quæ sunt quæ Marcion docuerit. Cap. XXIX

SVccedens aũt ei Marcion Ponticus adimpleuit doctrinam impurate blasphematus eum, qui à lege & prophetis annunciatus est deus, malorum factorem & bellorũ concupiscentẽ, & inconstantem quoq; sententia & cõtrarium sibi ipsum dicens. ‡ Iesum aũt qui est à deo patre super mundi fabricatorẽ deum, uenientẽ in Iudæam tẽporibus Pontij Pilati præsidis, qui fuit procurator Tiberij Cæsaris, in hominis forma manifestatũ, his qui in Iudæa erant, dissoluentẽ prophetas & legem & omnia opera eius dei, qui mundum fecit, quem & Cosmocratorem dicit: & super hæc, id quod est secundũ Lucam Euangeliũ circuncidens, & omnia quæ sunt de generatione domini cõscripta auferens, & de doctrina sermonũ domini multa auferens, in quibus manifestissimo cõditorem huius uniuersitatis suũ patrem confitens dominus conscriptus est, semetipsum esse ueraciorẽ q̃ sunt hi, qui euãgelium tradiderunt Apostoli, suasit discipulis suis, nõ Euangeliũ, sed particulam euangelij tradens eis. Similiter aũt & apostoli Pauli epistolas abscidit, auferens quæcunq; manifeste dicta sunt ab Apostolo de eo deo, qui mundum fecit, quoniam hic pater domini nostri Iesu Christi, & quæcunq; ex propheticis memorans Apostolus docuit prænunciantibus aduentũ dei. Salutem aũt solum animarum esse futuram earum quæ eius doctrinam † didicissent. Corpus aũt uidelicet quoniã à terra sit sumptum, impossibile esse participare salutẽ. Super blasphemiã aũt quæ est in deum adiecit &

al's, Iesum aũt ab eo patre qui est super mũdi

al's, audissent

e hoc

hoc,uere diaboli os accipiens,& omnia contraria dicens ueritati. Caim enim & eos qui similes sunt ei, & Sodomitas & Aegyptios & similes eis,& omnes omnino gẽtes quæ in omni permixtione malignitatis am bulauerunt,saluatas esse à domino,cum descẽdisset ad inferos, & accur rissent ei, & in suum assumpsisse regnũ. Abel aũt & Enoch, & Noe & reliquos iustos,& eos qui sunt erga Abraam patriarchas, cum omnib. prophetis,& his qui placuerunt deo nõ participasse salutẽ, qui in Mar cione fuit, serpens præconiauit. Quoniam enim sciebant,inquit, deum suum semper tentantem eos, & tunc tentare eum suspicati nõ accurre runt Iesum,neq; crediderunt annunciationi eius:& ꝑpterea remansisse animas eorũ apud inferos dixit. Sed huic quidẽ quoniã & solus manife ste ausus est circuncidere scripturas,& impudorate super omnes obtre ctare deum,seorsum contradicemus, ex eius scriptis arguentes eum, & ex ijs sermonibus qui apud eum obseruati sunt domini & Apostoli qui bus ipse utitur,euersionem eius faciemus præstante deo.

Quæ est continentium auersatio. Cap. XXX

NVnc aũt necessario meminimus eius, ut scires quoniã omnes qui quoquo modo adulterant ueritatẽ & præconiũ ecclesiæ lędunt, Simonis Samaritani magi discipuli & successores sunt. Quãuis nõ con fiteantur nomen magistri sui ad seductionẽ reliquorũ, attamẽ illius sen tentiam docent, Christi quidẽ Iesu nomen tanq̃ irritamentũ præferen tes,Simonis aũt impietatem uarie introducentes mortificant multos, per nomen bonũ sententiam suam male disperdentes, & per dulcedinẽ & decorem nominis amarũ & malignũ principis apostasiæ serpentis uenenum porrigentes eis. Ab his aũt qui prædicti sunt iam multæ pro pagines multarum hæresum factæ sunt, eo quod multi ex ipsis, imò o mnes uolunt doctores esse,et abscedere quidẽ ab hæresi in qua fuerunt. Aliud aũt dogma ab alia sententia, & deinceps alteram ab altera cõpo nentes,noua docere insistunt,semetipsos adinuentores sentẽtiæ quam cunq; cõpegetint,enarrantes. Vt exempli gratia dicamus, à Saturnino & Marcione qui uocantur cõtinentes, abstinentiã à nuptijs annuncia uerunt,frustrãtes antiquã plasmationẽ dei, & oblique accusantes eum, qui & masculum & fœminã ad generationem hominũ fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia abstinentiã induxerũt, ingrati existen tes ei qui omnia fecit deo: contradicunt quoq; eius saluti qui primus plasmatus erat,& hoc nunc adinuentum est apud eos.

Qualis est Tatiani doctrina. Cap. XXXI

TAtiano quodam primo hanc introducente blasphemiam, qui cum esset Iustini auditor,in quantum quidem apud eum erat, nihil enar rauit tale: post uero illius martyriũ absistens ab ecclesia,& præsumptio ne magisterij elatus & inflatus, quasi præ cæteris esse proprium chara cterem

ctorem, doctrina constituta, non quasdã inuisibiles, similiter atq; hi qui à Valentino sunt uelut fabulam enarrans: nuptiarum autem corruptelas, fornicationes similiter ut Marcion & Saturninus dicens, Adae autem saluti ex se contradictionem faciens.

Vnde ij qui differentias induxerũt, acceperũt occasiones. Ca. XXXII

ALij autem rursus à Basilide & Carpocrate occasiones accipientes, indifferentes coitus, & multas nuptias induxerunt, & negligentiam ipsorũ quæ sunt idolothyta ad manducandũ, non ualde hoc comparare dicentes deum. Et quid enim non est numerum dicere eorum qui secundum alterum & alterum modum exciderunt à ueritate.

Quibus temporibus fuerunt omnes qui prædicti sunt, & à quibus initia & doctrinas acceperunt. Cap. XXXIII

SVper hos aũt ex his qui prædicti sunt Simoniani multitudo gnosticorũ Barbelo exurrexit, & uelut à terra fungi manifestati sunt, quorum principales apud eos sententias enarramus. Quidã enĩ corũ æonem quendam nunq; senescentẽ in uirginali spiritu subijciunt, quem Barbelum nominant. Vbi esse patrem quendã innominabilẽ dicunt, uoluisse autem hunc manifestare se ipsi Barbeloni: enneam aũt hãc progressam stetisse in cõspectu eius, & postulasse prognosin. cum prodisset autem & prognosis his rursum petentibus prodijt incorruptela, post deinde uita æterna: in quibus gloriantẽ Barbelon, & prospicientem in magnitudine & concepto, delectatam in hanc generasse simile ei lumen. Hanc initium & luminationis & generationis omniũ dicunt: & uidentem patrem lumen hoc, unxisse illud sua benignitate ut perfectum fieret. Hunc aũt dicunt esse Christum, qui rursus postulat queadmodum dicunt adiutorium sibi dari Nun, & progressus est Nus. Super hæc aũt emittit pater Logon. Coniugationes aũt fiunt Ennoiæ & Logi, & Aphtharsias & Christi, & æonia aũt Zoe thelemati cõiuncta est, & Nus prognosi, & glorificabitur ei magnũ lumen & Barbelon. Post deinde & de Ennoia, & de Logo autogenen emissum dicũt ad repræsentationẽ magni luminis, & ualde honorificatũ dicunt, & omnia huic subiecta. Coemissam aũt ei Alethiam, & esse cõiugationem Autogenus & Alethiæ. De lumine aũt quod est Christus, & de incorruptela quatuor emissa luminaria ad circunstantiam Autogeni dicunt, & de Thelemate rursus & æonia Zoe quatuor luminaria, quas nominat, Charin, thelesin, synesin, phronesin. Et Charin quidem magno & primo luminario adiunctam, hunc aũt esse Sotera uolunt, & uocant eum Harmogen. Thelesin aũt secundo, quem & nominant Raguel. Synesin aũt tertio luminario, quem uocant* Dauid. Phronesin aũt quarto quem nominant Eleleth. Confirmatis igitur sic omnibus, super hæc emittit Autogenes hominẽ perfectũ & uerũ, quem adamantẽ uocant, quoniã neq; ipse domatus est, neq; Als Dadud

 ij, ex quibus

ij,ex quibus erat, qui & remotus est primo lumine ab Harmoge. Emissam autem cum homine ab Autogene agnitionē perfectā & coniunctā ei,unde & hunc agnouisse eum,qui est super omnia,uirtutē quoq; ei inuictam datam à uirginali spiritu, & refrigerant in hoc omnia hymnizare magnum æona. Hinc enim dicitur manifestatā matrē,patrem,filium. Ex Anthropo aūt & Gnosi natum lignum quod & ipsum Gnosin uocant. Deinde ex primo angelo qui astat Monogeni emissum dicunt spiritum sanctum,quem & Sophiam & pronicum uocant. Hunc igitur uidentem reliqua omnia coniugationem habentia,se aūt sine coniugatione,quæsisse cui adunaretur: & cum non inueniret assseuerabat & extendebatur & prospiciebat ad inferiores partes, putans hic inuenire coniugem,& non inueniens exilijt tædiata quoq;, quoniam sine bona uoluntate patris impetū fecerat. Post deinde simplicitate & benignitate acta generauit opus,in quo erit ignorātia & audacia. Hoc aūt opus eius esse proarchontem dicunt fabricatorē conditionis huius: uirtutem aūt magnam abstulisse eum à matre narrant, & abstulisse ab ea in inferiora, & fecisse firmamentū cæli,in quo & habitare dicunt eum. Et cum sit ignorantia,fecisse eas quæ sunt sub eo potestates,& angelos,& firmamenta, & terrena omnia. Deinde dicunt adunitum eum Atabadiæ generasse Kakian,zelum,& phthonon,& erinnyn, & epithymian. Generatis aūt his mater Sophia cōtristata refugit, & in altiora secessit, & fit deorsum numerantibus octonatio. Illa igitur secedente se solum opinatum esse, & propter hoc dixisse: Ego sum deus Zelotes, & præter me nemo est. Et hi quidem talia mentiuntur.

φθόνον. id est inuidiam ἐριννύς furia ἐπιθυμία, cōcupiscentia

Quæ sint Gnosticorū genera, & quæ secundū eos sententiæ. Ca. XXXIIII.

ALij aūt rursus portentuosa loquuntur, esse quoddā primū lumen in uirtute Bythi beatum & incorruptibile, & interminatum. Esse aūt hoc patrem omniū, & uocare primum hominē. Ennœam aūt eius progredientē filium dicunt emittentis, & esse hunc filium hominis secundum hominem. Sub his aūt spiritum sanctum esse, & sub superiora spiritu segregata elemēta aquam,tenebras,abyssum, chaos, super quæ ferri spiritum dicunt primam fœminā eam uocantes. Postea dicunt exultante primo homine cum filio suo super formositate spiritus, hoc est, fœminæ, & illuminantem eam generauit ex ea lumen incorruptibile tertium masculum quem Christū uocant filium primi & secūdi hominis, & spiritus sancti primæ fœminæ. Concūbentibus aūt patre & filio fœminæ,quam & matrem uiuentiū dicunt,cum aūt non potuisset portare nec capere magnitudinem luminum,super repletam, & super ebullientem secundum sinisteriores partes dicunt, & sic quidem filium eorū solum Christū,quasi dextrum & in superiora alleuatitiū arreptū statim cū matre in incorruptibilem æonem. Esse aūt hāc & ueram & sanctā eccle-

siam

fiam, quæ fuerit appellatio, & conuentio, & adunatio patris omniũ primi hominis, & filij secũdi hominis, & Christi filij eorũ, & prædictæ fœminæ. Virtutẽ aũt quæ superebullit ex fœmina habente humectationẽ luminis, à patribus decidiſſe deorſum docent, ſua aũt uoluntate habentem humectationẽ luminis, quem & ſiniſtrã, & Pronicon, & Sophian, & maſculofœminam uocant, & deſcẽdentes ſimpliciter in aquam, cum eſſent immobiles, & ne mouiſſe quoq; eas petulanter agentem uſq; ad abyſſos, & aſſumpſiſſe ex eis corpus. Humectationẽ enim luminis eius omnia accucurriſſe & adhęſiſſe dicunt, & circũtenuiſſe eam, quã niſi habuiſſet, tota abſorpta fortaſſe fuiſſet & demerſa à materia. Deligatã igitur hanc à corpore quod erat à materia & ualde grauatã repſiſſe aliquã do & conatã eſſe fugere aquas, & aſcendere ad matrẽ. Non potuiſſe aũt propter grauedinẽ circũpoſiti corporis. Valde aũt male ſe habentẽ machinatam eſſe abſcõdere illud quod erat deſuper lumen, timentem ne & ipſum læderetur ab inferioribus elementis queadmodũ & ipſa: & cum uirtutem accepiſſet ab humectatione eius quod erat ſecun dum eam lumen, reſilijt & in ſublimitatẽ elata eſt, & facta in alto dilatauit & cooperuit, & fecit cœlum hoc, quod apparet à corpore eius, & remanſit ſub cœlo quod fecit, adhuc habens aquatilis corporis typum, cum accepiſſet concupiſcentiã ſuperioris luminis, & uirtutẽ ſumpſiſſet per omnia depoſuiſſet corpus & liberatã ab eo. Corpus aũt hoc exuiſſe dicũt eam fœminam à fœmina nominant, & filium aũt eius dicunt habuiſſe & ipſum aſpirationẽ quãdam in ſe incorruptelæ à matre relictã ei, per quam operatur, & potens factus emiſit & ipſe, ut dicunt, ab aquis filium ſine matre, neq; enim cognouiſſe matrem eum uolunt, & filium eius ſecundum patris imitationẽ alterum emiſiſſe filinm. Hic quoq; tertius quartum generauit, & quartus ipſe generauit filium, de quinto ſextũ filium generatũ dicunt, & ſextus ſeptimum generauit: ſic quoq; hebdomada perfecta eſt apud eos, octauũ matre habente locum. & quẽadmodũ generationibus, ſic & dignitatibus, & uirtutib. præcedere eos abinuicem: & nomina autem mendacio ſuo talia poſuerunt. Eum enim qui à matre primus ſit Ialdaboth uocari, eum aũt qui ſit ab eo Iao, & qui ab eo Saba oth magnũ, quartũ aũt Adoneum, & quintum Eloeum, & ſextum Oreum, ſeptimum aũt & nouiſſimũ omnium Aſtaphæum. Hos aũt cœlos & arotheas, & uirtutes, & angelos, & conditores ſubijciunt per ordinem ſedentes in cœlo ſecundum generationẽ ipſorum, apparentes regere quoq; cœleſtia & terreſtria, primo ipſorum Ialdaboth contemnentem matrẽ in eo quod filios & nep tes ſine ullius permiſſu fecerit, adhuc etiam angelos, & uirtutes, & poteſtates, & dominatiões: quibus factis ad litem & iurgium aduerſus eum conuerſos eſſe filios eius de principatu: propter quæ contriſtatum Ialdaboth & deſperatum conſpexiſſe in

 ſubiacen

subiacentē faciem materiæ,& consolidasse cōcupiscentiā suam in eam, unde natum filium dicunt. Hunc esse Nun in figura serpētis contortū, de hinc & spiritum & animā,& omnia mūdalia inde generatā omnem obliuionē, & malitiam,& zelum,& inuidiā,& mortē. Hunc aūt serpentiformem & contortum Nun eorū adhuc magis euertisse patrem dicūt tortuositate, cū esset cum patre ipsorū in cœlo & in paradiso. Vnde exultante Ialdaboth in omnibus his quæ sub eo essent gloriatū & dixisse, Ego & pater,& deus, et super me nemo. Audientem autem matrem clamasse aduersus eum, noli mentiri Ialdaboth, est enim super te pater omnium primus Anthropus, & Anthropus filius Anthropi. Conturbatis autem omnibus ad nouam uocem et inopinabili nuncupatione, & quærentibus unde clamor,& aduocandos eos,& adesse se ducendū dixisse Ialdaboth dicunt: uenite faciamus hominē ad imaginem nostram. Sex autem uirtutes audiētes hæc, matre dante illis excogitationē hominis, uti per eum euacuet eos à principali uirtute, conuenientes formauerunt hominem immensum latitudinē & longitudine. scarizante aūt eo tantum adduxerunt eum patri suorū,& hoc sophia operāte uti & illum euacuet ab humectatione luminis, uti nō posset erigi aduersus eum qui sursum est, habens uirtutem. Illo aūt insufflante in hominē spiritū uitæ, latenter euacuatum eum à uirtute dicūt: hominē aūt inde habuisse Nun & Enthymesin, & hæc esse quæ saluantur, ut dicunt: & statim gratias agere eum primo homini relictis fabricatoribus. Zelantē aūt Ialdaboth uoluisse excogitare euacuare hominē per fœminā, & de sua Enthymesi eduxisse fœminā, quam illa prunicos suscipiens inuisibiliter euacuauit à uirtute. Reliquos autem uenientes & mirantes formositatē eius uocasse eam Euam, & cōcupiscentes eā hanc, generasse ex ea sibi filios, quos angelos esse dicunt. Mater autem ipsorum argumentata est per serpentem seducere Euam, & Adam supergredi præceptum Ialdaboth. Eua autem quasi à filio dei hoc audiens facile credidit, et Adam suasit manducare de arbore, de qua dixerat deus non manducare. Prunicum autem uidentem, quoniā & per suam blasphemiam uicti sunt ualde, ualde gratulatum & rursum exclamasse, quoniam cum esset pater incorruptibilis olim hic semeipsum uocans patrē mentitus est, & cum homo olim esset & prima fœmina & hæc adulterans peccauit. Ialdaboth autem propter eam quæ circa eum erat obliuionem ne quidem intendētem ad hæc proiecisse Adam & Euam de paradiso, quoniam trāsgressi erant præceptū eius. Voluisse enim filios ei ex Eua generari et non adeptum esse, quoniam mater sua in omnibus contrairet ei, & latenter euacuans Adam & Euam ab humectatione, quæ maledictionē participaret, neq; opprobrium is qui esset à principalitate spiritus. Sic quoq; uacuos à diuina substantia factos maledictos esse ab eo,& deiectos à cœlo in hūc mundum docent

docent. Sed & ſerpentē aduerſus patrem operantē deiectū ab eo in deorſum mundū: in poteſtatē aūt ſuam redigentē angelos qui hic ſunt, & ipſum ſex filios generaſſe, ſeptimo ipſo extante ad imitationē eius quæ circa patrē eſt hebdomadis. Et hos ſeptē dæmonas mundiales eſſe dicunt aduerſantes & reſiſtentes ſemper generi humano, quoniā propter eos pater illorū proiectus eſt deorſum. Adam aūt & Euam prius quidē habuiſſe leuia & clara, & uelut ſpiritualia corpora, quēadmodū & plaſmati ſunt: uenientes aūt huc demutaſſe in obſcurius pinguius & pigrius. Sed & animam diſſolutam et languidā, quippe à factore tantūmodo inſufflationem mundialem habentes, quoadusq; iterum prunicos miſerata eorū reddidit eis odorem ſuauitatis humectariōis luminis, per quā in cōmemorationē uenerunt ſuam ipſorū, & cognouerunt ſeipſos nudos, & corporis materiā, & cognouerunt quoniā mortē baiulant, & magnanimes extiterunt, cognoſcentes quoniā ad tempus corpus circundatū eſt eis: et eſcas quoq; inuēniſſe eos prēeunte eos Sophia, et ſatiatos coiſſe inuicem carnaliter & generaſſe Cain, quem & deiectibilis ſerpēs cū filijs ſtatim ſuſcipiēs uertit, & adimpleuit mūdiali obliuiōe ſtulticia & audacia, immittēs ita ut & dū fratrē ſuū Abel occideret, primus zelū & mortē oſtenderit: poſt quos ſecundū prouidentiā prunici dicūt generatū Seth, poſt Noreā, ex quib. reliquā multitudinē hominū generatā dicunt, & ab inferiori hebdomade in omnē malitiā immiſſam, & apoſtaſiam ſuperiori ſanctæ hebdomadæ & idololatriā, & reliquā uniuerſam contēptionē, cū cōtraria eis eſſet ſemper mater inuiſibiliter, & propriū ſaluaret, hoc eſt, humectationē luminis. Sanctā aūt hebdomadā, ſeptem ſtellas quas dicūt planetas eſſe uolūt, & proiectibilē ſerpentē duo habere nomina, Michael & Samuel dicunt. Iratū aūt Ialdaboth hominibus quoniā eum nō colebant, neq; honorificabāt, quaſi patrē & deum, diluuiū eis immiſiſſe, ut oēs ſimul perderet. Contra ſtante aūt & hic Sophia ſaluatos eos eſſe qui circa Noe erāt in arca, propter humectationē illius luminis quod ab eo erat, per quam iterum adimpletum eſſe mundum hominibus: ex quibus quendam Abraham elegiſſe ipſum Ialdaboth, & teſtamentū poſuiſſe ad eū, ſi perſeuerauerit ſemen eius ſeruiens ei, dare ei hæreditatē terræ. Poſt per Moyſen eduxiſſe eos ex Aegypto, qui ab Abrahā eſſent, & dediſſe eis legē, & feciſſe eos Iudæos, ex quibus elegiſſe ſeptem dies, quos & ſanctam hebdomadā uocant, & unuſquiſq; eorum ſuum præconem ad ſemet gloriandum, & deum annunciandum, uti & reliqui audientes glorias, ſeruirent & ipſi his qui à prophetis annunciantur Dη. Sic autem prophetas diſtribuunt: huius quidem Ialdaboth Moyſen fuiſſe, & Ieſum Naue, & Amos, & Abacuc. Illius autem Iao, Samuel & Nathan, & Ionam, & Micheam. Illius autem Sabaoth Heliam, & Ioel, & Zachariam. Illius autem Adonei,

Esaiam,& Ezechiel,& Ieremiam,& Daniel.Illius autem Eloei, Tobiam & Agg-um. Illius autem Orei Micheam & Naum. Illius autem Astafei Hesdram & Sophoniam.Horum igitur unusquisq; glorificās suum patrem & deum Sophian, & ipsam per eos multa loquutā esse, de primo homine & incorruptibili æone,& de illo Christo,qui sit sursum dicunt præmonentē,& rememorantē homines in incorruptibile lumen; & in primum hominē, & in descensione Christi: in quibus conterritis principibus & admirātibus nouitatem in his quæ à prophetis annunciabantur,operatā esse pronicum per Ialdaboth nescientem quid faciat duorum hominū factas esse emissiones. Alterū quidem de sterili Elizabet,alterū autem ex Maria uirgine. & quoniam nō haberet eadem ipsa requiem,necq; in cœlo, necq; in terra, contristatam inuocasse in adiutorium matrem.Mater aūt eius prior fœmina miserata est super pœnitentia filiæ,& postulauit à primo homine adiutoriū ei mitti Christum, qui & descendit emissus ad sororē suam, & ad humectationē luminis. Cognoscentē autem eam quæ deorsum est Sophiam descēdere ad fratrem eius,& annūciasse eius aduentū per Ioannē, & præparasse baptismum pœnitentiæ,& ante adaptasse Iesum,uti descendens Christus inueniat uas mundum, & uti per filiū eius Ialdaboth fœmina à Christo annūciaretur.Descēdisse autem eum per septē cœlos,assimilatū filijs eorum dicunt,& sensim eos euacuasse uirtutem. Ad ipsum enim uniuersam humectationē luminis cōcurrisse dicunt, & descendentē Christū in hunc mundum,induisse primum sororē suam Sophiam, & exultasse utrosq; refrigerantes super inuicem,& hoc esse sponsum & sponsam definiūt. Omnia autem quippe ex uirgine per operationem dei generatū sapientiorem & mūdiorem,& iustiorem hominibus omnibus fuisse in Christum perplexum Sophiæ descendisse, & sic factū esse Iesum Christum. Multos igitur ex discipulis eius non cognouisse Christi descensionē in eum dicunt.descēdente autem Christo in Iesum, tunc cœpisse uirtutes perficere,& curare, & annunciare incognitum patrem, & se manifeste filiū primi hominis confiteri.In quibus irascentes principes & patrem Iesu operatos ad occidendū eum:& in eo cum adduceretur ipsum quidem cū Sophia abstitisse in incorruptibilem æonem dicunt. Iesum aūt crucifixū,non autem oblitū suum Christum,sed misisse desuper uirtutem quandā in eum,quæ excitauit eum in corpore, quod & corpus animale & spirituale uocant:mundialia enim remisisse eum in mundo. Videntes aūt discipuli resurrexisse eū,non eum cognouerūt,sed ne ipsum quidem Iesum,cuius gratia à mortuis resurrexit. Et hunc maximū errorem inter discipulos fuisse dicūt,quoniā putarent eum in corpore mundiali resurrexisse,ignorantes quoniā caro & sanguis regnū dei non apprehendunt.Confirmare aūt uolunt descensionem Christi & ascensionem

nem ex eo, quod neque post baptismũ, neque post resurrectionẽ à mortuis aliquid magni fecisse Iesum dicant discipuli, ignorantes adunitum esse Iesum Christo, & incorruptibilẽ æonem hebdomadi, & mundiale corpus animale dicunt. Remoratũ aũt eum post resurrectionẽ XVIII. mensibus, & sensibilitatẽ in eum descendentem didicisse quod liquidũ est, & paucos ex discipulis suis, quos sciebat capaces tantorũ mysteriorum docuit hæc, & sic receptus est in cœlum, Christo sedente ad dextram patris Ialdaboth, ut animas eorum qui cognouerunt eos post de passione mundialis carnis recipiat in se, ditans semetipsum patre eius ignorãte, sed ne uidẽte quidẽ eum, uti in quantũ Iesus semetipsum ditat in sanctis animabus, in tantum pater eius in detrimentis factus deminoretur euacuatus à uirtute sua per animas. Iam enim non habiturum eum animas sanctas, ut rursus demittat eas in seculum, sed tantũ eas quæ sunt ex substantia eius, id est, quæ sunt ex insufflatione. Consummationẽ aũt futuram quando tota humectatio spiritus luminis colligatur, & abripiatur in æonem incorruptibilitatis. Tales quidem secundum eos sententiæ sunt, à quibus uelut Lernæa hydra multiplex capitibus fera, de Valentini schola generata est. Quidam etiam ipsam Sophiam serpentẽ factã dicunt, quapropter & contrariã extitisse factori Adæ, & agnitionem hominibus immisisse, & propter hoc dictum serpentẽ omnium sapientiorem, Sed & propter positionẽ intestinorũ nostrorũ per quas esca infertur, eo quod talem figuram habeant, ostendentem absconsam generatricem serpentis figuræ substantiam in nobis.

Quæ est Ophitarum & Cainorum inreligiositas, etiam impudentia, & unde conscripta ipsorum. Cap. XXXV

Ophitæ à serpente nomẽ habent, quẽ colũt pro Christo.

ALij aũt rursus Cain à superiore principalitate dicũt & Esau & Core & Sodomitas, & omnes tales cognatos suos cõfitentur, & propter hoc à factore impugnatos neminẽ ex eis male acceptos. Sophia enim illud quod proprium ex ea erat abripiebat ex eis ad semetipsam: & hæc Iudam proditorem diligenter cognouisse dicunt, & solum præ cæteris cognoscentem ueritatem perfecisse proditionis mysterium, per quem & terrena & cœlestia omnia dissoluta dicunt, & confinctionem afferunt huiusmodi, Iudæ Euangeliũ illud uocantes. Iam aũt & colligi eorum cõscriptiones, in quibus dissoluere opera hysteræ adhortantur. Hysteram aũt fabricatorẽ cœli & terræ uocant: nec eñ aliter saluari eos nisi per omnia eant, queãdmodũ & Carpocrates dixit, & in unoquoque peccatorũ & turpium operationum angelum assistere, & operantẽ accidere audaciã & immunditiã inferre, id quod inest ei operationi angeli nomen edicere. O tu angele ab. a. te. or. opere tuo fatua illa potestas, perficio tuam operationem: & hoc esse scientiam perfectam, sine tremore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas est. A talibus matribus

Cain Cainæ & Iudam iscariotem uenerãtur

ὑστέρα uulua

Consentiebant uestigia codicũ nec quicquã adhuc potuit eluci

matribus,& patribus,& proauis eos qui à Valẽtino sint,sicut ipsæ sen tentiæ & regulæ ostendunt eos,necessariũ fuit manifeste arguere,& in medium afferre dogmata ipsorum,si qui forte ex hijs pœnitentiã agen tes,& cõuertentes ad unum solum conditorẽ & dcum factorẽ uniuersi tatis,saluari possint. Reliqui aũt nõ iam abstrahãtur à praua quasi ueri simili suasione eorum,putãtes maius & aliquid altius ab hijs scituros se mysteriũ. Sed à nobis bene discentes,quoniã ab illis male docentur, derideant quidẽ doctrinam eorũ. Illorum autem miserẽtur,qui adhuc tam miserrimis & instabilibus fabulis tantam elationẽ assumpserũt, ut meliores semetipsos reliquis propter talem magnitudinẽ,imò ignorãtiam arbitrentur. Delectatio aũt eorum hæc est,siue aduersus eos uictoria est sententiæ eorũ manifestatio. Quapropter conati sumus uniuersum ma le cõpositum uulpeculæ huius corpusculum in medium producere, & apertum facere manifestũ. Iam enim non multis opus erit sermonibus ad euertendum doctrinam eorũ, manifestam omnibus factam. Quemadmodum bestiæ alicuius in sylua abscõditæ,& inde impetũ facientis, & multos uastantis, qui segregat & denudat syluam, & ad uisionẽ adduxit ipsam feram,iam non elaborauit ad capiendã, uidentes quoniam ea fera fera est:ipsis enim adest uidere & cauere impetus eius,& iaculari undiq;, & uulnerare & interficere uastatricẽ illam bestiam. Sic & nobis cum in manifestum redegerimus eorũ absconditã,& apud se tacita my steria,iam nõ erit necessarium multis destruere eorum sententiã. Adest enim & tibi & omnibus qui tecum sunt ad hæc quæ prædicta sunt exer ceri & *excutere nequam ipsorum doctrinas & inconditas, & apta ueritati ostendere dogmata. Cum igitur hæc sic se habeant,quatenus pro misi secundum nostram uirtutem inferemus euersionem ipsorum,omnibus eis contradicentes in sequenti libro: Enarratio enim in longum pergit,ut uides:& uiatica quoq; dabimus ad euersionem ipsorũ, occur rentes omnibus sentẽtijs secũdum narrationis ordinem, ut simus non tantum ostendentes,sed & uulnerantes undiq; bestiam.

*al. euertere

CAPITA LIBRI SECVNDI.

HAec insunt in secundo libro redargutionis & euersionis falso cognominæ agnitionis.

1 Ostensio quod neq; extra pleroma sit uniuersorum deus,neq; extra pleni tudinem eius esse aliquid, neq; quidem duos esse deos immenso interuallo ab inuicem distantes,neq; uirtutem aliquam mundi fabricatricem immensum separatam à patre ignorante eam.

2 Neq; interim in ijs quæ continentur à patre alium quẽdam fabricasse hũc mundum, neq; patrẽ per alia adminicula eam quæ secũdum nos est fecisse con ditionem,sed tantum per uerbum suum:esse autem conditorem eum,qui est su per omnia deus,& ipsum patrem esse domini nostri Iesu Christi.

3 Quoniã inuisibilis quidẽ est pater,sed non incognitus,neq; ignorare eum quidem

quidem poterant angeli licet plurimum deorsum deiecti essent ab eo.
4 Quoniam subtilis est pleroma Valentini discipulorum.
5 Ostensio non esse eam quæ est secundum nos creaturam imaginem pleromatis eorum neq; Demiurgum unigeniti.
6 Quomodo immensus excidit de imaginibus eorum sermo.
7 Quoniam non est uerisimile ea quæ sunt hic umbrã pleromatis eorũ esse.
8 Quàm falsa umbra & uacua eorum ostenditur.
9 Ostensio quoniam est & subsistit mundi fabricator deus, non constat aũt qui super hunc adinuenitur pater.
10 De quæstionib. & parabolis quõ oporteat soluere ea quæ quæruntur.
11 Quoniam substantiam materiæ labi a diuogere non constat, uoluntate aũt & uirtute dei constat & fidem habet.
12 Contradictiones his qui sunt à Valentino.
13 Quomodo is sermo qui est de triacontade illorum concidit in utroq;, & secundum id quod plus est, & secundum id quod minus.
14 Quoniam impossibile est separatas esse ab inuicem eas quæ infra plenitudinem dicuntur coniugationes, adunitis aũt ijs impossibile est Sophiã sine coniuge assumpsisse labem, aut etiam generasse aliquid.
15 Quoniam in eodem pleromate non poterat uerbum & silentium esse.
16 Quoniã nullius momenti ostendit primus ordo emissionum ipsorum.
17 Quoniam sensus non potuisset emitti, quia ipse emittebat reliqua.
18 Quid est emissio, & quoniam hæ quæ ab ijs dicuntur emissiones hominibus congruunt magis quàm deo.
19 De quæstionibus quõ & hinc ethnici uerisimilius de uniuersorum generatione responderunt & gratius, & quõdo ab ipsis quæ sunt à Valentino initia sumpserunt, eiusq; sunt secundum eos regulæ.
20 Quæstio de omni specie emissionis & de pleromatis inconsequentia.
21 Quoniam quæ nobis qui sumus ab ecclesia imputant ij qui sunt à Valentino, illis rursum imputant hi qui sunt à Basilide, & illis iterum alij.
22 Quoniam si quis trãsmotus fuerit à Demiurgo, in multos deos & infinitos mundos excidere eum necesse est.
23 Ostensio quoniam Logos in diminutione non est prolatus.
24 Quoniã secundũ hæreticos uoluntas patris inuenitur fecisse ignorantiã et
25 Quoniã Sophia nunq; ignorantia & in deminoratione est. (I bem.
26 Ostensio quomodo neq; enthymesis sine æone propriam habuerit substãtiam, neq; passio sine enthymesi.
27 Quoniã neq; dissolui neq; pati æon poterat, cũ esset spiritalis & in his quæ similia erant conuersans.
28 Quoniam patris exquisitio & inuestigatio magnitudinis eius neq; passionem neq; labem sed tantum perfectiones faciebat in æone.
29 Quoniam nõ capit æonem infra pleroma desideriũ passionis percepisse.
30 Quomodo de semine ipsorum sermo uniuersus instabilis ostenditur.
31 Quoniam non ignorauit Demiurgus in eum seminis depositionem.
32 Et quoniam si in eum depositum fuisset semen, non potuisset ignorare ea quæ sunt super eum.
33 Quomodo contraria de matre & labe eius consilia decreuerunt.
34 Ostensio quod neq; conceptio neq; generatio seminis fuerit.
35 Quoniam ex solutione parabolarũ improprium & inconuenientem fictionem suam faciunt.
36 Ostensio quod uno anno non præconiauerit dominus post baptismum

sed

Argumentum

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI IN SECVNDVM LIBRVM D. IRENAEI

N primo libro recensuit ac detexit Valentini & aliorum qui hunc sequuti sunt, opiniones, quæ ferè tales sunt, ut in lucem protraxisse sit confutasse. Hic cum singulorum dogmatibus congreditur, indicans quid à quibus philosophis sint suffurati ad deceptionem simplicium hæretici. Sic autem cum illis pugnat, ut ex ipsorum doctrina sumat tela, quibus illos conficiat. Vix enim sibi cõstare potest qui multa comminiscitur. Est unus aut alter locus in hoc libro qui requirit candidum interpretem, Vnus est cap. 49. Vbi uidetur sentire quod solus pater sciuerit diem & horam, ignorante filio. Verba S. Irenæi subscribam, Quãdoquidem & dominus ipse filius dei ipsum iudicij diem & horam concessit scire solum patrem, manifeste dicens, De die autem illa & hora nemo scit, neq; filius, nisi pater solus. Si igitur scientiam diei illius, filius non erubuit referre ad patrem, sed dixit quod uerum est, neq; nos erubescimus &c. Dubitandum autem nõ est quin pio sensu hæc scripserit Irenæus. Sed pulchre nobis exemplũ ingessit, quos pudet quicquam nescire, etiam in rebus diuinis. Alter est in capitibus. 39. & 40. Vbi refert dominum non fuisse passum anno trigesimo, aut trigesimo primo, sed ultra quadragesimum annum docuisse Euangelium, Hanc opinionem cõfirmat ratione & autoritate duplici. Rationem hanc adfert, quod quemadmodum dominus pueris, adolescentibus, uiris & senibus seruandis uenerat, ita conueniebat ut omnium ætates susciperet, post annum autem quadragesimum homo uergit ad senium. Autoritatem profert ex Euãgelio Ioannis, Quinquaginta annos nõdum habes & Abraham uidisti. ex hoc colligit dominum id temporis prætergressum annum quadragesimum, nondum autem ad quinquagesimum peruenisse. Confirmat hoc testimonio discipulorum qui cum Ioanne Euangelista uixerant in Asia, qui se prædicarent hæc audisse, non solum ab ipso Ioanne, uerumetiam ab alijs Apostolis. Hæc opinio plurimum discrepat ab ea, quam nunc sequitur ecclesia. Consideret lector.

N primo quidem libro qui ante hunc est arguentes falsi nominis agnitionem, ostendimus tibi dilectissime, omne ab his qui sunt à Valentino per multos & contrarios modos adinuentum esse falsiloquium, & sententias exposuimus eorum, qui priores extiterunt, discrepantes eos sibimetipsis ostendentes, multo autem prius ipsi ueritati. Et Marci quoq; magi sententiam, cum sit ex his, cum operibus eius omni diligentia exposuimus, & quanta ex scripturis eligentes, adaptare conãtur fictioni suæ, diligẽter retulimus: ijdem quonãmodo per numeros & per uigintiquatuor elementa alphabetæ ueritatẽ affirmare conãtur & audent, minutatim perexiuimus. Et quemadmodum conditionem secundum imaginẽ inuisibilis apud eos pleromatis factam dicunt, & quanta de Demiurgo sentiunt ac docent renũciauimus, & progenitoris ipsorum doctrinam Simonis Magi Samaritani & omnium eorum qui successerunt ei manifestauimus. Diximus quoq; multitudinem eorum qui sunt ab eo gnostici, & differẽtias ipsorum, & doctrinas & successiones adnotauimus, quæq; ab eis hæreses institutæ sunt, omnes exposuimus. Et quoniam omnes à Simone hæretici initia sumentes, impia & irreligiosa dogmata induxerunt in hanc uitam ostẽdimus, & redemptionẽ ipsorum, & quomodo initiant eos qui perficiuntur, & factiones eorũ & mysteria manifestauimus: & quia unus deus conditor, & quia nõ postremitatis fructus, & quia neq; super illum, neq; post eum est aliquid. In hoc autem libro instruemus, quæ nobis apta sunt, & quæ permittit tẽpus, & euertemus per magna capitula omnem ipsorũ regulam: quapropter quod sit detectio & euersio sententiæ ipsorum, operis huius conscriptionem ita titulauimus. Oportet enim absconditas ipsorum coniugationes per manifestarum coniugationum indicium & euersionem Bythum dissoluere, & quoniam neq; fuerit aliquando, neq; sit accipere ostensionem.

OSTENSIO QVOD NEQVE EXTRA PLEROMA SIT VNIVERSORVM DEVS

neq; extra plenitudinem eius esse aliquid, neq; quidem duos esse deos immenso interuallo abinuicem distantes, neq; uirtutem aliquam mundi fabricatricem immensum separatam à patre ignorante eam. Caput I

Bene igitur habet à primo & proximo capitulo inchoare nos à Demiurgo deo qui fecit cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, quem ij blasphemantes extremitatis fructū dicunt: & ostendere, quod neq; super eum, neq; post eum est aliquid: neq; ab aliquo motus, sed sua sentētia & libere fecit omnia, cum sit solus deus & solus dominus, & solus conditor, & solus pater, & solus continens omnia, & omnibus ut sint, ipse præstans. Quemadmodū enim poterit super hunc alia plenitudo, aut initium, aut potestas, aut alius deus esse? cum oporteat deum horum omniū pleroma in immenso omnia circumcontinere, & circumcontineri à nemine. Si autem extra illum aliquid, iam non omnium est pleroma, neq; continet omnia. Deerit enim pleromati aut ei qui sit super omnia deo, hoc quod extra eum dicunt. Quod autem deest & delibatum est ab aliquo, non est omnium pleroma. & terminum autem & medietatem & finem habebit, ad eos qui sunt extra eum. Si autē finis est in ea quæ sunt deorsum, initium est ad ea quæ sunt sursum. Similiter autem & ex reliquis partibus necessitas est omnis id ipsum experiri, & ab eis qui foris sunt contineri, & determinari, & includi. Is enim qui est deorsum finis necessario omni modo circūscribit & circundat eum qui firmatur in eum. Et iterū secūdum eos, pater omnium, quem uidelicet & proonta & proarchen uocāt cum pleromate ipsorum. Et Marcionis bonus deus in aliquo conditus & reclusus et à foris circundatus ab altera principalitate quam necesse est maiorē esse, quoniā id quod continet eo quod cōtinetur maius est, quod aūt maius est, id & firmius est & magis dominus, & quod maius est & firmius, & magis dominus, hoc erit deus. Cum enim sit secundū eos et aliud quid, quod quidem extra pleroma esse dicunt, id quod est superiorē erraticam uirtutē descendisse opinātur, necesse est omni modo & cōtinere id quod extra est, cōtineri aūt pleroma, alioquin non erit extra pleroma. Si enim extra pleroma est aliquid, intra hoc ipsum quod extra pleroma dicunt, erit pleroma, & cōtinebitur pleroma ab eo quod est extra. Cum pleromate autem subaudiatur & primus deus, aut rursus in immensum distare & separata esse ab

πρόων, id est qui prius fuit

inuicem, id est & pleroma, & quod est extra illud. Si aũt hæc dixerint, tertium quid erit, quod in immensum separat pleroma, & hoc quod est extra illud, & hoc tertiũ circum definit & cõtinebit aqua, & erit maius tertium hoc pleromate & eo quod extra illud, sicut in suo sinu cõtinens utrūq;: & in infinitũ de his quæ continentur, & de his quæ cõtinent incidet sermo. Si aũt terriũ hoc initiũ habebit in superiora, et finem in inferiora, omnino necessitas est & à laterib. definiri illud, uel inchoās, uel desinens ad alia quædā, & illa rursus & alia quæ sunt sursum & quæ deorsum, ad alia quædā habebunt initia, & hoc usq; in infinitũ, ut nunq; stet eorum cogitatio in uno deo, sed per occasionem plusquã est quærendi, in id quod non sit excidat, & absistat à uero deo. Similiter aũt hæc & aduersus eos qui sunt à Marcione aptata sunt. Continebant enim & circũfiniebantur & duo dei, ab immenso interuallo, quod seperat eos ab inuicem. Si aũt id excogitandi est necessitas, secundũ omnem partem multos deos immensa separatione distantes, ab inuicē quidē inchoantes, ad inuicem autem finientes, & illa ratione, qua nituntur docere super fabricatorem cœli & terræ esse aliquod pleroma aut deum, eadē ratione utēs quisq; adstruet super pleroma, alterũ esse pleroma, & super illud rursus aliud, & super Bythum aliud pelagus dei. Et à lateribus autem similiter eadem esse, & sic in immensum excitante sententia & semper necessitas erit excogitare altera pleromata, & alteros Bythos, & nunq; aliquãtos cõsistere, semper quærētes alios præter dictos. Et erit aũt incertũ utrum nam hæc sint deorsum quæ sunt secundum nos, an hæc ipsa superiora sint, & quæ dicunt ab eis sursum, utrum nam sursum aut deorsum sint: & nullus status, neq; firmitas continebit sensum nostrũ, sed in immensos mundos & indeterminatos deos excedere necessitas erit. Et cũ hæc sic se habent, unusquisq; deus suis cõtentus erit, & nõ curiose aget de alienis: si quo minus, iniustus erit & auarus & cessans esse quod deus est. & unaquæq; cõditio suũ fabricatorē glorificabit, & ipso sufficiens erit, & alterũ nõ cognoscet: si quo minus, apostata iustissime ab omnib. iudicatus, dignissimã cõcipiet pœnam. Oportet enim aut unũ esse qui omnia cõtinet, & in suis fecit unũquodq; eorũ quæ facta sunt, quēadmodum ipse uoluit: aut multos rursus & indeterminatos factores & deos, ab inuicē quidē incipientes, ad inuicē aũt definentes per omnē partem: & alios omnes à foris ab alterutro quodãmodo recontineri, & uel inclusos & manentes in suis unũquenq; eorũ cõfiteri necessitas erit, neminē aũt horum omnium esse deum. Decrit enim unicuiq; eorũ partē minimam habenti, ad cõparationem omniũ reliquorũ, & soluetur omnipotētis appellatio, & necessitas erit in impietatē cadere talem sensum. Qui autē ab angelis mũdum dicunt fabricatum, uel ab alio quodam mundi fabricatore, præter sententiã eius qui super omnia pater est, primo qui-
dem

dem ex hoc ipso peccant, præter uoluntatem primi dei talem et tantam conditionẽ angelos fecisse dicentes: quasi efficaciores sint angeli q̃ deus, aut rursus quasi ille negligens sit, aut minor existens aut nullam curam habens eorum, quæ in proprijs ipsius fiant, utrumnam male an bene fiant, ut illud quidem dissipet & prohibeat, alterũ aũt laudet & gaudeat: hoc autem ne homini quidem solerti applicet quis, quanto magis deo? Post deinde dicant nobis, Vtrumnam in his quæ ab illo continentur, & in proprijs eius fabricata sunt hæc, an in alienis & extra eum positis. Sed si quidem dicant extra eum, similiter omnia prædicta in conuenientia occurrẽt eis, & includetur primus deus ab eo qui extra eum est, in quo & desinere eum nesse erit.

Neq; iterum in ijs quæ continentur à patre alium quendam fabricasse hunc mundum, neq; patrẽ per alia adminicula eam quæ secũdum nos est fecisse conditionem, sed tantũ per uerbũ suum: esse aũt cõditorẽ eũ, qui est super omnia deus, & ipsum patrẽ esse domini nostri Iesu Christi. Ca. II

SI autem ualde uanum erit præter sententiam eius in eius proprijs ab angelis & ipsis qui sunt potestatis eius, aut ab alio quodam dicere fabricatum esse mundum, aut quasi non omnia respiciat ipse quæ sint in suis, aut non sciat quæ ab angelis futura sunt. Si autem non præter uoluntatem eius, sed uolente & sciente, quemadmodum quidam opinantur, non angeli uel mundi fabricator causę erant fabricationis istius, sed uoluntas dei. Si enim mundi fabricator est, angelos ipse fecit, aut etiam causa creationis eorum ipse fuit: & mundum ipse uidebitur fecisse, qui causas fabricationis eius præparauit: licet per longam successionem deorsum angelos dicant factos, uel mũdi fabricatores à primo patre, quẽadmodum Basilides ait, nihilominus id quod est causa eorũ quæ facta sunt, in illum qui prolator fuit talis successionis recurret: quemadmodum in regem correctio belli refertur, qui præparauit ea quæ sunt causa uictoriæ: & conditio huius ciuitatis, aut huius operis, in eum qui pręparauit causas ad perfectionem eorum quæ deorsum facta sunt. Quapropter non iam securim dicimus incidere ligna, uel serram secare, sed hominem concidere & secare rectissime quis dicat eum, qui ipsam securim & serrã ad hoc fecit, & multo prius armamenta omnia, per quæ fabricata sunt securis & serra. Sic igitur iuste secundum illorum rationẽ pater omnium dicetur fabricator huius mundi, & non angeli, neq; alius quis mundi fabricator, præter illum qui fuit prolator, & prius causa factionis huiusmodi præparationis existens. Sit fortasse hic sermo suasorius siue seductorius apud eos qui ignorant deum, & hominibus qui assimilant eum in operibus, & his qui non possunt statim aliquid ex parato fabricare, sed indigẽtibus multis organis ad eorum fabricationem: non autem uerisimilis in totum apud eos, qui sciunt, quoniam nullius

indigens omniũ deus, uerbo condidit omnia & fecit, neq; angelis indigens adiutoribus ad ea quæ fiunt, neq; uirtute aliqua ualde inferiori ab illo, & ignorante patre, Neq; aliqua labe, neq; ignorantia, ut is qui inciperet eũ cognoscere homo fieret: sed ipse in semetipso, secundũ id quod est inenarrabile & inexcogitabile nobis omnia prædestinans fecit quẽadmodum uoluit, omnibus cõsonantiã & ordinem suum & initiũ creationis donans. Spiritalibus quidẽ spiritalem & inuisibilem, & supercoelestibus coelestem, & angelis angelicã, & animalibus animalem, & natantibus aquatilem, & terrigenis terrigenã, omnibus aptam æqualitatis substantiam: omnia aũt quæ facta sunt, infatigabili uerbo fecit. Proprium est enim hoc dei supereminentiæ, non indigere alijs organis ad conditionem eorum quæ fiunt, & idoneus est & sufficiẽs ad formationem omnium proprium eius uerbum, quemadmodum & Ioannes domini discipulus ait de eo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. In omnibus aũt est & hic qui est secundum nos mũdus. Et hic ergo à uerbo eius factus est, sicut scriptura Geneseos dicit, omnia quæ sunt, secundum deum fecisse deum per uerbum suum. Similiter aũt & Dauid exequitur. Quoniã ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Cui igitur magis credemus de mundi fabricatione, his ne qui prædicti sunt, hæreticis, sic fatua & inconstantia garrientibus, an discipulis domini, & fideli famulo dei Moysi & prophetæ? qui primo genesim mundi narrauit, dicẽs. In principio fecit deus coelum & terram, & deinceps reliqua omnia, sed non dij, neq; angeli.

Quoniã inuisibilis quidẽ est pater, sed non incognitus, neq; ignorare eũ quidẽ poterant angeli licet plurimum deorsum deiecti essent ab eo. Ca. III

QVoniam autem hic deus est pater domini nostri Iesu Christi & de hoc Paulus apostolus dixit, Vnus deus pater qui est super omẽs, & per omnia, & in omnibus nobis, Iam quidem ostendimus unum esse deum: ex ipsis autem apostolis, & ex domini sermonibus adhuc ostendemus. Quale enim est: prophetarum & domini & apostolorum relinquentes nos uoces, attendere his nihil sani dicentibus? Instabilis igitur qui est secundum eos Bythus, & id quod est huius pleroma, & Marcionis deus. Siquidem, quemadmodum dicunt, extra se habet subiacens aliquid, quod uacuum & umbram uocant, & uacuum hoc maius pleromate ipsorum ostenditur instabile. Est autem & hoc dicere, infra se omnia continente eo ab altero quodam fabricatam esse conditionem: oportet enim illos necessarie uacuum aliquid & informe confiteri, in quo fabricatum est hoc, quod est uniuersum, infra spiritale pleroma, & informe hoc, utrum sciente & propatore quæ in eo futura erant ex studio sic reliquisse, an ignorante. Et si quidẽ ignorante, iam non omnium erit præscius deus. Sed nec quidem causam reddere habebunt,

propter

propter quam rem locum hunc temporibus tantis otiosum sic reliquit. Si autem præscius est & mente cõtemplatus est eam cõditionẽ, quæ in eo loco futura esset, ipse fecit eam, qui & performauit eam in semetipso. Quiescant igitur dicere, ab alio factũ esse mundũ: simul enim ac mente cepit deus, & factum est hoc, quod mente cõceperat. Nec enim possibile erat alium quidẽ mente concipere, alium uero facere quæ ab illo mente concepta fuerant: Sed aut æternũ mundũ mente concepit secundum eos hæreticos deus, aut tẽporalem, quę utraq; incredibilia. Sed si quidẽ æternũ eum mente concepit, & spiritalem & uisibilem, talis & factus fuisset. Si aũt talis qualis est, & ipse fecit eum talem, qui talem quidẽ mente cõceperat, aut in præsentia patris uoluit esse eũ secundũ mentis conceptionem talem, & cõpositum & mutabilem & transeuntẽ. Cum aũt sit talis, qualem pater deformauerat apud semetipsum, dignum esse patris fabricatione. Quod autem à patre uniuersorum mente conceptum est, & præformatum, sicquemadmodum & factum est, labis esse dicere fructum & ignorantiæ prolationem, magnæ blasphemiæ est. Erit enim secundum illos, pater omnium secundum suam mentis conceptionem in pectore suo, labis emissionis & ignorantiæ fructus generans: quæ enim mente conceperat, hæc facta sunt.

Quoniam subbilis est pleroma Valentini discipulorũ. Ca. IIII

CAusa igitur quærenda est huiusmodi dispositionis dei, sed non fabricatio mundi altero ascribenda: & ante præparata omnia dicenda sunt à deo ut fierent, quemadmodum & facta sunt. Sed non umbra & uacuitas quæretur, utrum ab omnium patre & prolatore, secundum eos & ipsum prolatum, & est æqualis honore & cognatum reliquis æonibus, forte autem & antiquius ipsis. Si autem ab eodem emissum est, simile est ei qui emisit, & his cum quibus emissum est. Necessitas ergo erit omni modo & Bythum ipsorum cum Sige uacuo similem esse, hoc est uacuum esse: & reliquos æonas, cum sint uacui fratres, uacuam & substantiam habere. Si autem non est emissum, à se natum est, & à se generatum est, & æquiparans in tempore ei qui est secundum eos Bytho omnium patri, & sic eiusdem naturæ & eiusdem honoris erit uacuũ ei, qui est secundũ eos, omniũ patri. Oportet enim illum emissum esse ab aliquo, aut à se generatũ, & à se natũ esse. Sed si quidem emissum est uacuum, uacuus & prolator est Valentinus, uacui & sectatores eius. Si aũt non prolatũ est, sed à se generatum est, & simile est & fraternum & eiusdem honoris id quod est uacuũ ei patri qui prędictus est à Valentino: antiquius autem & multo ante existens & honorificentius reliquis æonibus ipsius Ptolemæi & Heracleonis, & reliquis omnibus qui eadem opinantur. Si autem & aporiati in his confiteantur continere omnia patrem omniũ, & extra pleroma esse nihil. Nam necessitas

Videtur reddidisse Græcam uocem κενώματος.

Vterq; fuit imitator Valentini

cessitas

cessitas est omni modo definiri eum & circumscribi ab aliquo maiore, & id quod extra & quod intus, dicere eos secundū agnitionē & ignorātiam sed non secundum localem sententiam. In pleromate autē uel in his quæ continentur à patre facta à Demiurgo aut ab angelis quæcunq; & facta scimus, contineri ab inenarrabili magnitudine, uelut in circulo centrum, aut uelut in tunica maculam: Primo quidē qualis Bythus erit sub sistens in sinu suo maculam fieri, & permittens in suis alterū quendam condere uel proferre, præter suam mentem, quod quidem imbecillitatē uniuerso pleromati afferre inciperet, cum posset ab initio abscidere labem, & eas quæ ab eo initium acceperunt emissiones, neq; ignorantia, neq; in passione, neque in labe constitutionem creationis permittere accipere. Qui enim postea emendat labem uel maculam, multo prius poterat obseruare ne quidem initio in suis fieri talem maculam. Vel si initio quidem concessit, quoniam aliter fieri non poterant, quæ facta sunt, oportet & semper sic fieri illa. Quæ enim initio nō possunt emendationem perficere, quemadmodū hanc postea percipient, aut quemadmodum homines aduocari, aut quem factum dicunt causæ ex quibus facti sunt homines uel ipse Demiurgus uel angeli in labe dicantur esse: & si ideo quod benignus sit in nouissimis tēporibus misertus est hominum, & perfectum eis dat, illorū primo misereri debuit qui fuerunt hominis factores, & dare eis perfectum. Sic utiq; & homines miseratione percepissent, de perfecto perfecti facti. Si enim operis ipsorū misertus est, multo prius illorum misereri debuit, & non sinere in tantum cæcitatis uenire eos. Soluetur autem eorum & ille qui est de umbra & uacuo sermo, in quibus eam quæ est secundū nos factā dicunt cōditionē, si in his quæ cōtinentur à patre facta sunt hæc: si enim paternū illorū lumen tale opinātur, ut omnia adimplere possit quæ intra eum sunt, & omnia illuminare, quemadmodū uacuum & umbra in his quæ à pleromate & à paterno lumine continentur poterat esse. Oportet enim eos & locum ostendere intra propatorē aut intra pleroma non illuminatū nec retentum ab aliquo, in quo aut angeli aut Demiurgus fecit quæcunq; uoluit. Nec enim modicus locus est, in quo tanta & talis conditio facta est. Necessitas erit itaq; uniuersa, intra pleroma aut intra patrē ipsorum localiter uacuum aliquid & informe & tenebrosum fieri, in quo fabricata sunt quæ fabricata sunt: incusationē quoq; recipiet paternum ipsorum lumen, quasi non possit ea quæ intra ipsum sunt illuminare & implere. Adhuc autem labis fructum dicentes ea, & erroris operam, labem & errorem adducent intra pleroma & in sinum patris.

Ostensio non esse eam quæ est secundum nos creaturam imaginem pleromatis eorū neq; Demiurgum unigeniti. Cap. V

Aduersus eos igitur qui dicunt extra pleroma uel sub bono deo hunc

hunc mundum factum, ea quæ pauloante dicta sunt à nobis apta sunt, & concludentur tales cũ patre suo ab eo qui extra, in quo etiã & desinere eos necesse est. Aduersus eos aũt qui dicunt in his quæ continentur à patre, ab alijs quibusdam factum hunc mũdum, omnia quæ nunc dicta sunt absurda & incõuenientia occurrent, & cogentur aut omnia lucida & plena & operosa ea quæ sunt intra patrem confiteri, aut paternũ lumen accusare, quasi qui non possit omnia luminare: aut sicut pars, sic & uniuersum pleroma ipsorũ uacuum & indispositũ & tenebrosum confitendũ. Et reliqua omnia quæcunq; sunt conditionis accusant, quasi tẽporalia sint, & æterna choica, aut inaccusabilia esse oportet, cũ sint intra pleroma et in sinu patris: aut etiã in uniuersum pleroma similiter ueniẽt incusationes, & causa ignorãtiæ in ueniet, Christus eorũ. Sic enim dicunt eum formasse secundum substantiã, matrem ipsorũ foras proiecit extra pleroma, id est separauit ab agnitione. Ipse igitur in ea ignorantiã fecit, qui separauit eam ab agnitione. Quõ igitur idem ipse reliquis quidem æonibus ijs qui eo anteriores erant pręstare agnitionẽ poterat, matri autem eius causa esse ignorantiæ: extra agnitionẽ enim fecit eam, extra pleroma eam proijciens. Adhuc quoq; si secundum agnitionem & ignorantiam, intra pleroma et extra pleroma dicent, sicut quidã ex ipsis dicunt, quoniam qui ignorantiæ est intra id est quod agnoscit saluatorem, quem omnia esse dicunt, in ignorantia fuisse cõsentire eos necesse est. Dicunt enim eum cũ foras extra pleroma uenisset formasse matrem ipsorum: sic igitũ id quod est extra ignorantiã dicũt uniuersorũ: exitj aũt saluator ad formationẽ matris ipsorum, extra agnitionẽ uniuersorũ factus est, hoc est in ignorantia. Quomodo igitur illi agnitionem præstare poterat cum & ipse extra agnitionem esset: & nos enim extra agnitionem cum simus ipsorum, extra pleroma esse dicunt. Et iterum. Si igitur saluator exiuit extra pleroma ad inuestigationem perditæ ouis, pleroma aũt est agnitio, extra agnitionẽ factus est, quod est ignorãtia. Aut enim localiter quod est extra pleroma consentire eos necesse est, & omnia quæ prædicta sunt contraria occurrent eis, Vel si secũdum agnitionem dicunt, quod est intus, & ignorantiam quod est extra, saluator illorum & multo ante Christus ignorãtia facti erunt extra pleroma, egressi ad formationem matris ipsorum, quod est extra agnitionem. Hæc autem aduersus omnes qui quolibet modo uel ab angelis, uel ab alio quodam præter uerbũ dei mundũ factum esse dicunt, similiter adaptabuntur. Quam enim incusationem faciũt de Demiurgo & de his quæ facta sunt materialia & tẽporalia, recurreret in patrem. Si quidem queadmodum in uentre pleromans facta sunt, quæ inciperẽt mox demũ dissolui secundum concessionẽ & ad placitum patris. Iam igitur non est fabricator causa huius operationis, ualde bene putans semetipsum fabricare,

sed

ſed qui in ſuis cõcedit & probat labis prolationis & erroris opera fieri, & in ęternis temporalia, & in incorruptibilibus corruptibilia, & in his quæ ueritatis ſunt, ea quæ ſunt erroris. Si autẽ non concedente neq; approbante patre uniuerſorũ facta ſunt hæc, potẽtior & fortior & dominatior is qui fecit in hijs quæ propria illius ſunt, quæcũq; ille non conceſsit. Si aũt non approbans cõceſsit pater ipſorum, quemadmodũ quidam dicunt, aut potẽs prohibere cõceſsit per neceſsitatẽ quandam, aut non potens. Sed ſi quidem nõ poterat, inualidus & infirmus eſt. Si autem potens, ſeductor & hypocrita & neceſsitatis ſeruus, non conſentiens quidem, cõcedens autem quaſi cõſentiens, & initio cõcedens ſiſtere errorem & creſcere illum conatur, quando iam multi male petierunt per labẽ. Non decet autẽ eum qui ſuper omnia ſit deus, cum ſit liber & ſuæ poteſtatis, neceſsitati ſeruiſſe dicere, ut ſit aliquid ſecũdum conceſsionem præter ſentẽtiã eius. Alioquin neceſsitatẽ maiorẽ & dominationem facient, quàm deũ, quando id quod magis poteſt antiquius ſit omnibus. Et ſtatim in principio cauſas abcidere neceſsitatis debuit, & non concludere ſemetipſum ad habendam neceſsitatẽ, concedendo aliquid præterquã deceat eum. Multo enim melius & conſequentius & magis deificũ erat, ut in principio initiũ excederet huiuſmodi neceſsitatis, q; poſtea quaſi de pœnitẽtia conaretur tãtum fructificationẽ neceſsitatis eradicare. Et ſi neceſsitati ſeruiens erit mater uniuerſorũ, & ſub fatũ cadet modeſte ferens in his quæ fiunt, præter neceſsitatẽ aũt & fatum nihil agere poſsit, Similiter atq; Homericus Iupiter qui per neceſsitatẽ dicit. Et ego enim tibi dedi uelut uolens nolente animo. Secundum igitur hanc rationẽ neceſsitatis & fati inuenietur ſenius Bythus ipſorũ. Quomodo aũt & ignorabant uel angeli aut mũdi fabricator primum deum, quando in eis proprijs eſſent & creaturæ exiſterent eius & cõtinentur ab ipſo. Inuiſibilis quidẽ poterat eis eſſe propter eminentiã, ignotus autem nequaq̃, propter prouidentiam. Etenim licet ualde per deſcenſionẽ multum ſeparati eſſent ab eo, quoquo modo autem, ſed tamẽ dominio in omnes extenſo, oportuit cognoſcere dominantem ipſorum, & hoc ipſum ſcire, quoniã qui creauit eos eſt dominus omniũ. Inuiſibile enim eius cum ſit potens magnam mẽtis intuitionẽ & ſenſibilitatẽ omnibus præſtat potentiſsimæ & omnipotentis eminentiæ. Vnde etiã ſi nemo cognoſcit patrẽ niſi filius, neq; filiũ niſi pater, & quibus filius reuelauerit, tamen hoc ipſum omnia cognoſcunt, quãdo ratio mentibus infixa moueat ea & reuelet eis, quoniã eſt unus deus omniũ dominus, & propter hoc altiſsimi & omnipotẽtis appellationi omnia ſubiecta ſunt, & huius inuocatione etiã ante aduentũ domini noſtri ſaluabantur homines & à ſpiritibus nequiſsimis & à dæmonijs uniuerſis, & ab uniuerſa apoſtaſia, Non quaſi uidiſſent eum terreni ſpiritus aut dæmones, ſed

Iliados Α καὶ γάρ ἐγώ σοι δῶκα ἑκὼν ἀέκοντί γε θυμῷ

cum

cum scirent quoniam est super omnia deus, cuius & inuocationē treme bant & tremit uniuersa creatura & principatus & potētia, et omnis sub iecta uirtus. Aut nunquid hi qui sub Romanorū imperio sunt, quāuis nunq̧ uiderint imperatorē, sed ualde & per terram & per mare separati ab eo, cognoscent propter dominiū eum, qui maximam potestatem habet principatus? Qui autem super nos erant angeli, uel ille quem mundi fabricatorem dicunt, non cognoscent omnipotentem? quādo iam & muta animalia tremant & cedant tali inuocationi, & utique non uiderunt eum, tamē domini nostri nomini subiecta sunt omnia: sic & unus qui omnia fecit & condidit uocabulo, cum alter non sit quàm ipse qui mundū fecit. Et propter hoc Iudæi usq̧ nunc hac ipsa aduocatione dæmonas effugant, quando omnia timeant inuocationē eius qui fecit ea. Si itaq̧ mutis animalibus irrationabiliores uoluerint angelos esse, inuenient quoniā oportebat, licet non uidissent hi eum qui super omnia deus est, uti cognoscerēt potentatū & dominiū eius. Ridiculum enim uere adparebit, si se quidē qui super terrā sunt cognoscere dicunt, eum qui super omnia est deus, quem nunq̧ uiderūt: ei autem qui eos fecit & uniuersum mundū secundū eos, non permittāt, cum sit in summis & super cœlos, cognoscere ea quæ ipsi quum sint in humilibus sciunt: nisi forte sub terra in tartaro esse Bythum suum dicūt. Quapropter & primos se cognouisse eum quàm hi qui in altitudine habitant angeli, in tantam amentiam uenientes, uti dementē pronuncient mundi fabricatorē: quorum quidem uere est misereri, cum in tanta dementia dicant neq̧ matrē agnouisse eum neq̧ semen eius, neq̧ pleroma æonum, neq̧ propatorem, neq̧ quid essent quæ fabricauit.

Quomodo immensus excidit de imaginibus eorum sermo. Cap. VI

Esse autem imagines eorum quæ intra pleroma sunt, latenter saluatore operato sic fieri in honorem eorum qui sursum sunt, ignorante q̧ Demiurgo uniuersa saluatorem dicunt honorasse pleroma in conditione per matrem, similitudines & imagines eorum quæ sursum sunt emittentem. Sed quoniam quidem impossibile erat extra pleroma esse aliquid, in quo imagines dicunt factas esse eorum, qui sunt intra pleroma, ab alio quodam præter primum deum fabricari hunc mundum ostendimus. Si autem suaue est undique euertere eos, & mendaces arguere, dicemus aduersus eos, quoniam si in honorem eorum quæ sursum sunt, facta sunt hæc secundum illorum imaginē à saluatore, sem per ea oportet perseuerare, uti & semper sint in honore quæ sunt inhonorata. Si aūt transeunt, quæ utilitas huius breuissimi tēporis honoris, qui aliquando quidem nō fuit, rursus autem non erit? Vanæ igitur gloriæ appetitor magis erit saluator, q̧ honorans quæ sunt sursum arguitur à nobis. Quis enim honor est æternorum eorum quæ semper sunt,

ea quæ

ea quæ sunt temporalia, eorum quæ stant, ea quæ prætereunt, incorruptibilium corruptibilia? Quandoquidē & apud homines qui sunt temporales nulla gratia est eius honoris qui celeriter præterit, sed eius qui plurimum quantum potest perseuerat. Quæ autem statim ut facta sunt exterminantur, in contumeliam magis eorum qui putantur honorari, facta esse iuste dicentur, & contumeliose tractari id quod est æternum, corrupta eius & soluta imagine. Quid autem non plorasset & aporiata esset mater ipsorum nō habuisse saluator per quæ honoraret plenitudinem extremæ confusionis, non habentis propriam substantiā, per quā honoret propatorem. O uanæ gloriæ honor, qui statim præterit & iam non apparet, Erit aliquis æon in quo in totum talis honor fuisse non reputabitur, & inhonorata erunt tunc quæ sunt sursum, aut aliam iterum necesse erit matrem emittere plorantem & aporiatam in honorē pleromatis. O indissimilis simul autem & blasphemæ imaginis, imaginem mihi dicitis emissam à mūdi fabricatore unigeniti, quem & Nun uultis esse patris uniuersorum, & imaginem hanc ignorare quidem semetipsam, ignorare autem & conditionem, ignorare autem & matrem, & omne quodcunq; est ipsorum quæ sunt, & eorum quæ ab eo facta sunt, & non erubescitis aduersus uos ipsos ignorantiam inducentes usq; ad ipsum Monogenen. Si enim secundum similitudinem eorū quæ sunt sursum, à saluatore facta sunt hæc, ignorante eo qui secundum similitudinem factus est, necesse est & circa eum & secundum eum ad cuius similitudinem factus est is qui ignorat huiusmodi ignorantiam non extiterit spiritaliter, Non enim possibile est cum sint utriq; spiritaliter emissi, neq; plasmati, neq; compositi, in quibusdam quidem similitudinem seruasse, in quibusdam uero deprauasse imaginē similitudinis, quæ in hoc sit emissa, ut sit secundum similitudinem eius, quæ sursum est emissio: quod si non est similis, saluatoris erit incusatio, qui dissimilē emisit imaginem, quasi reprobabilis artifex. Nec enim dicere possunt, quasi non haberet potestatem emissionis saluator, quem omnia esse dicunt. Si igitur dissimilis est imago, malus est artifex, est culpa saluatoris secundū eos. Si autem similis est, eadem ignorantia inuenietur circa Nun propatoris ipsorū, hoc est, Monogenen: et ignorabit quidem semetipsum Nus patris, ignorauit autem & patrem, ignorauit autem & ea quæ ab eo facta sunt. Si autem cognoscit ille & eum qui ad similitudinem eius factus est à saluatore, necesse est cognoscere quæ sunt similia, & soluta est ipsorū, secundum suam regulam maximā blasphemia. Et sine hoc autem, quonam modo ea quæ sunt creaturæ sic uaria & multa & innumerabilia, eorum æonum qui sunt intra pleroma xxx. imagines esse possunt, quorū & nomina quæ sunt & secundum quod dicunt, in eo qui est ante hunc libro posuimus? Et non tantum uniuersæ creaturæ ueritatem, sed ne quidem

quidem partis alicuius aut cœlestium, aut superterrestrium, aut aquatilium poterint adaptare pleromatis ipsorum paruitati. Quoniam enim pleroma ipsorum xxx. æones sunt ipsi testantur, quoniã autem in una parte ipsorum quæ dicta sunt non xxx. sed multa milia specierũ esse adnumerant, eos ostendere omnis quicunq; confitebitur. Quomodo igitur ea quæ tam multa sunt conditionis, & contrarijs subsistentia, & repugnantia inuicem, & interficientia alia, imagines & similitudines esse possunt xxx. æonum pleromati, si quidẽ unius naturæ, quemadmodũ dicunt ex æquali & simili existant, & nullam habeant differentiã. Oportebat autem si hæc illorum imagines sunt, quemadmodum natura nequam homines dicunt quosdã, & natura rursus bonos, & æonum ipsorum ostendere tales differẽtias, & quosdam quidem ex ipsis natura bonos dicere emissos, quosdam aũt & natura malos, ut imaginis illorum adinuentio congruens esset æonibus. Adhuc aũt quoniã in mũdo altera quidem sunt mansueta, altera uero fera, & quædam quidem innocentia, quædam aquatilia, quædam uolatilia, quædã cœlestia, similiter æonas ostendere debent tales habere affectiones, si quidem hæc illorũ imagines sunt. Et ignis autem æternus, quem præparauit pater diabolo & angelis eius, cuius eorum qui sunt sursum æones imago sit, interpretari debent, & ipse enim in cõditione numeratur. Si aũt excogitationis eius qui passus est æonis dicent imagines hæc esse, primum quidem impie agent aduersus matrem suam, malorum & corruptibilium imaginum initiatricem esse eam dicentes. Deinde autem ea quæ sunt multa & dissimilia, & contraria natura, quo iam modo unius & eiusdem imaginis erunt? Et si pleromatis angelos multos esse dicent, & horũ, illa quæ sunt multa imagines esse, nec sic constat ratio. Primo enim differentias pleromatis angelorum contrarias inuicem debent ostendere, quemadmodũ & subiacentes imagines cõtrariæ naturæ inuicem sunt. Deinde autem cum sint multi & innumerabiles circa factorẽ angeli, quemadmodum omnes confitentur prophetæ, denamilia denum milium assistere ei, & multa milia milium ministrare ei, & secundũ eos pleromatis angeli angelos factoris imagines habebunt, & manet conditio integra in imagine pleromatis, iam non consequentibus xxx. æonis in multiformẽ conditionis uarietatem. Adhuc etiam, si secundum similitudinem hæc illorum facta sunt, illa rursus, ad quorum similitudinem erãt facta? Si enim mundi fabricator non à semetipso fecit hæc, sed quemadmodum nullius momẽti artifex, & quasi primum discens puer de alienis archetypis transtulit Bythus ipsorum, unde habuit speciem eius, quam primũ emisit dispositionis? consequens est igitur illum ab altero quodã qui super eum est exemplum accepisse, & illum rursus ab altero. Et nihilo minus in immensum excidet de imaginibus sermo, quẽadmodum & de his, si

g non

non fixerimus sensum in unum artificẽ, ut in unum deum, qui à semetipso fecit ea quæ facta sunt. Aut de hominibus quidem aliquis permittit à semetipsis utile aliquid ad uitã adinuenisse: ei aũt deo qui mũdum consummauit, non permittit à semetipso fecisse speciem eorũ quæ facta sunt, & adinuentionẽ ornatæ dispositionis? Vnde aũt & hæ illorũ imagines, cum sint illis contrariæ, & in nullo posint eis cõmunicare. Quæ cum sint cõtraria, eorũ quorũ sunt contraria esse quidem possunt exitiosa, imagines uero nullo modo, quemadmodũ aqua igni, & rursus lumen tenebris, & alia tanta nequaq̃ erunt inuicem imagines. Sic nec ea quæ sunt corruptibilia & terrena, & cõposita, & prętereuntia, eorũ quę secũdum eos sunt spiritaliũ imagines erunt, nisi si & ipsa cõposita, & in circũscriptione, & in figuratione cõfiteantur esse, & nõ iam spiritalia, & effusa, & locupletia, & incõprehensibilia. Necesse est enim ea in figuratione esse & circũscriptione, ut sint imagines ueræ, et absolutũ est ea nõ esse spiritalia. Si aũt illa spiritalia, & effusa, & incõprehensibilia dicunt, quomodo possunt quæ sunt in figura & circũscriptione, imagines illorum esse quæ sunt sine figuratione & incõprehensibilia? Si aũt secundũ figurationem, nec secundum formationem, sed secundum numerum et ordinem emisionis imagines ea dicent esse, primo quidẽ non sunt imagines dicẽda hæc & similitudines eorũ, qui sursum sunt æonum. Quæ enim nec habitum, nec figuram illorum habent, quemadmodum imagines sunt ipsorum? Post deinde & numeros, & emisiones superiorum æonum eosdem & similes ad eos qui sunt conditionis adaptent. Nunc autem triginta ostendentes æones, & tãtam multitudinem eorum quæ sunt in conditione, imagines eorum quæ sunt triginta dicentes, iuste ut in sensati arguentur à nobis.

Quõ nõ est uerisimile ea quæ sunt hic umbrã pleromatis eorũ esse. Ca. VII

SI autem hæc illorũ umbram dicent esse, quemadmodũ quidam ipsorum audent dicere, aut secundum hoc imagines esse, necesse erit & corpora ipsos ea quæ sunt sursum cõfiteri. Ea ẽm quæ sursum sunt corpora umbram faciunt, non autem iam spiritalia, quandoquidem nulli obscurare possunt. Si autẽ & demus illis, quod quidem est imposibile, eorum quæ sunt spiritalia & lucida umbram esse, in quam matrem suam descendisse dicunt: tamen cum illa sint æterna, & ea quæ ex ipsis efficitur umbra sempiterna perseuerat cum his quæ se adumbrant. Si autem hæc transeunt, & illa necesse est, quorum hæc sunt umbræ, transire: illis autem perseuerantibus, perseuerant & umbræ ipsorum. Si aũt non secundum id quod obumbretur dicentes eam umbram esse, sed secundum id quod multo ab illis separata sunt, paterni luminis ipsorũ pusillitatem & infirmitatem accusabunt, quasi non attingat usq; ad hæc, sed deficiat adimplere id quod est uacuũ, & dissoluere umbram, & hoc
quando

quando nemo sit impedimento: in caliginem enim conuertetur secundum eos, & obcaecabitur paternũ lumen eorum, & deficiet in his quae sunt uacuitatis locis, cum minime possit adimplere omnia. Non igitur iam dicant pleroma esse omnium Bythum ipsorum, qui id quod est uacuum & umbra, neq; adimpleuit, neq; illuminauit, ut iterũ umbram & uacuum permittant: si quidem adimplet omnia paternum ipsorum lumen. Neq; igitur extra primũ patrem, id est, qui super omnia est deus, aut pleroma aliquid esse potest, in quod enthymesin passi aeonis descẽdisse dicunt, ut non definiatur & circũscriptura ab eo qui est extra, & contineatur ipsum pleroma, uel primus deus: neq; uacuum esse aut umbram capiet cum iam ante sit pater, uti ne deficiat lumen eius & definiatur in uacuum. Irrationale est autem & impium adinuenire locũ, in quo cessat, & finem habet qui est secundũ eos propator & proarche, & omnium pater, & huius pleromatis: nec rursus in patris sinu alterũ quendam dicere tantã fabricasse conditionẽ fas est, uel consentiente, uel non consentiente, & propter praedictas causas. impium est enim similiter & demens dicere tantam conditionẽ ab angelis aut ab emisione quadam ignorante uerum deum in his quae sunt ipsius fabricasse. neq; infra pleroma ipsorum, cum sit uniuersum spiritale, ea quae sunt terrena & choica possibile facta esse: sed ne quidem secũdum illorum imaginem, cum dicitur pauci & similis formationis & unum esse, possibile est, & quae multae conditionis, & contraria inuicem facta esse.

Quàm falsa umbra & uacua eorum ostenditur. Cap. VIII

FAlsus autem apparuit, & qui est de umbra Cenomatis, id est, uacui κήνωμα ipsorũ sermo, secundũ omnia. Itaq; uacuũ ostensum est figmentum eorum, & incõstans doctrina, uacui autem & hi qui attẽdunt eis, uere in profundũ perditionis descẽdentes. Quandoquidẽ est mundi fabricator deus, cõstat & ipsis qui multis modis cõtradicunt ei & cõfitentur eum, fabricatorem eum uocantes, & angelum dicentes: ut nõ dicamus quoniã omnes clamãt scripturae, & dominus hunc patrẽ qui est in coelis docet, & nõ alium, quemadmodũ ostendemus procedẽte sermone.

Ostensio quoniam est & subsistit mundi fabricator deus, non constat autem qui super hunc adinuenitur pater. Cap. IX

NVnc autem sufficit id quod est ab eis qui cõtraria nobis dicunt testimonia, hominibus ad hoc demum sentientibus, ueteribus quidem & in primis à primo plasti traditione hãc suadelam custodiẽtibus, & unum deum fabricatorẽ coeli & terrae hymnizantibus. Reliquis autem post eos à prophetis dei huius rei cõmemorationem accipiẽtibus, ethnicis uero ab ipsa conditione discentibus. Ipsa enim conditio ostendit eum, qui condidit eam, & ipsa factura suggerit eum qui eam fecit, & mundus manifestat eum qui se disposuit. Ecclesia aũt omnis per uniuer

sum orbem hanc accepit ab Apostolis traditionẽ. Constante igitur hoc deo, quemadmodũ diximus, & testimoniũ ab omnibus accipiẽte, quoniam est ille sine dubio, qui secundum eos adinuenitur pater, incõstans & sine teste est, Simone mago primo dicente semetip sum esse super omnia deum, & mundum ab angelis eius factum: post deinde his qui successerunt ei secundum quod ostẽdimus in primo libro uarijs sententijs impias & inreligiosas aduersus fabricatorẽ circũducentibus doctrinas, quorum discipuli cum sint hi, & ethnicis peiores efficiunt eos qui assentiũt eis. Illi enim creaturæ potius ꝙ creatori seruiẽtes, & his qui nõ sunt dij, uerum tamen primũ deitatis locum attribuũt fabricatori huius uniuersitatis deo, Hi aũt hunc quidem labis fructum dicentes & animalẽ eum uocantes, & non cognoscentem eam quæ super eum est uirtutem, dicentem quoqꝫ, Ego sum, & præter me nõ est alius deus, mentiri eum dicentes, ipsi mentientes, omnem malitiã copulantes ei, cum qui nõ est super hunc quod sit fingentes, secundum sententiam suam deteguntur eum quidem qui est deus blasphemantes, eum autem qui non est, deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem.

De quæstionib. & parabolis quomodo oporteat soluere ea quæ quæruntur. Cap. X

ET qui dicunt semetipsos perfectos, & uniuersorum habere agnitionem, Ethnicis peiores, & magis blasphemi sensu, etiam aduersum suum factorẽ inueniuntur. percꝫ itaqꝫ irrationale est, prætermittentes eum, qui uere est deus, & qui ab omnibus habet testimoniũ, quærere si est super eum is qui non est, & qui à nemine unquam adnunciatus est. Quoniam enim manifestum est, dictum est de eo, & ipsi testimoniũ perhibent. Quia aũt parabolæ, quæ quærunt & ipsæ quomodo dictæ sint, male ad eũ qui adinuentus est ab ipsis transfigurantes, alium nunc qui ante nunquam quæsitus est generant, manifestũ est. Per hoc enim quod uelint ambiguas exoluere scripturas, ambiguas autem non quasi ad alterum deum, sed quasi ad dispositiones dei, alterum deum prædicauerunt, quemadmodum prædiximus de harena resticulas nectentes, & quæstioni minori quæstionem maiorem adgenerantes. Omnis autem quæstio non per aliud quod quæritur habebit resolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem soluetur, apud eos qui sensum habent, aut ænigmata per aliud magis ænigma, sed ea quæ sunt talia ex manifestis & consonantibus, & claris accipiunt absolutiones. Hi aũt bis quærentes exoluere scripturas & parabolas, alteram maiorem & impiam quæstionem introducunt, siquidem super mundi fabricatorem deum, quod alius sit deus, non exoluentes quæstiones, (unde enim?) sed minori quæstioni magnam quæstionem adnectentes, & nodum insolubilem inserentes. Vt enim sciant hoc ipsum scire, quod uticꝫ xxx. annorũ

dominus

dominus uenit ad baptismum ueritatis, hoc nō discentes, ipsum deum fabricatorem qui misit eum ad salutem hominum, impie contemnunt: & ut putentur posse enarrare unde substantia materiæ, non credentes quoniā deus ex his quæ nō erant, quēadmodū uoluit, ea quę facta sunt, ut essent omnia, fecit sua uoluntate & uirtute substantia usus, sermones uarios collegerunt, uere ostendentes suā infirmitatē. Quoniam quidem his quæ sunt non credunt, in id quod non est ceciderunt. Quod enim dicunt ex lacrymis Achamoth humectam prodisse substantiam, à risu autem lucidam, à tristitia autem solidam, & à timore mobilem, & in his altum sapere, & inflatum esse, quō hæc non digna risione, & uere ridicula? qui non credunt quidem, quoniā ipsam materiam, cum sit potens & diues in omnibus deus, creauit, nescientes quantum potest spiritalis & diuina substantia, credentes aūt quoniam mater ipsorum, quam fœminam à fœmina uocant, à prædictis passionibus emisit tantam conditionis materiā: exquirentes quidem unde suppeditauit fabricatori conditionis substantia, non quærentes autem unde matri ipsorum quam Enthymesin & impetum æonis errantis dicunt, lachrymas tantas aut sudores, aut tristitias, aut reliqua materiæ emissio.

Quoniā substantiā materiæ labi adiungere non constat, uoluntate aūt & uirtute dei constat & fidem habet. Cap. XI

Attribuere enim substantiā eorū quæ facta sunt uirtuti & uoluntati eius qui est omniū deus, & credibile & acceptabile, & constans, & in hoc bene diceretur: Quoniā quæ impossibilia sunt apud homines possibilia sunt apud deum. Quoniā homines quidem de nihilo nō possunt aliquid facere, sed de materia subiacenti. Deus aūt quàm homines melior, eo quod materiā fabricationis suæ cum ante non esset, ipse adinuenit. Dicere aūt de Enthymesi æonis errantis prolatam materiā, & longe quidem æonem ab Enthymesi eius separatā, & huius rursus passionem & affectionē extra ipsam quidem eius esse materiam, & incredibile, & fatuum, & impossibile, & inconstans. & non credentes quidem, quoniā hic qui est super omnia deus, in his quæ sunt eius uaria & dissimilia uerbo fabricauit, quemadmodum ipse uoluit, cum sit omniū fabricator, ut sapiens Architectus & maximus rex.

Contradictiones his qui sunt à Valentino. Cap. XII

Credentes aūt quoniam angeli aut uirtus aliqua separata à deo & ignorans eum, fecit hanc uniuersitatem. Sic igitur & ueritati non credentes, in mēdacio aūt uoluntatis perdiderunt panem uitæ ueræ, in uacuum & in profundum umbræ incidētes, similes Aesopi cani, ei qui panem quidem reliquit, in umbrā aūt eius impetū fecit, & perdidit escā. Et ex ipsius aūt domini uerbis facile est ostēdere cōfitentis unū patrem & factorem mundi, & plasmatorē hominis, qui à lege & prophetis an-

nuntiatus sit, & alterum nescientis, & hunc esse super omnia deum, docentis aũt & per se eam quæ est ad patrem adoptio filiorũ, quæ est æterna uita omnib. iustis attribuentis. Sed quoniã amant incusare & ea quæ sunt sine calumnia, & calumniosi cõcutiunt, multitudinẽ parabolarũ & quæstionum inferentes nobis, bene hæc arbitrati sumus primo interrogare eos è contrario de suis dogmatibus, & quod non est uerisimile ipsorum ostendere, & temeritatẽ ipsorũ excidere, post deinde domini sermones inferere, ut nõ sint tantũ ad proponendũ uacãtes: sed propter hoc quod non possint ad ea quę interrogantur ratione respondere, dissolutam suam uidentes argumentationẽ, aut reuertentes ad ueritatem, & semetipsos humiliantes, & cessantes à multifaria sua phantasia, placantes de his quæ aduersus eum blasphemauerunt, saluentur, aut si per seuerauerint in ea, quæ præoccupauit animum ipsorum uana gloria, argumentationem suam immutent.

Quomodo is sermo qui est de triacontade illorum concidit in utroq;, & secundum id quod plus est, & secundũ id quod minus. Ca. XIII

PRimo quidẽ de triacõtade ipsorũ sic dicamus, uniuersam eã utrinq; concidere, & secundum id quod minus habet, & secũdum id quod plus, propter quod dicunt triginta annorũ dominũ ad baptismũ uenisse. Hæc aut dicentes manifesta erit uniuersæ argumentationis ipsorum euersio: & secundum deminorationẽ quidem sic: primo quidem, quoniam annumerãt reliquis æonibus propatorem Pater enim omniũ annumerari non debet cum reliqua emissione, qui nõ est emissus, cũ ea quæ emissa est, & innatus cum ea quæ nata est, & quem nemo capit, cum ea quæ ab eo capitur, & ꝑpter hoc incapabilis, qui figuratus nõ est cum ea quæ figurata est: secundum enim id quod melior quàm reliqui non debet cum eis annumerari, & hoc cum æone passibili & in errore constituto, qui est impassibilis, & non errans.

Quoniam impossibile est separatas esse ab inuicem eas quæ infra plenitudinem dicuntur coniugationes, aduntis aũt ijs impossibile est Sophiã sine coniuge assumpsisse labem, aut etiã generasse aliquid. Cap. XIIII

QVoniam enim à Bytho inchoantes triacontada enumerãt usq; ad Sophian, quã æonem errantẽ dicunt, ostẽdimus in eo libro, qui est ante hunc librũ, & quæ dicunt nomina ipsorũ posuimus: hoc aũt non annumerato iam nõ sunt xxx secundũ eos emissiones æonũ, sed xx & viij fiunt. Post deinde primã emissionẽ Ennoiam, quã Sigen uocantes, ex qua rursum & Alethian emissos dicunt in utriusq; exorbitẽt. Impossibile est enim enncean alicuius aut silentiũ separatim intelligi, & extra eum emissum propriam habere figurationẽ. Si aũt non dicent emissam esse illam extra, sed adunatã propatori, ut quid cũ reliquis æonibus annumerant eã his qui nõ sunt adunati, & propter hoc ignorãt magnitudinẽ eius. Si aũt & unita est, consideremus & hoc. necessitas est omnis

adunita

adunita coniugatione & inseparabili & una existente, indiscretã & unitam eam quæ ex ea est emissionẽ fieri, ut nõ dissimilis sit ab eo qui emisit, hoc aũt se sic habente unum & idem fiet, quemadmodum Bythus & Sige, sic & Nus & Alethia semper adhærentes inuicẽ, & quod nõ possit alterũ sine altero intelligi, quemadmodũ neq; aqua sine humectatione, neq; ignis sine calore, neq; lapis sine duritia: unita sunt enim inuicẽ hæc, alterũ ab altero separari nõ potest, sed semper coexistere ei. Sic & Bythũ cũ Ennœa adunitũ esse oportet, & Nun cũ Alethia, eodẽ modo, rursus & Logos & Zoe ab unitis emissi unitos esse, & unũ esse debent. Secũdũ hæc aũt & homo & ecclesia, & uniuersa reliquorũ æonũ cõiugationis emissio, unita esse debet, et semper coexistere alterũ ab altero. Fœminam enim æonum pariter esse oportet cũ masculo secundũ eos, cum sit uelut affectio eius: & hæc cum ita se habeant, & cum hæc dicantur ab ipsis impudorate audent docere iuniorẽ duodecadis æonẽ, quẽ & Sophian appellant, sine permixtione cõiugis quem Teletũ uocant passam esse passionẽ, & separatim sine eo fructum generasse, quem & fœminã à fœmina nominant, in tantũ dementię progressi, itu ut manifestissime duas cõtrarias de eodem sententias censeant. Si enim Bythus adunitus est cũ Sige, Nus cũ Alethia, & Logos cũ Zoe, & reliqui deinceps, quẽadmodum poterat Sophia sine cõiugis perplexione pati aliquid, uel generare? Si aũt hæc sine ullo passa est, necesse est & reliquas coniugationes abcessionẽ & separationem à semetipsis accipere: quod est impossibile, sicut prędiximus. Impossibile est ergo & Sophian passam esse sine Teleto, & soluta est ipsorum rursus omnis argumentatio.

Quoniã in eodem pleromate non poterat uerbũ & silentiũ esse. Ca. XV

De passione enim quam sine complexione coniugis passam eam dicunt, iterum derelinquã, uniuersam uelut tragœdiæ cõpositionem affinxerunt: Si aũt impudorate & reliquas cõiugationes disiunctas ab inuicem dixerint esse separatas propter nouissimam coniugationẽ, uti non soluatur illorũ uaniloquiũ, primo quidem impossibili insistunt rei. Quemadmodũ enim separabunt propatorem ab ennœa eius, aut Nun ab Alethia, aut Logon à Zoe, & reliquos similiter: quemadmodum autem & ipsi ad unitatem recurrere dicũt, & omnes unum esse, si quidẽ hæ quæ sunt intra pleroma coniugationes unitatem non custodiunt, sed distantes sunt ab inuicem, in tantũ uti & patiantur & generent sine alterius complexu, quemadmodũ gallina sine caponibus. Post demũ & sic soluetur illorũ rursum prima & Archeogonos Ogdoas: erunt enim specialiter in eodem pleromate Bythus & Sige, Nus & Alethia, Logos & Zoe, Anthropos & ecclesia. Impossibile est aũt Logo præsente Sigen esse, aut iterũ Sige præsente Logon ostendi. Hæc enim consumptibilia sunt inuicem, quemadmodum lumẽ & tenebræ in eodem nequaquam

erunt, sed si quidē lumen sit, non sunt tenebræ, ubi aūt tenebræ sunt, nō erit lumen, ueniente enim lumine solutæ sunt tenebræ. Sic ubi est Sige, nō erit Logos, & ubi Logos, nō utiq; est Sige. Si aūt Endiatheton Logon dixerint, Endiathetos erit & Sige, & nihilominus soluet ab Endiatheto Logo. Quoniam aūt nō est Endiathetos, ipsa hæc ordinatio ipsorum emissionis significat. Iam igitur non dicant primā & principalem Ogdoadē ex Logo & Sige cōstare, sed aut Sigen aut Logon refutēt, & soluta est illorū Ogdoas. Si enim unitas coniugationes dixerint, soluta est eorū uniuersa argumentatio. Quō enim unitis eis Sophia sine coniuge Labem generauit? Si aūt sicut in emissione unūquenq; ex æonibus propriā substantiam habere dicent, quēadmodum in eodem ostēdi potest Sige & Logos? Et hæc quidem secundum diminutionē, secundum aūt id quod plus est, rursus soluitur triacōtas ipsorū sic, Emissum enim à Monogene dicunt, sicut & reliquos æonas, Horon, quē pluribus nominibus uocant, sicut prædiximus in eo qui ante hunc est liber. Hunc aūt Horon quidā quidem à Monogene emissum dicunt, alij uero ab ipso propatore in similitudine sua: adhuc etiā emissionē dicunt factam à Monogene Christo & spiritu sancto, & hos nō annumerant ad numerum pleromatis, sed neq; saluatorē, quē etiam totum esse dicunt. Hoc enim manifestū est & cæco, quoniā non solum triginta emissiones secundum illos emissæ sunt, sed quatuor cum istis xxx. Ipsum enim propatorem annumerant in pleroma, & eos qui ex successione ab inuicē emissi sunt, quod isti non annumerabuntur illis in eodem pleromate existentes, qui adepti sunt eādem emissionem. Quam enim & dicere possunt iustam causam, ob quam non annumerant cum reliquis æonibus, neq; Christum quem uolente patre à Monogene dicunt esse emissum, neq; spiritum sanctum, neq; Horon, quem & sotera dicunt, sed neq; ipsum saluatorem qui uenit ad auxilium & formationē matris ipsorum: utrum quasi sint isti infirmiores illorum, & ideo indignos esse æonum appellatione & numero, aut quasi meliores sint & differentes? Sed infimi quidem quomodo fient, qui etiam in fixionem & emendationē reliquorū emissi sunt: meliores aūt rursus prima & principali tetrade esse nō possunt, à qua & emissi sunt, & illa enim annumeranur in prædictum numerum. Oportuerat autem & istos annumerari in pleromate æonum, aut & illorū æonum honorē huiusmodi appellatiōis auferri. Cum ergo soluta illorum triacontas sicut ostendimus, & secundum id quod minus est, & secundum id quod plus est, in tali enim numero ipsius fuerit, aut minus reprobabilē faciet numerū, quanto magis tanta. Instabilis igitur ea quæ de Ogdoade ipsorum, & de duodecade fabula. Instabilis aūt & uniuersa illorum regula, ipso firmamento ipsorum dissipato, & in Bythum, hoc est, in id quod non est, dissoluto. Quærant igitur iam amodo

alias

alias causas ostendere, quare xxx. annorum dominus ad baptismum uenerit, & duodecadis Apostolorum, & eius quæ est sanguinis profluuium passa, & reliquorum quæcunque uane laborantes delirant.

Quõ nullius momẽti ostendit primus ordo emissionis ipsorũ. Ca. XVI

Et ipsum quidem primum ordinem emissionis ipsorũ reprobabilẽ esse sic ostendimus. emissum enĩ dicũt de Bytho & huius Ennoia, Nun & Alethian, quod quidem contrarium ostenditur. Nus enim est ipsum quod est principale & summum, & uelut principiũ & fons uniuersis. Ennoia aũt quæ ab hoc est, qualis libet & de quo libet facta motio. Non capit igitur ex Bytho & Ennoia emissum esse Nun: uerisimilius enim erat dicere eos, de propatore & de hoc Nu emissam esse filiam Ennoian. Nõ enim Ennoia mater est Noos, sicut dicunt, & Nus pater fit Ennoiæ. Queãdmodũ aũt & emissus est Nus à propatore, qui principalem, & primum eius quæ est intus absconditæ & inuisibilis affectionis locum cõtinet, à qua sensus generatur & Ennoia, & Enthymesis, & alia quæ nõ alia sunt præter Nun, sed illius ipsius, queãdmodũ prædiximus de aliquo incogitate dispositæ qualislibet motionis secundũ perseuerationem & augmentum, non secundum immutationem uocabula accipientis, & in cognitionẽ conterminatæ, & in uerbum coemissæ sensum à mente intus & cõdente, & administrãte, & gubernante libere, & ex sua potestate, quemadmodum & uult, quæ prædicta sunt. prima enĩ motio eius de aliquo Ennoia appellatur, perseuerãs autem & aucta, & uniuersam apprehendens animam Enthymesis uocatur. Hæc autẽ Enthymesis multum temporis faciens in eodem, & uelut probata nominatur: hæc autem sensatio in multum dilatata consilium facta est, augmẽtum autem & motus in multum dilatatus cõsilij, cogitationis examinatio quæ etiam in mente perseuerãs uerbum rectissime appellabitur, ex quo emissibilis emittitur uerbum. Vnum autem & idem est omnia quę prædicta sunt, à Noce initium accipientia & secum augmentũ assumentia appellationis. Quemadmodum & corpus hominis aliquando quidem nouellum, aliquando quidẽ uirile, aliquando autem senile, secundum augmentum & perseuerantiam accepit appellationes, sed non secundũ substantiæ demutationẽ, nec secundũ corporis amissionẽ, sic & illa. De quo enim quis contẽplatur, de eo cogitat, & de quo cogitat, de hoc & sapit, de hoc & cõsiliatur, & quod cõsiliat, hoc & animo tractat, & quod animo tractat, hoc & loquitur. Hæc aũt omnia queãdmodum diximus, Nus gubernat, cum sit ipse inuisibilis, & à semetipso, per ea quæ prædicta sunt, sicut per radium emittens uerbum, sed non ipse ab alio emittitur. Et hæc quidem in hominibus capit dici cõpositi natura, & ex corpore, & anima subsistentis: qui autẽ dicũt ex deo emissam esse Ennœam, & ex Ennœa Nun, deinceps ex ijs Logon, primo quidem arguendi

arguendi sunt improprie emissionibus usi, post deinde hominum affectiones, & passiones, & intentiones mentis describētes. Deinde autem ignorantes quidē ea quæ obueniunt hominibus ad loquendū eis applicant, omnium patrē, quem etiam ignotū omnibus dicunt, negātes quidem ipsum mundum fecisse, ut ne quidem pusillus putetur, hominū autem affectiones & passiones donantes. Si aūt scripturas cognouissent, & à ueritate docti essent, scirent utiq;, quoniā non sit deus quemadmodum homines, & non sic cogitationes eius, quomodo cogitationes hominum. Multum enim distat omniū pater ab his quæ proueniunt hominibus affectionibus & passionibus, & simplex, & non compositus, & similimembrius, & totus ipse sibimetipsi similis, & æqualis est totus, cū sit sensus & totus spiritus, & totus sensu habilitas, & totus Ennœa, & totus ratio, & totus auditus, & totus oculus, & totus lumē, & totus fons omnium bonorum, quemadmodum adest religiosis ac pijs dicere de deo. Est autē & super hæc, & propter hæc inenarrabilis. sensus enim capax omniū bene & recte dicetur, sed non similis hominū sensui: & lumen rectissime dicetur, sed nihil simile ei, quod est secundum nos lumini. Si autē est in reliquis hominibus, nulli similis erit omnium pater hominum pusillitati: & dicitur quidem secundū hæc propter dilectionē, sentitur autem super hæc secundum magnitudinē. Si igitur & in hominibus ipse quidem sensus nō emittitur, neq; separatur amnois qui emittit reliqua, ammonitiones autē eius & effectus perueniūt ad manifestū, multo magis dei, qui totus sensus est, ipse à semetipso nequaquam separabitur, neq; quasi ab alio aliud emittitur.

Quoniā sensus nō potuisset emitti, quia ipse emittebat reliqua. Cap. XVII

SI enim sensum emisit ipse qui emisit sensum secundum eos compositus & corporalis intelligitur, ut sit separatim quidē qui emisit deus, separatim autē qui emissus est sensus. Si autē de sensu sensum dicant emissum, præcidunt sensum dei & partiūtur. Quó autem & unde emissus est? quod enim ab aliquo emittitur, in aliquod subiectum emittitur. Quid aūt subiacebat ꝗ sensus dei, in quo emissum dicunt eum? quātus autem & erat locus ut susciperet & caperet dei sensum? Si autem quemadmodū à sole radiū dicūt, sicut subiacet aer hic susceptor, & antiquior erit ꝗ ipse radius, & illic ostendant subiacēs aliquid in quo emissus est sensus dei, capabile eius & antiquius: post oportebit quemadmodū solem minorem esse quē omnia uidemus longe à semetipso emittente radios, sic & propatorem dicere extra longe & à semetipso emisisse radium. quidnam autem extra aut lōge sentiri à deo potest in quod radium emisit? si autem non emissum extra patrē illum dicent, sed in ipso patre, primo quidem superfluum erit etiā dicere emissum esse eum. Quemadmodum enim est eius quod emittitur extra emittentem manifestatio post

post deinde hæc emissio, & is qui ab eo Logos erit intra patrem, similiter aũt & reliquæ Logi emissiones. Iam igitur non ignorabunt patrem cum intra eum sint, nec secũdum descensionem emissionũ quis cognoscet eum, undiq; omnes patre æqualiter circundati: sed & impassibiles omnes similiter perseuerabunt, cũ sint in paternis uisceribus, & deminoratione nemo ipsorũ erit. Non enim est deminoratio pater, nisi forte uelut in circulo magno minor cõtinetur circulus, & intra hũc rursus alter minor: aut uelut sphæræ similitudinẽ, aut tetragoni patrem dicãt, intra se undiq; continere sphęræ similitudinẽ uel quadratã reliquam æonum emissionem, unoquoq; illorum circundato, ab eo qui est super eum maior, & circundante eum qui post se est minorem, & propter hoc minorem & ultimum omnium in medio constitutũ, & multum à patre separatum, ignorasse propatorem. Si aũt hæc dixerint, in figura & circumscriptione concludent Bythum ipsorum & circundantem & circundatum: cogenť enim & extra illum cõfiteri esse aliquid, quod circundet eum. Et nihilominus in immẽsum, de his qui cõtinent & continẽtur incidit sermo, & corpora inclusa esse, & omnes manifeste apparebunt: adhuc etiam aut uacuum esse eum confitebuntur, aut omne quod est intra eum omnes similiter participabunt de patre.

Quid est emissio, & quoniam hæ quæ ab ijs dicuntur emissiones hominibus congruunt magis quàm deo. Cap. XVIII

QVemadmodũ in aqua circulos si quis faciat, uel rotundas, uel quadratas figuras, omnia hæc similiter participabunt de aqua. Quemadmodum & quæ in aere fabricabuntur necesse est participare de aere, & quæ in lumine, de lumine. Sic & qui sunt intra eum omnes similiter participabunt de patre, ignorantia apud eos locũ non habente. ubi enim participatio patris adimplentis? si aũt adimpleuit illic & ignorãtia non erit. soluetur igitur ipsorum deminorationis opera, & materiæ emissio, & reliqua mundi fabricatio, quæ ex passione & ignorantia uolunt substantiam habuisse. si autem uacuum illum confitebuntur, in maximam incidentes blasphemiam, denegabunt id quod est spiritale eius. Quemadmodum enim est spiritalis is, qui ne quidem ea quæ intra eum sunt adimplere potest? Hæc aũt quæ dicta sunt de sensu emissiõis, similiter & aduersus eos, q̃ à Basilide sunt, aptata sunt, & aduersus reliquos gnosticos, à quibus hi initia emissionũ accipientes, cõiuncti sunt in primo. Sed q̃m quidẽ reprobabilis & impossibilis prima Noos, id est, sensus ipsorũ emissio est, manifeste ostẽdimus. Videamus aũt & de reliqs. ab hoc enĩ Logõ & Zoen fabricatores huius pleromatis dicũt emissos, & Logi, id est, uerbi quidẽ emissionẽ ab hominũ affectione accipiẽtes, & addiuinantes aduersus deum quasi aliquid magnum adinuenientes in eo quod dicunt à Nu esse emissum Logon, quod quidem omnes

uidelicet

uidelicet sciunt, quoniam in hominibus quidem consequenter dicatur, in eo autē qui sit super omnes deus, totus Nus & totus Logos cum sit, quemadmodum prædiximus, & nec aliud antiquius nec posterius, aut aliud anterius habente in se, sed toto æquali & simili, & uno perseueran te, iam non talis huius ordinationis sequetur emissio: quemadmodum qui dicit eum totum uisionem, & totum auditum, quo autem uidet in ipso & audit, & in quo audit, in ipso & uidet, nō peccat: sic & qui ait, totum illum sensum, & totū uerbum, in quo sensus est, in hoc & uerbum esse, & uerbum esse eius hunc Nun, minus quidem adhuc de patre omnium sentiet: decentiora autem magis q̄ hi, qui lationem prolatiui hominum uerbi transferunt in dei & æternum uerbum, & prolationis initium donātes & genesim, quemadmodum & suum uerbum: & in quo distabit dei uerbum, imò magis ipse deus, cum sit uerbū, à uerbo hominum, si eandem habuerit ordinationem & emissionē generationis? Peccauerunt autem & circa Zoen, dicentes eam sexto loco emissam, quam oportebat omnibus præparare, quoniam deus uita est, & incorruptela & ueritas: & non secundum descensionem, & quæ sunt alia acceperunt emissiones, sed earum uirtutū quæ semper sunt cum deo appellationes sunt, quemadmodum possibile est & dignum hominibus audire & dicere de deo. Appellatione enim dei eo obaudient sensus, & uerbum, & uita, & incorruptela, & ueritas, & sapientia, & bonitas, & omnia talia: & neq̧ sensum uita antiquiorem aliquis potest dicere, ipse enim sensus uita est, nec uitam posteriorem à sensu, uti non fiat aliquādo sine uita is, qui est omnium sensus, id est deus. Si autem dixerint in patre quidē fuisse uitam, sexto autē loco prolatam, ut uiuat uerbum, multo ante cum quidem oportebat quarto loco emitti, ut uiuat Bythus ipsorū: cum pro patore ipsorum adnumerare quidem Sigen, & hanc coniugem ei dona re, non connumerare autem Zoen, quomodo non super omnē est insipientiam? De ea autem quæ est ex his secunda emissione hominis & ecclesiæ ipsi patres eorum falso cognominati gnostici, impugnant aduersus inuicem sua propria indicantes, & malos fures semetipsos conuincentes, aptabiles esse magis emissiones, dicentes uti uerisimile ex homine uerbum, sed non ex uerbo hominem emissum, & esse hominē uerbo anteriorē, & hunc esse qui est super omnia deus. Et usq̧ hoc quidē, quēadmodum prædiximus omnes hominum affectiones & monitiones mentis & generationis uerborum conijcientes uerisimiliter, non uerisimiliter mentiti sunt aduersus deū. Ea enim quæ accidūt hominibus, & quæcunq̧ patientes ipsi recognoscunt, ad diuinam rationem adducentes, apta dicere uidentur apud eos qui ignorant deum, & per humanas has passiones transducentes eorum passiones, sensum, genesim & probolen quinto loco uerbo dei enarrātes mirabilia mysteria & inenarrabilia

rabilia & alta à nullo alio cogitata dicunt se docere, de quibus & dixerit dominus, quærite & inuenietis, ut quærant scilicet, qui de Bytho & Sige & Nu & Alethia processerũt, si sunt ex eis rursus & Logos & Zoe, dehinc ex Logo & Zoe, anthropos & ecclesia.

De quæstionibus quõ & hinc ethnici uerisimilius de uniuersorum generatione responderunt & gratius, & quõ ab ipsis quæ sunt à Valentino initia sumpserunt, eiusq; sunt secundũ eos regulæ. Ca. XIX

MVlto uerisimilius & gratius de uniuersorum genesi dixit unus de ueteribus comicis Antiphanes in Theogonia. Ille enim de nocte & silẽtio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao & nocte cupidinem, & hoc lumẽ, dehinc reliquam secũdum eum primam genesim. Post quod rursus secundam deorum generationẽ induxit & mũdi fabricationem, dehinc de secundis dijs narrat hominum plasmationem: unde ipsi assumentes sibi fabulam, quasi naturali disputatione cõmenti sunt, solummodo demutantes eorum nomina, idipsum autem uniuersorum generationis initium & emisionem ostendentes, pro nocte & silentio Bythum & Sigem nominantes, pro Chao autẽ Nun, & pro cupidine per quem ait Comicus reliqua omnia disposita, hi uerbũ attraxerũt, & pro primis ac maximis dijs æonas formauerunt, & pro secundis dijs eam quæ est extra pleromatis ipsorum enarrant dispositionem, secundam ogdoadem uocantes eam, ex qua mundi fabricationẽ, & plasmationem hominum similiter atq; illi annũciant, inenarrabilia & incognita mysteria solos se dicẽtes scire, quæ ubiq; in theatris ab hypocritis splendidissimis uocibus comœdisantur, trãsferentes in suum argumentum, imò uero his de argumentis docentes, tantum immutantes nomina: & non solum quæ apud comicos posita sunt arguũtur, quasi propria proferentes, sed etiam quæ apud omnes qui deum ignorant, & qui dicuntur philosophi, sunt dicta, hæc cõgregant, & quasi centonem ex multis & pessimis panniculis consartientes † superficiem subtili eloquio sibi ipsi præparauerunt, nouam quidem introducentes doctrinam, propterea quod nunc noua arte substituta sit, ueterẽ aũt & inutilem, quoniã quidem de ueteribus dogmatibus ignorantiã & irreligiositatẽ olentibus hæc eadem subsecuti sunt. Thales quidem Milesius uniuersorũ generationẽ & initium id aquam dixisse. Idem autẽ est dicere aquam & Bythum. Homerus autem poeta Oceanum deorũ genesim, & matrẽ Thetin dogmatizauit, quæ quidem hi in Bythum & Sigen transtulerunt. Anaximander aũt hoc quod immẽsum est omniũ initiũ subiecit seminaliter habẽs in semetipso omniũ genesim, in quo immensos mundos cõstare ait, & hoc aũt in Bythum & in æonas ipsorũ transfigurauerunt. Anaxagoras aũt qui & Atheus cognominatus est, dogmatizauit facta animalia, decidentibus e cœlo in terrã seminibus, quod & hi ipsi in matris sue trãstulerunt

Antiphanis Theogonia

ãs, fictum superficium

Thales

Homerus

Anaxagoras ἄθεος

h lerunt

lerunt ſemina, & eſſe hoc ſemen ſeipſos ſtatim cõfitentes apud eos qui
ſenſum habent & ipſos eſſe quæ ſunt Anaxagoræ irreligioſi ſemina.
Democritus Vmbram aũt & uacuum ipſorũ à Democrito & Epicuro ſumentes ſibi
Epicurus metipſis aptauerunt, cum illi primũ multum ſermonem ſecerint de ua-
cuo & atomis, quorũ alterum quidem quid eſſe uocauerũt, alterum ue-
ro hoc quod nõ eſt appellauerunt: & quẽadmodũ & hi eſſe quidem illa
quæ ſunt intra pleroma uocant, quemadmodum illi Atomos, non eſſe
autem hæc quæ ſunt extra pleroma, quẽadmodum illi uacuum: ſemet-
ipſos ergo in hoc mundo cum ſint extra pleroma in locum qui non eſt
deputauerũt. Quod aũt dicũt imagines eſſe hæc eorũ quæ ſunt, rurſus
manifeſtiſsime Democriti & Platonis ſententiam ediſſerunt. Democri-
tus enim primus ait multas & uarias ab uniuerſitate figuras expreſſas
Plato deſcendiſſe in hunc mundum. Plato uero rurſus materiã dicit & exem-
plum & deũ, quos iſti ſequentes, figuras illius & exemplũ imagines eo-
rum quæ ſunt ſurſum uocauerunt, per demutationẽ nominis ſemetip-
ſos inuentores & factores huius mũdi imaginariæ fictionis gloriantes.
Hoc aũt quod ex ſubiecta materia dicunt fabricatorẽ ſeciſſe mundũ, &
Empedocles Anaxagoras, & Empedocles, & Plato primi ante hos dixerunt, ut uide-
licet datur intelligi & ipſi matre ſua inſpirati. Quod aũt ex neceſsitate
unumquodq; in illa ſecedit ex quibus & factum eſſe dicũt, & huius ne-
ceſsitatis ſeruũ eſſe deum, ita ut non poſſit mortali immortalitatẽ adde-
re, uel corruptibili incorruptelam donare, ſed ſecedere unumquemq; in
ſimilem naturæ ſuæ ſubſtantiã, & hi qui ex porticu Stoici appellantur,
& uniuerſi quotquot deum ignorant Poetæ & cõſcriptores affirmant:
qui eandem habentes infidelitatẽ, ſpiritalibus quidem ſuam regionem
attribuerunt, eam quæ eſt intra pleroma, animalibus autẽ Choicum: &
præter hæc nihil poſſe deum, ſed unumquenq; prædictorũ ad ea quæ
ſunt eiuſdem ſubſtantię ſecedere affirmant. Quod aũt ſaluatorem ex o-
mnibus factum eſſe æonibus dicant, omnibus in eum deponẽtibus ue-
Heſiodi Pandora lut florem ſuum, nõ extra Heſiodi Pandoram nouum aliquid afferunt.
Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de ſaluatore inſinuant, Pandoram intro-
ducẽtes eum, quaſi unus quiſq; æonum quod haberet optimum, dona-
uerit ei. Ipſam autem edulium & reliquarum operationum indifferen-
tem ſententiam, & quod putent à nemine in totum poſſe coinquinari
propter generoſitatẽ, licet quodq; manducent uel operentur, à Cynicis
poſſederunt cum ſint cum eis eiuſdem teſtamenti. Et minutiloquium
autem & ſublimitatem circa quæſtiones, cum ſit Ariſtotelicum, inferre
fidei conantur. Quod autem uelint in numeros transferre uniuerſum
hoc à Pythagoricis acceperunt. Primum enim hi inirium omnium nu-
meros ſubſtituerũt, & initiũ ipſorũ parem, & imparem, ex quibus & ea
quæ ſenſibilia & inſenſata ſunt ſubiecerũt. Et altera quidem ſubſtitutio

nis initia

nis initia esse, altera autē sensationis & substantiæ, ex quibus prima omnia perfecta dicunt, quemadmodū statuam de ęramēto & de formatione. Hoc autē ĩj his qui sunt extra pleroma aptauerunt, sensationis autem initia dixerunt, in quem sensus intelligens est eius, quod primū assumptum est, quærit quoadusq; defatigata ad unum & indiuisibile concurrat: & esse omniū initium, & substantiā uniuersę generationis Hen, id est, unū, ex hoc autem Dyadem & tetradem & pentadem & reliquorum multifariam generationē. Hæc hi ad uerbum de plenitudine suorum & Bytho dicunt, unde etiā & eas quæ sunt de uno coniugationes adnituntur introducere, quæ Marcus uelut sua iactans, uelut nouius aliquid uisus est præter reliquos adinuenisse, Pythagoræ quaternationem, uelut genesim & patrē omnium enarrās. Dicemus autē aduersus eos utrum ne hi omnes prædicti, cum quibus eadem dicentes arguimini, cognouerunt ueritatē, aut non cognouerunt? Et si quidē cognouerunt, superflua est Saluatoris in hunc mundū descensio, ut quid enim descendebat? nunquid ut eam quæ cognoscebatur ueritas in agnitionē adduceret his, qui cognoscunt eam in omnibus hominibus? Si autē non cognouerunt, quemadmodū eadem cum his qui ueritatem non cognoscebant dicentes, solos uosmetipsos eam quæ est super omnia cognitio habere gloriamini, quā etiam qui ignorant deum habēt? secūdum antiphrasin ergo ueritatis ignorātiam agnitionē uocant, & bene Paulus ait uocū nouitates falsæ agnitionis. Vere enim falsa agnitio ipsorū inuenta est. Si autem impudenter agentes super hæc dicēt, homines quidem non cognouisse ueritatē, matrem autem ipsorū semen paternale per tales homines, quemadmodū & per prophetas enunciasse mysteria ueritatis, ignorāte Demiurgo, Primo quidē non talia enarrāt, quæ sunt prędicta, ut nō & à quolibet intelligātur. Etenim ipsi homines sciebāt quæ dicebant, & discipuli ipsorum, & horū successores. Post deinde uel mater uel semen sic cognoscebāt & enarrabant ea, quæ erant ueritatis, ueritas aūt pater. Saluator ergo secūdum eos erit mentitus dicēs, Nemo cognouit patrē nisi filius. Si enim cognitus est uel à matre, uel à semine eius, solutū est illud, quod nemo cognouit patrem nisi filius, nisi semen ipsorū, uel matrē neminem esse dicunt. & usq; hoc quidē per humanas affectiones, & per id quod similia dicāt multis ignorantibus deum ueri similiter uisi sunt abstrahere quosdā, attrahētes per ea quæ assueti sunt, in eum qui est de omnibus sermonē uerbi dei, genesim exponētes & ueritatis & uitæ, adhuc etiā sensus & dei emisiones obstetricantes. Quæ autē ex his non uerisimiliter & sine ostensione omnia ex omnibus mentiti sunt. Quemadmodum qui assuetas escas & ut illiciant præmittūt, uti capiant aliquod animal, sensim blandientes eis per assueta pabula, quousq; accipiant, sumentes autem ea captiua, alligāt amarissime & du

cunt per uim abstrahentes quocunque ipsi uoluerint. Sic aūt & hi paulatim mansueti disuadentes per pithanologiam assumere prædictā emissionem, inferunt neque congruentia neque opinatas reliquorum emissionum species, ex Logo quidem & Zoe dicentes æonas emissos, de Anthropo aūt & ecclesia duodecim, & horum nec ostensionē, nec testimonia, nec uerisimilitudinem, nec in totum aliquid talium habētes, frustra aūt & prout euenit credi uolunt, ex Logo & Zoe æonis existentibus emissum esse Bythum & mixin, innascibilem & unitionem, naturalem & delectamentum, immobilem & contemperamētum, & monogenen & Macariam. De anthropo autem & ecclesia similiter æonis existentibus emissum esse paracletum & pistin, patricon & elpida, metricon & agapen, æenon & synesin, Ecclesiasticum & Macarioteta, Teleton & Sophiam. Huius autem Sophiæ passionem & errorem, & quemadmodū periclitata est perire propter inquisitionē patris, queadmodum dicunt, & extra pleroma operositatem, & ex qua labe mūdi fabricatorem emissum docent, in eo qui est ante hunc liber, sententias hæreticorum enarratas, cum omni diligentia exposuimus. Christum autem quem post genitum his omnibus emissum esse dicunt, & Sotera aut ex his qui in labe facti sunt æonibus habuisse substantiam. Necessarie autem nunc nominum istorum meminimus, ut ex istis sit manifestum absurdum eorum mendacium & confusio fictæ nominationis. Ipsi autem detrahunt æonibus suis huiusmodi appellationibus, multis Ethnicis uerisimilia & credibilia adponentibus nomina his qui uocātur duodecim dīj ipsorum, quos & ipsos imagines duodecim æonibus esse uolunt, imaginibus multo decentiora & magis potentia per Etymologiam ad intentionem diuinitatis adducere nomina habentibus.

Quæstio de omni specie emissionis & de pleromatis inconsequentia. Cap. XX

REuertamur aūt nos ad prædictā emissionum quæstionem. Et primo quidem dicant nobis causam huiusmodi emissionis Aeonum ut nihil tangant eorum quæ sunt conditionis. Non enim propter conditionem dicunt facta, sed conditionē propter illa, & nō illa eorum imagines, sed hæc illorum esse dicunt. Quemadmodū igitur imaginum causam reddunt dicentes, mensem quidem triginta habere dies, propter triginta æonas quæ sunt intra pleroma, & quæcunque talia delirant: nunc dicāt nobis causam istam Aeonum emissionis quid quia facta est talis, propter quid aūt prima & Archegonos omnium octonatio emissa est, & nō quinio, uel trinitas, aut septenario aut aliquid corū quæ in alterū numerum confiniuntur. Et quid quia à Logo & Zoe decem emissi sunt æones & non plures aut minus, & rursus ex Anthropo & ecclesia duodecim, cum possent & hæc aut plura aut minus fieri; uniuersum quoque pleroma

pleroma quod utiq; tripartitũ est in octonationẽ & decadem & duodecadem, & nõ alterũ quendã præter hos numerũ. Et diuisio aũt ipsa, quæ utiq; in tres, & nõ in quatuor uel quinq;, uel sex, uel in alterũ quendam facta est numerũ, nihil tangentes eorũ numerorũ, qui sunt conditionis: antiquiora enim illa his habere dicunt, & oportet cum ea propriam habere rationem, eam quæ est ante constitutionẽ, sed non eam quæ est secundum constitutionẽ consentiẽtes ad consonationẽ, quam quidẽ nos de conditione enunciantes aptabilia dicimus. Apta est enim hæc rhythmizatio his quæ facta sunt, huic rhythmizationi. Illos aũt propriam causam de his quæ anteriora sunt, & à semetipsis perfecta nõ habentes enunciare, & in summã aporiam incidere necesse est: quæ enim nos de constitutione uelut ignorantes interrogant, ipsi de pleromate è contrario interrogati uel humanas affectiones enarrarẽt, uel in eum descenderent sermonem, qui est extra consonantiam quæ est in creatura, improprie respõdẽtes de secundis & nõ secundum eos de primis. Non enim de ea quæ est secundum creaturam cõsonantia, nec de humanis affectionibus interrogamus eos, sed quia utiq; pleroma ipsorum cuius imaginem creaturam esse dicũt, octiforme & deciforme & duodeciforme est, uane & improuide pleroma eiusmodi figura effecisse patrem ipsorum fatebũtur: & deformitatẽ circumdabunt patri si irrationabiliter aliquid fecit: aut rursus si secundũ prouidentiã patris dicent sic emissum pleroma, propter creaturam uti bene rhythmisari ipsam essentiam, non propter se factum erit pleroma, sed propter eam quæ secundum similitudinem ipsius futura esset imago. Quemadmodũ quæ de luto est, non propter semetipsam figuratur statua, sed propter eam quæ ex æramento, uel auro, uel argento habet fieri: & honoratior creatura erit quàm pleroma, si propter illud illa emissa est.

Quoniã quæ nobis qui sumus ab ecclesia imputãt ij qui sunt à Valẽtino, illis rursum imputant hi qui sunt à Basilide, & illis item alij. Ca. XXI

SI autem nulli eorum assentire uoluerint, quoniã conuincentur à nobis non habẽtes reddere causam talis emissionis pleromatis ipsorũ, cogentur concludi uti confiteantur super pleroma alteram quandã esse dispositionem magis spiritalem & magis dominantẽ, secundum quam deformatũ est pleroma. Ipsorum enim Demiurgus nõ à semetipso figurationem creaturæ fabricauit talem, sed secundum illorum quæ sursum erant figuram. Bythus ipsorum qui utiq; huiusmodi figurationis perfecisse pleroma, uel à quo figuram eorum quæ ante ipsum facta sunt accepit. Oportet enim uel in eo deo qui fecerit mundum perseuerare sententiam, quoniã sua potestate & à semetipso accepit exemplum mundi fabricationis: uel si motus quis ab hoc fuerit, semper quærendi necessitas erit, unde ei qui super eum est figuratio eorũ quæ facta sunt, quis & nu-

merus emisſionum & ſubſtantia ipſius exempli. Si aũt licuit Bytho à ſe metipſo talem figurationẽ pleromatis perficere, utiq; Demiurgo non licuit à ſemetipſo mundum feciſſe. Rurſum igitur ſi illorũ imago conditio eſt, quid prohibet illa eorũ quæ ſuper ea ſunt imagines eſſe dicere, & quæ ſuper ea ſunt, rurſus aliorũ, & in immenſas imagines imaginũ excedere. Sicut paſſus eſt Baſilides, cum minime attigiſſet ueritatẽ, & putans per immenſam ſucceſsionẽ eorũ quæ ex inuicem facta ſunt effugere talem aporiam. Quoniã CCCLXV. cœlos per ſucceſsionẽ & ſimilitudinem ab inuicem factos enunciauit, & horũ oſtenſionẽ eſſe numerum anni dierũ, quẽadmodũ prædiximus, & horũ uirtutẽ quam & innominabilem uocãt, & huius diſpoſitionẽ, & nec ſic quidẽ effugit talem aporiam. Interrogatus enim unde cœlo ei qui eſt ſuper oẽs, ex quo reliquos per ſucceſsionẽ factos uult, figurationis imago, ab ea diſpoſitione dicet quæ eſt ſecundũ innominabilẽ: & aut innominabilẽ à ſemetipſo feciſſe dicet eam, uel alterã quandã ſuper hanc poteſtatẽ eſſe conſentire neceſſe habebit, ex qua accepit innominabilis eius tantam eorũ quæ ſunt ſecundum eum figurationẽ. Quanto igitur tutius & diligẽtius, quod eſt uerum ſtatim initio cõfiteri, quoniam fabricator deus hic qui mundum fecit, ſolus eſt deus, & non eſt alius præter eum, ipſe à ſemetipſo exemplum & figurationẽ eorum quæ facta ſunt, accipiẽs: quàm poſt tantam irreligioſitatem & circuitum defeſſos, cogi aliquando in aliquo uno ſtatuere ſenſum, & ex eo figuratione factorem confiteri.

Quoniam ſi quis trãſmotus fuerit à Demiurgo, in multos deos & infinitos mundos excidere eum neceſſe eſt. Cap. XXII

Et enim hi qui imputant nobis qui ſunt à Valentino, in ea quæ eſt deorſum hebdomade dicentes nos remanere, quaſi non attollentes in altum mentem, necq; quæ ſurſum ſunt ſentientes, quoniam portentiloquium ipſorum non recipimus, hoc idem ipſum qui à Baſilide ſunt his imputant, quaſi his adhuc circa ea quæ deorſum ſunt uolutantibus uſq; ad primam & ſecundam octonationẽ, & poſt triginta æonas indocte putare eos ſtatim inueniſſe eum qui ſupra omnia eſt patrem, non inueſtigantes ſenſu in id quod eſt ſuper CCCLXV. cœlos pleroma, quæ eſt ſupra quadragintaquinq; ogdoades. Et illis iterum iuſte quis imputabit fingẽs quatuor milia & CCC & LXXX cœlos uel æonas: quoniam hi dies anni tantas horas habent. Si autem quis & noctium appo nat duplicans prædictas horas, magnam multitudinem octonationum & innumerabilem quãdam æonum operoſitatem putans adinueniſſe, aduerſus eum qui eſt ſuper omnia pater omnium ſemetipſum perfectio rem ſuſpicans, eadem omnibus imputabit: quoniam non ſufficiant in altitudinem eius quæ ab ipſo dicebatur multitudo cœlorũ uel æonum, ſed deficientes uel in ea quæ ſunt deorſum, uel in medietate perſeuerant

eius. Igitur quæ sunt secundū pleroma ipsorū dispositionis & maxime eius quæ est secundum primam ogdoadem, tantas contradictiones & aporias habentes, inspiciamus & reliqua propter illorum insensationē, & nos de his quæriō sunt quærentes, necessarie autem & hoc facientes: quoniam huius credita est nobis procuratio, & qui uellemus omnes homines ad agnitionem ueritatis uenire: & quoniam tu ipse hoc postulaueris accipere à nobis multas & uniuersas euersionis eorū occasiones. Quæritur igitur quemadmodum emissi sunt reliqui æones, utrum uniti ei qui emiserit, quemadmodum à sole radij, an efficabiliter et pariter uti sit unusquisq; eorum separatim & suam figurationem habens quem admodum ab homine homo, & à pecude pecus, aut secundum germinationem, quemadmodum ab arbore rami: & utrum eiusdem substantiæ existebant his qui se emiserunt, an ex altera quadam substantia substantiam habentes: & utrum in eodem emissi sunt, ut eiusdem temporis essent sibi, an secundum ordinem quendam, ita ut antiquiores quidam ipsorum, alij uero iuniores essent: & utrum simplices quidā & uniformes, & undiq; sibi æquales & similes, quemadmodum spiritus & lumina emissa sunt, an compositi & differentes dissimiles membris suis. sed si quidem efficabiliter & secundum suam genesim unusquisq; illorum emissus est secūdum hominum similitudinem, uel generationes patris erunt eiusdem substantiæ ei & similes generatori, uel si dissimiles parebunt, ex altera quadam substantia consiteri eos esse necesse est. & si quidem patris generationes similes emissori, impassibilia perseuerabūt ea quæ emissa sunt, quemadmodum & is qui emisit illa: si autem ex altera quadam substantia quæ est capax passionum, unde hæc dissimilis substantia intra illud quod est incorruptelæ pleroma? Adhuc etiam secundum hanc rationē unusquisq; eorum separatim diuisus ab altero intelligeretur, quemadmodum homines, non admixtus, nec unitus alter alteró, sed in figuratione discreta & circumscriptione diffinita & magnitudinis quātitate unusquisq; ipsorum deformatus, quæ propria corporis sunt, & non spiritus. Iam igitur non spiritale pleroma esse dicant, nec semetipsos spiritales, siquidem uelut homines æones ipsorum epulantes sedent apud patrem, & ipsum tali figuratione existentem, quemadmodum detegunt eum qui ab eo missi sunt.

Ostensio quoniam Logos in diminutione non est prolatus. Cap. XXIII

SI aūt uelut à lumine lumina accensa sunt, æones à Logo, Logos autē à Nu & Nus à Bytho, uelut uerbi gratia à facula faculæ, generatione quidem & magnitudine fortasse distabunt ab inuicem, eiusdem autem substantiæ cum sint cum principe emissionis ipsorum, aut omnes impassibiles perseuerāt, aut & pater ipsorum participauit passiones: neq; enim quæ postea accensa est facula, alterum lumen habebit quàm illud

quod ante eam fuit. Quapropter & lumina ab ipso cōposita in unū in principalē unitionem recurrūt, cum fiat unū lumen quod fuit & à principio: quod autē iuuenius est & antiquius, neq; in ipso lumine intelligi potest: unum enim lumen est totū: nec in ipsis quę perceperūt lumen facu lis, & enim ipsæ secūdum substantiam materiæ id temporis habent, una enim & eadē est facularū materia: sed tantū secundū accensionem, quoniā altera quidem ante tempus illud, altera autem nunc accensa est.

Quomodo secundum hæreticos uoluntas patris inuenitur fecisse ignorantiam & labem. Cap. XXIIII

LAbes igitur eius quæ est secundū ignorantiā passionis, aut uniuerso similiter pleromati ipsorū proueniet, cum sint eiusdem substantiæ, & erit in ignorantiæ labe, id est, semetipsum ignorās propator: aut similiter omnia impassibilia perseuerabunt, ea quæ sunt intra pleroma lumina. Vnde igitur circa iuniorē æonem passio, si paternū lumen est ex quo omnia constituta sunt lumina, quod naturaliter impassibile est. Quomodo autē & iuuenior aliquis aut senior in ipsis æon dici potest, cum sit unum lumen totius pleromatis: & si quas stellas dicant, ex nihilominus eadē uniuersi apparebunt natura participantes. Etenim si stella in claritate differt, sed non secundum qualitatem, nec secundum substantiam, secundum quam passibile aliquid uel impassibile est: sed aut uniuersos ex lumine cū sint paterno, naturaliter impassibiles & immutabiles esse oportet: aut uniuersi cū paterno lumine & passibiles, & cōmutationū corruptionis capaces sunt. Hæc autē eadem ratio sequetur, & si uelut ab arbore ramos dicantà Logo natam esse emissionem æonum, cum Logos à patre ipsorum generationem habeat: eiusdem enim substantiæ omnes inueniuntur cum patre, tantum secundū magnitudinem, sed non secūdum naturam differentes ab inuicem, & magnitudinem cōplentes patris, quemadmodū digiti complent manum. Si igitur pater in passione & ignorātia, & ij uniq; qui ex eo generati sunt æones. Si autem impiū est patri omnium ignorātiam & passionem affingere, quomodo ab eo emissum dicunt æonem passibilē, & hoc ipsi Sophiæ dei eandem impietatē affigentes, semetipsos religiosos esse dicēt. Si autem quo modo à sole radios æonas ipsorū emissiones habuisse dicent, eiusdem substātiæ & de eodem omnes cū sint, aut omnes capaces passionis erunt cum eo qui ipsos emisit, aut omnes impassibiles perseuerabunt. Non enim iam quosdam impassibiles, quosdam autem passibiles possunt ex tali emissione confiteri. Si igitur omnes impassibiles dicunt, ipsi suum argumentū dissoluūt: quomodo enim passus est minor æon, si omnes erūt impassibiles? Si autē omnes dicūt participasse passionis huius, quemadmodū quidā audent dicere, quia à Logo quidem cœpit, deriuatio autem in Sophiam, in Logum huius Nun propatoris

ris passionem reuocantes arguentur, & Nun propatoris & ipsum patrem in passione fuisse confitentes. Non enim ut compositum animal quiddam est omnium pater præter Nun quemadmodum præostendimus, sed Nus pater, & pater Nus. Necesse est itaq; & eum qui ex eo est Logos, imò magis autem ipsum Nun, cum sit Logos, perfectum & impassibilem esse, & eas quæ ex eo sunt emissiones eiusdē substantiæ cum sint, cuius & ipse, perfectas & impassibiles & semper similes cū eo perseuerare, qui eas emisit. Non igitur iam Logos quasi tertium ordinem generationis habens ignorauit patrem, quemadmodū docent hi; hoc enim in hominum quidem generatione fortasse putabitur uerisimilius esse, eo quod sæpe ignorant suos parentes, in Logo autem patris omni modo impossibile est. Si enim existens in patre cognoscit hunc in quo est, hoc est semetipsum, non ignorat & quæ ab hoc sunt emissiones uirtutes eius existentes & semper ei assistentes, ignorabunt eum qui see misit, quemadmodum nec radij solem. Non capit igitur dei Sophiam eam intra pleroma est cum sit, at illi emissione sub passione cecidisse & talem ignorantiam concepisse. Possibile est autem eam quæ est à Valentino sapientiam, cum sit de diaboli emissione, in omni passione fieri, & profundum ignorantiæ fructificare. Vbi enim ipsi testimonium perhibent de matre sua, dicētes eam æonis errantis generationē esse, iam non quærere oportet causam propter quā filij huiusmodi matris ignorātiæ semper natent profundū. Præter has aūt emissiones ego quidē iam non intelligo alteram posse eos dicere, sed ne ipsi quidem alteram quandam proprietatē emissam reddentes aliquando, cogniti sunt nobis, licet ualde multam de huiusmodi speciebus quæstionem habuerimus cum eis: hoc autem solum dicunt quoniam emissi sunt unusquisq; illorum, & illum tantum cognouisse qui se emisit, ignorans autem eum qui ante illum est. Iam non autem cum ostensione progrediuntur quēadmodum emissi sunt, aut quomodo capit tale quid spiritalibus fieri, quādocunq; enim progressi fuerint obligabuntur, & à recta ratione cæcutiētes circa ueritatem, in tantū, uti eum qui est à Nu propator ipsorum emissus sermo in deminorationē eum emissum dicant: Nun enim perfectum à perfecto Bytho progeneratū iam nō potuisse eam quæ ex eo est emissionē facere perfectā, sed obcæcatam circa agnitionem & magnitudinem patris, & saluatorem symbolum mysterij huius ostendisse in eo qui à natiuitate cæcus fuit, quoniā sic cæcus emissus est à monogene æon, id est, ignorantia, ignorantiam & cæcitatem commentientes uerbo dei secundum eos à propatore emissionē habenti, admirabiles Sophistæ & altitudines inuestigantes incogniti patris, & supercœlestia sacramenta enarrātes, in quem cupiunt angeli prospicere uti discant, quoniam à Nu eius patris, qui super omnia est emissum uerbū, cæcum emissum, id est, ignorans

ignorans patrem, qui se emisit. Et quemadmodum o' uanissimi Sophistæ Nus patris, immo etiam ipse pater cum sit Nus & perfectus in omnibus imperfectum & cæcum æonem emisit suum Logon, cum possit statim & agnitionem patris cum eo emittere, quemadmodũ Christum post genitum quidem reliquis, perfectum autem dicitis emissum: multo magis igitur qui est eo ætate prouectior Logos, ab eodem Nu perfectus utiq; emitteretur & non cæcus, nec ille rursus plus cæcus, quàm si æonas emitteret, quoadusq; Sophia uestra semper excæcata, tantam malorum enixa est substantiam: & huius maliciæ causa est pater uester: magnitudinem enim & uirtutem patris causas ignorantiæ esse dicitis, Bytho assimilantes eum, & nomen hoc ei adponētes innominabili patri. Si autem ignorantia malum, omnia autem mala ex ea fluxisse definitis, huius autem causam magnitudinem & uirtutē patris dicentes, malorum factorem eum ostenditis. Id enim quod non potuerit contemplari magnitudinem eius, causam dicitis mali. Sed si quidem impossibile erat patri notum semetipsum ab initio, his quæ ab eo facta sunt, facere, inexcusabilis erat, quoniam poterat ignorantiam auferre eorũ, qui post se sunt. Si autem postea uolens eam quæ secundum progressionē emissionum aucta fuerat ignorantiam, & inseminatam æonibus auferre, potuit, multo magis prius eam quæ nondũ erat, ignorantiam uolens non permittere fieri. Quoniam igitur quãdo uoluit agnitus est non tantum æonibus, sed & his qui in nouissimis temporibus, non uolens autem ab initio agnosci, ignoratus est, causa ignorantiæ secundum uos est, uoluntas patris. Si enim præsciebat hæc sic futura, quare utiq; priusquam fieret non abscidit ignorantiam ipsorum, quam postea, uelut ex pœnitentia, curat per missionem Christi. Qui enim per Christũ agnitionem omnibus fecit, multo ante poterat facere per Logon, qui & primogenitus erat monogenus. Vel si præsciens uoluit fieri hæc, semper perseuerant ignorantiæ opera, & nunquam prætereunt. Quæ enim ex uoluntate propatoris uestri facta sunt, perseuerare oportet cum uolũtate eius qui uoluit, uel si prætereũt hæc, cum his præteriet & uoluntas eius, qui substantiã eam habere uoluit. Quid enim & discentes requieuerũt Aeones, & perfectam agnitionem perceperunt, quoniam incapabilis est & incomprehensibilis pater. Hanc autem agnitionem habere potuerunt priusquam in passionibus fierent: non enim deminorabatur magnitudo patris ab initio, scientibus his quia incapabilis & incomprehensibilis est pater. Si enim propter immēsam magnitudinem ignorabatur, & propter immensam dilectionē impassibiles debebat cōseruare eos qui ex se nati erant, quoniam nihil prohibebat, sed magis utile erat ab initio cognouisse eos, quoniam incapabilis & incomprehensibilis est pater.

Quo-

Quoniã Sophia nunquam in ignorantia & in deminoratione est. Cap. XXV.

QVomodo autem nõ uanum est, quod etiam Sophiam eius dicunt in ignorantia & in deminoratione & in passione fuisse: hæc enim aliena sunt à Sophia & cõtraria, sed nec affectiones eius sunt. Vbi enim est improuidentia, & ignorantia utilitatis, ibi Sophia non est, non iam igitur Sophiam passam æonem uocet, sed aut uocabulum eius, aut passiones prætermittant: & plenitudinẽ autem uniuersam non dicant spiritalem, si intra ipsam æon hic cum esset in passionibus tantis conuersatus est. Hæc enim ne anima quidem fortis, non dicam spiritalis substantia, percipiet. Quomodo aũt rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri. Enthymesis enim esse intelligitur aliquẽ, ipsum aũt seorsum nunquam fiet. exterminatur enim & absorbetur mala à bona Enthymesi, quemadmodum ægrimonium ab incolumitate. quæ enim erat prior Enthymesis passionis exquirere patrem & magnitudinem eius considerare, quid autem suasa est postea & conualuit, quoniã incomprehensibilis, & qui inueniri non possit est pater: non igitur bonum erat quod uellet cognoscere patrem, & propter hoc est & passibile, sed quãdo suasa est quoniã inuestigabilis esset pater & conualescens, sed ille ipse Nus quærebat patrem, cessauit secundũ eos adhuc quærere dictus, quoniam incomprehensibilis est pater.

Ostensio quomodo neque enthymesis sine æone propriã habuerit substãtiam, neque passio sine enthymesi est. Cap. XXVI

QVemadmodum igitur Enthymesis poterat separata cõcipere passiones, quæ & ipsæ affectiones eius erant. Affectio enim erga aliquem fit, ipse autem seorsum non potest esse, nec constare. Non solum autem instabile hoc est, sed etiam contrarium ei quod est à domino nostro dictum, Quærite & inuenietis. dominus enim quærendo & inueniendo patrem, perfectos consumat discipulos. Is autem qui sursum est Christus ipsorum per id quod præcepit æonibus, nõ quærere patrem suadens, quoniam & si multum laborauerint perfectos eos consumauit. Et sic quidem perfectos aiunt in eo quod dicant inuenisse Bythum ipsorum, æonas aũt in eo quod ipsa sint, quoniã inuestigabilis est qui ab eis inquirebatur. Cum igitur ipsa Enthymesis non posset sine æone separatim consistere, adhuc maius inferunt mendacium, de passione eius separatim, rursus diuidentes eam, & hanc esse substantiam dicẽtes materiæ. quasi non esset lumen deus, nec adesset sermo qui posset eos arguere, & euertere nequitiã ipsorũ: utique enim quodcũque sentiebat æon hoc & patiebatur. & quod sentiebat, hoc & sentiebat, & nõ aliud erat apud eos Enthymesis eius nisi passio, incõprehensibilẽ cõprehendere excogitantis, & passio Enthymesis, impossibilia enim sentiebat. Quẽadmodum itaque poterat affectio & passio ab Enthymesi seorsum separari, & substãtia tantæ

tia tanquam materiæ fieri, quando & ipsa Enthymesis passio erat, et passio Enthymesis. nec igitur Enthymesis sine æone, nec affectiones sine Enthymesi separatim habere possunt substătiā, & soluta est et hic rursus regula ipsorū. Quēadmodū aūt & soluebatur & patiebatur æon, siquidem eiusdem substātiæ cuius & pleroma erat, pleroma aūt uniuersum ex patre. quod enim simile est simili non dissoluetur in nihilum, nec perire periclitabitur, sed magis perseuerabit & augescet.

Quoniā neq; dissolui neq; pati æon poterat, cū esset spiritalis & in his quæ similia erant conuersans. Cap. XXVII

QVemadmodum enim ignis in igne, & spiritus in spiritu, et aqua in aqua, quæ autem sunt contraria à contrarijs patiuntur, & uertūtur & exterminantur, sic & si fuisset luminis emisio, non pateretur, nec periclitaretur in simili lumine, sed magis effulgesceret & augesceret, quem admodum dies à sole: etenim Bythum imaginem patris sui esse dicunt. Quæcunq; sunt peregrina & sibi extranea animalia atq; contraria natura periclitantur & corrumpuntur: quæ aūt sibi assumpta sunt, & cognata nullum patiuntur periculum in ea cōuersantia, sed & salutē & uitam ex eo acquirunt. Si igitur eiusdem substantiæ, cuius & uniuersum pleroma ex eo emissum, fuisset hic æon, nunquam demutationē perciperet, cum esset in similibus & assuetis conuersans, spiritalis in spiritalibus. timor enim & expauescentia & passio, & dissolutio, & alia in his quidem quæ sunt secundum nos & corporalibus fortassis fiant à contrarijs: in spiritalibus autem & diffusum habentibus lumen, iam non tales consequuntur calamitates. sed mihi uidentur eius passionem, qui est apud Comicum Menandrum ualde amans & odibilis, æoni suo circundedisse. Magis enim infeliciter amantis cuiusdam hominis apprehensionem & mentis cōceptionem habuerunt qui hæc finxerunt, quàm spiritalis & diuinæ substantiæ.

Quoniā patris exquisitio & inuestigatio magnitudinis eius neq; passionē neq; labem sed tantū perfectiones faciebat in æone. Ca. XXVIII

SVper hæc quoq; & cogitare de quærendo perfectū patrem, & uelle intra eum fieri, & habere eius comprehensionem, nō ignorantiam, nec passionem poterat inficere & hoc æoni spiritali, sed magis perfectionem & impassibilitatem & ueritatem. Nec enim ipsi cum sint homines, excogitantes de eo qui ante ipsos est, & uelut iam comprehendentes perfectum, & intra eius constituti agnitionem, dicunt semetipsos in passione consternationis esse, sed magis in agnitione & apprehensione ueritatis. Etenim saluatorem, quærite & inuenietis, discipulis propter hoc dixisse dicunt, ut eum qui ab ipsis per excogitationem fictus est, super fabricatorem omnium inenarrabilem, Bythum quærant: & semetipsos perfectos esse uolunt, quoniam inquirentes inuenerunt perfectum

ctum, cum adhuc sint in terra: Eum autem qui intra pleroma sit æonem totum spiritalem quærētem propatorem, & intra magnitudinem eius conantem fieri, & comprehensionem paternæ ueritatis concupiscentem habere, in passionem dicunt recidisse, & passionem talem, ut nisi ei occurrisset uirtuti quæ omnia firmat, dissolutus fuisset in uniuersam substantiam & exterminatus.

Quoniam non capit æonem infra pleroma desiderium passionis percepisse. Cap. XXIX

VAesania est hæc præsumptio, & uere destitutorum à ueritate sensus hominum. quoniam enim æon hic melior est, quàm ipsi & uetustior, ipsi quoq; confitentur secundum suam regulam, dicentes se esse conceptum Enthymeseos eius æonis qui passus est, ita ut sit hic æon matris ipsorum pater, id est auus ipsorum. & posterioribus quidem nepotibus exquisitiō patris ueritatem & perfectionem & confirmationem, & eliquationem à fluxibili materia facit, sicut dicunt, & reconciliationem ad patrem: auo autem ipsorum hæc eadem inquisitio ignorantiam & passionem & expaueſcentiam & timorem, & consternationem infecit, ex quibus & substantiam materiæ factam dicunt. Exquirere ergo & inuestigare perfectum patrem, & concupiscentiam cōmunicationis cum eo, & unitatis, sibi quidem salutare fieri, æoni autem à quo & genus habent, dissolutionis & perditionis causam fuisse dicentes, quomodo nō per omnia incongruum & fatuum & irrationabile? & hi qui assentiūt uere cæci, cæcis ducatoribus utentes, iuste & corruunt in subiacentem ignorantiæ profundum.

Quō de semine ipsorū sermo uniuersus instabilis ostendit. Cap. XXX

QValis est autem & de semine ipsorum sermo, conceptum quidem illum secundum figurationem eorum, qui sunt. Ergo saluatorē angelorum à matre informem & sine specie, & imperfectum, depositum autem in Demiurgum nesciente eo, ut per eum in eam animam quæ erat ab eo seminatum, perfectionem & formationem percipiat. Primum quidem est dicere, quoniam imperfecti et infigurati & informes hi sunt angeli, qui sunt erga saluatorem ipsorum. Siquidem secundum illorum speciem conceptū tale quid generatum. Post deinde quod dicant ignorasse fabricatorem eam quæ fuit seminis in cum demisio, & iterum ea quæ facta est per eum in hominem seminatio, futile uerbum & uanum, quod nullo modo ostendi possit. Quemadmodū enim ignorauit illud, si substātiam aliquam & qualitatem propriam habuisset ipsum semen? si autem sine substantia & sine qualitate & nihil erat, consequenter ignorabat illud: quæ enim propriam quandam notionem & qualitatem uel caliditatis uel uelocitatis, uel dulcedinis habent, uel claritatis cuiusdam differentiam, nec homines quidem lateant cum sint cum homini-

i bus

bus, in tantum abest ut fabricatorem huius uniuersitatis deum, apud quem iuste nō est agnitum semen ipsorum, cum sint sine qualitate uniuersæ utilitatis & sine substantia omnis actionis, & in totum nihil existentes. Et propter hoc mihi uidetur etiam dominus dixisse: Omnis sermo otiosus, quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij. Omnes enim quicunq; tales sunt, otiosos sermones in aures hominum immittētes, assistent in iudicio rationem reddituri de his quæ uane coniecerunt, & mentiti sunt aduersus deum, in tantum ut semetipsos dicant propter seminis substantiam agnoscere spiritale pleroma, in eo homine qui est intus demonstrante eis uerum patrem. Opus enim esse animali sensibilibus erudimentis.

Quoniā nō ignorauit Demiurgus in eū seminis depositionē Cap. XXXI

Demiurgum aūt uniuersum semen hoc matre deponente suscipientem in semetipsum, omnia omnino ignorasse, & nullū sensum eorum quæ erga pleroma sunt habuisse: & se quidem spiritales esse, quoniam particula quædā uniuersitatis patris in anima ipsorū deposita est, cū ex eadem substantia habeant animas, ex qua & Demiurgus, sicut dicūt: hunc autem semel uniuersum suscipientē semen à matre, & habentem in se, animalem perseuerasse, & nihil in totum sensisse eorū quæ sunt superiora, quæ hi semetipsos intelligere dum adhuc sunt in terra gloriantur. Quomodo hoc non super omnē irrationabilitatē est? Etenim idipsum semen horum quidem animę agnitionē attribuisse & perfectionē, ei autem qui eos fecit deus, ignorantiam attribuisse putare, uere uæsanorum est, & in totum mente destitutorum. Adhuc etiam uanissimum est, quod dicunt in hac depositione figurari illud & augescere, & paratū fieri ad susceptionē perfectæ rationis: erit ēm ei materiæ admixtio, quā ex ignorantiæ labe uolunt habuisse substantiam, aptior & utilior, q̄ fuit paternum lumen ipsorum. Siquidem secundum illius depositionem natum informe & infiguratum fuit: ex hac aūt formatione speciem & augmentum & perfectionem assumpsit.

Et quoniam si in eum depositum fuisset semen, non potuisset ignorare ea quæ sunt super eum. Cap. XXXII

Si enim quod est à pleromate lumen, causa fuit spiritali, ut nec formam nec speciem, nec magnitudinem haberet propriam, quæ autem huc est descensio, hæc uniuersa addidit ei, & ad perfectionem deduxit, multo optabilior & utilior uidebitur quæ est hic cōuersatio, quā & tenebras dicunt, quàm fuit paternum lumen ipsorum. Quomodo autem non ridiculum, matrem quidem ipsorum in materiam periclitatam dicere, uti penè suffocaretur, & pauloninus corrumperetur, nisi uix tunc superextendisset & exilisset ex semetipsa adiumentum percipiens à patre. Semen autem eius in hac eadem materia augescere & formari

mari, & aptum ad susceptionem perfecti sermonis expediri, & hoc in dissimilibus, & in insuetis ebulliens, sicut ipsi dicunt, contrariũ esse terrenum spiritali, & spiritale terreno. Quomodo igitur in contrarijs & in insuetis paruum emissum, quemadmodũ dicunt, & augescere & formari & ad perfectionem peruenire potuit?

Quõ contraria de matre & labe eius consilia decreuerunt. Ca. XXXIII

ADhuc etiam & ad hæc quæ dicta sunt requiretur, utrum ne semel enixa sit mater illorũ semen, ut uidit angelos, an particulatim. Sed si quidem simul & semel quod exinde conceprũ, nunc iam nõ erit infantile. superflua est igitur in eos qui nunc sunt homines descensio eius. Si autem particulatim, iam non secundũ figuram eorũ, quos uidit angelos fecit conceptionẽ. simul enim eos & semel uidens & concipiens, semel enixionem debebat fecisse, quorum de semine cõceperat figuras. Quid autem quod angelos cum saluatore simul uidens, illorũ quidem imagines concepit, saluatoris aũt non, qui est decorior super illos? an nunquid non placuit ei hic, & propter hoc non cõcepit eum? Quõ autem Demiurgus quem Psychicum uocant, propriã secundum eos magnitudinem & figuram habens, emissus est secundum suam substantiã perfectus? Quod aũt spiritale est, quod etiã operosius oportet esse q̃ animale, imperfectum emissum est, & opus ei fuit uti in animam descenderet, ut in ea formaretur, & ita perfectum existens, paratum fiat ad suscipiendum perfectum uerbum. Si igitur in terrenis hominibus, & in animalibus formaretur, iam non secundum angelorum similitudinẽ est, quos dicunt lumina, sed secundum eorum qui sunt hic homines. Non enim angelorum habebit similitudinem & speciem, sed animarum, in quibus & formatur. Quõ aqua in uas missa, ipsius uasis habebit formam, etiam si gelauerit, eam speciem habebit uasculi, in quo gelauit, quando ipsæ animæ corporis habebant figuram, ipsi enim adaptatæ sunt uasi, quemadmodum prædiximus. Si igitur & illud semen hic coagulatur & formatur, hominis figura erit, sed non angelorum formam habens. Quomodo igitur ad imagines angelorum illud semen est, quod secundum similitudinem hominum figuratur. Quid autem cum spiritale esset, opus ei fuit, ut in carnem descenderet? caro enim eget spiritali, si tamen incipi et saluari, ut in eo sanctificetur & clarificetur & absorbeatur mortale ab immortali: spiritali autem in totum non est opus eorum quæ sunt hic. non enim nos illud, sed illud nos meliores facit.

Ostensio quod neq; cõceptio neq; generatio seminis fuerit. Ca. XXXIIII

ADhuc autem manifestius qui est de semine ipsorum sermo arguitur falsus, & à quolibet perspici potest, in eo quod dicant eas animas quæ habuerint à matre semen, meliores reliqis fieri. Quapropter & honoratas à Demiurgo, & principes & reges & sacerdotes ordinatos

esse. Si enim erat hoc uerum, primus utiq; Caiphas summus sacerdos & Anna & reliqui summi sacerdotes & legis doctores & principes populi credidissent domino, in eam cognationẽ concurrentes, & ante hos etiã Herodes rex. Quoniam aũt nec hic, nec summi sacerdotes, nec qui præerant, neq; clari de populo accurrerunt ei, sed è contrario qui erant in uijs mendici sedentes surdi & cæci, & à reliquis conculcabanẽ et con temnebanẽ, queadmodũ & Paulus ait: Videte enim uocationẽ uestram fratres, quoniã nõ multi sapiẽtes apud uos, nec nobiles, neq; fortes, sed quæ fuerunt contẽptibilia mundi, elegit deus. Non itaq; erant meliores tales animæ propter seminis depositionẽ, neq; propter hoc honorificabantur à Demiurgo. Et de eo quidem, quod sit regula ipsorum infirma & instabilis, adhuc etiam & uana, sufficiant quæ dicta sunt. Nec enim oportet, quod solet dici, uniuersum ebibere mare, eum qui uelit discere, quoniam aqua eius salsa est. Sed quemadmodum statua de luto facta, colorata autem superficie, ut putetur aurea esse, quæ sit lutea, & quicunq; accipiet ex ea particulam qualemcunq;, & exhauriens ostẽderit lutum, liberabit eos qui ueritatem quærunt à falsa opinione.

Quoniam ex solutione parabolarũ impropriam & incõuenientem fictionem suam faciunt. Cap. XXXV

EOdem modo & nos non modicam partem, sed ea quæ sunt maxima continentia regulæ ipsorũ resoluentes capitula, omnibus quotquot non seduci scientes uolunt, quod est nequam & dolosum & seductorium & perniciosum de schola eorum qui sunt à Valentino, & à reliquis hæreticorum quotquot Demiurgum, id est, fabricatorem & factorem huius uniuersitatis solum existentem deum male tractant, ostendimus, dissolubilem eorum uiam manifestantes. Quis enim sensum habens & ueritatis uel modicum attingens, sustinebit dicentes, super Demiurgum deum esse alterum patrem, & alterum quidem esse monogenem, alterum autẽ uerbum dei quem & in deminoratione emissum dicunt, alterum autem Christum, quem & posteriorem reliquis æonibus cum spiritu sancto factum esse dicũt, & alterum saluatorem, quem ne à patre quidem uniuersorum, sed ab his qui in deminoratione facti sunt æonibus collatum & congestum dicunt, & necessarie propter deminorationem emissum, ut nisi in ignorantia & deminoratione fuissent æones secundum eos, nec Christus emissus fuisset, nec spiritus sanctus, nec horos, nec soter, nec angeli aut mater ipsorum, nec semen eius, nec reliqua mundi fabricatio, sed fuissent omnia deserta ac destituta tot bonis. Non solum itaq; in fabricatorẽ tantum irreligiosi sunt, labis eum dicentes fructum, sed & in Christum & in spiritum sanctum, propter labem dicentes eos emissos, & saluatorem autem finaliter post labem. Quis enim sustinebit reliquum eorum uaniloquium, quod astute parabolis

bolis adaptare conantes, & se & eos qui sibi credunt in maximam conuertunt impietatem. Quoniã & parabolas & actus domini improprie & inconsequenter inferunt figmento suo, ita ostendimus.

Ostensio quod uno anno non præconiauerit dominus post baptismũ sed omnem eam ætatem. Cap. XXXVI

ILlam enim quam erga duodecimum æonem dicunt accidisse passionem, conantur ostendere, quod saluatoris passio à duodecimo Apostolorum facta sit, & in duodecimo mẽse. Vno enim anno uolunt eum post baptismũ prædicasse. Sed in illa quæ profluuium sanguinis patiebatur manifeste dicunt ostensum: duodecim enim annis passa est mulier, & tangens fimbriam saluatoris, consequuta est sanitatem ab illa uirtute, quæ egressa est à saluatore, quam præesse dicũt: illa enim quæ passa est uirtus, extensa & in immensum effluens, ita ut periclitaretur & omnem substantiã dissolui, cum tetigisset primam quaternationem, quæ per fimbriã significatur, stetit, & à passione cessauit. Hoc ergo quod dicunt duodecimi æonis passionẽ per Iudam demonstrari, quomodo potest in similitudinem comparari Iudæ, qui eiectus est de numero duodecimo, nec restitutus est in locum suum. Aeon enim cuius typum Iudam dicunt esse, separata eius Enthymesi restituta est, siue reuocata: Iudas autem abdicatus & eiectus, & in locum eius Matthias ordinatus est, secundum quod scriptum est, & episcopatum eius accipiat alius. Debuerunt itaque dicere, duodecimum Aeonem eiectum esse de pleromate, & in locum eius alium prolatum siue emissum, si tamen in Iuda ostenditur. Adhuc autem ipse quidem Aeon quod sit passus dicunt, Iudas autem quod sit proditor. Patiens autem Christus uenit ad passionem, & non Iudas, & ipsi confitentur. Quomodo igitur Iudas traditor eius, qui pro nostra salute pati habuit, typus & imago esse poterat Aeonis, quæ Christi passio similis est passioni Aeonis, ei quæ in inuisibilibus facta. Aeon enim passus est passionem dissolutionis & perditionis, ut periclitaretur ipse qui patiebatur & corrumpi: Dominus autem noster Christus passus est passionem ualidam, & quæ non cederet, non solum ipse non periclitatus corrumpi, sed & corruptum hominem firmauit robore suo & in corruptionem reuocauit. & Aeon quidem passus est passionem ipse requirens patrem, & non præualens inuenire: dominus autem passus est, ut eos qui errauerunt à patre, ad agnitionem, & iuxta eum adduceret: & illi quidem inquisitio magnitudinis patris fiebat passio perditionis, nobis autem dominus passus, agnitionem patris conferens, salutem donauit: & illius quidem passio fructificauit fructum fœmineum, sicut dicunt, inualidum & infirmum & informem & inefficacem, istius autem passio fructificauit fortitudinem & uirtutem. Ascendens enim in altitudinem dominus per passionem,

captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, & cõtulit credentibus in se super serpentes & scorpiones calcare, & super omnem uirtutem inimici, id est, principis Apostasiæ. Et dominus quidem per passionem mortem destruxit, & soluit errorē corruptionemq; exterminauit, & ignorantiam destruxit, uitam autem manifestauit eis, ostendit ueritatem, & incorruptionem donauit.

Quomodo destruetur qui est de numeris ipsorum, & nominibus sermo. Cap. XXXVII

alš, sustinuit ILlorum autem Aeon cum fuisset perpessus ignorantiam* substituit substantiam informem peperit, ex qua omnia materialia opera prolata sunt secundum eos, mors, corruptio, error, et his similia. Non ergo Iudas duodecimus discipulus typus erat passi æonis, sed neq; domini nostri passio: per omnia enim dissimile, & inconueniēs inuicem sibi ostensum est, non solum in his quæ prædiximus, sed secundum ipsum numerum: proditor enim Iudas quod sit duodecimus denominatus apostolus in Euangelio, hic autem Aeon non duodecimus, sed trigesimus est: non enim duodecim tantum Aeones uoluntate patris prolati sunt, secundum hæc, nec duodecimus ordine emissus est, in trigesimo loco annumerantes eum emissum. Quo modo ergo duodecimus ordine Iudas, eius qui in trigesimo ordine est Aeon, potest esse typus & imago? si autem Iudam pereuntem imaginem Enthymeseos eius esse dicunt, nec sic imago similis erit eius quæ secundum eum est ueritatis. Enthy-
alš, postea mesis enim separata ab Aeone ipsa* propterea formata à Christo, dehinc prudens facta à saluatore, & omnia quæ sunt extra pleroma operata, secundum imaginem eorum qui sunt in pleromate, in nouissimo in pleroma recepta dicitur ab his, & secundum coniugationes unita saluatori eius, qui ex omnibus factus est. Iudas autem semel eiectus nunquam reuertitur in discipulorum numerum, alioquin nunquam alius in locum eius annumeraretur. Et dominus autem dixit de eo: Væ homini, per quem filius hominis tradetur, & melius erat ei, si non natus fuisset, & filius perditionis dictus est ab eo. Si autem non separatæ ab Aeone Enthymeseos dicunt Iudam esse typum, sed perplexæ ei passionis, nec sic numerus duodecimus numero trium possunt esse typus. Hic enim Iudas eiectus est, & Matthias pro eo ordinatus. Illic autem Aeon periclitatus dissolui, & perisse dicitur, & Enthymesis & passio: separanm enim Enthymesin quoq; passione secernunt, & faciunt Aeonem quidem restitui, Enthymesin autem formari, passionē uero ab his separatam esse materiam. Tribus itaq; existentibus his, Aeone & Enthymesi & passione, Iudas & Matthias duo existentes, non possunt typus esse. Si autem duodecim Apostolos dicunt typum esse illius solius duodecim Aeonum prolationis, quam homo cum ecclesia protulit, &

reliquo

reliquorum decem Aeonum, qui ut dicunt à uerbo & uita prolati sunt, dent typum alios decem Apostolos. Inenarrabile est enim iuniores quidem Aeones, & propter hoc minores ostẽdi à saluatore per electionem Apostolorum: seniores autem horum, & ob hoc meliores, non iam præostẽdi: cũ possit saluator, si tamẽ Apostolos ideo elegit, ut per eos ostendat Aeonas qui sunt in pleromate, & alios decem Apostolos eligere: & ante hos quoq; alios octo, ut illam principalem & primã ostẽdat ogdoadem, per Apostolorum numerũ typum factum possit ostendere, neq; secunda decade. post enim duodecim Apostolos lxx. alios dominus noster ante se misisse inuenitur, septuaginta autem nec octonario numero neq; denario, nec trigenario typus esse possunt. Quæ igitur causa est iuniores quidem sicut prædixi Aeones per Apostolos ostendi, meliores autem, ex quibus & hi facti sunt, non iam præfigurari? & duodecim autẽ Apostoli, si propter hoc electi sunt, ut per eos numerus duodecim Aeonum significetur, & septuaginta in typum Aeonum septuaginta electi esse debuerunt, non iam triginta numero Aeonas, sed octoginta & duos factos dicant. Qui enim secundum typum eorum qui in pleromate sunt æonum electionem facit Apostolorum, nunquam aliorum quidem faceret, aliorum uero nõ faceret, sed per omnes Apostolos tentasset seruare imaginem, & ostendere typum eorum qui sunt in pleromate æonum. Sed neq; de Paulo quidem tacendũ est, sed exigendum ab his in cuius æonis typum Apostolus nobis traditus est: nisi forte in saluatoris compositũ eorum qui & omnium collatio subsistit, quem & omnia nuncupãt, eo quod sit ex omnibus: de quo & Hesiodus poeta splẽdide significauit, Pandoram, id est, omnium munus nominans eum, ob hoc quod ex omnibus optimum munus in eo sit collatum. In quibus ratio hæc est. Hermes, sicut Græco sermone exprimitur,

ἑρμῆς. i. Mercurius, nam illi datum est hoc negocium apud Hesiodum

Αιμυλίυς τὲ λόγυς καὶ ἐπίκλοπον ἦθος ἰς ἀυτὺς
Κάτθετο

Vt hoc ipso latino sermone dicamus, fraudulentiæ siue seductionis uerba & subinuolantes mores indidit eorum sensibus, ad seducendum stultos hominum, ut credant figmentis eorum. mater enim hoc est Leto occulte commouit eos, unde & Leto nuncupata est secundum Græci sermonis significantiam, quod occulte homines commoueret, nesciente Demiurgo enunciare profunda & inenarrabilia mysteria prurientibus aures. & non solum per Hesiodum hoc operata est mater eorum mysterium dici, sed & Pindari Lirici sapienter ualde, ut cælet Demiurgo in Pelope, cuius caro in partes à patre diuisa est, & ab omnibus dñs collecta & allata & compacta, Pandoram hoc modo significauit, ex qua & isti compuncti eadem secundum eos dicentes, eiusdem generis & spiritus sunt cum illis.

λητώ

Quoniam secundum Legem neq; imagines neq; figuræ existunt plenitudinis ipsorum, sed neq; figuræ esse possunt. Cap. XXXVIII

QVia autem & trigenarius numerus eorum omnes excedit, secundum eos, aliquando quidem paucis, aliquando autẽ plurimis æonibus statim in pleromate inuentis ostendimus. Non ergo triginta æones sunt, nec ob hoc saluator triginta annorũ existens uenit ad baptismum, ut ostẽderet tacitos æones eorum triginta, alioquin ipsum primũ erunt discernentes & eijcientes de pleromate omnium. Duodecimo autem mense dicunt eum passum, ut sit anno uno post baptismum prædicans, & ex propheta tentant hoc ipsum confirmare: scriptum est enim, uocate annum domini acceptũ & diem retributionis: uere cæcutientes, qui profunda Bythi adinuenisse se dicunt, & non intelligentes ab Esaia dictum annum domino acceptabilem, nec diem retributionis. neq; eñ de die quæ duodecim horarum habet spatium dictum est in propheta, nec de anno duodecim mensium habente mensuram. Quia enim prophetæ in parabolis & allegorijs, & non secundum sonum ipsarum dictionum pleroma dixerunt, & ipsi cõfitentur. Dies ergo retributionis dictus est, in qua retribuet dominus unicuiq; secundum opera sua, hoc est iudicium. Annus autem domini acceptabilis, tempus hoc, in quo uocantur ab eo hi qui credunt ei, & acceptabiles fiunt deo, hoc est, omne ab aduentu eius tempus, usq; ad consummationem, in quo ut fructus eos qui saluantur acquirit. Sequitur enim secundum dictionẽ prophetæ annum dies retributionis, & erit mentitus propheta, si anno tantummodo dominus prædicauit, & de eo dicit. Vbi est enim dies retributionis? transiuit enim annus, & nondum dies retributionis est, sed adhuc solem suum oriri facit super bonos & malos, et pluit super iustos & iniustos: & persecutionem quidem patiuntur iusti, & affliguntur & occiduntur, in abundãtia autem sunt peccatores, & cithara & psalterio bibunt, opera autem domini non intendunt: debent autem secundum dictionem copulari, & sequens esse anno dies retributionis. Dictum est enim, uocate annum domini acceptũ & diem retributionis. bene itaq; intelligitur tempus hoc, in quo uocantur & saluantur domino, annus domino acceptus: quem subsequitur dies retributiõis, id est iudicium. & non solum autem annus tempus hoc dicitur, sed & dies nominatur, & à propheta & à Paulo: in quibus & Apostolus memor scripturæ, in Epistola ad Romanos ait: sicut scriptum est, propter te morte afficimur tota die, extimati sumus ut oues occisionis. Nunc autem tota die pro omni hoc tẽpore dictum est, in quo persequutionem patimur, & ut oues occidimur. Sicut ergo dies hæc non illam quæ in XII horis subsistit, significat, sed omne tempus in quo patiuntur & interficiuntur propter Christum credentes ei: Ita & illic annus non qui ex duodecim mensibus dicitur

dicitur, sed omne fidei tempus, in quo audientes prædicationẽ credunt homines, & acceptabiles Domino fiunt, qui se ei copulant.

Quomodo omnis numerus constare potest ex scripturis, & typus dici omnis argumenti. Cap. XXXIX

EST autem ualde admirari, quonam modo profunda dei adinuenisse se dicentes, non scrutati sunt in Euãgelijs, quoties secundum tempus paschale dominus post baptisma ascenderit in Hierusalem, secundum quod moris erat Iudæis, ex omni regione, omni anno, tẽpore hoc conuenire Hierusalem, & illic diem festum paschæ celebrare. Et primũ quidem ut fecit uinum ex aqua in Cana Galilææ, ascẽdit in diem festum paschæ. Quoniã & scriptum est, quia multi crediderunt in eum, uidentes signa quę faciebat, sicut Ioãnes domini discipulus meminit. Dehinc iterum subtrahẽs se inuenitur in Samaria, quando & cũ Samaritana disputabat: & filium Centurionis absens uerbo curauit, dicẽs, uade filius tuus uiuit. Et post hæc iterũ secunda uice ascendit in diem festũ paschæ in Hierusalem, quando paralyticũ qui iuxta natatoriã iacebat XXXVIII annos, curauit iubens ut surgeret & auferret grabbatum suum, & iret: & inde secedens trans mare Tyberiadis, ubi & cum multa turba eum fuisset sequuta, de quinq; panibus satiauit omnem illam multitudinem & superauerunt XII cophini fragmentorum. Deinde cũ Lazarum suscitasset ex mortuis et insidiæ fierent à pharisæis, secedit in Effren ciuitatẽ, & inde ante sex dies paschæ ueniens in Bethaniam scribitur, & de Bethania ascendens in Hierosolymam, & manducans pascha, & sequentẽ die passus. Quoniam autem tria hæc paschatis tempora non sunt unus annus, omnis quilibet cõfitebitur. Et ipsum aũt mensem in quo pascha celebratur, in quo & passus est dominus, non duodecimum sed primum esse, qui omnia se scire iactant, si nesciunt, à Moyse possunt discere. Falsa ergo ostensa est & anni & duodecimi mẽsis absolutio dierum, & debent aut absolutionem suam, aut Euangelium reprobare: alioquin quomodo uno anno tantum dominus prædicauit, triginta quidem annorum existens cum ueniret ad baptismum, deinde magistri ætatẽ perfectam habens, uenit Hierusalem, ita ut ab omnibus iuste audiretur magister: nõ enim aliud uidebaẽ & aliud erat, sicut inquiũt qui putatiuum introducunt, sed quod erat hoc & uidebaẽ. Magister ergo existens, magistri quoq; habebat ætatem, non reprobans nec supergrediens hominem, neq; soluens suam legem in se humani generis, sed omnẽ ætatem sanctificans per illam quæ ad ipsum erat similitudinem. Omnes enim uenit per semetipsum saluare, omnes inquam qui per eum renascuntur in deum, infantes & paruulos & pueros et iuuenes & seniores. Ideo per omnem uenit ætatem, & in fantibus infans factus, sanctificans infantes, in paruulis paruulus, sanctificans hanc ipsam habentes ætatem,

simul

simul & exemplũ illis pietatis effectus, & iustitiæ & subiectionis. Iuuenibus iuuenis, exemplũ iuuenibus fiens, & sanctificans domino. Sic & senior in senioribus, ut sit perfectus magister in omnibus, nõ solum secundum expositionem ueritatis, sed secundum ætatem sanctificans simul & seniores, exemplũ ipsis quoq; fiens: deinde & usq; ad mortem peruenit, ut sit primogenitus ex mortuis, ipse primatum tenens in omnibus, princeps uitæ, prior omnium, & præcedens omnes. Illi autem ut figmentum suum, de eo quod est scriptum, uocare annum domini acceptum, affirment, dicunt uno anno eum prædicasse & duodecimo mense passum, contra semetipsos obliti sunt soluentes eius omne negocium, & magis necessariam, & magis honorabilem ætatem eius auferētes, illam inquam prouectiorem, in qua edocens præerat uniuersis. Quomodo enim habuit discipulos, si non docebat? quomodo autem docebat, magistri ætatem non habens? ad baptismum enim uenit nondum qui triginta annos suppleuerat, sed qui inciperet esse tanquam triginta annorum. Ita enim, qui eius annos significauit, Lucas posuit: Iesus autem erat quasi incipiens XXX. annorum cum ueniret ad baptismum, & à baptismate uno tantum anno prædicauit, complens trigesimũ annum passus est, adhuc iuuenis existens, & qui necdum prouectiorem haberet ætatem. Quia autem triginta annorum ætas primæ indolis est iuuenis, & extenditur usq; ad quadragesimum annum, omnis quilibet confitebitur, à quadragesimo aut quinquagesimo anno declinat iam in ætatem seniorem quam habens dominus noster docebat, sicut Euãgelium & omnes seniores testantur, qui in Asia apud Ioannem discipulum domini conuenerunt, idipsum tradidisse eis Ioannem: permansit aũt cum eis usq; ad Traiani tempora. Quidam autem eorum non solum Ioannem, sed & alios Apostolos uiderũt, & hæc eadem ab ipsis audierunt, & testantur de huiusmodi relatione.

Noua opinio de ætate domini

De diebus, & horis, & mensibus, & uocabulis, & syllabis, de amen, & de LXXXXVIII. ouibus ex quibus una perijt & inuēta est. Cap. XL

QVibus magis oportet credi? his ne talibus, an Ptolemęo, qui Apostolos nunquam uidit, uestigiũ autem apostoli ne in somnijs quidem assequutus est? Sed & ipsi autem qui tunc disputabant cum domino Iesu Christo Iudæi apertissime hoc ipsum significauerunt. Quando enim eis dixit Dominus, Abraam pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit & gauisus est, respõderunt ei. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam uidisti? Hoc autem cõsequenter dicitur ei, qui iam xl annos excessit, quinquagesimũ autem annum nondum attigit, non tamen multum à quinquagesimo anno abstitit. Ei autem qui sit xxx annorum diceretur utiq;, quadraginta annorum nondum es. Qui uolebant eum mendacem ostendere, non utiq; in multum extenderent

annos

annos ultra ætatem, quam eum habere conspiciebant, sed proxima ætatis dicebant, siue rescientes ex conscriptione census, siue cōijcientes secundum ætatem, quam uidebant habere eum super quadraginta, sed ut non qui esset triginta annorum. Irrationabile est enim omnino uiginti annos mentiri eos, uolentes eum iuniorē ostēdere tēporibus Abrahæ. Quod aūt uidebant, hoc & loquebantur: qui autem uidebatur non erat putatiuus, sed ueritas. Non ergo multū aberat à quinquaginta annis, & ideo dicebant ei, quinquaginta annorum nondum es & Abraham uidisti? Non ergo anno uno prædicauit, nec duodecimo mense anni passus est. Tempus enim à trigesimo, usq; quinquagesimum nunquam erit unus annus, nisi si apud æones corū tam magni anni sunt deputati his, qui apud Bythum in pleromate ex ordine resident, de quibus & Homerus poeta dixit, & ipse inspiratus à matre eorum erroris: οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἠγορόωντο, χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ. Quod Latine interpretabimur. Dij autem apud Iouem considentes, tractabant in aureo loco. Sed & de illa muliere, quæ profluuio sanguinis laborās, tetigit fimbriam uestimenti domini, & sanata est, aperta est eorum ignorātia. Dicunt enim per eam ostendi passam illam duodecimam uirtutem, & in infinitum defluxam, id est, duodecimum æonem, primū quidem quia secundum sectam eorum duodecimus non est iste æon, sicut ostendimus: ut aūt ex superfluo eis & hoc detur, duodecim æonibus existentibus, undecim quidem impassibiles perseuerasse dicunt, duodecimus aūt passus. Mulier autem è contrario duodecimo anno sanata manifestum est quoniā xij quidem annis habuit perseuerantē passionē, duodecimo aūt sanata est. Si quidem undecim æones in passione insanabili fuisse dicerentur, sanatus aūt duodecimus, suasorium erat dicere typum corū esse mulierem, quia aūt hęc undecim quidē annis passa est, & nō est sanata, duodecimo autem anno sanata est, quō potest esse typus duodecimi æonis, ex quibus undecim omnino nihil passi sunt, solus autem duodecimus participatus est passionem. Typus enim & imago secundum materiam & secundū substantiā aliquoties à ueritate diuersus est, secundū aūt habitum & lineamentū debet seruare similitudinē, & similiter ostēdere per præsentia, illa quæ nō sunt præsentia. Et non solum in hac muliere anni infirmitatis descripti sunt, quos coaptari dicunt figmēto suo, sed ecce et alia mulier similiter xviij annis infirmata sanata est, de qua dominus ait: Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit satanas decem & octo annis, non oportebat solui in die sabbati? si ergo illa typus erat duodecimi æonis passi, & hæc typus esse decimi octaui æonis passi debet. sed non habent ostendere, alioquin prima & principalis eorum ogdoas connumerabitur compassis æonibus. Sed & alius autem quidam sanatur à domino xxxviij annos habens in sua passione, & trigesimum

&

& octauum passum æonem dicant. Si enim quæ à domino facta sunt typos esse dicunt eorum quæ sunt in pleromate, typus in omnibus debet seruari. Sed neq; eam quæ post xviij annos curata est, nec eum qui post xxxviij annos curatus est, possunt adaptare suo figmento. Insulsum autem & inconueniens est omnino dicere in quibusdam quidem seruasse typum saluatorem, in quibusdam autem nō seruasse. dissimilis ergo & mulieris typus, negatio æonum ostenditur. Adhuc autem & falsum demonstrat cōmentum eorū & instabile figmentū eorum etiā hoc ipsum, quod per numeros aliquando quidem, & per syllabas nominū, aliquando autem & per syllabarum literas, aliquando uero & per numeros qui secundum Græcos in literis cōtinentur, tentant inferre probationes, apertissime consternationē, siue confusionem, & instabilitatem scientiæ eorum & extortum demonstrat. Iesus enim nomen alterius linguæ existens, ad Græcorum numerum transferentes, aliquando quidem episemon esse dicunt, sex habens literas, aliquando aūt plenitudinem ogdoada dat lxxxviij numerum habens. Græcum aūt nomen eius quod est soter, id est, saluator, quia non conuenit figmento eorū, nec secundum numerum, nec secundum literas, tacuerūt. Et quidem si ex prouidentia patris dominica nomina accepissent, per numerum & per literas significantia numerum in pleromate, Soter nomen Græcum existens, secundum Græcitatem, & per has literas & per numeros pleromatis debuit ostendere mysterium: sed non ita habet quia quidem quinq; inest literarum numerus, aut ex quadringentis octo.

Ostensio quod nec secundum formam pleromatis eorum facta sint quæ facta sunt, neq; rursus uarie & prout euenit. Cap. XLI

HAec autem in nullo communicant pleromati eorum, non ergo uera est illa, quæ ab eis in pleromate dicitur negotiatio. Iesus autem nomen secūdum propriam Hebræorum linguam literarum est duarum & dimidiæ, sicut periti eorum dicunt, significans dominum eum qui cōtinet cœlum & terram, quia Iesus secundum antiquam Hebraicam linguam cœlum est, terra autem iterum sura usser dicitur. Verbum ergo quod cœlum & terra habet, ipse est Iesus. Falsa est ergo & episemi eorū redditio, & numerus eorum euersus est manifeste. Secundum autē propriam eorum linguam quinq; literarū est Græco uocabulo Soter. Iesus autem iterum secundum Hebraicam linguam duas & dimidiam habet literas Sion. Ruit ergo numerus calculi qui est Iudaice lxxxviij. per omnia autem Hebræorum literæ non cōueniunt numero Græcorum, quę maxime deberent antiquiores & firmiores existentes, saluare supputationem nominum. Ipsæ enim antiquæ & primæ Hebræorum literæ & sacerdotales nuncupatæ, decem quidem sunt numero, scribūtur autem quæq; per quindecim nouissima litera copulata primæ. Et ideo quidē

quædam

quædam secundum subsequentiam scribunt, sicuti & nos, quędam aũt retrorsum à dextra parte in sinistram partẽ retorquentes literas. Christus autem supputationẽ nominis cõuenientem æonis pleromatis eorum habere debuit, qui ad stabilitatẽ & correctionẽ pleromatis eorum prolatus est, secundũ quod dicũt. Et pater autem similiter literas & per numerum continere debuit numerum eorũ qui ab eo prolati sunt æonum, sed & Bythus similiter, nihilominus autem & unigenitus, & maxime autem super omne nomen quod dicitur deus, quod & ipsum Hebraice Barneth dicitur, & duas & dimidiam habet literas. Ex hoc ergo quod firmiora nomina secundum Hebraicam & Græcitatis linguam, nec secundũ numerum literarũ, nec secundum supputationẽ conueniunt figmento eorum, manifesta est de reliquis impudenter extorta supputatio. Et enim ex lege eligentes quæcũq; concurrunt sectæ eorũ, numero tentant uiolenter probationes facere. Si aũt erat propositũ matri eorũ siue saluatori per Demiurgũ typus eorum quæ sunt in pleromate ostẽdere, in uerioribus & sanctioribus fieri typus fuissent operati, & maxime aũt & ipsa arca testamenti, per quam & omne tabernaculum testimonij cõpositum est. Facta est autem hęc, longitudo quidẽ eius cubitis duobus & dimidio, latitudo autẽ eius uno cubito & dimidio, numerus autem iste cubitorũ in nullo conuenit figmento eorum, per quam maxime typus ostendi debuit. Et propitiatoriũ autem similiter in nullo conuenit expositionibus eorum. Adhuc autẽ & mensa propositionis duobus cubitis lõgitudo, & unius latitudo, altitudo eius unius cubiti & dimidij. Hæc autẽ sancta sanctorũ, per quæ ne una quidem quantitas numeri significatiuam quaternationis, siue octonationis, aut reliquis pleromatis eorum continet. Quid autem candelabrum septem quidem habens calamiscos, lucernas aũt septem: & si quidẽ secũdum typũ factum fuisset, calamiscos octo, totidẽq; lucernas habere debuit, ad typũ primę octonationis, quæ præfulget in æonibus, & illuminat omnẽ plenitudinem. Atria autem decem existentia diligẽter numerauerunt, typum ea dicentes decem æonũ, pelles autem iam non numerauerunt secundum numerum undecim factas, sed necq; ipsorum atriorum magnitudinem mensi sunt uiginti & octo cubitorũ longitudinem unũquodq; atrium habens. & colũnarum lõgitudinem factam decem cubitorũ exponunt propter decadem æonum. latitudo autem unius & dimidij cubiti erat uniuscuiusq; columnæ, nõ iam exponũt, necq; numerum omniũ columnarum, necq; ferrarũ earum, quoniam non cõmunicat argumento eorũ. Quid aũt oleum unctionis, quod omne tabernaculum sanctificauit, fortasse latuit saluatorẽ, aut dormiẽte matre eorũ Demiurgus à semetipso depẽdere præcepit, unde & dissonat ad pleroma eorũ, smyrnæ quidem habens siclos quingẽtos, ireos D. cinamomi ccl. calamisci ccl. & super

τύπος, sic dicitur quãdo Græce pronunciat.

hæc oleum, ita ut ex quinq; commixtionibus ſubſiſtat. Et incenſum autem ſimiliter de ſtacte & ungula, et galbano, & hedyoſmo, et thure, quę in nullo communicare poſſunt, neq; commixtionibus, neq; pondere, argumento eorum. Irrationabile eſt ergo, & omnino ruſticanum in ſublimibus quidem & elegãtioribus legis non ſeruatos eſſe typos, in cæteris autem ſicubi aliquis numerus concurrit cum his quæ ipſi dicunt, typum eſſe aſſeuerare eorũ quæ ſunt in pleromate, cum omnis numerus multifarie ſcripturis ſit poſitus: ita ut poſsit qui uelit non ſolũ octonationẽ & decadem, & duodecada, ſed quemlibet ex ſcripturis conſtituere numerum, & hunc typum eſſe cõmentati à ſe erroris.

onyx. Exodi 30. boni odoris epitheton eſt ἡδύοσμου

Quoniam non poſſit conſtare per numeros ueritas. Cap. XLII

QVia autem hoc uerũ eſt, numerus iſte qui quinq; dicitur in nullo cõmunicans argumento eorũ, nec concurrens figmento eorũ, nec conueniens eis ad typicam eorũ quæ ſunt in pleromate demõſtrata demõſtrationẽ, ex ſcripturis ſic ſuſcipiet probationẽ. Soter nomẽ quinq; literarum, & pater aũt habet quinq; literas, ſed & agape nomen ſunt literæ quinq;, dominus noſter panes quinq; benedicens, ſatiauit hominum quinq; milia, ſapientes uirgines à domino ſunt quinq; dictæ, & ſtultæ ſimiliter quinq;. Iterum quinq; uiri cum domino fuiſſe dicuntur quando teſtimonio patris occurrit, ſcilicet Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Moyſes, & Helias, quintus aũt ingreſſus dominus ad mortuam puellam ſuſcitauit eam. Nullum enim, inquit, permiſit intrare, niſi Petrum, & Iacobum, & patrem, & matrem puellæ. Ille diues apud inferos habere ſe quinq; fratres dixit, ad quos unum ire rogat ex mortuis reſurgentẽ. Natatoria piſcina quinq; habebat porticus, unde dominus paralyticum ſanum in ſuam domum ire præcepit. Ipſe habitus crucis fines & ſummitates haber quinq;, duos in longitudinem, & duos in lautudine, & unum in medio, ubi requieſcit qui clauis affigit. Vnaquæq; manus noſtra digitos quinq; habet, ſed & ſenſus habemus quinq;, & quæ in noſtris ſunt uiſceribus, in quinq; poſſunt numerari, cor & epar, pulmones, ſplen & renes. Adhuc & etiã totus homo in hunc numerũ poteſt diuidi, caput, pectus, uenter, femora, pedes. Quinq; ætates trãſit humanũ genus, primũ infans, deinde puer, deinde paruulus, et poſthæc iuuenis, ſic deinde ſenior. In quinq; libris legem populo Moyſes tradidit. Vnaquæq; tabula quã accepit à deo, præcepta habet quinq;. Velamen ſanctũ ſanctorũ cooperiens colũnas habebat quinq;. Et holocauſti altare, altitudo eius erat quinq; cubitorũ. Sacerdotes in eremo electi ſunt quinq;, ſcilicet Aaron, Nadab, Abiud, Eleazar, & Ithamar: talaris et Logium, & reliqua ſacerdotalis cõpoſitio de quinq; cõtexta ſunt: habebat enim aurũ, & hyacinthũ, & purpurã, & coccinum, & byſſum. Et quinq; reges Amorreorum in ſpeluncis concludens Ieſus Naue capita eorum

inculca

inculcari dedit populo,& alia quoq; multa milia huiusmodi, & in hoc numero,& in quo quis uoluerit, siue ex scripturis, siue ex subiacentibus naturæ operibus colligere potest,& non iam ob hoc quinq; æonas esse dicimus super Demiurgum, nec quinionem quasi ut diuinam rem aliquam cõsecramus, nec instabilia, nec liramenta per uanũ istum laborem confirmare tentamus, neq; creaturã bene aptatã à deo cogimus male in typos nõ existentiũ trãsferri, & impia & nefaria dogmata introducere, cum detectio,& euersio ab omnibus sensum habẽtibus possit existere. Quis enim cõcedat eis ccclxv tantũ dies habere annum, ut sint duodecim menses cõ triginta diebus in typum duodecim æonum, dissimili & typo existente. Illic enim unusquisq; æonum trigesima pars est uniuersi pleromatis, mensis aũt duodecima pars anni ab ipsis esse dicitur. Si quidem annus in triginta diuideretur,& mensis in duodecim, cõuenies putaretur typus esse mẽdacio eorũ. Nunc aũt in cõtrariũ est. Pleroma quidem eorũ in triginta diuiditur, pars autem eius aliqua in duodecim: hic autem omnis quidem annus in duas diuiditur partes, pars aũt eius aliqua in triginta. Insulse itaq; saluator mensem quidem uniuersi pleromatis typum fecit fieri, annum autem eius quæ in pleromate est duodecadis: magis enim conueniebat annũ quidem in triginta diuidere, sicut & totum pleroma: mensem autem in duodecim, sicut & sunt in pleromate eorũ æones. Et illi quidem omne pleroma in tres diuidunt, id est, octonationẽ, decadam, et duodecadam. Hic aũt annus in quatuor diuiditur, id est, uernum, æstatem, autumnum, & hyemem. Sed neq; mẽses quos dicunt typum esse trigenarij præfinitione triginta habent dies, sed alij quidem plures, alij autem minus, eo quod quinq; dies superponantur eis. Et dies autem non semper præfinitas duodecim habet horas, sed à nona usq; ad quindecimã ascẽdit, & iterũ à quindecima in nouẽ descendit, non iam propter xxx. æonas facti sunt menses triginta dierũ. Alioquin haberent præfinitas trigenarias dies. Neq; iterum dies horum, ut xij æones per xij horas figurarent, haberent ipsi enim præfiguratas duodecim horas. adhuc autem materialia sinistram uocantes, & ex necessitate quæ sunt sinistræ in corruptionem cedere dicentes, & saluatorem uenisse ad ouem perditam, ut eam transferat ad dextram, id est, ad illas quæ sunt saluæ nonaginta & nouem oues, quæ non perierunt, sed in ouili permanserũt, sinistræ manus existentes leuamen, nõ esse salutis cõsentire eos necesse est. Et hoc quod nõ similiter eundẽ numerũ habet cogentur sinistræ, id est, corruptionis cõfiteri, & hoc nomẽ quod Græce dicitur, Agape, secũdũ Græcorũ literas, per quas apud eos supputatio signatur, xc & iij numerũ habens similiter sinistræ manus leuamen est, & Alethia quoq; similiter secũdũ supradictã rationẽ lxiij numerum habens in parte materialiũ subsistit, & omnia omnino, quæcũq; sancto-

k 2 rum

rum nomina nō adimplent numerū c. sed sinistrę tantum habent numeros, corruptibilia & materialia esse cōfiteri cogentur.

Quæ sunt quæ à nobis possunt exolui, & quæ sunt quæ remittuntur deo fabricatori. Ca. XLIII

Si quis aūt ad hęc dixerit, Quid ergo, an uanū est, & ut prouenit & omnium positiones sunt, nec apostolorū electio, & domini operatio, & eorum quę facta sunt cōpositio: Dicemus eis nō quidē, sed magna sapientia ad liquidū apta & ornata, omnia à deo facta sunt, & antiqua, & quæcunq; in nouis tēporibus uerbū eius operatū est, & debent ea non numero xx. sed subiacenti copulare argumēto, siue rationi, neq; de deo inquisitionē ex numeris, & syllabis, & literis accipere. Infirmū est enim hoc propter multifariū & uariū eorū, & quod possit esse argumentū hodie æque cōmentatum, ab aliquo contraria ueritati ex ipsis sumere testimonia, eo quod multa transferri possint, sed ipsos numeros, & ea quæ facta sunt aptare debēt subiacenti ueritatis argumento. Non enim regula ex numeris, sed numeri ex regula: nec deus ex factis, sed ea quæ facta sunt, ex deo. Omnia enim ex uno & eodē deo: quia aūt uaria & multa sunt quæ facta sunt, & omnis quidem factura bene aptata, & bene consonans, quantum aūt spectat ad unumquodq; eorū, sunt sibi inuicē contraria, & non conuenientia, sicut citharæ sonus per uniuscuiusq; distantiam consonantē unam melodiam operatur, ex multis & contrarijs sonis subsistens. Debet ergo amator ueri non traduci distantia uniuscuiusq; soni, nec alium quidem huius, alium autem illius artificem suspicari & factorē: neq; alium quidem acutiores, alium aūt uastiores, alium uero uarietates aptasse, sed unum & ipsum ad totius operis & sapientiæ demonstrationē, & iustitiæ, & bonitatis, & numeris. Hi uero qui audiunt melodiā, debent laudare & glorificare artificē, & aliorū quidem extensionem mirari, aliorum aūt laxamentū intendere, aliorū uero intra utrunq; tēperamentum exaudire, aliorum aūt typum considerare, & ad quid unum quodq; referat, & eorū causam inquirere, nusquam transferentes regulam, neq; errantes ab artifice, neq; abijcientes fidem, quæ est in unum deum, qui fecit omnia, neq; blasphemantes nostrum conditorem. Si aūt & aliquis non inuenerit causam omnium quæ requirunē, cogitet quia homo est, in infinitū minor deo, & qui parte acceperit gratiam, & qui nondum æqualis uel similis sit factori, & qui omnium experientiam & cogitationē habere non possit, ut deus: sed in quantū minor est ab eo qui factus non est, & qui semper idem est, ille qui hodie factus est, & initium facturæ accepit: in tantū secundum scientiā & ad inuestigandum causas omnium minorem esse eo, qui fecit. Non enim infectus es ô homo, neq; semper coexistebas deo, sicut proximū eius uerbū, sed propter eminentē bonitatē eius, nunc initium facturæ accipiens sensim

discis

discis à uerbo dispositiões dei, qui te fecit. Ordinē ergo serua tuæ scientiæ, & ne ut bonorum ignarus supertranscendas ipsum deum.

Ostensio quoniam Demiurgus non sit supergressibilis mente, neq; super eum alteram diuinitatem esse. Cap. XLIIII

NOn enim transibilis es, neq; super Demiurgum requiras quid sit, non enim inuenies. indeterminabilis est enim artifex tuus. neque tanquam hunc totum mensus sis, & tanquam qui per omnē eius fabricam ueneris, & omne quód est in eo profundum, & altitudinē, & longitudinē consideraueris, super ipsum alium excogites patrem. nō enim excogitabis. sed contra naturam sentiens, eris insipiens, & si in hoc perseueraris, incides in insaniam, sublimiorē teipsum melioremq; factore tuo existimans, & quod pertranseas regna eius.

Quid sit quod à Paulo dictum est, Scientia inflat, dilectio autem ædificat. Cap. XLV

MElius est ergo & utilius idiotas & patum scientes existere, & per charitatē proximum fieri deo: q̃ putare multum scire, & multa expertos in suum deum blasphemos inueniri, alterum deum patrem fabricantes. & ideo Paulus clamabat: Scientia inflat, charitas autē ædificat. Non quia ueram scientiā de deo culparet, alioquin seipsum primū accusaret: sed quia sciebat quosdam sub occasione scientiæ elatos excidere à dilectione dei, & ob hoc opinari se ipsos esse perfectos, imperfectum autem Demiurgum introducētes, abscidens eorum huiusmodi scientiæ supercilium, ait: Scientia inflat, charitas autem ædificat. Maior autem hac nō est alia inflatio, quàm ut opinetur quis se meliorem & perfectiorem esse eo, qui fecerit & plasmauerit, & spiramē uitæ dederit, & hoc ipsum esse præceperit. Melius itaq; est, sicuti prædixi, nihil omino sciēte quēpiam, ne quidem unam causam cuiuslibet eorum quæ facta sunt, cur factum, & credere deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominē uiuificat, nec aliud inquirere ad scientiam nisi Iesum Christū filium dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Quid enim si per hos conatus paululum quis elatus, eo quod dominus dixerit, Quia & capilli capitis uestri omnes numerati sunt, curiose inquirere uoluerit numerum uniuscuiusq; capitis capillorum, & causam exquirere, per quam hic quidem tantos capillos habeat, non omnibus ex æquo habentibus, sed multis milibus super milia alijs atq; alijs numeris inuentis, eo quod alij quidē maiora, alij autē minora habeant capita, & alij quidem spissos capillos semper, alij aūt raros, alij uero & omnino paucos capillos habeāt. Et hi qui putāt se numerū inuenisse capillorū, tentent referre ad testimonium suæ sectæ, quam excogitauerunt. Cur etiam quis ob hoc quod dictum sit in Euangelio, Nónne duo passeres asse ueneunt, & unus ex his non cadet super

terram sine patris uestri uoluntate, enumerare uoluerit captos ubicꝙ cottidie passeres in unaquaꝙ regione, & causam requirere, ob quã heri quidem tantos, ac pridem tantos, hodie autẽ iterum tanti sint, & adnectat passerum numerum ad suum argumentum, nõnne seipsum seducit omnino? & eos qui eis acquiescũt, in magnã insaniam cogit, semper promptis hominibus ut in talibus amplius quid quàm magistri corũ putentur inuenisse. Quid autem si quis interroget nos, si omnis numerus omnium quæ sunt facta & quæ fiunt, fiant à deo, & si secundũ illius prouidentiam unusquisꝙ eorum eam quæ secundum se est, accepit quantitatem: nobiscꝙ consentientibus & confitentibus, quia nihil omnino horum quæ facta sunt, & quæ fiunt, & fient, deum fugit, sed per illius prouidentiam unumquodꝙ eorum & habitum, & ordinem, & numerum, & quãtitatem accipere, & accepisse propriã, & nihil omnino neꝙ uane nec ut prouenit factum aut fieri, sed cum magna aptatione & consonantia sublimi, & esse admirabilem rationem, & uere diuinã quæ possit huiusmodi & discernere, & causas proprias enũciare: accipiens à nobis huiusmodi testimonium & cõsensum, pergat adhuc, ut arenam enumeret, & calculos terræ, sed & fluctus maris, & stellas cœli, & causas excogitare numeri qui putatur inuentus: nõnne inuanũ laborans, & delirus hic talis & irrationabilis ab omnibus qui sensum habent iuste dicetur? Et quo magis præter hos in huiusmodi quæstionibus occupatur, & quo plus alijs adinuenire se existimat, reliquos imperitos & idiotas, & animales uocans, eo quod non suscipiant eius tam uanum laborẽ: hoc magis est insanus & stupidus, tanquam fulmine percussus, in nullo cedens deo, sed per scientiam quam inuenisse se putat, ipsum mutat deum, & iaculatur sententiam suam super magnitudinem factoris.

Quomodo oportet parabolas exolui. Cap. XLVI

SEnsus aũt sanus, & qui sine periculo est, & religiosus, & amãs uerũ, quæ quidẽ dedit in hominũ potestatẽ deus, & subdidit nostrę scientiæ, hæc prompte meditabitur, & in ipsis proficiet, diuturno studio facilem sententiam eorum efficiẽs. Sunt autẽ hæc quæ ante oculos nostros occurrunt, & quæcunꝙ aperte, & sine ambiguo ipsis dictionibus posita sunt in scripturis, & ideo parabolæ debent ambiguis adaptari. Sic enim & qui absoluit, sine periculo absoluit. & parabolæ ab omnib. similiter absolutionẽ accipient, & à ueritate corpus integrũ, & simili aptatione membrorũ, & sine cõcussione perseuerat. Sed quæ non aperte dicta sunt, neꝙ ante oculos posita, copulare absolutionib. parabolarũ, quas unusquisꝙ prout uult ad inuenit. Sic enim apud nullum erit regula ueritatis, sed quanti fuerint qui absoluent parabolas, tantæ uidebuntur & ueritates oppugnãtes se inuicẽ & cõtraria sibimet dogmata statuentes, sicut & gentilium philosophorum quæstiones. Itaꝙ secundũ hanc

rationem homo quidem semper inquiret, nunquam autem inueniet, eo quod ipsam inuentionis abiecerit disciplinam. Et cum uenerit sponsus, is qui imparatã habet lampadem nulli manifesti luminis claritate fulgentem, recurrit ad eos, qui absolutiones parabolarum in tenebris distrahunt, relinquens eum qui per manifestam prædicationẽ gratis donat, ab eo petit ingressum, & excluditur à thalamo eius. Cum itaq; uniuersæ scripturæ, & propheticæ, & euãgelicæ in aperto & sine ambiguitate, & similiter ab omnibus audiri possint, & si non omnes credunt unum & solum deum, ad excludendos alios prædicent omnia fecisse per uerbum suũ, siue uisibilia, siue inuisibilia, siue cœlestia, siue terrena, siue aquatilia, siue subterranea, sicut demonstrauimus ex ipsis scripturarum dictionibus. Ipsa aũt creatura in qua sumus, per ea quæ in conspectum ueniunt hoc ipsum testante, unum esse qui eam fecerit & regat, ualde hebetes apparebunt, qui ad tam lucidam adapertionem cæcutiũt oculos, & nolunt uidere lumen prædicationis, sed constringunt semetipsos, & per tenebrosas parabolarum absolutiões, unusquisq; eorum proprium putat inuenisse deum. Quia enim de cogitatione eorum qui contraria opinantur de patre, nihil aperte, neq; ipsa dictione, neque sine controuersia in nulla omnino dictum sit scriptura, & ipsi testantur dicentes, in absconso hæc eadem saluatorem docuisse non omnes, sed aliquos discipulorum, qui possunt capere, & per argumenta et ænigmata, & parabolas ab eo significata intelligentibus. Veniunt autem ad hoc, ut dicant alium quidem esse qui prædicatur deus, & alium patrem, qui per parabolas & ænigmata significatur pater. Quia autem parabolæ possunt multas recipere absolutiones, ex ipsis de inquisitione dei affirmare, derelinquentes quod certum & indubitatum & uerum est, ualde præcipitanti um se in periculum, & irrationabilium esse quis non amantium ueritatem confitebitur. Et nunquid hoc est non in petra firma, & in ualida & in aperto posita ædificare suam domum, sed in incertum effusæ arenæ, unde & facilis est euersio huiusmodi ædificationis.

Quoniã omnẽ agnitionẽ non possumus habere in hac uita. Cap. XLVII

Habentes itaq; regulam ipsam ueritatẽ, & in apertũ positũ de deo testimoniũ, non debemus per quæstionũ declinantes in alias atq; alias absolutiones ejcere firmã & ueram de deo scientiam: magis autem absolutionẽ quæstionum in hunc characterem dirigentes, exercere quidem conuenit per inquisitionẽ mysterij, & depositionis existentis dei, augeri aũt in charitate eius, qui tãta propter nos facit, & fecit, nunq; autem excidere ab ea suasione quę manifestissime prædicat: quia hic solus uere sit deus & pater, qui & hunc mundum fecit, & hominẽ plasmauit, & in sua creatura donauit incrementũ, & de minoribus suis ad maiora, quæ apud ipsum sunt uocans: sicut infantẽ quidem in uulua cõceptũ

educit in lumẽ solis, & triticum posteaquam in stipula corroborauerit, condit in horreum. Vnus aũt & idem Demiurgus, qui & uuluam plasmauit, & solem creauit. Et unus idem dominus, qui & stipulam eduxit, & triticum augens multiplicauit, & horreum præparauit. Si autem omnium quæ in scripturis requiruntur absolutiones non possumus inuenire, alterum tamen deum, præter eum qui est, non requiramus. Impietas enim hæc maxima est. Credere autẽ hæc talia debemus deo, qui & nos fecit, rectissime scientes, quia scripturæ quidem perfectę sunt, quippe à uerbo dei & spiritu eius dictæ. nos aũt secundũ quod minores sumus, & nouissimi à uerbo dei, & spiritu eius, secundũ hoc & sciẽtia mysteriorũ eius indigemus. et nõ est mirum si in spiritalibus cœlestibus, & in his quæ habent reuelari, hoc patimur nos: quandoquidẽ etiã eorum quæ ante pedes sunt, dico aũt quæ sunt in hac creatura, quæ & cõterun tur à nobis, & uidentur, & sunt nobiscũ, multa fugerunt nostram scientiam, & deo hæc ipsa cõmittimus. Oportet enim eum præ omnib. præcellere. Quid enim si tentemus exponere causam ascensionis Nili. Multa quidem dicimus, & fortassis suasoria, fortassis autem non suasoria, quod autem uerum est & certum & firmum adiacet deo: sed & uolantium animalium habitatio, eorum quæ ueris tẽpore adueniũt ad nos, autumni autem tempore statim recedunt, cum in hoc mundo hoc ipsum fiat, fugit nostram scientiam. Quid autem possumus exponere de Oceani accessu & recessu, cum constet esse certã causam. Quidúe de his quæ ultra eum sunt enũciare, qualia sint: Vel quid dicere possumus, quomodo pluuia, & coruscationes, & tonitrua, & collectiones nubium, & nebulæ, & uentorum emissiones, & similia his efficiunt, annũciare quoq; & thesauros niuium & grãdinis, & eorum quæ his proxima sunt: quæ hæc autem nubium præparatio, aut qui status nebulæ, quæ autem causa est, per quam crescit luna & decrescit, aut quæ causa aquarum distantiæ metallorum & lapidum, & his similium: in his omnibus nos quidem loquaces erimus, requirentes causas eorum, qui autem ea facit, solus deus ueridicus est. Si ergo & in rebus creaturæ quædam quidem eorum adiacent deo, quædam autem & in nostram uenerunt sciẽtiam, quid mali est, si & eorũ quæ in scripturis requiruntur, uniuersis scripturis spiritalibus existentibus, quædam quidem absoluamus secundũ gratiam dei, quædam autem cõmendemus deo, & non solum in hoc seculo, sed & in futuro: ut semper quidem deus doceat, homo autem semper discat, quæ sunt à deo, sicut & Apost. dixit: Reliquis & partibus destructis, hæc tunc perseuerare, quæ sunt fides, spes, & charitas. Sẽper enim fides, quæ est ad magistrum nostrum permanet firma, asseuerans nobis, quoniã solus uere deus, & ut diligamus deũ uere semper quoniam ipse solus pater, & speremus subinde plus aliquid accipere & discere à

re à deo, quia bonus est, & diuitias habẽs indeterminabiles, & regnum sine fine, & disciplinam immensam. Si ergo secundũ hunc modũ, quem diximus, quædam quidem quæstionum deo cõmiserimus, & fidem nostram seruabimus, & omnis scriptura à deo nobis data cõsonans nobis inuenietur, & parabolæ his, quæ manifeste dicta sunt consonabunt, & manifeste dicta absoluent parabolas, & per dictionum multas uoces, unam cõsonantẽ melodiam in nobis sentiet, laudantẽ hymnis deum, qui fecit omia. utputa, si quis interroget. Anteq̃ mundũ faceret deus, quid agebat? Dicimus, quoniã ista responsio subiacet deo, quoniã mundus hic factus est apotelestos à deo, tẽporale initiũ accipiens, scripturæ nos docent: quid aũt ante hoc deus sit operatus, nulla scriptura manifestat: subiacet ergo hæc responsio deo, & nõ ita stultas, & sine disciplina blasphemas adinuenire uelle prolationes, & per hoc quod putes te inuenisse materiæ prolationẽ, ipsum deũ qui fecit omnia reprobare. Cogitate enim ô omnes qui talia adinuenitis, cũ ipse solus pater deus dicatur, qui & uere est, quem uos Demiurgũ dicitis, sed & cũ scripturæ hunc solum sciunt deũ, sed & cũ dominus hunc solũ confitetur propriũ patrẽ, et alterum nesciat, sicut ex ipsis eius uerbis ostẽdimus, quoniã hunc ipsum labis dicitis fructũ & ignorantiæ prolationẽ, et nescientẽ qui sit super eũ, & quæcunq; alia dicitis de eo, cõsiderate magnitudinẽ blasphemiæ in eum, qui uere est deus: grauiter quidẽ & honeste uidemini dicere uos in deum credere, hunc alterũ deum, cum minime possitis ostendere hunc ipsum in quẽ credere uos dicitis. Labis fructũ, ignorantiæ prolationem pronũciatis. Hæc aũt cæcitas & stultiloquiũ inde prouenit uobis, quod nihil deo reseruetis, sed & ipsius dei & Ennoeæ eius, & uerbi & uitæ & Christi natiuitates, & prolationes annunciare uultis, & has nõ aliunde accipientes, sed ex affectione hominũ: & non intelligitis, quia in homine quidem qui est cõpositũ animal, capit huiusmodi dicere, sicut prædiximus, sensum hominis & Ennoean hominis. Et quia ex sensu Ennœa, de Ennœa aũt Enthymesis, de Enthymesi aũt Logos, quẽ autem Logon? Aliud enim est secundum Græcos Logos, quod est principale, eo excogitat aliud organum, per quod emittitur Logos: & aliquando quidẽ quiescere & tacere hominem, aliquando autem loqui & operari. Deus autẽ cum sit totus mens, totus ratio, & totus spiritus operans, & totus lux, & semper idem & similiter existens, sicut & utile est nobis sapere de deo, & sicut ex scripturis discimus, non iam huiusmodi affectus & diuisiones decẽter erga eum subsequentur. Velocitati enim sensus hominum, per spiritale eius nõ sufficit lingua deseruire, quippe carnalis existens, unde & intus suffocatur uerbum nostrum, & profertur non de se semel, sicut conceptum est à sensu, sed per partes, secundum quod lingua subministrare præualet.

Quomodo de emiſsionibus eorum ſermo compoſitus oſtendit patrem compoſitum & non ſimplicem, nec uniformem. Cap. XLVIII

DEus aũt totus exiſtens mens, & totus exiſtens Logos, quod cogitat hoc & loquitur, & quod loquitur hoc & cogitat. Cogitatio enim eius Logos, & Logos mens, & omnia cõcludens mens, ipſe eſt pater. Qui ergo dicit mentẽ dei, & prolationẽ propriã menti donat, cõpoſitum eũ pronunciat, tanquã aliud quiddam ſit deus, aliud autem principalis mens exiſtens: ſimiliter aũt rurſus & de Logo tertiam prolationem ei à patre donans, unde & ignorat magnitudinẽ eius: porrò & longe Logon à deo ſeparauit. & propheta quidẽ ait de eo, Generationem eius quis enarrauit? uos aũt generationem eius ex patre diuinantes, & uerbi hominis per linguã factã prolationẽ transferẽtes in uerbũ dei, iuſte detegimini à uobis ipſis, quod neq; humana, nec diuina noueritis. Irrationabiliter aũt inflati, audaciter inenarrabilia dei myſteria ſcire uos dicitis. Quandoquidẽ & dominus ipſe filius dei, ipſum iudicij diem & horam cõceſsit ſcire ſolum patrẽ, manifeſte dicẽs, De die aũt illa & hora nemo ſcit, neq; filius, niſi pater ſolus. Si igitur ſcientiã diei illius, filius nõ erubuit referre ad patrẽ, ſed dixit quod uerum eſt, neq; nos erubeſcimus quæ ſunt in quęſtionibus maiora ſecundũ nos, reſeruare deo. Nemo enim ſuper magiſtrũ eſt. Si quis itaq; nobis dixerit, quõ ergo filius prolatus à patre eſt, dicimus ei, quia prolationẽ iſtã, ſiue generationem, ſiue nuncupationẽ, ſiue adapertionẽ, aut quomodolibet quis nomine uocauerit, generationẽ eius inenarrabilẽ exiſtentẽ nemo nouit, nõ Valẽtinus, nõ Marcion, neq; Saturninus, neq; Baſilides, neq; angeli, neq; archãgeli, nec principes, neq; poteſtates, niſi ſolus qui generauit pater, & qui natus eſt filius. Inenarrabilis itaq; generatio eius cũ ſit, quicunq; nituntur generationes & prolationes enarrare, non ſunt cõpotes ſui, ea quæ inenarrabilia ſunt enarrare promittentes. Quoniã enim ex cogitatione & ſenſu uerbum emittitur, hoc utiq; omnes ſciunt homines.

Quoniam non eſt uériſimile uerbum dei tertiam habere à patre emiſsionem. Cap. XLIX

NOn ergo magnum quid inuenerunt, qui emiſsiones excogitauerũt, neq; abſconditum myſterium, ſi id quod ab omnibus intelligitur, tranſtulerunt in unigenitũ dei uerbum, & quem inenarrabilẽ & innominabilem uocant, hunc quaſi ipſum obſtetricauerint primi, & narrationis eius prolationẽ & generationem enunciant, adſimilantes cum hominum uerbo emiſsionis: hoc autẽ idem & de ſubſtantiæ materia dicentes non peccauimus, quoniam deus eam protulit. Didicimus enim ex ſcripturis principatum tenere ſuper omnia deum. Vnde autem, uel quemadmodũ emiſit eam, neq; ſcriptura aliqua expoſuit, neq; nos † faſtos mori oportet expoti om̃ibus proprijs infinita cõijcientes de deo, ſed

al's faſtas mõ, forté φαντάσματα

ſed agnitionem hanc concedendam eſſe deo. Similiter autem & cauſam, propter quam cum omnia à deo facta ſint, quædam quidem tranſgreſſa ſint, & abſceſſerunt à dei ſubiectione, quædam autem, imò plurima perſeuerauerũt & perſeuerãt in ſubiectione eius qui fecit: & cuius naturæ ſunt, quæ tranſgreſſa ſunt, cuius autem naturæ quæ perſeuerãt, credere oportet deo & uerbo eius, cui & ſolo dixit: Sede à dextris meis, quoadusq; ponam inimicos tuos ſubpedaneum pedum tuorum. Nos autem adhuc in terra conuerſantes, nondum adſidentes throno eius. Et ſi enim ſpiritus ſaluatoris, qui in eo eſt, ſcrutať omnia, & altitudines dei, ſed quantum ad nos diuiſiones gratiarum ſunt, & diuiſiones miniſteriorum, & diuiſiones operationum, & nos ſuper terram quemadmodum & Paulus ait: Ex parte quidem cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Sicut igitur ex parte cognoſcimus, ſic & de uniuerſis quæſtionibus concedere oportet ei, qui ex parte nobis præſtat gratiam. Quoniam quidem tranſgreſſoribus ignis æternus præparatus eſt, et dominus manifeſte dixit, & reliquæ demonſtrãt ſcripturæ, Et quoniam præſcit deus hoc futurum, ſimiliter demonſtrant ſcripturæ, quemadmodum & ignem æternum his qui tranſgreſſuri ſunt præparauit ab initio: ipſam autem cauſam naturæ tranſgredientiũ, neq; ſcriptura aliqua retulit, nec Apoſtolus dixit, nec dominus docuit. Dimittere ita oportet agnitionẽ hanc deo, quemadmodum & dominus horæ & diei, nec in tantum periclitari, uti deo quidẽ concedamus nihil, et ex parte accipientes gratiam, in eo autem conquærimus quæ ſunt ſuper nos, & in quæ attingere nobis non eſt, nec in tantam audaciã uenire uti pendamus deum, & quæ nondum inuenta ſunt, quaſi iam inuenerimus per emiſſionum uaniloquium ipſum omnium factorem deum, & de defectione & ignorantia aſſerere ſubſtantiã habuiſſe, & ſic impium aduerſus deum fingere argumentũ. Poſt deinde nullum habent teſtimoniũ eius figmenti, quod recens ab eis adinuentum eſt, aliquando quidẽ per numeros quoslibet, aliquando aũt per ſyllabas, nonnunq; aũt & per nomina. Eſt aũt quando & per eas quæ in literis ſunt literas, aliquando autem & per parabolas non recte exolutas, uel per ſuſpiciones quaſdam conſiſtere conari eam fabuloſam enarrationẽ quæ ſit ab eis efficiẽtia. Etenim ſi quis exquirat cauſam, propter quã in omnibus pater cõmunicãs filio ſolus ſcire & horam & diem domino manifeſtatus eſt, neq; aptabilẽ magis, neq; decentiorẽ, nec ſine periculo alterã quam hanc inueniat in præſenti, quoniam cum ſolus uerax magiſter eſt dominus, ut diſcamus per ipſum, ſuper omnia eſſe patrẽ. etenim pater, ait, maior me eſt, & ſecundum agnitionẽ itaq; præpoſitus eſſe pater annũtiatus eſt à domino noſtro, ad hoc ut & nos, inquantum in figura huius mundi ſumus, perfectã ſcientiã, & tales quæſtiones concedamus deo: & ne forte quærentes altitudinem patris inueſti-

inueſtigare, in tantũ periculũ incidamus, uti quæramus an ſuper deum alter ſit deus. Si autẽ quis amãs contentionẽ cõtradictor fuerit his quæ à nobis dicta ſunt, & his quæ ab Apoſtolo relata ſunt, quoniam ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, putet ſe nõ ex parte, ſed uniuerſaliter uniuerſam cepiſſe eorũ quæ ſunt agnitionem, Valentinus aliquis exiſtens, aut Ptolemæus, aut Baſilides, uel aliquis eorũ qui altitudines dei exquiſiſſe ſe dicũt, nõ in ea quæ inuiſibilia ſunt, uel quæ oſtendi nõ poſſunt, cũ inani iactantia decorans ſemetipſum plus, quàm reliquos ſe agnouiſſe glorietur: ſed cauſas eorum quæ in hoc ſũt mundo, quas nos nõ noſcimus, ut puta numerũ capillorum capitis ſui, & de his quæ quotidie capiũtur paſſeres, & de reliquis non prouiſis à nobis, diligenter exquirẽs & à patre diſcens annunciet nobis, ut ei de maioribus quoq; credamus. Si aũt quæ in manibus ſunt, & ante pedes, & in oculis, & terrenis, & præcipue diſpoſitionẽ capillorum capitis ſui, nõdum ſciunt ij qui ſunt perfecti, quemadmodũ eis de his ſpiritalibus & ſuper cœleſtibus, & de his quæ ſunt ad deũ uana perſuaſione cõfirmant, credemus? Et tantũ quidẽ, & de numeris, & de nominibus, & de ſyllabis, & quæſtiõibus eorũ quæ ſunt ſuper nos, & de eo quod impropriè exponũt parabolas, à nobis ſit dictũ, quandoquidẽ à te plura dici poſsint.

Quemadmodũ pro quomodo

De natura animæ, quoniam ſecundum illorum ſermonẽ, cum animæ ſeruentur, neceſſe eſt & corpora participare ſalutem. Cap. LI

REuertamur aũt nos ad reliqua quæ ſunt eorũ argumentationis. in conſummationem enim dicentes ipſorum matrem intra Pleroma regredi, & recipere ſponſum ſuum ſaluatorẽ, ſe autẽ quoniam ſpiritales eſſe dicũt, expoliatas animas, & ſpiritus intellectuales factas ſpõſos futuros ſpiritaliũ angelorum: Demiurgum aũt quoniã animalem dicunt, in matris locũ ceſſurum: Iuſtorum aũt animas requieſcere in medietatis loco, pſychice dicẽtes ſimilia ad ſimilia cõgregari, ſpiritalia ad ſpiritalia, materialia in materialibus perſeuerare, contraria ſibi diffiniunt animas iam nõ propter ſubſtantiã, in medietatem ad ſimilia dicẽtes ſuccedere, ſed propter operationẽ, iuſtorũ quidem dicẽtes illuc ſuccedere, impiorum aũt remanere in igne. Si enim propter ſubſtantiã omnes ſuccedũt animæ in refrigeriũ, & in medietate ſunt omnes, ſecundũ quod ſunt animæ, cum ſint eiuſdẽ ſubſtantiæ, & ſuperfluũ eſt credere, ſuperflua autẽ & diſceſsio ſaluatoris. Si aũt propter iuſtitiã, iam non propter id quod ſint animæ, ſed quoniam ſunt iuſtæ. Si aũt animæ, quæ perituræ eſſent inciperent niſi iuſtæ fuiſſent, iuſtitia potens eſt ſaluare & corpora, quæ utiq; non ſaluabit, quæ & ipſi participauerunt iuſtitiæ. Si enim natura & ſubſtantia ſaluat, omnes ſaluabuntur animæ: ſi autẽ iuſtitia & fides, quare non ſaluet ea quæ ſimiliter cum animabus in corruptelã incidere incipiunt corpora: aut enim impotens aut iniuſta apparebit huiuſmo-

di

di iustitia, si quædam quidem saluat propter suam participationẽ, quædam autem non.

Ostensio quod animæ eorũ secundũ suas regulas siue argumentum, non possunt participare salutem. Cap. L II

Quia enim in corporibus perficiunť ea quæ sunt iustitiæ, manifestũ est. aut uniuersę itaq; animę necessarie succedẽt in medietatis locũ, & iudiciũ nusquã: aut & corpora quæ participauerunt iustitiæ cum animabus quæ similiter participauerũt, obtinebunt refrigerij locũ. siquidẽ potens est iustitia illuc transducere ea, quæ participauerunt, & uerus & firmus & integer de resurrectione corporũ sermo, quem quidem credimus nos, quoniã & mortalia corpora nostra custodientia iustitiã resuscitans deus, incorrupta & immortalia faciet. Deus enim melior est, q̃ natura, habens apud semetipsum uelle, quoniã bonus est, & posse, quoniam potens est, & perficere, quoniam diues & perfectus est.

Quoniam in nullo potest interior illorum homo supergredi Demiurgon. Cap. L III

Hi autem quoniam omnia contraria sibi dicunt, non omnes animas in medietatem succedere definientes, solas quæ sint iustorũ: naturaliter enim & secũdum substantiam emissa esse tria genera dicunt à matre: quandoquidem sit de aporia & tædio & timore, quod est materia: alterum autem de impetu, quod est animale: quod autem enixa est secũdum uisionem eorũ qui circa Christum sunt angeli, quod est spiritale. Si igitur illa quæ enixa est omni modo intra pleroma ingrediuntur, quoniam spiritale est: quod est autẽ materiale residet deorsum, quoniam est materiale, & exardescente eo qui inest ei, igne consumetur in totum animale, quare non totum in medietatis locum cedet, in quem & Demiurgum mittunt? Quid autem est illud quod cedet eorum intra pleroma? animas enim in medietatem perseuerare dicunt, corpora autẽ quoniam materialem habent substantiam, in materiam resoluta ardere ab eo qui in ea est ignis. Corpore autem ipsorum corrupto, & anima remanente in medietate, nihil iam relinquetur ex homine, quod intra pleroma cadat. Sensus enim mens & cogitatio & intẽtio mentis & ea quæ sunt huiusmodi nõ aliud quid præter animam sunt, sed ipsius animæ motus & operationes, nullam sine anima habẽtes substantiam. Quid ergo adhuc erit eorum quod succedit in pleroma? & ipsi enim inquantum quidem anima sunt remanent in medietate, in quantum autem corpus, cum reliqua materia ardebũt: & his sic se habentibus, super Demiurgũ se ascendere dicunt insensati: & secũdum hoc quidem se meliores pronunciant illo deo, qui cœlos & terram & maria & omnia quæ in eis sunt fecit, & ornauit. Et semet quidẽ spiritales esse uolunt inhonorate, eũ sint carnales propter tantam suam impietatẽ. Qui aũt fecit angelos suos spiritus,

& induitur lumine queadmodū pallium, & uelut in manu tenet gyrum terræ, atq; inhabitantes eam uelut locustæ sunt deputati.

Quoniam non est uerisimile hos quidem spirituales esse, Demiurgum autem animalem. Cap. LIIII

ET uniuersæ spiritalis substantiæ Demiurgum & dominū animalē esse dicentes, indubitate & uere suam ostendunt insaniam, & uelut uere de tonitruo percussi, super eos qui fabulis referuntur gigantes, extollentes sententiā aduersus deum, præsumptione uani & instabili gloria tumidi, quibus uniuersæ terræ elleborū nō sufficit ad expurgandū, uti euomāt tantam suā stultitiā. Melior enim ex operibus oportet osten di: unde igitur semetipsos ostendunt Demiurgo meliores, uti & nos ad impietatē propter necessitatē sermonis deuergamus, dei & insanorum hominum cōparationem faciētes, & in argumentationē eorum descendentes, sæpe per propria ipsorū dogmata arguentes eos. Sed nobis quidem propitius sit deus: non enim illi eum comparantes, sed arguentes & euertentes illorū insaniam dicimus hæc, ad quos stupescunt multi in sensatorū, quasi plus aliquid ipsa ueritate ab eis possent discere. Et illud quod scriptum est, Quærite & inuenietis, ad hoc dictum esse interpretantur, uti super Demiurgum semetipsos adinueniāt maiores: & meliores uocant esse semetipsos quàm deum: & semetipsos spiritales, Demiurgum autē animalem: & propter hoc superascendere eos super deum, & se quidem inter pleroma cedere, deum autem in medietatis loco. Ab operibus itaq; ostendant semetipsos Demiurgo meliores. Non enim in eo quod dicitur, sed in eo quod est, melior ostēdi debet. Quod igitur opus monstrabūt per semetipsos à saluatore siue à matre ipsorū factum aut maius aut splendidius, aut rationabilius his quæ facta sunt ab hoc, qui hæc omnia disposuit? Quos cœlos firmauerunt? quam terrā solidauerunt? quas emiserūt stellas? uel quæ luminaria lucidauerunt? quibus aūt circulis infrenauerunt ea? uel quas pluuias, uel frigora, uel niues, secundum tempus & secundum unamquamq; regionem aptabilia adduxerunt terræ? quem autem calorem & siccitatē è contrario apposuerūt eis? aut quæ flumina abundare fecerunt? quos autem adduxerunt fontes, quibus autem floribus & arboribus adornauerunt eam quæ est sub cœlo, uel quam multitudinem animalium formauerūt, partim quidem rationabilium, partim autem irrationabilium uniuersorum forma ornatorum? & reliqua omnia quæ per uirtutem dei sunt constituta, & sapientia eius gubernantur, quis potuit per singula enumerare, uel inuestigare magnitudinem sapientiæ eius qui fecit dei? Quid autem illa quæ super cœlum, & quæ non prætereunt, quāta sunt, angeli, throni, dominationes, potestates innumerabiles. aduersus quod igitur unū opus ex his semetipsos è cōtrario constituunt? Quid tale ostendere habent per

semetipsos uel à semetipsis factū, quādo & ipsi huius factura & plasmatio sunt. Siue enī saluator, siue mater ipsorū (ut propria ipsorū dicamus per sua ipsorū propria mendaces eos arguētes) usa est hæc, ut dicūt, ad faciendum imaginē eorū quę intra pleroma sunt, & contēplaciōnis uniuersæ quam uidit circa saluatorē, tanquā meliori hoc et aptabiliori ad faciendam uoluntatē suam per eum usa est: tantorū enim imagines nequaquam per inferiorem sed per meliorem deformauit.

Ostensio quod non sit animalis Demiurgus. Cap. LV

ERant enim & ipsi tunc, sicut dicunt, existentes conceptio spiritalis secundū contēplationē eorū, qui erga Pandorā sunt satellites dispositi. Et hi quidē uacui perseuerabant nihil per eos perficiente matre, uel per saluatorē, inutilis conceptio, & ad nihilum apta: nihil enim per eos apparet factū. Qui aūt emissus est secundū eos deus, inferior ipsis existens, secundū argumentationē eorū, animalem enim eum esse uolunt, in omnia operator & efficax & aptabilis fuit, uō per eum omniū imagines fierent: & nō tantū quæ uidentur hæc, sed inuisibilia, angeli, archangeli, dominationes potestates & uirtutes per hunc omnia facta sunt, uidelicet uelut per meliorē, & qui possit uolūtatō deseruire. Nihil aūt per hos matrē apparet fecisse, quēadmodū & ipsi confitentur, uti iuste quis æstimet eos abortū fuisse male pariencō matris ipsorū. Nō enim obstetrices eam obstetricauerūt, & propterea uelut abortiuū proiecti sunt, in nihilum uōles, ad nullum opus facti matris. Et semet meliores uocant eo per quem tanta & talia facta sint & disposita, quādo & per suā argumentacōnē per quā inferiores multū inueniuntur. Ac uelut duo ferramēta operaria uel organa duo cum sint, ex quibus alterū quidē semper in manibus & in usu artifex habeat, & per illud faciat quāta uellet & ostendat artem & sapienciā suam: alterum aūt uacuū atq; ociosum perseueret & sine operacōne, per quod nihil omnino apparet faciens artifex, & in nullam actionē eo utens: deinde dicat quis inutile hoc & uacuum atq; ociosum melius esse, & pluris illo quo utitur in opere, per quod & glorificat ipse artifex: hic igitur hebes esse iuste arbitrabitī, qui sit talis, et mencīs suæ non compos. Si aūt & hi semet spiritales & meliores dicentes, & Demiurgū animalē, & propter hoc superascēdere, & intra pleroma penetrare ad uiros suos, sunt enim fœmina quēadmodū ipsi cōfitentur: deum aūt inferiorem, & propter hoc manere in medietate, & huius nullam ostensionē afferentes. Qui enim melior est, ex operibus ostenditur. Omnia enim opera à Demiurgo facta sunt, per semeopsos aūt nihil dignū racōne factū ostēdere habentes, insani sunt summa & insanabili insania. Si aūt cōtenderint dicere, quoniā quæcunq; sunt quidē materialia, ut puta, cœlum, & uniuersus qui infra eum continetur mundus, à Demiurgo facta sunt. Quotquot aūt spiritaliora his illa quæ sunt super

cœlum, utputa principia, potestates, angeli, archangeli, dominationes, & uirtutes per spiritalē emixionē, quod semetipsos esse dicūt, facta sunt: Primo quidē ex dominicis scripturis ostendimus, omnia quæ prædicta sunt uisibilia & inuisibilia ab uno deo facta. Nō enim magis idonei hi q̄ scripturæ, nec relinquentes nos eloquia domini & Moysen & reliquos prophetas, qui ueritatē præconiauerunt, his credere oportet, sanum quidē nihil dicentibus, instabilia aūt delirantibus. Post deinde etiam si per ipsos ea quæ sunt super cœlos facta sunt, dicant nobis quæ sit inuisibilium natura, enarrent numerū angelorum & ordinē archangelorū, demonstrent thronorū sacramenta, & doceant diuersitates dominationū, principatuum potestatū atq; uirtutū. sed non habent dicere, non ergo per eos facta sunt. Si aūt à Demiurgo facta sunt hæc, sicut & facta sunt, & sunt spiritalia & sancta, non est ergo animalis hic qui spiritalia perficit, & soluta est illorum magna blasphemia.

De assumptione Apostoli usq; ad tertium cœlum, & cur dixit, siue in corpore, siue extra corpus. Cap. LVI

QVi enim sunt in cœlis spiritalis conditionis, uniuersæ clamant scripturæ, & Paulus aūt testimoniū perhibet, quoniam sunt spiritalia, usq; ad tertium cœlum raptum se esse significans, Et rursum delatū esse in paradisum, & audisse uerba inenarrabilia, quę nō licet homini loqui. Et quid illi prodest aut in paradisum introitus, aut usq; in tertium cœlum assumptio, cum sint omnia sub potestate Demiurgi, si eorum quæ super Demiurgum dicuntur mysteriorū speculator et auditor inciperet fieri, quemadmodum audent quidam dicere. Si enim uti eam quæ est super Demiurgum disceret dispositionē, nequaq; in his quæ sunt Demiurgi remansisset, ne ipsa quidem uniuersa perspeculatus, restabat enim ei adhuc secundum illorum sermonem quartum cœlum, uti adpropinquaret Demiurgo, & subiectam septenationem uideret, sed reciperetur fortasse uel usq; ad medietatem, id est ad matrem, uti ab ea disceret quæ sunt intra pleroma. Poterat enim qui est intus homo eius, qui & loquebatur in eo inuisibilis existens, quemadmodū dicunt, nō tantū usq; ad tertiū cœlum, sed usq; ad matrem illorū peruenire. Si enim se hoc et ipsorum hominē statim supergredi dicunt Demiurgum, & abire ad matrem, multo magis utiq; Apostoli homini hoc euenisset, nec enim prohibuisset illum Demiurgus, iam & ipse subiectis saluationi dicunt. Si autem prohibuisset, nihil profecisset: non enim possibile est eum patris prouidentia fortiorem esse, & hæc cum interior homo inuisibilis etiam à Demiurgo esse dicatur. Quoniam autem ille uelut magnum aliquid & præclarum eam quæ fuit usq; ad tertium cœlum assumptionem enarrauit, non utiq; isti super septimum cœlum ascendunt, non enim sunt meliores Apostolo. Si se ipsos dicant differentiores, ex operibus arguentur

entur:nihil enim ab illis tale iactatum est. Et propter hoc adiecit, siue in corpore, siue extra corpus, deus scit: utiq; ne corpus particeps putaretur esse uisionis eius, quippe quasi ipsum participaturum eorum quæ uidisset & audisset: nec rursus propter pōdus corporis dicat quis eum amplius non esse assumptum, sed ideo usq; illuc permittatur etiam sine corpore sacramenta perspicere spiritalia, quæ sunt dei operationes, qui fecit cœlos & terram, & plasmauit hominem, & posuit in paradiso, speculatores fieri eos qui similiter ut Apostolus ualde sint perfecti in dilectione dei. Et spiritalia itaq; hic fecit, quorū usq; ad tertiū cœlum speculator factus est Apostolus, & inenarrabiles sermones, quos nō licet homini loqui, quoniam sint spiritales, & ipse hic præstat dignis, quemadmodum uult: huius enim est paradisus. Et uere est spiritus dei, sed non animalis Demiurgus, alioquin nunq; spiritalia perfecisset. Si aūt animalis hic, per quem facta sunt spiritalia, referant nobis. Sed neq; enixionē matris suæ, quod semetipsos dicunt, factum esse quid ostēdere habent. Hi enim non tantum aliquid de spiritalibus, sed ne quidem muscam aut culicē, aut tale aliquid, ex his quæ sunt contemptibilia animalia pusilla perficere possunt, præter eam rationem quæ ab initio à deo per seminum demissionem, in his quæ sunt eiusdem generis naturaliter facta sunt atq; fiunt animalia. Sed ne quidem à sola matre factum aliquid dicunt emissum hunc Demiurgum & dominum uniuersæ operationis: Et eum quidē qui sit uniuersæ operationis Demiurgus & dominus animalem esse dicunt, se aūt spiritales, qui nullius operationis fabricatores sunt aut domini, nō solum eorū quæ sunt extra eos, sed ne quidē corporum suorum. Multa denique sæpe secundum corpus patiuntur nolentes. uocantes se spiritales & meliores Demiurgo. Iuste igitur à nobis arguentur porrò & longe diuertisse à ueritate. Si enim per hunc quæ facta sunt fecit saluator, non inferior ipsis sed melior esse ostenditur, quando & horum ipsorum inuenitur factor: nam & ipsi sunt ex his quæ facta sunt. Quomodo itaq; consequens est hos quidē spiritales esse, hunc aūt ipsum per quem & facti sunt, animalem? siue, quod & solum est uerum, quod & per plurima ostēdimus uelut liquidissimis ostensionibus, ipse à semetipso fecit libere, & ex sua potestate, & disposuit & perfecit omnia, & est substantia omniū uoluntas eius: solus hic deus inuenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens, & solus pater condens & faciens omnia, & uisibilia & inuisibilia, & sensibilia & insensata, & cœlestia & terrena, uerbo uirtutis suæ: & omnia aptauit & disposuit sapiētia sua, & omnia capiens, solus autē à nemine capi potest, ipse fabricator, ipse conditor, ipse inuētor, ipse factor, ipse dominus omniū: et neq; præter ipsum, neq; super ipsum, neq; mater quam illi admentiunt, nec deus alter quē Marcion affinxit, nec pleroma xxx æonum, quod uanum ostēsum est,

neque Bythus, nec proarche, neque cœli, nec lumen uirginale, nec Aeon innominabilis, nec in totū quicquā eorū, quæ ab his & ab omnibus hæreticis delirantur, Sed solus unus deus fabricator, hic est qui super omnem principalitatē, & dominationē, & uirtutem, hic pater, hic deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per semetipsum, hoc est, per uerbum & per sapientiā suam cœlum & terram & maria & omnia quæ in eis sunt. Hic iustus, hic bonus, hic est qui formauit hominē, qui plantauit paradisum, qui fabricauit mundū, qui diluuium induxit, qui Noe saluauit. Hic deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, deus uiuorum quem & lex annunciat, quem prophetæ præconiant, quem spiritus reuelat, quem apostoli tradunt, quem ecclesia credidit, hic pater domini nostri Iesu Christi, per uerbum suum, qui est filius eius, per eum reuelatur & manifestatē omnibus, quibus reuelatur. Cognoscūt enim eum hi quibus reuelauerit filius, semper aūt coexistēs filius patri, olim & ab initio semper reuelat patrem & angelis, & archangelis & potestatibus & uirtutibus & hominibus, quibus uult reuelare deus.

Quomodo ea quæ aduersus Valentinum dicuntur, omnem euertunt hæresim. Cap. LVII

DEstructis itaque his qui à Valentino sunt, omnis hæreticorum euersa est multitudo. Quæ enim & quantū aduersus pleroma ipsorū & ad ea quæ extra sunt diximus, ostendentes, quoniam concludetur & circumscribetur pater uniuersorum ab eo, quod extra eum est, si tamen extra eum aliquid sit, & quoniam necesse est multos quidem patres, multa autem pleromata, & multas mundorum fabricationes, ab alijs quidem cœptas ad alteras autem deficientes esse, secundum omnem partem, & uniuersos perseuerantes in suis proprijs, non curiose agere de alijs, in quibus neque participatio neque communio aliqua est eis, & nullum alium omnium esse deum, sed solum esse omnipotentis appellanonem: & aduersus eos qui sunt à Marcione, & Simone, & Menandro, uel qui cunque alij sunt, qui similiter diuidunt eam quæ secundum nos est conditionem, à patre, similiter erit ad eos adaptatum. Quanta autem rursus diximus aduersus eos, qui dicunt, omnia quidem comprehendere patrem uniuersorum, eam autem quæ sit secundum nos cōditionem non ab eo esse factam, sed à uirtute quadam altera, uel ab angelis ignorantibus propatorem in immēsa magnitudine uniuersitatis circumscriptum centri uice, uelut maculam in pallio, ostendentes, quoniam non est uerisimile alium quendam eam quæ secundum nos est, conditionem fecisse, quàm patrem uniuersorū, & aduersus eos, qui sunt à Saturnino & à Basilide & Carpocrate & reliquos gnosticorum, qui eadem similiter dicunt, idem dicetur. Quæ autem de prolationibus dicta sunt & æonibus & deminorationibus, & quēadmodum instabilis mater ipsorum, similiter

Menander inuentor turpitudinis

liter euertit Basilidem, & omnes qui falso cognominantur agnitores, alijs nominibus eadem similiter dicentes: magis autem quàm hi qui ea quæ sunt extra ueritatem transferentes ad characterẽ suæ doctrinæ, & quæcunq; sunt quæ de numeris diximus, aduersus omnes, qui in huiusmodi speciẽ deducunt, quæ sunt ueritatis, dicetur. Et quæcunq; dicta sunt de Demiurgo, ostendentia quod hic solus deus, & pater uniuersorum, & quæcunq; adhuc dicentur in sequentibus libris, aduersus omnes dico hæreticos, eos quidem qui sunt mitiores eorum & humaniores auertens & confundens, ut nõ blasphement suum conditorem & factorem & nutritorem & dominum, neq; de labe & ignorantia genesim eius affingere: feroces autem & horribiles & irrationabiles effugabis à te longe, ne amplius sustineas uerbositates eorum. Super hæc arguentur qui sunt à Simone & Carpocrate, & si qui alij uirtutes operari dicũtur, non in uirtute dei, neq; in ueritate, neq; in beneficijs hominibus facientes ea quæ faciunt, sed in perniciem & errorem per magicas elusiones, & uniuersa fraude plus lædentes, quàm utilitatem præstantes his, qui credũt eis in eo quod seducãt. Nec enim cæcis possunt donare uisum, neq; surdis auditum, neq; omnes dæmonas effugare, præter eos qui ab ipsis immittuntur, si tamen & hoc faciunt: neq; debiles, aut claudos, aut paralyticos curare, uel alia quadam parte corporis uexatos, quemadmodum sæpe euenit fieri secundum corporalem infirmitatem, uel earum quæ à foris accidunt, infirmitatum bonas ualetudines restaurare: tantum absunt ab eo ut mortuum excitent, quemadmodum dominus excitauit & apostoli per orationem, & in fraternitate, sæpissime propter aliquid necessarium ea quæ est in quoquo loco ecclesia uniuersa postulante per ieiunium & supplicationem multam, reuersus est spiritus mortuo, & donatus est homo orationibus sanctorum, ut ne quidem credãt hoc in totum posse fieri, esse autẽ resurrectionẽ à mortuis, agnitionem eius quę ab eis dicitur ueritatis. Quando igitur apud eos quidẽ error & seductio & magica phantasia in speculatu hominũ impie fiat, in ecclesia autem miseratio & misericordia & fraternitas & ueritas ad opitulationem hominum, nõ solum sine mercede & gratis impertiatur, sed & nobis ipsis quæ sunt nostra erogãtibus pro salute hominũ, & ea quibus hi qui curanť indigent sæpissime nõ habẽtes, à nobis accipiũt, uere & per hanc speciẽ arguuntur à diuina substantia & benignitate dei & uirtute spiritali in totum extranei, fraude autẽ uniuersa & ab inspiratione apostatica, & operatiõe dæmoniaca, & phantasmate idololatriæ per omnia repleti, præcursores uere draconis eius, qui per huiusmodi phantasiam abscedere faciet in cauda tertiam partem stellarum, & deijciet eos in terram: quos similiter atq; illum deuitare oportet, & quanto maiore phantasmate operari dicuntur, tanto magis obseruare eos, quasi maiorem ne

quitiæ ſpiritum perceperint. Quapropter etiam ſi obſeruauerit quis eorum diurnam conuerſationis operationem, inueniet unam & eandem eſſe eis cum dæmonijs conuerſationē. & hæc autem quæ eſt erga operationes impia ipſorum ſententia, quæ dicit, oportere eos in omnibus operibus etiā quibuslibet malis fieri, ex domini doctrina diſſoluet: apud quem non ſolum qui mœchatur expellitur, ſed & qui mœchari uult, & non ſolum qui occidit reus erit occiſionis ad damnationē, ſed & qui ira ſcitur ſine cauſa fratri ſuo: qui & non ſolum non odire homines, ſed & inimicos diligere iuſſit, & nō ſolum nō periurare, ſed nec iurare præcepit, & non ſolū male loqui de proximis, ſed ne quidē racha & fatuū dicere aliquem: ſi quo minus reos eſſe huiuſmodi in ignem gehēnæ. & non tantum non percutere, ſed & ipſos percuſſos etiā alteram præſtare maxillam. & non ſolū non abnegare quæ ſunt aliena, ſed etiā ſi ſua auſerantur illis non expoſtulare: & nō ſolum nō lædere proximos, nec facere quid eis malum, ſed & eos qui male tractentur magnanimes eſſe, & benignitatem exercere erga eos, & orare pro eis, uu pœnitentiam agentes ſaluari poſſint, in nullo imitantes nos reliquorum contumeliam & libidinem & ſuperbiam. Quando igitur ille quem iſti magiſtrum & gloriantur, & cum multo meliorem & fortiorem reliquis animā habuiſſe dicunt, cum magna diligentia quædā quidē iuſſit fieri quaſi bona & egregia, quibuſdam aūt abſtinere non ſolum operibus, ſed etiā his cogitationibus quæ ad opera ducunt, quaſi malis & nociuis & nequam, quemadmodum magiſtrum dicentes talem fortiorem & meliorem reliquis, deinde quæ ſunt cō traria eius doctrinæ manifeſte præcipientes, non confunduntur? Et ſiquidē nihil eſſe mali aut rurſus boni, opinione autem ſola humana quædam quidem iniuſta, quædam autem iuſta putarētur, non utiq; dixiſſet dogmatizans, id eſt docens, iuſti autem fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum: iniuſtos autem & qui non faciunt opera iuſtitiæ mittit in ignem æternum, ubi uermis ipſorum non morietur, & ignis non extinguetur.

μακροθύμως quod ueteres aliquando reddunt longanimes, aliquando magnanimes

Conuerſio hæreticorum omnium in his quibus non communicant cum Valentino. Cap. LVIII

ADhuc etiam dicentes oportere eos in omni opere, & in omni conuerſatione fieri, ut ſi fieri poſſit in una uitæ aduētatione omnia perficiētes, ad perfectū tranſgrediant, eorū quidē quæ ſunt ad uirtutē pertinentia & laborioſa & glorioſa & artificialia, quæ etiā ab hominibus bona adprobantur, nequaq; inueniunt conati facere. Si enim oportet per omne opus & per uniuerſam ire operationem, primo quidem oportebat omes ſe diſcere artes, quæcunq; illæ ſiue in ſermonū rationibus ſiue in operibus conſumantur, ſiue per continentiam edocentur & per laborem & meditationem & perſeuerantiam percipiuntur: utputa omnem

ſpeciem

speciem Musicæ & cōputationis & Geometriæ & Astronomiæ,& uniuersa quæ in sermonum rationibus occupantur: adhuc etiam Medicinam uniuersam,& herbarum scientiam,& eas quæ ad salutē humanam sunt elaboratæ,& picturarum & statuarum fabricationem & ærariam artem & marmorariam & similes his. Ab his aūt omnem speciem rusticationis & ueterinariæ & pastoralis & opificum artes, quæ dicuntur pertransire uniuersas artes,& eas quæ erga mare uocant,& corpori studēt, & uenatorias,& militares,& regales,& quotquot sunt, quarum nec decimam millesimā partem in tota uita sua elaborātes discere possunt. & horum quidē nihil conantur addiscere, qui in omni dicant semetipsos oportere fieri opere. ad uoluptates aūt,& libidines, et turpia facta deuer gentes,& à semetipsis iudicati cū sint secundū doctrinā suā: quoniā eis desunt eis quæ prędicta sunt omnia,ad correptionē ignis adibunt. Qui quidē Epicuri philosophiā & Cynicorū indifferentiā æmulātes, non Iesum magistrū, qui nō solū à malis operibus auertit suos discipulos, sed etiā à sermonibus & cogitationibus, quemadmodū ostendimus, Dicentes autē se ex eadem circulatione cum Iesu habere animas,& similes illis esse, aliquando aūt & meliores, ad opera producti, quæ ille ad utilitatem hominum & firmitatē fecit, nihil tale nec simile nec secundū aliquid in comparationem quod uenire possit, perficere inueniūtur. Sed si aliquid faciunt per magicam quemadmodum diximus operati, fraudulenter seducere nituntur insensatos, fructū quidem & utilitatē nullam præstantes, in quos uirtutes perficere se dicunt: adducentes aūt pueros inuestes & oculos deludētes, & phantasmata ostēdentes statim cessantia, & ne quidem stillicidio tēporis perseuerantia, nō Iesu domino nostro, sed Simoni mago similes ostenduntur. Et ex hoc autem quod dominus surrexit à mortuis in tertia die, firmum est,& discipulis se manifestauit,& uidentibus eis receptus est in cœlum, quod ipsi morientes & nō resurgentes nec manifestati, quibus arguūtur in nullo similes habentes Iesu animas. Si autem & dominū per phantasmata huiusmodi fecisse dicunt, ad prophetica reducētes eos, ex ipsis demonstrabimus, omnia sic deo, & prædicta esse,& facta firmissime, & ipsum solum esse filium dei: qua propter & in illius nomine, qui uere illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisq; accepit donum ab eo. Alij enim dæmones excludunt, firmissime & uere, ut etiam sæpissime credant ipsi qui emundati sunt à nequissimis spiritibus,& sint in ecclesia: alij autem & præscientiam habent futurorum, & uisiones & dictiones propheticas. Alij autem laborantes aliqua infirmitate, per manus impositionem curant,& sanos restituunt. Iam enam quemadmodum diximus & mortui resurrexerunt,& perseuerauerunt nobiscum annis multis,& quid aūt? Non

est

χάριν dixit beneficium

est numerum dicere gratiarum quas per uniuersum mundum ecclesia à deo accipiēs, in nomine Christi Iesu crucifixi sub Pontio Pilato per singulos dies in opitulationē gentium perficit, necꝙ seducēs aliquem, nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à deo, gratis & ministrat: nec inuocationibus angelicis faciat aliquid, nec incantationibus, nec aliqua praua curiositate, sed mūde & pure & manifeste orationes dirigētes ad dominum, qui omnia fecit, & nomen domini nostri Iesu Christi in uirtute secundum utilitates hominum, sed nō ad seductionem perfecit. Si itaꝙ & nunc nomen domini nostri Iesu Christi beneficia præstat & curat, firmissime & uere omnes ubiꝙ credentes in eum, sed non Simonis, neꝙ Menandri, nec Carpocratis, nec alterius cuiuscunꝙ, manifestum est quoniam homo factus, conuersatus est cū suo plasmate, uere omnia fecit ex uirtute dei, secūdum placitum patris uniuersorum, quomodo prophetæ prædixerūt. Quæ autem erant hæc, in his quæ sunt ex propheticis ostensionibus narrabuntur.

Ostensio quod non transeant animæ in alia corpora. Cap. LIX

DE corpore autem in corpus transmigrationem ipsorum subuertamus ex eo, quod nihil omnino eorum quæ ante fuerint, meminerint animæ. Si enim ob hoc emittebantur uti in omni erūt operatione, oportebat eas meminisse eorum, quæ ante facta sunt, ut in ea quæ deerant adimplerent, & non circa eadem semper uolutantes continuatim, miserabiliter laborent. Non enim poterat corporis admixtio in totum uniuersam ipsorū quæ ante habita erant, extinguere memoriam & contemplationem, & maxime ad hoc uenientes. Quomodo enim nunc soporato & requiescēte corpore quæcunꝙ anima ipsa apud se uidet, & in phantasmate agit, & horū plura reminiscens communicat cum corpore, & est quando & post plurimum temporis quæcunꝙ per somnium quis uidit, uigilans annūciat: Sic utiꝙ se reminisceretur, & illorum quę antequam in hoc corpus ueniret egit. Si enim hoc quod in breuissimo tempore uisum est, uel in phantasmate conceptum est, & ab ea sola per somniū, postquam cōmixta sit corpori & uniuersum membrum disper sa commemoratur, multo magis illorum reminisceretur in quibus tem poribus tantis, & uniuersa præteritæ uitæ secula immorata est.

Ostensio quod non bibant secundum Platonem obliuionis poculum. Cap. LX

AD hæc Plato uetus ille adueniens, is qui & primus sententiā hanc introduxit, cum excusare non posset, obliuionis induxit poculum, putans se per hoc aporiam huiusmodi effugere, ostensionem quidem nullam faciens, dogmatice autem respondens, quoniam introeuntes animæ in hanc uitam, ab eo qui est super introitum dæmone, priusquā in corpora intrēt, potātur obliuione, & latuit semetipsum in alterā

maiorem

maiorem incidens aporiam. Si enim obliuionis poculum potata est, postea quam ebibitum est, omnium factorum obliterare memoriam, hoc ipsum unde scis ô Plato, cum sit nunc in corpore anima tua, quoniam priusquam in corpus introeat à dæmone potata est obliuionis medicamentū? Si enim dæmonem & poculū & introitū reminisceris, & reliqua oportet cognoscas. Si aūt illa ignoras, neq; dæmon uerus, neq; artificiose compositum obliuionis poculum.

Ostensio quoniam corpus non est obliuio. Ca. LXI

ADuersus aūt eos qui dicunt, ipsum corpus esse obliuionis medicamentū, occurret hoc. Quomodo igit' quodcunq; per semetipsam anima uidet, & in somnijs & secundum cogitationem, mentis intentionem corpore quiescente ipsa reminiscit', & renunciat proximis. Sed ne quidem ea quæ olim agnita sunt, aut per oculos, aut per auditū, meminisset anima in corpore existēs, si esset corpus obliuio: sed simul atq; ab inspectis abesset oculis, auferretur oculus, auferretur utiq; ea, quæ esset de his memoria. Ipsa enim obliuio existens, anima nihil aliud cognoscere poterat nisi solum illud quod in præsenti uidebat. Quō aūt & diuina sciret, et meminisset ipsorum, existens in corpore, quando sit (ut aiunt) ipsum corpus obliuio? Sed & prophetæ ipsi cum essent in terra, quæcunq; spiritaliter secundum uisiones cœlestium uident uel audiunt, ipsi quoq; meminerunt in hominē conuersi, & reliquis annunciant: & non corpus obliuionē efficit animæ eorum quæ spiritaliter uisa sunt, sed anima docet corpus, & participat de spiritali & facta uisione.

Quoniā in corporis cōmunione nō amittit suas uires anima. Ca. LXII

NOn enim est fortius corpus quàm anima, quod quidem ab illa spiratur & uiuificatur & augetur et articulatur, sed anima possidet & principatur corpori. Tantū aūt impeditur à sua uelocitate, quantū corpus participat de eius motione, sed non amittit suam sciētiam. Corpus enim organo simile est, Anima autem artificis rationem obtinet. Quemadmodum itaq; artifex uelociter quidem operationem secundum se ad inuenit, in organo aūt tardius illam perficit, propter rei subiectæ immobilitatē, & illius mentis uelocitas admixta tarditati organi tēperatā perficit operationē, Sic & anima participans suo corpori, modicū quidem impeditur, admixta uelocitate eius in corporis tarditate, non amittit autem in totum suas uirtutes: sed quasi uitam participās corporis, ipsa uiuere nō cessat, sic & de reliquis ei cōmunicans, neq; sciētiā ipsorum perdit, neq; memoriam inspectorum.

Ostensio quod unusquisque nostrum suam habeat animam sicut & suum corpus. Cap. LXIII

SI itaq; nullius præteritorum meminit, sed existentium scientiam hic percipit, non igitur in alijs corporibus fuit aliquādo, neq; egit, quæ ne

ne quidem agnoscit, neque nouit, quæ quidē neque uidit, sed quemadmodum unusquisque nostrū suum corpus per artē dei sumit, sic & suam habet animā. Neque enim sic pauper, neque indigēs deus, ut nō unicuique corpori propriam donaret animam, quemadmodū & proprium characterem. Et ideo adimpleto numero, quem ipse apud se ante definit, omnes quicunque sunt descripti in uitam resurgent, sua corpora & suas habētes animas, & suos spiritus, in quibus placuerūt deo. Qui autē pœna sunt digni, abibūt in eam & ipsi suas habētes animas, & sua corpora, in quibus abstiterunt à dei bonitate: & cessabunt utrique iam generare & generari, & ducere uxorē, & nubere, ut cōmensurata multitudo ante præfinita deo, generis humani perfectorum cōpago siue aptatio conseruet patris. Plenissime autem dominus docuit, non solum perseuerare, non de corpore in corpus transgrediētes animas, sed & characterem corporis, in quo etiam adaptantur, custodire eundem, & meminisse eas operum quæ egerunt hic, & à quibus cessauerūt, in enarratione quæ scribitur de diuite & de Lazaro eo qui refrigerabatur in sinu Abrahæ: in qua ait, diuitem cognoscere Lazarum post mortem, & Abraham autē similiter, & manere in suo ordine unumquenque ipsorum, & postulare mitti ei ad opem ferendam Lazarum, cui ne quidem de mensæ suę micis cōmunicabat: & de Abrahæ responso, qui non tantum ea quæ secundum se, sed & quæ secundum diuitem essent, sciebat, & præcipiebat Moysi assentire & prophetis eos, qui non uellent peruenire in illū locum pœnæ, & recipientes præconium eius qui resurgeret à mortuis.

Quomodo perseuerant animæ corporis habentes figuras. Cap. LXIIII

PEr hæc enim manifestissime declaratum est & perseuerare animas, & non de corpore in corpus trāsire, & habere hominis figuram, ut etiam cognoscantur, & meminerint eorum quæ sint hic, & propheticum quoque adesse Abrahæ, & dignam habitationem unamquanque gentem percipere, etiam ante iudicium.

Quomodo animæ cum sint generabiles in futurum incorruptibiles perseuerant. Cap. LXV

SI qui aūt hoc in loco dicant, nō posse animas eas, quę paulo ante esse cœperint in multū tēporis perseuerare, sed oportere eas aut innascibiles esse, ut sint immortales: uel si generationis initiū acceperint, cū ipso corpore mori: discant quoniam sine initio & sine fine uere & semper idem eodē modo se habēs solus est deus, qui est omniū dominus: quæ aūt sunt ab illo omnia, quæcūque facta sunt & fiunt, initiū quidem suum accipiunt generationis, & per hoc inferiora sunt ab eo qui ea fecit, quoniam nō sunt ingenita: perseuerant aūt & extendūtur in longitudinem seculorum, secundum uoluntatem factoris dei, ita ut sic initio fierēt, & postea ut sint eis donat. Quemadmodū enim cœlū quod est super nos firma-

firmamentū,& sol & luna,& reliquæ stellæ,& omnia ornamenta ipsorum,cū ante non essent,facta sunt, & multa tēpora perseuerāt, secundū uoluntatem dei: sic & de animabus, & de spiritibus, & omnino de omnibus his quæ facta sunt cogitans quis, minime peccauit, quando omnia quæ facta sunt initiū quidem facturæ suæ habeant, perseuerant aūt quoadusq; ea deus & esse & perseuerare uoluerit. Testatur pro his sententijs etiam propheticus spiritus,dicens: Quoniam ipse dixit,& facta sunt,ipse mandauit & creata sunt,statuit ea in seculum seculi. Et iterum de saluando homine,sic ait: Vitā petijt à te,& tribuisti ei longitudinem dierum in seculū seculi:tanq; patre omniū donāte,& in seculū seculi per seuerantiā his qui salui fiunt. Nō enim ex nobis , neq; ex nostra natura uita est,sed secundū gratiā dei datur. Et ideo qui seruauerit datū uitæ,& gratias egerit ei qui præstitit,accipiet & in seculū seculi longitudinē dierum. Qui aūt abiecerit eā,& ingratus extiterit factori, ob hoc quod factus est,& non cognouerit eū qui præstat, ipse se priuat in seculū seculi perseuerātia. Et ideo dominus dicebat ingratis existētibus in eū: Si in modico fideles nō fuistis,quod magnū est quis dabit uobis: significans nobis,quoniā qui in modica tēporali uita ingrati exiterūt ei,qui eā præstitit, iuste nō percipient ab eo in seculū seculi longitudinē dierum. Sicut aūt corpus animale ipsum quidem nō est anima, participat aūt anima,quoadusq; deus uult:sic & anima ipsa quidē non est uita, participauit aūt à deo sibi præstitā uitam.unde & propheticus sermo, Protoplastos,ait,factus est in animā uiuā:docens nos, quoniā secundū participationem uitæ uiuens facta est anima, ita ut separatim quidē anima intelligatur, separatim aūt quæ erga eam est uita. Deo itaq; & uitam, & perpetuam perseuerantiam donante, capit & animas primū non existentes, dehinc perseuerare, cum eas deus & esse & subsistere uoluerit. Principari enim debet in omnibus, & dominari uoluntas dei, reliqua aūt omnia huic cedere & subdita esse,& in seruitium dedita. Et de factura quidem, & perseuerantia animæ hucusq; dictum sit.

Euersio Basilidis cœlorum fabricationis. Cap. LXVI

Basilides aūt & ipse super hæc quæ dicta sunt coget dicere secundū suā regulā,nō solū ccclxv secundū successionē alios ab alijs factos, sed immēsam quandam & innumerabilē multitudinē cœlorū semper factam, & fieri, & futurū ut fiant, & nunq; deficere huiusmodi fabricā cœlorū. Si enim ex defluxu prioris secūdū factū cœlū ad illius speciem, & ad secundū, tertiū, & similiter omes reliqui subsequētes, & de huius quod secundū nos est, quod & nouissimū uocāt, necesse est ex defluxu aliud factū simile sibi,& ex illo iterū aliud:& nunq; deficere, neq; defluxus eorum,qui iam facti sunt,neq; facturas seculorū,sed in immensum, & non in præfinitum numerum cœlorum incidere.

Ostensio quoniam prophetæ non à uarijs dijs fecerint prophetationes, sed ab uno & eodem, & expositio Hebraicorum nominum eorum quæ in prophetis posita sunt. Cap. LXVII

ET reliqui aũt qui falso nomine gnostici dicuntur, qui prophetas ex diuersis dijs prophetias fecisse dicũt, facile destruent ex hoc, quod omnes prophetæ unum deum & dominũ prædicauerunt, & ipsum factorem cœli & terræ, & omniũ quæ in eis sunt, & quod aduentum filij eius significauerint, secundũ quod ex ipsis demonstrauimus scripturis in libris cõsequentibus. Si aũt quidem, secundum Hebræam linguam diuersæ dictiones positas in scripturis opponant, quale est Sabaoth, & Eloæ, & Adonai, & alia quæcunq; sunt talia, ex his ostendere laborantes diuersas uirtutes atq; deos, discant quoniã unius & ipsius significationes & nũcupationes sunt omnia huiusmodi. Quod enĩ dicitur Eloæ secundũ Iudaicam uocẽ, deum significat & Eloæ uerum, & elloeuth, secundum Hebraicã linguã hoc quod cõtinet omnia significat. Quod aũt ait Adonae aliquãdo quidẽ nominabile & admirabile significat, aliquãdo aũt duplicata litera delta cum aspiratione, utputa addonei præfinientem & separantem terrã ab aqua, nec postea insurgere in eam. Similiter aũt & Sabaoth per ω quidẽ Græca in syllaba nouissima scribitur, uoluntarium significat, per o aũt Græca, ut à Sabaoth primũ cœlum manifestat. Eodem modo & Iaoth extensa cum aspiratione nouissima syllaba, mensurã præfinitã manifestat, cũ aũt per o Græca corripitur, utputa Iaoth, cũ qui dat fugam malorũ significat, & cætera omia unius eiusdemq; nuncupationis sunt, sicut secundũ Latinitatẽ dominus uirtutũ, & pater omniũ & deus omnipotẽs, & altissimus, & dominus cœlorũ, & creator & fabricator, & similia his, nõ alterius atq; alterius hæ sunt, sed unius eiusdẽq; nuncupatiões, & pronomina, per quæ unus deus & pater ostenditur, qui cõtinet omnia, & omnib. ut sint præstãs. Quoniã aũt dictis nostris cõsonat prædicatio apostolorũ, & domini magisteriũ & prophetarũ annunciatio, & apostolorũ dictatio, et legislationis ministratio, unum eundemq; omniũ deum patrẽ laudantiũ, & non aliũ atq; alium, neq; ex diuersis dijs aut uirtutibus substãtiã habentẽ, sed ex uno & eodem patre, omnia qui tamẽ aptat secundũ subiacentiã, naturã & dispositionẽ et neq; ab angelis, neq; ab alia quadã uirtute, sed à solo deo patre uisibilia atq; inuisibilia, & omnia omnino; quæcunq; facta sunt, arbitror quidẽ sufficienter ostensa, & per hæc tanta uno ostenso deo patre factore omniũ. Sed ne putemur fugere illam, quæ ex scripturis dominicis est probationẽ ipsis scripturis multo manifestius & clarius hoc ipsum prædicãtibus, his tamẽ qui nõ praue intendũt eis, propriũ librũ qui sequitur has scripturas reddẽtes, ex scripturis diuinis probationes apponemus in medio omnibus amantibus ueritatem.

CAPITVLA TERTII LIBRI, ET PRIMO PRAEFATIO QVAEDAM.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI IN III. LIBRVM SANCTI IRENAEI.

Idetur hoc uir ſanctiſsimus Irenæus ſtudio cauiſſe ne ſcholijs aut argumentis foret opus, adeo diligenter in titulis capitum rei ſummam colligit, & ſingulos libros præloquens recenſet ordine, quæ dixerit libro ſuperiore, proponens quæ proximo dicturus eſt. Si quis tamẽ de his copioſius auebit cognoſcere, legat quinq; Tertulliani libros aduerſus Marcionẽ, in quibus Irenæum imitatur. Sunt aũt minutula quæ annotauimus, eaq; pauca. cap. 38. recitat ex Geneſi: Et ipſe conteret caput tuũ, ut ipſe non referatur ad mulierẽ, ſed ad ſemen mulieris qui eſt Chriſtus. Cap. 21. dicit filiũ hominis cõmixtum uerbo dei, pio quidẽ ſenſu, ſed uerbo quod nunc auerſantur theologorũ aures, quum à permiſcendi miſcendiq; uocabulis non abhorruerit Auguſtinus epiſt. tertia: tametſi quod Auguſtinus dixit durius eſt dicto Irenæi. Ait enĩ, quomodo deus homini permixtus ſit, Irenæus dicit hominẽ deo cõmixtum. Solum autẽ uniendi uerbũ nunc placet ſcholis, quum nulla uox ſit magis impia, niſi benigne interpretemur. Hæc ob eos cõmemoro, qui miras cõcitant tragœdias ob uoculas quarum emphaſim interdum non intelligunt. Eodẽ in loco ſanctus Irenæus dicit Chriſtum iuxta humanam naturam adoptatum, ut fieret filius dei, uerba eius ſic habent, Et qui filius dei eſt, filius hominis factus eſt, commixtus uerbo dei, ut adoptionẽ percipiens fiat filius dei. Ca. 12. referens locum ex Actis Apoſtolicis 25. quum ponat idolothyta, ſanguinem & fornicationẽ, ſuffocatorum non meminit, & ni fallor, alicubi ſic refert Ambroſius. reliqua minutiora ſunt, quàm ut operæpretium ſit commemorare.

PRAEFATIO IN TERTIVM LIBRVM D. IRENAEI de quatuor Hæresibus.

Tu quidem dilectissime præceperas nobis ut eas quæ à Valentino sunt sententias absconditas, ut ipsi putant, in manifestum proderem, & ostenderẽ uarietatẽ ipsorum & sermonẽ destruentẽ eos inferrem: aggressi sumus autem nos arguentes eos à Simone patre omnium hæreticorum, & doctrinas & successiones manifestare, & omnibus eis contra dicere: propter quod cum sit unius operis traductio eorũ & destructio in multis, misimus tibi libros ex quibus primus quidẽ omniũ illorũ sententias continet, & consuetudines, & characteres ostendit conuersationis eorũ. In secundo uero destructa & euersa sunt, quæ ab ipsis male docentur, & nudata & ostensa sunt talia, qualia & sunt. In hoc autẽ tertio ex scripturis inferemus ostẽsiones, ut nihil tibi ex his quæ præceperas, desit à nobis, sed & præterq̃ opinabaris ad arguendum & euertẽdum eos, qui quolibet modo male docent, occasiones à nobis accipias. Quæ enim est in deo charitas, diues & sine inuidia existens, plura donat, q̃ postulet quis ab ea. Memento igitur eorum, quæ diximus in prioribus duobus libris, & hæc illis adiungens, plenissimam habebis à nobis aduersus omnes hæreticos contradictionem, & fiducialiter ac instantissime resistes eis, pro sola uera ac uiuifica fide, quam ab apostolis ecclesia percepit, & distribuit filijs suis. Et enim dominus omnium dedit apostolis suis potestatem Euangelij, per quos & ueritatem, hoc est, dei filij doctrinã cognouimus, quibus & dixit dominus, Qui uos audit, me audit, & qui uos contemnit, me contemnit, & eum qui me misit.

A QVIBVS ET QVEM ADMODVM EVANGELIVM ACCEPERIT ECCLESIA. CAPVT I

Non enim per alios dispositionem salutis nostræ cognouimus, quàm per eos, per quos Euangeliũ peruenit ad nos, quod quidem tunc præconiauerunt, postea uero per dei uoluntatem in scripturis nobis tradiderũt fundamentum & columnam fidei nostræ futurum. Nec enim fas est dicere, quoniam ante prædicauerunt, quàm perfectam haberent agnitionem, sicut quidam audent dicere, gloriantes emendatores se esse apostolorum. Postea enim quàm surrexit dominus noster

ster à mortuis, & induti sunt superueniẽte spiritu sancto uirtutẽ ex alto, de omnibus adimpleti sunt, & habuerunt pefectã agnitionem, exierũt in fines terræ, ea quæ à deo nobis bona sunt euangelizantes, & cœlestẽ pacem hominibus annunciãtes. qui quidem & omnes pariter & singu-
Euangelistæ li eorũ habentes euangeliũ dei, Ita Matthæus in Hebræis ipsorũ lingua scripturam ædidit euangelij, cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent ecclesiã. Post uero horum excessum Marcus discipulus & interpres Petri, & ipse quæ annũciata erant, præscripta nobis tradidit. Postea & Ioannes discipulus domini, qui & supra pectus eius recumbebat, & ipse ædidit euãgelium Ephesi Asiæ cõmorans. Et omnes isti unũ deum factorẽ cœli & terræ à lege et prophetis annunciatũ, & unum Christũ filiũ dei tradiderunt nobis: quibus si quis nõ assentit, spernit quidẽ participes domini, spernit aũt & ipsum Christũ dominũ, sper-
αὐτοκατάκριτος nit uero & patrem, & est à semetipso damnatus, resistens & repugnans saluti suæ, quod faciunt omnes hæretici.

Quod neq; scripturis, neq; traditionibus obsequantur hæretici. Cap. II

CVm enim ex scripturis arguuntur in accusatiõẽ cõuertuntur ipsarum scripturarũ, quasi nõ recte habeant, neq; sint ex autoritate, & quia uarie sint dictæ, & quia non possit ex his inueniri ueritas ab his, qui nesciãt traditionẽ. Non enim per literas traditã illam, sed per uiuam uocem, ob quam causam & Paulum dixisse: Sapientiam aũt loquimur inter perfectos, sapientiã aũt non mundi huius. Et hanc sapientiã unusquisq; eorum esse dicit, quam à semetipso adinuenit fictiõẽ uidelicet, ut digne secundum eos sit ueritas aliquando quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho, deinde in Basilide: fuit aũt in illo, qui contra disputat, qui nihil salutare loqui potuit, unusquisq; ipsorũ omni modo peruersus, semetipsum regulã ueritatis de-
Autoritas pontificum prauans, prædicare non confunditur. Cum aũt ad eam iterũ traditionẽ, quæ est ab apostolis, quæ per successiones presbyterorũ in ecclesiis custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni: dicũt se nõ solum presbyteris, sed etiã apostolis existẽtes sapiẽtiores, syncerã inuenisse ueritatem: apostolos aũt admiscuisse ea quæ sunt legalia saluatoris uerbis, & non solum apostolos, sed ipsum dominũ modo quidẽ à Demiurgo, modo aũt à medietate, interdum autem à summitate fecisse sermones: se uero indubitate, & incõtaminate & syncere absconditũ scire mysteriũ. quod quidem impudẽtissime est blasphemare suũ factorẽ. Euenit itaq; neq; scripturis iam neq; traditioni cõsentire eos. Aduersus tales certamen nobis est ô dilectissime, more serpentũ lubrici undiq; fingere conãtes. Quapropter undiq; resistendum est illis, si quos ex his retusione cõfundentes ad conuersionẽ ueritatis adducere possimus. Etenim si non facile

facile est ab errore apprehensam resipiscere animam, sed nõ omnimodo impossibile est errorem effugere apposita ueritate.

De apostolorum traditione, uel ab apostolis in ecclesiis episcopo rum successione. Cap. III

TRaditionem itaq; apostolorũ in toto mũdo manifestatã in ecclesia adest perspicere omnibus, qui uera uelint audire, & habemus annumerare eos, q ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, & successores eorũ usq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerunt, quale ab his deliratur. Etenim si recõdita mysteria scissent apostoli, quæ seorsim & latenter ab reliquis perfectos docebant, his uel maxime traderẽt ea, quibus etiã ipsas ecclesias cõmittebant. ualde enim perfectos & irreprehensibiles, in omnibus eos uolebant esse, quos & successores relinquebant suum ipsorum locum magisterῆ tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis aũt summa calamitas. Sed quoniam ualde longum est, in hoc tali uolumine omnium ecclesiarũ enumerare successiones, maximæ & antiquissimæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ & cõstitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab apostolis traditionẽ, et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporũ peruenientem usq; ad nos, indicantes cõfundimus omnes eos, qui quoquo modo uel per sui placentiam malam, uel uanã gloriã, uel per cæcitatem & malam sententiã præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorem principalitatẽ, necesse est omnẽ conuenire ecclesiã, hoc est, eos qui sunt undiq; fideles, in qua semper ab his qui sunt undiq;, conseruata est ea quæ est ab apostolis traditio. Fundantes igitur & instruẽtes beati apostoli ecclesiam, Lino episcoparũ administrandæ ecclesiæ tradiderũt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit aũt ei Anacletus post eum tertio loco ab apostolis episcopatũ sortitur Clemens, qui & uidit ipsos apostolos, & cõtulit cum eis, cum adhuc insonantẽ prædicationẽ apostolorum & traditionẽ ante oculos haberet. Non solus enim, adhuc multi supererant tunc ab apostolis docti. Sub hoc igitur Clemẽte dissẽsione nõ modica inter eos qui Corinthi essent, fratres facta, scripsit quæ est Romæ ecclesia potẽtissimas literas Corinthiis, ad pacẽ eos cõgregãs, & reparans fidem eorũ, & annuntians quam in recenti ab apostolis receperant traditionẽ, annunciantẽ unum deum omnipotentẽ, factorem cæli et terræ, plasmatorẽ hominis. qui induxerit cataclysmũ, & aduocauerit Abrahã, qui eduxerit populũ de terra Aegypti, qui colloquutus sit Moysi, qui legẽ disposuerit, et prophetas miserit, qui ignẽ præparauerit diabolo & angelis eius. Hunc patrem domini nostri Iesu Christi ab ecclesiis annũciari, ex ipsa scriptura qui uelint, discere possunt, & apostolicã ecclesiæ traditionẽ intelligere,

Romana ecclesia

Linus

cum sit uetustior epistola his, qui nunc falso docēt, & alterū deum super Demiurgum, & factorē horum omnium quę sunt cōmentiuntur. Huic
Euaristus aūt Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab apostolis cōstitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiā gloriosissime martyriū fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quē Anicetus. Cum aūt successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatū ab apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab apostolis in ecclesia traditio, & ueritatis præconatio peruenit usq; ad nos. Et est plenissima hæc ostēsio, unā & eandē uiuificatricē fidē esse, quæ in ecclesia ab apostolis usq; nūc sit cōseruata, & tra
Polycarpus dita in ueritate. Et Polycarpus aūt non solū ab apostolis edoctus, & cōuersatus cū multis ex eis, qui dominū nostrū uiderūt, sed etiā ab apost. in Asia, in ea quæ est Smyrnis ecclesia cōstitutus episcopus, quē et nos uidimus in prima nostra ætate, multū enim perseuerauerat, & ualde senex gloriosissime & nobilissime martyriū faciens exiuit de hac uita. Hic docuit semper, quæ ab apostolis didicerat, quæ et ecclesię tradidit, & sola sunt uera. Et testimoniū his perhibent quæ sunt in Asia ecclesiæ oēs, & qui usq; adhuc successerunt Polycarpo, qui uir multo maioris autoritatis testis, & fidelioris ueritatis est testis, q̄ Valentinus & Marcion, & reliqui qui sunt peruersæ sententiæ. Is enim est qui sub Aniceto cū adueniisset in urbem, multos ex his quos prædiximus, hæreticos cōuertit in ecclesiā dei, unam & solam hanc ueritatē annuncians ab apostolis percepisse se, quam & ecclesię tradidit. Et sunt qui audierūt eum dicentē, quoniam Ioannes domini discipulus in Epheso iens lauari, cum uidisset intus Cerinthum, exilierit de balneo nō lotus, dicēs, quod timeat, ne balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus ueritatis. Et ipse aūt Polycarpus, Marcioni aliquādo occurrēti sibi & dicēti, Cognosce nos, respōdit, Cognosco te primogenitū satanæ. Tantū apostoli, & horū discipuli habuerunt timorē, ut neq; uerbotenus cōmunicarēt alicui eorū, qui adulterauerant ueritatem, quemadmodū & Paulus ait: Hæreticum autem hominem post unam correptionem deuita, sciens quoniam peruersus est qui est talis, & à semetipso damnatus. Est autem & epistola Polycarpi ad Philippēses scripta perfectissima, ex qua & characterem fidei eius, & prædicationem ueritatis, qui uolunt & curam habent suæ salutis, possunt discere. Sed & quæ est Ephesi ecclesia à Paulo quidē fundata, Ioanne autem permanente apud eos usq; ad Traiani tempora, testis est uerus apostolorum traditionis.

Testificatio eorū, qui apostolos uiderūt, de prędicatiōe ueritatis. Ca. IIII

Tantæ igitur ostēsiones cum sint hæc nō oporter adhuc quærere apud alios ueritatē, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli quasi in depositoriū diues, plenissime in ea contulerint omnia, quæ sint

ueritatis

ueritatis, uti omnis quicunq; uelit, sumat ex ea potum uitę. Hęc est enim uitę introitus, omnes aūt reliqui fures sunt & latrones, propter quod oportet deuitare quidem illos, quę aūt sunt ecclesię, cū magna diligentia diligere & apprehendere ueritatis traditionē. Quid enim & si qui de aliqua modica quęstiōe disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conuersati sunt, & ab eis de pręsenti quęstione sumere quod certū & re liquidū est. Quid autem si neq; apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus cōmittebant ecclesias, cui ordinationi assentiunt multę gentes Barbarorū, eorū qui in Christū credunt, sine charactere uel atramēto scriptā habentes per spiritum in cordibus suis salutē, & ueterem traditionē diligenter custodientes, in unū deum credētes fabricatorē cœli & terrę, & omniū quę in eis sunt, per Christū Iesum dei filiū. Qui propter eminētissimam erga figmentū suum dilectionē, eam quę esset ex uirgine, generationē sustinuit, ipse per se hominē adunans deo, & passus sub Pontio Pilato, & resurgens, & in claritate receptus in gloria, uēturus saluator eorū qui saluantur, & iudex eorū qui iudicantur, & mittens in ignē ęternū transfiguratores ueritatis, & contēptores patris sui, & aduētus eius. Hanc fidē qui sine literis crediderūt, quantū ad sermonē nostrum barbari sunt, Quantum aūt ad sentētiam, & consuetudinē & cōuersatione, propter fidem, perq; sapientissimi sunt, & placent deo, cōuersantes in omni iustitia & castitate & sapientia. Quibus si aliquis annunciauerit ea, quę ab hęreticis adinuēta sunt, proprio sermone eorū colloquens, statim concludentes aures, longo longius fugient, ne audire quidē sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam ueterē apostolorum traditionē, ne in cōceptionem quidem mentis admittunt, quodcunq; eorum portentiloquium est: neq; enim congregatio fuit apud eos, neq; doctrina instituta. Ante Valentinum enim nō fuerunt qui sunt à Valentino, neq; ante Marcionem erant, qui sunt à Marcione, neq; omnino erant aliqui sensus maligni, quos supra enumerauimus, anteq; initiatores & inuentores peruersitatis eorū fierent. Valentinus enim uenit Romam sub Hygino, increuit uero sub Pio, et prorogauit tēpus usq; ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionem, & hic sub Hygino, qui fuit octauus episcopus, sępe in ecclesiā ueniens, & exomologesin faciēs sic consumauit, modo quidē latenter docens, modo uero exomologesin faciens, modo uero ab aliquibus traductus, in his quę docebat male, & abstentus estā religiosorū hominū cōuentu. Marcion aūt illi succedens inualuit sub Aniceto, decimū locum episcopatus cōtinēte. Reliqui uero qui uocantur gnostici à Menandro Simonis discipulo, quēadmodū ostendimus, accipiētes initia unusquisq; eorū, cuius participatus est sententię,

eius

eius & pater, & antistes apparuit. Omnes autẽ hi multo posterius mediantibus iam ecclesiæ temporibus in surrexerũt in suam Apostasiam.

Ostensio quod & dominus & apostoli in ueritate ædiderint doctrinã, & non secundum audientium opinionem. Cap. V

TRaditione igitur quæ est ab Apostolis, sic se habente in ecclesia, & permanente apud nos, reuertamur ad eam quæ est ex scripturis ostensionem, eorũ qui & Euangelium conscripserunt apostolorũ, ex qui bus cõscripserunt de deo sententiã, ostendentes quoniã dominus noster Iesus Christus ueritas est, & mendaciũ in eo nõ est, quẽadmodum & Dauid eam quæ est ex uirgine generationem eius, & eam quæ est ex mortuis resurrectionem prophetãs ait, Veritas de terra orta est. Et apostoli autem discipuli ueritatis existentes, extra omne mendacium sunt: non enim communicat mendacium ueritati, sicut non cõmunicant tenebræ luci, sed præsentia alterius excludit alterum. Veritas ergo dominus noster existens, non mentiebatur, & quẽ sciebat labis esse fructum, non utiq; deum confiteretur, & deum omniũ, & summũ regem, & patrem suũ, perfectus imperfectum, spiritalis animalẽ, is qui in pleromate esset, eum qui extra pleroma: neq; discipuli eius alium quendam deũ nominarent, aut dominũ uocarent, præter eum qui uere deus & dominus omniũ: quemadmodum dicũt hi qui sunt uanissimi sophistæ, quoniam apostoli cum hypocrisi fecerunt doctrinam, secundũ audientium capacitatem, & responsiones secundum interrogantiũ suspiciones, cæcis cæca confabulantes, secundum cæcitatem ipsorum, languẽtibus autem secundũ languores ipsorũ, & errantibus secundũ errorẽ eorum, & putantibus Demiurgũ solum esse deum, hunc annũtiasse. His uero qui innominabilem patrẽ capiunt per parabolas & ænigmata inenarrabile fecisse mysteriũ, uti non quẽadmodum habet ipsa ueritas, sed & in hypocrisi, & quẽadmodũ capiebat unusquisq; dominũ & apostolos ædidisse magisteriũ. Hoc autem non est sanantium nec uiuificantium, sed magis grauantium, & augentiũ ignorantiam ipsorum: & multo uerior hic lex inuenitur, maledictũ dicens omnem qui in errorem mittat cæcum in uia. Qui enim ad inuentionẽ missi erant errantium apostoli, & ad uisionem eorum qui non uidebant, & ad medicinã languentiũ, utiq; non secundum præsentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum ueritatis manifestationem. Nec enim quilibet homines recte facient, si cæcos iamiamq; per præcipitiũ ferri incipientes adhortentur insistere illi periculosissimæ uiæ, quasi uere rectæ, & quasi bene peruenturi sint. Quis aũt medicus uolens curare ægrotum, faciet secundũ cõcupiscentias ægrotãtis, & nõ secundũ quod aptũ est medicinæ? Quoniã autem dominus medicus uenit eorũ, qui se male habet, ipse testificatur dicens: nõ est opus sanis medicus, sed male habentibus, Non ueni uocare iustos

iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiã. Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? & quõ peccatores pœnitentiam agent, utrum perſeuerantes in eiſdem ipſis? An è contrario magnam cõmutationẽ & trãſgreſsionem prioris conuerſationis accipientes, per quam & ægritudinem non modicam, & multa peccata ſibimetipſis importauerũt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionem uacuatur, agnitionem uero faciebat dominus ſuis diſcipulis, per quã & curabat laborantes, & peccatores à peccato cohercebat. Non igitur iam ſecundũ priſtinam opinionẽ loquebatur eis, neq; ſecundũ ſuſpicionem interrogantium reſpõdebat eis, ſed ſecundũ doctrinã ſalutarem, & ſine hypocriſi, & ſine acceptatione. Quod etiam ex domini ſermonibus oſtenditur, qui quidẽ his qui erant ex circũciſione oſtendebat filiũ dei eum, qui per prophetas prædictus fuerat Chriſtũ, hoc eſt, ſemetipſum manifeſtabat, qui libertatem hominibus reſtaurauerit, & attribuerit incorruptelæ hæreditatem. Gentes aũt iterum docebant apoſtoli, ut relinquerent uana ligna & lapides, quæ ſuſpicabantur eſſe deos, & uerũ colerent deum, qui cõſtituiſſet & feciſſet omne humanum genus, & per conditionẽ ſuam aleret & augeret, & conſtabiliter eis eſſe præſtaret: et ut expectarent filium eius Ieſum Chriſtũ, qui redemit nos de Apoſtaſia ſanguine ſuo, ad hoc, ut eſſemus & nos populus ſanctificatus, de cœlis deſcenſurus in uirtute patris, qui & iudicium omnium facturus eſt, & ea quæ à deo ſunt bona donaturus his, qui ſeruauerint præcepta eius. Hic in nouiſsimis tẽporibus apparẽs lapis ſummus angularis, in unum collegit & uniuit eos qui longe, & eos qui prope, hoc eſt, circumciſionem & præputium, dilatans Iaphet, conſtituens eum in domo Sem.

Oſtenſio quod in ſcripturis nemo alius deus nominatur, nec dominus nuncupatur, niſi ſolus uerus deus pater omniũ & uerbum eius. Cap. VI

NEc igitur dominus, neq; ſpiritus ſanctus, neq; apoſtoli eũ qui nõ eſſet deus definitiue & abſolute deũ nominaſſent aliquando, niſi eſſet uerus deus, neq; dominũ appellaſſent aliquem ex ſua perſona, niſi qui dominatur omniũ deum patrẽ & filium eius, qui dominiũ accepit à patre ſuo omnis cõditionis, quemadmodũ habet illud: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Quoadusq; ponã inimicos tuos ſcabellum pedũ tuorũ. Patrem enim filio collocutũ oſtendit, qui & dedit ei hæreditatem gentiũ, & ſubiecit ei omnes inimicos. Vere igitur cum pater ſit dominus, & filius uere ſit dominus, merito ſpiritus ſanctus domini appellatione ſignauit eos. Et iterũ in euerſione Sodomitarũ ſcriptura ait: Et pluit dominus ſuper Sodomam & Gomorram ignẽ & ſulphur à domino de cœlo. Filium enim hic ſignificat, qui & Abrahæ colloquutus ſit, à patre accepiſſe poteſtatem ad iudicandum Sodomitas propter iniquitatem eorum. Similiter habet illud: Sedes tua deus in æternum,

uirga directionis, uirga regni tui, Dilexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ, propterea unxit te deus, deus tuus. Vtrosq; enim dei appellatione significauit spiritus, & eum qui ungitur filiũ, & eum qui ungit, id est patrem. Et iterum: Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autẽ deos discernit: de patre & filio, & de his qui adoptionẽ perceperũt dicit. Hi autem sunt ecclesia: hæc enim est synagoga dei, quam deus, hoc est, filius ipse per semetipsum collegit. De quo iterum dicit, Deus deorum dominus loquutus est, & uocauit terrã. Quis deus? de quo dixit: Deus manifeste ueniet, deus noster, & nõ silebit: hoc est filius, qui secundũ manifestationẽ hominibus aduenit, qui dicit palàm: Apparui his qui me non quærunt. Quorũ autẽ deorũ? quibus dicit: Ego dixi, dŋ estis, & filŋ altissimi omnes. Hi scilicet qui adoptionis gratiã adepti sunt, per quã clamamus Abba pater. Nemo igitur alius, quẽadmodũ prædixi, deus nominatur, aut dominus appellatur, nisi qui est omniũ deus & dominus, qui & Moysi dixit: Ego sum, qui sum, & sic dices filŋs Israel, Qui est, misit me ad uos: & huius filius Iesus Christus dominus noster, qui filios dei facit credẽtes in nomẽ suũ. Descẽdit, inquit, eripere populũ hũc: Ipse est enim qui descẽdit & ascẽdit propter salutẽ hominũ. Per filiũ itaq; qui est in patre, & habet in se patrẽ, his quibus est manifestatus, patre testimoniũ præbente filio, & filio annunciante patrẽ. Quẽadmodum & Esaias ait: Et ego, inquit, testis, dicit dominus deus, & puer quẽ elegi, uti cognoscatis, & credatis, & intelligatis quoniã ego sum. Cum autem eos, qui nõ sunt dŋ nominat, non in totũ, quẽmadmodũ prædixi, scriptura ostendit illos deos, sed cũ aliquo additamento & significatione, per quã ostenduntur nõ esse dŋ. Quẽadmodum apud Dauid, dŋ gentiũ idola dæmoniorũ: & deos alienos nõ sectabimini. Ex hoc ẽm quod dicit dŋ gentiũ, gentes aũt uerbũ domini nesciunt, & alienos deos nominans eos, abstulit quod sint dŋ. A sua autẽ persona quod est, dicit de ipsis: sunt ẽm idola, inquit, dæmoniorũ. Et Esaias, Confundant omnes qui blasphemant deũ, & sculpunt inutilia, & ego testis, dicit dominus. abstulit quod sint dŋ, solo aũt utitur nomine, ad hoc ut sciamus de quo dicit. Hoc aũt ipsum & Hieremias: Dŋ, inquit, qui nõ fecerunt cœlũ & terrã pereant de terra, quæ est sub cœlo. Ex eo ẽm quod perditionẽ eorum adiecit, ostendit nõ esse deos eos. Et Helias aũt conuocato uniuerso Israel in Carmelum montẽ, uolens eos ab idololatria auertere, ait eis. Quousq; claudicabitis uos in ambobus suffraginibus? si unus est dominus deus, uenite post eum. Et iterũ super holocaustũ sic ait idolorum sacerdotibus. Vos inuocabitis in nomine deorũ uestrorũ, & ego inuocabo in nomine domini dei mei, & deus qui exaudiet hodie, ipse est deus. In eo ẽm quod hæc dicebat propheta, qui quidem apud ipsos putabantur dŋ, arguit deos nõ esse. Conuertit aũt eos ad eum deum, qui & crede-

credebatur ab eo, et qui uere erat deus, quem & inuocans clamabat: Domine deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob exaudi me hodie. Et intelligat omnis populus hic, quoniam tu es deus Israel. Et ego igitur inuoco te domine deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob qui est & Israel, pater domini nostri Iesu Christi, deus qui per multitudinem misericordiæ tuæ & bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus, qui fecisti cœlum & terram & dominaris omniũ, qui es solus & uerus deus, super quem alius deus nõ est, præter dominũ nostrum Iesum Christum, dominatione quoq; dominaris spiritus sancti, da omni legenti hanc scripturam cognoscere te, quia solus deus es, & confirmari in te, & abstinere ab omni hæretica, & quæ est sine deo & impia sentẽtia Et apostolus autem Paulus dicens, Si enim his qui non erant dij seruistis, nunc cognoscentes deum, imò cogniti à deo: separauit eos qui nõ erant, ab eo qui est deus. Et iterum de antichristo dicens, Qui aduersatur & extollit se, inquit, super omne quod dicitur deus, uel quod colitur: eos qui ab ignorantibus deum dij dicuntur, significat, id est idola. Et enim pater omnium deus dicitur & est, & nõ super hunc extolletur antichristus, sed super eos qui dicuntur quidem, non sunt autem dij. Quoniam autem hoc uerum est, ipse Paulus ait, Scimus autem quoniam nihil est idolum, & quoniam nemo deus nisi unus. Etenim si sunt qui dicuntur dij, siue in cœlo siue in terra, nobis unus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Dixit enim & separauit eos qui dicuntur quidem, nõ sunt autem dij, ab uno deo patre, ex quo omnia, & unum dominũ Iesum Christũ, ex sua persona firmissime confessus est. Quod autẽ siue in cœlo siue in terra, non quẽadmodũ exponunt hi, dicere eũ mundi fabricatorẽ, sed simile est ei quod à Moyse dictum est: Non facies tibi omnem similitudinẽ in deum, quæcunq; in cœlo sursum, & quæcunq; in terra deorsum, & quæcunq; in aquis, uel sub terra. Quæ aũt in cœlo sunt, quæ sint ipse exponit. Ne quando, inquit, respiciẽs in cœlum, & uidens solem & lunam & stellas, & omne ornamẽtum cæli, errans adores ea, & seruias eis. Et ipse aũt Moyses homo dei existens, Deus, inquit, datus est ante Pharaonem: non autẽ uere dominus appellatur, nec deus uocatur à prophetis, sed fidelis Moyses famulus & seruus dei dicitur à spiritu, quod & erat. ἐνδόξησας

Quid sit, quod à Paulo dicitur, in quibus deus mundi huius excæcauit mentes infidelium. Cap. VII

QVod aũt dicunt aperte Paulũ in secunda ad Corinthios dixisse: in quibus deus seculi huius excæcauit mentes infideliũ: & alterũ quidem deum esse seculi huius dicunt, alterũ uero qui sit super omnẽ principatum, & initium & potestatẽ, nõ sumus in causa, si hi qui quæ super deum sunt mysteria scire se dicunt, ne quidem legere Paulum sciunt. Si

n enim

enim qui secundum Pauli consuetudinē, quemadmodum ex multis & alibi ostendimus hyperbatis eum utentē, sic legerit, in quibus deus, deinde subdistinguens & modicū diastematis faciens simul & in unum reliqua legerit, seculi huius excæcauit mētes infideliū, inueniet uerum, ut sit quod dicitur, Deus excæcauit mentes infidelium huius seculi. Et hoc per subdistinctionē ostendit. Non enim deū huius seculi dicit Paulus, quasi super illum alterū aliquem sciens, sed deum quidē deum cōfessus est: Infideles aūt seculi huius dicit, quoniā uenturum incorruptibile nō hæreditabunt seculum. Quemadmodum aūt deus excæcat mentes infidelium, ex ipso Paulo ostendimus, proficiente nobis sermone, & non nunc in multum mutemus mentem nostram à proposito. Quoniā autē hyperbatis frequenter utitur Apostolus, propter uelocitatē sermonum suorum, & propter impetum qui in ipso est spiritus, ex multis quidem alijs est inuenire. Sed & in ea quæ est ad Galatas, sic ait: Quid ergo? Lex factorum posita est usq; quo ueniat semen, cui promissum est, dispositū

Hyperbaton per angelos in manu mediatoris. Ordinatio enim sic est. Quid ergo lex factorū? disposita per angelos in manu mediatoris posita est, usq; dum ueniat semen, cui repromissum est: ut sit homo interrogans & spiritus respondens. Et iterū in secunda ad Thessalonicenses, de antichristo dicens, ait, Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduētus sui, illum cuius est aduentus secundum operationē satanæ, in omni uirtute & signis & portentis mendacij. Etenim in his ordinatio dictorū sic est, Et tunc reuelabitur iniquus, cuius est aduentus secundū operationē satanæ, in omni uirtute & signis & portētis mēdacij, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduentus sui. Non enim aduentū domini dicit, secundum operationem satanæ fieri, sed aduētum iniqui, quem & antichristum dicimus. Si ergo non attendat aliquis lectioni, & per interualla aspirationis manifestet quod dicitur, erunt nō tantum incongruentia, sed & blasphema legens, quasi domini aduentus secundum operationē fiat satanæ. Sicut ergo in talibus oportet per lectionem hyperbaton ostendi, & consequentem Apostoli seruare sensum: sic & ibi nō deum seculi huius legimus, sed deum quem uere deum dicimus. Incredulos autem & excæcatos seculi huius, audiemus, quoniam uenturum uitæ non hæreditabunt seculum.

Quid est mammona. Cap. VIII

SOluta igitur & hac illorum calumnia, manifeste ostēsum est, quoniam nūquam prophetæ, neq; apostoli alium deū nominauerunt, uel dominū appellauerūt præter uerum & solum deum. Multo magis ipse dominus, qui et Cæsari quidē quæ Cæsaris sunt reddi iubet, & quæ dei sunt deo. Cæsarem quidē Cæsarē nominās, deum uero deum cōfitens. Simi-

Similiter & illud quod ait: Non potestis duobus dominis seruire, ipse interpretatur, dicens: Non potestis deo seruire & mammonæ, deū quidem confitens deum, mammonam autem nominans, hoc quod & est: non Mammonam dominum uocat dicēs: Non potestis duobus dominis seruire, sed discipulos docet seruientes deo nō subijci Mammonæ, neq; dominari ab eo. Qui, inquit, facit peccatū, seruus est peccati. Quēadmodum igitur seruientes peccato, seruos peccati uocat, nō tamen ipsum peccatum dominum appellat: sic & eos qui māmonæ seruiunt, seruos māmonæ appellat, nō dominū appellans Mammonam. Mammonas autem est secundū Iudaicam loquelam, qua & Samaritæ utūtur, cupidus & plus quàm oportet habere uolens. Secundum autem Hebraicam adiunctiue dicitur Mam, uel significat gulosum, id est, qui nō possit à gula se continere. Secundū hæc igitur quæ significantur, non possumus deo seruire & Mammonæ. Sed & diabolum cum dixisset fortem, non in totū, sed uelut in cōparatione nostra, semetipsum in omnia & uere fortē ostēdit dominus dicens, nō aliter aliquē posse diripere uasa fortis, si non prius ipsum alliget fortem, & tunc domum eius diripiet. Vasa autē eius & domus nos eramus, cum essemus in Apostasia: utebatur enim nobis quemadmodū uolebat, & spiritus immundus habitabat in nobis. Nō enim aduersus eum, qui se alligabat & domū eius diripiebat fortis erat, sed aduersus eos, qui in usu eius erāt homines, quoniā abscedere fecerat sentēnā eorū à deo, quos eripuit dominus, Quēadmodum & Hieremias ait: Redemit dominus Iacob, eripuit eū de manu Pharaonis eius. Si igitur non significasset eum, qui alligat, & diripit eius uasa, hoc autem solum eum fortem dixisset, esset fortis inuictus. Sed obiecit obtinentem, tenet enim qui alligat, tenetur autē qui alligatur, & hoc sine comparatione fecit, ut non cōparetur domino seruus Apostata existēs: non enim tantum hic, sed nec quidem ex his quæ constituta, & in subiectione sunt cōparabitur uerbo dei, per quem facta sunt omnia, qui est dominus noster Iesus Christus. Quoniam enim siue angeli, siue archangeli, siue throni, siue dominationes ab eo qui super omnes est deus, et constituta sunt, & facta per uerbum eius, Ioannes quidē sic significauit, cum enim dixisset de uerbo dei, quoniā erat in patre, adiecit, Omia per eum facta sunt, & sine eo factum est nihil. Dauid quoq; cū laudationes enumerasset, nominatim uniuersa quæcunq; diximus, & cœlos & oēs uirtutes eorū adiecit, Quoniā ipse præcepit & creata sunt, ipse dixit & facta sunt. Cui ergo præcepit: uerbo scilicet: per quod, inquit, cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quoniam aūt ipse omnia fecit libere, & quēadmodū uoluit, ait iterū Dauid, Deus autem noster in cœlis sursum & in terra omnia quæcunq; uoluit fecit. Altera aūt sunt, quæ constituta sunt ab eo qui cōstituit, & quæ facta sunt ab eo qui

Mammona

n 2 fecit

fecit.ipse enim infectus,& sine initio & sine fine,& nullius indigēs,ipse sibi sufficiens, & adhuc reliquis omnibus, ut sint hoc ipsum præstans. Quæ uero ab eo sunt facta initium sumpserunt. Quęcunq; aūt initium sumpserunt percipere, & subiecta sunt & indigent eius qui se fecit, necesse est omnino uti differens uocabulum habeant apud eos, etiam qui uel modicum sensum in discernendo talia habeant. Ita ut is quidē qui omnia fecerit cū uerbo suo, iuste dicatur deus & dominus solus, quæ aūt facta sunt, non iam eiusdem uocabuli percipibilia esse, neq; iuste id uocabulum sumere debere, quod est creatoris.

Quam habuerunt de deo sententiam, qui Euangelium nobis tradiderūt Apostoli. Cap. IX

OStensio igitur hic plane, & adhuc ostendatur manifestius neminē alterum dominū uel deum, neq; prophetas neq; apostolos, neq; dominū Christum confessum esse ex sua persona, sed præcipue deum & dominum, prophetis quidem & apostolis patrem & filium confitentibus, alterū aūt neminē neq; deū nominantibus, neq; dominū cōfitentibus. Et ipso domino patrem tantum deum & dominum eum, qui solus est deus & dominator omnium, tradente discipulis, sequi nos oportet, siquidē illorū sumus discipuli, testimonia illorū ita se habentia. Matthæus enim apostolus unum & eundem sciens deum, qui promissionē fecerit Abrahæ, facturū se semen eius quasi stellas coeli, qui per filium suum Christū Iesum à lapidum cultura in suam nos agnitionē uocauerit, uti fieret populus, qui non populus, & non dilecta, dilecta, ait Ioannem præparantem Christo uiam, his qui in carnali quidē cognatione gloriabantur, uarium aūt & omni malitia cōpletum sensum habebāt, eam poenitentiam quæ à malitia reuocaret, annunciantē dixisse: Progenies uiperarum, quis uobis mōstrauit fugere ab ira uentura? facite ergo fructum dignum poenitentiæ, & nolite dicere in uobis ipsis, patrē habemus Abraham. Dico enim uobis, quoniā potens est deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Poenitentiā igitur eis eam quæ esset à malitia, prædicabat, sed non alterū deum annuntiabat, præter eum qui fecisset promissionem Abrahæ, ille præcursor Christi, de quo iterum ait Matthæus, similiter autē & Lucas: Hic est qui dictus est à domino per prophetam: Vox clamantis in deserto, parate uiam domino, rectas facite semitas dei nostri. Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt tortuosa in directa, & aspera in uias planas, & uidebit omnis caro salutare dei nostri. Vnus igitur & idem deus est, pater domini nostri, qui & præcursorē per prophetas missurum se promisit, et salutare suum, id est, uerbū suum uisibile effecit omni fieri carni, incarnatum & ipsum, ut in omnibus manifestus fieret rex eorū. Etenim ea quæ iudicantur oportebat uidere iudicē, & scire hunc à quo iudicātur, & ea quæ gloriam

gloriam consequuntur, oportebat scire eum, qui munus gloriæ eis donat. Iterum autem de angelo dicens Matthæus ait: Angelus domini apparuit Ioseph in somnis. Cuius domini? Ipse interpretatur, uti adimpleatur quod dictum est à domino per prophetam, Ex Aegypto uocaui filium meum. Ecce uirgo in utero accipiet & pariet filium, & uocabūt nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum deus. De hoc qui est ex uirgine Emanuel, dixit Dauid. Non auertas faciem Christi tui. Iurauit dominus Dauid ueritatem & non dispernet eum, de fructu uentris tui, ponam super sedem tuam. Et iterum, Notus in Iudæa deus, & factus est in pace locus eius, & habitaculum eius in Sion. Vnus igitur & idem deus, qui à prophetis prædicatus est, & ab angelo annunciatus, & huius filius, qui ex fructu uentris Dauid, id est, ex Dauid uirgine, & Emanuel, cuius & stellam Balaam quidē sic prophetauit, Orietur stella ex Iacob, & surget dux in Israel.

Quæ sunt quæ à magis domino nostro oblata sunt munera. Cap. X

MAtthæus autē Magos ab oriente uenientes ait dixisse, Vidimus enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum: deductosq; à stella in domum Iacob ad Emanuel, per ea quæ obtulerunt munera ostendisse, quid erat qui adorabatur, Myrrha quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur & sepelitetur. Aurū uero, quoniam rex, cuius regni finis non est. Thus uero, quoniam deus qui & notus in Iudæa factus est, & manifestus eis, qui non quærebant eum. Adhuc ait in baptismate Matthæus, Aperti sunt ei cœli, & uidit spiritū dei, quasi columbam uenientem super eum. Et ecce uox de cœlo, dicēs, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Non enim Christus tunc descēdit in Iesum, neq; alius quidem Christus, alius uero Iesus, sed uerbum dei, qui est saluator & omnium dominator cœli et terræ, qui est Iesus, quemadmodum ante ostendimus: qui & assumpsit carnem & unctus est à patre spiritu, Iesus Christus factus est, sicut Esaias ait. Exiet uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cōsilij & uirtutis, spiritus sciētiæ & pietatis, & implebit eū spiritus timoris dei. Nō secundū gloriā iudicabit, neq; secūdū loquelā arguet, sed iudicabit humili iudicio, & arguet gloriosos terræ. Et iterū ipse Esaias unctionē eius, & ꝑpter quid unctus est præsignificās, ait, Spiritus dei super me, quapropter unxit me, euangelizare humilibus misit me, curare cōminutos corde, præconare captiuis remissionē, & cæcis uisionē, uocare annū domini acceptabilē, & diē retributionis, cōsolari omnes lugentes. Nā secundū id quod uerbū dei homo erat ex radice Iesse & filius Abrahæ, secundum hoc requiescebat spiritus dei super eū, & ungebat ad euangelizandum humilibus. Secundū aūt quod deus erat, non secundū gloriā iudi-

cabat,neq; secundũ loquelam arguebat:non enim opus erat illi, ut quis ei testimoniũ diceret de homine, cum ipse sciret quid esset in homine. Aduocabat autem omnes homines plangentes,& remissionẽ his qui à peccatis in captiuitatem deducti erant donans,soluebat eos à uinculis, de quibus ait Salomon,Restibus autem peccatorum suorũ unusquisq; constringitur. Spiritus ergo dei descẽdit in eum,eius,qui eum per prophetas promiserat uncturum se eum,ut de abundantia unctionis eius nos percipientes saluaremur.& sic quidem Matthæus.

Ostensio quod neq; plura,nec minus q̃ quatuor possunt esse Euangelia. Cap. XI

LVcas autem sectator & discipulus apostolorũ,de Zacharia & Helisabeth,ex quibus secundum repromissionem dei Ioannes natus est,referens ait,Erant autem iusti ambo ante deum,incedentes in omnibus mandatis & iustitijs domini sine querela.Et iterum de Zacharia dicens,Factum est autem cum sacerdotio fungeretur in ordine uicis suæ ante dominum,secũdum consuetudinẽ sacerdotij sorte exiuit, ut incensum poneret,& uenit uti sacrificaret,intrans in templum domini. Qui præest in conspectu domini,simpliciter & absolute & firme deũ & dominũ confitens,ex sua persona eum qui elegerit Hierusalem & legislationem sacerdotij fecerit,cuius est & angelus Gabriel. Etenim alterũ supra hunc nesciebat:si enim intellectum perfectioris alicuius dei & domini præter hunc habuisset,nõ uniq; hunc quem sciebat labis esse fructũ, absolute & in totũ dominũ & deũ confiteretur, sicut ante ostendimus. Magnus in conspectu domini,& multos filiorũ Israel conuertet ad dominũ deũ ipsorũ,& ipse præcedet in cõspectu eius in spiritu & uirtute Heliæ,præparare domino plebem perfectam. Cui ergo populũ præparauit,& cuius in cõspectu domini magnus factus est: Vtiq; eius qui dixit,quoniã & plus q̃ propheta habuit aliquid Ioannes,& nemo in natis mulierũ maior est Ioãne Baptista, qui & populũ præparabat ad aduentũ domini,cõseruis prænuntians,& pœnitentiã ipsis præconãs,uti remissionẽ à dño præsente perciperent,cõuersi ad deum à quo propter peccata & transgressionẽ erãt abalienati. Quẽadmodum & Dauid ait, Alienati sunt peccatores ab utero,errauerunt à uentre. Et propter hoc cõuertens eos ad dominũ eorũ, præparabat domino populum perfectum,in spiritu & uirtute Heliæ. Et iterum de angelo referẽs ait, In ipso aũt tẽpore missus est angelus Gabriel à deo.qui & dixit uirgini,Noli timere Maria,inuenisti eñi gratiã apud deũ. & de domino dicit, Hic erit magnus,& filius altissimi uocabitur, & dabit ei dominus deus thronũ Dauid patris sui,& regnabit in domo Iacob,& regni eius nõ erit finis. Quis est aũt alius qui regnat in domo Iacob sine intermissione in æternũ,nisi Christus Iesus dominus noster filius dei altissimi,qui per legem & pro-

& prophetas promisit salutare suum facturum se omni carni uisibilem, ut fieret filius hominis, ad hoc ut et homo fieret filius dei. Propter quod exultans Maria clamabat pro ecclesia prophetans, Magnificat anima mea dominũ, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Assumpsit enim Israel puerum suum, reminiscens misericordiæ suæ, Quemadmodum locutus est ad patres nostros, Abrahæ & semini eius in æternum. Per hæc igitur tanta monstrat euangelium, quoniam qui locutus est patribus deus, hic est qui per Moysen legisdationem fecit, per quam legisdationem cognouimus, quoniam patribus locutus est, hic idem deus se secundum magnā bonitatē suam effudit misericordiā in nos, in qua misericordia cōspexit oriens ex alto, & apparuit his, qui in tenebris & umbra mortis sedebant, & direxit pedes nostros in uiam pacis. Quēadmodum & Zacharias desinēs mutus esse, quod propter infidelitatē passus fuerat, nouello spiritu adimpletus, nouū dicebat deum. Omnia ēm noua aderant uerbo noue disponente carnalem aduentū, uti eum hominē, qui extra deum ubi erat, ascriberet deo, propter quod & noue deum colere docebantur. Sed non alium deum, quoniam quidem unus deus qui iustificat circuncisionē ex fide, & præputiū per fidem. Propheta aūt Zacharias dicebat: Benedictus dominus deus Israel, quia uisitauit, & fecit redemptionē populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, qui à seculo sunt. Salutem ex inimicis nostris, & ex manu omniū qui oderūt nos. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & reminisci testamenti sancti sui, iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, uti det nobis sine timore ex manu inimicorū ereptis, seruire sibi in sanctitate & iustitia in conspectu suo omnes dies nostros. Deinde ad Ioannem dicit. Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis enim ante faciem domini parare uias eius, ad dandum intellectum salutis populo eius, in remissionem peccatorū eorum. Hæc enim est salutis agnitio, quæ deerat eis, quæ est filius dei, quā sciebat Ioannes dicens, Ecce agnus dei, qui aufteret peccatum mundi: hic erat de quo dicebam, Post me uenit uir, qui ante me factus est, quoniam prior me erat. Omneśqꝫ de plenitudine eius accepimus. Hæc itaqꝫ salutis agnitio, sed nō alter deus, nec alter pater, neqꝫ bythus neqꝫ pleroma triginta æonū, nec mater ogdoados: sed agnitio salutis erat, agnitio filij dei, qui & salus & saluator, & salutare uere & dicitur & est, Salus quidem, sicut, In salutē tuam sustinui te domine, Saluator aūt iterū: Ecce deus meus saluator meus, fidens ero in eum, Salutare aūt sic: Notum fecit deus salutare suū in cōspectu gentium. Etenim saluator quidē quoniā filius et uerbū dei, Salutare aūt quoniam spiritus. Spiritus enim, inquit, faciei nostræ Christus dn̄s. Salus aūt, quoniā uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hanc igitur

agnitionem salutis sciebat Ioannes, pœnitentiam agentibus et credenti bus in agnum dei, qui tollit peccatum mūdi. Apparuit, inquit, & pastoribus angelus domini, annunciās gaudiū eis, quoniam generatus est in domo Dauid saluator, qui est Christus dominus: deinde multitudo exercitus cœlestis laudantiū deum & dicentium, Gloria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hos angelos falsarij gnostici dicunt ab ogdoada uenisse, & descensionem superioris Christi manifestasse: sed corruunt iterum, dicentes eum qui sursum sit Christū & saluatorem non natum esse, sed & post baptisma eius qui fit de dispositione Iesu, spiritū sicut colūbam in eum descendisse. Mentiuntur ergo ogdoa dos angeli secundū eos dicētes, quoniā generatus est hodie nobis salua tor, qui est Christus dñs in ciuitate Dauid. Neq; enī Christus, neq; saluator tūc natus est secūdū eos, sed ille qui est de dispositiōe Iesus, qui est mundi fabricator, is in quē uere post baptisma descendisse, hoc est, post triginta annos superni saluatoris dicunt. Quid aūt in ciuitate Dauid ad posuerūt, nisi ut eam pollicitationem quæ à deo facta est Dauid, quoniam ex fructu uentris eius æternus erit rex, quod impleatur euangelizarent. Etenim fabricator totius uniuersitatis fecerat promissionē Dauid, quemadmodum ipse ait, Adiutoriū nostrū à domino, qui fecit cœlum & terram. Et iterū, In manu eius omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare & ipse fecit illud, & aridam manus eius formauerunt. Venite adoremus & procidamus ante eum, ploremus in cōspectu domini qui fecit nos, quia ipse est dominus deus noster: manifeste pronuntians spiritus sanctus per Dauid audientibus eum, quoniam erunt qui contemnent eum, qui plasmauit nos, qui & solus est deus: propter quod & dicebat quæ prædicta sunt significans, quoniam ne enarraueritis, præter hunc, aut super hunc alius non est deus, cui magis intendere oporteat religiosos nos & gratos, præparans in eum qui fecerit, & constituerit, & enutriat. Quid ergo erit his qui tantum blasphemiæ aduersus suum factorem adinuenerunt? Hoc idem autem & angeli. In eo enim quod dicunt: Gloria in excelsis deo, & in terra pax, eum qui sit altissimorum, hoc est, supercœlestium factorem, & eorum quæ super terram omnium conditorem his sermonibus glorificauerūt: qui suo plasmati, hoc est hominibus, suam benignitatē salutis de cœlo misit. propter quod & pastores, ait, reuertebantur glorificātes deum in omnibus quæ audierant & uiderant, quēadmodum & narratum est ad eos. Nō enim alterum deum glorificabant Israelitæ pastores, sed illum qui à lege & prophetis annuntiatus est, factorem omnium, quem & glorificant angeli. Si aūt alterum quidem angeli, qui erant ab ogdoade glorificabant, alterum uero pastores, errorem eis & non ueritatē detulerunt, & hi iniqui ab ogdoade erant angeli. Adhuc ait Lucas de domino

mino, Cum impleti essent dies purgationis imposuerunt eum in Hierusalem, astare eum domino, quēadmodū scriptū est in lege domini, Quoniam omne masculinum adaperiēs uuluā, sanctū domino uocabitur: Et ut darent sacrificium secundū quod scriptū est in lege domini, Par turturū, aut duos pullos columbinos, ex sua persona manifestissime deum appellans eum qui legis dationem fecerit. Et Symeon autem, inquit, benedixit deum, & ait: Nunc dimittes seruū tuum domine in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omniū populorum, Lumen ad reuelationem gentiū, & gloriam populi tui Israel. Et Anna autem prophetissa, ait, similiter clarificabat deum uidens Christum, & loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionē Hierusalem. Per hæc autem omnia uisus deus demonstratur, nullam libertatis dispositionem per nouum aduentū filij sui testamentū hominibus aperiēs. Quapropter & Marcus interpres & sectator Petri, initiū euangelicæ cōscriptionis fecit sic, Initiū euangelij Iesu Christi filij dei, queādmodum dictū est in prophetis, Ecce mitto angelum meum, ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam, uox clamātis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas ante deum nostrū, Manifeste initiū Euangelij essedicens, sanctorum prophetarum uoces, & eum quem ipsi dominum & deum confessi sunt, hunc patrem domini nostri Iesu Christi præmonstrans, qui & promisit ei angelum suū ante faciem eius missurum, qui erat Ioannes in spiritu & uirtute Heliæ clamans in eremo, Parate uiam domini, rectas facite semitas ante deum nostrum. Quoniam quidem non alium & alium prophetæ annunciabant deum, sed unum & eundem, uarijs autem significationibus & multis appellationibus. Multis enim & diuersis queādmodum in eo libro, qui ante hunc, ostendimus, & ex ipsis autem prophetis procedente nobis sermone ostendemus. In fine autē euāgelij ait Marcus, Et quidem dominus Iesus, postꝗ̄ locutus est eis, receptus est in cœlos, & sedet ad dexterā dei, confirmās quod à propheta dictū est. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, quoadusꝗ ponā inimicos tuos suppedaneum pedum tuorū. Sed unus & idem deus & pater est, qui à prophetis quidem annuntiatus, ab Euangelio uero traditus, quem Christiani colimus & diligimus, & toto corde factorem cœli & terræ credimus, & omnium quæ in eis sunt. Hanc fidem annuntians Ioannes domini discipulus, uolens per Euangelij annuntiationem auferre eum, qui à Cerintho inseminatus erat hominibus errorē, & multo prius ab his qui dicuntur Nicolaitæ, qui sunt uulsio eius, quæ falso cognominatur scientia, ut cōfunderet eos & suaderet eos, quoniā unus deus, qui omnia fecit per uerbū suū, & nō queādmodū illi dicūt, alterū quidē fabricatorē, alium aūt patrem domini, & aliū quidem fabricatoris filium, alterū uero de superioribus Christum,

quem

quem & impassibilē perseuerasse descēdentem in Iesum filium fabricatoris, & iterū reuolasse in suū pleroma: & initium quidem esse monogeni, Logon aūt uerum filium unigeniti: & eam conditionē quæ est secundum nos nō à primo deo factā, sed à uirtute aliqua ualde deorsum subiecta, & abscisa ab eorū communicatione, quæ sunt inuisibilia, & innominabilia. Oīa igitur talia circūscribere uolens discipulus domini, & regulā ueritatis cōstituere in ecclesia, quia est unus deus omnipotens, qui per uerbū suum omnia fecit, & uisibilia & inuisibilia: significans quoq;, quoniā per uerbum per quod deus perfecit conditionem, in hoc & salutem his qui in conditione sunt, præstitit hominibus: sic inchoauit in ea quæ est secundū Euangeliū doctrina, In principio erat uerbū, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbū: hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, quod factum est. In ipso uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cōprehenderunt. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. In omnibus ergo est, & hæc quæ secundum nos est conditio. nō enim cōcedetur eis omnia dici, ea quæ sunt intra pleroma ipsorū. si eīm & hæc pleroma ipsorū continet, nō extra est tanta ista cōditio, quēadmodum ostendimus in eo libro, qui ante hūc est. si aūt extra pleroma sunt hæc, quod quidem impossibile uisum est, non iam est omnia pleroma ipsorū: non est ergo extra hæc tanta conditio. Abstulit aūt à nobis dissensiones omnes ipse Ioannes dicēs: in hoc mundo erat, & mūdus per ipsum factus est, & mundus eū non cognouit. In sua propria uenit, & sui eum non receperunt. Secundum aūt Marcionem & eos qui similes sunt ei, neq; mundus per eum factus est, neq; in sua uenit, sed in aliena. Secundum aūt quosdam gnosticorū, ab angelis factus est iste mūdus, & non uerbo dei: secundū aūt eos qui à Valentino, iterū nō per eum factus est, sed per Demiurgū. Hic eīm operabatur similitudines tales fieri, ad imitationem eorū, quæ sunt sursum, quemadmodū dicunt: Demiurgus aūt perficiebat fabricationē conditionis. emissum enim dicunt eum à matre dominum & Demiurgum eius dispositionis quæ est secundum conditionem, per quē hunc mūdum factū uolunt: cum Euāgelium manifeste dicat, quoniam per uerbum quod in principio erat apud deum, omnia facta: quod uerbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. secundum autē illos, neq; uerbum caro factum est, neq; Christus, neq; qui ex omnibus factus est saluator. Etenim uerbū & Christum nec aduenisse in hunc mundum uolunt: saluatorem uero non incarnatum, neq; passum: descendisse autē quasi columbam in eum Iesum, qui factus est ex dispositione, & cum adnunciasset incognitū patrem, iterum ascendisse in pleroma. Incarnatū aūt & passum quidam quidem eum qui ex dispositione sit, dicunt Iesum, quem per Mariam dicunt pertransisse, quasi

aquam per tubum. Alij uero Demiurgi filium, in quem descēdisse eum Iesum, qui ex dispositione fit. Alij rursum Iesum quidē ex Ioseph & Maria natum dicunt, & in hunc descendisse Christū, qui de superioribus sit, sine carne & impaßibilem existentē. Secundum aūt nullam sententiam hæreticorū, uerbum dei caro factū est. Si enim quis regulas ipsorum omnium perscrutetur, inueniet quoniā sine carne & impaßibilis ab omnibus illis inducitur dei uerbū, & qui est in superioribus Christus. Alij enim putant manifestum eum, quemadmodū hominem transfiguratū, neq; autem natum neq; incarnatū dicunt illum. Alij uero neq; figuram eum assumpsisse hominis, sed quemadmodum columbā descendisse in eum Iesum, qui natus esset ex Maria. Omnes igitur illos falsos testes ostendens discipulus domini, ait, Et uerbū caro factū est, & habitauit in nobis. Et ut non inquiramus cuius dei uerbū caro factū est, ipse insuper docet, dicens: Fuit homo missus à deo, erat ei nomen Ioannes, hic uenit in testimoniū ut testaretur de lumine. Præcursor igitur Ioannes qui testatur de lumine à deo missus est, utiq; ab eo cui Gabriel est angelus, qui etiam Euāgelizauit generationē eius, qui & per prophetas promisit angelum suum missurum ante faciem filij sui, & præparaturum uiam eius, hoc est testificaturū de lumine in spiritu & uirtute Heliæ. Helias aūt rursus cuius dei seruus & propheta fuit? eius qui fecit cœlum & terrā, quēadmodū & ipse cōfitetur. A conditore igitur & fabricatore huius mundi missus Ioannes, quēadmodū poterat testificari de eo lumine, quod ex his quæ sunt in nominabilia & inuisibilia descenderet? Omnes enim hęretici decreuerunt, Demiurgū ignorare eam quæ sit super eum uirtutē, cuius testis & ostensor inuenitur Ioannes. propter hoc dominus plusquam prophetā dixit eum habuisse. reliqui enim oēs prophetæ annunciauerunt aduentum paterni luminis, concupierunt aūt digni esse uidere eum, quem prædicabant: Ioannes aūt & prænunciauit similiter sicut alij, & aduentū uidit & demōstrauit, & credere in eū suasit multis, ita ut ipse & prophetæ & apostoli locum habuent. Hic est enim plusq; propheta, quoniā primo apostoli, secundo prophetæ, omnia aūt ex uno & eodē ipso deo. Bonum enim & illud, quod per conditionem à deo in uinea factum est, & primo bibitum est uinum: nemo enim illud uituperauit ex his qui biberunt, sed & dominus accepit de eo: melius aūt quod per uerbum compendialiter ac simpliciter ex aqua ad usum eorū qui ad nuptias cōuocati erant, factum est uinum. Quamuis enim posset dominus ex nullo subiacente eorum, quæ sunt conditionis, præbere epulantibus uinū, & esca cōplere esurientes, hoc quidē non fecit. Accipiens aūt eos quī à terra essent panes, & gratias agens, & iterū aquā faciēs uinum, saturauit eos qui recūbebant, & potauit eos, qui inuitati erant ad nuptias: ostendens quoniā deus, qui fecit terram, & iussit eam fructus facere, & con

& constituit aquas & edidit fontes, hic & benedictionem escæ, & gratiam potus in nouissimis temporibus per filium suum donat humano generi,incomprehensibilis per comprehensibilem,& inuisibilis per uisibilem,cum extra eum non sit,sed in sinu patris existat. Deū enim, inquit,nemo uidit unquā,nisi unigenitus filius dei, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Patrem enim inuisibilem existentem, ille qui in sinu eius est filius,omnibus enarrat.Propter hoc cognoscūt eum hi quibus reuelauerit filius,& iterū pater per filium filij suū dat agnitionē, his qui diligunt eum. A quo & Nathanael discens cognouit,cui & testimoniū reddidit dominus,quoniā uerus Israelita est,in quo dolus nō est:in quo & ait ei,Rabbi tu es filius dei,tu es rex Israel. A quo & Petrus edoctus cognouit Christū filium dei uiui dicētis,Ecce filius meus dilectissimus,in quo bene sensi, ponā spiritū meum super eum, & iudiciū gentibus annuntiabit:non contendet,neq; clamabit,neq; quisquā audiet uocē eius in plateis:calamū quassatū non confringet, & linū fumigans nō extinguet,usq; quo emittat in contentionē iudiciū, & in nomine eius gētes sperabunt.Et hæc quidē sunt principia Euāgelij,unū deū fabricatorem huius uniuersitatis eum,qui per prophetas sit annuntiatus, & qui per Moysen legis dispositionē fecerit,patrē domini nostri Iesu Christi annuntiantia,& præter hunc alterū deum nescientia, neq; alterū patrem.

εὐδόκησα

Tanta est aūt circa Euangelia hæc firmitas , ut & ipsi hæretici testimoniū reddant ei,& ex ipsis egrediēs unusquisq; eorū,conetur suā confirmare doctrinā.Ebionei etenim eo Euangelio quod est secundum Matthæum solo utentes,ex illo ipso cōuincuntur nō recte præsumentes de domino.Marcion aūt id quod est secundū Lucā circucidēs, ex his quæ adhuc seruātur penes eum,blasphemus in solum existentē deum ostenditur.Qui aūt Iesum separant à Christo , & impassibilem perseuerasse Christū,passum uero Iesum dicunt,id quod secundū Marcū est præferentes Euangeliū,cum amore ueritatis legētes illud,corrigi possunt.Hi aūt qui à Valentino sunt,quod est secundū Ioānem plenissime utētes, ad ostensionē coniugationum suarum,ex ipso detegentur nihil recte dicentes,quēadmodum ostendimus in primo libro.Quando ergo hi qui contradicunt nobis testimoniū perhibeant,& utantur his,firma & uera est nostra de illis ostensio.Neq; autē plura numero q̄; hæc sunt, neq; rursus pauciora capit esse Euangelia . Quoniā enim quatuor regiones mūdi sunt in quo sumus,& quatuor principales spiritus,& disseminata est ecclesia super omnē terrā,columna aūt & firmamentū ecclesiæ est Euangelium & spiritus uitæ,consequens est quatuor habere eam columnas,undiq; flantes incorruptibilitatē,& uiuificātes homines.Ex quibus manifestū est,quoniam qui est omniū artifex uerbum,qui sedet super Cherubim & cōtinet omnia,declaratus hominib. dedit nobis qua-

Ebioneorum Euangelium.

drifor

driforme Euangelium, quod in uno spiritu continetur. Quęadmodum & Dauid postulans eius aduentum ait, Qui sedes super Cherubin appares. etenim Cherubin quadriformia, & formæ ipsorū imagines sunt dispositionis filij dei. Primum enim animal, inquit, simile Leoni, efficabile eius & principale & regale significans. Secundum uero simile uitulo, sacrificalem & sacerdotalem ordinationē significās. Tertium uero habens faciem quasi humanam, eum qui est secundum hominē aduentum eis manifeste describēs. Quartū uero simile Aquilæ uolitantis, spiritus in ecclesiam aduolitantis gratiā manifestans. Et euangelia igitur his consonantia in quibus insidet dominus Iesus. Aliud enim illam quæ est à patre principalem & efficabilem & gloriosam generationē eius enarrat dicens sic: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Propter hoc & omni fiducia plenum est Euangeliū istud, talis est enim persona eius. Id uero quod est secundū Lucam, quoniā quidem sacerdotalis characteris est, Zacharia sacerdote sacrificante deo inchoauit, Iam enim saginatus parabatur uitulus, qui pro inuentione minoris filij incipere mactari. Matthæus uero eam quæ est secundum hominē generationem eius enarrat: Liber dicens generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abrahā. Et itetū, Christi aūt generatio sic erat. Humanæ formæ igitur hoc Euangelium, propter hoc per totū euangeliū humiliter sentiens & mitis homo seperatus est. Marcus uero à prophetico spiritu ex alto adueniente hominibus initium fecit: Initium, dicens, Euangelij quemadmodum scriptū est in Esaia propheta. Volatilem pennatū, imaginem euangelij monstrans, propter hoc & cōpendiosam & pręcurrentem annunciationē fecit. Propheticus enim character est hic, & ipsum uerbum dei, illis quidē qui ante Moysen fuerunt patriarchis secundū diuinitatē & gloriā colloquebantur, His uero qui in lege sacerdotalem & ministerialem actum præbebant. Post deinde nobis homo factus, munus cœlestis spiritus in omnem misit terram, protegens nos alis suis. Qualis igitur dispositio filij dei, talis & animalium forma: & qualis animalium forma, talis & character euāgelij. Quadriformia aūt animalia, & quadriforme euangeliū, & quadriformis dispositio domini. Et propter hoc quatuor data sunt testamenta humano generi, unum quidem ante cataclysmum sub Adam. Secundū uero post cataclysmū sub Noe. Tertium uero legislatio sub Moyse. Quartum uero quod renouat hominē, & recapitulat in se omnia, quod est per euangeliū, eleuans & pennigerans hōmines in cœleste regnum. His igitur sic se habentibus, uani omnes & indocti, & insuper audaces, qui frustrātur speciem euangelij, et uel plures quàm dictæ sunt, uel rursus pauciores inferunt personas euangelij: quidam ut plures uideantur ꝙ est ueritatis adinuenisse, quidam uero ut re-

probent dispositiones dei. Etenim Marcion totũ reijciens euangelium, imò uero seipsum abscindẽs ab euãgelio *pariter gloriaẽ se habere euãgelium, Alij uero ut donũ spiritus frustrentur, quod in nouissimis temporibus secundũ placitũ patris effusum est in humanũ genus, illam speciem non admittunt, quæ est secundũ Ioannem euangeliũ, in qua paracletum se missurum dominus promisit, simul & euangelium, & prophericum repellũt spiritum. Infelices uero qui pseudoprophetæ quidẽ esse uolunt, prophetiæ uero gratiã repellunt ab ecclesia, similia patiẽtes his, qui propter eos qui in hypocrisi ueniunt, etiã à fratrũ cõmunicatione se abstinent. Datur aũt intelligi, quod huiusmodi neq; apostolũ Paulum recipiant. In ea enim epistola quæ est ad Corinthios de propheticis charismatibus diligẽter loquutus est, & scit uiros & mulieres in ecclesia prophetantes. Per hæc igitur omnia peccãtes in spiritũ dei, in irremissibile incidũt peccatũ. Hi uero qui sunt à Valentino iterũ existentes extra omnem timorẽ, suas cõscriptiones proferentes, plura habere gloriantur, q̃ sint ipsa euangelia. Siquidem in tantũ processerũt audaciæ, uti quod ab his non olim conscriptũ est, ueritatis euangelium titulent, in nihilo conueniens apostolorũ euangelijs, ut nec euangeliũ quidẽ sit apud eos sine blasphemia: Si enim quod ab eis profertur ueritatis est euangelium, dissimile est aũt hoc illis, quæ ab apostolis nobis tradita sunt, qui uolunt possunt discere, quemadmodum ex ipsis scripturis ostenditur, iam non esse id, quod ab apostolis traditum est ueritatis euangelium. Quoniam autem sola uera & firma, & non capit neq; plura præterquam prædicta sunt, neq; pauciora esse euangelia, per tot & tanta ostendimus. & enim cum omnia composita & apta deus fecerit, oportebat & speciem euangelij bene cõpositam, & bene cõpaginatam esse. Examinata igitur sententia eorum, qui nobis tradiderunt ex ipsis principijs ipsorum, ueniamus & ad reliquos apostolos, & perquiramus sententiã eorum de deo, post deinde ipsos domini sermones audiamus.

*ali*s, *partẽ gloriatur se habere Euangelij.*

Quæ sit reliquorum Apostolorum doctrina. Cap. XII

PEtrus igitur apostolus post resurrectionẽ domini, & assumptionẽ in cœlos, uolens adimplere duodecim apostolorũ numerũ, & eligere prouidentia alterum, qui electus esset à deo, his qui aderant dixit: Viri fratres, oportebat impleri scripturã hanc, quam prædixit spiritus sanctus ore Dauid de Iuda, qui factus est dux his, qui apprehẽderũt Iesum, quoniam annumeratus fuit inter nos, fiat habitatio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatũ eius accipiat alter. Adimpletionem eorũ ex his quæ à Dauid dicta sunt faciẽs. Rursus cũ spiritus sanctus descendisset in discipulos, uti omnes prophetarẽt & loquerentur linguis: & quidã irriderent eos quasi à musto ebrios, dixit Petrus, Non ebrios quidem esse, cũ sit hora tertia diei, esse autem hoc quod dictũ est per prophetam

phetam: Erit in nouiſsimis diebus dicit dominus. Effundam de ſpiritu meo in omnem carnem & prophetabunt. Deus igitur qui per prophetam promiſit, miſſurum ſe ſpiritum ſuum in humanũ genus, ipſe & miſit ei, & ipſe deus à Petro annunciatur ſuam promiſsionem adimpleſſe. Viri enim, inquit Petrus, Iſraelitæ, audite ſermones meos: Ieſum Nazarenum uirũ approbatũ à deo in uobis, uirtutibus & prodigijs & ſignis quæ fecit per ipſum deus, in medio ueſtrum, quẽadmodum ipſi ſcitis: hunc definito conſilio & præſcientia dei, traditũ per manus iniquorum affigentes interfeciſtis: quẽ deus excitauit ſolutis doloribus inferorũ, quoniã non erat poſſibile teneri eum ab eis. Dauid enim dicit in ipſum, Prouidebam dominũ in cõſpectu meo ſemper, quoniã à dextris mei eſt ne mouear, propter hoc lætatũ eſt cor meũ, & exultauit lingua mea, inſuper & caro mea requieſcet in ſpe. Quoniã non derelinques animã meam in inferno, neq; dabis ſanctũ tuum uidere corruptionẽ. Dehinc rurſum fiducialiter illis dicit de patriarcha Dauid, quoniã mortuus eſt, & ſepultus, & ſepulchrũ eius ſit apud eos, uſq; in hunc diẽ. Propheta aũt, inquit, cum eſſet, & ſcit et quoniam iureiurando ei iurauit deus, de fructu uentris eius ſederet in throno eius, prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quoniã neq; derelictus eſt apud inferos, neque caro eius uidit corruptionẽ. Hunc Ieſum, inquit, excitauit deus, cuius nos oẽs ſumus teſtes: qui dextera dei exaltatus, repromiſsionẽ ſancti ſpiritus accipiens à patre effudit donationẽ hanc, quam uos nũc uidetis & auditis. Non enim Dauid aſcendit in cœlum, dicit autem ipſe: Dixit dominus domino meo, ſede ad dexteram meam, quoadusq; ponam inimicos tuos ſubpedaneum pedum tuorum. Certiſsime ergo ſciat omnis domus Iſrael, quoniã & dominũ eum, & Chriſtũ deus fecit hunc Ieſum, quem uos crucifixiſtis. Cũ dixiſſent ergo turbæ, quid ergo faciemus? Petrus ad eos ait. Pœnitentiã agite & baptizetur unuſquiſq; ueſtrum in nomine Ieſu in remiſsionem peccatorũ, & accipietis donũ ſpiritus ſancti. Sic non alium deum, nec aliam plenitudinẽ annuntiabant apoſtoli, nec alterum quidem paſſum, & reſurgentem Chriſtum, alterũ uero qui ſurſum uolauerit, & impaſsibilis perſeuerauerit: ſed unum & eundem deum patrem, & Chriſtum Ieſum qui à mortuis reſurrexit, & eam quæ in eum fidem annunciabant his, qui non credebant in filium dei, & ex prophetis cohortabantur eos, quoniã eum quẽ promiſit ſe deus miſſurũ Chriſtũ, miſit Ieſum, quem ipſi crucifixerunt, quem deus excitauit. Rurſus cum Petrus ſimul cum Ioãne uidiſſet eum, qui à natiuitate claudus erat ante portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ſedentem & petentẽ eleemoſynã, dixit ei: argentum & aurum non eſt mihi, quod aũt habeo hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Et ſtatim eius confirmati ſunt greſſus, & plantæ, & ambulabat, & introiuit cum ipſis in tem

plum, ambulans & saliens & glorificans deum. Multitudine aūt uniuersa collecta ad eos propter inopinatū factum, Petrus dixit eis. Viri Israelitæ quid miramini in hoc, & nos quid intuemini, quasi nostra uirtute fecerimus hūc ambulare? Deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, deus patrum nostrorū glorificauit filium suum, quē uos quidem tradidistis in iudicium, & negastis ante faciem Pilati, cū remittere eum uellet. Vos aūt sanctum & iustum aggrauastis, & petistis uirum homicidā donari uobis, ducē aūt uitæ occidistis: quē deus excitauit à mortuis, cuius nos testes sumus, & in fide nominis eius, hunc quem uidetis & scitis confirmauit nomen eius, & fides quæ est per ipsum, dedit ei incolumitatē coram uobis omnibus. Et nunc fratres scio quoniā secundum ignorātiam fecistis nequā. Deus aūt quæ prędixit ore omniū prophetarū pati Christum suum, adimpleuit. Pœnitentiā igitur agite & conuertimini, uti deleantur peccata uestra, & ueniant uobis tēpora refrigerij domini, & mittat præparatum uobis Iesum Christum, quem oportet quidē cœlum suscipere usq; ad tēpora dispositionis omniū, quæ locutus est ei deus, per sanctos prophetas suos. Moyses quidem dicit ad patres nostros, quoniam propheta excitabit uobis dominus deus noster ex fratribus nostris, quemadmodum me, ipsum audietis in omnibus quæcunq; locutus fuerit ad uos. erit aūt omnis anima, quæcunq; non audierit prophetam illum, peribit de populo: Et omnes à Samuel & deinceps, & omnes quot quot locuti sunt annunciauerunt dies istos. Vos estis filij prophetarum & testamēti quod deus disposuit ad patres nostros, dicens ad Abrahā. In semine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Vobis primum deus excitans filium suū misit benedicentē uos, ut conuertat se unusquisq; à nequitijs suis. Manifestam ergo præconationē Petrus cum Ioanne præconauit eis, repromissionē quā fecit deus patribus, per Iesum adimpletā euangelizans. Non quidem alterū deum annuntians, sed filium dei, qui & homo factus est & passus, in agnitionē adducens Israel, & in Iesu resurrectionem quæ à mortuis annuntians, & significans, quoniā omnia quæ prophetæ annunciauerunt de passione Christi, hæc adimpleuit deus. Propter quod rursus conuocatis principibus sacerdotū, fiducialiter Petrus dixit ad eos. Principes populi & seniores Israelitæ, si nos hodie redarguimur à uobis in benefacto hominis infirmi, in quo hic sanatus est, cognitū sit omnibus uobis et omni populo Israel, quoniā in nomine Iesu Christi Nazareni, quē uos crucifixistis quē deus excitauit à mortuis, in hoc hic astat in cōspectu uestro sanus. Hic est lapis preciosus reprobatus à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et nō est aliud nomen sub cœlo, quod datū sit hominibus, in quo oporteat saluari nos. Sic apostoli non deum mutabant, sed Christum annunciabant populo esse Iesum, qui crucifixus est, quem deus excitauit, qui prophetas misit

misit, idem deus excitauit & salutem in eo dedit hominibus. Cõfusis igi tur & per curationẽ, annorũ enim, inquit scriptura, pluſq̃ xl. erat homo in quo factum est signum curationis, & per doctrinã apostolorũ & pro pherarum expositionem, cum remisissent summi sacerdotes Petrum & Ioannẽ, & reuersi essent ad reliquos coapostolos & discipulos domini, id est in ecclesiam, & enarrassent quæ fuerant facta, & quemadmodum fiducialiter egissent in nomine Iesu: Audientes, inquit, tota ecclesia unanimes extulerunt uocem ad deum & dixerunt. Domine tu es deus qui fecisti cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui per spiritum sanctum ore Dauid patris nostri, pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes cõgregati sunt in unum, aduersus dominũ, & aduersus Christum eius. Cõuenerunt enim in hac ciuitate aduersus sanctũ filiũ tuum Iesum quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel, facere quæcũq; manus tua & uoluntas tua prædestinauerat fieri. Hæ uoces ecclesiæ, ex qua habuit omnis ecclesia initiũ. Hæ uoces ciuitatis magnæ noui testamẽti ciuium. Hæ uoces apostolorũ, hæ uoces discipulorum domini, eorũ qui post assumptionẽ domini per spiritum & perfecti extiterũt, & inuocauerunt deum, qui fecit cœlum & terram, qui per prophetas annũtiatus est, & eius filius Iesus, quem unxit deus, & alterum aũt nescientes. Non erat ibi tunc Valentinus, nec Marcion, nec reliqui sui, uel eorũ qui assentiunt eis euersores. Propter quod exaudiuit eos factor omniũ deus: Cõmotus est enim, inquit, locus, in quo erant collecti, & repleti sunt oẽs spiritu sancto, & loquebantur uerbũ dei cum fiducia, omni uolenti credere: uirtute enim magna, inquit, reddebãt testimoniũ apostoli resurrectionis domini Iesu, dicẽtes ad eos. Deus patrum nostrorum excitauit Iesum quem uos apprehendistis, & interfecistis suspendentes in ligno, hunc deus principem & saluatorẽ exaltauit gloria sua, dare pœnitentiã Israel, & remissionẽ peccatorũ: & nos in eo testes sumus sermonũ horum, & spiritus sanctus, quem dedit deus credentibus ei. Omni quoq; die, inquit, in templo & in domo nõ cessabãt docentes & euangelizantes Christum Iesum filium dei. Hæc enim erãt salutis agnitio, quæ perfectos ad deũ efficit eos, qui cognoscũt filij eius aduentum. Quoniã aũt impudentes quidam eorũ dicunt, apud Iudæos præconantes apostoli non poterant alterũ eis deum annuntiare præter eum, qui creditus fuerat ab ipsis: dicimus ad eos, quoniam si secundum olim insitam opinionẽ hominibus loquebantur apostoli, nemo ab his cognouit ueritatem, multo autẽ prius à domino, etenim ipsum sic locutum dicunt. Nec hi ergo ipsi ueritatẽ sciunt, sed sententia eorũ de deo eum esset talis, exceperant doctrinã quemadmodũ audire poterant. Secundum hunc igitur sermonẽ, apud neminẽ erit regula ueritatis, sed o-

mnes discipuli omnibus imputabunt, quoniã queadmodũ unusquisque sentiebat, & queadmodum capiebat, sic sermo ad eum factus est. Superfluus aũt & inutilis aduentus domini parebit, siquidem uenit permissurus & seruaturus uniuscuiusque olim insitam de deo opinionẽ. Adhuc etiam & multo durius erat, queadmodum uiderant Iudaei & cruci affixerant, annuntiare hunc esse Christum filium dei, aeternũ ipsorum regem. Non igitur iam secundum pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in faciem interfectores eos esse domini dicebãt, multo magis fiducialiter eum patrem, qui super Demiurgum est & ipsis annuntiarent, & non id quod putabant unusquisque: & multominus erat peccatum, si quidem superiorẽ saluatorẽ, ad quem ascendere eos oporteret quoniam esset impassibilis, non affixissent cruci. Queadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorũ loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniã dij ipsorum non essent dij, sed idola daemoniorum: simili modo & Iudaeis annuntiassent, si alterũ maiorẽ & perfectiorem scissent patrem, non annunciantes, neque augentes eorũ non ueram de deo opinionẽ. ethnicorum aũt soluentes errorem, & auferẽtes à suis dijs, non utique alterum eis inferebant errorẽ, sed auferentes eos qui non erant dij, eum qui solus erat deus & uerus pater ostenderunt. Ex uerbis Petri igitur quae fecit in Caesaria ad Cornelium Centurionẽ, & eos, qui cum eis erant gentiles, quibus primo enarratus est sermo dei, cognoscẽ dũ est nobis, quae annunciabant apostoli, & qualis fuit praedicatio ipsorum, & quam habuerunt de deo sententiã. Erat enim Cornelius hic religiosus & timens deum cum tota domo sua, & faciẽs eleemosynas multas in populo, & orans deum semper. Vidit ergo circa horam nonam diei, angelũ dei intrantem ad se, & dicentẽ, eleemosynae tuae ascẽderunt in recõmemorationẽ in cõspectu dei. Propter quod mitte ad Simonem qui uocatur Petrus. Petrus aũt cum uidisset reuelationẽ, in qua respondit ad eum coelestis uox: Quae deus emundauit tu ne cõmune dixeris, hoc ideo, quoniã qui per legem inter munda & immũda distinxit deus, hic emundauit gentes per sanguinẽ filij sui, quem & Cornelius colebat, ad quem Petrus ueniens dixit, in ueritate cõperi quoniã non est personarum acceptor deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam acceptabilis ei est, Manifeste significans, quoniam quem antea deum timebat Cornelius, quẽ per legẽ & prophetas audierat, propter quẽ & eleemosynas faciebat, hic in ueritate est deus. Deerat aũt ei agnitio, propter quod adiecit: Vos scitis quod factũ est uerbũ per omnem Iudaeam, incipiens enim à Galilaea post baptismũ quidem predicauit Ioannes Iesum à Nazareth, quemadmodum unxit eum deus spiritu sancto & uirtute: ipse circuiuit benefaciens & curans omnes, qui oppressi erant à diabolo, quoniã deus erat cum eo. Et nos testes sumus omnium

corum

eorum, quæ fecit in regione Iudæorum & in Hierusalem, quem & inter fecerunt suspēdentes in ligno: hunc deus excitauit tertia die & dedit eū manifestum fieri, nō omni populo, sed testibus nobis prædestinatis ab eo, qui cum eo & manducauimus & bibimus post resurrectionē à mortuis. Et præcepit nobis annunciare populo & testificari, quoniā ipse est prædestinatus à deo iudex uiuorum & mortuorū. Huic omnes prophetæ testimoniū reddunt, remissionē peccatorū accipere per nomen eius omnem credentem in eum. Filium ergo dei quem ignorabāt homines, annuntiabant apostoli, & aduentum eius, his qui ante instructi erant de deo, sed nō alterum deum inferebant. Si enim tale aliquid sciret Petrus, libere gentibus prædicasset alterum quidem Iudæorū, alterum aūt Christianorum esse deum, qui quidem propter uisionē angeli conterriti omnes quęcunq; eis dixisset credidissent. Ex uerbis autē Petri manifestum est quoniam præcognitum quidem eis deum custodiuit, filiū autem dei Iesum Christum esse testificatus est ipsis, iudicem uiuorum & mortuorum, in quo baptizari eos iussit in remissionem peccatorum: & nō tantum hoc, sed & Iesum Christum esse filium dei testificatus est, qui & unctus spiritu sancto Iesus Christus dicitur. Et est hic idē ex Maria natus quemadmodum Petri continet testificatio. An nunquid perfectam tūc cognitionem nondum habebat Petrus, quam postea adinuenerunt hi? Imperfectus igitur secundū hos Petrus, imperfecti autem & reliqui apostoli, & oportebit eos reuiuiscentes horū fieri discipulos, ut & ipsi perfecti fiant. Sed & hoc quidem ridiculum est. Arguuntur uero isti non quidem apostolorū, sed suæ malæ sententiæ esse discipuli. Propter hoc autem & uariæ sententiæ sunt uniuscuiusq; eorum recipientes errorem quemadmodum capiebat. Ecclesia uero per uniuersum mundum ab apostolis firmum habens initium, in una & eadem de deo, & de filio eius perseuerat sententia. Philippus aūt rursus spadoni reginæ Aethiopum reuertēti à Hierosolymis, & legēti Esaiā prophetā solus soli quę annuntiauit: Nōne eū de quo dixit propheta. Tanq̄ ouis ad occisionē ductus est, queādmodū agnus ante tondentē se sine uoce, sic non aperuit os suum. natiuitatē eius quis, enarrauit? quoniā tolletur à terra uita eius: hūc esse Iesum & impletā esse in eo scripturā, queādmodum ipse eunuchus credens, et statim postulās baptizari dicebat, Credo filiū dei esse Iesum. qui & missus est in regiones Aethiopiæ, prædicaturus hoc quod ipse crediderat, deum quidē unū per prophetas prædicatū, huius uero filiū fecisse secundū hominē aduentū, & ut ouem ad uictimā ductum, & reliqua quæcunq; prophetæ dicunt de eo. Paulus quoq; & ipse posteaq̄ de cœlo locutus est ad eum dominus, & ostēdit quoniā suū dominum persequeretur, persequēs discipulos eius, & misit Ananiam ad eū, ut iterum uideret & baptizaretur: in synagogis, ait, in Damasco prædicabat

cum omni fiducia Iesum, quoniã hic est Christus filius dei. Hoc est mysterium, quod dicit per reuelationẽ manifestatũ sibi, quoniã qui passus est sub Pontio Pilato, hic dominus est omniũ, & rex & deus & iudex, ab eo qui est omniũ deus accipiens potestatem, quoniã subiectus factus est usq; ad mortem, mortem autem crucis. Quoniã hoc uerum est Atheniensibus euangelizans in Ariopago, ubi Iudæis non assistentibus, licebat ei cum fiducia uerum prædicare deum, dixit eis. Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ dominus existens, nõ in manufactis templis inhabitat, nec à manibus humanis tractatur, tanq; alicuius indigens, cum ipse omnibus dederit uitam & spiritum, & omnia fecerit, qui fecit ex uno sanguine omne genus hominũ inhabitare super faciem totius terræ, præfiniẽs tempora, secundum determinationẽ inhabitationis eorum, quærere illud quod est diuinum, si quomodo tractare possint illud aut inuenire, quãuis etiam nõ longe sit ab unoquoq; nostrum: in ipso enim uiuimus, mouemur, & sumus, & quemadmodũ quidam secundum uos dixerũt, huius enim & genus sumus. Genus igitur cum simus dei, non oportet nos putare id quod est diuinum, simile esse auro uel argento, uel lapidi per artem uel concupiscentiam hominis deformato. Tempora ergo ignorantiæ despiciens deus, nunc præcepit hominibus omnibus ubiq; pœniteri in ipsum, quoniã constituit diem iudicari orbem terræ in iustitia, in uiro Iesu, in quo statuit fidem, excitãs eum à mortuis. Hoc autem in loco nõ solum factorem mundi deum eis annuntiat non assistẽtibus Iudæis, sed & quoniam unum genus humanum fecit inhabitare super omnem terram. Quemadmodũ & Moyses ait, quando diuisit altissimus gentes, quẽadmodũ dispersit filios Adam statuit terminos gentiũ, secundum numerũ angelorũ dei. Populum aũt qui credit deo, iam nõ esse sub angelorum potestate, sed sub domini: populus eius Iacob, funiculũ hæreditatis eius Israel. Et iterum Lystris Lyciæ cum esset Paulus cum Barnaba, & à natiuitate claudum in nomine domini nostri Iesu Christi ambulare fecisset, & cum turba honorare eos uellet quemadmodum deos, propter admirabile factum, ait eis, Nõnne similes uobis sumus homines, euangelizantes uobis deum uiuum, qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt: Qui in præteritis tẽporibus permisit omnes gentes abire uias suas, quanq; non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens, de cœlo dans pluuias & tẽpora fructifera, adimplens cibo & hilaritate corda nostra. Quoniã aũt his annuntiationibus eius omnes epistolæ consonant, ex ipsis epistolis ostendimus apto in loco exponentes Apostolum: nobis autẽ conlaborantibus his ostensionibus, quæ ex scripturis sunt, & quæ multifarie dicta sunt, breuiter & cõpendiose anountiantibus, & tu cum magoanimitate intende eis, & non longiloquium putare, hoc intelligens, quoniam ostensio-

μακροθυμία μακρολογία

ostensiones quæ sunt in scripturis, nō possunt ostendi, nisi ex ipsis scripturis. Stephanus aūt iterum qui electus est ab apostolis primus diaconus, qui & primus ex omnibus hominib. sectatus est uestigia martyrij domini, propter Christi confessionē primus interfectus, fiducialiter loquens populo, & docens eos dicens. Deus gloriæ uisus est patri nostro Abrahæ, & dixit ad eum, Exi de terra tua & de cognatione tua, & ueni in terrā quam demonstrabo tibi. & transtulit illum in terrā hanc, quam nunc & uos inhabitatis, & non dedit ei hæreditatē in ea, nec gressum pedis, sed promisit dare ei in possessionē eam, & semini eius post cum. Locutus est aūt sic deus ad eum, quoniā erit semen eius peregrinū in terra aliena, & in seruitutē redigentur & uexabūtur annis quadringentis, & gentē cui seruiēt, iudicabo ego, dicit dominus. Et postea exient & seruient mihi in isto loco. & dedit ei testamentū circumcisionis, & sic generauit Isaac. Et reliqua aūt uerborū eius eundem deum annuntiant, qui fecit cum Ioseph & cum patriarchis, qui & colloquutus est Moysi: & omnem apostolorū doctrinā unum & eundem deum annuntiasse, qui transtulit Abraham, qui promissionē hæreditatis ei fecit, qui testamentū circumcisionis apto tēpore dedit, qui ex Aegypto uocauit semen eius seruatum manifeste per circumcisionē: in signo enim dedit eam, ut nō similes essent Aegyptijs. Hunc factorē omnium, hunc patrē domini nostri Iesu Christi, hūc deum claritatis ex ipsis sermonibus & Actibus apostolorū uolentes discere possunt, & contemplari, quoniā unus hic deus super quem alius non est. Si aūt erat super hunc alius deus, ex abundanti per cōparationem diceremus, hic illo melior est. Melior enim ex operibus apparet, queadmodū & prædiximus, & cum illi nullum patris sui opus habeant ostendere, hic solus ostenditur deus. Si quis aūt ægrotās circa quæstiones, ea quæ ab apostolis de deo dicta sunt allegorizanda existimat, prædictos sermones nostros discutiat, in quibus unū deū cōditorem & factorē omniū ostēdimus, & ea quæ ab illis dicuntur destruximus & denudauimus: & inueniet cōsonantes eos apostolorū doctrinæ, & sic habere queādmodum docebant & persuadebantur, quoniam unus est fabricator omnium deus: & cum repulerit à sententia sua tantum errorem, & eam quæ est aduersus deum blasphemiam, & à semetipso inueniet rationem, cognoscens & eam quæ est secundum Moysen legem, & gratiā noui testamenti, utraqꝫ apta tēporibus, ad utilitatem humani generis ab uno & eodem præstita deo. Omnes enim qui sunt malæ sententiæ, moti ab ea legisdatione, quæ est secundum Moysen, dissimilem eam & contrariam euangelij doctrinæ arbitrantes, iam non sunt cōuersi, uti differentiæ utriusqꝫ testamēti inquirerēt causas. Deserti igitur cum sint à paterna dilectione, & inflati à satana, cōuersi in Simonis magi doctrinam, abstiterunt sententijs ab eo qui est deus, & putauerūt

quod

quod à semetipsis plus inuenissent quàm apostoli, alterū deum adinuenientes. Et apostolos quidem adhuc quæ sunt Iudæorū sentientes, annunciasse Euangeliū, se autē synceriores & prudentiores apostolis esse. Vnde & Marcion, & qui ab eo sunt, ad intercidendas cō uersi sunt scripturas, quasdam quidem in totū non cognoscentes, secundum Lucam autē Euangelium & epistolas Pauli decurtantes, hæc sola legitima esse dicunt, quæ ipsi minorauerūt. Nos aūt etiā ex his, quæ adhuc apud eos custodiuntur, arguemus eos donante deo, in altera conscriptione. Reliqui uero omnes falso scientiæ nomine inflati, scripturas quidē confitentur, interpretationes uero cō uertunt, quemadmodū ostendimus in primo libro. Et quidē hi qui à Marcione, statim blasphemant fabricatorē, dicentes eum malorum fabricatorē, propositum initij sui intolerabiliorem habentes, duos naturaliter dicētes Deos, distātes inuicem, alterum quidem bonum, alterum aūt malum. Hi autem qui sunt à Valentino nominibus honestius utentes & patrem & dominū, & deum hunc qui est fabricator ostendentes, propositū siue sectam blasphemiorem habent, neq; ab aliquo ex his quæ sunt intra plenitudinē æonibus dicētes eum emissum, sed ab ea labe quæ extra pleroma expulsa. Hæc autem omnia contulit eis scripturarū & dispositionis dei ignorantia. Nos aūt & causam differentiæ testamentorū, & rursum unitatē & consonantiam ipsorum, in his quæ deinceps futura sunt referemus. Quoniā aūt & apostoli & discentes ipsorum sic docebāt, quemadmodū ecclesia prædicat, & sic docentes perfecti fuerūt, †propter quod euocabantur ad perfectum: Stephanus hæc docens adhuc cum super terrā esset, uidit gloriā dei, & Iesum ad dexteram. Et dixit. Ecce uideo cœlos apertos, & filiū hominis stantem à dextris dei. Et hæc dixit & lapidatus est, & sic perfectā doctrinam adimpleuit, per omnia martyrij magistrū imitās & postulans pro eis qui se interficiebant & dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatū. Sic erāt perfecti, qui unum et eundem deum ab initio usq; ad finē uarijs dispositionibus asistentem humano generi sciebant, quemadmodū ait Osee propheta: Ego uisiões impleui, & in manibus prophetarū asimilatus sum. Qui ergo usq; ad mortē tradiderunt animas propter Euāgelium Christi, quomodo poterant secundū insitam opinionem hominibus loqui? Quod ipsum si fecissent nō paterentur, sed quoniā contraria his, qui nō assentiebant ueritati prædicabāt, ideo & passi sunt. Manifestum est ergo quoniā non derelinquebant ueritatē, sed cum omni fiducia Iudæis & Græcis prædicabāt. Iudæis quidē Iesum, eum qui ab ipsis crucifixus est esse filiū dei, iudicem uiuorū & mortuorū, à patre accepisse æternum regnum in Israel, quemadmodum ostēdimus: Græcis uero unum deum qui omnia fecit, & huius filium Iesum Christum annunciantes. manifestius autem hoc ostēditur ex apostolorū epistola, quam

Propter quod sæpe usurpat pro, eo quod

neq;

neq; Iudæis, neq; Græcis, sed ipsis qui ex gentibus in Christū credebāt confirmantes fidem ipsorū miserunt. Cum enim descendissent quidam à Iudæa in Antiochiam, in qua & primū omnium discipuli domini pro fide, quam in Christo habebant, uocati sunt Christiani, & suaderent eis qui crediderant in dominū circuncidi, & reliqua secundū legis obseruationem perficere, & ascendissent Paulus & Barnabas Hierosolymā ad alteros apostolos propter hanc quæstionē, & uniuersa ecclesia cōuenisset in unum Petrus dixit eis: Viri fratres, uos scitis quoniā à diebus antiquis in uobis deus elegit, ut ex ore meo audirēt gentes uerbum euangelij et crederent, & cordis inspector deus testimoniū perhibuit eis, dans eis spiritum sanctū, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & ipsos, emundās per fidem corda illorum. Nunc igitur quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorū, quod neq; patres nostri, neq; nos ualuimus portare, sed per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus nos posse saluari, quō & illi. Post quē Iacobus dixit: uiri fratres, Simon retulit quemadmodū deus excogitauit accipere ex gentibus populum nomini suo, & sic conueniunt sermones prophetarū, sicut scriptum est, Post hæc reuertar, et reædificabo tabernaculū Dauid quod cecidit, & distturbata eius ædificabo, & erigam illud, uti requirāt reliqui hominū dominum, & omnes gentes in quibus inuocatum est nomen meum super eos, dicit dominus faciens hæc. Cognitū à seculo est deo opus eius, propterea ego secundū me iudico, nō molestari eos, qui ex gentibus cōuertuntur ad deum, sed præcipiendū eis, uti abstineāt à uanitatib. Idolorū, & à fornicatione, & à sanguine, & quæcūq; nolunt sibi fieri, alijs ne faciant. Et cū hæc dicta essent, & omnes cōsensissent, scripserūt eis sic. Apostoli & presbyteri fratres, his qui sunt in Antiochia, & Syria & Cilicia fratribus ex gētibus salutē. Qm̄ audiuimus quia ex nobis quidā exeuntes turbauerunt uos sermonibus, destruētes animas uestras, quibus nō præcepimus, dicentes: Circuncidimini & seruate legem, placuit nobis cōuenientibus in unum, electos uiros mittere ad uos, cum dilectisissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animā suam pro nomine domini nostri Iesu Christi. Misimus igitur Iudam & Sileam & ipsos per sermonem annunciantes nostram sententiā. Placuit enim sancto spiritui & nobis, nullū amplius uobis pōdus imponere, q̄ hæc quæ sunt necessaria, ut abstineatis ab Idolothyris, & sanguine, & fornicatione, & quæcūq; nō uultis fieri uobis, alijs ne faciatis, à quibus custodientes uos ipsos bene agitis, ambulātes in spiritu sancto. Manifestū est igitur ex his om̄ibus, quoniā non alterū patrē esse docebant, sed libertatis nouū testamentū dabāt his, qui noue in deū per spiritū sanctū credebāt. Ipsi aūt ex eo qđ quærerēt, an oporteret circūcidi adhuc discipulos nec ne, manifeste ostenderunt nō habuisse se alterius dei cōtemplationem.

Cæterum

Cæterum non talem timorē circa primū habuissent testamentū, ut nec cum ipsis quidem cōuesci uellent. Nam & Petrus quāuis ad catechizādos eos missus esset, & tali uisione cōterritus fuisset, cum timore tamen multo locutus est ad eos dicens: ipsi scitis quoniā nō est fas uiro Iudæo coniungi aut cōuenire cum allophylo: mihi aūt deus ostendit, nemině communē aut immundū dicere hominē, quapropter sine contradictio ne ueni: his sermonibus significans, quoniā non abisset ad eos, nisi missus fuisset: sic neq; baptisma facile dedisset nisi spiritu sancto requiescēte super eos, prophetantes eos audisset, & propter hoc dixit: Nunquis aquam uetare potest ad baptizandum hos qui spiritū sanctum acceperunt, quemadmodum & nos, suadens simul his qui secum erāt, & significās, quoniam nisi spiritus sanctus super eos requieuisset, existeret qui eos prohiberet à baptismate. Hi autem qui circa Iacobū Apostoli, gentibus quidem libere agere permittebant, concedentes nos spiritui dei. Ipsi uero scientes eundem esse deum, perseuerabāt in pristinis obseruationibus, ita ut & Petrus quoq; timens ne culpāretur ab ipsis, ante man ducans cum gentibus propter uisionem, & propter spiritum sanctum qui requieuerat super eos, cum tamen aduenissent quidā ab Iacobo, separauit se, & non manducauit cum eis. hoc ipsum autē dixit Paulus & Barnabam fecisse. Sic apostoli quos uniuersi actus, & uniuersæ doctrinæ dominus testes fecit, ubiq; enim simul cum eo assistentes inueniun tur Petrus & Iacobus & Ioannes, religiose agebāt circa dispositionem legis, quæ est secundū Moysen, ab uno & eodem significantes esse deo. Quod quidem non fecissent secundū quæ prædiximus, si præter eum qui legis dispositionem fecit, alterum patrem à domino didicissent.

Aduersus eos, qui dicunt tantum Paulum ex Apostolis cognouisse ueritatem. Cap. XIII

EOs autem qui dicūt solum Paulum ueritatem cognouisse, cui per reuelationem manifestatum est mysterium, ipse Paulus conuincat eos, dicens, unū & ipsum deum operatū Petro in apostolatu circūcisionis, & sibi in gentes. Ipsius ergo dei Petrus erat apostolus, cuius & Paulus. Et quē Petrus in circūcisione annūciabat deum & dei filiū, hunc & Paulus in gētes. Neq; enim ut solū Paulum saluaret uenit dominus noster, nec sic pauper deus, ut unū solum haberet Apostolum, qui dispositionē filij sui cognosceret. Et Paulus autē dicens, Quàm speciosi pedes euangelizantiū bona, euangelizantiū pacem, manifestū facit quoniam non unus sed plures erāt, qui ueritatem euangelizabāt. Et rursus in epistola quæ est ad Corinthios, cū prædixisset omnes, qui deū post resurrectionē uiderunt innuit: Siue aūt ego, siue illi, sic annunciamus, & sic credidistis: unā & eandē prædicationē confitens omniū eorum, qui deū uiderūt post resurrectionē à mortuis. Et dominus aūt Philippo uolenti patrem

patrem uidere respondit. Tanto tempore uobiscum sum, & me non cognouistis? Philippe qui uidet me, uidet & patrem meũ. Quõ tu dicis, ostende nobis patrem? ego enim in patre, & pater in me est, & amodo cognouistis eũ, & uidistis eũ. Quibus ergo dñs testimoniũ dixit, quoniam & cognouerũt in ipso, & uiderunt patrẽ, pater aũt ueritas, hos dicere nõ cognouisse ueritatẽ, est hominũ falsum testimoniũ, & eorũ qui alienati sunt à Christi doctrina. Ad quid eñ mittebat dñs duodecim apostolos ad oues quæ perierant domus Israel, si ueritatẽ nõ cognouerunt? Quõ aũt & lxx. prædicabant, nisi ipsi prius ueritatẽ prædicationis cognouissent? Aut quõ Petrus ignorare potuit, cui dominus testimoniũ dedit, Quoniam caro & sanguis nõ reuelauit ei, sed pater qui in cœlis est? Sicut ergo Paulus apost. nõ ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum & deum patrem, filio quidem adducẽte eos ad patrem, patre uero reuelante eis filium. Quoniam autem his qui ad apostolos uocauerunt eum, de quæstione acquieuit Paulus, & ascendit ad eos cum Barnaba in Hierosolymam, non sine causa, sed ut ab ipsis libertas gentilium confirmaretur, ipse ait in ea quæ ad Galatas est epistola. Deinde post xiiij annos ascendi in Hierosolymam cum Barnaba, assumẽs & Titum. Ascendi autem secundum reuelationem, & cõtuli cum eis euangelium quod prædico inter gẽtes. Et iterum ait: Ad horam cessimus subiectioni, uti ueritas euangelij perseueret apud uos. Si quis igitur diligenter ex Actibus apostolorum scrutetur tempus, de quo scriptum est ascendisse Hierosolymam propter prædictam quæstionẽ, inueniet eos qui prædicti sunt à Paulo annos concurrentes, sicut est consonans, & uelut eadem tam Pauli annuntiatio, quàm & Lucæ de apostolis testificatio.

De sectatore Apostolorum Luca, quæ sunt quæ in Euangelio per solum Lucam cognouimus. Cap. XIIII

QVoniam autẽ is Lucas inseparabilis fuit à Paulo cooperarius eius in euangelio, ipse facit manifestum, nõ glorians, sed ab ipsa productus ueritate. Separatis enim, inquit, à Paulo Barnaba & Ioanne, qui uocabatur Marcus, & cum nauigassent Cyprum, nos uenimus in Troadam: & cum uidisset Paulus per somnium uirum Macedonẽ dicentem sibi, ueniens in Macedoniam opitulare nobis Paule, statim ait, quæsiuimus proficisci in Macedoniam, intelligẽtes quoniã prouocauit nos dominus euangelizare eis. Nauigantes igitur à Troade, direximus nauem in Samothracen: & deinceps reliquũ omnem ipsorũ usq; ad Philippos aduentũ diligenter significat, & queadmodum primũ sermonẽ loquuti sunt. Sedentes enim, loquuti sumus mulieribus quæ cõuenerant, & quinam crediderunt, & q̃ multi. Et iterũ ait: Nos aũt nauigauimus post dies Azymorũ à Philippis, & uenimus Troadã, ubi & cõmorati sumus diebus septem. Et reliqua omnia ex ordine cum Paulo refert, omni dili-

gentia demonstrans & loca, & ciuitates, & quantitatē dierū, quoadusq; Hierosolymam ascenderet, & quæ illic contigerint Paulo, quēadmodū uinctus Romam missus est, & nomē Centurionis qui suscepit eum, & patarense nauigium, & quemadmodum naufragium fecerunt, & in qua liberati sunt insula, & quemadmodum humanitatem ibi perceperunt, Paulo curāte principem ipsius insulæ, & quēadmodum inde Puteolos nauigauerunt, & inde Romam peruenerūt, & quanto tempore Romæ commorati sunt. Omnibus his cum adesset Lucas diligenter conscripsit ea, uti neq; mendax, neq; elatus deprehendi possit, eo quod omnia hæc constarent, & seniorē eum esse omnib. qui nunc aliud docent, neq; ignorare ueritatem. Quoniā non solum prosequutor, sed & cooperarius fuit apostolorū, maxime aūt Pauli, Et ipse aūt Paulus manifestauit in epistolis, dicens: Demas me dereliquit, & abijt Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam, Lucas est mecum solus. Vnde ostendit quod semper iunctus ei, & inseparabilis fuerit ab eo. Et iterum in epistola quæ est ad Colossenses ait: Salutat uos Lucas medicus dilectus. Si aūt Lucas quidē, qui semper cum Paulo prædicauit, & dilectus ab eo est dictus, & cum eo euangelizauit, & creditus est referre nobis euangeliū, nihil aliud ab eo didicit, sicut ex uerbis eius ostensum est, quēadmodum hi, qui nunq; Paulo adiuncti fuerunt, gloriantur absconditā & inenarrabilia didicisse sacramenta? Quoniam aūt Paulus simpliciter quæ sciebat, hæc & docebat, non solum eos, qui cum eo erant, uerum omnes audiētes, se ipse facit manifestū. In Mileto enim cōuocatis episcopis & presbyteris, qui erant ab Epheso, & à reliquis proximis ciuitatibus, quoniam ipse festinauit Hierosolymis Pentecosten agere, multa testificās eis, & dicēs quæ oporteret ei Hierosolymis euenire, adiecit: Scio quoniā iam non uidebitis faciē meā, restificor igitr uobis hac die, quoniam mundus sum à sanguine omniū. Non enim subtraxi uti non annunciarem uobis omnē sententiā dei. Attendite igitur et uobis, & omni gregi, in quo uos spiritus præposuit episcopos regere ecclesiā domini, quā sibi constituit per sanguinē suum. Deinde significans futuros malos doctores, dixit, Ego scio quoniā aduenient post discessum nostrū lupi graues ad uos, non parcentes gregi. Et ex uobis ipsis exurgent uiri loquentes peruersa, uti conuertant discipulos post se. Non subtraxi, inquit, uti non annunciarem omnem sententiam dei uobis. Sic apostoli simpliciter & nemini inuidentes quæ didicerant ipsi à domino, hæc omnibus tradebant. Sic igitur & Lucas nemini inuidens, ea quæ ab eis didicerat, tradidit nobis, sicut ipse testificatur dicens: quēadmodū tradiderunt nobis, qui ab initio contēplatores & ministri fuerunt uerbi. Si aūt quis refutet & Lucam quasi non cognouerit ueritatē, manifestus erit projiciēs euangelium, cuius non dignatur esse discipulus. Plurima enim & ma-
gis

gis necessaria euangelij per hunc cognouimus, sicut Ioannis generationem & de Zacharia historiam, & aduentũ angeli ad Mariam, & exclamationẽ Elisabet, & angelorum ad pastores descẽsum, & ea quæ ab illis dicta sunt, & Annæ, & Simeonis de Christo testimoniũ, & quod duodecim annorũ in Hierusalem relictus sit, & baptismum Ioãnis, & quot annorũ dominus baptizatus sit, & quia in quintodecimo anno Tyberij Cæsaris, & in magisterio illud, quod ad diuites dictum est: Væ uobis diuites, quoniam percipitis consolationẽ uestram. Et uæ uobis qui satiati estis, quoniã esurietis. Et qui ridetis nũc, quia plorabitis. Et uæ uobis cum benedixerint uos homines oẽs. Secundum hæc enim faciebant & pseudoprophetis patres uestri. Et omnia huiusmodi per solum Lucam cognouimus, & plurimos actus domini per hũc didicimus, quib. & omnes utuntur. Et multitudinẽ piscĩu quam cõcluserunt hi qui cum Petro erant iubente domino, ut mitterent retia. Et illa quæ per xviij. annos passa curata fuerat mulier die sabbatorũ. Et de hydropico, quem curauit dominus die sabbatorũ, & quemadmodũ disputauit, quod curauit in hac die. Et queãdmodum docuit discipulos primos discubitus non appetere. Et quoniã pauperes & debiles uocare oportet, qui nõ habent retribuere. Et qui pulsauit nocte sumere panes, & propter instãtiã importunitatis sumit: & quõ apud pharisæum recumbente eo, peccatrix mulier osculabat pedes eius, & unguẽto ungebat, et quæcunq; propter eam dixit ad Simonem de duobus debitoribus: & de parabola diuitis illius, qui reclusit quæ ei nata fuerant, cui & dictũ est, in hac nocte expostulabunt animã tuam à te. quæ aũt præparasti, cuius erunt? Similiter aũt & diuitis illius qui uestiebatur purpura, & iocundabatur nitide, & egenũ Lazarum: & eam quam ad discentes suos dixit responsionẽ, quando dixerunt ei, adijce nobis fidem. Et eam quæ ad Zachæum publicanum facta est confabulationem. Et de pharisæo & publicano, qui simul adorabant in tẽplo. Et de decem leprosis, quos simul emũdauit in uia. Et quoniã de uicis & plateis claudos & cæcos iussit colligi ad nuptias, & parabolam iudicis, qui deum nõ timebat, quem instantia uiduæ fecit, ut uindicaret eam. Et de arbore fici quæ erat in uinea, quæ non faciebat fructũ. Et alia multa sunt, quæ inueniri possunt à solo Luca dicta esse, quibus & Marcion & Valentinus utuntur. Et super hęc omnia post resurrectionem in uia ad discipulos quæ loquutus est, & queãdmodũ cognouerunt eum in fractione panis. Necesse est igitur & reliqua quæ ab eo dicta sunt, recipere eos, aut & his renuntiare. Non enĩ concedit eis ab his qui sensum habent, quædã quidẽ recipere ex his quæ à Luca dicta sunt, quasi sint ueritatis, quædam uero refutare quasi non cognouisset ueritatem. Et si quidem refutauerint hi qui à Marcione sunt non habent euangelium, hoc enim quod est secundum Lucam, quemadmodũ prædiximus

mus decurtantes, gloriantur se habere euangelium. Hi uero qui à Valentino sunt cessabunt à plurimo uaniloquio suo: ex hoc enim multas occasiones subtilis eloquii sui acceperunt, interpretari audentes male, quæ ab hoc bene sunt dicta: aut & reliqua suscipere cogentur intendentes perfecto euangelio, & apostolorum doctrinæ oportet eos pœnitentiam agere, ut saluari à periculo posint.

Aduersus eos qui frustrantur Paulum Apostolum. Cap. XV

EAdem aũt dicimus iterum & his qui Paulum apostolũ nõ cognoscunt, quoniã aut reliquis uerbis euangelii, quæ per solum Lucam in nostrã uenerunt agnitionẽ, renuntiare debent, & non uti eis: aut si illa recipiunt omnia, habent necessitatẽ recipere etiam eam testificationem quæ est de Paulo, dicente ipso, Primum quidem dominũ ei de cœlo locutum, Saule, Saule, quid me persequeris? Ego sum Iesus Christus, quẽ tu persequeris: deinde Ananiæ de eo dicente: Vade, quoniã uas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum in gentibus, & regibus, & filiis Israel. Ego enim demonstrabo ei ex ipso, quanta oportet eum pati propter nomẽ meũ. Qui igĩt nõ recipiunt eum, qui sit electus à deo ad hoc, ut fiducialiter portet nomen eius, quod sit missus ad quas prædiximus gentes, electionẽ domini contẽnunt, & seipsos segregãt ab apostolorũ conuentu. Neq; enim cõtendere possunt Paulum non esse apostolum, quando in hoc sit electus: neq; Lucam mendacẽ esse possunt ostẽdere, ueritatẽ nobis cum omni diligentia annunciantẽ: fortassis enim & propter hoc operatus est deus plurima euangelia ostendi per Lucã, quibus necesse hærere omnes, uti sequenti testificationi eius, quam habet de actibus & doctrina apostolorũ, omnes sequentes, & regulam ueritatis inadulteratã habentes, saluari possint. Igitur testificatio eius uera & doctrina apostolorum manifesta & firma, & nihil subtrahens, neq; alia qui dem in abscondito, alia uero in manifesto docetium. Hoc enim fictorũ, & praue seducentium, & hypocritarũ est molimen, quẽadmodum faciunt hi, qui à Valentino sunt. Hi enim ad multitudinẽ propter eos, qui sunt ab ecclesia, quos cõmunes ecclesiasticos ipsi dicunt, inferunt sermones, per quos capiunt simpliciores, & in delitiis eos simulantes nostrũ tractatũ ut sæpius audiãt: qui & querunẽ de nobis, quod cũ similia nobiscum sentiant sine causa abstineamus nos à cõmunicatione eorũ, et cum eadem dicant, & eãdem habeant doctrinam, uocemus illos hæreticos: & cum deiecerint aliquos à fide per quæstiones quæ fiunt ab eis, necnõ contradicentes auditores suos fecerint, his separatim inenarrabile plenitudinis suæ enarrant mysteriũ. Decipiunẽ aũt omnes, quia quod est in uerbis uerisimile se putant posse discere à ueritate: suasorius enim, & uerisimilis est, exquirens fucos error, sine fuco aũt est ueritas, & propter hoc pueris credita est. Et si aliquis quidẽ ex his qui audiunt eos, quærat solutio-

solutiones, uel contradicat eis, hunc quasi non capientem ueritatem, & non habentem de superioribus à matre sua semen affirmãtes, in totum nihil dicunt ei, mediatum partium dicentes esse illum, hoc est Psychicorum. Si aũt aliquis quasi paruum ouem deditum, semetipsum ipsis præbeat imitationi illorum, & redemptionẽ illorum consequutus est, inflatus est iste talis, neque in cœlo, neque in terra putat se esse, sed intra pleroma introisse, & complexum iam angelum suum, cum instiorio & supercilio incedit, gallinacei elationẽ habens. Sunt aũt apud eos, qui dicunt oportere bonam conuersationẽ assequi eum hominẽ, qui sit desuper ueniens, propter hoc & fingunt quodam supercilio grauitatem. Plurimi autem & cõtemptores facti, quasi iam perfecti, sine reuerentia & in contẽptu uiuentes semetipsos spiritales uocant, & se nosse iam dicunt eum qui sit intra pleroma, ipsorum refrigerij locum.

Quæ sit Apostolorũ sententia de domino nostro Iesu Christo. Cap. XVI

NOs autem reuertamur ad eundem tractatum. Cum enim declaratum sit manifeste, quoniam neminem alium deum uocauerũt, uel dominum nominauerunt qui ueritatis fuerunt prædicatores, & apostoli libertatis, nisi solum uerum deum patrem & uerbum eius, qui in omnibus principatum eius habet, manifeste erit ostensum, factorem cœli & terræ, & qui locutus sit cũ Moyse, & legis dispositionem ei dederit, qui conuocauerit patres, dominum deum confiteri eos, & alterum neminem nosse. Manifesta igitur & apostolorũ, & discentium eorum ex uerbis ipsorum, de deo facta est sententia.

Ostensio, quõ unus & idem deus, & ipse Christus uerbum dei. Ca. XVII

QVoniam aũt sunt qui dicunt Iesum quidem receptaculũ Christi fuisse, in quem desuper quasi columbam descendisse Christũ, & cum indicasset innominabilem patrem, incomprehensibiliter & inuisibiliter intrasse in pleroma. Non enim solum ab hominibus, sed ne ab his quidem, qui in cœlo sunt potestatibus & uirtutib. apprehensum eũ: & esse filium quidem Iesum, patrẽ uero & Christi patrẽ deum. Alij uero putatiue eũ passum naturaliter impassibilẽ existentẽ. Qui aũt à Valentino sunt, Iesum quidem qui sit ex dispositione, ipsum esse qui per Mariam transierit, in quem illum de superiori saluatorẽ descendisse, quẽ & Christũ dici, quoniã omniũ qui emisissent eũ, haberet uocabula: participasse aũt cũ eo, qui esset ex dispositiõe, de sua uirtute & suo nomine, ut mors per hunc euacuaretur, cognosceret aũt pater, per eum saluatorẽ quidem qui desuper descendisset, quẽ & ipsum receptaculũ Christi, & uniuersæ plenitudinis esse dicunt, lingua quidẽ unum Christũ Iesum cõfitentes, diuisi uero sententia. Etenim hæc est ipsorum regula, quẽadmodũ prædiximus, ut alterum quidẽ Christum fuisse dicant, qui ab unigenito ad correctionẽ plenitudinis præmissus est. Alterum uero saluatorẽ esse ad

glorificationem patris missum. Alterum uero ex dispositione, quem & passum dicunt recurrentem in pleroma saluatorem, qui Christum portabat. Necesse habemus uniuersam apostolorum de domino nostro Iesu Christo sententiam habere, & ostendere eos non solum nihil tale sensisse de eo, uerum amplius & significasse per spiritum sanctum, qui inciperent talia docere summissi à satana, uti quorundam fidem euerterent, & abstraherent eos à uita.

Aduersus eos qui dicunt illum putatiue apparuisse. Cap. XVIII

ET quoniã Ioannes unũ & eundẽ nouit uerbũ dei, & hunc esse unigenitũ, & hunc incarnatũ esse pro salute nostra Iesum Christũ dominum nostrũ, sufficiẽter ex ipsius Ioannis sermone demonstrauimus. Sed et Matthæus unũ & eundẽ Iesum Christum cognoscens, eam quæ est secundũ hominẽ generationẽ eius ex uirgine exponens, sicut promisit deus Dauid, ex fructu uentris eius, & excitaturũ se æternũ regnum, multo prius Abrahæ eandẽ faciẽs promissionẽ, ait: Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abrahã, Dehinc ut liberaret mentẽ nostrã à suspiciõe, quæ est circa Ioseph, ait: Christi aũt generatio sic erat, Cum esset desponsata mater eius Ioseph, priusq̃ conuenirent inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Dehinc cum Ioseph cogitaret dimittere Mariam, quoniã prægnãs erat, assistentẽ ei angelum dei & dicentẽ, Ne timueris assumere Mariam coniugẽ tuam, quod enim habet in utero de spiritu sancto est, pariet aũt filium, & uocabis nomen eius Iesum. Hic enim saluabit populũ suum à peccatis suis. Hoc aũt factũ est, ut adimpleretur quod dictum est à domino per prophetã: Ecce uirgo concipiet in utero, & pariet filium, & uocabunt nomẽ eius Emanuel, quod interpretatum est nobiscum deus, manifeste significans, & eam promissionem quæ fuerat ad patres impletam, ex uirgine natum filium dei, & hunc ipsum esse saluatorẽ Christũ, quẽ prophetæ prædicauerunt: non sicut ipsi dicunt Iesum quidem ipsum esse, qui ex Maria sit natus, Christum uero qui desuper descẽdit. Cæterum poterat dicere Matthæus, Iesu uero generatio sic erat, sed prouidens spiritus sanctus deprauatores, & præmuniens contra fraudulentiam eorum per Matthæum, ait: Christi autẽ generatio sic erat. Et quoniã hic est Emanuel, ne forte tantũ eum hominẽ putaremus, Nõ enim ex uoluntate carnis, neq̃ ex uoluntate uiri, sed ex uolũtate dei, uerbũ caro factum est: neq̃ alium quidẽ Iesum suspicemur fuisse, sed unum & eundẽ sciremus deum esse: hoc ipsum interpretatus est Paulus, scribens ad Romanos: Paulus apostolus Iesu Christi, prædestinatus in euangelium, quod promisit per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secũdũ carnẽ. Qui prædestinatus est filius dei in uirtute per spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri, Et iterum ad Roma

nos

nos scribens de Israel, dicit: Quorũ patres, & ex quibus Christus secundum carnẽ, qui est deus super omnes benedictus in secula. Et iterum in epistola quæ est ad Galatas, ait: Cum aũt uenit plenitudo tẽporis, misit deus filium suũ, natũ ex muliere, factũ sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adopoõnẽ percipiamus: manifeste significans unum quidem deũ, qui per prophetas promissionẽ de filio fecerit, unũ aũt Iesum Christum dominũ nostrum, qui de semine Dauid, secundum eam generationẽ, quæ est ex Maria: hunc destinatũ filium dei Iesum Christum in uirtute secundum spiritũ sanctificaoonis ex resurrectione mortuorum, ut sit primogenitus mortuorum, queadmodũ & primogenitus in omni cõditione, filius dei, hominis filius factus, ut per eũ adoptationẽ percipiamus, portante homine & capiente, & cõplectente filium dei. Propter hoc & Marcus ait, Inirium euangeh Iesu Christi filŋ dei quemadmodum scriptum est in prophetis, unum & eundem sciens filium dei Iesum, qui à prophetis annunciatus est, qui ex fructu uentris Dauid, Emanuel magni consilŋ patris nunćius, per quem oriri fecit deus domui Dauid oriente & iustum, & erexit ei cornu salutis, & suscitauit testimoniũ in Iacob, queadmodũ Dauid causas generationis eius differens, ait: Et legem posuit in Israel, ut cognoscat generaoo altera, filŋ qui nascẽtur ex his, & ipsi exurgentes enarrabunt filŋs suis, ut ponant in deum spem suam, & præcepta eius exquirant. Et rursus angelus euangelizans Mariæ ait, Hic erit magnus, & filius alo sismi uocabit, & dabit ei dominus thronum Dauid patris sui, Eum qui sit filius altissimi, hunc eundem & Dauid filium cõfitens. Cuius & Dauid dispositionem aduentus per spiritũ sanctum cognoscens, per quam dominus est omniũ uiuorũ & mortuorum, dominum confessus est sedentem ad dexterã patris altissimi. Et Simeon aũt ille, qui responsum acceperat à spiritu sancto, non uisurum eum mortem, nisi prius uideret Christum Iesum, hũc ex manibus accipiens uirginis benedixit deũ & dixit, Nunc dimittis seruũ tuũ domine, secundum uerbũ tuum in pace. Quia uiderũt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciẽ omniũ populorũ, Lumen ad reuelationẽ gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. Infantẽ quem in manibus portabat Iesum, natum ex Maria, ipsum cõfitens esse Christum filium dei, Lumẽ omnium & gloriam ipsius Israel & pacem, & refrigeriũ eorum, qui in dormitionem ierunt. Iam enim expoliabat homines, auferens ignorantiã ipsorũ, suam aũt agnioonem eis donans, & dispartioonem faciens eorum, qui cognoscebant eum, quemadmodum Esaias, Voca, inquit, nomen eius, uelociter spolia dispartire. Hæc sunt autem opera Christi. Ipse igitur erat Christus, quem portans Simeon benedixit altissimum, quem pastores cum uidissent, glorificabant deum: quem Ioannes, cum adhuc in uentre matris suæ esset, & ille in uulua Mariæ, dominũ cognoscens,

exultans salutabat. Quem Magi uidentes, & adorãtes, & afferentes mu nera, quæ prædiximus, & substernentes semetipsos æterno regi, per alteram abierunt uiam, non iam per Assyriorũ reuertentes uiam. Priusquam enim cognosceret puer uocare patrem, aut matrem, accipiet uirtu tem Damasci, & spolia Samariæ, contra regem Assyriorum, occulte qui dem sed potenter omnia manifestans, quoniam occulta manu expugna bat dominus Amalech: propter hoc & pueros eripiebat, qui erãt in domo Dauid, bene sortiti illo tempore nasci, ut eos præmitteret in suum regnum, ipse infans cum esset, infantes hominũ martyres parans propter Christum, qui in Bethleem natus est Iudæ, in ciuitate Dauid inter fectos secundum scripturas. Propter quod & dominus discipulis post resurrectionem dicebat: O insensati et tardi corde ad credendũ, in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ. Nõne hæc oportebat pati Christũ, & introire claritatẽ suam. Et iterũ ait eis, Hi sunt sermones quos loquutus sum ad uos, cũ adhuc essem uobiscũ, quoniã oportet impleri omnia scripta in lege Moysi & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit eorum sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit ad eos, quoniã sic scriptũ est Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius remissionem peccatorũ in omnes gentes. Hic autem est qui ex Maria natus est. Oportet enim, inquit, filiũ hominis multa pati, & reprobari, & crucifigi, & die tertio resurgere. Non ergo alterũ filium hominis nouit euangelium, nisi hunc qui ex Maria, qui & passus est. Sed neq; Christũ auolantem ante passionẽ ab Iesu, sed hunc qui natus est Iesum Christũ nouit dei filium, & eundem hunc passum resurrexisse, quemadmodum Ioannes domini discipulus confirmat dicens: Hæc autẽ scripta sunt ut credatis, quoniam Iesus est Christus filius dei, & ut credentes uitam æternã habeatis in nomine eius: prouidens has blasphemas regulas, quæ diuidunt dominum, quantum ex ipsis attinet, ex altera & altera substantia dicẽtes eum factũ. Propter quod & in epistola sua sic testificatus est nobis. Filioli nouissima hora est, & quemadmodum audistis, quoniam Antichristus uenit, nunc Antichristi multi facti sunt, unde cognoscimus quoniam nouissima hora est. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum, sed ut manifestarentur quoniã non sunt ex nobis. Cognoscite ergo quoniã omne mendaciũ extraneum est, & nõ est de ueritate. Quis est mendax, nisi qui negat, quoniã Iesus non est Christus, hic est Antichristus. Quia aũt omnes qui prædicti sunt, & si lingua quidem cõfitentur unũ Iesum Christum, semetipsos derident, aliud quidẽ sentientes, aliud uero dicentes. Etenim argumenta illorum uaria, quemadmodũ ostendimus, alterum quidem passum & natũ hunc esse Christũ annunciant, & esse alterum eorum, Demiurgi autem qui sit ex dispositione, uel eum qui sit ex
Ioseph

Ioseph, quem'q; passibilem argumẽtantur, alterum uero eorum ab inuisibilibus & inenarrabilibus descendisse, quem & inuisibilẽ, & incõprehensibilem, & impassibilem esse cõfirmant, errantes à ueritate, eo quod absistat sententia eorũ ab eo, qui est uere deus, nescientes quoniã huius uerbum unitus, qui semper humano generi adest unitus, & conspersus suo plasmati secundum placitũ patris, & caro factus, Ipse est Iesus Christus dominus noster, qui & passus est pro nobis, & surrexit ꝓpter nos. & rursus uenturus est in gloria patris, ad resuscitandam uniuersam carnem, & ad ostensionẽ salutis, & regulã iusti iudicij ostendere omnibus, qui sub ipso facti sunt. Vnus igitur deus pater, quẽadmodum ostendimus, & unus Christus Iesus dominus noster ueniens per uniuersam dispositionem, & omnia in semetipso recapitulans, in omnibus aũt est, & homo plasmatio dei: & hominem ergo in semetipso recapitulatus est inuisibilis uisibilis factus, & incõprehensibilis factus cõprehẽsibilis, & impassibilis passibilis, & uerbũ homo, uniuersa insemetipsum recapitulans, uti sicut in supercœlestibus, & spiritalibus, & inuisibilib. princeps est uerbũ dei: sic & in uisibilibus & corporalibus principatũ habeat, in semetipsum primatũ assumens, & apponẽs semetipsum caput ecclesiæ, uniuersa attrahat ad semetipsum apto in tẽpore. Nihil enim incõptum atq; intempestiuũ ad eum, quõ nec incongruens est apud patrem. Præcognita sunt enim hæc omnia à patre, perficiũtur autem à filio, sicut congruum & consequens est apto tẽpore. Propter hoc properãte Maria ad admirabile uini signum, & ante tempus uolente participare compendij poculo, dominus repellens eius intẽpestiuã festinationẽ dixit: Quid mihi & tibi est mulier? nondũ uenit hora mea: expectãs eam horã quæ est à patre præcognita. Propter hoc cũ sæpe uellent eũ homines apprehendere, nemo, inquit, misit manus ei: nondũ enĩ uenerat hora apprehẽsionis eius, nec tempus passionis, quod præcognitum fuerat à patre, quẽadmodum & Abacuc propheta ait: In eo cum appropinquarint anni cognosceris, in aduentu temporis ostenderis, in eo quod turbetur anima mea in ira misericordiæ tuæ memoraberis. Sed & Paulus ait. Cum aũt uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum. Per quod manifestum est, quoniã omnia quæ præcognita erãt à patre, ordine, & tẽpore, & hora præcognita & apta perficit dominus noster, unus quidẽ & idẽ existens, diues aũt & multus. Diuiti enim & multæ uoluntati patris deseruit, cum sit ipse saluator eorum qui saluantur, & dominus eorum qui sunt sub domino, & deus eorũ quæ cõstituta sunt, & unigenitus patris, & Christus qui prædicatus est, & uerbũ dei incarnatus, cum aduenisset plenitudo tẽporis, in quo filiũ hominis fieri oportebat filiũ dei. Igitur omnes extra dispositionẽ sunt, qui sub obtentu agnitionis, alterum quidem Iesum intelligunt, alterum aũt Christum, & alterum unigenitum.

Ob

Ob hoc autẽ rursum esse uerbũ,& alterum saluatorẽ, quem etiã eorum qui in Demiurgi ratione facti sunt æones, emissionẽ esse dicunt, hi qui sunt erroris discipuli:qui à foris quidem oues, per eam enim quã habẽt extrinsecus loquelam, similes nobis apparent, eadem nobiscũ loquentes, intrinsecus uero lupi. Sententia enim eorũ homicidialis, deos quidẽ plures confingens,& patres multos simulans, comminuens aũt & per multa diuidens filiũ dei, quos & dominus nobis cauere prædixit,& discipulus eius Ioãnes in prædicta epistola fugere eos præcepit. Multi seductores exierũt in hunc mundũ, qui non cõfitentur Iesum Christũ in carne uenisse. Hic est seductor & Antichristus, uidete eos, ne perdatis quod operati estis. Et rursus in epistola ait: Multi pseudoprophetæ exierũt de seculo, in hoc cognoscite spiritũ dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christũ in carne uenisse, ex deo est. Et omis spiritus qui soluit Iesum Christũ, nõ est ex deo, sed ex antichristo est. Hęc aũt similia sunt illi quod in Euãgelio dictum est, quoniã uerbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Propter quod rursus in epistola clamat: Omnis qui credit, quia Iesus est Christus, ex deo natus est, unũ & eundẽ sciens Iesum Christũ, cui apertæ sunt portæ cœli, propter carnalẽ eius assumptionẽ, qui etiã in eadem carne, in qua passus est, ueniet, gloriã reuelans patris. Et Paulus aũt his cõsentiens, Romanos alloquẽs, ait, Multo magis hi qui abũdantiam gratiæ & iustitiæ accipiũt in uitam, regnabũt per unũ Iesum Christũ. Nescit ergo eũ, qui euoluit Christũ ab Iesu, neq; eũ nouit saluatorẽ, qui sursum est, quẽ impassibilẽ dicũt. Si enim alter quidẽ passus est, alter aũt impassibilis mãsit, & alter quidẽ natus est, alter uero in eũ qui natus est descendit, & rursus reliquit eum, non unus, sed duo mõstrantur: quoniã autem unũ eum, & qui natus est, & qui passus est, Christum Iesum nouit apostolus, in eadẽ epistola iterũ dicit: An ignoratis, quia quotquot baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus, ut quemadmodũ resurrexit à mortuis, sic & nos in nouitate uitæ ambulemus. Rursus aũt significans Christũ passum, & ipsum esse filium dei, qui pro nobis mortuus, & sanguine suo redemit nos, in præfinito tẽpore, ait, ut quid enim Christus cũ adhuc essemus infirmi secũdum tẽpus pro impijs mortuus est. Cõmendat aũt suã dilectionem deus in nobis, quoniã cum adhuc essemus peccatores, pro nobis Christus mortuus est, multo magis iustificati nũc in sanguine eius salui erimus per ipsum ab ira. Si enĩ cũ essemus inimici, reconciliati sumus deo per mortem filij eius, multo magis recõciliati, salui erimus in uita eius. Hunc eundẽ qui apprehẽsus est, passus est, & effudit sanguinẽ suũ pro nobis, hunc Christũ, hunc filiũ dei manifestissime annũcians, qui etiam surrexit, & assumptus est in cœlũ, quemadmodũ ipse ait, Simul autem Christus mortuus, imò qui & resurrexit, qui est in dextera dei. Et iterũ:

Scientes

Scientes quoniam resurgens à mortuis iam non moritur. Præuidens enim & ipse per spiritum subdiuisiones malorū magistrorū, & omnem ipsorum occasionem dissensionis uolens abscindere, ait quæ prædicta sunt. Si aūt spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in nobis, qui suscitauit Christum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora nostra: unum quod non exclamat ad eos qui uolunt audire: quoniam noli te errare, unus & idem est Christus Iesus filius dei, qui per passionē reconciliauit nos deo, & resurrexit à mortuis, qui est in dextera patris, & perfectus in omnibus: qui cum uapularet nō repercutiebat, qui cum pateretur, non est minatus: & cum tyrānidem pateretur, rogabat patrem, ut ignosceret his qui se crucifixerant. Ipse enim uere saluauit. Ipse enim uerbum dei, ipse unigenitus à patre Christus Iesus deus noster.

De eo qui descendit in ipsum spiritus. Cap. XIX

Etenim potuerunt dicere apostoli, Christū descēdisse in Iesum: aut illum superiorē saluatorē, in eum qui sit dispositionis: aut illum qui est ab inuisibilibus, in eum qui est Demiurgi. Sed nihil quidē tale neque scierunt, neque dixerūt: si enim scissent, dixissent utique: quod aūt erat, hoc & dixerunt, spiritum dei sicut columbam descendisse in eum, hunc spiritum, de quo ab Esaia dictū est, Et requiescet super me spiritus dei, sicut prædiximus, Et iterum: Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Iste spiritus, de quo ait dominus: Nō enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur uobis. Et iterū: Potestatem regenerationis demandans discipulis dicebat eis: Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Hunc enim promisit per prophetas effundere se in nouissimis tēporibus super seruos & ancillas, ut prophetēt: unde & in filium dei filiū hominis factum descendit, cū ipso assuescens habitare in genere humano, & requiescere in hominibus, et habitare in plasmate dei uoluntatem patris operans in ipsis, & renouans eos à uetustate in nouitatē Christi. Hunc spiritū petit Dauid humano generi dicens: Et spiritu principali cōfirma me. Quem & descendisse Lucas ait, post ascensum domini super discipulos in Pentecoste, habentē potestatē omniū gentiū, ad introitum uitæ, & apertionem Noui testamenti: unde & omnibus linguis conspiranter hymnum dicebant deo, spiritu ad unitatē redigente distantes tribus, & primitias omnium gentium offerente patri: unde & dominus pollicitus est mittere se paracletū, qui nos aptaret deo. Sicut enī de arido tritico massa una fieri nō potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi unū fieri in Christo Iesu poteramus, sine aqua, quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorē, non fructificat: sic & nos lignum aridū existentes primum, nunquam fructificaremus uitam, sine superna uoluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauacrum illud quod est ad incorruptio-

ruptionem unitatem acceperũt: animæ aũt per spiritum. unde & utraq; necessaria, cum utraq; proficiũt in uitam dei: miserante domino nostro Iesu Christo, Samaritanæ præuaricatrici, quæ in uno uiro nõ mãsit, sed fornicata est in multis impijs, & ostendente ei & pollicente aquam uiuam, ut ulterius non sitiret, neq; occuparetur ad humectationem aquæ laboriosæ, habẽs in se potum salientem in uitã æternam: quã dominus accipiens munus à patre, ipse quoq; his donauit, qui ex ipso participantur, in uniuersam terrã mittens spiritũ sanctum. Hanc muneris gratiam præuidens Gedeon ille Israelita, quem elegit deus, ut saluaret populum Israel de potẽtatu alienigenarũ, demutauit petitionem è superiori, uellus lanam, in quod tantum primum ros fuerat, quod erat typus populi, ariditatem futuram prophetans: hoc est, nõ iam habituros eos à deo spiritum sanctum, sicut Esaias ait: Et nubibus mandabo, ne pluant super eam. In omni aũt terra fieri ros, quod est spiritus dei, qui descẽdit in dominum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & uirtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris dei: quem ipsum iterum dedit ecclesiæ, in omnem terram mittẽs de cœlis paracletum, ubi & diabolũ, tanquam fulgur, proiectũ ait dominus. Quapropter necessarius nobis est ros dei, ut non cõburamur, neq; infructuosi efficiamur, & ubi accusatorem habemus, illic habeamus & paracletũ: commendante domino spiritui sancto suum hominem, qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, et ligauit uulnera eius, dans duo denaria regalia, ut per spiritum imaginem & inscriptionem patris & filij accipientes, fructificemus creditum nobis denarium, multiplicatum domino annumerantes. Spiritu itaq; descendente super prædictam dispositionem, & filio dei unigenito, qui & uerbũ est patris, ueniẽte plenitudine tẽporis incarnato, in hominem propter hominẽ, & omnem secundũ hominem dispositionem implente Iesu Christo domino nostro uno & eodem existente, sicut & ipse dominus testatur, & Apostoli cõfitentur, & prophetæ annũciant, mendaces ostẽsæ sunt uniuersæ doctrinæ eorum, qui octonationes, & quaternationes putatiuas adinuenerunt, & subdiuisiones excogitauerunt: qui spiritũ quidem interimũt, alium autem Christum, & alium Iesum intelligunt, & non unũ Christum, sed plures fuisse docent: & si unitos eos dixerint, iterũ ostendunt eũ quidem participasse passionem, hunc autẽ impassibilem perseuerasse, & hunc quidem ascẽdisse in pleroma, hunc aũt in medietate remansisse, & hunc quidẽ in inuisibilibus & innominabilibus epulari & oblectari, hunc autẽ assidere Demiurgo euacuantẽ eum uirtute. Vnde & o portebat & te, & oẽs qui intendũt huic scripturæ, & solliciti sunt pro sua salute, non quũ audiunt forinsecus eorũ sermones spõte succũbere. similia enĩ loquẽtes fidelibus, sicut prædiximus, non solũ dissimilia sapiunt, sed & contraria, & per omnia plena

plena blasphemijs, per quæ interficiunt eos, qui per similitudinē uerbo rū dissimile affectionis eorū in se attrahunt uenenū. Sicut quis aquæ mixtum gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinē coloris, sicut quidam dixit superior nobis, de omnib. qui quolibet modo deprauāt quæ sunt dei, & adulterant ueritatem dei: lacte gypsum male miscetur.

Quæ causa fuit, ut uerbum dei caro fieret. Cap. XX

OStenso manifeste quod in principio uerbum existēs apud deum, per quem omnia facta sunt, qui & semper aderat generi humano, hunc nouissimis temporibus secundum præfinitum tempus à patre unitum suo plasmati passibilem hominē factum, exclusa est omnis contradictio dicentiū: Si ergo tunc natus est, non erat ante Christus. Ostendimus enim quia non tunc cœpit filius dei existens semper apud patrē, sed quando incarnatus & homo factus, longam hominū expositionem in seipso recapitulauit, in compendio nobis salutem præstans, ut quod perdideramus in Adam, id est, secundum imaginem & similitudinem esse dei, hoc in Christo Iesu reciperemus. Quia enī non erat impossibile eum hominē, qui semel uictus fuerat & elisus, per obedientiam replasmare, & obtinere brachium uictoriæ: iterū aūt impossibile erat, ut salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat: utraq; operatus est filius, uerbum dei existens, à patre descendens, dispensationem consummans salutis nostræ, cui credere nos indubitate adhortans, uerum dicit: Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum, hoc est Christū deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christū à mortuis eliberare. Deinde infert, quoniam si cōfitearis in ore tuo dominū Iesum, & credideris in corde tuo, quoniā deus illū excitauit à mortuis, saluus eris. Et rationem reddidit propter quā causam hæc fecit uerbū dei, dicēs. In hoc enī Christus & uixit & mortuus est, & resurrexit, ut uiuorū & mortuorum dominetur. Et iterum ad Corinthios scribens ait: Nos aūt annūciamus Christum Iesum crucifixum. & infert, Calix benedictionis quem benedicimus, nōnne cōmunicatio sanguinis est Christi? Quis est aūt qui cōmunicat nobis de escis? utrum is qui ab illis affigitur sursum Christus, super extensus loro, id est funi, & formauit eorum matrem: an uero qui ex uirgine est Emanuel, qui butyrum & mel manducauit, de quo ait propheta: Et homo est, & quis cognoscet eum? Hic idem à Paulo annuntiabatur. Tradidi enim, inquit, uobis in primis, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scripturas, et quoniā sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas. Manifestū est igitur quoniam Paulus alterum Christum nescit, nisi hunc solum, qui & passus est, & sepultus est, & resurrexit: qui & natus est, quē & hominē dixit. Cum enim dixisset, Sic aūt Christus annunciatur, quoniā à mortuis resurrexit, intulit rationē reddens incarnationis eius. Quoniam per hominem

mors, & per hominem resurrectio mortuorum. & ubicꝙ in passione domini nostri & humanitate & mortificatione eius, Christi usus est nomine, quemadmodũ in illo: Noli esca tua perdere illum, pro quo Christus mortuus est. Et iterum, Nunc autem in Christo uos, qui aliquando fuistis longe, facti estis proximi in sanguine Christi. Et iterũ, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quoniam scriptum est, Maledictus omnis qui pẽdet in ligno. Et iterum, Et pereat infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est, significans quoniam nõ Christus impassibilis descendit in Iesum, sed ipse Iesus Christus cum esset, passus est pro nobis, qui discubuit & resurrexit, qui descendit & ascendit filius dei, filius hominis factus. Quẽadmodũ & ipsum nomen significat. In Christi enim nomine subauditur, qui unxit, & ipse qui unctus est, & ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidem pater, unctus est uero filius, in spiritu qui est unctio, quẽadmodum per Esaiam ait sermo: Spiritus dei super me, propter quod unxit me, significans & ungentẽ patrem, & unctum filium, & unctionẽ qui est spiritus. Et ipse autem dominus manifestum fecit eum qui est passus. Cum enim interrogasset discipulos, Quem me homines dicũt esse filium hominis, Petrus cum respondisset, Tu es Christus filius dei uiui, & cum laudatus esset ab eo, Quoniam caro & sanguis non reuelauit ei, sed pater qui est in coelis: manifestum fecit, quoniã filius hominis, hic est Christus filius dei uiui. Ex eo enim, inquit, coepit demonstrare discentibus, quoniam oportet illum Hierosolymam ire, & multa pati à sacerdotibus & reprobari, & crucifigi, & tertia die resurgere. Ipse qui agnitus est à Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniã pater ei reuelauit filium dei uiui, dixit semetipsum oportere multa pati & crucifigi. Et tunc Petrum increpauit secundum opinionem hominum putantium eum esse Christum, & passionem eius auersantiũ, & dixit discipulis: Si quis uult post me uenire, abneget se, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet illam: & qui eam perdiderit propter me, inueniet eã. Hæc enim Christus manifeste dicebat, ipse existens saluator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderentur, & perderent animas suas. Si autem ipse nõ erat passurus, sed auolaret à Iesu, quid & adhortabatur discipulos tollere crucem, & sequi se, quam ipse nõ tollebat secundum ipsos, sed relinquebat dispositionẽ passionis. Quoniam enim nõ de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere, sed de passione, quam oportebat illum pati, & ipsis discipulis eius futurum erat ut paterentur, intulit, Quicunꝙ enim saluabit animam suam, perdet eam, & qui perdiderit, inueniet eam. Et quoniam passuri erant discipuli eius, propter ea dicebat Iudæis: Ecce mitto ad uos prophetas, & sapientes, & doctores, & ex

& ex his interficietis & crucifigetis. Et discipulis dicebat: Ante duces et reges stabitis propter me, & ex uobis flagellabũt & interficiẽt, & persequentur à ciuitate in ciuitatẽ. Sciebat igitur & eos qui persequutionem passuri erãt, sciebat et eos, qui flagellari & occidi haberẽt propter eum, & non altera cruce, sed passione, quã passurus esset ipse prior, post dein de discipuli eius. Erat ergo sermo eius adhortãtis etiã illos, Nolite timere eos, qui occidũt corpus, animã aũt non possunt occidere, timẽtes aũt magis eum qui habet potestatem & corpus & animã mittere in gehennam, & seruare eas quæ essent ad eum confessiones. Etẽm ipse confessurum se promittebat corã patre suo eos, qui confiterentur nomen suum corã hominibus, negaturũ aũt eos, qui negarent eum, & cõfusurum qui confunderentur contra confessionẽ eius. Et cum hæc ita se habeant, ad tantam temeritatẽ progresßi sunt quidam, ut etiam martyres spernant, & uituperẽt eos qui propter domini confessionẽ occiduntur, & sustinent omnia à domino prædicta, & secundum hoc conantur uestigia sequi passionis domini passibiles martyres facti, quos & cõcedimus ipsis martyribus. Cum enim inquiretur sanguis eorum & gloriã consequentur, tunc à Christo confundentur oẽs qui inhonorauerunt eorũ martyrium. Et ex hoc aũt quod dominus in cruce dixerit: Pater dimitte eis, non enim sciunt quid faciunt, longanimitas & patientia & misericordia & bonitas Christi ostẽditur, ut ipse & pateretur, & ipse excusaret eos, qui se male tractassent. Verbum enim dei quod nobis dixit, Diligite inimicos uestros, & orate pro eis qui uos oderũt, ipse hoc fecit in cruce, in tantum diligens humanum genus, ut etiam pro his qui se interficerent, postularet. Si quis autem quasi duorum existentiũ iudicium de his faciat, inuenietur multo melior & patientior & uere bonus, qui in uulneribus ipsis & plagis, & reliquis, quæ in eum cõmiserunt beneficus est, nec memor est in se cõmissæ malitiæ, eo, qui auolauit, nec ullam iniuriam, neq; opprobriũ passus est. Hoc aũt & illis occurrit, qui dicunt eum putatiue passum. Si enim non uere passus est, nulla gratia ei cum nulla fuerit passio, & nos cum inciperemus uere pati seducens uidebitur, adhortans nos uapulare, & alterã præbere maxillam, si ipse illud non prior in ueritate passus est: & quemadmodũ illos seduxit, ut uideretur eis ipse hoc quod non erat, & nos seducit adhortans perferre ea, quæ ipse nõ pertulit. Erimus autem & super magistrum dum patimur & sustinemus, quæ neq; passus est, neq; sustinuit magister, sed quoniã solus uere magister dominus noster, & bonus uere filius dei, & patiẽs uerbũ dei patris, filius hominis factus. Luctatus est enim & uicit: erat enim homo pro patribus certans, & per obaudientiam, inobaudientiam persoluens: alligauit enim fortem, & soluit infirmos, & salutem donauit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim pijssimus & misericors dominus, & amãs hu-

manum genus: hærere itaq; fecit & aduniuit quemadmodum prædiximus hominē deo. Si enim homo non uicisset inimicū hominis, non iuste uictus esset inimicus. Rursus aūt nisi deus donasset salutem, non firmiter haberemus eam, & nisi homo coniunctus fuisset deo nostro, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem dei & hominū per suā ad utrosq; domesticitatē, & amicitiā & concordiam utrosq; reducere, & facere ut deus assumeret hominē, et homo se dederet deo. Qua enim ratione filiorū adoptionis eius participes esse possemus, nisi per filium eam quæ est ad ipsum, recepissemus ab eo communionē, nisi uerbū eius cōmunicasset nobis, caro factū. Quapropter & per omnē uenit ætatē, omnibus restituens eam, quæ est ad deum, cōmunionē. Igitur qui dicūt eum putatiue manifestatū, neq; incarnatum, neq; uere hominē factum, adhuc sub ueteri sunt damnatiōe, aduocationem præbentes peccato, non deuicta secundum eos morte, quæ regnauit ad Adam usq; ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinē trāsgresionis Adæ. Veniens aūt lex quæ data est per Moysen & testificans de peccato, quoniā peccator est, regnum quidem eius abstulit, latronem & non regem eum deregens, & homicidam eum ostendit, Onerauit autē hominem qui habebat peccatum in se, reum mortis ostendens eum. Spiritalis enim cum lex esset, manifestauit tantūmodo peccatum, non aūt interemit, dominabatur peccatū, sed homini. Oportebat enim eum, qui inciperet occidere peccatum, & mortis reum redimere hominem, idipsum fieri quod erat ille, id est, hominem: Qui à peccato quidem in seruitium tractus fuerat, à morte uero tenebatur, ut peccatum ab homine interficeretur, & homo exiret à morte. Quēadmodū enim per inobedientiam unius hominis, qui primus de terra rudi plasmatus est, peccatores facti sunt multi, & amiserunt uitam: ita oportuit & per obedientiam unius hominis, qui primus dē uirgine natus est, iustificari multos & percipere salutem. Si igitur uerbum dei homo factus est, quēadmodum & Moyses ait: Deus uera opera eius. Si autem non factus caro, parebat quasi caro, non erat uerum opus eius. Quod autem parebat, hoc & erat, deus hominis antequā plasmationē in se recapitulans, ut occideret quidem peccatum, eua cuaret autem mortem, & uiuificaret hominem: & propter hoc uera opera eius.

Per legem cognitio peccati

Aduersus eos qui dicunt eum de Ioseph generatum. Cap. XXI

RVrsus aūt qui nude tantū hominē eum dicunt ex Ioseph generatū, perseuerantes in seruitute pristinæ inobedientiæ moriunt, nondū cōmixtū uerbū dei patris, neq; per filium perficientes libertatē, quēadmodum ipse ait: Si filius uos manumiserit, uere liberi eritis. Ignorantes aūt eum qui ex uirgine est Emanuel, priuantur munere eius, quod est uita æterna: nō recipientes aūt uerbū incorruptionis, perseuerāt in carne morta-

mortali, & sunt debitores mortis, antidotum uitæ non accipientes. Ad quos uerbū patris ait, suū munus gratiæ narrans. Ego dixi dīj estis, & filīj excelsi oēs, uos aūt sicut homines moriemini. Ad eos indubitate dicit qui nō recipiunt munus adoptionis, sed contēnunt incarnationē puræ generationis, uerbū dei, fraudātes hominē ab ea ascēsione, quæ est ad dominū, & ingrati existentes uerbo dei, quod incarnatū est propter ipsos. Propter hoc eīm uerbū dei homo, & qui filius dei est, filius hominis factus est, cōmixtus uerbo dei, ut adoptionē percipiēs fiat filius dei. Nō enim poteramus aliter incorruptelā & immortalitatē accipere, nisi aduniti fuissemus incorruptelæ & immortalitati. Queadmodū aūt adunari possumus, nisi incorruptela & immortalitas facta fuisset id quod nos, ut absorberetur quod erat corruptibile ab incorruptela, & quod erat mortale ab immortalitate, ut filiorū adoptionē perciperemus, quod per hoc, Generationē eius quis enarrabit? quoniā homo est, & quis agnoscet eū? Cognoscit aūt illum is, cui pater qui est in cœlis reuelauit, ut intelligat, quoniā is qui nō uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri natus est filius hominis, hic est Christus filius dei uiui. Quoniā enim nemo in totum ex filīs Adæ deus appellatur secundū eum, aut dñs nominatur, ex scripturis demonstrauimus, quoniā ipse proprie præter oēs qui fuerunt tunc homines, deus & dominus, & rex æternus & unigenitus & uerbum incarnatū prædicatū, & à prophetis & apostolis, & ab ipso spiritu adest uidere omibus, qui uel modicū de ueritate attigerint. Hæc aūt non testificarent scripturæ de eo, si similiter ut oēs homo tantū fuisset. Sed quoniā præclarā præter omēs habuit in se eam quæ est ab altissimo patre geniturā, præclara aūt functus est & ea quæ est ex uirgine generatione, utraq; scripturæ diuinæ de eo testificantur, & quoniā homo inde corus & passibilis, & super pullum asinæ ascendens, aceto & felle potatur, & spernebatur in populo, & usq; ad mortem descēdit, & quoniam dominus sanctus & mirabilis cōsiliarius, & decorus specie, & deus fortis super nubes ueniens uniuersorū iudex. Omnia de eo scripturæ prophetabant. Sicut enim homo erat ut tentaretur, sic & uerbū ut glorificaretur, requiescente quidē uerbo, ut posset tentari & inhonorari & crucifigi & mori, absorpto aūt homine in eo quod uincit, & sustinet, & resurgit, & assumitur. Hic igitur filius dei dominus noster existens uerbum patris, & filius hominis, quoniā ex Maria quæ ex hominib. babebat genus, quę & ipsa erat homo, habuit secundū hominē generationē, factus est filius hominis. Propter hoc & ipse dñs dedit nobis signū in profundum, in altitudinē sursum, quod nō postulauit homo, quia nec sperauit uirginem prægnantē fieri posse quę erat uirgo, & parere filium, & hunc partum deum esse nobiscū, & descēdere in ea quæ sunt deorsum terræ, quærentē ouem quæ perierat, quod quidem erat proprium ipsius plasma

ma, & ascendere in altitudinem offerentē & cōmendantem patri eum hominem, qui fuerat inuentus, primitias resurrectionis hominis in semetipso faciens. Vt quēadmodum caput resurrexit à mortuis, sic & reliquum corpus omnis hominis, qui inuenitur in uita, impleto tēpore cōdemnationis eius, quæ erat propter inobedientiā, resurgat, per cōpagines & coniunctiones coalescēs & confirmatū augmentū dei, unoquoq; membrorū habente propriam & aptam in corpore positionē: multæ enim mansiones apud patrē, quoniā & multa mēbra in corpore.

Quare magnanimus fuit deus in obedientia hominis. Ca. XXII

μακρόθυμος MAgnanimus igitur fuit deus deficiente homine, eam'q; per uerbū esse uictoriā reddendam ei præuidens. Cū enim perficiebatur uirtus in infirmitate, benignitatē dei & magnificentissimā ostendebat uirtutem. Sicut enim patienter substinuit absorberi Ionam à Ceto, non ut absorberetur, et in totum periret, sed ut euomitus magis subigeret deo, & plus glorificaret deum, qui insperabilem salutem ei donasset, & firmam pœnitentiā faceret inimicis, ut conuerterentur ad dominum, qui eos liberaret à morte, conterritos ab eo signo quod factum erat circa Ionam, quemadmodū scriptura de his dicit: Et reuersi sunt unusquisq; à uia sua mala, & iniustitia quæ erat in manibus eorū, dicētes, Quis scit si conuertatur deus & auertat iram suā à nobis & non peribimus. Sic ab initio fuit patiens deus hominē absorberi à magno Ceto, qui fuit autor præuaricationis, non ut absorptus in totum periret, sed præstruens & præparans adinuentionem salutis, quæ facta est à uerbo per signum Ionæ, his qui eandē cum Iona de deo sententiā habuerunt, & confessi fuerunt, & dixerūt, Seruus domini ego sum, & dominū deum cœli ego colo, qui fecit mare & aridam: ut inseparabilem homo à deo percipiens salutem, resurgat à mortuis, & clarificet deum, & eam quæ à Iona propheta est, dicat uocem: Clamaui ad dominum meum in tribulatione mea, et exaudiuit me de uentre inferni: & semper permaneat glorificans deum, & sine intermissione gratias referens pro ea salute, quam consecutus est ab eo, ut non glorietur in cōspectu domini omnis caro, nec unquam de deo contrarium sensum accipiat homo, propriam naturaliter arbitrans eam, quæ circa se esset incorruptelam, & non tenens ueritatem, inani superciliо iactaretur, quasi naturaliter similis esset deo. Ingratus enim magis eum hoc ei qui eum fecerat percipiens, & dilectionē quam habebat deus in homine obfuscabat, & excæcabat sensum suum ad non sentiendum, quod sit de deo dignum, comparans & æqualem se iudicans deo. Hæc ergo fuit magnanimitas dei, ut per omnia pertransiens homo, & morum agnitionē percipiens, dehinc ueniens ad resurrectionē quæ est à mortuis, & experimento discens, unde liberatus est, semper gratus existat domino, munus incorruptelæ cōsecutus ab eo, ut plus diligeret eū.

Cui enim plus dimittitur, plus diligit. Cognoscat aūt semetipsum quoniam mortalis & infirmus est, intelligat aūt & dominum, quoniā in tantum immortalis & potens est, uti & mortali immortalitatem, & temporali æternitatem donet. Intelligat autem & reliquas uirtutes dei omnes in semetipsum ostensas, per quas edoctus sentiat de deo, quantus est deus. Gloria enim hominis deus, operationes uero dei & omnis sapientiæ eius & uirtutis receptaculum, homo. Quemadmodum medicus in his qui ægrotāt probatur, sic & deus in hominibus manifestatur. Quapropter & Paulus ait, Conclusit autem deus omnia in incredulitate, ut omniū misereatur, nō de spiritalibus æonibus dicens hæc, sed de homine, qui fuit inobediens deo, & proiectus de immortalitate, dehinc misericordiam consecutus est, per filium dei, eam quæ est per ipsum percipiens adoptionem. Hic enim tenens sine inflatione & iactantia ueram gloriam, de his quæ facta sunt, & de eo qui fecit, qui est potētissimus omnium deus, quiq; omnibus ut sint præstitit, & manens in dilectione eius, & subiectione & gratiarū actione, maiorem ab eo glotiam accipiet prouectus, dum consimilis fiat eius, qui pro eo mortuus est. quoniā & ipse in similitudine carnis peccati factus est, uti cō demnaret peccatū, & iam quasi condemnatū proijceret illud extra carnem: prouocaret autem in similitudinem suam hominem, imitatorem eum assignans deo & in paternam imponens regulam ad uidendum deum, & capere patrem, donans uerbū dei, quod habitauit in homine, & filius hominis factus est, ut assuesceret hominē percipere deum, & assuesceret deum habitare in homine, secundum placitū patris. Propter hoc ergo signum salutis nostræ, eum qui ex uirgine Emanuel est ipse dominus, quoniā ipse dominus erat, qui saluabat eos, quia per semetipsos non habebant saluari: & propter hoc Paulus infirmitatē hominis annūtians, ait, Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum, significans quoniam non à nobis, sed à deo est bonū salutis nostræ. Et iterum, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde infert liberatorem, Gratia Iesu Christi domini nostri. Hoc autē idem & Esaias, Corfortamini, inquit, manus resolutæ & genua debilia, adhortamini pusillanimes sensu, confortamini ne timeatis: ecce deus noster iudiciū retribuit, & retributurus est, ipse ueniet & saluabit nos. Hoc quoniam non à nobis, sed à dei adiumento habuimus saluari.

Ostensio quoniam uerbum domini caro factum est. Cap. XXIII

RVrsus quoniā neq; homo tantū erit qui saluabit nos, neq; sine carne, sine carne enim angeli sunt. Prædicauit enim dicēs, neq; senior, neq; angelus, sed ipse dn̄s saluabit eos, quoniā diligit eos, & parcet eis ipse liberauit eos. & quoniā hic ipse homo uerus uisibilis incipit esse, cum sit uerbum salutare, rursus Esaias ait: Ecce Sion ciuitas, salutare

nostrum oculi tui uidebunt. & quoniã non solum homo erat, qui morie batur pro nobis, Esaias ait: Et cõmemoratus est dominus sanctus Israel mortuorum suorũ, quia dormierant in terra sepultionis: & descendit ad eos euangelizare salutẽ, quæ est ab eo, ut saluaret eos. Hoc aũt idem & Amos propheta, Ipse cõuertetur, & miserebitur nostri, dissoluet iniusti tias nostras, & proijciet in altitudinẽ maris peccata nostra. Et rursus si gnificans locum aduentus eius, ait: Dominus ex Sion locutus est, & ex Hierusalem dedit uocem suam. & quoniã ex ea parte quæ est secundum Africũ hæreditatis Iudæ ueniet filius dei, qui deus est, exquirat & Beth leem ubi natus est dominus, in omnẽ terram emittet laudationes eius, sicut ait Habacuc propheta: Deus in Africo ueniet & sanctus de monte Effrem, Cooperuit cœlũ uirtus eius, & laudatione eius plena est terra. Ante faciem eius præibit uerbũ & progredientur in campis pedes eius. Manifeste significãs quoniam deus, & quoniam in Bethleem aduentus eius, & ex mõte Effrem qui est secundũ Africũ hæreditatis, & quoniam homo. Progredientur enim, inquit, in campis pedes eius, hoc autem si gnum proprium hominis. Deus igitur homo factus est, & ipse domi nus saluabit nos, ipse dans uirgini signum.

Ostensio, quia ecce uirgo in utero accipiet, sed non ecce adolescen-
tula sicut quidam interpretantur. Cap. XXIIII

Adolescentula NOn ergo uera est quorundam interpretatio, qui ita audent inter pretari scripturã. Ecce adolescentula in uentre habebit, & pariet fi lium, queãdmodũ & Theodotion est interpretatus Ephesius, & Aqui la Ponticus, utriq; Iudæi proselyti, quos sectati Ebionei, ex Ioseph gene ratum eum dicunt, tantam dispositionem dei dissoluentes, quãtum ad ipsos est, frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est de us. Prophetatũ est quidem prius quam in Babylonem fieret populi trãs migratio, id est, antequam Medi & Persæ acciperent principatum. In terpretatum uero in Græco ab ipsis Iudæis multum ante tempora ad uentus domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne forte morem no bis gerentes Iudæi, hæc ita sint interpretati. Qui quidẽ si cognouissent nos futuros & usuros his testimonijs, quæ sunt ex scripturis, nunq; du bitassent ipsi cõburere scripturas, quæ & reliquos omnes manifestant participare uitæ, & eos qui gloriãtur domum se esse Iacob & populum Israel, exhæreditari ostendunt à gratia dei.

Quemadmodum interpretatæ sunt scripturæ in Græcam linguam
& quando. Cap. XXV

PRius enim q̃ Romani possiderent regnũ suum, adhuc Macedoni bus Asiam possidentibus, Ptolemæus Lagi filius cupiens eam bi bliothecam quæ à se fabricata esset in Alexandria omnium hominum dignis cõscriptionibus, petijt à Hierosolymis in Græcũ sermonẽ inter

pretatas

pretatas habere ſcripturas eorũ. Illi uero q obaudiebãt tũc adhuc Macedonibus, eos quos habebãt pꝛfectiores ſcripturarũ intellectores, & utriuſq; loquelæ lxx. ſeniores miſerunt Ptolemæo, hoc quod ipſe uoluiſſet. Ille aũt experimentũ eorũ ſumere uolens, & metuẽs, ne forte cõſentientes eam ueritatẽ quæ eſſet in ſcripturis, abſcõderẽt per interpretationẽ, ſeperans eos ab inuicẽ, iuſsit omnes eandẽ interpretari ſcripturã, & hoc in omnibus libris fecit. Cõuenientibus aũt ipſis in unum apud Ptolemæũ, & cõparãtibus ſuas interpretationes, deus glorificatus eſt, & ſcripturæ uere diuinæ creditæ ſunt, oĩbus eandẽ, & eiſdẽ uerbis, & eiſdẽ nominibus recitantibus ab initio uſq; ad finem, uti & præſentes gentes cognoſcerẽt, quoniã per aſpirationẽ dei interpretatæ ſunt ſcripturæ, & nõ eſſe mirabile, deum hoc in eis operatũ, quãdo in ea captiuitate populi quæ facta eſt à Nabuchodonoſor corruptis ſcripturis, & poſt ſeptuaginta annos Iudæis deſcendentibus in regionẽ ſuam, & poſt deinde tẽporibus Artaxerxis Perſarum regis inſpirauit Heſdræ ſacerdoti tribus Leui, ꝓphetarũ omnes rememorare ſermones, et reſtituere populo eam legem, quæ data eſſet per Moyſen. Cũ tanta igitur ueritate & gratia dei interpretatæ ſunt ſcripturæ, ex quibus præparauit & reformauit deus fidem noſtrã, quæ in filium eius eſt, & ſeruauit nobis ſimplices ſcripturas in Aegypto, in qua adoleuit & domus Iacob, effugiẽs famẽ, quæ fuit in Chanaan: in qua & dominus noſter ſeruatus eſt, effugiens eam perſecutionẽ, quæ erat in Herode. Et hæc earũ ſcripturarũ interpretatio priuſquam dominus noſter deſcẽderet facta ſit, & anteq; Chriſtiani oſtenderentur, interpretata ſit. Natus eſt ergo dominus noſter, circa primum & quadrageſimũ annũ Auguſti imperij, multo autẽ uetuſtior fuit Ptolemæus, ſub quo interpretatæ ſunt ſcripturæ. Vere impudorati & audaces oſtenduntˀ, qui nunc uolunt aliter interpretationes facere qñãdo ex ipſis ſcripturis arguantˀ à nobis, & in fidẽ aduẽtus filij dei cõcludantur. Firma eſt aũt, & non ficta, & ſola uera, quæ ſecundum nos eſt, fides, manifeſtam oſtenſionẽ habens ex his ſcripturis, quæ interpretatæ ſunt illo modo, quo prædiximus, & eccleſiæ annũtiatio ſine interpolatione. Etenim apoſtoli cum ſint his omnibus uetuſtiores, conſonant prædictæ interpretationi, & interpretatio conſonat apoſtolorũ traditioni. Etenim Petrus, & Ioãnes, & Matthæus, & Paulus, & reliqui deinceps & horũ ſectatores prophetica omnia ita annuntiauerunt, quemadmodũ ſeniorum interpretatio continet. Vnus enim & idem ſpiritus dei, qui in prophetis quidem præconauit quis & qualis eſſet aduentus domini, in ſenioribus aũt interpretatus eſt bene, quæ bene ꝓphetata fuerant: ipſe & in apoſtolis annunciauit plenitudinem temporũ adoptionis ueniſſe, & proximaſſe regnum cœlorum, & inhabitare intra homines credentes in eum qui ex uirgine natus eſt Emanuel.

Oſten

Ostensio quoniam uirgo in utero accipiet, & nō adolescētula. Cap. XXVI

QVemadmodum ipsi testificantur, quoniam priusquā conuenisset Ioseph cum Maria, manente igitur in ea uirginitate, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, & quoniā dixit ei Gabriel angelus, Spiritus sanctus adueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit te, quapropter quod nascetur ex te sanctū, uocabitur filius dei, & quoniam angelus in somnis dixit ad Ioseph. Hoc autem factum est, ut adimpleretur, quod dictū est ab Esaia propheta, Ecce uirgo concipiet. Seniores aūt sic interpretati sunt dixisse Esaiā. Et adiecit dominus loqui ad Achas, Pete tibi signū à domino deo tuo in profundum inferni, aut in excelsum supra. Et dixit Achas, Non petam, & nō tentabo dominū. Et dixit, Num pusillum uobis agonem præbere hominibus, & quemadmodū dominus præstat agonem, propter hoc dominus ipse donauit uobis signū. Ecce uirgo in uentre accipiet, & pariet filium, & uocabis nomē eius Emanuel: butyrum & mel mādūcabit, priusquā cognoscat aut eligat mala, commutauit bonum uel malum, nō consentiet nequitię uti eligat bonū. Diligenter igitur significauit spiritus sanctus, per ea quę dicta sunt, generationem eius, quæ ex uirgine, & substantiam quoniā deus: Emanuel enim nomen hoc significat, & manifestat, quoniam homo, in eo quod dicit: Butyrum & mel manducabit, & in eo quod infantem nominat eum, & priusquā cognoscat bonū & malum: hæc enim omnia sunt hominis infantis. Quod aūt non cōsentiet nequitiæ, ut eligat bonum, proprium hoc est dei, uti nō per hoc quod manducat butyrum & mel, nude solummodo eum hominē intelligeremus, nec rursus per nomen Emanuel sine carne eum deum suspicaremur.

Quid est quod dictum est ad Dauid, De fructu uentris tui ponam in throno meo. Cap. XXVII

ET in eo quod dicit, Audite domus Dauid, significantis erat, quoniā quē promisit deus Dauid de fructu uentris eius æternū suscitaturum se regē, hic est qui ex uirgine quæ fuit de genere Dauid generatus est. Ptopter hoc enim & de fructu uentris eius regē promisit, quod erat proprium uirginis pręgnantis, & non de fructu lumborū eius, nec de fructu renum eius, quod est proprium uiri generantis, & mulieris ex uiro conceptionē facientis. Circūscripsit igitur genitalia uiri in promissione scriptura, imò uero nec cōmemoratur, quoniā nō ex uolūtate uiri erat, qui nascebatur. Statuit aūt & cōfirmauit fructum uentris, ut generationē eius qui erat futurus ex uirgine pronūciaret, quemadmodū Helizabeth impleta spiritu sancto testificata dicens ad Mariam, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui, significante spiritu sancto audire uolentibus repromissionem, quam repromisit deus, de fructu uentris eius suscitare regem, impletam esse uirginis, hoc est in

Mariæ partu. Qui igitũ transfiniūtãt id quod apud Esaiam, Ecce adolescẽtula in uentre concipiet, & Ioseph filium eum uolunt esse, illud transmutent, quod est repromissiõis, quod apud Dauid positũ est, ubi promisit illi deus, de fructu uentris suscitare cornu Christi regis. Sed nõ intellexerunt, cæterũ etiam hoc quoq; ausi fuissent demutare. Quod aũt dixerit Esaias, in profundũ deorsum, uel in altitudinẽ sursum, significantis fuit, quoniã qui descendebat, ipse erat & qui ascẽdebat. In eo aũt quod dixerit, Ipse dominus dedit signum, id quod erat inopinatũ generatiõis eius significabat, quod nec factũ esset aliter, nisi deus dominus omniũ deus ipse dedisset signũ in domo Dauid. Quid enim magnũ, aut quod signũ fieret in eo, quod adulescẽtula cõcipiens ex uiro peperisset, quod euenit omnibus quæ pariunt mulieribus? sed quoniã inopinata salus hominibus inciperet fieri, deo adiuuante, inopinatus & partus uirginis fiebat, deo dante signũ hoc, sed non homine operante illud.

Quid est apud Danielem, lapis sine manibus excisus. Cap. XXVIII

PRopter hoc & Daniel præuidens eius aduentum, lapidem sine manibus abscissum aduenisse in hunc mundum: hoc est enim quod sine manibus significabat, quod nõ operantibus humanis manibus, hoc est, uirorum illorum, qui solent lapides cædere, in hunc mundum eius aduentus erat, id est, non operante in eum Ioseph, sed sola Maria, cooperante dispositione. Hic enim lapis à terra & ex uirtute & arte cõstat dei. propter hoc autẽ & Esaias ait, Sic dicit dominus: Ecce ego mitto in fundamenta Sion lapidem preciosum electum, summum angularem, honorificum, uti non ex uoluntate uiri, sed ex uoluntate dei, aduentum eius, qui secundum hominem est, intelligamus.

Quare uirga Moysi serpens factus est. Cap. XXIX

PRopter hoc autem & Moyses ostẽdens typum, proiecit uirgam in terram, ut ea incarnata omnem Aegyptiorũ præuaricationẽ, quæ insurgebat aduersus dei dispositionem argueret & absorberet, & ut ipsi Aegyptij testificarentur quoniam digitus est dei, qui salutem operatur populo, & non Iosephi filius. Si enim Ioseph filius esset, quẽadmodum plus poterat quàm Salomon, aut plus q̃ Iona habere, aut plus esse Dauid, cum esset ex eadem seminatiõe generatus & proles existẽs ipsorũ? ut quid autem & beatum dicebat Petrum, quod eum cognosceret esse filium dei uiui? Super hoc autem nec rex esse posset, si quidem Ioseph filius fuisset, nec hæres secundum Hieremiam.

Ostensio quòd si Ioseph filius fuisset dominus, non rex esse potuisset. Cap. XXX

IOseph enim Ioachim & Iechoniæ filius ostenditur, quẽadmodũ & Matthæus generationẽ eius exponit: Iechonias autẽ & qui ab eo omnes abdicati sunt à regno, Hieremia dicẽte sic, Viuo ego dicit dominus, si factus

si factus fuerit Iechonias filius Ioachim rex Iuda signaculum in manū dextera mea, inde abstraham eum, & tradam eum in manu quærētium animam eius. Et iterum, Inhonoratus est Iechonias, quemadmodū uas, quod non est opus, quoniam proiectus est in terram, quam nō sciebat. Terra audi sermonē domini, scribe uirum hunc abdicatum hominem, quoniam non augebit de semine eius sedens super thronū Dauid princeps in Iuda. Et iterū deus ait, super Ioachim patre eius. Propter hoc sic dicit dominus super Ioachim patrē eius regem Iudææ, non enim erit ex eo sedens super thronū Dauid, & mortificatum eius erit proiectum in æstu diei, & in glacie noctis, & respiciam super eum, et super filios eius, & inferam super eos, & super inhabitantem Hierusalem, super terrā Iuda omnia mala quæ locutus sum super eos. Qui ergo eum dicunt ex Ioseph generatum, & in eo habere spem, abdicatos se faciunt à regno, sub maledictione & increpatione decidentes, quæ erga Iechoniam & in semen eius est. Propter hoc enim dicta sunt hæc de Iechonia, spiritu præsciente ea quæ à malis doctoribus dicuntur, uti discant, quoniā ex semine eius, id est ex Ioseph nō erit natus, sed secundū repromissionē dei de uentre Dauid suscitatur rex æternus, qui recapitulat omnia in se.

Ostensio quoniam per quæ proiectus est homo de paradiso, per hæc iterum intrat in paradisum. Cap. XXXI

Et antiquam plasmationē in se recapitulatus est. Quia quemadmodum per inobedientiā unius hominis introitū peccatum habuit, & per peccatū mors obtinuit: sic & per obedientiā unius hominis iustitia introducta uitā fructificet his, qui olim mortui erant, hominibus. Et quemadmodū protoplastus ille Adā de rudi terra, & adhuc de uirgine, nondū enim pluerat deus & homo nō erat operatus terrā, habuit substantiā et plasmatus est manu dei, id est uerbo dei: omia enī per ipsum facta sunt: & sumpsit dñs limū à terra, & plasmauit hominē: Ita recapitulās in se Adam ipse uerbū existēs ex Maria, quæ adhuc erat uirgo, recte accipiebat generationē Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominē, & ex semine uiri natus est, merito dicerēt & secundum Adam ex Ioseph esse generatū. Si aūt ille de terra quidem sumptus est, & uerbo dei plasmatus est, oportebat idipsum uerbū recapitulatione Adæ in semetipsum faciens, eiusdem generationis habere similitudinem. Quare igitur nō iterum sumpsit limū deus, sed ex Maria operatus est plasmationē fieri? ut nō alia plasmatio fieret, neq; alia esset plasmatio quę saluaretur, sed eadē ipsa recapitularetur seruata similitudine.

Aduersus eos qui dicunt eū nihil de Maria accepisse. Cap. XXXII

Errant igitur qui dicunt eum nihil ex uirgine accepisse, ut abijciant carnis hæreditatē, abijciant aūt & similitudinem. Si enim ille quidem de terra & manu & artificio dei plasmationē & substātiā habuit, hic

hic autem non manu & artificio dei, iam non seruauit similitudinem hominis, qui factus est secundum imaginem ipsius & similitudinem, & inconstans artificium uidebitur, non habens circa quod ostendat sapientiam suam. Hoc autem dicere est, & putatiue apparuisse eum, & tanquã hominem cum non esset homo, & factum eum hominem, nihil assumentem de homine. Si enim non accepit ab homine substantiã carnis, neque homo factus est, neque filius hominis: & si hoc non factus est, quod nos eramus, non magnum faciebat quod passus est & suscitauit. Nos autem quoniam corpus sumus de terra acceptum, & anima accipiens à deo spiritum, omnis quicunque confitebitur. Hoc itaque factum est uerbum dei, suum plasma in semetipsum recapitulans, & propter hoc filium hominis se confitetur, & beatificat mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram. Et apostolus autem Paulus, in epistola quæ est ad Galatas, manifeste ait: Misit deus filium suum factum de muliere. Et rursus in ea quæ est ad Romanos, de filio autem, inquit, eius qui factus est ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Cæterum superuacua est in Mariam descensio eius. Quid enim in eã descendebat, si nihil incipiebat sumere ab ea? Aut si nihil sumpsisset ex Maria, nunquam eas, quæ à terra erant percepisset escas, per quas id quod à terra sumptum est, nutritur corpus, nec quadraginta diebus, quemadmodũ Moyses & Helias ieiunãs, esurisset corpus eius suam quærens escam: sed nec Ioãnes discipulus eius de eo scribens dixisset, Iesus autem fatigatus in itinere sedebat: nec David prædamasset in eum, Et super dolorem uulnerum meorum apposuerunt: nec lachrymasset super Lazarum: nec sudasset globos sanguinis: nec dixisset, quod tristis est anima mea, nec percusso latere exisset sanguis & aqua. Hæc enim omnia signa carnis, quæ à terra sumpta est, quam in se recapitulatus est suum plasma saluans.

Quare Lucas à domino inchoans genealogiam in Adam retulit, & quot sint ab Adam usque ad dominum generationes. Cap. XXXIII

PRopter hoc Lucas genealogiam, quæ est à generatione domini nostri usque ad Adam lxxij. generationes habere ostendit, finem coniungens initio, & significans quoniam ipse, qui omnes gentes exinde ab Adam dispersas, & uniuersas linguas & generationẽ hominum cum ipso Adam in semetipso recapitulatus est: unde & à Paulo typus futuri dictus est ipse Adam: quoniam futurã circa filium dei humani generis dispositionem in semetipsum fabricator omnium uerbum præformauerat, prædestinante deo primum animalem hominem, uidelicet, ut à spiritali saluaretur. Qum enim præexisteret saluãs, oportebat & quod saluaretur fieri, uti non uacuum sit saluans. Consequenter autem & Maria

r uirgo

uirgo obaudiens inuenitur dicens, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Eua uero inobediens, nō obaudiuit enim adhuc cū esset uirgo, quemadmodum illa uirum quidem habens Adam, uirgo tamen adhuc existens: erant enim utriqꝫ nudi in Paradiso, & non confundebantur, quoniam Paulo attestante, facti non intellectum habebant filiorum generationis. Oportebat enim illos primo adolescere, dehinc sic multiplicari. Sicut Eua inobaudiēs facta & sibi & uniuerso generi humano causa facta est mortis: Sic & Maria habens prædestinatū uirum, tamen uirgo obaudiēs, & sibi et uniuerso generi humano causa facta est salutis. Et propter hoc, lex eam quæ desponsata erat uiro, licet uirgo sit adhuc, uxorē eius qui desponsauerat uocat eam, quæ & Maria in Eua recirculationem significans, quia non aliter quod colligatum est soluetur, nisi ipsæ compagines alligationi reflectantur retrorsus, ut primæ coniugationes soluant per secundas, secundæ rursus liberarent primas. Et euenit primam quidem compaginem à secunda coniugatione solucre, secundam uero colligationem, primum solutionis habere locum: & propter hoc dominus dicebat, primos quidem nouissimos futuros, & nouissimos primos. Et propheta aūt hoc idem significat dicens. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Primogenitus enim mortuorum natus dominus, & in sinum suū recipiens pristinos patres, regenerauit eos in uitam dei, Ipse initium uiuentium factus, quoniā Adam initium morientium factus est. Propter hoc & Lucas initium generationis inchoans in Adam retulit, significans quoniā non illi hunc, sed hic illos in euangeliū uitæ regenerauit. Sic aūt & Euæ inobedientiæ nodus solutionē accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit uirgo Eua per incredulitatem, hoc uirgo Maria soluit per fidem. Necesse ergo fuit dominū ad perditam ouem uenientem, & tantæ dispositionis recapitulationē facientē, & suum plasma requirentem, illum ipsum hominem saluare, qui factus fuerat secundum imaginem & similitudinem eius, id est, Adam implentem tempora eius condemnationis, quæ facta fuerat propter inobedientiam: quæ pater posuit in sua potestate: quoniam & omnis dispositio salutis, quæ circa hominem fuit secundum placitum fiebat patris, uti non uinceretur deus, neqꝫ infirmaretur ars eius. Si em̄ qui factus fuerat à deo homo ut uiueret, hic amittēs uitam, læsus à serpente qui deprauauerat, iam non reuerteretur ad uitam, sed in totum proiectus esset morti, uictus esset deus & superasset serpentis nequitia uoluntatē dei. Sed quoniam deus inuictus & magnanimus est, magnanimem quidem se exhibuit ad correctionem hominis & probationem omnium, quemadmodum prædiximus. Per secundum autem hominem alligauit fortem, & diripuit eius uasa, & euacuauit mortem, uiuificans eum hominem, qui fuerat mortificatus. Primū enim possessionis eius uas Adam factus est, quem

quem & tenebat sub sua potestate: hoc est prævaricatione inique inferens ei, & per occasionem immortalitatis mortificationẽ faciẽs in eum. Etenim promittens futuros eos tanquam deos, quod ei nõ est omnino possibile, mortem fecit in eis, unde & iuste à deo recaptiuatus, qui homi nem captiuum duxerat: solutus est autem cõdemnationis uinculis, qui captiuus ductus fuerat homo.

Ostensio quoniam Adam prior saluatur à domino. Cap. XXXIIII

HIc est autem Adam, si oportet uerũ dicere, primiformis ille homo, de quo scriptura ait dixisse dominum: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: nos autem omnes ex ipso, propterea quoqꝫ ipsius hæreditauimus appellationem. Cum autẽ saluatur homo, oportet saluari eum, qui prior formatus est homo, quoniam nimis irrationabile est, illum quidem qui uehementer ab inimico læsus erat & prior captiuitatem passus est, dicere non eripi ab eo, qui uicerit inimicum, ereptos uero filios eius, quos in eadem captiuitate generauit. nec uictus quidem adhuc parebat inimicus, ipsis ueteribus spolijs manentibus apud eum. Quemadmodum si hostes expugnauerint quosdam, & uictos duxerint captiuos, & multo tempore in seruitute possederint eos, ita ut generent apud eos, & aliquis dolens pro his qui serui facti sunt, eosdem hostes expugnet, non tamen iuste faciet, si filios quidem eorum qui captiui ducti sunt, liberet de potestate eorum, qui in seruitutem deduxerant patres eorum, ipsos uero qui captiuitatem sustinuerunt, subiectos relinquat inimicis, propter quos et ultionẽ fecit, consecutis libertatem filijs, ex causa paternæ uindicationis. Sed non relictis ipsis patribus, qui ipsam captiuitatem sustinuerunt: neqꝫ enim infirmus est deus, neqꝫ iniustus, qui opitulatus est homini, & in suam libertatem restaurauit eum.

Quare de paradiso Adam proiecit deus. Cap. XXXV

PRopter hoc & initio transgresionis Adæ, sicut enarrat scriptura, non ipsum maledixit Adam, sed terram in operibus eius, quemadmodum ex ueteribus quidam ait, Quoniam quidem transtulit deus maledictum in terram, ut non perseueraret in homine. Condemnationem autem trãsgresionis accepit homo tedia & terrenum laborem, & manducare panem in sudore uultus sui, & conuerti in terram ex qua assumptus est. Similiter autem & mulier tedia & labores, & gemitus, & tristitias partus & seruitiũ, id est, ut seruiret uiro suo, ut neqꝫ maledicti à deo in totum perirent, neqꝫ sine increpatione perseuerantes deum contemnerent. Omnis autem maledictio decurrit in serpentem, qui seduxerat eos. & dixit, inquit, deus serpenti: quoniã fecisti hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus & ab omnibus bestijs terræ. Hoc idem aũt & dominus in euangelio, his qui à sinistris inueniuntur ait: Abite maledicti in

ignem æternũ,quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius: significãs quoniã nõ homini principaliter præparatus est æternus ignis, sed ei qui seduxit & offendere fecit hominẽ inquam,qui princeps apostasiæ est principi abscessionis, & his angelis qui apostatæ facti sunt cũ eo:quem quidem iuste percipient etiã hi, qui similiter illis sine pœnitentia & sine egressu in malitiæ perseuerant operibus.

De Cain qui fratrem suum occidit. Cap. XXXVI

QVemadmodũ Cain cum accepisset consiliũ à domino, uti quiesceret in eo,quod non recte diuisisset eam quæ erga fratrem erat communicationẽ, sed cum zelo & malitia suspicatus est posse dominari ei, non solum non acquieuit, sed & adiecit peccatum super peccatum, manifestans sententiam suam per operationem suam. Quod enim cogitauit hoc & operatus est dominatus, & interfecit eum, subijciente deo iustum iniusto, ut ille quidem per ea quæ passus est iustus ostendatur, hic uero per ea quæ commisit detegeretur iniustus: & ne sic quidem mitigatus est, nec quieuit super factum malum, sed interrogatus ubi esset Abel frater eius, nescio ait, Nunquid custos fratris mei sum ego? extendens & multiplicans malum per responsionem. Etenim malum est occidere fratrem, multo peius sic audacter & inreuerenter respondere omnia scienti deo, quasi posset frustrari eum. Propter hoc & ipse maledictionem portauit,quoniam ad se peccatum attulit, nõ reueritus deum,neq; confusus in fratricidio.

Quare folia fici circuncinxit se Adam. Cap. XXXVII

CIrca Adam autem nihil tale factum est, sed omnia in contrarium. Ab altero enim seductus sub occasione immortalitatis, statim timore corripitur & absconditur,non quasi posset effugere deum,sed cõfusus quoniam trangressus præceptum eius,indignus est uenire in con spectum & colloquium dei. Timor autem domini initium intelligentiæ, intellectus uero transgressionis fecit pœnitentiam. Pœnitentibus autem largitur benignitatem suam deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam; folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus & alijs folijs multis quæ minus corpus eius uexare potuissent,condignum tamen inobedientiæ amictum fecit,conterritus timore dei, & retundens petulantem carnis impetum: quoniam indolem & puerilem amiserat sensum, & in cogitationem peiorem uenerat, frenum continentiæ sibi, & uxori suæ circumdedit, timens deum, & aduentum eius expectans, & uelut tale quid significans:quoniam,inquit, eam quam habuiã spiritu sanctitatis stolam amisi per inobedientiam, & nunc cognosco quoniam sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autẽ & pungit corpus. Et hoc uidelicet semper habuisset indumẽtum,humilians semetipsum,nisi dominus

mitius qui est misericors, tunicas pellicias pro folijs ficulneis induisset eos. Propter hoc aũt & interrogat eos, uti ad mulierẽ ueniret accusatio, & illam rursus interrogat, uti ad serpentẽ transmitteret causam. Dixit enim quod fuerat factum, serpens, ait, seduxit me & manducaui. Serpentem uero non interrogauit, sciebat enim eum principẽ transgressionis factum, sed maledictũ primo immisit in eum, uti secunda increpatio ne ueniret in hominẽ. Eum enim odiuit deus, qui seduxit hominẽ, ei uero, qui seductus est, sensim paulatimq; misertus est: quapropter & eiecit eum de Paradiso, & à ligno uitæ longe trãstulit: non inuidens ei lignum uitæ, quẽadmodum quidam dicunt, sed miserans eius, ut nõ perseueraret semper transgressor, neq; immortale esset, quod esset circa eũ, & malum interminabile & insensibile. Prohibuit aũt eius trãsgressionẽ interponens mortem, & cessare faciens peccatum, finem inferens ei per carnis resolutionem, quæ fieret in terra, uti cessans aliquando homo uiuere peccato, & moriens ei, inciperet uiuere deo.

Quid est quod à propheta dictum est, Super aspidem & basiliscum ambulabis, & cætera. Cap. XXXVIII

QVapropter inimicitiã posuit inter serpentem & mulierẽ, & semen eius, obseruantes inuicem, illo quidem cui mordetur planta, & potente calcare caput inimici, altero uero mordente, & occidente, & interpediente ingressus hominis, quoadusq; uenit semen prædestinatũ calcare caput eius, quod fuit partus Mariæ, de quo ait propheta: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconẽ. Signi ficans quia illud quod erigeretur & dilataretur aduersus hominem peccatum, quod frigidum reddebat eum, euacuaretur cum regnãte morte, & conculcaretur ab eo in nouißimis temporibus insiliens humano generi leo, hoc est, Antichristus, & Draconem illum serpentem uetustum alligans & subijciẽs potestati hominis, qui fuerat uictus, ad calcandam omnem eius uirtutem. Victus autẽ erat Adam ablata ab eo omni uita, & propter hoc uicto rursus inimico recepit uitam Adam: nouißima autem inimica euacuatur mors, quæ primum possederat hominem. Quapropter liberato homine, fiet quod scriptum est. Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? quod non poterat iuste dici, si non ille liberatus fuit, cui primũ dominata est mors. Illius enim salus euacuatio est mortis: domino igitur uiuificante hominem, id est, Adam, euacuata est mors.

Et ipse conteret caput tuum

Aduersus Tatiani doctrinam. Cap. XXXIX

MEntiuntur ergo omnes qui cõtradicunt eius saluti, semper seipsos excludentes à uita, eo quod non credant inuentam ouem quæ perierat: si autem illa non est inuenta, adhuc possidetur in perditione omnis hominis generatio: mendax ergo is, qui prior hanc sententiam, imò

hanc ignorantiam & cæcitatem induxit Tatianus. Connexio quidem factus omnium hæreticorum, quemadmodum ostendimus, hoc autem à semetipso adinuenit, uti nouum aliquid præter reliquos inferens, uacuum loquens, uacuos à fide auditores sibi præpararet, affectans magister haberi, tentans & subinde uti huiusmodi à Paulo assidue dictis: Quoniam in Adam omes morimur, ignorans autem, quoniã ubi abundauit peccatũ, superabundauit gratia. Ostenso ergo hoc manifeste, erubescant omnes qui ab eo sunt, & concertante Adam quasi magnum aliquid lucrentur, si ille non saluetur, quanto magis nihil proficiant, quemadmodum et serpens nihil proficit suadẽs homini illud, quod eũ transgressorẽ ostendit, initium & materiam apostasiæ suæ habens hominẽ, deum autem non uicit. Sic & hi qui contradicunt saluti Adæ, nihil proficiunt, nisi hoc quod semetipsos hæreticos & apostatas faciunt ueritatis, & aduocatos se serpentis & mortis ostendunt.

Aduersus eos qui ex quacunq; causa schisma faciunt. Cap. XL

TRaductis igitur omnibus, qui nefandas inferunt sententias de factore & plasmatore nostro, qui & hunc mundum fabricatus est, super quem alius deus non est, & ipsis ostensionibus euersis his, qui de substantia domini nostri, & de dispositione quam fecit propter hominem suum falsa docent: Prædicationem uero ecclesiæ undiq; constantem, & æqualiter perseuerantem, testimonium habentem à prophetis, & ab apostolis, & ab omnibus discipulis, quemadmodum ostendimus per initia, & medietates, & finem, & per uniuersam dei dispositionem, & eam quæ secundum salutem hominis est, solidam operationem, quæ est in fide nostra, quam perceptam ab ecclesia custodimus, & quæ semper à spiritu dei, quasi in uase bono eximium quoddam depositum iuuenescens & iuuenescere faciens ipsum uas: in quo enim ecclesiæ creditum est dei munus, quemadmodum aspiratio plasmationi, ad hoc ut omnia membra percipientia uiuificentur: & in eo dispositio est communicatio Christi, id est, spiritus sanctus arra incorruptelæ, & confirmatio fidei nostræ, & scala ascensionis ad deum. In ecclesia enim, inquit, posuit deus apostolos, prophetas, doctores, & uniuersam reliquam operationem spiritus, cuius non sunt participes omnes, qui non concurrunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant à uita, per sententiam malam, & operationem pessimam. Vbi enim ecclesia, ibi & spiritus, & ubi spiritus dei, illic ecclesia, & omnis gratia, spiritus autem ueritas. Quapropter, qui non participant eum, neq; à mammillis matris nutriuntur in uitam, neq; percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem ecclesiæ, ne traducantur, reijcientes uero spiritum ut non erudiantur. Alienati uero à ueritā

à ueritate digne in omni uolutantur errore, fluctuati ab eo, aliter atq; aliter per tempora de eisdem sentientes, & nunquam scientiam stabilem habentes. Sophistæ uerborum magis uolentes esse, quàm discipuli ueritatis. Non enim sunt fundati super uiuam petram, sed super harenam habentem in semetipsa lapides multos: propter hoc multos deos fingunt, & quærere quidem semper in excusatione habent, cæcutiunt enim: inuenire uero nunquam possunt, blasphemant enim fabricatorem, hoc est eum qui est uere deus, qui & præstat inuenire, putantes se super deum alterum inuenisse deum, uel alteram plenitudinem, uel alteram dispositionem. Quapropter & lumen quod est à deo non lucet eis, quoniam inhonorauerunt & spreuerunt deum, minimum arbitrantes eum: quoniam propter dilectionem suam & immensam benignitatem in agnitionem uenit hominis: agnitionem autem non secundum magnitudinem, nec secundum substantiam, nemo enim mensus est eam, nec palpauit: sed secundum illud ut sciremus, quoniam qui fecit & plasmauit, & insufflationem uitæ insufflauit eis, & per cõditionem nutrit nos uerbo suo confirmans, & sapientia cõpingens omnia, hic est qui est solus uere deus: eum uero qui nõ est, somniantes super hunc, ut magnum deum putentur adinuenisse, quem nemo possit cognoscere humano generi cõmunicantem, nec terrena administrantem.

Ostensio quoniam prouidẽtia dei regatur hic mundus. Cap. XLI

EPicuri uidelicet inuenientes deum, neq; sibi neq; alijs aliquid præstantem, id est, nullius prouidentiam habentem, Prouidentiam autem habet deus omnium, propter hoc & consilium dat: cõsilium autem dans adest his, qui morum prouidentiam habent. Necesse est igitur ea quæ prouidentur & gubernantur, cognoscere suum rectorem: quæ quidem non sunt irrationabilia, neq; uana, sed habent sensibilitatem perceptam de prouidentia dei. Et propter hoc Ethnicorum quidam, qui minus illecebris ac uoluptatibus seruierunt, & non intantũ superstitione idolorum abducti sunt, prouidentia eius moti, licet & tenuiter, tamen conuersi sunt, ut dicerent fabricatorẽ huius uniuersitatis patrem omnium prouidentem, & disponentem secundum nos mundum.

Quoniam neq; iustitia sine bonitate constare potest, neq; bonitas sine iustitia. Ca. XLII

RVrsus ut increpatiuum auferrent à patre, & iudiciale, ideo putantes & sine iracundia, & bonũ arbitrantes se adinuenisse deum, alterum quidem iudicare, & alterum quidem saluare dixerunt, nescientes utrorumq; auferentes sensum & iustitiam. Si enim iudicialis non & bonus sit, ad dandum quidẽ his quibus debet, & exprobrandum his, quibus oportet, neq; iustus neq; sapiẽs uidebitur iudex. Rursus bonus, si hoc tantum sit bonus, non & probator, in quos emittat bonitatẽ, extra

iustitiam erit & bonitatem, & infirma bonitas eius uidebitur, non omnes saluans, si non cum iudicio fiat.

Quoniam sapiens, idem & iudex. Cap. XLIII

MArcion igitur ipse diuidēs deum in duo, alterū quidem bonum, & alterum iudicialem dicens, ex utrisq; interimit deum. Hic enim qui iudicialis, si non & bonus sit, non est deus, quia deus nō est cui bonitat desit: & ille rursus qui bonus, si non & iudicialis, idem quod hic patietur, ut auferatur ei, ne sit deus. Quemadmodum autem & sapientem dicunt patrem omnium, si non iudiciale ei assignent? Si enim sapiens & probator est, probatori autem subest iudiciale, iudiciale autem assequitur iustitiam, ut iuste probet iustitiam, prouocat iudicium: iudicium autem cum sit, cum iustitia transmittet ad sapientiam. Sapientia igitur prę cellet pater super omnem humanam & angelicam sapientiam, quoniam dominus & iudex iustus, & dominator super omnes. Est enim & bonus & misericors & patiens, & saluat quos oportet: neq; bonum ei deficit iusti effectum, neq; sapientia deminoratur: saluat enim quos debet saluare, & iudicat dignos iudicio: neq; iustum immite ostenditur praeeunte licet & praecedente bonitate.

Ostensio quod uerbum domini & iustum & bonum sit. Cap. XLIIII

QVi igitur solē suū oriri facit omnibus benigne deus, & pluit super iustos & iniustos, iudicabit eos, qui ex aequo benignitatē eius percipientes non similiter secundū dignationē munerationis eius conuersati sunt, sed in delicijs & luxurijs uersati sunt aduersus beneuolentiam eius, adhuc & blasphemantes eum, qui tanta beneficia in eos fecerit.

Quemadmodum religiosior Plato quàm haeretici ostenditur. Cap. XLV

QVibus religiosior Plato ostenditur, qui eundem deum & iustum & bonum confessus est, habentem potestatem omnium, ipsum facientem iudicium, sic dicēs. Et deus quidem queādmodum & uetus sermo est initium & finem & medietates omnium quae sunt habens, recte perfecit, secundum naturam circumiens: hunc autem consequitur iustitia ultrix in eos, qui deficiunt à lege diuina.

Quemadmodum secundum suam regulam, qui à Valentino sunt extra ueritatem ostendantur. Cap. XLVI

ETiterum factorem & fabricatorē huius uniuersitatis bonum ostēdit. Bono autem, inquit, nulla unquam de quoquam nascitur inuidia: hoc initiū et causam fabricationis mundi cōstituens bonitatē dei, sed non ignorantiā, nec aeonē qui errauit, nec de his fructum, nec matrē plorantem & lamentantē, nec alterum deum uel patrē. Iuste aūt eos mater planget, & talium excogitatores & adinuentores: digna enim commentiti

mentiti sunt in capita sua, quoniam mater ipsorum extra plenitudinem est, id est extra dei agnitionem, & collectio eorum aborsio facta est informis, & sine specie: nihil enim de ueritate apprehendit, in uacuũ & in umbram decidit. Vacua eñ doctrina ipsorũ & intenebrata, & horus eam non permisit introire in pleroma: non enim recipit eos spiritus in refrigerium. Pater enim ipsorum ignorantiam regenerans, mortis passionẽ in eis operatus est. Hæc non nos diffamamus, sed ipsi cõfirmant, ipsi docent, gloriantur in ipsis, altũ sentiunt de matre, quã sine patre dicunt genitã, hoc est sine deo fœminã à fœmina, quod est ex erratia corruptelã. Nos aũt precamur nõ perseuerare eos in fouea, quam ipsi foderunt, sed segregari ab huiusmodi matre, & exire à Bytho, & abstinere à uacuo, & umbram derelinquere, & legitime eos generari, cõuersos ad ecclesiam dei, & formari Christum in eis, & cognoscere eos fabricatorem & factorem huius uniuersitatis, solum uerum deum, & dominũ omnium. Hæc precamur de illis, utilius eos diligentes, q̃ ipsi semetipsos putant diligere. Quæ enim est à nobis dilectio, cum sit uera, salutaris est eis, siquidem eam recipiant. Est enim austero medicamini similis, absumens improbiorẽ ac superfluam uulneris carnem. Elationem enim illorũ & inflationem euacuat. Quapropter tẽtantes, omni uirtute manum porrigere eis non tedebit nos. Prærogauimus autem super hæc quæ dicta sunt in sequenti libro domini sermones inferre, si quos ex his per ipsam Christi doctrinam cõuincentes, suadere possimus cessare ab eiusmodi errore, & absistere ab ea blasphemia, quæ est in fabricatorem ipsorum, qui & solus est deus, & pater domini nostri Iesu Christi.

CAPITA LIBRI QVARTI.

Quemad-

Secun

FINIS INDICIS.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI IN IIII. LIBRVM SANCTI IRENAEI.

Hic Irenæus uelut eluctatus è locis confragosis & impeditis ingreditur campũ liberiorem, explanans multa scripturarum loca, quæ deprauarãt hæretici. In hoc libro quemadmodum & in quinto, frequenter asserit liberum arbitriũ, cui tribuit, quod & angeli ceciderunt, & homo in mortem prolapsus est, & quotidie prolabũtur impij. Idq; facit non uno in loco. Vnum locum asscribam ex cap. LXXI. Et propter hoc, inquit, deus consilium quidem bonum dat omnibus, posuit autem in homine potestatem electionis, quemadmodũ & in angelis &c. Et alibi dicit in hoc hominem esse conditum ad similitudinem dei, quod permissa sit illi libera uoluntas. De Eucharistia frequẽter meminit, sed ea religione qua ferè ueteres solent de hoc mysterio uerba facere, ueluti cap. libri huius XXXII. uocat Eucharistiam noui testamenti nouam oblationem, quam ecclesia ab apostolis traditam in uniuerso mundo offert deo. De transsubstantiatione nihil aperte dicit, nisi quod Christus, ut refert, panem ex frumento confectum dixerit corpus suum, uinum sanguinem suum confessus sit. Rursus cap. XXXIIII. sic loquitur. Quomodo autem dicunt carnem in corruptionem deuenire & non percipere uitam, quæ à corpore domini & sanguine alitur. Ac mox, quemadmodum qui est à terra panis, percipiens uocationem dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti. Et offerendi uerbo frequenter utitur. Tanta erat sanctissimis de rebus diuinis loquendi reuerentia, priusquam ecclesia super huiusmodi mysterijs pronunciaret explanatius. Opinor & ob eam causam priscos doctores de multis parcius ac tectius fuisse loquutos, ne si sanctũ proiecissent canibus, Ethnicis ac Iudæis præberent ansam blasphemiæ. Sed melius ex ipso disces Irenæo.

PROLOGVS IN QVARTVM LIBRVM, HAE SVNT EXPROBRATIONES & euersiones falsæ agnitionis.

VNC quartum librum dilectißime transmittens tibi, operis quod est de detectiõe & euersione falsæ cognitionis, quemadmodum promisimus, per domini sermones, ea quæ prædiximus confirmauimus, uti & tu sicut postulasti, undiq; à nobis accipias occasiones ad confutandos omnes hæreticos, & eos omnino retusos non longius finas in erroris procedere profundũ, neq; ignorantiæ præfocari pelago, sed conuertens eos in ueritatis portum facias suam percipere salutem. Eum autem qui uelit eos conuertere oportet diligenter scire regulas siue argumẽta ipsorum: nec enim posibile est alicui curare quosdam male habentes, qui ignorat paßionem eorum qui male ualent. Quapropter hi qui ante nos fuerũt, & quidẽ multo nobis meliores, non tamen satis potuerunt contradicere his qui sunt à Valentino, quia ignorabant regulam ipsorum, quam nos cum omni diligentia in primo libro tibi tradidimus, in quo & ostẽdimus doctrinã eorum recapitulationem esse omnium hæreticorum. Quapropter in secundo tanquam speculum habuimus eos totius euersionis. qui enim his contradicunt secundum quod oportet, contradicunt omnibus qui sunt malæ sententiæ: & qui hos euertunt, euertunt omnem hæresim. super omnes est enim blasphema regula ipsorum, quandoquidem factorem & fabricatorem, qui est unus deus, secundum quod ostẽdimus, de labe siue defectione eum emissum dicunt. Blasphemant autem & in dominum, abscindentes & diuidentes Iesum à Christo, & Christum à saluatore, & saluatorẽ rursum à uerbo, & uerbum ab unigenito. Et quemadmodum fabricatorem ex labe siue defectione emissum dicunt, sic & Christum & spiritum sanctum propter labem emissum docuerunt, & saluatorem ab his æonibus, qui à labe emißi sunt fructificationem esse, ut nil sit apud eos sine blasphemia. In eo igitur qui ante hunc est liber, ostensa est de his omnibus sententia apostolorum. Quoniam nõ solum nihil tale senserunt qui ab initio speculatores, & ministri fuerunt uerbi ueritatis, sed & prædicauerunt nobis fugere huiusmodi sententias, spiritu prouidẽtes eos, qui seducturi erant simpliciores, Quemadmodum enim serpens Euam seduxit, promittens ei, quod non habebat ipse: sic & hi prætendentes maiorẽ agnitionẽ, & mysteria inenarrabilia, & promittẽtes eam, quam dicunt intra pleroma esse receptionem, in mortem demergunt sibi credẽtes, apostatas eos cõstituentes ab eo, qui eos fecit.

Et tunc quidem apostata angelus per serpentem inobedientiam hominum operatus, existimauit latere se dominum: quapropter eandem ei formam & appellationem tribuit deus. Nunc autem quoniam nouissima sunt tempora, extenditur malum in homines, non solum apostatas eos faciẽs, sed & blasphemos in plasmatorem instituit multis machinationibus, id est, per omnes hæreticos qui prædicti sunt. Hi enim omnes, quamuis ex differentibus locis egrediantur, & differentia doceant, in idem tamen blasphemiæ concurrunt propositum, letaliter uulnerantes, docendo in dominum fabricatorem blasphemiam & nutritorem nostrum, & derogando salutem hominis. Homo est autem temperatio animæ & carnis, qui secundum similitudinem dei formatus est, & per manus eius plasmatus est, hoc est, per filium & spiritum, quibus & dixit: Faciamus hominẽ. Hoc ergo propositũ est eius, qui uitæ nostræ inuidet, incredulos suæ salutis efficere homines, & blasphemos in plasmatorẽ deum. Quæcunq; enim cum grauitate summa dixerint oẽs hæretici, in ultimum ad hoc deueniunt, ut blasphement fabricatorem, & contradicant saluti plasmatis dei, quod quidem est caro: propter quam omnem dispositionem fecisse filium dei multis modis ostendimus, & manifestauimus, neminem alium deum appellari à scripturis, nisi patrẽ omniũ, & filium, & eos qui adoptionem habent.

OSTENSIO QVONIAM DOMINVS VNVM SOLVM DEVM ET PATREM COGNOSCEBAT. CAPVT I

VM sit igitur hoc firmum & constans, neminem alterum deum & dominũ à spiritu prædicatũ, nisi eum qui dominatur omniũ deus cũ uerbo suo, & eos, qui adoptionis spiritũ accipiũt, hoc est, eos qui credunt in unum & uerum deum, & Christum Iesum filium dei, similiter & apostolos neminem alium à semetipsis deum appellasse, aut dominum cognouisse, multo autem magis dominum, qui & nobis præcepit neminẽ patrem confiteri, nisi eum qui est in cœlis, qui est unus deus, & unus pater: manifeste falsa ostenduntur ea, quæ dicunt circumuentores, & peruersissimi sophistę, dicentes naturaliter & deum & patrem esse, quẽ ipsi adinuenerũt: Demiurgũ uero naturaliter, neq; deũ, neq; patrẽ esse, sed uerbotenus dici, eo quod dominetur cõditioni, sicut dicunt peruersi grãmatici, excogitãtes in deum, & doctrinã quidẽ Christi prætermittentes, à semetipsis aũt falsa diuinantes aduersus uniuersam dei dispositionẽ argumentantur. Etenim æonas suos & deos, & patres, & dominos, adhuc etiã & cœlos uocari dicunt cum matre sua, quam & terram & Hierusalem appellant, multis alijs uocabulis eam cognominantes. Cui aũt non sit manifestum, quoniam si dominus multos patres sciss et & deos, nõ præcepisset discipulis suis unum scire deum, & hunc eundem solum uocari patrem: sed potius distinxisset qui sunt uerbotenus dĳ ab eo qui sit uerus, ut non errent secundum doctrinam eius, neq; alterum pro altero audiant. Si autem nobis quidem præcepit unum uocare patrem & deum, ipse aũt interdum alteros confitetur patres, & deos eodem modo, alia quidem præcipiens uidebitur discipulis, alia uero ipse faciens. Non est autem hoc magistri boni, sed seductoris & inuidi. Et apostoli autem secũdum eos transgressores ostendũtur præcepti, Demiurgum deum & dominum, & patrem confitentes, quemadmodum ostendimus, si non hic solus est deus & pater. Iesus ergo transgresionis autor & magister erit eis, qui præcepit unum uocari patrem, imponẽs eis necessitatem Demiurgum confiteri suum patrem, quemadmodum ostensum est.

Quæstio de eo quid sit, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Cap. II

MOyses igitur recapitulationem uniuersæ legis, quam acceperat à Demiurgo, in Deuteronomio faciens, sic ait: Attende cœlum & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo. Rursum Dauid adiutoriũ suũ

dicens à domino fieri: Adiutoriũ, inquit, meum à domino, qui fecit cœlum & terram. & Esaias cõfitetur à domino qui fecit cœlum & terram, & dominatur eorum, fieri sermones. Audi, inquit, cœlũ, & auribus percipe terra, quoniã dominus locutus est. Et iterũ sic ait: Dominus deus qui fecit cœlum, & affixit illud, qui cõfirmauit terram, & quæ in eã, & qui dat afflatũ populo, qui est super eã, & spiritũ his qui calcãt illã. Rursum dominus noster Iesus Christus eundẽ hunc patrẽ suum cõfitetur in eo, quod dicit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Quẽ patrẽ uolunt nos audire hi, qui sunt Pandoræ peruersissimi sophistæ: utrũne Bythum, quem à semetipsis finxerũt, an matrem eorũ: an unigenitum: An quem Marcionitæ, uel cæteri adiuxerunt deum: quem quidẽ non esse deum per multa demonstrauimus. An (quod est uerum) fabricatorem cœli & terræ, quem & prophetæ prædicauerunt, quem & Christus suum patrem cõfitetur, quem & lex annunciat dicens: Audi Israel, dominus deus tuus unus est.

Ostensio quod per Moysen legisdatio sermones sint Christi. Cap. III

QVoniam autẽ Moysi literæ, uerba sint Christi, ipse ait ad Iudæos, quẽadmodum Ioãnes in euangelio cõmemoratus est, Si credidissetis Moysi, credidissetis & mihi, de me enim ille scripsit. Si aũt illius literis non creditis, neq; meis sermonibus creditis. Manifestissime significans Moysi literas, suos esse sermones. Ergo si Moysi, & reliquorũ sine dubio prophetarum sermones ipsius sunt, quẽadmodum demonstrauimus. Et iterum ipse dominus ostendit Abraham dixisse diuiti, de his omnibus qui adhuc erãt in uita, Si Moysi & prophetis nõ obediunt, nec si quis à mortuis resurgens ad illos eat, credent ei.

Expositio parabolæ diuitis & pauperis Lazari. Cap. IIII

NOn aũt fabulam retulit nobis pauperis & diuitis, sed primũ quidem docuit neminem oportere delicijs uti, neq; in secularibus ob lectamẽtis, & multis epulis degẽtes, seruire suis uoluptatibus, & obliuisci deum. Erat enim, inquit, diues, qui uestiebatur purpura & bysso, & delectabatur epulis splendidis. De talibus autem & per Esaiam dixit spiritus, Cũ citharis & tympanis, & psalterijs, & tibijs uinũ bibunt, opera aũt dei non intuentur, & opera manuũ eius nõ considerant. Ne ergo in eadem pœna cũ his ueniamus, finem eorũ ostẽdit dominus, simul significans quod obedientes Moysi & prophetis crederent in eum, quẽ ipsi prædicassent dei filium, qui resurrexit à mortuis, & uitam nobis donat, & demonstrat ex una substantia esse omnia, id est, Abrahã & Moysen, & prophetas, etiam ipsum dominũ qui resurrexit à mortuis, in quẽ credunt multi, qui sunt à circuncisione, qui & Moysen & prophetas audiunt prædicantes aduentum filij dei. Qui autem dispernunt, & ab altera substantia eos esse dicunt, neq; primogenitũ mortuorum sciunt, separa-

separatim Christum intelligentes, tanquam impaßibilem perseuerantem, & separatim eum quipassus est Iesum. Non enim à patre accipiunt cognoscere filium, nec à filio discunt patrem, manifeste & sine parabolis eum deum, qui est uere, docentem.

Ostensio quoniam cœlum quidē & terra transient, dominus aūt, qui fecit ea, & manet inæternū, & ipse est pater domini nostri. Cap. V

NE, inquit, iuraueritis in totum, neq; in cœlum, quoniā thronus est dei, neq; in terram, quoniam scabellū pedum eius, neq; per Hierusalem, quoniam ciuitas est magni regis. Hæc enim in fabricatorē manifeste dicta sunt, quemadmodum & Esaias ait: Cœlum mihi sedes est, terra subpedaneum pedum meorū, & præter hunc alius nō est deus. Cæterum à domino neq; deus, neq; magnus rex diceretur, huiusmodi eū nec comparationem, nec ullam recipit superlationem. Qui enim super se habet aliquem superiorem, & sub alterius potestate est, hic neq; deus, neq; magnus rex dici potest. Sed nec per ironiam quidem hæc dicta esse poterunt dicere, cum conuincantur ab ipsis dictis, quoniam in ueritate dicta sunt. Etenim ueritas erat ipse qui loquebatur, & uere uindicabat suam domum, proijciens ex ea numularios, qui & emebant & uendebant, dicens eis, scriptum est: Domus mea domus orationis uocabitur, uos aūt fecistis eam speluncā latronum. Et quam ob causam habuit hoc facere & dicere, & domum suam uindicare, si alterū deum annuntiabat? Sed ut ostenderet transgressores paternæ legis. Neq; enim domum incusabat, neq; legē reprehendebat, quam uenerat adimplere, sed eos qui non bene utebantur domo, & eos qui legem transgrediebantur arguebat. Et ideo scribæ & pharisæi qui cœperunt à temporibus legis contēnere deum, nec uerbū eius receperunt, id est, non crediderunt Christo, de quibus Esaias ait: Principes tui indictoaudientes, socij furum, diligentes munera, sectantes retributionem, pupillis non iudicantes, & iudicium uiduarū nō attendentes. Et Hieremias similiter, Qui præsunt, inquit, populo meo, me nesciebant, filij enim insensati & imprudentes sunt, sapientes sunt in malefaciendo, bene aūt facere non cognouerunt. Quotquot aūt timebant & solliciti erant circa legē eius, ipsi accurrerūt Christo, & saluati sunt omnes. Ite enim inquit discipulis, ad oues quæ perierunt domus Israel. Et Samaritæ aūt, inquit, cum māsisset dominus apud eos biduo, multo plures crediderūt propter sermones eius, & mulieri dicebant, Iam non propter tuam loquelā credimus, ipsi audiuimus & scimus, quoniam hic est uere saluator mundi. Et Paulus aūt ait, & sic omnis Israel saluabitur: sed & legem pædagogū nostrū in Iesum Christum dixit. Non ergo quorundā infidelitatem legi ascribant, non enim prohibebat eos credere in filium dei, sed adhortabatur dicens, nō aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eū, qui secun

 dum

dum similitudinem carnis peccati, in ligno martyrij exaltatur à terra, & omnia trahit ad se, & uiuificat mortuos.

Quæ causa est quod cœlum & terra transient. Cap. VI

QVoniam malignãtes dicunt, Si enim cœlum thronus dei est, terra subpedaneum eius, dictum est aũt præterire cœlum & terrã, hisq; prætereuntibus oportet etiã hunc deum, qui supersedeat præterire, & ideo non hunc esse deum, qui sit super omnia. Primo quidem nesciunt quid sit cœlum thronus, & terra subpedaneũ. Nec enim sciunt quid sit deus, sed putant eum more hominis sedere & contineri, non aũt continere, sed & præteritionẽ cœli & terræ ignorant. Paulus aũt non ignorauit dicens: Præterit enim figura huius mũdi. Deinde quæstionem ipsorum soluit Dauid. Figura enim huius mundi prætereunte, nõ solum deum ait perseuerare, sed & seruos eius, in centesimoprimo psalmo dicẽs ita: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuũ tuarũ sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem perseuerabis, & omnes sicut uestimentum ueterascent, & sicut coopertimentum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient. Filij seruorum tuorum inhabitabunt, & semen eorum in æternum dirigetur. Manifeste ostendens quæ sint quæ præterierũt, & quis est, qui semper perseuerat deus cum seruis suis. Et Esaias autẽ similiter, Alleuate, inquit, oculos uestros in cœlum, & attendite in terram deorsum, quoniam cœlum sicut fumus cõfirmatum est, terra autem sicut uestimentum ueterascet, qui autem inhabitant in eis, quemadmodum hæc morientur, salutare autẽ meum in æternum erit. Iustitia autem mea non deficiet.

Quare relicta est Hierosolyma. Cap. VII

ADhuc & de Hierusalem, & de domino audent dicere, quoniam si esset magni regis ciuitas, non derelinquerẽt. Simile aũt est dicere, si quis diceret, quoniam si esset stipula conditio dei, nunquam à frumento derelinqueretur: & sarmenta uineæ, si à deo facta sunt, nunquam à botris destituta abscinderentur. Quemadmodum aũt hæc non propter se principaliter facta sunt, sed propter crescentem in eis fructum, quo maturo facto & ablato derelinquuntur, & è medio auferuntur, quæ iam non sunt utilia ad fructificationẽ: Sic & Hierosolyma, quæ iugum in se seruitutis portauerat, in quo domitus est homo, qui antea non subijciebatur deo, cum mors regnabat, & domitus habilis factus est ad libertatem, adueniente fructu libertatis, & aucto & demesso, & in horreũ apportatis ab ea his qui fructificare possunt, et in omñi mũdo disseminatis, quemadmodum Esaias ait: Filij Iacob germinabunt, & florebit Israel, & fructu uentris eius implebitur uniuersa terra. In uniuersa enim terra fructu disseminato merito derelicta est, & de medio ablata est, quæ aliquando quidem fructificauerat bene; ex ipsa enim secundum carnem Christus

Christus fructificatus est, & apostoli, nunc autem iam utilis non est ad fructificationem: quæcunq; enim temporale initium habent, necesse est ea & finem habere temporalem.

Ostensio quod temporalis lex data sit. Ca. VIII

QVoniā igitur à Moyse lex inchoauit, cōsequēter in Ioanne desiuit, ad impletionē eius aduenerat Christus, & propter hoc lex & prophetæ apud eos usq; ad Ioannē: & Hierusalē itaq; inchoans à Dauid, & adimplens tempora sua legisdationis, finem oportuit habere manifesta to nouo testamento. Omnia enim mensura & ordine deus facit, & nihil non mensum apud eum, quoniā nec incōpositum. Et bene, qui dixit ipsum immēsum patrem in filio mēsuratum. Mensura enim patris filius, quoniā & capit eum. Quoniam aūt temporalis erat illorum administratio, Esaias ait: Derelinquetur filia Sion sicut casa in uinea, & uelut custodiarium in cucumerario. Quando aūt hæc derelinquentur, nónne cum fructus auferatur, & derelinquentur folia sola quæ iam fructificare non possunt? Et quid de Hierusalem dicimus, quandoquidē & figurā mundi uniuersi oporteat præterire, adueniēte tempore præteritionis ipsius, ut fructus quidē in horreū colligatur, paleæ aūt derelictæ cōburantur. Dies enim domini quasi clibanus ardens, & erunt stipula omnes peccatores, qui faciunt iniusta, & comburet eos dies ueniens.

Ostensio, quoniam Christus est qui superinducit diem, uelut clibanum ardentem. Cap. IX

QVis est aūt hic dominus, qui talem importat diē, Ioannes baptizator significat, dicens de Christo. Ipse uos baptizabit in spiritu sancto, & igni, palam habens in manu eius ad emundandū aream suā, et fructum cōgregabit in horreū, paleas aūt cōburet igni inextinguibili. Nō ergo alius est qui frumentū fecit, & alius qui paleas, sed unus & idem, & iudicās ea, id est, separans. Sed frumentū quidē & paleæ, & animalia irrationabilia existētia, naturaliter talia facta sunt. Homo uero rationabilis, & secundum hoc similis deo, liber in arbitrio factus & suæ potestatis, ipse sibi causa est, ut aliquando quidē frumentū, aliquando aūt palea fiat. Quapropter & iuste cōdemnabitur, quoniā rationabilis factus amisit ueram rationē, & irrationabiliter uiuens, aduersatus est iustitiæ dei, tradens se omni terreno spiritui, & omnib. seruiens uoluptatibus. Quēadmodum propheta ait, Homo cum in honore esset non intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. ἄχυρον Lib. arb.

Ostensio eundem deum & præsentia & æterna fecisse. Cap. X

VNus igitur & idem deus, qui plicat cœlū, quēadmodū librū, & renouat faciem terræ, qui tēporalia fecit propter hominē, ut mature scēs in eis fructificet immortalitatē, & qui æterna supraducit, ꝓpter suā benignitatē, ut ostēdat seculis superuenientibus inenarrabiles diuitias benignita-

benignitatis suæ:qui à lege & prophetis annuntiatus est, quẽ Christus suum patrẽ cõfessus est, ipse est aũt fabricator, & ipse qui super omnia est deus, queadmodũ Esaias ait: Ego testis, dicit dñs deus, & puer quem elegi, ut cognoscatis quia ego sum, & ante me nõ fuit alius deus, & post me non erit. Ego sum deus, & ante me nõ est saluator, annũciaui & saluaui. Et iterũ: Ego sum deus primus, & super uentura ego sum. neq; enim uarie, neq; elate, neq; glorians dicit hæc, sed quoniã impossibile erat sine deo discere deum, per uerbum suum docet homines scire deum. His igitur qui nesciunt hæc, & propter hoc alterum aduenisse putant patrẽ iuste quis dicit: Erratis, nescientes scripturas, neq; uirtutem dei.

Quemadmodum dominus eum, qui de rubo locutus est ad Moysen, confitetur esse deum uiuentium. Cap. XI

DOminus enim noster & magister in ea responsione quã habuit ad Sadducæos, qui dicunt resurrectionẽ nõ esse, propter hoc inhonorantes deũ, atq; legi detrahentes, & resurrectionẽ ostendit, & deũ manifestauit, dicens eis. Erratis nescientes scripturas, neq; uirtutẽ dei: De resurrectiõe em, inquit, mortuorũ nõ legistis quid dictũ est à deo dicente, Ego sum deus Abrahã, deus Isaac, & deus Iacob. & adiecit, Nõ est mortuorum, sed uiuentiũ: oẽs enim ei uiuunt. Per hæc itaq; manifestũ fecit, quoniam is, qui de rubo locutus est Moysi, & manifestauit se esse deum patrum, hic est uiuentiũ deus. Quis enim est uiuorũ deus, nisi qui est super omnia deus, & super quem alius nõ est deus, quem & Daniel propheta cum dixisset ei Cyrus rex Persarũ, quare non adoras Bel: annuntiauit dicens: Quoniam nõ colo idola manufacta, sed uiuum deum, qui cõstituit cœlũ & terrã, & habet omnis carnis dominationẽ. Iterũ dixit: Dominum deum meũ adorabo, quoniã hic est deus uiuus. Qui igitur à prophetis adorabatur deus uiuus, hic est uiuorum deus, & uerbum eius qui & locutus est Moysi, qui & Sadducæos redarguit, qui & resurrectionẽ & dominũ ostẽdit. Si enim deus mortuorũ nõ est, sed uiuorũ, hic aũt dormientiũ patrũ deus dictus est, indubitate uiuunt deo, & non perierunt, cum sint filij resurrectionis: resurrectio aũt ipse dominus est, quemadmodum ipse ait: Ego sum resurrectio & uita. Patres autem eius filij, dictum est autẽ à propheta. Pro patribus tuis facti sunt tibi filij tui. Ipse igitur Christus cum patre uiuorũ est deus, qui & locutus est Moysi, qui & patribus manifestatus est.

Quoniam Abraham uidit Christum. Cap. XII

ET hoc ipsum docẽs dicebat Iudæis, Abrahã pater uester exultauit ut uideret diẽ meũ, & uidit, & gauisus est. Quid enĩ credidit Abrahã deo, & deputatũ est ei ad iustitiã: Primũ quidẽ quoniam ipse est factor cœli & terræ solus deus. Deinde aũt quoniã faciet semen eius quasi stellas cœli: hoc est quod à Paulo dicitur, queadmodũ luminaria in mundo

do. Iuste igitur derelinquens terrenã cognationem omnem, sequebatur uerbum dei, cum uerbo peregrinans, ut cum uerbo moraretur.

Quoniam una est & eadem Abrahæ fides, & nostra. Cap. XIII

IVste autem & apostoli, ex Abraham genus habentes, derelinquẽtes nauiculam & patrem, sequebantur uerbũ dei. Iuste aũt nos eandem fidem accipiẽtes, quam habuit Abraham, tollentes crucẽ queadmodum ligna Isaac, sequimur eũ. In Abrahã enim prædidicerat, & assuetus fuerat homo sequi uerbũ dei. Etenim Abraham prono animo unigenitum & dilectum filium suũ cõcessit sacrificiũ deo, ut & deus beneplacitũ habeat, pro uniuerso semine eius dilectũ & unigenitũ filium suũ præstare sacrificium in nostrã redẽptionẽ. Propheta ergo cum esset Abraham, & uideret in spiritu diẽ aduentus domini & passionis, per quẽ ipse quoq; & omnes qui similiter, ut ipse credidit, credunt deo, saluari inciperent, exultauit uehemẽter. Nõ incognitus igit erat dominus Abrahæ, cuius diem cõcupiuit uidere: sed neq; patet domini: didicerat eñ à uerbo domini, & credidit ei. Quapropter & deputatũ est ei ad iustitiã à domino. Fides quæ est ad deum, iustificat hominẽ, & propter hoc dicebat. Extendam manum meam ad deum altissimũ, qui constituit cœlum & terram. Hæc aũt omnia conantur euertere illi qui sunt malæ sententiæ, ob unum dictum, quod quidem apud nos non bene intellectum est.

Quid est quod nemo cognoscit patrem nisi filius, & per quot occasiones reuelat filius patrem. Cap. XIIII

DOminus enim ostẽdens semetipsum discipulis, quoniam ipse est uerbum, qui agnitionẽ patris facit, & exprobrãs Iudæis putantib. se habere deum, cum & frustrẽtur uerbũ eius, per quem cognoscitur deus, dicebat, Nemo cognoscit filium nisi pater, neq; patrem quis cognoscit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Sic & Matthæus posuit, & Lucas similiter, & Marcus secundum idem ipsum. Ioannes enim præteriit locum hunc. Hi aũt qui peritiores apostolis uolunt esse, sic dicebant, Nemo cognouit patrem nisi filius, nec filium nisi pater, & cui uoluerit filius reuelare: & interpretãtur, quasi à nullo cognitus sit uerus deus ante domini aduentum: & eum deum qui à prophetis sit annũtiatus, dicunt non esse patrem Christi. Si autem Christus tunc inchoauit esse, quando & secundum hominẽ aduentũ suum egit, & à tẽporibus Tyberij Cæsaris cõmemoratus est pater prouidere hominibus, & non semper uerbũ eius unã cum plasmate fuisse ostendebat, nec tunc quidem oportuit alterum deum annuntiari, sed causas tantæ incuriæ & negligentiæ eius inquiri. Nullã enim oportet quæstionẽ talem esse, & tantũ inualescere, ut & deum quidẽ mutet, & eã quæ est erga fabricatorẽ (qui nos alit suam conditionẽ) fidem nostrã euacuet. Sicut enim in filium fidem nostrã dirigimus, sic & in patrẽ dilectionẽ firmam, & immobilem habere debe-

mus

mus. Et bene Iustinus in eo libro qui est ad Marcionem ait, Quoniam ipsi quoque domino nō credidisset alterū deum annuncianti, præter fabricatorem & factorē, nutritorem nostrum. Sed quoniam ab uno deo, qui & hunc mundū fecit, & nos plasmauit, & omnia cōtinet, & administrat, unigenitus filius uenit ad nos, suū plasma in semetipsum recapitulans, firma est mea ad eū fides, & immobilis erga patrē dilectio, utraque deo nobis præbente: neque enim patrē cognoscere quis potest, nisi uerbo dei, id est, nisi filio reuelante, neque filium, nisi patris beneplacito. Bonum autē placitū patris filius perficit: mittit enim pater, mittitur autem & uenit filius: & patrem quidē inuisibilem & interminabilem, quātum ad nos est, cognoscit suum ipsius uerbum, & cum sit inenarrabilis, ipse enarrat eum nobis. rursum autē uerbum suum solus cognoscit pater: utraque autē hæc & sic se habere manifestauit dominus, & propter hoc filius reuelat agnitionē patris per suam manifestationē. Agnitio enim patris est, filij manifestatio. Omnia per uerbū manifestantur. Vt ergo cognosceremus, quoniā qui aduenit filius, ipse est qui agnitionē patris facit, credētibus sibi dicebat discipulis: Nemo cognoscit patrē nisi filius, neque filium nisi pater, & quibuscunque filius reuelauerit: docens semetipsum & patrē, sicut est, ut alterū non recipiamus patrem, nisi eum, qui à filio reuelatur. Hic autē est fabricator cœli & terræ quemadmodū ex sermonibus eius ostenditur: & nō is qui à Marcione, uel à Valentino, aut Basilide, aut Carpocrate, aut Simone, aut reliquis falso cognomine gnosticis adinuentus est falsus pater. Nemo enim illorū filius dei, sed Christus Iesus dominus, non aduersum quem & contrarium exercent discipuli. Nam incognitū deum audentes annūciare, debent autē in semetipsos audire: quemadmodum enim ignotus, qui ab ipsis cognoscitur? Quodcunque enim uel à paucis cognoscitur, non est incognitum. Dominus aūt non in totum posse cognosci & patrē & filium dixit. Cæterum superuacuus fuisset aduentus eius. Quid enim huc ueniebat, an uti diceret nobis, nolite quærere deū, incognitus est enim, & non inuenietis eum, quemadmodū & Christum æonibus eorum dixisse mentiūtur hi qui sunt à Valentino. Sed hoc quidem uanū est. Edocuit aūt dominus, quoniā deum scire nemo possit, nisi deo docente, hoc est, sine deo non cognosci deum. Hoc ipsum autem cognosci eum, uoluntatē esse patris. Cognoscunt enim eū quibuscunque reuelauerit filius, & ad hoc filius reuelauit patrem, ut per eum omnibus manifestetur, & eos quidē qui credunt ei iusti, in incorruptelam & æternū refrigeriū recipiat. Credere aūt ei, est facere eius uoluntatem. Eos autē qui non credunt, & propter hoc fugiunt lumen eius, in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt, iuste recludet. Omnibus igitur reuelauit se pater, omnibus uerbū suum uisibile faciens, & rursus uerbum omnibus ostēdebat patrē & filium, cū ab omnibus

bus uideretur. Et ideo iustum iudicium dei super eos, qui similiter qui dem uiderunt, non aũt similiter crediderunt. Etenim per ipsam cõditionem reuelat uerbũ conditorẽ deum, & per mundum fabricatorem mundi dominum, & per plasma eum qui plasmauerit artificem, & per filium eum patrem, qui generauit filium: & hæc omnes similiter quidem colloquuntur, non aũt similiter credunt, sed per legem & prophetas similiter uerbum & semetipsum & patrem prædicabat. Et audiuit quidẽ uniuersus populus similiter, non similiter aũt omnes crediderũt: & per ipsum uerbum uisibilem & palpabilem factum, pater ostendebatur, etiã si non omnes similiter credebant ei: sed omnes uiderunt in filio patrem: inuisibile etenim filij pater, uisibile autem patris filius. & propter hoc omnes Christum loquebantur præsente eo, & deum nominabãt. Sed & dæmones uidentes filiũ dicebant, Scimus te qui es, sanctus dei. & tentatus diabolus uidens eum dicebat: Si tu es filius dei: omnibus quidẽ uidẽtibus & loquentibus filium & patrem, non aũt omnibus credentibus. Oportebat enim ueritatẽ ab omnibus accipere testimoniũ, et esse iudicium in salutem quidem credentium, in condemnationem aũt non credẽtium, ut omnes iuste iudicentur, & ea quæ est in patrem & filium fides, ab omnibus cõprobetur, id est, ab omnibus confirmetur, ab omnibus accipiens testimoniũ, & à domesticis, quoniam & amici, & ab extraneis, quoniam & inimici. Illa est enim uera & sine cõtradictione probatio, quæ etiam ab aduersarijs ipsis singula testificationis profert, in ipsa quidẽ manifesta sua uisione conuictis de præsenti negotio, & testificantibus, & significantibus, postea uero ad inimicitiam erumpentibus & accusantibus, & uolentibus non esse uerum suũ testimoniũ. Non ergo alius erat, qui cognoscebatur, & alius qui dicebat, Nemo cognoscit patrem, sed unus & idem, omnia subijcente ei patre, & ab omnibus accipiẽs testimonium, quoniã uere homo, & quoniam uere deus, à patre, à spiritu, & ab angelis, ab ipsa cõditione, ab hominibus, & ab apostaticis spiritibus, & ab erroneis, & ab inimico, & nouissime ab ipsa morte. Omnia aũt filius administrans patri, perficit ab initio usq; ad finem, & sine illo nemo potest cognoscere deum. Agnitio enim patris filius, agnitio autem filij in patre & per filium reuelata: & propter hoc dominus dicebat, Nemo cognoscit filium nisi pater, neq; patrem nisi filius, & quibuscunq; filius reuelauerit. Reuelauerit enim, non solum in futurũ dictum est, quasi tunc inciperet uerbum manifestare patrem, cum de Maria natus, sed cõmuniter per totum tempus positum est. Ab initio enim assistens filius suo plasmati, reuelat omnibus patrem, quibus uult, & quãdo uult, & quemadmodum uult pater: & propter hoc in omibus, & per omnia unus deus pater, & unum uerbum & unus filius, & unus spiritus, & una fides & salus omnibus credentibus in eum.

Quem-

Quemadmodum Abraham à uerbo doctus est. Cap. XV

ET Abraham ergo à uerbo cognoscẽs patrẽ, qui fecit cœlũ & terrã hunc deum cõfitebatur: & doctus repræsentatione, quod inter homines homo futurus esset filius dei, per cuius aduentum semen eius erat futurum, quasi stellæ cœli, concupiuit eam diem uidere, uti & ipse complecteretur Christum: & per spiritum prophetiæ eam uidens exultauit. Propter quod & Simeon ex sermone eius reimplebat gratulationem patriarchæ, & dicebat, Nunc remittis seruum tuum domine in pace, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen in reuelatione oculorum, & gloriam populi Israel. Et angeli autem gratulationem magnam, uigilantibus nocte pastoribus enunciauerunt. Sed & Maria ait, Magnificat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo: descendente quidem exultatione Abrahæ in eos, qui erãt ex semine eius, euigilãtes & uidentes Christũ, & credentes ei: reciproca aũt rursus egrediẽte exultatione à filijs Abrahã, qui & cõcupierat diem aduẽtus Christi uidere. Bene igitur dominus noster testimoniũ reddebat ei dicens, Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum, uidit & gauisus est.

Quemadmodum promissionem quam promisit deus Abrahæ Christus perfecit. Cap. XVI

NOn enim tantum propter Abraham hoc dixit, sed ut ostenderet quoniam omnes qui ab initio cognitum habuerunt dominum & aduentum Christi prophetauerunt, reuelationem acceperũt ab ipso filio, qui & nouissimis temporibus uisibilis & passibilis factus est, & cũ humano genere loquutus est, uti ex lapidibus excitaret filios Abrahæ, & adimpleret repromissionẽ, quam promiserat illi deus, ut faceret semen eius tanquam stellas cœli, quemadmodũ ait Ioannes Baptista. Potens est enim deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Hoc aũt fecit Iesus, à lapidum religione extrahẽs nos, & à duris & infructuosis cogitationibus transferens nos, & similem Abrahæ fidẽ in nobis constituens. Quemadmodũ & Paulus testificatur, dicẽs nos esse filios Abrahæ secundũ similitudinẽ fidei, & repromissionẽ hæreditatis. Vnus igitur & idem deus, qui aduocauit Abrahã, & repromissionẽ ei dedit: hic est enim fabricator, qui & per Christũ præparat luminaria in mundo, eos, qui ex gentibus credunt. Vos autem, inquit, estis lumen mũdi, hoc est, quasi stellæ cœli. Hunc ergo recte ostendimus à nemine cognosci, nisi à filio, & quibuscunq; filius reuelauerit. Reuelat enim omnibus filius; quibus uelit agnosci pater. & neq; sine bona uoluntate patris, neq; sine administratione filij cognoscet quisquam deum. Et propter hoc dicebat discipulis dominus, Ego sum uia, ueritas, & uita. Et nemo uenit ad patrem nisi per me. Si cognouistis me, et patrem meum cognoscitis;

&

& amodo cognouistis eum & uidistis. Ex quibus manifestum est, quoniam per filium, id est, per uerbum cognoscitur.

Quare Iudæi abscesserunt à deo. Cap. XVII

PRopter hoc Iudæi excesserunt à deo, uerbũ dei non recipientes, sed putantes per seipsum patrẽ sine uerbo, id est, sine filio posse cognoscere deum, nescientes eum qui in figura loquutus est humana ad Abraham & Aaron, & ad Moysen dicentem: Videns uidi uexationẽ populi mei in Aegypto, & descẽdi liberare eos. Hic enim filius, qui & uerbum dei, ab initio præstruebat nõ indigente patre angelis, uti faceret conditionem, & formaret hominẽ, propter quẽ & cõditio fiebat, neq; rursus indigente ministerio ad fabricationẽ eorũ negotiorũ, quæ secundũ hominẽ erant, sed habente copiosum & inenarrabile ministeriũ. Ministrat enim ei ad omnia sua progenies, & figuratio sua, id est filius & spiritus, uerbum & sapientia, quibus seruiunt & subiecti sunt omnes angeli. Vani igitur sunt qui propter hoc, quod dictum sit: Nemo cognoscit patrẽ nisi filius, alterum introducunt incognitum patrem.

Ostensio quoniam Abraham hæreditatem percipit regnum cœlorum. Cap. XVIII

VAnus autem & Marcion, & qui ab eo, expellentes ab hæreditate Abrahã, cui spiritus per multos, iam aũt & per Paulum, testimonium reddidit, Quoniam credidit deo, & deputatũ est ei ad iustitiã: & dominus primum quidem de lapidibus excitans filios ei, & faciens semen eius quasi stellas cœli, dicens: Quoniã uenient ab oriente & ab occidente, ab aquilone, & austro, & recumbẽt cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorũ. Iterum dicẽs Iudæis: Cum uideritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno dei, uos autem proici foras. Manifestum ergo, quoniam qui contradicunt saluti eius, & alterum præter eum qui promissionem fecerit Abrahæ formant deum, extra regnum dei sunt, & exhæredes sunt incorruptelæ, frustrantes & blasphemantes deum, qui in regnum cœlorũ introducit Abraham & semen eius quod est ecclesia, per Christum Iesum, cui & adoptio redditur & hæreditas quæ Abrahæ promissa est.

Quoniã dominus sabbatis curans secundum legem faciebat. Cap. XIX

VIndicabat enim semen eius dominus, soluens à uinculis, & aduocans ad salutem, quẽadmodũ fecit in muliere quæ ab eo curata est, manifeste dicens his, qui non similem Abrahæ habebant fidem, Hypocritæ, unusquisq; uestrum die sabbatorũ bouem suum uel asinum non soluit & ducit & adaquat? Hanc aũt cum sit filia Abrahæ, quam alligauerat satanas XVIII annis, non oportuerat soluere ab hoc uinculo in die sabbatorum? Manifestum est igitur, quoniam eos, qui similiter ut Abraham credebant ei, soluit & uiuificat, nihil extra legem faciens, curans in

t die

die sabbatorũ. Non enim prohibebat lex curare homines sabbatis, quæ & circumcidebat eos in hac die, & pro populo iubebat ministeria sacerdotibus perficere, sed & mutorum animalium curationẽ non prohibebat, & Siloa etiam sæpe sabbatis curauit, & propter hoc assidebant ei multi die sabbatorũ. Cõtinere se enim iubebat lex ab omni opere seruili, id est ab omni auaritia, quæ per negotiationẽ, & reliquo terreno actu agitatur. Animæ aũt opera quæ fiunt per sententiã & sermones bonos in auxiliũ eorum qui proximi sunt, adhortabatur fieri: & propter hoc arguebat eos, qui iniuste exprobrabant ei, quia sabbatis curabat. Non enim soluebat, sed implebat legem, summi sacerdotis operã faciens, propitians pro hominibus deum, & emundans leprosos, infirmos curans, & ipse moriẽs, uti exiliatus homo exiret de cõdemnatione, & reuerteretur intrepide ad suam hæreditatem.

Quomodo non contra legẽ faciebant discipuli domini sabbatis spicas legẽtes, & quoniam Leuitæ omnes discipuli domini. Cap. XX

SEd & esurientes accipere sabbatis escas, ex his quæ adiacebãt, nõ uetabat lex, metere aũt & colligere in horreũ uetabat. Et ideo dñs his qui incusabant discipulos eius, quoniã uellentes spicas mãducabant, dixit: Non hoc legistis, quod fecit Dauid cum esuriisset, queãdmodum introiuit in domũ dei, & panes propositionis mãducauit, & dedit eis qui cum eo erant, quos non licebat manducare, nisi solis sacerdotibus? per legis uerba suos discipulos excusans, & significãs licere sacerdotib. libere agere, Sacerdos aũt scitus fuerat Dauid apud eũ, quãuis Saul persecutionẽ faceret ei, oẽs iusti sacerdotalẽ habẽt ordinẽ. Sacerdotes aũt sunt omnes domini apostoli, qui neq; agros neq; domos hæreditãt hic, sed semper altari & deo seruiũt. De quibus & Moyses in Deuteronomio, in benedictione Leui ait: Qui dicit patri suo, & matri suæ, non noui te, & fratres suos nõ agnouit, & filios suos abdicauit, custodiuit præcepta tua, & testamentũ tuũ seruauit. Qui aũt sunt qui dereliquerunt patrẽ & matrẽ & omnibus proximis renuntiauerunt propter uerbũ dei & testamentũ eius, nisi discipuli domini, de quibus iterũ Moyses, Hæreditas aũt, inquit, nõ erit eis, Dominus enim ipse hæreditas ipsorũ. Et iterum: Nõ erit sacerdotibus Leuitis in tota tribu Leui pars neq; substãtia cum Israel, fructificationes domini substantia eorũ manducabũt eas. Propter hoc & Paulus, nõ inquiro, inquit, datũ, sed inquiro fructum: discipulis, inquit dominus, Leuiticã substantiã habentibus, licebat eis esuriẽtibus à seminibus accipere escã. Dignus enim operarius escã sua. & sacerdotes in tẽplo sabbatũ prophanabant, & rei non erant, quia cum essent in templo, non secularia, sed dominica perficiebant, ministeria legis adimplentes, non aũt prætereuntes legem, queãdmodũ is qui à semetipso aridaligna attulit in castra dei, iuste lapidatus est, Omnis enim arbor, quæ

no n facit fructum bonum abscidetur, & in ignem mittetur, & quicũq; templum dei uiolauerit, uiolabit illum deus

Ostensio unius & eiusdẽ substantiæ esse, quæ secundũ legẽ sunt, & quæ secundum Euangelium, & quemadmodum Nouum testamentum prædicatum est à prophetis. Cap. XXI

VNius igitur & eiusdem substantiæ sunt omnia, hoc est ab uno & eodẽ deo, queadmodũ dominus ait discipulis. Propterea omnis scriba doctus in regno cœlorũ, similis est homini patrifamiliâs, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Non alterũ quidẽ uetera, alterũ quidem proferentẽ noua docuit, sed unum & eundem. Paterfamiliâs enim dominus est, qui uniuersæ domui paternæ dominatur, seruis quidẽ & adhuc indisciplinatis condignã tradẽs legẽ, liberis aũt & fide iustificatis congruẽtia dans præcepta, filijs adaperiens suam hæreditatẽ. Scribas aũt & doctores regni cœlorũ, suos dicebat discipulos, de quibus alibi ait Iudæis: Ecce mitto ad uos sapiẽtes, & scribas, et doctores, & ex eis occidetis, & effugabitis à ciuitate in ciuitatẽ. Ea aũt quæ de thesauro profe rutit noua & uetera, sine contradictione duo testamẽta dicit. Vetus qui dem quod ante fuerat legisdario. Noua aũt quæ secundũ euãgelium est cõuersatio ostendit, de qua Dauid ait: Cantate domino canticũ nouũ. Et Esaias: Cantate domino hymnũ nouum. Initiũ eius glorificatur nomen eius à summo terræ, uirtutes eius in insulis annũciant. Et Hieremias ait: Ecce disponam, inquit, testamentũ Nouum, non queadmodũ disposui patribus uestris in monte Oreb. Vtraq; aũt testamenta unus & idem paterfamiliâs produxit, uerbũ dei dominus noster Iesus Christus qui & Abrahæ & Moysi loquutus est, nobis in nouitate restituit libertatem, & multiplicauit eam quæ ab ipso est gratiam.

Quid est plusquam tẽplum, & plusquam Salomon hic. Cap. XXII

PLus est enim, inquit, templo hic. Plus aũt & minus non in his dicitur, quæ inter se cõmunionẽ non habẽt, & sunt contrariæ naturæ, & pugnant aduersus se, sed in his quæ eiusdẽ sunt substantiæ, & cõmunicant secum, solum aũt altitudine & magnitudine differunt: quemadmodũ aqua ab aqua, & lumen à lumine, & gratia à gratia. Maior est igitur legisdario quæ in libertatẽ, q̃ quæ data est in seruitutem: & ideo nõ in unam gentem, sed in totum mundũ diffusa est. Vnus aũt & idem dominus qui plusquam tẽplum est, & plusq; Salomon, & plusq; Iona donat hominibus, id est, suam præsentiam & resurrectionẽ à mortuis, sed non deum immutans, nec alium prædicans patrem, sed eundem ipsum, qui semper habet & plura metiri domesticis, & proficiẽre eorũ erga deũ dilectione, plura & maiora donans, quemadmodum & dominus discipulis dicebat: Quoniam & maiora horum uidebitis. Et Paulus ait: Nõ quod iam acceperim, aut iustificatus sim, aut iam perfectus sim: ex parte

enim scimus, & ex parte prophetamus. Cum autem uenerit quod perfectum est, quæ sunt ex parte destruentur. Sicut igitur adueniente perfecto, non alterum patrem uidebimus, sed hunc quem nunc uidere concupimus. Beati enim mundo corde, quoniã ipsi deum uidebunt: Neq; alium Christum & dei filium expectabimus, sed hũc qui ex Maria, qui & passus est, in quem credimus, quem & diligimus. Quẽadmodũ Esaias ait: Et dicẽt in illa die, Ecce dominus deus noster in quẽ sperauimus, & exultauimus in salute nostra. Et Petrus ait in epistola sua: Quem non uidentes diligitis, inquit, in quem nunc non uidentes credidistis, gaudebitis gaudio inenarrabili: Neq; alium spiritum sanctum percipimus, nisi hũc qui est nobiscũ, & qui clamat, Abba pater, & in ijsdem ipsis cognomentum habebimus, & proficiemus, ut iam non per speculum, & per ænigmata, sed facie ad faciem fruamur muneribus dei: sic & nunc plus templo, & plus Salomone percipientes, quod est aduentus filij dei, non alterum didicimus deum, præter fabricatorẽ omniũ, qui ab initio nobis demonstratus est, neq; alterum Christũ dei filium, præter eum qui à prophetis prædicatus est. Nouo enim testamẽto cognito & prædicato per prophetas, & ille qui illud dispositurus erat secundum placitum patris prædicabatur, manifestatus hominibus quẽadmodum uoluit deus, ut possint semper proficere credentes in eum, & per testamenta maturescere per effectum salutis. Vna enim salus est, unus deus, qui formauit hominem: præcepta aũt multa, & non pauci gradus, qui adducunt hominem ad deum. Terreno quidem & tẽporali regi, cum sit homo, licet aliquoties maiores profectus attribuere his, qui sunt subiecti. Deo aũt nõ licebit cum sit idem, & semper maiorẽ gratiã præstare humano generi, & pluribus muneribus assidue honorare eos qui placent ei. Si aũt hoc est proficere, alterũ adinuenire patrem, præter eum qui ab initio annuntiatus est, & rursum præter eum qui putatur secundo inuentus esse, alterum tertium adinuenire, eiusdem erit profectus & à tertio quartum, & adhuc rursum alterum, & alterũ: & sic semper putans proficere, talis sensus nũquam in uno stabit deo. Expulsus enim ab eo qui est, & reuersus retrorsum quæret quidem semper, inueniet aũt nunquã deum, sed semper in incomprehensibilitatis profundo natabit, nisi per pœnitentiã conuersus, unde & abiectus est reuertatur, Deum patrẽ Demiurgum confitens & credens, qui à lege & prophetis annunciatus est, qui à Christo testificatus est, quemadmodum ipse ait ad eos, qui accusabant eius discipulos, quasi non seruarent traditionem seniorum. Quare uos frustramini præceptum diuinum propter traditionem uestram. Dominus enim dixit: Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri & matri, morte moriatur. Et iterum secundo ait, & frustrati estis sermonem dei propter traditionem uestram: Manifestissime dominum & patrem confitens

fitens Christus eum, qui in lege dixit, Honora patrem & matrem, ut tibi bene sit. Verbum enim dei confessus est legis præceptũ uerax deus, & neminem alterum deum appellauit quàm suum patrem.

Quemadmodum Moyses aduentũ Christi significauit, & tempus passionis & locum in quo passus est. Cap. XXIII

Bene igitur & Ioannes meminit dicentem deum Iudæis: Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam æternam habere, illę sunt quæ testimoniũ perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Quomodo igitur testabantur de eo scripturæ, nisi ab uno & eodem essent patre, præstruentes homines de aduentu filij eius, & prænunciantes salutem, quæ est ab eo? Si enim crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me enĩ ille scripsit, scilicet quod inseminatus est ubiq; in scripturis eius filius dei, aliquando quidem cum Abraham loquẽs, aliquan cum eodem comesurus, aliquando autẽ Sodomitis inducens iudicium: & rursus cum uidetur, & in uiam dirigit Iacob, & de rubo loquitur cum Moyse. Et non est numerum dicere, in quibus à Moyse ostenditur filius dei, cuius & diem passionis non ignorauit, sed figuratim prænuntiauit eum, Pascha nominans, & in eadem ipsa quæ ante tantum temporis à Moyse prædicata est, passus est dominus adimplens pascha. Non solum autem diem descripsit, sed & locum ex extremitate temporum, & signum occasum solis, dicens: Non poteritis immolare pascha in ulla alia ciuitatum tuarum, quam dominus deus tuus dat tibi, nisi in eo loco, quem delegerit dominus deus tuus inuocari nomen suum ibi. Immolabis pasca uespere ad occasum solis. Iam autem & manifestauerat eius aduentum, dicens, Non deerit princeps in Iuda, neq; dux ex foemoribus eius, quoadusq; ueniat cui repositum est, & ipse est spes gentium, alligans ad uitem pullum suum, & ad ilicem pullum asinæ, lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ pallium suum, lætificabuntur oculi eius à uino, & candidi dentes eius tanquam lac. Inquirant enim hi, qui omnia scrutari dicuntur, id tempus in quo defecit princeps & dux ex Iudæa, & qui est gentium spes, & qui uitis, & qui pullus eius, & quod indumentum, & qui oculi, & qui dentes, & quod uinum, & unumquodque ex occultis exquirant, & inuenient non alium nisi dominum nostrum Iesum Christum annuntiatum. Quapropter Moyses increpans populum, quod ingratus existeret, ait, Sic populus fatuus, & non sapiens hæc domino retribuistis. Et rursus significans, quoniam qui ab initio condidit & fecit eos uerbũ, & in nouissimis temporibus redimens nos & uiuificans ostenditur pendens in ligno, & non credent ei, ait enim, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & non credes uitæ tuæ: & iterum, Nõnne hic idem pater tuus possidet te, & fecit te, & creauit te?

Quoniam & prophetæ & iusti ante aduentum domini, cognouerunt aduentum eius. Cap. XXIIII

QVoniam aūt non solum prophetæ & iusti multi præscientes per spiritū aduentū eius, orauerūt in illud tempus uenire, in quo facie ad faciem uiderent dominū suum, & sermones audirent eius, dominus fecit manifestū, dicens discipulis, Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere quæ uidetis, & nō uiderunt: & audire quæ auditis, & nō audierūt. Quemadmodū igitur cōcupierunt & audire & uidere, nisi præscissent futurum eius aduentū? Quomodo aūt præscire potuerunt, nisi ab ipso præscientiā ante accepissent? Quō aūt scripturæ testificantur de eo, nisi ab uno & eodem deo omnia semper per uerbum reuelata & ostensa fuissent credentibus, aliquando quidē colloquente eo cum suo plasmate, aliquando aūt dante legem, aliquando uero exprobrante, aliquando ue ro exhortante, ac deinceps liberante seruū suū, et adoptante in filium, & apto tēpore incorruptibilem hæreditatē præstante, ad perfectionē hominis. plasmauit enim eum in augmentū & incrementū, quēadmodum & scriptura dicit: Crescite & multiplicamini. Et hoc deus ab homine differt, quoniam deus quidē facit, homo aūt fit. & quidē qui facit, semper idem est: quod aūt fit, & initium & medietatē, & adiectionem, & augmentum accipere debet. Et deus quidem bene facit, bene aūt fit homini. Deus quidem perfectus in omnibus, ipsi sibi æqualis & similis, totus cum sit lumen & totus mens: homo uero profectum percipiens & augmentum à deo. Quēadmodū enim deus semper idem est, sic & homo in deo intentus, semper proficiet ad deū: neq; enim deus cessat aliquando in benefaciēdo & locupletādo hominē, neq; homo cessat beneficiū accipere & ditari à deo: exceptoriū em bonitatis & organū clarificationis eius homo, gratus ei qui se fecit: & iterū exceptoriū iusti iudicij eius homo ingratus, & spernens plasmatorē, et nō subiectus uerbo eius, qui plurimū semper fructificantibus, & plus habentibus, dominicū argentum daturū se pollicitus est, Euge, inquit, serue bone & fidelis, quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituā, intra in gaudium domini tui. Ipse dominus plurinū non promittens. Sicut ergo nunc fructificantibus plurimū daturum se pollicitus est secūdum muneratione nē agnitionis, Ipse enim dominus perseuerat & idem pater reuelatur: Sic ergo & posterioribus maiorē q̃ quæ fuit in ueteri testamento, munerationem gratiæ attribuit, unus & idem dominus per suū aduentū. Et illi qui per famulos audiebant uenturū regem, mediocriter gaudebant, secundum quod sperabant uenturū eum: qui aūt præsentē uiderunt, & libertatem adepti & potiti sunt eius muneratione, maiorem gratiā & abundantiorem exultationem habēt gaudentes de regis aduentu, quemadmodum & Dauid dicit: Anima mea exultabit in domino, Iucundabitur in salutari

tari eius. Et propter hoc Hierosolymã introeunte eo, omnes qui erãt in uia Dauid, in dolore animæ cognouerũt suum regẽ,& substrauerunt ei uestimẽta,& ramis uiridibus adornauerũt uiã, cum magna lætitia & exultatione clamãtes & dicẽtes, Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini, osanna in excelsis. Zelãtibus aũt malis dispensatoribus qui circũueniebant inferiores et dominabant eorũ, quibus ratio nõ cõstabat,& propter hoc nolentibus credere uenisse regẽ, & dicentibus ei, Audis quid isti dicunt: ait dominus: Nunq̃ legistis, Ex ore infantiũ & lactentiũ perfecisti laudẽ: id quod à Dauid in filium dei dictũ erat, in se factũ ostendens, & significãs illos quidem nescire uirtutẽ scripturæ, & dispositionẽ dei: se aũt esse qui à prophetis annũciatus est Christus, cuius nomẽ in omni terra laudatur, ex ore infantiũ & lactentiũ laudem perficientis suo patri: quapropter & eleuata est magnificẽtia eius super cœlos. Si ergo idem ipse adest, qui prædicatus est à prophetis, dominus noster Iesus Christus, & aduentus eius pleniorẽ gratiã & maiorẽ mune rationem attribuit, his qui susceperunt eum, manifestum quoniã & pater idem est, qui à prophetis annuntiatus est, & nõ alterius patris agnitionem fecit ueniens filius, sed eiusdẽ qui ab initio prædicatus est, à quo libertatem detulit his, qui legitime & prono animo, & toto corde deseruiunt ei: contemptoribus, & non subiectis deo, sed in gloria hominum exteriores res mundi huius sectantibus, quæ in figurã futurorũ traditæ erant, uelut umbræ cuiusdam descriptionẽ faciẽte lege, atq; deliniante, de tẽporalibus æterna, de terrenis cœlestia, fingentibus plusquam quæ dicta sunt sese obseruare, tanq̃ diligentiã suam etiam ipsi deo præferentibus, intus aũt plenis hypocrisi, & cupiditate, & omni malitia, sempiternam attulit perditionem, abscindens eos à uita.

Quemadmodum seniorum traditio contraria erat legi datæ per Moysen. Cap. XXV

SEniorum enim ipsorũ traditio quam ex lege obseruare fingebãt, cõtraria erat legi, quæ data est per Moysen. propter hoc & Esaias ait: Caupones tui miscent uinũ aqua. Ostendens quod austero dei præcepto miscerent seniores aquatã traditionẽ, id est, aggrediẽtes adulteram legem & contrariã legi, sicut & dominus fecit manifestum, dicens eis: Quare uos transgredimini præceptũ dei propter traditionẽ uestrã? Nõ solum autem per præuaricationẽ frustrati sunt legem dei, miscentes uinum aqua, sed & suã legem è contrario statuerunt, quæ usq; adhuc Pharisaica uocatur. In qua quædam quidem auferunt, quædã uero addunt, quemadmodum uolunt interpretantur, quibus utuntur singulariter magistri eorum, quas traditiones uolentes iudicare legi dei instituenti eos aduentum Christi non subiecti esse uoluerunt, sed dominum arguebant in sabbatis curantem, quod quidem sicut prædiximus lex non

prohibebat. Etenim ipsi secundū aliquid curabant, circūcidētes hominē in sabbato: se aūt ipsos nō redarguebant, per traditionē prędictā & pharisaicam legem transgredientes præceptū dei, & præceptū legis non habentes, id est, dilectionē quæ est circa deum. Quoniā aūt hoc primū & maximum præceptū est, sequens autē circa proximū, dominus docuit, totam legem & prophetas pendere dicēs ex ipsis præceptis. Et ipse aūt aliud maius hoc præcepto non detulit, sed hoc ipsum renouauit suis discipulis, iubens eis, Deum diligere ex toto corde, & cæteros quēadmodum se. Si aūt ab alio descēdisset patre, nunq̃ ex lege primo & summo usus esset præcepto, sed utiq; omnimodo eniteretur in alium hoc à perfecto patre deferre, & nō eo uti quod à deo legis fuisset datū. Et Paulus autem, A dimpletio, inquit, legis dilectio, & omnibus cæteris euacuatis manere fidem, spem, dilectionē, maiorē aūt esse omniū dilectionē, neq; agnitionē sine dilectione, quæ est erga deum præstare aliquid, neq; mysteriorum cōprehensionem, neq; fidem, neq; prophetiam, sed omnia uacua et frustrata esse sine dilectiōe: dilectionem uero perficere perfectum hominem, & eum qui diligit deum esse perfectum, & in hoc æuo, & in futuro. nunquā enim desinimus diligentes deum, sed quanto plus eum intuiti fuerimus, tanto plus eum diligimus.

De Pharisaica lege, quæ sunt particularia præcepta, & quæ Catholica. Cap. XXVI

IN lege igitur, & in euangelio cum sit primum & maximū præceptū diligere dominū deum ex toto corde, dehinc simile illi, Diligere proximum sicut te ipsum, unus & idem ostenditur legis & euangelij conditor. Consummatæ enim uitæ præcepta in utroq; testamento cum sint eadem, eundē ostenderunt deum, qui particularia quidē præcepta apta utrisq; præceptis, sed eminentiora, & summa, sine quibus saluari nō potest, in utroq; eadem suasit. Quē aūt non confundat dominus ostendēs non ab altero deo esse legem, sic dicens eis qui à se docebātur, turbæ & discipulis, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. omnia itaq; quæ dixerint uobis, custodite & facite, secūdum aūt opera eorum nolite facere. dicunt enim & non faciunt. alligant enim sarcinas graues, & imponunt super humeros hominū: ipsi autem nec digito quidem uolunt eas mouere. Non ergo eam legem quæ est per Moysen data incusabat, quā adhuc Saulus Hierosolymis suadebat fieri: sed illos redarguebat, quod uerba quidem legis enuntiarent, essent autem sine dilectione, & propter hoc iniusti in deum & in proximos extiterunt. Quemadmodum ait Esaias: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorū longe est à me, frustra autem colunt me docētes doctrinas, & præcepta hominum. Non per Moysen datam legem dicēs præcepta hominum, sed traditiones presbyterorum ipsorū quas finxerant, quas uindicantes frustraban

tur

tur legem dei, & propter hoc nec uerbo eius subiecti sunt. Hoc enim est quod à Paulo dicitur de istis, Ignorātes enim iustitiā dei, & suā uolentes statuere, iustitię dei nō sunt subiecti. finis enim legis Christus ad iustitiā omni credenti. Et quō finis legis Christus, si non initiū eius esset? Qui enim finem intulit, hic & initiū operatus est. Ipse est qui dicit Moysi: Videns uidi uexationē populi mei qui est in Aegypto, & descēdi ut eruam eos: ab initio assuetus uerbū dei ascendere & descēdere propter salutem eorū, qui male haberent. Quoniā aūt lex prædocuit hominē sequi oportere Christum, ipse facit manifestū, ei qui interrogauit eum, quid faciēs uitam æternā hæreditaret, sic respondens, Si uis uitam introire custodi præcepta. Illo autem interrogante, quæ? rursus dominus, Non mœchabens, non occides, non furaberis, nō falsum testimoniū reddes, honora patrem & matrem, & diliges proximū tanquam teipsum, uelut gradus proponens præcepta legis introitus: quæ uni tum dicens omnibus dicebat. Ille autem cum dixisset, omnia feci, & forte non fecerat, nam utiq; non diceretur ei custodi præcepta, arguens dominus cupiditatē eius dixit ei. Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & diuide pauperibus, & ueni & sequere me. Apostolorū partem promittens eis, qui sic fecerint, & non alterum deum patrem annunciabat eis, qui sequehantur eum, præter eum qui ab initio à lege annunciatus est, nec alium filium, nec matrē Enthymesin æonis qui fuit in passione, & in defectione, nec triginta æonū plenitudinē, quæ uacua & inconstans ostensa est, nec eam fabulā, quæ à reliquis hæreticis ficta est: sed docebat eos facerē præcepta, quæ ab initio præcepit deus, & ut ueterē cupiditatē per opera bona soluerent, & sequerentur Christū. Quoniā aūt ea quæ possidentur pauperibus diuisa, solutionē faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus facit manifestū, Ecce, dicens, dimidiū bonorū meorū do pauperibus, & si cuius quid defraudaui, reddo quadruplum.

Quemadmodum dominus, quæ de lege cōprehendebantur, superextendit discipulis & non dissoluit, & secundū quid plus abundauit iustitia nostra, quàm scribarum & pharisæorū Ca. XXVII

ET quia dominus naturalia legis per quæ homo iustificatur, quā etiam à legisdatione custodiebant, qui fide iustificabanē & placebant deo, nō dissoluit, sed extendit, & impleuit, ex sermonibus eius ostenditur. Dictum est enim, inquit, antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico uobis, quoniam omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et iterum dictum est, Non occides. Ego autem dico uobis, Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. & dictum est, Non periurabis. Ego autem dico uobis, non iurare in totum. Sit autem uobis sermo, etiam etiam, & non non. Et quæcunque sunt talia. Omnia enim hæc non contrarietatem & disso-

dissolutionem præteritorũ continent, sicut qui à Marcione sunt uociferantur, sed plenitudinẽ & extensionem, sicut ipse ait, Nisi abũdauerit iustitia uestra plusquam scribarũ & pharisæorũ, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Quid autẽ erat plus? Primo quidem non tantum in patrem, sed & in filium eius iam manifestatum credere: hic est enim qui in communionem & unitatẽ deo hominẽ domino ducit. Post deinde non solũ dicere, sed & facere. Illi enim dicebãt, sed non faciebant: & non tantum abstinere à malis operibus, sed etiam à concupiscentijs eorum. Hæc aũt non quasi contraria legi docebat, sed adimplens legem, & infigens iustificationes legis in nobis. Illud autem fuisset legi contrariũ, si quod cũcp lex uetasset fieri, idipsum discipulis suis iussisset facere. Et hoc aũt quod præcepit, non solum uetitis à lege, sed etiam à concupiscentijs eorũ abstinere, non contrariũ est, quemadmodum prædiximus, necp soluentis legem, sed adimplentis, & extendentis, & dilatantis. Etenim lex quippe seruis posita, per ea quæ foris erant corporalia animam erudiebat, uelut per uinculum attrahens eam ad obedientiam præceptorum, uti disceret homo ad seruiendum deo. Verbum aũt liberans animã, & per ipsam corpus uolũtarie emundari docuit: quo facto necesse fuit auferre quidem uincula seruitutis, quibus iam assueti erant, & sine uinculis esse quidem, superextendi uero decreta libertatis, & augeri subiectionem, quæ est ad regem, ut non retrorsus quis renitens indignus appareat ei qui se liberauerit. Eam uero pietatẽ & obedientiã quæ est erga patrẽfamiliâs, esse quidem eandem & seruis & liberis, maiorem autem fiduciam habere liberos, quoniã sit maior & gloriosior operatio libertatis, cp ea quæ est in seruitutem obsequentia. Et propter hoc dominus pro eo quod est, Non mœchaberis, nec cõcupiscere præcepit: & pro eo quod est, Non occides, necp irasci quidẽ: & pro eo quod est decimare, omnia quæ sunt pauperibus diuidere: & non tantum proximos, sed etiam inimicos diligere: & nõ tantum bonos datores & cõmunicatores esse, sed etiã aduersus eos qui tollunt nostra, gratuito donatores. Tollenti enim tibi tunicam, remitte ei & pallium, & ab eo qui tollit tua non reposcas: & quemadmodũ uultis ut faciant uobis homines, facite eis: ut nõ quasi nolentes fraudari cõtristemur, sed quasi uolẽtes donauerimus, gaudeamus, gratiam magis præstantes in proximos, cp necessitati seruientes. Et si quis te, inquit, angariauerit mille passus, uade cum eo alia duo, uti non quasi seruus sequaris, sed quasi liber præcedas, aptum te omnibus & utilem proximo præstans, non illorũ maliciam intuens, sed tuam bonitatẽ perficiens, configurans temetipsum patri, qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hæc aũt omnia quemadmodũ prædiximus non dissoluentis erant legem, sed adimplentis & extendentis, & dilatãtis in nobis. Tanquã si aliquis dicat, maiorem

forem libertatis operationem, & pleniorem erga libertatē nostram infixam nobis subiectionē, & affectionem. Non enim propter hoc liberabimur, ut ab eo abscedamus: nec enim potest quisq̄ extra dominica cōstitutus bona, sibimetipsi acquirere salutis alimenta: sed ut plus gratiam eius adepti, plus eum diligamus. Quanto aūt plus eum dilexerimus, eo magis gloriam accipiemus, cum simus semper in cōspectu patris. Quia igitur naturalia omnia præcepta cōmunia sunt nobis & illis, in illis quidem initium & ortum habuerunt, in nobis augmentū & adimpletionē perceperunt. Assentire enim deo, & sequi eius uerbum, & super omnia diligere eum, & proximū sicut seipsum, homo aūt hominis proximus, & abstinere ab omni mala operatiōe, & quæcūq̄ talia cōmunia utrisq̄ sunt, unum & eundem ostendunt deum. Est aūt dominus noster uerbū dei, qui primo quidē seruos attraxit deo, postea autem liberauit eos, qui subiecti sunt ei, quemadmodum ipse ait discipulis: Iam non dico uos seruos, quia seruus nescit, quid eius dominus faciat. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci uobis. In eo eñ quod dicit: Iam non dico uos seruos, manifestissime significauit se esse, qui primo quidē per seruitutē quæ est erga deum, hominibus per legem constituerit, post deinde libertatem eis donauerit. Et in eo quod dicit: Quoniam seruus nescit quid faciat dominus eius, ignorantiam seruilis populi manifestat per suum aduentum. In eo aūt quod amicos dei dicit suos discipulos, manifeste ostendit, se esse uerbum dei, quem & Abraham uoluntarie & sine uinculis propter generositatem fidei sequēs, amicus factus est dei. Sed neq̄ Abrahæ amicitiam propter indigentiam assumpsit, dei uerbum existens ab initio perfectus, Antequam enim Abraham esset, ego sum, inquit, Sed ut ipse Abrahæ donaret æternā uitam existens bonus, quoniam amicitia dei immortalitatis est condonatrix, his qui agrediuntur eam.

Quare fecit deus hominē, & patres elegit, & nos uocauit, & q̄d præstat ea quæ est ad deū seruitus, & quare talis lex populo data est. Ca. XXVIII

IGitur initio non quasi indigens deus hominē plasmauit Adam, sed ut haberet in quē collocaret sua beneficia. Nō solū ante Adam, sed & ante omnem conditionē glorificabat uerbū patrem suum manēs in eo, & ipse à patre glorificabatur. Queādmodū ipse ait: Pater clarifica me claritate, quam habui apud te priusq̄ mundus fieret. Nec nostro ministerio indigens iussit ut eū sequeremur, sed ut nobis ipsis attribueret salutem. Sequi enim saluatorem, participare est salutē, & sequi lumen, participare est lumen: qui aūt in lumine sunt, non ipsi lumen illuminant, sed illuminantur & illustrantur ab eo. Ipsi quidem ei nihil præstant, beneficium autem percipientes illuminantur à lumine. Sic & seruitus erga deum, deo quidem nihil præstat, nec opus est deo humano obsequio: ipse

ipse autem sequentibus & seruientibus ei uitã & incorruptelam, & gloriam æternã attribuit, beneficiũ præstans seruientibus sibi, ob id quod seruiũt, & sequentibus ob id quod sequũtur, sed non beneficiũ ipso ab eis percipiente. Est enim diues, perfectus, & sine indigẽtia. Propter hoc autem exquirit ab hominibus seruitutẽ, ut quoniã est bonus & misericors, benefaciat eis qui perseuerãt in seruitute eius. Quantũ enim deus nullius indiget, in tantum homo indiget dei cõmunione. Hæc est enim gloria hominis, perseuerare ac manere in dei seruitute, & propter hoc dicebat discipulis dominus, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, significans quoniã non ipsi glorificabãt eum sequẽtes eũ, sed in eo quod sequerentur filium dei, glorificabãtur ab eo. Et iterum, Volo ut ubi ego sum, ibi & hi sint, ut uideant claritatem meam, non uane glorians super hoc, sed gloriam suam participare uolens discipulis suis, de quibus Esaias ait, Ab oriente attrahã semen tuum, & ab occasu colligam te, & dicam Aquiloni adhuc, & Austro, noli prohibere, attrahe filios meos de lõginquo, & filias meas à summitatibus terræ. Omnes enim quotquot uocati estis in nomine meo, in gloria enim mea præparaui, & formaui, & feci eũ. hæc ideo, Quoniã ubicunqꝫ est cadauer, illic congregabũtur & aquilæ, participantes gloriæ domini, qui & formauit, & adhoc præparauit nos, ut dum sumus cũ eo, participemus gloriæ eius. Sic & deus ab initio hominẽ quidem plasmauit propter suam munificentiã, Patriarchas uero elegit propter illorum salutẽ, populum uero formabat, docens indocibilem sequi deum, Prophetas uero præstruebat in terra, assuescens hominem portare eius spiritum, & cõmunionem habere cum deo, ipse quidẽ nullius indigens, his uero qui indigẽtes sunt eius, suam præbens cõmunionem, & his qui ei cõplacebant fabricationem salutis ut architectus delinians, & nõ uidẽtibus in Aegypto à semetipso dans ducationem, Et his qui inquieti erãt, in eremo dans aptissimã legem, & his qui in bonam terrã introierunt dignam præbens hæreditatẽ, & his qui cõuertuntur ad patrem, saginatũ occidens uitulum, & primam stolam donãs, multis modis cõponens humanum genus ad cõsonantiam salutis, & propter hoc Ioannes in Apocalypsi ait, Et uox eius quasi uox aquarum multarũ. uere aquæ multæ spiritus dei. Quoniã diues & quoniam magnus est pater, & per omnes illos trãsiens uerbum sine inuidia utilitatẽ præstabat eis, qui subiecti sibi erant, omni conditioni cõgruentem & aptam legem cõscribens. Sic autẽ & populo tabernaculi factionem, & ædificationẽ templi, & Leuitarum electionẽ, sacrificia quoqꝫ & oblationes, & monitiones, & reliquam omnem legis statuebat deseruitionẽ. Ipse quidem nullius horũ est indigens, est enim semper plenus omnibus bonis, omnẽqꝫ odorem suauitatis, & omnes suaueolentium uaporationes habens in se, etiam antequã Moyses esset; facilẽ autẽ ad ido la

la reuerti populum erudiebat per multas aduocationes, præstruens eos perseuerare, & seruire deo, per ea quæ erant secūda ad prima aduocans, hoc est, per typica ad uera, & per tēporalia ad æterna, & per carnalia ad spiritalia, & per terrena ad cœlestia. Quemadmodū dictum est Moysi, Quoniam facies omnia iuxta typum eorum, quæ uidisti in monte. quadraginta enim diebus discebat tenere sermones dei, & characteres cœlestes, & imagines spiritales, & præfigurationes futurorū, quemadmodū & Paulus ait: Bibebant enim de spiritali petra, petra autē erat Christus. Rursum prædictis his quæ in lege sunt, intulit. Omnia autem hæc in figura ueniebant illis. Scripta sunt aūt ad correctionē nostram, in quos finis seculorū deuenit. Per typos ergo discebant timere deum, & perseuerare in obsequijs eius. Itaq; lex, & disciplina erat illis, & prophetia futurorū. Nam deus primo quidē per naturalia præcepta, quæ ab initio infixa dedit hominibus, admonens eos, id est, per Decalogum, quæ si quis non fecerit, non habeat salutē, nihil plus ab eis exquisiuit. Quemadmodum Moyses in Deuteronomio ait: Hi sermones omnes, quos loquutus est dominus ad omnem synagogam filiorum Israel in monte, & adiecit, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis. & dedit mihi propter hoc ut custodirent præcepta, hi qui uelint sequi eum.

Quēadmodū in populo priore, & in ecclesia quædā præcepta propter duritiam & inobedientiam hominum data sunt. Cap. XXIX

At ubi conuersi sunt in uituli factionem, & reuersi sunt animis suis in Aegyptum serui pro liberis cupientes esse, aptam concupiscentiæ suæ acceperunt reliquam seruitutē, à deo quidem non abscindentē, in seruitutis autem iugo dominātem eis. Quemadmodum & Ezechiel propheta causas talis legis datæ reddens, ait: Et post concupiscentiā cordis sui erant oculi eorum, & ego dedi eis præcepta non bona, & iustificationes, in quibus non uiuent in eis. Et Lucas autem Stephanum, qui primus in diaconium ab apostolis electus est, & primus occisus est propter Christi martyrium, sic dixisse de Moyse scripsit. Ille quidē accepit præcepta dei uiui dare uobis, cui noluerunt obedire patres uestri, & abiecerunt & conuersi sunt corde suo in Aegyptū dicentes ad Aaron, Fac nobis deos qui nos antecedant. Moyses em̄ qui eduxit nos de terra Aegypti, quid ei cōtigerit ignoramus: & uitulū fecerunt in diebus illis, & tulerunt sacrificia idolo, & lætabanť in factis manuū suarum. Cōuertit aūt deus, & tradidit eos seruire exercitibus cœli, quēadmodum scriptū est in libro prophetarū: Nunquid sacrificia & oblationes obtulistis mihi annis xl. in eremo domus Israel, & accepistis tabernaculum Moloch & stellam dei Rempham, figuras quas fecistis adorare eas: manifeste significans, quoniam nō ab altero deo talis illis data lex est, sed ab eodem ipso apta illorum seruituti. Quapropter & in Exodo ad Moysen dicit,

Emittam ante te angelum meum, non enim ascendam tecum, quoniam populus duræ ceruicis est. Et non solum autē hoc, sed & præcepta quædam à Moyse posita eis propter duritiam illorum, & quod nollent esse subiecti, manifestauit dominus, cum dixisset eis: Quare ergo Moyses præcepit dare libellum repudij, & remittere uxorem? dicēs eis, Hæc uobis propter duritiam cordis uestri permisit, ab initio autem nō ita factū est: Moysen quidem excusans, quasi fidelem seruum, unum autem, qui ab initio masculum & fœminam fecit, deum cōfitens, illos autem arguens tanquam duros, & non subiectos: & propter hoc aptum duritiæ eorum repudij præceptum à Moyse acceperunt. Et quid dicimus de ueteri testamento hæc? quando quidem & in nouo Apostoli hoc idem facientes inueniuntur propter prædictam causam, statim dicente Paulo, Hoc autem ego dico, non dominus. & iterum, Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum præceptū. & iterum, De uirginibus aūt præceptū domini non habeo, con siliū aūt do, tanq̃ misericordiam consequutus à domino, ut fidelis essem. Sed & alio loco ait: Ne tēptet uos satanas propter incōtinentiā uestrā. Si igitur & in nouo testamento quædam præcepta secundū ignoscentiā apostoli cōcedentes inueniuntur, propter quorundā incōtinentiā, ut nō obdurati tales, in totū desperantes salutē suā, apostatæ fiant à deo: nō oportet mirari, si & in ueteri testamento idē deus tale aliqd uoluit fieri pro utilitate populi, illiciēs eos per prædictas obseruationes, ut per eas salutē decalogi obseruātes, munera dent ei, & ab eo nō reuerterent ad idololatriam, nec apostatę fierēt à deo, sed toto corde diligere eum. Si aūt quidā propter inobedientes Israelitas & perditos infirmū dicunt legis doctorem, inuenient in ea uocatione quæ est secūdum nos, multos quidem uocatos, paucos uero electos, & intrinsecus lupos, foris uero indutos pelles ouium: et id quod erat semper liberum & suæ potestatis in homine semper seruasse deum, & suam exhortationem: ut iuste damnentur qui non obediunt, & qui obedierunt & credunt ei, honorentur incorruptibilitate.

Quare circumcisio data est, & obseruatio sabbatorū, & quam habent recapitulationem. Cap. XXX

QVoniā aūt & circuncisionē non quasi consummatricē iustitiæ, sed in signo eam dedit deus, ut cognoscibile perseueret genus Abrahæ, ex ipsa scriptura discimus. Dixit enim, inquit, deus ab Abrahā, Circūcidetur omne masculinū uestrū, & circūcidetis carnē præputij uestri, & erit in signū testamēti inter me & uos. Hoc idē de sabbatis Ezechiel propheta ait: Et sabbata mea dedi eis, ut sint in signo inter me & ipsos, ut sciant quoniā ego sum dn̄s, qui sanctifico uos. Et in Exodo deus ait ad Moysen: Et sabbata mea obseruabitis, erit enim in signū apud me uobis in generationes uestras. In signo ergo data sunt hæc, non autem sine sym-

symbolo erant signa, id est, sine argumento, neq; ociosa, tanq; quæ à sapiente artifice darentur, sed secundum carnẽ circuncisio, præfigurabat spiritalem. Etenim nos, ait Apostolus, circuncisi sumus circũcisione nõ manu facta, Et propheta ait: Circuncidite duritiã cordis uestri. Sabbata autem, perseuerantiam totius diei erga deum deseruitionis edocebant. Aestimati enim sumus, ait Apostolus, tota die ut oues occisionis, scilicet & consecrati, & ministrantes omni tempore fidei nostræ, & perseuerantes ei, & abstinentes ab omni auaritia, non acquirentes nec posidentes thesauros in terra. Manifestabatur autem & tanquam de ea quæ facta sunt requietio dei, hoc est, regnum in quo requiescens homo ille qui perseuerauerit deo asistere, participabit de mensa dei. Et quia non per hæc iustificabat homo, sed in signo data sunt populo, ostẽdit quod ipse Abrahã sine circuncisione, & sine obseruatione sabbatorũ credidit deo, & reputatũ est illi ad iustitiam, & amicus dei uocatus est. Sed & Loth sine circũcisione eductus est de Sodomis, percipiens salutẽ à deo. Itẽ deo placens Noe cum esset incircuncisus, accepit mẽsuras mundi secundũ generatiões: sed & Enoch sine circuncisione placẽs deo, cũ esset homo, dei legatione ad angelos fungebatur, & trãslatus est, & cõseruatur usq; nũc testis iusti iudicij dei, quoniã angeli trãsgressi deciderũt in iudiciũ, homo aũt placens, trãslatus est in salutẽ. Sed & reliqua aũt omnis multitudo eorũ, qui ante Abrahã fuerunt, iusti, & eorũ patriarcharũ, qui ante Moysen fuerunt, sine his quæ prędicta sunt, & sine lege Moysi iustificabantur. Quẽadmodũ & ipse Moyses in Deuteronomio ait ad populum: Dominus deus tuus testamentũ disposuit in Oreb, & nõ patribus uestris disposuit dñs testamentũ hoc, sed ad uos. Quare igitur patribus non disposuit testamentũ? Quia lex nõ est posita iustis, iusti aũt patres, uirtutẽ decalogi conscriptã habentes in cordibus & animabus suis, diligentes scilicet deum, qui fecit eos, & abstinẽtes erga proximũ ab iniustitia, propter quod nõ fuit necesse admonere eos correptorijs literis, quia habebant in semetipsis iustitiam legis. Cum autem hæc iustitia & dilectio quæ erat erga deum, cessisset in obliuionẽ, & extincta esset in Aegypto, necessario deus propter multam suam erga homines beneuolentiam semetipsum ostendebat per uocem, & eduxit de Aegypto populũ in uirtute, uti rursus fieret homo discipulus & sectator dei, & subassligebat indictoaudientes, ut non contemnerent eum, qui se fecit, & manna cibauit eos, uti rationalem acciperent escam. Quemadmodum & Moyses in Deuteronomio ait: Et cibauit te manna, quod non sciebant patres tui: uti cognoscas, quoniã non in pane solo uiuet homo, sed & in omni uerbo dei, quod procedit de ore eius, uiuit homo.

In quo differt Decalogus à reliquis præceptis. Cap. XXXI

ERga deum dilectionẽ præsciebat, & eam quæ ad proximũ est iusti-

tiam in sinuabatur, ut nec iniustus, nec indignus sit deo præstruente hominem per decalogum in suā amicitiā, & eam quæ circa proximū est cōcordiam. Quæ quidē ipsi proderāt homini, nihil tamen indigentiæ deo ab homine, et propter hoc scriptura ait: Hos sermones locutus est dominus ad omnē synagogā filiorū Israel in monte, & nihil adiecit. Nihil enī, quēadmodum prędiximus, indigebat ab eis. & iterū Moyses ait: Et nūc Israel, quid dominus deus tuus postulat à te, nisi timere dominū deum tuū, ambulare in omnib. uijs eius, & diligere eū, & seruire domino deo tuo, ex tota anima tua. Hæc quidē gloriosum faciebāt hominē, id quod deerat ei implentia, id est amicitiā dei. Deo aūt præstabat nihil: nec enim indigebat deus dilectiōe hominis. Deerat aūt homini gloria dei, quam nullo modo poterat percipere, nisi per eam obsequētiā, quæ est erga deum. Et propter hoc iterū Moyses ait: Elige uitā, ut uiuas tu & semen tuum. Diligere dominū deum tuum, & audire uocem eius, & apprehendere eum. Quoniā hæc est uita tua, & longitudo dierū tuorū. In quā uitam præstruens hominē, decalogi quidē uerba ipse per semetipsum omnib. similiter dominus locutus est. Et ideo similiter permanent apud nos, extensionem & augmentū, sed non dissolutionē accipientia per carnalem eius aduentū. Seruitutis aūt præcepta, separatim per Moysen præcepit populo, apta illorū eruditioni siue castiganoni. Quēadmodū ipse Moyses ait: Et mihi præcepit dominus in tēpore illo dicere uobis iustificationes & iudicia. Hæc ergo quæ in seruitutē & in signū data sunt illis, circūcinxit nouo libertatis testamēto. Quæ aūt naturalia & liberalia & cōmunia omniū auxit & dilatauit, sine inuidia largitur, donans hominib. per adoptionē patrem scire deum, & diligere eum ex toto corde, & sine auersatione sequi eius uerbum, non tantum abstinētes à malis operationibus, sed etiam à concupiscentijs earum. Auxit autem etiam & timorem: filios enim plus timere oportet, quàm seruos, & maiorem dilectionem habere in patrem. Et propter hoc ait dominus: Omnē sermonem ociosum quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicij. Et qui uiderit mulierē ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo: & qui irascitur fatri suo sine causa, reus erit iudicio. Vt sciamus, quoniā nō solū factorū reddimus rationē deo ut serui, sed etiā sermonū & cogitationum, tanquam qui & libertatis potestatē acceperimus, in qua magis probat homo, si reuertat ut timeat, & diligat deum. Et propter hoc Petrus ait: Non uelamentum malitiæ habere nos libertatem, sed ad propitiationem & manifestationem fidei.

Ostensio quō nō propter se, nec indigens deus seruitio eorū, Leuiticā præcepit legē: quid etiā requirit ab homine deus nullius indigens. Cap. XXXII

QVoniā aūt non indigens deus seruitute eorum, sed propter ipsos quaidā obseruantias in lege præcepit, plenissime prophetæ indicant

eant. Et rursus quoniā non indiget deus oblatione hominū, sed propter ipsum qui offerat hominem, manifeste dominus docuit, quēadmodum ostēdimus. Si quando enim negligentes eos iustitiā, & abstinentes à dilectione dei uidebat, per sacrificia aūt, & reliquas typicas obseruantias putantes propitiari dominū, dicebat eis Samuel quidē sic: Non uult deus holocausta & sacrificia, sed uult exaudiri uocē suam. Ecce auditus bonus super sacrificiū, & auditus super adipem arietū. Dauid aūt ait: Sacrificiū & oblationē noluisti, aures aūt perfecisti mihi, holocausta aūt pro delicto non postulasti. Docens eos quoniā obauditionē uult deus, quæ seruat eos, quā sacrificia & holocaustomata, quæ nihil eis prosunt ad iustitiam, et nouum simul prophetans testamentū. Manifestius aūt adhuc in quinquagesimo psalmo de his ait: Quoniā si uoluisses sacrificiū dedissē, utiq; holocaustis non delectaberis. Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, cor contritū & humiliatum deus non despicies. Quoniā ergo nihil indiget deus in eo qui estante hunc psalmo ait: Non accipiam de domo tua uitulos, nec de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt omnes uestræ terræ, iumenta in montibus, & boues, cognoui omnia uolatilia cœli, & species agri mecū est. Si esuriero nō dicam tibi, meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorū, aut sanguinē hircorū potabo? Deinde ne quis puter, propterea quod irasceretur eum recusare hæc, infert consiliū ei dās, Immola deo sacrificiū laudis, & redde altissimo uota tua, & inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me. Illa quidē per quæ putabant peccantes propitiari deum abnuens, & ostendens quod ipse nullius rei indiget: his aūt per quę iustificatur homo, & appropinquat deo, hortatur & admonet. Hoc idē autem & Esaias ait: Quo mihi multitudinem sacrificiorū uestrorū? dicit dominus, Plenus sum. Et cum abnuisset holocaustomata, & sacrificiū, & oblationes, & adhuc etiā & Neomenias, & sabbata, & ferias, & reliquam uniuersam consequentē his obseruationē, intulit, suadēs eis quæ salutaria sunt. Lauamini, mundi estote, auferte nequitias à cordibus uestris coram oculis meis, desinite à malitijs uestris, discite bonum facere, exquirite iudiciū, eruite eum qui iniuriam patitur, iudicate pupillo, & iustificate uiduā, & uenite disputemus, dicit dominus. Nō enim sicut mutus homo, ut multi audent dicere, diuertit eorum sacrificium. Sed miserans eorum cæcitati, & uerum sacrificium insinuans, quod offerentes propitiabuntur deum, ut ab eo uitā percipiant. Quaemdmodum alibi ait: Sacrificiū deo cor cōtribulatum, odor suauitatis deo cor clarificans eum qui plasmauit. Si enī irascens abnueret hæc cæcorū sacrificia, tanq̄ qui indigni essent cōsequi misericordiā eius, nō utiq; eisdem ipsis suaderet, per quæ saluari possent. Sed quoniā deus misericors est, nō abscidit eos à bono cōsilio. Nam per Hieremiā cum dixisset, Quò mihi thus de

Saba affertis, & cinamomū de terra longinqua, holocaustomata, & sacrificia uestra nō delectauerunt me, intulit, Audite sermonē domini omnis Iuda, hæc dicit dominus deus Israel, Dirigite uias uestras, & studia uestra, & constituam uos in loco isto, nec cōfisi fueritis uobismet in sermonibus mendacibus. Quoniam in totum non proderunt uobis dicentes, Templum domini, templum domini, templum domini est. Et iterū significans, quoniā non propter hoc eduxit eos de Aegypto, ut sacrificia ei offerrent, sed ut obliti idololatriæ Aegyptiorū, audire uocem domini possent, quæ erat eis salus & gloria, sic per eundē Hieremiam ait: Hæc dicit dominus, holocaustomata uestra colligite cum sacrificijs uestris, & manducate carnes. Quoniā non sum locutus ad patres uestros, nec de holocaustomatib. & sacrificijs præcepi eis, qua die eduxi eos de Aegypto, sed sermonē hunc præcepi eis, dicens, Audite uocē meam, & ero deus uester, & uos eritis populus meus, & ambulate in omnibus uijs meis, quæcunq; præcepero uobis, ut bene sit uobis. & nō obaudierunt, nec intenderunt: sed ambulauerunt in cogitationib. cordis malitiæ suæ, & facti sunt retrorsum, & nō ad priora. Et iterum per eundem ipsum dicens, Sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire, quoniā ego sum dominus, qui facio misericordiā & iustitiam, & iudiciū in terra, intulit, Quoniam in his uoluntas mea est, dicit dominus. Sed nec in sacrificijs, nec in holocaustomatibus, nec in oblationibus. Non enim principaliter hæc, sed secundū cōsequentiā, & propter prædictā causam habuit populus, sicut iterū Esaias ait, Nō obtulisti mihi oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, nō seruisti mihi in sacrificijs, nec aliquid laborio se fecisti in thure, nec mercatus es mihi argēto incensum, nec adipem sacrificiorū tuorū cōcupiui: sed in peccatis tuis, & in iniquitatib. tuis ante me stetisti. Super quē igitur, ait, aspiciā, nisi in humilem & quietū, & trementē sermones meos. Non enim adipes & carnes pingues auferēt à te iniustitias tuas: hoc est enim ieiuniū, quod ego elegi, dicit dominus: Solue omnē nodū iniustitiæ, dissolue cōnexus uiolentorum cōmerciorum, dimitte quassatos in requiē, & omnem cōscriptionē iniustam conscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto induc in domum tuam. Si uideris nudum, cooperi eum, & domesticos seminis tui ne despicias: tunc erumpet matutinum lumē tuū, & sanitates tibi cito orientur, & præcedet ante te iustitia, & gloria dei circundabit te. Et adhuc te loquente dicā, Ecce adsum. Et Zacharias aūt in xij. prophetis significans eis uoluntatē dei, ait: Hæc dicit dominus omnipotens, Iudiciū iustum iudicate, pietatē & misericordiam facite, unusquisq; ad fratrē suum. Viduam, & orphanum, & proselytū, & pauperē nolite opprimere, & unusquisq; malitiæ fratris sui nō reminiscatur in corde suo. Et iterū, Hi sunt, inquit, sermones quos facie

tis

tis:Loquimini ueritatē unusquisq; ad proximū suum, & iudicium pacificum iudicate in portis uestris, & unusquisq; malitiā fratris sui non recogitet in corde suo, & iurationē falsam ne dixeritis. Quoniā hæc omnia odi, dicit dominus omnipotēs. Et Dauid aūt similiter, Quis est, inquit, homo, qui uult uitā, & amat uidere dies bonos? Cohibe linguā tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolū, Declina à malo, & fac bonū: inquire pacem, & sequere eam. Ex quibus omnib. manifestū est, quia nō sacrificia & holocaustomata quærebat ab eis deus, sed fidē, & obedientiā, & iustitiā, propter illorū salutē. Sicut in Osee propheta docens deus suam uoluntatē, dicebat: Misericordiam uolo, q̄ sacrificium, & agnitionem dei super holocaustomata. Sed & dominus noster eadem monebat eos, dicens, Si enim cognouissetis, quid est, Misericordiam uolo quàm sacrificium, nunquam condemnaretis inmerentes: testimonium quidem reddens prophetis, quoniam ueritatē prædicabāt, illos aūt arguens suę culpa insipientes. Sed & suis discipulis dans consilium, primitias deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, cum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit dicens, Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamēti nouam docuit oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiēs in uniuerso mundo offert deo, ei qui alimēta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamēto, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi uoluntas in uobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus uestris. Quoniam ab ortu solis usq; ad occasum nomē meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificiū purum. Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: manifestissime significans per hæc, quoniā prior quidem populus cessauit offerre deo: omni aūt loco sacrificiū offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus. *Eucharistia*

Quemadmodum nomen domini nostri Iesu Christi proprium patris ostenditur. Cap. XXXIIII

QVod est autem nomen, quod in gentibus glorificatur, q̄ quod est domini, per quem glorificatur pater, & glorificatur homo: & quoniam proprij filij eius est, & ab eo factus est homo, suum illud uocat. Quemadmodum si quis rex ipse filij sui pingat imaginē, iuste suā illam dicit imaginē secundū utrunq;, quoniam & filij eius est, & quoniā ipse fecit eam: sic & Iesu Christi nomen, quod per uniuersum mundum glorificatur in ecclesia, suum esse confitetur pater, & quoniam filij eius est, & quoniam ipse scribens id, ad salutem dedit hominum. Quoniam ergo nomen filij proprium patris est, & in deo omnipotente, per Iesum

Christum offert ecclesia, bene ait secundum utrãq;, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incēsa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes esse ait sanctorum.

De sacrificijs, & oblationibus, & qui sunt, qui in ueritate offerunt. Cap. XXXIIII

Igitur ecclesiæ oblatio, quã dominus docuit offerri in uniuerso mundo, purum sacrificiũ reputatum est apud deum, & acceptũ est ei, non quod indigeat à nobis sacrificium, sed quoniã is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Per munus enim erga regem & honos, & affectio ostenditur: quod in omni simplicitate & innocentia dominus uolens nos offerre prædicauit, dicens: Quum igitur offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quoniam frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte munus tuum ante altare, & uade primum reconciliari fratri tuo, & tunc reuersus offer munus tuum. Offerre igitur oportet deo primitias eius creaturæ, sicut & Moyses ait: Non apparebis uacuus ante conspectum domini dei tui: ut in quibus gratus extitit homo, in his gratus ei deputatus, eũ qui est ab eo percipiat bonorem. Et genus oblationũ reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes autem & hic. Sacrificia in populo, sacrificia in ecclesia. Sed species immutata est tantũ, quippe cum iã non à seruis, sed à liberis offeratur. Vnus enim & idem dominus, proprium aũt character seruilis oblationis, & proprium liberorũ, uti & per oblationes ostendatur indiciũ libertatis. Nihil enim ociosum, nec sine signo, siue argumento apud eum. Et propter hoc illi quidē decimas suorũ habebãt cõsecratas. Qui aũt perceperunt libertatē, omnia quæ sunt ipsorũ ad dominicos decernunt usus, hilariter & libere dãtes ea, nõ quæ sunt minora, utpote maiorē spem habentes uidua illa & paupera hic totum uictum suũ mittēte in gazophylacium dei. Ab initio enim respexit deus ad munera Abel, quoniã cum simplicitate & iustitia offerebat. Super sacrificiũ aũt Cain nõ respexit, quoniã cum zelo & malitia, quæ erat aduersus fratrē, diuisionem habebat in corde. Quēadmodum occulta eius arguens deus ait: Nõne si recte offeras, recte aũt nõ diuidas peccasti, quiesce, quoniam nõ sacrificio placatur deus. Si enim quis solũmodo secundum quod uidetur, munde & recte, & legitime offerre tentauerit, secundum suam animam non recte diuidat eam quæ est ad proximum cõmunionem, neq; timorem habeat dei, non per id quod recte foris oblatum est sacrificium, ad se ducit deum, intus habens peccatum: nec oblatio talis proderit ei aliquid, sed cessatio mali, quod est intus conceptũ, ne per assimulatam operationē, magis autem peccatũ ipsum sibi homicidam faciat hominem. Propter quod & dicebat dominus: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritę, quoniam similes estis monumentis dealbatis. A foris enim sepulchrum appa-

paret

paret formosum, intus aũt plenũ est ossibus mortuorũ, & uniuersa immũdiria: sic & uos à foris quidẽ appareus hominib. quasi iusti, intus aũt pleni estis malitia & hypocrisi. Cũ à foris eñ recte offerre putetur, similem zelũ Cain habebant in semetipsis, propter quod occiderũt iustum, prætermittentes consiliũ uerbi, queadmodũ & Cain. Illi enim ait: quiesce, & non assensit. Quiescere aũt quid est aliud, q̃ desinere à proposito impetus? Et his similia dicens, Pharisæe, inquit, cæce emunda quod est intus calicis, ut fiat & quod foris est, mundũ. Et nõ audierunt. Ecce eñ, ait Hieremias, nõ sunt oculi tui, nec cor tuũ bonũ, sed in cupiditate tua, & ad sanguinẽ iustũ ut effundas eũ, & ad iniustitiã, & ad homicidiũ ut facias. Et iterum Esaias: Fecistis, inquit, conciliũ non per me, & testamẽta, non per spiritũ meum. Vt igitur interior eorum uoluntas & cogitatio ad manifestũ producta, sine culpa & malum non operantẽ ostendat esse deum, eum qui absconsa manifestat, sed eum qui malum operetur, cum minime acquiesceret Cain, ait ei: Ad te cõuersio eius, & tu dominaberis eius. Pilato quoq; similiter dicebat, Nullam haberes potestatẽ in me, nisi data tibi fuisset desuper, concedente deo semper iustum, ut hic quidem ex his quæ passus est & sustinuit, probatus recipiatur, qui autẽ malignatus est ex his quæ egit adiudicatus, expellatur. Igitur nõ sacrificia sanctificant hominẽ, non enim indiget sacrificio deus, sed cõscientia eius qui offert, sanctificat sacrificiũ pura existens, & præstat acceptare deum quasi ab amico. Peccator aũt, inquit, qui occidit mihi uitulũ, quasi occidat canem. Quoniã igitur cum simplicitate ecclesia offert, iuste munus eius purũ sacrificiũ apud deum deputatũ est. Queadmodũ & Paulus Philippensib. ait: repletus sum accepus ab Epaphrodito, quæ à uobis missa sunt, odorẽ suauitatis, hostiã acceptabilẽ, placentẽ deo. Oportet enim nos oblationẽ deo facere, & in omnib. gratos inueniri fabricatori deo, in sententia pura, & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quæ sunt eius creaturarũ offerẽtes: & hanc oblationem ecclesia sola puram offert fabricatori, offerẽs ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Iudæi aũt iam non offerunt: manus enim eorũ sanguine plenæ sunt: nõ enim receperũt uerbũ, per quod offertur deo. Sed neq; oẽs hæreticorũ synagogæ. Alij enim alterũ præter fabricatorẽ dicentes patrẽ, ideo quæ secundũ nos creaturæ sunt offerẽtes ei, cupidũ alieni ostendunt eum, & aliena concupiscentẽ. Qui uero ex defectione & ignorantia & passione dicunt facta ea quæ sunt secundũ nos, & ignorantiæ & passionis & defectionis fructus offerentes, peccant in patrẽ suum, contumeliã facientes magis ei, q̃ gratias agentes. Quomodo aũt cõstabit eis, eum panẽ in quo gratiæ actæ sint, corpus esse domini sui, & calicẽ sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, uerbũ eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes: &

dat

dat primū quidem fœnum post deinde spicam, deinde plenū triticū in spica. Quomodo autē rursus dicunt carnem in corruptionē deuenire, & nō percipere uitam, quæ à corpore domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiā mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. No Eucharistia stra aūt consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiā nostram. Offerimus enim ei, quę sunt eius, cōgruenter cōmunicationem & unitatē prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodū enim qui est à terra panis percipiēs uocationē dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti: Sic & corpora nostra percipiētia Eucharistiā, iam nō sunt corruptibilia, spem resurrectionis habētia. Offerimus aūt ei nō quasi indigēti, sed gratias agētes donationi eius, & sanctificātes creaturā. Quemadmodū enim deus nō indiget eorū quæ à nobis sunt, sic nos indigemus offerre aliquid deo. Sicut Salomon ait, Qui miseretur pauperi, fœneratur deo. Qui enim nullius indigēs est deus, in se assumit bonas operationes nostras, ad hoc ut præstet nobis retributionē bonorū suorū. Sicut dominus noster ait: Venite benedicti patris mei, percipite preparatum uobis regnū. Esuriui enim, & dedistis mihi mādúcare, sitiui & potastis me, hospes fui & collegistis me, nudus & cooperuistis me, infirmus & uisitastis me, in carcere & uenistis ad me. Sicut igitur nō his indigēs, attamen à nobis propter nos fieri uult, ne simus infructuosi: Ita ad ipsum uerbū dedit populo præceptū faciendarū oblationū, quāuis non indigeret eis, ut disceret deo seruire. Sic & ideo nos quoq; offerre uult munus ad altare frequēter sine intermissione. Est ergo altare in cœlis. Illuc ēm preces nostræ, & oblatiōes nostræ dirigūtur: & ad templū, quemadmodū Ioānes in Apocalypsi ait, & apertū est templū dei, & tabernaculum. Ecce ēm, inquit, tabernaculū dei, in quo habitabit cū hominibus.

Quorum typum accipiebat populus, quemadmodū & prophetabant prophetæ futura. Cap. XXXV

MVnera autem & oblationes, & sacrificia omnia in typo populus accepit. Quemadmodum ostensum est Moysi in monte Sinai ab uno & eodem deo, cuius & nūc in ecclesia glorificatur nomē in omnibus gentibus. Sed terrena quidē quæ sunt erga nos disposita, congruit typos esse eorū, quæ sunt cœlestia, ab eodem tamē deo facta. Nec enim aliter poterat assimilari spiritalium imaginum. Quæ autem supercœlestia & spiritalia sunt, & quantum ad nos spectat inuisibilia & inenarrabilia, typos rursus alterorum cœlestium dicere, & alterius pleromatis, & deum alterius patris imaginem esse, & errantium est à ueritate, & omnino stultorum & hebetum. Cogentur enim hi tales, quemadmodum sæpenumero ostendimus, semper typos typorum, & imagines imaginū adinuenire, & nunquā figere animū suum in uno & uero deo:

supra

ſupra enim deum factæ ſunt cogitationes ipſorū, ſupergreſsi cordibus ſuis ipſum magiſtrum, ſuſpitione quidem ſuperelati & ſupergreſsi, ueritate autem declinantes à uero deo.

Quemadmodū inueſtigabilis & incōprehenſibilis oſtenditur is, qui hanc quæ ſecundum nos eſt condidit creaturam. Ca. XXXVI

AD quos iuſte quis dicat, quemadmodum ipſe ſermo ſuggeretur. Quatenus ſuper deum extollitis cogitationes ueſtras, incōſiderate elati? Audiſtis menſos eſſe cœlos in palmo, dicite mihi menſuram, & enarrate multitudinē cœlorum innumerabilem, exponite mihi plenitudinem, latitudinem, & lōgitudinem, & altitudinē circūmenſurationis, initium & finem, quæ non intelliget cor hominis, & non cōprehendet ea. Vere enim magna ſunt theſaurophylacia cœleſtia, immēſurabilis eſt in corde deus, & incomprehenſibilis in animo, qui cōprehendit terram pugillo, quis perſpiciat mēſurā, et dextræ eius digitum quis cognoſcet? aut manum eius quis intelliget, eam quæ menſurat immenſa, eam quæ tendit menſura ſua menſuram cœlorū, & conſtringit pugillo terrā cum abyſsis, quæ in ſe continet latitudinem, & longitudinē, & profundum deorſum, & altitudinem ſupernam uniuerſæ conditionis, quæ uidetur, quæ auditur & intelligitur, & quæ inuiſibilis eſt: & propter hoc ſuper omne initium & poteſtatē, & dominationē, & omne nomen quod nominatur, omniū quæ facta & cōdita ſunt exiſtēs deus, ipſe eſt qui cœlos implet, & perſpicit abyſſos, qui eſt etiā cum unoquoq; noſtrū. Deus enim, inquit, appropinquans ego ſum, & non deus de longinquo. Si abſconditur homo in abſconſis, & ego eum nō uidebo? manus enim eius apprehendit omnia: & ipſa eſt quæ cœlos quidē illuminat, etiā quæ ſub cœlo ſunt, & ſcrutatur renes, & corda, & in abſconſis ineſt & in ſecretis noſtris, & in manifeſto alit & cōſeruat nos. Si aūt plenitudinem & magnitudinem manus eius non comprehēdit homo, quēadmodū poterit quis intelligere aut cognoſcere in corde tam magnū deum? Quem quaſi iam menſi ſint, & perſpexerint, & uniuerſum eum decurrerint, ſuper eum eſſe aliud pleroma æonum cōfingunt, & alterū patrem: ad cœleſtia quidem non ſuſpicientes, uere autē in profundum Bythum dementiæ deſcendentes: patrem quidem dicentes ſuum finiri, uſq; ad ea quæ ſunt extra pleroma: Demiurgū uero rurſum non attingere uſq; ad pleroma. Et ſic neutrum eorum ponunt eſſe perfectum, & comprehēdentem omnia. Deerit enim illi quidem uniuerſa quæ eſt extra pleroma fabricatio, huic autem quæ eſt intra pleroma fabricatio, & neuter eorum erit omnium deus. Quoniā autē magnitudinē dei ex his quæ ab eo facta ſunt nemo enarrare poteſt, hoc omnibus manifeſtum eſt: & quoniā magnitudo eius non deficit, ſed omnia continet, & peruenit uſq; ad nos, & nobiſcum eſt, omnis quicunq; digne deo ſapit confitebitur.

Secundum quid notus deus, & quod ipſe pater conditor omnium per ſuas manus formauit hominem. Cap. XXXVII

IGitur ſecundum magnitudinem nō eſt cognoſcere deū. Impoſsibile eſt enim menſurari patrē: Secundum autem dilectionem eius, hæc eſt enim quæ nos per uerbū eius ducit ad deum obaudiētes ei, ſemper dicimus quoniam eſt tantus deus, & ipſe eſt qui per ſemetipſum cōſtituit, & fecit, & adornauit, & continet omnia: in omnibus aūt & nos, & hūc mundū qui eſt ſecundū nos. Et nos igitur cum his quæ continentur ab eo, facti ſumus. Et hic eſt de quo ſcriptura ait, Et plaſmauit deus hominem, limū terræ accipiens, & inſufflauit in faciē eius flatum uitæ. Non angeli fecerūt nos, nec nos plaſmauerūt, nec angeli potuerūt imaginem facere dei, nec alius quis, pręter uerbū domini, nec uirtus lōge abſiſtens à patre uniuerſorū. Nec enim indigebat horū deus ad faciendū, quæ ipſe apud ſe præfinierat fieri, quaſi ipſe ſuas non haberet manus. Adeſt enim ei ſemper uerbū & ſapiētia filius, & ſpiritus, per quos, & in quibus omnia libere & ſponte fecit, ad quos & loquitur, dicens, Faciamus hominem ad imaginē & ſimilitudinē noſtram, ipſe à ſemetipſo ſubſtantiā creaturarum, & exemplū factorū, & figurā in mundo ornamentorū accipiens. Bene ergo ſcriptura dicit: Primo omniū crede, quoniam unus eſt deus, qui omnia conſtituit & cōſummauit, & fecit ex eo quod nō erat, ut eſſent omnia, omniū capax, & qui à nemine capiatur. Bene aūt & in prophetis Malachias ait: Nōnne unus deus qui cōſtituit nos? Nōnne pater unus eſt omnium noſtrorum? Cōſequenter aūt & Apoſtolus ait: Vnus deus, inquit, pater qui ſuper omnes, & in omnibus nobis. Similiter autē & dominus, omnia mihi, inquit, tradita ſunt à patre meo, Manifeſte ab eo qui omnia fecit. Nō enim aliena, ſed ſua tradidit ei, In omnibus aūt nihil ſubtractum eſt, & propter hoc idem eſt Iudex uiuetium & mortuorum, habēs clauem Dauid, aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Nemo enim alius poterat nec in cœlo, nec in terra, nec ſub terra aperire paternū librum, nec uidere eū, niſi agnus qui occiſus eſt, & ſanguine ſuo redemit nos: ab eodē, qui omnia uerbo fecit, & ſapientia adornauit, accipiens omniū poteſtatē, quando uerbū caro factum eſt, ut quemadmodū in cœlis principatū habuit uerbū dei, ſic & in terra haberet principatum: quoniā homo iuſtus, qui peccatū non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: principatū autem habeat eorum quæ ſunt ſub terra, ipſe primogenitus mortuorū factus: & ut uiderent omnia, quemadmodū prædiximus, ſuum regem, & ut in carnē domini occurrat paterna lux, & à carne eius rutila ueniat in nos, & ſic homo deueniat in incorruptelam, circūdatus paterno lumine. Et quoniā uerbū, id eſt filius, ſemper cum patre erat, per multa demōſtrauimus. Quoniā & ſapientia quæ eſt ſpiritus, erat apud deum ante omnem conſtitutionem

nem, per Salomonem ait: Deus sapientia fundauit terrā, parauit aūt cœlum prudentia. Sensu eius abyſsi eruperunt, nubes aūt manauerūt ros. Et rursus, Dominus creauit me principium uiarum suarū, in opera sua ante seculum fundauit me, in initio antequam terram faceret, & priusq̃ procederent fontes aquarum, anteq̃ montes confirmarentur, Ante omnes aūt colles genuit me. Et iterum, Cum pararet cœlum eram cum illo & cum firmos faceret fontes abyſsi, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud eum aptans. Ego eram cui adgaudebat, quotidie aūt delectabar ante faciē eius in omni tēpore, cum lætaretur orbe perfecto, & iocundaretur in filijs hominum. Vnus igitur deus, qui uerbo & sapientia fecit & aptauit omnia, hic est aūt Demiurgus, qui & mundū hunc attribuit humano generi, qui secundum magnitudinem quidem ignotus est omnibus his qui ab eo facti sunt. Nemo enim inuestigauit altitudinem eius, nec ueterum, nec eorum qui nunc sunt. Secundū autem dilectionem cognoscitur semper, per eum per quem cōstituit omnia. Est autem hic uerbum eius dominus noster Iesus Christus, qui in nouiſsimis temporibus homo, in hominibus factus est, ut finem coniungeret principio, id est, hominē deo. Et propterea prophetæ ab eodem uerbo propheticum accipientes charisma, prædicauerunt eius secundum carnem aduentum, per quem cōmixtio & cōmunio dei & hominis secundum placitum patris facta est, ab initio prænunciante uerbo dei, quoniā uidebitur deus ab hominibus, & cōuersabitur cū eis super terrā, & colloqueretur & adfuturus esset. id est ab uniuerso suo plasmate, saluans illud, & parcibilis ab eo, & liberans nos de manibus omniū odientiū nos, transgreſsionis spiritu, & faciēs nos seruire sibi in sanctitate & iustitia oēs dies nostros, uti cōplexus homo spiritū dei, in gloriam cedat patris. Hæc prophetice significabant prophetæ, sed nō quēadmodū quidā dicunt, inuisibili patre omniū existente alterum esse eum, qui à prophetis uideretur. Hoc aūt dicunt, qui in totū quid sit prophetia nesciunt. Nam prophetia est prædicatio futurorū, id est, eorū quæ post erunt, præsignificatio. Præsignificabāt enim prophetæ, quoniā uidebitur deus ab hominibus, quēadmodū & dominus ait: Beati mūdo corde, quoniā ipsi deum uidebunt. Sed secūdū magnitudinē quidē eius, & mirabilē gloriā nemo uidebit deū, & uiuet, Incapibilis em̄ pater: secundū aūt dilectionē & humanitatē, & quod oīa poſsit, etiā hoc cōcedit his qui se diligūt, id est uidere deum, quod & prophetabāt prophetæ. Quoniā quæ impoſsibilia, poſsibilia apud deum. Homo etenim à se nō uidet deum. Ille aūt uolens uidetur ab hominibus, à quibus uult, & quemadmodū uult. Potēs est enim in omnibus deus, uisus quidē tunc per spiritū prophetię, uisus est aūt & per filium adoptiue, uidebitur aūt & in regno cœlorum paternaliter, spiritu quidem præparante hominē in filiū dei, filio aūt adducen

x te

te ad patrẽ, patre aũt incorruptelã donante in æternã uitã, quæ unicuiq; euenit ex eo quod uideat deum. Quẽadmodum enim uidẽtes lumen intra lumen sunt & claritatem eius recipiunt, Sic & qui uident deum, intra deum sunt, percipientes eius claritatem. uiuifi. at aũt eos claritas. percipiunt ergo uitam qui uident deum: & propter hoc incapibilis, inuisibilem se & cõprehensibilem, & capacem hominibus præstat, ut uiuificet percipientes & uidentes se. queadmodum enim magnitudo eius inuestigabilis est, sic & benignitas eius inenarrabilis, per quam uisus uitam præstat ijs, qui uident eum. Quoniã uiuere sine uita impossibile est, subsistentia uitę aũt, de participatione euenit: participatio aũt dei, est uidere deum, & frui benignitate eius. Homines igitur uidebũt deum, & uiuẽt per uisionem, immortales facti, & pertingentes usq; in deũ. Quod sicut prædixi per prophetas figuraliter manifestabaẽ, quoniã uidebitur deus ab hominibus, qui portant spiritũ eius, & semper aduentũ Christi sustinent. Quẽadmodum & in Deuteronomio Moyses ait: In die ista uidebimus, quoniã loquetur deus ad hominẽ, & uiuet. Quidã enim eorum uidebant spiritum propheticũ, & operationes eius in omnia genera charismatum effusa: alij uero aduentum domini, & eam quæ est ab initio administrationẽ, per quẽ perfecti, uolũtatẽ patris quæ est in cœlis, & quæ est in terris: alij uero & glorias paternas tẽporibus aptas, & ipsis qui uidebant, & qui tunc audiebant, & omnibus qui deinceps audituri erant. Sic igitur manifestabatur deus: per omnia enim hæc deus pater ostenditur, spiritu quidẽ operãte, filio uero administrãte, patre uero cõprobante, homine uero consummante ad salutem. Quemadmodum & per prophetam Osee ait: Ego, inquit, uisiones multiplicaui, & in manibus prophetarum assimulatus sum. Apostolus aũt idipsum exposuit, dicẽs: Diuisiones autem charismatũ sunt, idem aũt spiritus, & diuisiones ministeriorũ sunt, idem aũt dominus, & diuisiones operationũ sunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad utilitatẽ. Sed quoniã qui omnia in omnibus operatur deus est, qualis est & quantus est, inuisibilis & inenarrabilis est omnibus, quæ ab eo facta sunt, Incognitus aũt nequaquã: omnia enim per uerbum eius discunt, qui est unus deus pater qui cõtinet omnia, & omnibus esse præstat, quẽadmodum in euangelio scriptum est: Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Enarrat ergo filius ab initio patris, quippe qui ab initio est cum patre, qui & uisiones propheticas, & diuisiones charismatũ, & ministeria sua, & patris glorificationẽ consequenter & cõposite ostenderit humano generi apto tempore ad utilitatem. Vbi est enim cõsequentia, illic & constantia, & ubi est constantia, illic & pro tẽpore, & ubi pro tempore, illic & utilitas, & propterea uerbum dispensatum paternę gratiæ factus

est ad utilitatem hominum, propter quos fecit tantas dispositiones hominibus quidem ostendens deum, deum aũt exhibens hominem: & in uisibilitatẽ quidem patris custodiens, ne quando homo fieret contemptor dei, & ut semper haberet ad quod proficeret: uisibilem autẽ rursus hominibus per multas dispositiones ostendens deũ, ne in totum deficiens homo cessaret esse. Gloria enim dei uiuẽs homo, Vita aũt hominis uisio dei. Si enim quæ est per conditionẽ ostensio dei uitam præstat hominibus in terra uiuentibus, multo magis ea quæ est per uerbũ manifestatio patris, uitã præstat his, qui uidẽt deum. Quoniã ergo spiritus dei per prophetas futura significauit, præformans nos, & præaptans ad id, ut subditi deo simus: futurũ aũt erat, ut homo per sancti spiritus beneplacitum uideret: necessario oportebat eos per quos futura prædicabantur uidere deum, quem ipsi hominibus uidendum intimabant: uti non solum dicatur prophetice deus, & dei filius, & filius, & pater, sed ut uideatur omnibus mẽbris sanctificatis & edoctis ea quæ sunt dei, ut præformaretur & præmeditaret homo applicari in eam gloriã, quæ post reuelabitur his qui diligunt deũ. Nõ enim solum sermone prophetabãt prophetæ, sed & uisione, & cõuersatione, & actibus quos faciebant, secundum id quod suggerebat spiritus: secundũ hanc igitur rationem inuisibilem uidebãt deum. Quemadmodum & Esaias ait: Regem dominum sabaoth uidi oculis meis: significans, quoniam uidebit oculis deum homo, & uocem eius audiet. Secũdum hanc igitur rationem, & filium dei hominem uidebant conuersatum cum hominibus, id quod futurum erat prophetantes, eum qui nondum aderat, adesse dicentes, & impassibilem passibilem annunciantes, & eum qui tunc in cœlis, in limũ mortis descẽdisse, dicẽtes. Et reliquas aũt eius recapitulationis dispositiões, quasdam quidẽ per uisiones uidebant, quasdã per uerbũ annuntiabant, quasdam uero per operationẽ typice significabant, quæ quidem uidenda erant uisibiliter uidentes, quæ uero audienda erant, sermone præconantes, quæ uero agenda erant, operatione perficientes, uniuersa uero prophetice annunciantes. Propterea & Moyses transgressori quidẽ legis populo igneũ deum esse dicebat, igneũ à deo diem superduci minitans. His uero qui erga dominũ timorẽ habebant, dominus deus, dicebat, misericors, pius, & magnanimus, & magnę miserationis, & uerax, & iustitiã seruans, & misericordiã in milia, auferẽs iniustitias, & nequitias, & peccata. Et uerbũ quidẽ loquebatur Moysi apparens in cõspectu, quẽadmodũ si quis loquat ad amicũ suũ: Moyses uero cupiuit manifeste uidere eum, qui secũ loquebat, & dictũ est ei, Sta in loco alto petræ, & manũ meam contegam super te. Quando uero trãsierit claritas mea, tunc uidebis quæ sunt posteriora mea, facies aũt mea nõ uidebitur tibi: non enim uidet homo faciẽ meam, & uiuet: utraq; significans, quomã

& impoſsibile eſt homini uidere deum, & quoniã per ſapientiam dei in nouiſsimis tẽporibus uidebit deum homo, in altitudine petræ, hoc eſt in eo qui eſt ſecundũ hominẽ eius aduẽtus: & propter hoc facie ad faciẽ confabulatus eſt cũ eo in altitudine montis, aſsiſtente etiã Helia, quẽadmodum euangeliũ retulit, reſtituens in fine priſtinã repromiſsionẽ. Nõ igitur manifeſte ipſi faciem dei uidebant prophetæ, ſed diſpoſitiones & myſteria quæ inciperet homo uidere deum. Quẽadmodũ & Heliæ dicebatur, Exies cras & ſtabis in conſpectu domini, & ecce dominus tranſiet, & ecce ſpiritus magnus, & fortis qui diſſoluet montes, & cõteret petras in cõſpectu domini, & nõ in ſpiritu dominus, & poſt ſpiritũ terræmotus, & nõ in terræmotu dominus, & poſt terræmotũ ignis, & nõ in igne dominus, & poſt ignẽ uox auræ tenuis. Per hæc eñ & per prophetas ualde indignãs, propter trãſgreſsionẽ populi & propter interfectionem prophetarũ, docebantur mitius agere, ac ſecundũ hominẽ aduentus domini ſignificabatur futurus, poſt illam legẽ quę data eſt per Moyſen, mitis & tranquillus, in quo nec calamũ quaſſatũ cõfregit, nec linum fumigans extinxit. Oſtendebatur aũt & regni eius mitis & pacifica requietio. Poſt enim ſpiritũ qui conterit montes, & poſt terræmotum, & poſt ignem, tranquilla & pacifica regni eius adueniũt tẽpora, in quibus cum omni tranquillitate ſpiritus dei uiuificat, & auget hominem. Manifeſtius aũt adhuc per Ezechielem factum eſt, quoniam ex parte diſpoſitiones dei, ſed non ipſum uidebant prophetæ priores deũ. Hic enim dei cum uidiſſet uiſionẽ, & Cherubim & rotas eorũ, & uniuerſæ progreſsionis eius myſteriũ cum retuliſſet, & ſimilitudinẽ quaſi figurã hominis, & illa quidẽ quæ erant ſuper lumbos eius quaſi figurã electri, quæ autẽ deorſum quaſi uiſionẽ ignis, & reliquã uniuerſam thronorũ uiſionem manifeſtans, ne quis putaret forte eum in his proprie uidiſſe deum, intulit, hæc uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. Igitur ſi necꝫ Moyſes uidit deum, nec Helias, nec Ezechiel, qui multa de cœleſtibus uiderunt, quæ autem ab his uidebantur erant ſimilitudines claritatis domini, & prophetiæ futurorũ, manifeſtum eſt quoniã pater quidẽ inuiſibilis, de quo & dominus dixit: Deum nemo uidit unquam. Verbum aũt eius quemadmodum uolebat ipſe, & ad utilitatem uidentium claritatem monſtrabat patris, & diſpoſitiones exponebat. Queadmodũ & dñs dixit, Vnigenitus deus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Et ipſe aũt interpretatẽ patris uerbũ, utpote diues & multus exiſtẽs, non in una figura, nec in uno charactere uidebatur uidentibus eum, ſed ſecundũ diſpẽſationum eius cauſas ſiue efficaciam, ſicut in Daniele ſcriptum eſt: Aliquando enim cum his qui erant circa Ananiam, Azariam, Mizaelem uidebatur, aſsiſtens eis in fornace ignis, & in camino, & liberans eos de igne, Et uiſio, inquit, quarti, ſimilis filio dei. Aliquando autem lapis à monte abſciſus

ſus ſine manibus, & percutiẽs temporalia regna, & uentilans ea, & ipſe replens uniuerſam terrã. Rurſum hic idem uidebitur quaſi filius hominis in nubibus cœli ueniens, & appropinquans ad ueterem dierum, & ſumens ab eo uniuerſam poteſtatẽ & gloriam, & regnum, Et poteſtas, inquit, eius poteſtas æterna, & regnũ eius non interibit. Sed & Ioannes domini diſcipulus in Apocalypſi ſacerdotalem & glorioſum regni eius uidens aduentũ, Conuerſus ſum, inquit, uidere uocem quæ loquebatur mecum, & cõuerſus uidi ſeptẽ candelabra aurea, & inter cãdelabra ſimilem filio hominis indutum podere, & adcinctum ad mãmas zonam auream. Caput aũt eius & capilli quemadmodũ lana alba, quomodo nix, & oculi eius ut flãma ignis, & pedes eius ſimiles chalcolibano, quemadmodum in camino ſucceſus eſt. Vox eius quaſi uox aquarũ, & habet ſtellas ſeptẽ in manu dextera ſua, & de ore eius romphea ex utraq; parte acuta exiebat, & facies eius quẽadmodũ ſol fulgens in uirtute ſua. In his enim aliquid à patre clarum eius ſignificat, ut caput, aliquid uero ſacerdotale, ut poderem: & propter hoc Moyſes ſecundum typum ueſtiuit pontificem: aliquid uero ad finem, quemadmodũ chalcolibanum in camino ſuccẽſum, quod eſt fortitudo fidei, & perſeuerabile orationum, propter adueniens in fine temporũ ſucceſionis incendium. Ioanne uero non ſuſtinente uiſionem, Et cecidi enim, inquit, ad pedes eius quaſi mortuus, ut fieret quod ſcriptũ eſt, Nemo uidet deum, & uiuet, & uiuificans eum uerbũ & admonens, quoniã ipſe eſt in cuius pectore recumbebat ad cœnam, interrogans quis eſſet qui inciperet eum tradere, Et dicebat, Ego ſum primus & nouiſſimus, & qui uiuo, & fui mortuus, & ecce uiuo in ſecula ſeculorum, & habeo claues mortis & inferorũ. Et poſt hæc in ſecunda uiſione eundẽ dominũ uidens, Vidi enim, inquit, in medio throni & quatuor animaliũ, & in medio presbyterorũ agnũ ſtantẽ quaſi occiſum, habentẽ cornua ſeptem, & oculos ſeptẽ, qui ſunt ſeptem ſpiritus dei, dimiſſi in uniuerſam terram. Et rurſum de eodẽ ipſo agno, ait, Et ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum uocabaũ fidelis, & uerus, & per iuſtitiam iudicat, & pugnat, & oculi eius ſicut flãma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen ſcriptũ, quod nemo ſcit niſi ipſe, & circũamictus ueſtimentũ aſperſum ſanguine, & uocatur nomen eius uerbum dei, & exercitus cœli ſequebatur eum in equis albis, ueſtiti biſſynũ album mundũ, & de ore eius procedit romphea acuta, ut in ea percutiat gentes, & ipſe paſcet eos in uirga ferrea, & ipſe calcat lacum uini furoris iræ dei omnipotentis, & habet ſuper ueſtitũ, & ſuper femur ſuum nomẽ ſcriptũ, Rex regum, & dominus dominantium. Sic ſemper uerbũ dei uelut lineamenta rerum futurarũ habet, & uelut ſpecies diſpoſitionũ patris hominibus oſtendebat, docens nos quę ſunt dei. Non ſolum autem per uiſiones quæ uidebantur, & ſermones qui præ

conabantur, sed & in operationibus uisus est prophetis, ut per eos praefiguraret, & praedemonstraret futura. Propter quod & Osee propheta accepit uxorē fornicationis, per operationē prophetās, quoniam fornicando fornicabitur terra à domino, hoc est, qui super terram sunt homines, & de huiusmodi hominibus beneplacitum habebit deus assumere ecclesiam sanctificandam communicatione filij eius, sicut & illa sanctificata est cōmunicatione prophetae. Et propter hoc Paulus sanctificatam ait infidelem mulierē in uiro fideli. Adhuc etiā filios suos nominauit propheta, nō misericordiā consequuta & nō populus, ut quēadmodum Apostolus ait, Fiat qui non populus, populus, & non misericordiam consequuta, misericordiā consequuta, & in loco ubi erat, in quo uocabitur nō populus, ibi uocabuntur filij dei uiui. Id quod à propheta typice per operationē factū est, ostendit Apostolus uere factum in ecclesia, & Christo. Sic aūt et Moyses Aethiopissam accipiebat uxorē, quam ipse Israelitidē fecit, praesignificans quoniā oleaster inseritur in oliuam, & participans pinguedinis eius erat. Quoniā enim is qui secundum carnem natus est Christus, à populo quidem habebat inquiri, ut occideretur, liberari uero in Aegypto, id est in gentibus, & sanctificare eos qui ibi essent infantes, unde & ecclesiam sibi perfecit: Aegyptus enim ab initio gentilis, quēadmodum Aethiopissa: propter hoc per nuptias Moysi nuptiae uerbi ostendebantur, & per Aethiopissam coniugē, ea quae ex gentibus est ecclesia manifestabatur, cui qui detrahūt, & incusant & derident eam, non erunt mundi. Leprosi enim erunt & abijcientur à iusto rum castris. Sic autem & Raab fornicaria semetipsam quidem condemnans, quoniam esset gentilis omnium peccatorum rea, suscepit autem speculatores, qui speculabantur uniuersam terram, & apud se abscondit patrem scilicet & filium & spiritum sanctū. Et cum uniuersa ciuitas, in qua habitabat, cōcidisset in ruinam, canentib. septē tubicinis in ultimis Raab fornicaria conseruata est, cum uniuersa domo sua fide signi coccini: sicut & dominus dicebat his qui aduentum eius non excipiebant, pharisaei scilicet, & coccini signum nullificant, quod erat pascha, redemptio & exodus populi ex Aegypto, dicens: Publicani & meretrices praecedent uos in regno coelorum.

Quemadmodū in Abraham praefigurabatur fides nostra, & quae expositio eorum, quae facta sunt à patribus. Cap. XXXVIII

QVoniam aūt & in Abraham praefigurabatur fides nostra, & quoniam patriarcha nostrae fidei uelut propheta fuit, plenissime Apostolus docuit in epist. ad Galatas, dicens, Qui ergo tribuit uobis spiritum, & operatur uirtutes in uobis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Sicut Abraham credidit deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Cognoscite itaq; quoniam qui sunt ex fide, hi filij sunt Abrahae. Praeuidens autem

tem scriptura, quoniam ex fide iustificat gentes deus, prænūtiauit Abrahæ, quoniā benedicentur in eo oēs gentes. Itaq; qui ex fide sunt, benedicētur cum fideli Abrahā. Ob quæ nō solū prophetā eum dixit fidei, sed & patrē eorū qui ex gentibus credunt in Christū Iesum, eo quod una & eadem illius & nostra sit fides, illo quidē credēte futuris quasi iam factis propter repromissionē dei: nobis quoq; similiter per fidem speculantibus eam quæ est in regno hæreditatē, propter repromissionē dei. Et ea aūt quæ circa Isaac non sine significatione sunt. In ea enim epistola quæ est ad Romanos, ait Apostolus, Sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri à uerbo responsum accepit, ut secundū electionem propositū dei permaneat, nō ex operibus, sed ex uocante dictū est ei, Duo enim populi in utero tuo, & duæ gentes in uentre tuo, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. Ex quibus manifestum est, nō solū prophetationes patriarcharū, sed & partu Rebeccæ prophetiam fuisse duorū populorum, & unum quidē esse maiorē, alterum uero minorē, & alterum quidem sub seruitio, alterum aūt liberum, Vnius autem & eiusdem patris, unus & idem deus noster et illorū: qui est absconsorum cognitor, qui scit omnia anteq; fiant, & propter hoc dicens, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Si quis autē & actus qui sunt Iacob addiscat, inueniet eos non inanes, sed plenos dispositionum: & in primis in natiuitate eius, quemadmodum apprehendit calcaneum fratris, & Iacob uocatus est, id est supplantator, tenens sed qui non tenetur, ligans pedes, sed qui non ligatur, luctans & uincens, tenens in manu calcaneū aduersarij, id est uictoriā. Ad hoc enī nascebatur dominus, cuius typum generationis mōstrabat, de quo & Ioannes in Apocalypsi ait, Et exiuit uincens, ut uinceret. Deinde aūt primogenita accipiens, quando uituperauit ea frater eius: quemadmodū & iunior populus eum primogenitum Christū accepit, cum eum repulit populus ætate prouectior, dicens, nō habemus regē nisi Cæsarem. In Christo aūt uniuersa benedictio, & propter hoc benedictiones prioris populi à patre subripuit posterior populus, Quēadmodū Iacob abstulit benedictionē huius Esau. Ob quā causam fratris patiebaī insidias, & persecutiōes frater suus, sicut & ecclesia hoc idē à Iudæis patiebaī. Peregre nascebantur duodecim tribus genus Israel, quoniā & Christus peregre incipiebat decastylū firmamentū ecclesiæ generare. Variæ oues quæ fiebāt hinc Iacob merces, & Christi merces ex uarijs & differentib. gentibus, in unam cohortem fidei conuenientes fiunt homines, quēadmodū pater promisit ei, Postula, dicēs, à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et quoniam multitudinis filiorū domini prophetæ fiebant Iacob, necessitas omnis fuit ex duabus sororibus eum filios facere: Quemadmodum Christus ex duabus legibus unius & eiusdem

patris. Similiter aūt & ex ancillis, significans quoniam secundum carnē ex liberis & ex seruis Christus statuet filios dei, similiter omnibus dans munus spiritus uiuificantis nos. Omnia aūt ille faciebat propter illam iuniorem, bonos oculos habētem Rachel: quæ præfigurabat ecclesiam, propter quam sustinuit Christus: qui tūc quidē patriarchas suos & prophetas præfigurans & prænuntians futura, præexercens suam partem dispositionibus dei, & assuefcens hæreditatē suam obedire deo, & peregrinari in seculo, & sequi uerbū eius, & præfigurare futura, Nihil enim uacuum, neq; sine signo apud eum.

Quare lauit pedes discipulorū suorum, & quare discumbentibus, & quod ipse similiter ante omnes deus ostenditur. Cap. XXXIX

IN nouissimis autē temporibus, cum uenit plenitudo temporis libertatis, ipsum uerbum per seipsum sordes abluit filiorū Sion, manibus suis lauans pedes discipulorum. Hic est enim finis humani generis, reædificantis deum, & uti quemadmodū in initio per primos omnes in seruitutē redacti sumus debito mortis, sic in ultimo per nouissima omnes, qui ab initio discipuli, emundati & abluti quæ sunt mortis, in uitam ueniant dei. Qui enim pedes lauit discipulorum, totum sanctificauit corpus, & emundationem adduxit. Quapropter & recumbentibus eis ministrabat escam, significans eos qui in terra recumbebant, quibus uenit ministrare uitā. Sicut Hieremias ait: Recōmemoratus est dominus sanctus Israel mortuorū suorum, qui prædormierūt in terra defossionis, & descendit ad eos, uti euangelizaret eis salutare suum ad saluandum eos. Propter hoc aūt & discipulorū oculi erant grauati ueniente Christo ad passionē, & inueniens eos dormientes, primo quidē dimisit, significans patientiā dei in dormitione hominū. Secūdo uero ueniēs excitauit eos, & erexit, significans quoniā passio eius expergefactio est dormientium discipulorum, propter quos et descendit in inferiora terræ, id quod erat inoperatum cōditionis uisurus oculis, de quibus & dicebat discipulis. Multi prophetæ & iusti cupierunt uidere & audire, quæ uos uidetis & auditis. Nō enim propter eos solos, qui tēporibus Tyberij Cæsaris crediderūt ei uenit Christus, nec propter eos solos, qui nūc sunt homines, prouidentiam fecit pater, Sed propter omnes omnino homines, qui ab initio secundum uirtutem suam in sua generatione, & timuerunt, & dilexerūt deū, & iuste & pie cōuersati sunt erga proximos, & cōcupierūt uidere Christum, et audire uocē eius. Quapropter omnes huiusmodi in secundo aduentu, primo de somno excitabit, & eriget tam eos, q; reliquos, qui iudicabuntur, & constituet in regnum suum. Quoniam quidem unus deus, qui patriarchas quidem direxit in dispositiones suas, iustificat autem circumcisionem ex fide, & præputiū per fidem. Quemadmodum enim in primis nos præfigurabamur & prænuntiabamur,

fic rurfus in nobis illi deformantur, hoc eft, in ecclefia, & recipiunt mercedem pro his quæ laborauerunt.

Quod ait, Non uos laboraftis, alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiftis. Cap. XL

PRopter hoc dicebat dominus difcipulis, Ecce dico uobis, Attollite oculos ueftros, uidete regiones, quoniã albæ funt ad meffem. Nam meffor mercedem accipit, & congregat fructũ in uitã æternã, uti & qui feminat, & qui metit fimul gaudeat. In hoc eft fermo uerus, quoniã alius eft qui feminat, & alius qui metit. Et ego enim præmifi uos metere, quod uos non laboraftis, alij laborauerunt & uos in laborẽ eorũ introiftis. Qui ergo funt qui laborauerũt, qui difpofitionibus dei deferuiũt. Manifeftum eft quia patriarchæ & prophetæ, qui etiã præfigurauerũt noftram fidem & diffeminauerũt in terrã aduentũ filij dei, quis & qualis, erit, uti qui pofteriores erant futuri homines, habentes timorẽ dei, facile fufciperent aduentũ Chrifti, inftructi à prophetis. Et propter hoc Iofeph cum cognouiffet quod prægnans effet Maria, & cogitabat abfconfe dimittere eam, angelus in fomnis dixit ad eum, Ne timeas affumere Mariam coniugẽ tuam, quod enim habet in uentre, ex fpiritu fancto eft. Pariet aũt filiũ, & uocabis nomen eius Iefum: ipfe enim faluabit populum fuũ à peccatis eorũ. Et adiecit fuadens ei, Hoc aũt totum factũ eft, ut adimpleretur quod dictum à domino prophetã dicentẽ, Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitur nomẽ eius Emanuel: per fermones prophetæ fuadens ei & excufans Mariam, hanc eandem effe oftendens, quæ ab Efaia effet prænuntiata uirgo, quæ generat Emanuel. Quapropter fine dubitatione fuafus Iofeph, & Mariam accepit, & in reliqua uniuerfa educatione Chrifti gaudens, obfequiũ præftitit, ufq; in Aegyptum fufcipiens profectionẽ, & inde regreffum & in Nazareth tranfmigrationem. Denicq; qui ignorabant fcripturas, & repromifsionem dei, & difpofitionẽ Chrifti, patrẽ eum putabant pueri. Propter hoc aũt & ipfe dominus in Capharnaũ Efaiæ prophetias legebat: Spiritus domini fuper me, quapropter unxit me, Euãgelizare pauperibus mifit me, curare contribulatos corde, præconare captiuis remifsionem, & cæcis uifionem. Semetipfum quocq; oftendens prænuntiatum per prophetas, dicebat eis, Hodie impleta eft fcriptura hæc in auribus ueftris. Propter hoc Philippus, cũ inueniffet eunuchũ reginæ Aethiopum legentem ea quæ fcripta funt, Quemadmodum ouis ad uictimam ductus eft, quemadmodum agnus in confpectu tondentis fine uoce, fic non aperuit os fuum, In humilitate iudiciũ eius ablatum eft: & reliqua quæcuncq; de pafsione eius, & de carnali aduentu, & quemadmodum inhonoratus eft à non credentibus ei, pertranfiuit propheta, facile fuafit ei credere eum effe Chriftũ Iefum, qui fub Pontio Pilato crucifixus

eft

est,& passus est.quæcūq; prædixit propheta,eumq; esse filium dei, qui æternam uitam hominibus dat. Et statim ut baptizauit eum, abscessit ab eo. Nihil enim aliud deerat ei qui à prophetis fuerat præcatechizatus, non deum patrē,non conuersationis dispositionem, sed solum aduentum ignorabat filij dei,quem cum breuiter cognouisset,agebat iter gaudens,præco futurus in Aethiopia Christi aduentus. Quapropter non multum laborauit circa eum Philippus, qui erat in timore dei præcaptatus à prophetis. Propter hoc aūt & apostoli oues colligentes quæ perierant domus Israel,de scripturis alloquentes eos,ostendebant Iesum crucifixum,hunc esse Christum filium dei uiui, & magnam multitudinem suadebant,quæ tamen habebat timorem ad deum,& una die baptizati sunt hominum tria milia,& quatuor, & quinq;.

Quare Paulus dicit plus se quàm omnes laborasse. Cap. XLI

PRopter hoc & Paulus gētium apostolus cum esset,Plus eis,inquit, omnibus laboraui. Illis enim facilis catechizatio fuit, uidelicet cum ex scripturis haberent ostensiones, & qui Moysen, & prophetas audiebant,& facile recipiebant primogenitum mortuorum,& principē uitæ dei,eum qui per extensionē manuum dissoluebat Amalech,& uiuificabat hominem de serpētis plaga per fidem,quæ erat in eum. Gentes quidem primo catechizabat Apostolus,quemadmodū in eo libro,qui ante hunc est,ostendimus,discedere ab idolorum superstitione, & unum deū colere factorē cœli & terræ,& uniuersę cōditionis fabricatorē. Esse autē huius filium uerbū eius,per quem cōstituit omnia, & hunc in nouissimis temporibus hominē & in hominibus factū reformasse quidē humanum genus, destruxisse autem & uicisse inimicū hominis, & donasse suo plasmati aduersus reluctantē uictoriam. Adhuc autē & si non faciebant,qui erant ex circūcisione,sermones dei, quod essent contemptores,sed erant præinstructi,Non mœchari,non furari,non fraudare, & quæcunq; in exterminium proximorū fiunt mala esse,& odiri à deo. Quapropter & facile assentiebant ab his abstinere, quoniam hæc didicerunt. Gentiles uero & hoc ipsum discere oportebat,quoniam huiusmodi operationes malæ & exterminatoriæ,& inutiles sunt & damnosæ,his qui operātur eas. Quapropter plus laborabat,qui in gētes Apostolatū acceperat,q̄ qui in circumcisione præconabant filium dei. Illos enim adiuuabant scripturæ,quas confirmauit dominus,& adimpleuit, talis ueniens,qualis & prædicabatur. Hic uero peregrina quædam eruditio,& noua doctrina,deos gentium nō solum nō esse deos, sed idola esse dæmoniorū. Esse autem unum deum,qui est super omnes,& omne nomen quod nominatur,& huius uerbum naturaliter quidem inuisibile,uisibilē,palpabilem in hominibus factum,& usq; ad mortē descēdisse,mortem autem crucis. Et eos qui in eū credunt incorruptibiles & impasi-

passibiles futuros,& percipere regnum cœlorum, & hæc prædicabantur gentibus sine scripturis. Quapropter & plus laborabant,qui in gentes prædicabant. Generosior aūt rursus fides gentium ostēditur,sermonem dei assequentium,sine instructione scripturarum.

Quemadmodum in circumcisione,& in præputio,& in fide unus pater ostenditur. Cap. XLII

SIc eñ oportuerat filios Abrahæ quos illi de lapidib. excitauit deus, & fecit assistere ei principi & prænūtiatori facto nostræ fidei: qui & accepit testamentū circūcisionis, post eam iustificationē, quæ fuerat in præputio fidei, ut præfigurarentur in eo utraq; testamenta: ut fieret pater omniū,qui sequuntur uerbū dei, & peregrinationē in hoc seculo sustinent, id est eorū qui ex circuncisione, & eorū qui ex præputio fideles sunt: sicut et Christus lapis summus angularis omnia sustinens,& in unam fidem Abrahæ colligens eos,qui ex utroq; testamento apti sunt in ædificationē dei. Sed hæc quidē quæ est in præputio fides, utpote finē cōiungens principio,ex prima nouissima facta est. Et enim ante circuncisionē erat Abrahā,& in reliquis iustis qui placuerunt deo: sicut & demōstrauimus: & rursus in nouissimis tēporibus orta est in humano genere per domini aduentū. Circuncisio uero & lex operationē media obtinuerūt tēpora. Hæc & per alia quidē multa, iam uero & per Thamar Iudæ nurū typice ostendit. Cū enim cōcepisset geminos, alter eorū prior protulit manū suā: & cum obstetrix putaret eum primogenitū esse, coccinum alligauit signum in manu eius. Cū hoc aūt factum esset, & abstraxisset manum suam,prior exiuit frater eius Phares, sic deinde secundus ille,in quo erat coccinū, Zara: clare manifestante scriptura, eum quidem populum qui habebat coccinum signū, id est eam fidem quæ est in præputio, præostensam quidem primū in patriarchis,post deinde subtractam,ut nasceretur frater eius: deinde sic eum qui prior esset secundo loco natum, qui est cognitus per signum coccinum quod erat in eo, quod est passio iusti, ab initio præfigurata in Abel, & descripta à prophetis,perfecta uero in nouissimis tēporibus in filio dei. Oportebat eñ quædam quidem prænūtiari paternaliter à patribus, Quædam aūt præfigurari legaliter à prophetis, Quædam uero deformari, secundum deformationem Christi, ab his qui adoptionem perceperunt: omnia uero in uno deo ostenduntur. Cum enim unus esset Abraham in semetipso præfigurabat duo testamenta, in quibus alij quidem seminauerunt, alij uero messi sunt. In hoc enim, inquit, sermo est uerus, quoniam alter quidem est qui seminat populus, alter qui metet. Vnus autē deus præstans utrisq; quæ sunt apta, semen quidem seminanti, panem uero ad edendum metenti. Quemadmodum alter quidem est qui plantat, et alter qui adaquat, unus aūt qui dat incrementum deus. Disseminauerunt enim

sermonem de Christo patriarchæ & prophetæ, demessa est aũt ecclesia: hoc est fructum percepit. Propter hoc & ipsi orant habere tabernaculũ in ea, Hieremia dicẽte, Quis dabit mihi in deserto habitationẽ nouissimam, uti & qui seminat & qui metit simul gaudeant in Christi regno, qui omnibus adest, de quibus ab initio bene sensit deus, attribuens adesse eis uerbũ suum. Si quis igitur intentus legat scripturas, inueniet in eisdem de Christo sermonem, & nouæ uocationis præfigurationem.

Quid est thesaurus absconsus in agro, & quod sola ecclesia recte legat scripturas. Ca. XLIII

HIc est enim thesaurus absconsus in agro, id est, in isto mũdo. Ager enim mũdus, Abscõsus uero in scripturis, quoniã per typos & parabolas significabatur. Vnde poterat hoc quod secundũ hominẽ est intelligi, priusquã cõsummatio eorũ, quæ cõsummata sunt ueniret, quæ est aduentus Christi. Et propter hoc in Daniele dicebatur, Muni sermones & signa librũ usq; ad tẽpus cõsummationis, quoadusq; discãt multi, & adimpleatur agnitio. In eo enim cũ perficietur dispersio, cognoscẽt omnia hæc. Sed & Hieremias ait, In nouissimis diebus intelligent ea. Omnis enim prophetia priusquam habeat efficaciã, ænigmata & ambiguitas sunt hominibus. Cũ aũt uenerit tempus, & euenit quod prophetatum est, tunc prophetæ habẽt liquidã & certam expositionẽ. Et propter hoc quidẽ Iudæis cũ legitur, lex in hoc nunc tẽpore fabulæ similis est. Non enim habent expositionẽ omniũ rerum pertinentẽ ad aduentum filij dei, qui est secundũ hominẽ: Christianis uero cum legitur, thesaurus est abscõsus in agro, cruce uero Christi reuelatus est, & explanatus, & ditans sensum hominũ, & ostẽdens sapientiã dei, & eas quę sunt erga hominem dispositiones eius manifestãs, & Christi regnũ præformans, & hæreditatẽ sanctæ Hierusalem præeuangelizans & prænuncians, quoniã in tantũ homo diligens deum proficiet, ut etiã uideat deum, & audiat sermonẽ eius, & ex auditu loquelæ eius in tantũ glorificari, uti reliqui non possint intendere in faciẽ gloriæ eius, quemadmodũ dictũ est à Daniele, Quoniã intelligentes fulgebũt quemadmodũ claritas firmamẽti, & à multis iustis sicut stellæ in secula. Et adhuc quemadmodũ igitur ostendimus si quis legat scripturas. Etenim dominus sic disseruit discipulis post resurrectionẽ suã à mortuis, & ex ipsis scripturis ostendens eis, quoniã oportebat pati Christũ & intrare gloriã suam, & in nomine eius remissionẽ peccatorũ prædicari in toto mundo. Et erit cõsummatus discipulus, et similis patrisfamilias, qui de thesauro suo profert noua & uetera. Quapropter eis qui in ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, his qui successionẽ habent ab apostolis, sicut ostendimus, qui cũ episcopatus successione charisma ueritatis certũ, secũdum placitũ patris acceperũt. Reliquos uero qui absistũt à principali successione

sione & quocunq; loco colliguntur, suspectos habere, uel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, uel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus ut hypocritas, quæstus gratia & uanæ gloriæ hoc operātes. Omnes aūt hi decidunt à ueritate. Et hæretici quidē alienū ignem afferentes ad altare dei, id est, alienas doctrinas, à cœlesti igne comburētur, quemadmodum Nadab & Abiu. Qui uero exurgunt cōtra ueritatem, & alteros adhortantur aduersus ecclesiam dei, remanent apud inferos, uoragine terræ absorpti, quemadmodum qui circa Chore, Datan, & Abiron. Qui autem scindunt & separāt unitatem ecclesiæ, eandē quam Hieroboam pœnam percipiunt à deo.

De presbyteris iniustis. Cap. XLIIII

QVi uero crediti sunt quidem à multis esse presbyteri, seruiunt autē suis uoluptatibus, & non præponunt timorem dei in cordibus suis, sed contumelijs agunt reliquos, & principalis concessionis tumore elati sunt, & in absconsis agunt mala, & dicunt, Nemo nos uidet, redarguentur à uerbo, qui non secundum gloriam iudicat, neq; faciem attendit, sed in cor, Et audient quæ sunt à Daniele propheta uoces: Semen Chanaan & non Iuda, species seduxit te, & concupiscentia uertit cor tuum, Inueterate dierum malorū, nunc aduenerūt peccata tua, quæ faciebas antea, iudicans iudicia iniusta: & innocentes quidem damnabas, dimittebas uero nocentes, dicente domino: Innocentem & iustum non occides. De quibus dixit dominus, Si autē dixerit malus seruus in corde suo, Tardat dominus meus, & incipiat cædere seruos & ancillas, & mādúcare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus serui illius in die qua nescit, et hora qua non sperat, & diuidet eum, & partem eius cum infidelibus ponet. Ab omnibus igitur talibus abstinere oportet, adhærere uero his qui & Apostolorum, sicut prædiximus, doctrinam custodiūt, & cum presbyterij ordine sermonem sanum, & cōuersationem sine offensa præstant ad informationem & correctionem reliquorū. Quemadmodum Moyses, cui tantus ducatus est creditus, bona conscientia fretus, purgabat se apud dominum dicens: Non cōcupiscens alicuius illorum quid accepi, neq; male feci alicui eorum. Quemadmodum Samuel tot annis iudicās populum, & sine ulla elatione ducatū gerens super Israel, in fine purgabat se dicens: Ego conuersatus sum in conspectu uestro à prima ætate mea usq; nunc, respondete mihi in conspectu dei & in conspectu Christi eius, cuius uestrum uitulum accepi, aut asinum, aut super quem potentatus sum, aut quem oppressi, aut si de alicuius manu accēpi propitiationem, uel calciamentum, dicite aduersus me, & reddam uobis. Cum dixissent aūt ad eum. Neq; potentatus es, neq; pressisti nos, neq; accepisti de manu cuiusquam aliquid: testificatus est dominum dicens: Testis est dominus, & testis Christus eius, in die hac quoniā non

inuenistis in manu mea nihil. Et dixerunt ei, testis. Quemadmodũ Paulus Apostolus cum esset bonæ conscientiæ, dicebat ad Corinthios, nõ enim sumus sicut plurimi, adulterantes uerbum dei, sed ex sinceritate sicut ex deo, coram deo in Christo loquimur, neminẽ nocuimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus. Tales presbyteros nutrit ecclesia, de quibus & propheta ait: Et dabo principes tuos in pace, & episcopos tuos in iustitia. De quibus & dominus dicebat: Quis igitur erit fidelis actor bonus & sapiens, quem præponit dominus super familiam suam, ad danda eis cibaria in tempore? beatus ille seruus, quem ueniens dominus inuenerit sic facientem.

Quibus doctorib. utendũ est, de his peccatis quæ olim facta sunt. Ca. XLV

VBi igitur tales inueniat aliquis, Paulus docens ait: Posuit deus primo in ecclesia apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Vbi igitur charismata domini posita sunt, ibi discere oportet ueritatẽ, apud quos est ea quæ est ab apostolis, ecclesiæ succesio, & id quod est sanum irreprobabile sermonis cõstat. Hi enim & eam quæ est in unum deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium dei dilectionẽ adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & scripturas sine periculo nobis exponunt, neq; deum blasphemantes, neq; patriarchas exhonorantes, neq; prophetas cõtemnentes. Quemadmodum audiui à quodam presbytero, qui audierat ab his, qui apostolos uiderant, & ab his qui didicerant, sufficere ueteribus de his quæ sine consilio spiritus egerunt, eam quæ ex scripturis esset correptionem. Cum enim non sit personarum acceptor deus, quæ sunt non secundum eius placitum facta, his inferebat cõgruam correptionem. Quemadmodum sub Dauid quando persecutionem quidem patiebatur à Saul, fugiebat, & inimicum non ulciscebatur, & Christũ aduentum psallebat, & sapientiam instruebat, & omnia secundum consilium faciebat spiritus, placebat deo. Quando autem propter concupiscentiam ipse sibi accepit Bersabee Vriæ, dixit scriptura de eo. Nequam autem uisus est sermo, quem fecit Dauid in oculis domini: & mittit ad eum Nathan prophetã, ostendens ei peccatum eius, ut ipse dans sententiam de semetipso, & semetipsum adiudicans, misericordiã cõsequeretur & remisionẽ à Christo. Misit enim dominus Nathan ad Dauid, & dixit ei, Duo uiri fuerũt in ciuitate una, unus diues & unus pauper: diuiti erãt greges ouium & boum multi ualde, & pauperi nihil aliud nisi ouicula una, quam habebat, & nutriebat, & fuerat cum eo, & filij eius pariter, & de pane suo manducabat, & calicem bibebat, & erat ei quasi filia, Et uenit hospes homini diuiti, & pepercit accipere de grege ouicularum suarum, & de gregibus boum suorum, & facere hospiti cõuiuium, & accepit ouiculam pauperis, & apposuit uiro qui uenerat ad eum, Iratus est autẽ Dauid super hominem

nem illum ualde,& dixit ad Nathan. Viuit dominus,quoniã filius mor tis est homo ille, qui fecit hoc: & ouiculam reddet quadruplum pro eo quod fecit factum hoc,& pro eo quod nõ pepercit pauperi. & ait ad eũ Nathan, Tu es uir,qui fecisti hoc.& deinceps reliqua exequitur,exprobrans eum & enumerãs in eum dei beneficia,& quoniã exacerbauit dominum cum fecisset hoc, Nõ enim placere deo huiusmodi operationes, sed iram magnã imminere domui eius. Cõpũctus est aũt Dauid ad hęc, & ait: Peccaui domino,& psalmũ exomologeseos psallebat, aduentum domini sustinens,qui abluit & emũdauit eum hominẽ,qui peccato fuerat obstrictus. Similiter aũt & de Salomone cũ perseueraret,cum iudicaret recte,& sapientiam enarraret,& typum ueritatis tẽplum ædificabat, & glorias exponebat dei,& aduenturã pacem gentibus annuntiabat,& Christi regnũ præfigurabat, & loquebatur tria milia parabolarũ in aduentũ domini,& quinqꝫ milia canticorũ,hymnũ dicens domini.Et eam quæ est in cõditione sapientiã dei exponebat physiologice de omni herba, & de uolatilibus omnibus, & de quadrupedibus, & de piscibus: & dicebat,Si uere deus quẽ cœli nõ capiunt super terrã habitabit cum hominibus,& placebat deo. Et omnes eum admirabãtur, & omnes reges terræ quærebant faciem eius,ut audirent sapientiã eius, quã dederat illi deus.Et regina Austri à finibus terræ ueniebat ad eum,sapientiã quæ in eo erat scitura. quam & dominus ait in iudicio resurrecturam cũ eorum natione,qui audiunt sermones eius,& non credunt in eum, & adiudicaturam eos : quoniam illa quidem subiecta est annunniatæ sapientiæ per seruum dei:hi uero eam quæ à filio dei dabatur,contempserunt sapientiam,Salomon enim seruus erat, Christus uero filius dei,& dominus Salomonis. Cũ ergo sine offensa seruiret deo, & ministraret dispositionibus eius,tunc glorificabatur. Cũ aũt uxores accipiebat ab uniuersis gentibus, & permittebat eis erigere idola in Israel, dixit scriptura de eo. Et rex Salomon erat amator mulierũ, & accepit sibi mulieres alienigenas: & factum est in tempore senectutis Salomonis, non erat cor eius perfectum cum domino deo suo. Et diuerterũt mulieres alienigenæ cor eius post deos alienos.Et fecit Salomon malignum in conspectu domini,nõ enim abijt post dominum,quemadmodum Dauid pater eius. Et iratus est dominus in Salomonem,Nõ enim erat cor eius perfectum in domino,secundum cor Dauid patris eius. Sufficiẽter increpauit eum scriptura,sicut dixit presbyter,ut non glorietur uniuersa caro in conspectu domini.Ea propter dominum in ea quę sunt sub terra descendisse,euangelizantem & illis aduentum suum,remissam peccatorũ existentẽ his,qui credunt in eum. Crediderunt autẽ in eum omnes qui sperabãt in eum, id est,qui aduentum eius prænuntiauerunt, & dispositionibus eius seruierũt,iusti,& prophetæ,& patriarchæ:quibus similiter ut nobis remi-

sit peccata, quæ non oportet nos imputare his, si quo minus contemnimus gratiā dei. Quēadmodū enim illi non imputant nobis incōtinentias nostras, quas operati sumus priusq; Christus in nobis manifestaret, Sic & nos non est iustum imputare ante aduentū Christi his, qui peccauerunt. Omnes enim homines egent gloria dei, iustificantur aūt non à semetipsis, sed à domini aduentu, qui intendunt lumen eius. In nostram aūt correptionem conscriptos esse actus eorum, ut sciremus primū quidem quoniā unus est deus noster & illorū, cui non placeant peccata, etiamsi à claris fiant, deinde ut abstineamus à malis. Si ēm hi qui præcesserunt nos in charismatibus ueteres, propter quos nōdū filius dei passus erat, delinquentes in aliquo, & cōcupiscentiæ carnis seruientes, tali affectu sunt ignominia: quid passuri sunt qui nūc sunt, qui contēpserunt aduentum domini, & deseruierunt uoluptatibus suis? Et illis quidem curatio & remissio peccatorū mors domini fuit. Propter eos uero qui nunc peccant, Christus non iam morietur, iam enim mors non dominabitur eius: Sed ueniet filius in gloria patris exquirēs ab actoribus et dispensatoribus suis pecuniā quam eis credidit: & plurimū ab eis exiget. Nō debemus ergo, inquit ille senior, superbi esse, neq; reprehendere ueteres, Sed ipsi timere, ne forte post agnitionē Christi agētes aliquid quod nō placeat deo, remissionē ultra non habeamus delictorū, sed excludamur à regno eius. Et ideo Paulum dixisse: Si enim naturalibus ramis nō pepercit, ne forte nec tibi parcat, qui cum esses oleaster, insertus es in pinguedinē oliuæ, & socius factus es pinguedinis eius. Similiter & plebis præuaricationes uidens descriptas esse, nō propter illos qui tunc transgrediebantur, sed in correptionē nostrā, & ut sciremus, unum & eundē deum in quem illi delinquebant, & in quē nunc delinquūt quidā ex his, qui credidisse dicuntur. Et hoc aūt Apostolū in epist. quæ est ad Corinthios manifestissime ostendisse, dicentē. Non enim uolo uos ignorare fratres, quoniam patres nostri oēs sub nube fuerunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualē manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt: bibebant enim de spirituali consequente petra, Petra aūt erat Christus. Sed non in pluribus eorum beneplacuit deus: prostrati sunt enim in deserto. Hæc in figuram nostri fuerunt, ut nō simus cōcupiscentes malorū, quēadmodum & illi concupierūt, neq; idololatræ sitis, quēadmodum quidam eorū. Sic enim scriptū est: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Neq; fornicemur, sicut quidā ex illis fornicati sunt, & corruerunt una die uiginti tria milia. Nec tentemus Christū, quemadmodum quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt: neq; murmurauerītis, sicuti quidam eorū murmurauerunt, & perierūt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura fiebant illis, scripta sunt autem

ad correptionem nostram, in quos finis feculorũ deuenit. Quapropter qui putat se stare, uideat ne cadat.

De transgreſsione populi. Cap. XLVI

SIne dubitatione igitur, & ſine cõtradictione oſtẽdẽte Apoſtolo unũ & eundẽ eſſe deũ, qui & illa iudicauit, & ea quæ nunc ſunt exquirit, & cauſam deſcriptionis eorũ demõſtrãte, indocti & audaces, adhuc aũt & imprudentes inueniuntur oẽs, qui propter tranſgreſsionẽ eorũ qui olim fuerunt, & propter plurimorũ indictoaudientiã alterũ quidẽ aiunt illorũ fuiſſe deũ, & hũc eſſe mũdi fabricatorẽ, & eſſe in diminutione: alterum uero à Chriſto traditũ patrẽ, & hunc eſſe qui ſit ab uno quoqȝ eorum mente cõceptus. Non intelligentes, quoniã quẽadmodũ ibi in plurimis eorum qui peccauerunt, non bene ſenſit deus, ſic & hic ſunt uocati multi, pauci uero electi. Et quemadmodũ ibi iniuſti, & idololatræ, & fornicatores uitã perdiderunt, ſic & hic, Et domino quidẽ prædicante in ignem æternũ mitti tales, & Apoſtolo dicẽte, an ignoratis quoniã iniuſti regnum non hæreditabunt? Nolite ſeduci, quia neqȝ fornicatores, neqȝ idololatræ, neqȝ adulteri, neqȝ molles, neqȝ maſculorũ concubitores, neqȝ fures, neqȝ auari, neqȝ ebrioſi, neqȝ maledici, neqȝ raptores regnum dei hæreditabunt. Et quoniã non ad eos, qui extra ſunt dicit, ſed ad nos, ne proijciamur extra regnnũ dei, tale aliquid operãtes, intulit, Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei noſtri. Et quẽadmodũ illic condẽnabantur & proijciebantur hi, qui male operabantur, & reliquos exterminabãt: ſimiliter & hic, oculus quoqȝ effoditur ſcandalizãs, & pes & manus, ne reliquũ corpus pariter pereat. Et habemus præceptũ. Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cũ huiuſmodi nec cibũ ſumere. Et iterũ ait Apoſtolus. Nemo uos ſeducat inanibus uerbis, propter hoc eñ uenit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo fieri participes eorũ. Et quẽadmodum ibi peccantiũ damnatio participabat & reliquos, quoniã placebant eis, & una cum eis cõuerſabantur: ſic & hic modicũ fermentũ totã maſſam corrumpit. Et quemadmodũ ibi aduerſus iniuſtos ira deſcẽdebat dei, & hic ſimiliter Apoſt. ait: Reuelabitur enim ira dei de cœlo, ſuper omnẽ impietatem & iniuſtitiã eorum hominũ, qui ueritatẽ in iniuſtitia detinẽt. Et quẽadmodũ ibi in Aegyptios qui iniuſte puniebãt Iſrael uindicta à deo fiebat, ſic & hic quidẽ, domino dicẽte: Deus aũt nõ faciet uindictã electorũ ſuorũ, qui cunqȝ clamant ad eum die & nocte? Etiã dico uobis, faciet uindictã eorũ cito. Et Apoſtolo in ea quæ eſt ad Theſſalonicẽſes iſta prædicãte, Si quidẽ iuſtũ eſt apud deũ retribuere retributionẽ his, qui tribulant uos, & uobis qui tribulamini refrigeriũ nobiſcũ, in reuelatione domini noſtri Ieſu Chriſti de cœlo cum angelis uirtutis eius, & in

flammā ignis dare uindictam in eos, qui non nouerunt deum, & in eos qui non audiunt euangelium domini nostri Iesu Christi. Qui etiam pœnas pendēt interitus æternas à facie domini, & à gloria uirtutis eius, cū uenerit magnificari in sanctis suis, & admirabilis esse omnibus, qui crediderunt in eū. Cū ergo hic & illic eadē sit in uindicādo deo iustina del, & illic quidem typice & tēporaliter & mediocrius, hic uero uere & semper & austerius, Ignis enim æternus, & quæ à cœlo reuelabitur ira dei à facie domini, queādmodum & Dauid ait: Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam ipsorum:

Ostensio quod unum & idipsum sit uerbum dei dispositor ueterum & nouorum. Cap. XLVII

VAlde insensatos ostendebat presbyter eos, qui ex his quæ acciderunt his qui olim deo nō obtēperant, tentant alterū patrē introducere, econtrario opponentes quanta deus ad saluandos eos qui receperunt eum ueniens fecisset miserans eorum: tacentes aūt de iudicio eius, & quæcunqꝫ prouenient his, qui audierunt sermones eius, & non fecerunt. Et quoniam expediebat eis si non essent nati. Et quoniam tolerabilius Sodomis & Gomorrhæ erit in iudicio, quàm ciuitati illi, quæ non recepit sermonem discipulorū eius. Queādmodum enim in Nouo testamento ea quæ est ad deum fides hominum aucta est, additamentū accipiens filium dei, ut & homo fieret particeps dei: Ita & diligentia conuersationis adaucta est, cum nō solum à malis operibus abstinere iubemur, sed etiā ab ipsis malis cogitationibus, & otiosis dictionibus, & sermonibus uacuis, & uerbis scurrilibus. Sic & pœna eorū, qui nō credunt uerbo dei, & contemnunt eius aduentū, & conuertuntur retrorsum, adampliata est, non solum tēporalis sed æterna facta. Quibuscunqꝫ enim dixerit dominus, discedite à me maledicti in ignem perpetuum, isti erunt semper damnati. Et quibuscunqꝫ dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite hæreditatē regni, quod præparatū est uobis in sempiternū, hi percipiunt regnū, & in eo proficiunt semper, Cū sit unus & idem deus pater & uerbū eius semper assistens humano generi uarijs quidē dispositionibus, & multa operans, & saluans ab initio eos qui saluātur (Sunt enim qui diligunt deum, & secūdum suū genus sequuntur uerbum dei) & adiudicans eos qui adiudicantur, id est, eos qui obliuiscuntur deum, & sunt blasphemi & trāsgressores eius uerbi. Etenim hi ipsi qui à nobis prædicti sunt hæretici exciderunt sibi, accusantes dominū, in quem dicunt se credere. Quæ enim denotant in deo, qui nunc temporaliter adiudicauerit incredulos, & percusserit Aegyptios, saluabit autē obaudientes: eadem nihilominus recurrent in deum, in sempiternū quidem adiudicantē quos adiudicat, & in sempiternū dimittentē eos, quos dimittit: & inuenietur secundū illorū uerba maximi peccati causa factus his, qui in

in eum miserunt manus, & pupugerunt eum. Si enim non ita uenisset, utique illi domini sui interfectores facti non fuissent: & si nō misisset prophetas ad eos, nō utique occidissent eos, et apostolos quoque similiter. His igitur qui imputāt nobis, & dicunt si non Aegypti plagati fuissent, & persequentes Israel praefocati essent in mari, nō poterat deus saluare populum suum? Occurret illud, Nisi igitur Iudaei interfectores domini facti fuissent, quod quidē abstulit ab eis aeternā uitam, & apostolos interficientes, & persequētes ecclesiam in iracūdiae incidissent profundum, nos saluari non poteramus? Quemadmodū enim illi per Aegyptiorū, sic & nos per Iudaeorū caecitatem accepimus salutē. Si quidē mors domini eorū quidē qui cruci eum fixerunt, & nō crediderūt eius aduentū, damnatio est, saluatio uero eorū qui credūt in eū. Nam & apostolus ait secunda ad Corinthios, Quoniā Christi suauis odor sumus deo in his qui saluātur, & in his qui pereunt, quibusdā quidē odor mortis in mortem, quibusdā uero odor uitę in uitam. Quibus ergo est odor mortis in mortē, nisi his qui nō credunt, neque subiecti sunt uerbo dei? Qui sunt autem qui & tunc semetipsos morti tradiderūt: hi scilicet qui nō credunt, neque subiecti sunt deo. Rursum aūt qui saluati sunt, & acceperūt haereditatem: hi scilicet qui credūt deo, & eam quae est erga illum dilectionem custodierunt. Quemadmodum Chaleb Iesfone, & Iesus Naue, & pueri innocentes, qui neque malitiae sensum habuerūt. Qui sunt aūt qui hic saluantur, & accipiūt uitam? Nonne hi qui diligunt deum? & qui pollicitationibus eius credunt, & malitia paruuli effecti sunt?

Secundum quid indurauit deus cor Pharaonis & ministrorum eius. Cap. XLVIII

SEd & indurauit, inquiunt illi, deus cor Pharaonis, & famulorū eius. Qui ergo haec imputant, non intelligunt in Euangelio ubi discipulis dicentibus domino, Quare in parabolis loqueris eis? Respondit dominus, Quoniam uobis est datum cognoscere mysterium regni coelorum. Illis autem in parabolis loquor, ut uidentes non uideant, & intelligentes non intelligant, ut adimpleretur apud eos prophetia Esaiae dicens: Incrassa cor populi huius, & aures eorū obtura, & oculos eorū obcaeca. Vestri autem beati oculi, qui uident quae uos uidetis, & aures uestrae quae audiunt, quae auditis. Vnus enim & idem deus, his quidē qui nō credunt, sed nullificant eū, infert caecitatem, Quemadmodū sol, qui est creatura eius, his qui propter aliquam infirmitatem oculorum non possunt cōtemplari lumen eius: his autem qui credunt, & sequūtur eū, pleniorem & maiorem illuminationem mentis praestat. Secundū hunc igitur sermonem & Apostolus ait in secunda ad Corinthios: in quibus deus seculi huius, excaecauit mentes infidelium uti non fulgeat illuminatio Euangelij gloriae Christi. Et iterum in ea quae est ad Romanos,

Et quemadmodum non probauerunt deum habere in notitia, tradidit illos deus in reprobum sensum, facere quæ non conueniunt. In secunda autem ad Thessalonicenses, manifeste ait de Antichristo dicens. Et ideo mittit deus operationes erroris ut credant mendacio & iudicetur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Si igitur & nunc, quotquot scit non crediturοs deus, cum sit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum, & auertit faciem ab huiusmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipsi sibi elegerunt: quid mirum si & tūc nunquam crediturum Pharaonē, cum his qui cum eo erāt, tradidit eos suæ infidelitati? Quemadmodum uerbum ait de rubo ad Moysen. Ego autem scio quoniam non dimittit uos Pharao rex Aegypti abire, nisi cum manu ualida. Et qua ratione dominus in parabolis loquebatur, & cæcitatem faciebat Israel, ut uidentes non uiderent, sciens incredulitatē eorum: eadem ratione & cor Pharaonis indurabat, ut uidens quoniam digitus dei est qui educit populum, non crederet, sed in infidelitate præcipitaretur pelago, per magicam operationem opinatus fieri exitum eorum, & rubrum mare non ex uirtute dei transitum præstitisse populo, sed naturaliter sic se habere.

Quare secūdū iussum dei uasa ab Aegyptijs sumpsit populus in Exodo & ex ipsis tabernaculum in eremo fabricauit. Cap. XLIX

QVi uero exprobrant & imputāt, quod profecturus populus iussu dei uascula omnis generis, & uestimēta acceperit ab Aegyptijs, & sic abierit, ex quibus tabernaculum factum est in eremo, ignorantes iustificationes dei & dispositiones eius, semetipsos arguunt, sicut & presbyter dicebat. Sic enim nos in typica profectione, id est, in fide in qua sumus cōstituti, per quam de numero gentilium exempti sumus, nemo poterit saluari. Omnes enim nos aut modica aut grandis sequitur possessio, quam ex māmona iniquitatis acquisiuimus. Vnde enim domus in quibus habitamus, & uestimenta quibus induimur, & uasa quibus utimur, & reliqua omnis ad diurnā uitā nostrā ministratio, nisi ex his, quę cum Ethnici essemus de auaritia acquisiuimus, uel ab Ethnicis parentibus, aut cognatis, aut amicis, de iniustitia acquirentibus percepimus, ut non dicamus, quia & nunc in fide existētes acquirimus. Quis enim uendit, & non lucrari uult ab eo quod uendit? Quis autem negotians, non propterea negociatur, ut inde alatur? Quid autem & hi qui in regali aula sunt fideles, nónne ex eis quæ Cæsaris sunt habent utensilia, & his qui non habent, unusquisq; eorum secundum suam uirtutem præstat? Aegyptij enim populi erant debitores non solum rerū, sed & uitæ suæ propter patriarchæ Ioseph præcedentem benignitatem. Nobis aūt secundum quid debitores sunt Ethnici, à quibus & lucra, & utilitates percipimus, quæcunq; illi cum labore cōparant, his nos in fide cum simus

sine

ſine labore utimur. Adhuc populus peſſimam ſeruitutē ſeruiebat Aegyptijs. Quemadmodū ſcriptura ait, & cum ui poteſtatē exercebant Aegyptij in filios Iſrael, & in odium eis adducebant uitam in operibus duris luto & latere, & omnibus operib. quæ fiebant in campis, per omnia opera quibus eos deprimebant cum ui. Et ædificauerūt eis ciuitates munitas multū laborantes, & augentes eorum ſubſtantias annis multis, & per omnē modum ſeruitutis, cum illi non ſolum ingrati eſſent aduerſus eos, uerum et uniuerſos eos perdere uellent. Quid igitur iniuſte geſtum eſt, ſi ex multis pauca ſumpſerunt, & qui potuerunt multas ſubſtantias ſuas habere, ſi non ſeruiſſent eis, & diuites abire, paucıſsimam mercedē pro magna ſeruitute accipientes inopes abierunt? Quemadmodum ſi quis liber abductus ab aliquo per uim, & ſeruiens ei annis multis, & augens ſubſtantiam eius, poſt inde aliquod adminiculum cōſecutus, putetur quidem modica quædā eius habere, re uera aūt ex multis laboribus ſuis & ex acquiſitione magna, pauca percipiēs diſcedat, & ex hoc ab aliquo imputetur ei, quaſi nō recte fecerit, ipſe magis iniuſtus iudex adparebit ei, qui per uim in ſeruitium fuerit deductus. Sic ergo ſunt huiuſmodi qui imputant populo pauca de multis laboribus accipiēti ſibi, et ipſis non imputant, qui nullam granam ex merito parentum debitam reddiderunt, imò & in grauiſsimam ſeruitutem redigentes, maximam ab eis conſecuti ſunt utilitatem: & illos quidem non ſignatū aurum & argentum in paucis uaſculis, de ſuis laboribus quemadmodum prædiximus accipientes, iniuſte feciſſe dicunt, ſemetipſos aūt, dicetur enim quod uerum eſt, licet ridiculum quibuſdam eſſe uideatur, ex alienis laboribus in ſigne aurum, & argentum, & æramentum cum inſcriptione & imagine Cæſaris in zonis ſuis ferētes, iuſte ſe facere dicunt. Si aūt cōparatio fiat noſtra & illorū, qui iuſtius apparebunt accepiſſe, utrúmne populus ab Aegyptijs, qui erāt per om̄ia debitores, an nos à Romanis et reliqs gētibus, & à quibus nihil tale nobis debeať? Sed et mundus pacē habet, ſine timore in uijs ambulamus & nauigamus quocūq; uoluerimus. Aduerſus igitur huiuſmodi aptus erit ſermo domini, Hypocrita dicēs, exime prius trabē de oculo tuo, & tunc perſpicies auferre feſtucam de oculo fratris tui. Etenim ſi is, qui tibi hæc imputat, & gloriatur in ſua ſcientia, ſeparatus eſt à gentilium cœtu, & nihil eſt alienorum apud eum, ſed & ſimpliciter nudus, & nudis pedibus, & ſine domo in montibus cōuerſatur, quemadmodum aliquod ex his animalibus, quæ herbis ueſcuntur, ueniam merebitur, ideo quod ignoret neceſsitatis noſtræ conuerſationem. Si aūt ab hominibus quæ dicuntur aliena eſſe participať, & arguit typum eorū, ſemetipſum iniuſtiſsimum oſtendit, retorquens in ſe eiuſmodi accuſationē. Inuenietur enim aliena circūferens & ea quæ eius nō ſunt cōcupiſcens. Et propter hoc dixiſſe dominum: Nolite iudicare, ne iudice-

iudicemini: in quo enim iudicio iudicabitis, iudicabitur de uobis. Non utique ut peccātes non corripiamus, nec ut his quæ male fiunt consentiamus. Sed ut dei dispositiones nō iudicemus iniuste, cū ille omnia iuste profutura prouiderit. Quoniā enim sciebat nos de nostra substātia quā ab alio accipiētes haberemus, bene acturos, Qui enim habet, inquit, duas tunicas, det ei qui nō habet: & qui habet escam similiter faciat. Et, esuriui enim, & dedistis mihi mādūcare, & nudus fui, & uestistis me. Et, cū facis eleemosynā, non sciat sinistra tua, quid faciat dextra tua. Et reliqua quæcūque benefacientes iustificamur uelut de alienis nostra redimentes. De alienis autē ita dico, non quasi mundus alienus sit à deo, sed quoniā huiusmodi dationes ab alijs accipientes habemus, similiter uelut illi ab Aegyptijs, qui non sciebant deum, & per hæc ipsa erigimus in nobismetipsis tabernaculum dei. Cum bene enim facientibus habitat deus, quemadmodū dominus ait: facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi quando fugati fueritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Quæcūque enim cū essemus Ethnici, de iniustitia acquisiuimus, hæc cū crediderimus in dominicas utilitates cōuertentes, iustificamur. Necessarie igitur hæc in typo præmeditabātur, & tabernaculum dei ex his fabricatur, illis quidē iuste accipiēntibus, quemadmodum ostendimus, nobis aūt præostensis in ipsis qui incœperimus per aliena deo seruire.

Quemadmodū una & eadem populi profectio ex Aegypto, & ecclesiæ ex gentibus ostenditur. Cap. L

VNiuersa enī quæ ex Aegypto profectio fiebat populi, à deo typus & imago fiebat profectionis ecclesiæ, quæ erat futura ex gētibus. propter hoc & in finē educēs eā hinc in suā hæreditatē, quam nō Moyses quidē famulus dei, sed Iesus filius dei in hæreditatē dabit. Si quis aūt diligentius intēdat his, quæ à prophetis dicūtur de fine, & quæcūque Ioannes discipulus domini uidit in Apocalypsi, inueniet easdē plagas uniuersaliter accipere gētes, quas tūc particulatim accepit Aegyptus. Talia quædā enarrans de antiquis presbyter, reficiebat nos, & dicebat, de his quidem delictis de quibus ipsæ scripturæ increpant patriarchas & prophetas, nos non oportere exprobrare eis, neque fieri similes Chā qui irrisit turpitudinē patris sui, & in maledictionē decidit. Sed gratias agere pro illis deo, quoniam in aduentu domini nostri remissa sunt eis peccata: etenim illos dicebat gratias agere, & gloriari in nostra salute. De quibus autem scripturæ non increpant, sed simpliciter sunt positæ, nos non debere fieri accusatores: non enim sumus diligētiores deo, neque super magistrum possumus esse: sed typum quærere. Nil enim ociosum est eorum quæcunque inaccusabilia posita sunt in scripturis.

Ostensio generationis Loth ex filiabus suis. Cap. LI

QVemadmodum & Loth qui eduxit de Sodomis filias suas, quæ conce

conceperunt de patre suo, qui reliquit in cõfinio uxorem suam statuam salis usq; in hodiernum diem. Etenim Loth non ex sua uoluntate, neq; ex sua concupiscentia carnali, neq; sensum neq; cogitationem huiusmo di operationis accipiens, sed consumauit typum, Quemadmodum scri ptura dicit: & intrauit maior nata & dormiuit cum patre suo nocte illa, & non sciuit Loth cum dormiret nocte illa, & cum surgeret. Et in mino re autem hoc idem, & non sciuit, inquit, cum dormisset secum, nec cum surrexisset. Nesciente igitur homine, neq; libidini seruiente, dispensatio perficiebatur, per quam duæ filiæ, id est, duæ synagogæ, ab uno & eodẽ patre in sobolem adoptatæ significabantur sine carnis libidine. Nec enĩ alter erat aliquis qui semen uitale, & filiorum fructum posset dare eius, quemadmodum scriptum, Dixit autẽ maior ad minorem: pater noster senior est, & nemo est super terram, qui intret ad nos, ut oportet omni terræ: ueni potionemus patrem nostrũ uino, & dormiamus cum eo, & suscitemus de patre nostro semen. Illæ quidem filiæ secundum simplici tatem & innocentiam putantes uniuersos homines periisse, queadmo- dum Sodomitas, & uniuersam terram iracundiam dei superuenisse, di- cebant hæc. Quapropter & ipsę excusabiles sunt, arbitrantes se solas re lictas cum patre suo ad cõseruationem generis humani, & propter hoc circumueniebant patrem. Per uerba autem earum significabatur nemi- nem esse alterum, qui possit filiorum generationem maiori & minori sy nagogæ præstare, quàm patrem nostrum. Pater autem generis humani uerbum dei est. Quemadmodum Moyses ostendit dicens: Nónne hic ipse pater tuus possedit te, & refecit te, & creauit te? Quando igitur hic uitale semen, id est, spiritum remissionis peccatorum per quem uiuifica mur effudit in humanum genus, nónne tunc conuersabatur cum ho- minibus, & bibebat uinum in terra? Venit, inquit, filius hominis man ducans & bibens, & cũ recubuisset obdormiuit & somnũ cepit. Quem admodũ ipse in Dauid dicebat. Ego obdormiui & somnũ cepi. Et quo- niam in nostra communicatione & uita hoc agebatur, iterum ait: Et somnus meus suauis mihi factus est. Totum aũt significatur per Loth, quoniam semen patris omnium, id est, spiritus dei, per quem facta sunt omnia, commixtus & unitus est plasmati suo: per quam commix- tionem duæ synagogæ, id est, duæ filiæ congregationes fructifican- tes ex patre filios uiuos uiuo deo. Et cum hæc fierent, uxor remanse- rat in Sodomis, iam non caro corruptibilis, sed statua salis semper ma- nens, & per naturalia ea quæ sunt consuetudinis hominis ostendens, quoniam & ecclesia quæ est sal terræ, subrelicta est in confinio terræ, pa tiens quæ sunt humana: & dum sæpe auferũtur ab ea membra integra, perseuerat statua salis, quod est firmamentum fidei, firmans & præmit- tens filios ad patrem ipsorum.

Osten-

Ostensio unum & eundem esse deum patrē nostrū & illorū. Cap. LII

HViusmodi quoq; de duobus testamentis, senior apostolorū discipulus disputabat, ab uno quidem & eodem deo utraq; ostendens. Nec enim esse alterū deum præter eum, qui fecit & plasmauit nos, nec firmitatem habere sermonem eorum qui dicūt, aut per angelos aut per aliam quamlibet uirtutem, aut ab alio deo factum esse hunc mundū, qui est secundum nos. Si enim semel quis trāsmoueatur à factore omnium, & eum concedat ab aliquo altero, aut per alium factam conditionē, quæ sit secundum nos, multam incongruentiam, & plurimas contradictiones necesse est incidat huiusmodi, ad quas nullas dabit rationes, neq; secundum uerisimile, neq; secundum ueritatem. Et propter hoc hi, qui alias doctrinas inferunt, abscondunt à nobis quam habēt ipsi de deo sententiam, scientes casum & ruinā doctrinæ suæ, & timētes ne uicti saluari periclitētur. Si autem credat quis unum deum, & qui uerbo omnia fecit, quemadmodum ipse Moyses ait, dixit deus: fiat lux, & facta est lux. Et in euangelio legimus: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Et Apostolus Paulus similiter, Vnus dominus, una fides, unū baptisma, unus deus, & pater qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis: Hic primo erit tenens caput, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis in mēsura uniuscuiusq; partis incrementū corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Post deinde & omnis sermo ei constabit, si & scripturam diligēter legerit apud eos, qui in ecclesia sunt presbyteri, apud quos est Apostolica doctrina, quēadmodū demōstrauimus. Apostoli enim omnes duo quidē testamenta in duobus populis fuisse docuerūt, Vnū aūt & eundem esse deum, qui disposuerit utraq; ad utilitatē hominum, secundū post testamenta dabantur, qui incipiebant credere deo, ex ipsa demonstrauimus apostolorū doctrina, in tertio libro. Et quoniam non ociose, nec frustra ut obuenit, datum est prius testamentū: sed illos quidem quibus dabatur in seruitutem dei concurrens ad utilitatē eorum: non enim indiget deus ab hominibus seruitutē: typum autē cœlestium ostendens, quoniā nondum poterat homo per proprium uisum uidere, quæ sunt dei: & imagines eorum quæ sunt in ecclesia præfigurans, ut firma ea quæ secundum nos est, fiat fides: & prophetiam futurorū continens, ut disceret homo præscium esse omnium deum.

Quis est spiritalis discipulus, qui iudicat quidem omnes, ipse autem à nemine iudicatur, & qui sunt qui iudicantur. Cap. LIII

TAlis discipulus uere spiritalis recipiens spiritum dei, qui ab initio in uniuersis dispositionibus dei affuit hominibus, & futura annuntiauit, & præsentia ostendit, & præterita enarrat, Iudicat quidē omnes, ipse autem à nemine iudicatur.

Quem

Quemadmodum iudicantur gentes. Cap. LIIII

NAm iudicat gentes creaturæ magis quàm creatori seruientes, & reprobabili mente uniuersam suã operationem inuanum cõsumentes.

Quemadmodum iudicabuntur Iudæi. Cap. LV

IVdicat aũt etiam Iudæos, non percipientes uerbũ libertatis: & neque uolentes abire liberos, cũ habeant præsentẽ liberatorẽ, sed intempestiue extra legẽ seruire simulantes, nihil indigente deo, et Christi aduentũ, quem propter salutem hominum fecit, non cognoscentes,

Ostensio quoniã duos aduentus prophetæ annũtiauerunt. Cap. LVI

NEque intelligere uolentes, quoniam duos aduentus eius omnes annuntiauerunt prophetæ: unum quidem, in quo homo in plaga factus est, sciens ferre imbecillitatem, in pullo asini sedens, & reprobatus lapis ædificantibus, & sicut ouis ad uictimam adductus, & per extensionem manuum dissoluens quidem Amalech, congregans autem dispersos filios à terminis terræ, in ouile patris, & recommemoratus mortuorum suorum, qui ante dormierant, & descendens ad eos, uti erueret eos & saluaret eos. Secundum autem, in quo super nubes ueniet, superducens diem quæ est sicut clibanus ardens, & percutiẽs terram uerbo oris sui, & spiritu per labia sua interficiens impios, & uentilabrũ in manu habens, & emundãs aream suam, & triticum quidem in horreum colligẽs, comburens aũt paleas in igne inextinguibili.

Quemadmodum iudicabuntur, qui à Marcione sunt. Cap. XLVII

EXaminabit aũt & doctrinam Marcionis, quõ accipiat duos deos esse infinita distantia separatos ab inuicẽ. Vel queadmodũ bonus erit, qui alienos homines abstrahit ab eo qui fecit, & ad sũũ aduocat regnum, & quare bonitas eius defecit, nõ oẽs saluans, & quare circa homines quidem bonus uidet, in ipsum aũt qui fecit homines iniustissimus, auferens ab eo quæ sunt eius. Quomodo aũt iuste dominus, si alterius patris existit, huius cõditionis, quæ est secundũ nos, accipiens panem, suum corpus cõfitebatur, & tẽperamentũ calicis sui sanguinẽ confirmauit. Et quare se filiũ hominis cõfitebatur, si nõ eam quæ ex homine est, generationẽ sustinuisset. Queãdmodum aũt & peccata nobis dimittere poterat, quæ nos nostro debeamus factori & deo. Quomodo aũt & cum caro non esset, sed cum parẽret quasi homo, crucifixus est, & latere eius puncto, sanguis exijt & aqua. Quod aũt corpus sepelierũt sepultores, & quid illud erat quod surrexit à mortuis.

Quemadmodum iudicabuntur hi qui sunt à Valentino, & cæteri gnostici. Cap. LVIII

IVdicabit aũt & eos qui sunt à Valentino omẽs, quia lingua quidem confitentur unum deum patrem, & ex hoc omnia, ipsum aũt qui fecerit omnia defectionis fuæ labis fructũ esse dicunt, & unum dominum Iesum Christum filium dei similiter lingua confitentes, propriã quidem

emiſsionem ſententia ſua unigenito donantes, propriam uero & alteram Chriſto, alteram uero ſaluatori: ita ut ſecundum eos dicantur quidem omnia eſſe quaſi unum, unumquenque autem ipſorum ſeparatim intelligi, & propriam habere emiſsionem, ſecundum ſuam coniugationem. Linguas itaque eorum uidelicet ſolas in unitatem ceſsiſſe, ſententiam uero eorum & ſenſum, quę profunda ſunt ſcrutari, decidentem ab unitate, incidere in multiforme dei iudicium, cum de his quæ ſibimetipſi adinuenerunt interrogabuntur à Chriſto: quem & poſtea natū ꝗ pleroma æonum dicunt, & emiſsionem eius poſt diminutionē ſiue deſectionem, & propter eam paſsionem, quæ facta eſt in Sophia, ſemetipſos obſtetricatos eſſe affirmant. Accuſabit autem eos Homerus proprius ipſorum poeta, à quo eruditi talia inuenerunt, ipſo dicente hæc. Inimicus eſt enim ille mihi, ſimiliter atq; fores inferorū, qui aliud quidem abſcondit in corde ſuo, aliud autem enarrat.

Quemadmodum iudicabuntur Ebionitæ. Cap. LIX

IVdicabit autem & uaniloquia prauorum gnoſticorum, Simonis eos magi diſcipulos oſtendens. Iudicabit autem & Ebionitas, quomodo poſſunt ſaluari, niſi deus eſt, qui ſalutem illorum ſuper terram operatus eſt. Et quemadmodum homo tranſiet in deum, ſi nō deus in hominem? Quemadmodum aūt relinquet mortis generationem, ſi non in nouam generationem mire & inopinatè à deo in ſignum autem ſalutis datam, quæ eſt ex uirgine per fidem regenerationem: uel quemadmodum adoptionem accipient à deo, permanentes in hac geneſi, quæ eſt ſecundū hominem in hoc mundo. Quomodo autem pluſquam Salomon, aut pluſquam Iona habebat, & dominus erat Dauid, qui eiuſdem cum ipſis fuit ſubſtātiæ. Quomodo aūt eum qui aduerſus homines fortis erat, qui non ſolum uicit hominem, ſed & detinebat eum ſub ſua poteſtate, deuicit, & eum quidem qui uicerat uicit, eum uero qui uictus fuerat hominē dimiſit, niſi ſuperior fuiſſet eo homine, qui fuerat uictus. Melior autem eo homine, qui ſecūdum ſimilitudinem dei factus eſt, & præcellentior, quiſnam ſit alius niſi filius dei, ad cuius ſimilitudinem, dei factus eſt homo: & propter hoc in finem ipſe oſtendit ſimilitudinē, filius dei factus eſt homo, antiquam plaſmationem in ſemetipſum ſuſcipiens, quemadmodum diximus in eo libro, qui eſt ſuperior.

Quemadmodum iudicabuntur, qui putatiue dicunt dominum apparuiſſe. Cap. LX

IVdicabit autem & eos qui putatiuum inducunt. Quemadmodum enim ipſi uere ſe putant diſputare, quādo magiſter eorum putatiuus fuit: aut quēadmodum firmū quid poſſunt habere ab eo, ſi putatiuus, & nō ueritas erat? Quomodo autem ipſi ſalutē uere participare poſſunt, ſi ille, in quem credere ſe dicunt, ſemetipſum putatiuū oſtendebat: Putatiuum

tiuum est igitur, & non ueritas, omnia apud eos: & nunc iam quæretur, ne forte cum & ipsi homines nō sint, sed muta animalia, hominum umbras apud plurimos proferant.

Quemadmodum iudicabuntur pseudoprophetæ. Cap. LXI

IVdicabit autem & pseudoprophetas, qui non accepta a deo prophetica gratia, nec deum timētes, sed aut propter uanam gloriam, aut ad quæstum aliquē, aut & aliter secundū operationē mali spiritus fingunt se prophetare, mentientes aduersus deum.

Quemadmodum iudicabuntur qui schismata operantur, & omnes qui se segregant ab ecclesia. Cap. LXII

IVdicabit autem & eos qui schismata operantur, qui sunt immanes non habentes dei dilectionem: suamq; utilitatem potius considerantes, quàm unitatem ecclesiæ, propter modicas & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt & diuidunt, & quantum in ipsis est interficiunt, pacem loquentes, & bellum operantes, uere liquantes culicem, & camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quāta est schismatis pernicies. Iudicabit autem & omnes eos, qui sunt extra ueritatem, id est, extra ecclesiam: ipsa autem à nemine iudicatur. Omnia enim ei constant, & in unum deum omnipotentem, ex quo omnia, fides integra, & in filium dei Christum Iesum dominū nostrum, per quem omnia, & dispositionis eius, per quam factus est homo filius dei, sententia firma quæ in spiritu dei, qui præstat agnitionē ueritatis, qui dispositiones patris & filij exposuit, secundum quas aderat generi humano, quemadmodum uult pater.

Quemadmodum omnia cōsistunt ei, qui est ecclesiasticus. Cap. LXIII

AGnitio uera est apostolorum doctrina, & antiquus ecclesię status, in uniuerso mundo, & charactere corporis Christi, secundum successiones episcoporū, quibus illi eam quæ in unoquoq; loco est ecclesiam tradiderūt, quæ peruenit usq; ad nos custodita sine fictione scripturarum tractatione plenissima, neq; ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundum scripturas expositio legitima, & diligēs, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

Ostensio quod ecclesia non tantum perfectam habeat dilectionem, sed quoniā & spiritus dei super eam requiescit, & quòd ab uno & eodem deo prophetia & spiritus. Cap. LXIIII

QVapropter ecclesia omni in loco ob eam quam habet erga deū dilectionem, multitudinē martyrū in omni tēpore præmittit ad patrē, reliquis aūt omnibus non tantū non habentibus hanc rem ostendere apud se, sed neq; quidem necessarium est dicētibus tale martyrium esse

 eorum

eorum, martyrium uerum secundum sententiam eorum: nisi si unus aut duo aliquando per omne tempus ex quo dominus apparuit in terris, cum martyribus nostris, quasi & ipse misericordiam consequutus, opprobrium simul baiulauit nominis, & cum eis ductus est uelut adiectio quædam donata eis. Opprobriũ enim eorũ, qui persequutionẽ patiuntur propter iustitiam, & omnes pœnas sustinẽt & mortificãtur propter eam quæ est erga deum dilectionẽ, & confessionẽ filij eius, sola ecclesia pure sustinet, sæpe debilitata, & statim augens mẽbra, & integra fiens. Quẽadmodũ & typus eius quæ fuit illius Loth salis figmentũ: similiter ut ueteres prophetæ sustinentes persecutionẽ, quemadmodũ dominus ait: Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante uos fuerunt, quoniã noue quidem, sed idem spiritus requiescens super eam, ab his qui non recipiunt uerbum dei persecutionẽ patitur.

Quomodo prophetæ omnia prædixerunt, quæcunque Christus operatus est. Cap. LXV

QVod quidẽ prophetæ cũ reliquis quæ prophetabãt, & hoc pphetauerunt, qm̃ super quoscunq; requieuerit spiritus dei, & obediuerint uerbo patris, & secũdũ uirtutẽ seruierint ei, persecutionẽ patientur, & lapidabunt, & occidentur. In semetipsis enim hæc omnia præfigurabant prophetæ, propter dilectionẽ dei, & propter uerbum eius.

Quoniã prophetæ membra Christi sunt, & quemadmodũ unusquisq; eorũ, secundum quod erat membrũ, secundum hoc & prophetauit: quoniam omnia quæ prophetæ prædixerunt, Christus impleuit. Cap. LXVI

CVm enim & ipsi membra essent Christi, unusquisq; eorũ secundũ quod erat mẽbrũ, secũdũ hoc & prophetationẽ manifestabat, oẽs & multi unum præformantes, & ea quæ sunt unius annuntiãtes. Quõ enim per nostra membra operatio quidem uniuersi corporis ostẽditur, figura autem totius hominis per unum membrum non ostenditur, sed per omnia: sic & prophetæ omnes quidem unum præfigurabant, unusquisq; aũt eorum secundum quod erat membrum, secundum hoc & dispositionem adimplebat, & eam quæ secũdum illud membrum erat operationem Christi prophetabat. Quidam enim in gloria uidẽtes eum, gloriosam eius apud patrẽ à dextris cõuersationẽ uidebãt. Alij super nubes quẽadmodũ filium hominis uenientẽ, & dicentes de eo, Videbunt in quem cõpunxerũt, aduentũ eius significabant, de quo ipse ait: Putas cum filius hominis uenerit, inueniet fidẽ super terrã: de quo & Paulus ait: Si tamẽ iustũ est apud deũ, retribuere eis qui tribulant nos tribulationem, & uobis qui tribulamini requiẽ nobiscũ in reuelatiõe domini Iesu de cœlo, cũ angelis uirtutis dei, & in flãma ignis. Alij uero iudicẽ dicentes eum, & diem domini tanq; clibanum ardẽtem, qui colligit triticũ in horrea, paleas aũt comburet igni inextinguibili: cõminabantur eis qui incre-

increduli erãt, de quibus & ipse dominus ait: Abite maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo, & angelis eius. Et Apostolus similiter ait: Qui pœnas dabunt interitus æternas, à facie domini & à gloria uirtutis eius, cum uenerit glorificari in sanctis suis, & ammirabilis fieri his qui credunt in eũ. Et qui dicũt, speciosus forma præ filijs hominũ, & unxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ cõsortib. tuis, & accingere gladiũ tuũ potentissime circa femur tuũ, & specie tua & pulchritudine tua, intende prospere, procede, & regna, propter ueritatẽ, & mansuetudinem, & iustitiã: & quæcunq; alia talia sunt de eo, eam quæ est in regno speciem eius & decorem, & exultationẽ supercoruscãtem & supereminentẽ omnib. qui regenerantẽ sub ipso, significabant, ut qui audiunt concupiscerent ibi inueniri, placentia facientes deo. Qui iterum dicentes homo est, & quis cognoscet eum, & ueni ad prophetam, & peperit filium, & uocatur nomen eius admirabilis, cõsiliarius, deus fortis: & qui eum ex uirgine Emanuel prædicabant: adunitionem uerbi dei ad plasma eius manifestabant, quoniã caro erit, & filius dei filius hominis, purus puram aperiens uuluam eam quæ regenerat homines in deum, quam ipse puram fecit, & hoc factus quod nos, deus fortis, & inenarrabile habet genus. Et qui dicũt, Dominus in Sion loquutus est, et de Hierusalem dedit uocem suam, & notus in Iudæa deus, qui in Iudæa aduentum eius significabant. Qui autem rursus dicũt ab Africo uenire deum, & de monte umbroso & condenso, aduentũ eius qui est ex Bethlehem dicebant, quemadmodum ostẽdimus in eo libro, qui est ante hunc: Vnde is qui præest, & pascit populum patris sui, uenit. Qui autem dicunt aduentum eius, quemadmodum ceruus claudus saliet, & plana erit lingua mutorum, & aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audiẽt, & manus resolutæ, & genua debilia firmabuntur, & resurgent qui in monumentis mortui sunt, &, Ipse infirmitates nostras accipiet, & languores portabit: eas quæ ab eo curationes fiebant annuntiauerunt. Qui dam autem hominem infirmũ & ingloriosum, & scientẽ ferre infirmitatem, & sedentem super pullum asini, uenturum Hierosolymam, & dorsum suum ponentem ad flagella, & maxillas suas ad palmas, & quemadmodum ouem adduci ad uictimam, & aceto & felle potari, & ab amicis qui proximi sunt derelinqui, & extẽdentem manus per totam diem, & ab eis qui eum intuebantur, subsannari & maledici, & partiri uestimenta eius, & super uestimẽtum eius mitti sortem, & in limen mortis deductum, & omnia talia: eum qui secundum hominem est aduentum eius, sicut intrauit Hierosolymam, in qua & passus & crucifixus sustinuit omnia quæcunq; sunt prædicta, prophetabant. Alij autem dicentes, Rememoratus dominus sanctus mortuorum suorum, qui prædormierũt in terra limi, & descendit ad eos uti erigeret, ad saluandum illos: causam

reddiderunt, propter quam passus est hæc omnia. Qui aūt dixerunt, In illa die dicit dominus: Occidit sol meridie, & erunt tenebræ super terrā in die lucis, & conuertam dies festos uestros in luctum, & uniuersa cantica uestra in lamentationē: cum occasum solis, qui crucifixo eo fuit ab hora sexta, manifeste annūtiauerunt. Et quia posteaq; hoc factum est, hi qui secundum legem erant dies festi eorū & cantica, in luctum & lamentationē eorum conuerterentur, cum inciperent tradi gentibus. Adhuc etiā manifestius hoc idem & Hieremias ostendit, sic dicens de Hierusalem, Exinanita est quæ parit, teduit anima eius, occidit sol ei, cum adhuc medius dies esset, cōfusa est, & improperiū passa est, reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorū eorum. Qui aūt dixerunt eum dormisse, & somnum cepisse, & resurrexisse, quoniā dominus suscepit eum, præcipientes principibus cœlorum aperire æternas portas, ut introeat rex gloriæ, resurrectionem eius quæ ex mortuis per patrem & receptionē in cœlos præconauerunt. In eo aūt quod dixerūt, A summo cœlo egressio eius, & occursus eius usq; ad summū cœli, & non est qui se abscōdat à calore eius, quoniā illuc assumptus est, unde & descendit, & non est qui iustū iudicium eius effugiat. Idipsum annunriabant qui dicebant, Dominus regnauit, irascātur populi, qui sedes super Cherubin, cōmoueatur terra. Partim quidem eam quæ post assumptionem eius facta est super eos, qui in eū crediderunt iram ab omnib. populis, & motum uniuersæ terræ aduersum ecclesiam prophetabant: partim aūt ueniente eo de cœlis cum angelis uirtutis eius, cōmoueri uniuersam terram, quemadmodū ipse ait: Erit terræmotus magnus, qualis non est factus ab initio. Et rursus in eo cum dicit, Quisquis iudicatur ex aduerso adstet, & quisquis iustificat appropinquet puero dei, Et uæ uobis, quoniam omnes ueterascetis sicut uestimentū, & tinea comedet uos, & humiliabitur omnis caro, & exaltabitur dominus solus in altissimis: significatur quoniā post passionē, & assumptionē, oēs qui contra eum fuerunt, sub pedibus eius subijciet deus, & ipse super oēs exaltabitur, & nemo qui iustificetur, aut cōparetur ad eum. Et qui dicunt dispositurū deum testamentū nouum hominibus, nō quēadmodū disposuit patribus in mōte Choreb, & cor nouum, & spiritū nouū dare hominibus: & rursus, Antiqua nolite reputare, ecce facio noua quæ nunc orient, & scietis & faciā in deserto uiam, & in terra inaquosa, flumina ad potandū genus electū populū meum quē acquisiui, ut uirtutes meas enarret: quæ est noui testamenti libertas, hanc manifeste annuntiabant, & nouū uinū quod in nouos utres mittitur per fidē quæ est in Christo, quā annūtiauit ortā in eremo uiam iustitiæ, & in terra inaquosa flumina spiritus sancti, adaquare genus electum dei, quod acquisiuit, ut uirtutes eius enarrent, sed nō ut blasphemarēt eū qui hæc fecit deus. Et reliqua omnia, quæcunq;
per

per tantam seriem scripturæ demonstrauimus prophetas dixisse, spiritalis uere qui est interpretabit unūquodcß eorū quæ dicta sunt, in quem dictum sit charactere dispositionis domini, & integrū corpus operis filij dei ostendens, semper eundem deum sciens, & semper eundē uerbū dei cognoscens, etiā si nunc nobis manifestatus est, & semper eundē spiritum dei cognoscens, etiam si in nouissimis tēporibus noue effusus est in nos, & à conditione mundi usq; ad finem in ipsum humanū genus, ex quo qui credunt deo, & sequuntur uerbū eius, percipiūt eam quæ ab eo est salutē. Qui uero abscedunt ab eo, & contēnunt præcepta eius, & per opera sua inhonorāt eū qui se fecit, & sententia sua blasphemāt eum qui se alit, iustissimū aduersus se coaceruāt iudiciū. Hic igitur examinat omēs, ipse uero à nemine examinatur, neq; patrē suū blasphemās, neq; dispositiones eius frustrans, neq; patres accusans, neq; prophetas exhonorans, aut ab alio deo dicens eos, aut iterum ex alia & alia substantia fuisse prophetas. Dicemus autem aduersus omnes hæreticos, & primo quidē aduersus eos qui sunt à Marcione, & aduersus eos qui sunt similes illis, ab altero deo dicentes esse prophetas. Legite diligētius id quod ab apostolis est euangelium nobis datum, & legite diligentius prophetas, & inuenietis uniuersam actionem, & omnem doctrinam, & omnē passionem domini nostri prædicatā in ipsis.

Aduersus eos qui dicūt, quid noui ueniēs attulit Christus? Cap. LXVII

SI aūt subit uos huiusmodi sensus ut dicatis, Quid igitur noui dominus attulit ueniens? cognoscite quoniā omnē nouitatē attulit, semet ipsum afferens, qui fuerat annuntiatus. Hoc enim ipsum prædicabatur, quoniam nouitas ueniet innouatura & uiuificatura hominem. Regis enim aduentus ab his quidem qui mittunt serui prænuntiatur propter apparatum, & expeditionem eorum, qui incipiēt suscipere suum dominum. Cum aūt uenit rex, & illi prænūtiato gaudio adimpleti sunt, qui sunt subiecti, & perceperunt eā, quæ est ab eo libertatē, & participant uisione eius, & audierūt sermones eius, & fruituri sunt muneribus ab eo, non iam requiretur quid noui attulit rex super eos, qui annuntiarūt aduentum eius, apud eos uidelicet qui sensum habēt: semetipsum enim attulit, & ea quæ prædicta sunt bona, in quæ cōcupiscebant angeli intendere, & donauit hominibus. Tunc autē fuissent serui mendaces, & nō à domino missi, si nō Christus aduenies talis, qualis & prædicabaī, adimplesset eorum sermones. Quapropter dicebat, Ne putetis quoniā ueni soluere legem aut prophetas. Non ueni soluere, sed adimplere. Amen enim dico uobis, donec pertransiet cœlum & terra, iota unū, aut unus apex nō trāsiet à lege & prophetis, quoadusq; omīa fiāt. Omnia enī ipse adimpleuit ueniēs, & adhuc implet in ecclesia usq; cōsummationem à lege prædictū Nouum testamentū. Quēadmodū & Paulus apostolus

eius ait, in ea quæ est ad Romanos. Nunc aũt sine lege iustitia dei manifestata est, testificata à lege et prophetis. Iustus em̃ ex fide uiuet. Hoc aũt quoniã iustus ex fide uiuet, per prophetas prędictũ fuerat. Vnde aũt poterant prædicere prophetæ regis aduentũ, & eã libertatẽ quæ ab eo dabatur præeuangelizare, & omnia quæ à Christo facta sunt & sermone & operatione, & passionẽ eius prænũtiare, & Nouũ testamẽtũ prædicare, si ab altero deo propheticã inspirationẽ acceperũt; ignorãtes inenarrabilẽ patrem secundũ uos, & regnũ eius, & dispositiones eius, quas filius dei præstabit in nouissimo dierũ. Casu quodã hæc euenisse nõ potestis dicere, tanq̃ à prophetis quidẽ de altero quodã dicta, similiter aũt euenerint dño. Omnes em̃ prophetæ hæc eadem prophetauerunt. Sed neq; alicui ex ueteribus euenerunt: si enim euenissent alicui ex ueterib. ista, nõ utiq; qui postea fuerunt prophetassent in nouissimis tẽporibus affutura hæc. Adhuc etiã nemo est neq; patrũ, neq; prophetarũ, neq; antiquorũ regum, circa quẽ propriè ac specialiter factũ sit aliquid horum. Nam oẽs quidem Christi passiones prophetauerũt, ipsi aũt ad patiendum similiter, ut ipsa prædicta sunt dominicæ passionis, in nullo altero facta sunt. Neq; enim sol medio die occidit aliquo de ueterib. mortuo, neq; scissum est uelũ tẽpli, neq; terra mota est, neq; petrę disruptæ sunt, neq; mortui surrexerunt, Neq; in tertia die quis illorũ surrexit, neq; receptus est in coelũ, neq; cum assumeret aperti sunt coeli, neq; in nomen alicuius alterius crediderũt gentes, neq; quis ex eis mortuus & resurgens aperuit nouũ libertatis testamentũ. Nõ igitur de altero, sed de domino, in quem cõcurrerunt omnia prædicta signa, dicebant prophetæ. Si aũt aliquis Iudæis aduocationẽ præstãs, erectionẽ templi, quæ postea q; in Babylonem trãsmigrauerunt facta est sub Zorobabel, & discessionem populi quæ facta est post septuaginta annos, dicat hoc esse Nouum testamentũ, cognoscat quoniã lapideum quidem templum restitutũ est tunc: adhuc enim illa quæ in lapideis tabulis facta fuerat lex seruabatur. Nouum autem testamentũ datum est nullum, sed ea lege quæ per Moysen data est, utebantur usq; ad aduentum domini: A domini autem aduentu Nouum testamẽtum ad pacem reconcilians, & uiuificatrix lex in uniuersam exiuit terram, quemadmodum dixerunt prophetæ: Ex Sion enim procedet lex, & uerbum domini de Hierusalem, & arguet populum multũ: & concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, & iam nõ discent pugnare. Si igitur alia lex, & uerbũ exiens ab Hierusalem tantam pacem fecit apud eas gentes quæ eum receperũt, & per eas arguit imprudentiæ multũ populum, uidetur consequens de altero dixisse prophetas. Si autẽ libertatis lex, id est, uerbum dei, ab apostolis qui ab Hierusalem exierũt annuntiatũ, uniuersam terram in tantã transmutationẽ fecit, quod gladios & lanceas bellatorias in aratra fabricaue-

runt

runt ipsi, & in falces quæ donauit ad metendum frumentum in organa pacifica demutauerūt, & iam nesciunt pugnare, sed percussi & alteram præbent maxillam, non de alio prophetæ dixerunt hæc, sed de eo qui se cit ea. Hic autem est dominus noster, & in hoc est sermo uerus, quoniā ipse est qui aratrum fecit, & falcem intulit, hoc est, hominis primam seminationem, quæ fuit secundum Adam plasmatio, & in nouissimis tēporibus per uerbum collectam fructificationē: & propter hoc quod initium fini cōiungebat, utrorumq; dominus existens, in fine quidem aratrum ostendit lignum copulatum ferro, & sic eius expurgauit terram, quoniam firmum uerbum aduni̅tū carni, & habitu tali cōfixus emundauit syluestrem terram. Initio aūt falcem figurabat per Abel, significabat iusti generis humanam collectionem. Vide enim, inquit, queadmodum iustus perit, & nemo intuetur, & uiri iusti tolluntur, & nemo excipiet corde. Hæc aūt in Abel quidē præmeditabantur, in prophetis uero præconabantur, in domino aūt perficiebantur, & in nobis aūt id ipsum est, consequente corpore suum caput.

Aduersus eos qui dicunt quædam à summitate dixisse prophetas, quædam uero à mundi fabricatore. Cap. LXVIII

ET aduersus eos quidem qui ab alio deo prophetas dicunt, ab altero aūt dominum patrem nostrum, talia sunt apta, si quo modo tādem quiescant à tanta irrationabilitate. Propter hoc enim & laboramus eas quæ sunt ex scripturis adhibere ostensiones, ut ipsis sermonibus confutantes eos, quantum in nobis est, cohibeamus eos à grandi blasphemia, & à multorum deorum dementi fabricatione.

Quemadmodum de eisdem ipsis dictis discrepant à semetipsis, qui sunt à Valentino. Cap. LXIX

ADuersus eos rursus qui sunt à Valētino, & reliquos falsi nominis gnosticos, qui aliquaodo quidem à summitate quædam eorum quæ sunt in scripturis posita dicta dicunt, propter semen quod est inde, aliquando uero à medietate propter matrem prunicam audacem, multa etiam à mundi fabricatore, à quo & missi sunt prophetæ, dicimus ualde irrationabile esse in tantum inopiæ deducere patrem uniuersorum, quasi non habuerit sua instrumenta, per quæ pure ea quæ sunt in pleromate annuntiarentur. Quem enim timebat, ut non libere & sine commixtione eius spiritus qui est in diminutione & ignorantia factus, proprie ac separatim significaret uolūtatē suā? An timebat ne plurimi salua rentur, o ūi plures pure audissent ea quę sunt ueritatis? An rursus impotens erat ipse sibi præparare eos, qui aduentū saluatoris prænūtiarēt? Si aūt cū huc uenisset saluator suos apostolos misit in mundū, pure aduentū eius annūtiantes, & uoluntatē patris docētes, in nullo cōmunicātes neq; gentiū, neq; Iudæorū doctrinæ: multo magis in pleromate mittēs

prædicatores proprios destinasset, annūciantes in hunc mundum futurum aduentū eius, in nullo cōmunicantes his prophetis qui sunt à Demiurgo. Si autē cum esset intra pleroma, usus est his prophetis qui erāt secūdum legem, & per eos ostēdit quæ sunt sua, multo magis cum huc uenisset his ipsis usus fuisset magistris, & per eos annūciasset nobis Euangeliū. Iam igitur non Petrum & Paulum, & reliquos apostolos dicant annūciasse ueritatē, sed scribas & pharisæos, & reliquos per quos lex annunciabatur. Si autem suos in suo aduentu proprios apostolos emisit spiritu ueritatis, & nō spiritu erroris: hoc item spiritu uerbū dei, et siquidē de principalitate spiritus fuit, secundū regulā ipsorū, spiritus lucis, & spiritus ueritatis, & spiritus perfectiōis, & spiritus agnitionis: is uero qui à Demiurgo fuit spiritus ignorātiæ, & diminutionis, & erroris, & umbræ progenies: quemadmodū in uno & eodē potuit esse perfectio, & diminutio, & ignorantia, error & ueritas, lux & tenebræ. Si autē in prophetis impossibile erat hoc ita esse, sed ab uno deo uerbum domini præconabant, & aduentū filij eius annunciabant: multo magis dominus ipse nunquā modo quidem de principali, modo uero de subiecta deminoratione fecisset sermones, & agnitionis, & ignorantiæ simul factus magister. Nec unquā modo quidem mundi fabricatorē, modo aūt eum qui super hunc, glorificaret patrem, quemadmodū ipse ait, Nemo immittit cōmissuram uestimenti noui in uestimentū uetus, nec mittunt uinum nouū in utres ueteres. Igitur aut omnis modo & ipsi abstineant se à prophetis, tanquā à ueteribus, & nō dicant eos ab ea nouitate, quæ secundum principalitatē est quædam dixisse, præmissos à Demiurgo: aut rursus arguentur à domino dicente, nouū uinum nō mitti in utres ueteres. Vnde autem semen matris ipsorum poterat cognoscere ea quæ erāt intra pleroma sacramenta, & de his eloqui, siquidē extra pleroma existens mater, peperit hoc ipsum semen, quod extra pleroma & extra agnitionē esse dicunt, quod est ignorātia. Quomodo igitur id quod erat ignorātia semen conceptū agnitionem annunciare poterat? aut quemadmodum ipsa mater, ea quæ erāt pleromatibus cognoscebat sacramenta, informis & infigurata, quasi abortiuum proiecta foras, & ibi aptata & formata, & ab horo prohibita interius ingredi, & usq; ad cōsummatiōnē extra pleroma perseuerās, idest extra agnitionē. Rursus aūt passionē domini typū esse dicentes extensionis Christi superioris, quā extensus hora formauit eorum matrē, in reliquis arguūtur, iam nō habentes similitudinē typum ostendere. Vbi enim rursum Christus aceto & felle potatus est? aut ubi diuisa sunt uestimenta eius, aut ubi punctus est, & exiuit sanguis & aqua? aut ubi guttas sanguinis sudauit? & reliqua quæcunq; domino acciderunt, de quibus dixerunt prophetæ. Vnde ergo de his quæ tunc quidem nondū euenerant, incipiebāt autē eueni-

euenire, aut mater aut semen eius diuinauit? Adhuc etiam super hæc di cunt quidem à principalitate quædam dicta, cōfutati ab his quæ in scripturis de Christi aduentu referuntur. Quæ autem sint hæc non iam unum sentiunt, sed alij alia de his ipsis respōdent. Si quis enim experimẽtum eorum uolens accipere, separatim interroget quo sermone eos qui excellentes sint apud eos, inueniet alium quidem dicentem de Propatore, id est, de Bytho esse id quod interrogetur. Alium uero de initio omnium, id est de unigenito. Alterū uero de patre omniū, hoc est, uero. Alter rursus dicet, de uno æone eorum qui sunt in pleromate æones dici. Alij autem de Christo, & alius de saluatore. Qui autem illorum peritior est, posteaq́ multum tacens protexerit, de horo ait dictum esse. Alius uero eam quæ est intra plenitudinem Sophiam significari. Alius uero illam quæ extra plenitudinem est matrem annuntiari. Et alius mundi fabricatorem deum dicet. Tantæ sunt de uno inter eos diuersitates, de ijsdem scripturis uarias habentes sententias: & uno eodemq́ sermone lecto, uniuersi obductis supercilijs agitantes capita, ualde quidem altissime se habere sermonem dicunt, non autem omnes capere magnitudinẽ eius intellectus qui ibidem continetur, & propter hoc silentium maximam rem esse apud sapientes. Oportet enim eam quę sit sursum Sigen per id quod est apud eos silentium deformari. Sic autem abeunt omnes, quotquot sunt tantas de uno gestantes sententias, in abscondito ferentes secum sua acumina. Cum igitur inter eos cōuenerit de his quæ in scripturis sunt prædicta, tunc & à nobis confutabuntur. Non enim bene sentientes, interim tamen semetipsos arguunt, de ijsdem uerbis non consentientes. Nos autem unum & solum uerum deum doctorem sequentes, & regulam ueritatis habentes eius sermones, de ijsdem semper eadem dicimus, omnes unum deum scientes, factorem huius uniuersitatis, qui prophetas misit, qui eduxit populū de terra Aegypti, qui in nouissimis temporibus filium suum manifestauit, uti confunderet incredulos, & exquireret iustitiæ fructum.

Ostensio de domini sermonibus cōfitentis se à deo patre missum, à quo & prophetæ uenerunt, & patres electi sunt. Cap. LXX

QVem enim nō confitetur dominus, neq́ ab altero deo dicere prophetas, nisi à patre eius, neq́ ab aliqua alia substantia, sed ab uno & eodem patre, neq́ aliū aliquem ea quæ sunt in hoc mundo fecisse, nisi suum patrẽ docens sic. Homo erat quidā paterfamiliâs, & plantauit uineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eā colonis, & peregre profectus est. Cū aūt appropinquasset tempus fructuum, misit seruos suos ad colonos, ut acciperent de fructibus suis. Et coloni apprehensis seruis, unum quidem ceciderunt, alium autem lapidauerunt, alium uero occiderunt. Iterum misit alios seruos plures

plures prioribus,& fecerunt eis similiter. Nouissime autem misit eis filium suum unicum, dicens, Forte uerebuntur filium meum. Coloni uero cum uidissent filium dixerũt intra se, Hic est heres, uenite occidamus eum, & habebimus hæreditatẽ eius: & apprehensum eum eiecerũt extra uineam, & occiderunt. Cum ergo uenerit dominus uineæ, quid faciet colonis illis? Et dixerunt illi, Malos male perdet, & uineam suam locabit alijs colonis, qui reddent ei fructus temporibus suis. Iterum dicit dominus: Nunquã legistis, Lapidem quem reprobrauerũt ędificantes, hic factus est in caput anguli. A domino factũ est istud, & est mirabile in oculis nostris. Propter quod dico uobis, quoniã auferetur à uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructũ eius. Per quæ ostendit manifeste discipulis suis, unũ quidem & eundẽ patrẽfamiliâs, hoc est, unum deum patrẽ, qui per seipsum omnia fecit. Varios uero agricolas, quosdam quidem cõtumeliosos, & superbos, & infructuosos, & domini interfectores: quosdam uero cũ omni obedientia reddentes fructus temporibus suis: & eundem hunc patremfamilias aliquando quidẽ mittentem seruos, aliquãdo quidẽ filiũ suum. A quo igitur patre missus est filius ad eos colonos qui interfecerũt eum, ab hoc & serui. Sed filius quidem quasi à patre ueniens principali autoritate dicebat, Ego autẽ dico uobis, Serui aũt quasi à domino seruiliter, & propter hoc dicebãt, Hæc dicit dominus. Quem igitur illi dominũ prædicabant incredulis, hunc Christus tradidit his qui obediunt sibi. & qui priores, siue primum per seruilem legisdationẽ uocauerat deus: hic posteriores siue postea per adoptionem assumpsit. Plantauit enim deus uineã humani generis, primo quidem per plasmationẽ Adæ, & electionẽ patrum: tradidit autem colonis per eam legisdationem, quæ est per Moysen. Sepem autem circumdedit, id est circũterminauit eorum culturam, & turrim ædificauit, Hierusalem elegit, & torcular fodit, receptaculũ prophetici spiritus præparauit, & sic prophetas misit antequã esset in Babylonem transmigratio. Et post transmigrationẽ alios iterum plures ꝙ priores expetentes fructus, dicentes illis, Hæc dicit dominus omnipotens, Emundate uias uestras, & mores uestros, iudiciũ iustum iudicate, & misericordiam & miserationem facite unusquisq; ad fratrem suũ: in uiduam, & orphanũ, & proselytum, & pauperem ne exercueritis potentatũ, & unusquisq; maliciæ fratris sui ne recordemini in cordibus uestris: & iusiurandũ falsum nolite diligere. lauamini, mũdi estote, auferte nequitias à cordibus uestris, discite benefacere, exquirite iudiciũ, defendite uim patientẽ, iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus dicit dominus. Et rursum, Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacẽ & persequere eam. Hæc præconantes prophetæ fructum petebant iustitiæ. Nõ credentibus

bus autem illis nouiſsime filium ſuum miſit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem cum occidiſſent mali coloni, proiecerũt extra uineam. Quapropter & tradidit eam dominus deus non iam circumuallatã, ſed expanſam in uniuerſum mundũ alijs colonis, reddentibus fructus tẽporibus ſuis, turre electionis exaltata ubiq; & ſpecioſa, ubiq; enĩ præclara eſt eccleſia, & ubiq; circunfoſſum torcular, ubiq; enim ſunt qui ſuſcipiunt ſpiritũ. Quoniã enim filiũ dei reprobrauerunt, & eiecerunt eũ, cum eum occidiſſent extra uineã, iuſte reprobauit eos deus, & extra uineam exiſtentibus gentibus dedit fructificationẽ culturæ. Quẽadmodum & Hieremias propheta ait: Reprobauit dominus, & abiecit gentẽ facientem hæc, quoniã fecerũt filij Iuda malignũ in cõſpectu meo, dicit dominus. Similiter aũt & Hieremias, Cõſtitui ſuper uos exploratores, dicentes, Audite uocẽ tubæ: & dixerunt, nõ audiemus, propter hoc audierũt gẽtes, & qui paſcũt pecora in eis. Vnus ergo & idẽ deus pater qui plantauit uineam, qui populũ eduxit, qui prophetas miſit, qui filiũ ſuum miſit, qui uineam dedit alijs colonis, his qui reddunt fructũ in tẽporibus ſuis. Et propter hoc dicebat dominus diſcipulis ſuis, bonos operarios nos præparans. Attendite uobis & uigilate ſemper in omni tẽpore, ne quando grauentur corda ueſtra in crapula & ebrietate, & cogitationibus ſecularibus, & repẽte adſiſtat ſuper uos dies illa. Superueniet enim quaſi laqueus ſuper oẽs ſedentes ſuper faciem terræ. Sint igitur lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus ueſtris, & uos ſimiles hominibus expectantibus dominũ ſuum, quando reuertatur à nuptijs. Quõ enim factum eſt in diebus Noe, manducabant, & bibebant, emebant, & uendebant, nubebant & nubebãtur, & nõ ſcierunt, quoadusq; intrauit Noe in Arcam, & uenit diluuiũ, & perdidit oẽs: Quẽadmodũ factũ eſt in diebus Loth, manducabant & bibebant, emebant & uendebant, plantabant, & ædificabant, qua die exiuit Loth à Sodomis, pluit ignem de cœlo, & perdidit oẽs: ſic erit & in aduentu filij hominis. Vigilate igitur, quoniã neſcitis, qua die dominus ueſter ueniet. Vnũ & eundem annuntiãs dominũ, qui in tẽporibus Noe propter inobedientiam hominũ ſuperduxit diluuiũ, & tẽporibus Loth propter multitudinem peccatorũ Sodomitarũ pluit ignẽ à cœlo: & in nouiſsimo tẽpore ꝓpter hanc eandẽ inobedientiã, & ſimilia peccata, ſuperduxit diem iudicij: in quo ait tolerabilius Sodomis & Gomorrhis futurũ q̃ illi ciuitati & domui, quæ non receperit uerbum apoſtolorũ eius. Et tu autem Capharnaum dicebat, nũquid uſq; ad cœlũ exaltaberis? uſq; ad inferos deſcẽdes. Quoniã ſi in Sodomis factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in te, manſiſſent uſq; in hodiernũ diẽ. Veruntamẽ dico uobis, tolerabilius erit Sodomis in die iudicij q̃ uobis: Vnus & idẽ cum ſemper ſit uerbũ dei, credentibus quidẽ ei fontẽ aquæ in uitam æternã dans, infructuoſam uero

fici arborem arefaciens, & statim: Et tẽporibus Noe iuste diluuiũ inducens, uti extingueret pessimũ genus eorũ qui tunc erant hominum, qui iam fructificare deo non poterant, cum angeli trãsgressores cõmixti fuissent eis, & ut peccata eorũ cõpesceret, seruare uero Arcæ typum Adæ plasmationẽ, & tẽporibus Loth, qui pluerat super Sodomã & Gomorrham ignẽ & sulphur de cœlo, exemplũ iusti iudicij dei, ut cognosceret omnes, quoniã omnis arbor quæ nõ facit fructũ excidetur & in ignem mittetur, & in uniuersali iudicio tolerabilius Sodomis utens, q̃ his, qui uiderunt eius uirtutes quas faciebat, & non crediderunt in eũ, neq; recęperunt eius doctrinã. Quẽadmodũ enim maiorem dedit gratiam per suum aduentum his, qui crediderũt ei, & faciunt eius uoluntatẽ: sic & maiorem in iudicio habere pœnã eos qui nõ crediderunt ei significauit, iustus existẽs super oẽs æqualiter, & quibus plus dedit, plus ab eis exacturus: plus aũt nõ quod alterius patris agnitionẽ ostendit, sicut per tot & tanta ostẽdimus, sed quia maiorẽ donationẽ paternæ gratiæ per suũ aduentũ effudit in humanũ genus. Si cui aũt non sufficiunt quæ prædiximus, ad credendũ ab uno & eodẽ patre prophetas missos esse, à quo dominus noster missus est, aperiens aures cordis sui, & Christũ Iesum dominũ magistrũ aduocans audiat dicentẽ eum, Simile est regnũ cœlorum regi nuptias facienti filio suo, & mittenti seruos suos, ad cõgregandũ eos qui uocati fuerunt ad nuptias: & illis nolentib. obedire, iterũ ait, & alios seruos misit, dicens: Dicite his qui sunt uocati, Venite, prandiũ meum paraui, tauri & omnia saginata occisa, & omnia parata sunt, uenite ad nuptias. Illi aũt abierunt negligẽtes eum, alij quidẽ in agrũ suũ, alij aũt ad negociationẽ suam. Reliqui uero arripuerũt seruos eius, & alios quidem contumeliose tractauerunt, alios uero occiderunt. Rex aũt cum audisset iratus est, & mittens exercitus suos perdidit interfectores illos, & ciuitatẽ eorum succendit, & dixit seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt, uocati uero nõ fuerũt digni. Ite igitur ad exitus uiarũ, & quotquot inueneritis cõgregatæ ad nuptias. Et exeuntes serui eius cõgregauerũt oẽs quotquot inuenerunt bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Introiens aũt rex uidere recũbentes, uidit ibi hominem non uestitũ ueste nuptiali, & dicit ei, Amice quõ uenisti huc nõ habens indumentũ nuptiarũ? Illo aũt obmutescente, dixit rex ministris, Tollite eum à pedibus & manibus, & mittite eum in tenebras quę sunt exteriores, ibi erit fletus & stridor dentiũ. Multi enim sunt uocati, pauci uero electi. Manifeste enim per hæc uerba sua ostẽdit dominus oñia, & quoniam unus rex & dominus omniũ pater, de quo & antea dixit, Neq; in Hierosolyma iures quoniã ciuitas est magni regis: Et quoniam ab initio nuptias præparauit, & propter immensam benignitatẽ per seruos suos uocabat priores ad cõuiuiũ nuptiarũ, & ubi illi noluerunt obedire, rursus

sus alios seruos misit conuocans eos, neq; sic obedierunt ei, Sed & eos qui uocationem annuntiabant lapidauerunt & occiderunt. Illos quidē mittens exercitus suos & ciuitates illorū succendit: ex omnibus autem uijs, id est, ex uniuersis gentibus ad conuiuiū nuptiarum filij sui conuocauit, quēadmodū & per Hieremiam ait: Et misi ad uos seruos meos prophetas dicere, Auertimini unusquisq; à uia nequissima & meliora facite opera uestra. Et rursus per eundem, Et misi, inquit, ad eos omnes seruos meos prophetas inter diem & ante lucem, & non obedierunt mihi, neq; intenderunt aures ipsorum: & dicas eis hunc sermonē, Hoc genus quod non obediuit uocem domini neq; recepit disciplinā, defecit fides ex ore ipsorum. Qui igitur nos per apostolos undiq; uocauit dominus, hic per prophetas uocabat eos qui olim fuerunt, quēadmodū ex sermonibus domini ostenditur: & nō ab alio aūt apostoli, etiā si uarijs gentibus præconabāt, sed ab uno & eodē, alij quidē dominū annūtiabant, alij aūt patrē euangelizabant: & alij quidē aduentū prænuntiabant filij dei, alij uero præsentē eū iam his qui longe erāt præconabant. Adhuc etiam manifestauit oportere eū uocatione & iustitiæ operibus adornari, uti requiescat super uos spiritus dei. Hoc est enim indumentū nuptiarū, de quo & Apostolus ait: Nolumus expoliari sed supindui uti absorbeatur mortale ab immortalitate. Qui aūt uocati quidē sunt ad cœnā dei, & propter malam suam conuersationē non perceperunt spiritū sanctum, proijcientur, inquit, in tenebras exteriores. Manifeste autem ostēdens, quod idem ipse rex qui conuocauerit undiq; fideles ad nuptias filij sui, & incorruptibile cōuiuiū donauerit, iubeat mitti in tenebras exteriores eum, qui non habeat indumenrū nuptiarum, hoc est contemptorē. Quēadmodum enim in priore testamento nō in multis illorum bene sensit, sic & hic multi uocati, pauci uero electi. Non alius igitur qui iudicat deus, & alius qui cōuocat ad salutē pater. Nec alius quidem qui æternū lumen donat, alius uero qui iubet in exteriores mitti tenebras eos, qui nō habēt indumentū nuptiarū. Sed unus & idē deus pater domini nostri, à quo & prophetæ missi sunt, indignos quidem conuocans propter immensam benignitatem, eos uero qui conuocati sunt inspiciens, si conuenientes habeant indumentum, & congruens nuptijs filij sui. Quoniā nihil incōueniens neq; malum placet ei. Quemadmodum dominus dixit ei qui curatus fuerat, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid deterius tibi fiat. Qui enim est bonus, & iustus, & mūdus, & immaculatus, neq; malum aliquid, neq; iniustum, neq; abominandum in suo sponsali thalamo sustinebit. Est autem hic pater domini nostri, cuius prouidentia constant omnia, & iussu administrantur omnia: & gratuito quidem donat in quos oportet, secundum autem meritum dignissime attribuit in ingratos, & non sentiētes benignitatem eius, iustissimus retributor:

& propterea ait, Mittens exercitus suos perdidit interfectores illos & ciuitatē illorum incendit. Exercitus aūt eius, inquit, quia omnes homines dei, Domini enim est terra, & plenitudo eius, orbis terræ & omnes qui habitant in ea. Et propter hoc Paulus apostolus in epistola quæ est ad Romanos ait, Non enim est potestas nisi à deo. Quæ aūt sunt à deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, damnationē sibi acquirent. Principes enim nō sunt timori boni operis sed mali. Vis aūt non timere potestatē, bonum fac, & habebis laudem ex ea: dei enim minister est, tibi ad bonū. Si autē male feceris, time. Nō enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, uindex in iram ei, qui malum agit. Ideoq; subiecti estote non tantū propter iram, sed & propter cōscientiam, Propter hoc enim & tributa penditis, ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruientes. Sed & dominus igitur & Apostoli unum deum patrem annūciabant eum qui legisdationem fecit, qui misit prophetas, qui omnia fecit, & propter hoc ait, Mittens exercitus suos. Quoniā omnis homo secundū quod est homo, plasma ipsius est, licet ignoret deum suum. Omnibus enim ipse ut sint præstat, qui solem suum oriri facit super malos et bonos, & pluit super iustos & iniustos. Et non solum per ea quæ prædicta sunt, sed & per parabolam duorum filiorum, quorum iunior luxuriose consumpsit substantiam, uiuens cum fornicarijs, unum & eundē docuit patrē maiori quidem filio ne hedū quidem indulgentē, propter eum autē qui perierat minorē filium suum iubētem occidi uitulum saginatū, & primam ei stolam donantē. Et per parabolam aūt eorum operariorū, qui uarijs temporibus in uineam mittebantur, unus & idem dominus ostenditur: uocat alios quidē stantes in initio mundi fabricationis, alios uero post hoc, & alios circa medietatē temporū, & alios progressis iam tēporibus, item alios in fine, ut sint quidem multi operarij secundū sua ipsorū tempora, unus aūt qui cōuocat eos paterfamilias: Etenim uinea una, quoniam & una iustitia: & unus dispēsator, unus enim spiritus dei qui disponit omnia: similiter autem & merces una, omnes enim acceperunt singulos denarios, imaginem & discretionē regis, agnitionem filij dei quæ est incorruptela. Et propter hoc à nouissimis cepit dare mercedem, quoniam in nouissimis temporibus manifestatus, dominus omnibus semetipsum repræsentauit. Et publicanus aūt qui in oratione pharisæum superauit, nō quoniā alterū patrem adorabat, testimoniū accepit à domino, quod sit magis iustificatus, sed quoniam cū magna humilitate sine extollentia & sine iactantia exomologesim eidem deo faciebat. Et duorū autem filiorum parabola, eorum, qui in uineam mittuntur: quorū alter quidem contradixit patri, & postea pœnitetur, quādo nihil profuit ei pœnitentia, alter autem pollicitus est abire statim, promittens patri, nō abijt aūt quoniam

quoniam omnis homo mendax, & uelle quidem in promptu adiacet, non inuenit autem perficere: unum & eundem ostendit patrem. Sed & arboris fici parabola, de qua dominus ait: Ecce iam triennium uenio, quærens fructum in hac arbore fici, & non inuenio. Per prophetas aduentum suum significans, per quos uenit aliquotiens exquirēs iustitiæ fructum ab eis, quem non inuenit, aperte manifestauit, & quoniam exci detur arbor fici, propter prædictam causam: & sine parabola autem dicebat ad Hierusalem dominus. Hierusalem Hierusalem quæ interficis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quotiens uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos suos sub alas, & noluisti, ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Quod enim per parabolam dictum fuerat, Ecce triennium uenio quærens fructum, & manifeste iterum, quoties uolui colligere filios tuos, si non huius aduentum qui per prophetas est intelligamus, erit mendacium. Siquidem semel, & tunc primum uenit ad eos. Sed quoniam & patriarchas qui elegit & nos idem est uerbum dei, & illos semper uisitans per propheticum spiritum, & nos qui undique conuocati sumus per suum aduentum, super ea quæ dicta sunt uere hæc dicebat: Multi ab oriente & occasu uenient, & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cœlorum, filij autem regni ibunt in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Si igitur hi qui per præconium apostolorū eius, ab oriente & occidente credentes in eum, cum Abrahā, Isaac, & Iacob in regno cœlorū recūbent participantes cū eis epulationē, unus & idem deus ostenditur, qui elegit quidem patriarchas, uisitauit uero populum, gentes uero aduocauit.

Ostensio quod homo liber sit, & suæ potestatis, ad hoc ut possit eligere bona uel contraria. Cap. LXXI

ALiud aūt quod ait. Quotiens uolui cōgregare filios tuos, & noluisti, ueterē legē libertatis hominis manifestauit, quia liberū eum deus fecit ab initio, habentē suā potestatē, sicut & suam animā, ad utendū sententia dei uoluntarie, & non coactum à deo. Vis enim à deo non fit, sed bona sententia adest illi semper. Et propter hoc consiliū quidem bonum dat omnibus. Posuit aūt in homine potestatē electionis, quemadmodum & in angelis. Etenim angeli rationabiles, uti hi quidē qui obedissent, iuste bonum sint possidentes, datum quidē à deo, seruatū uero ab ipsis. Qui aūt non obedierunt, iuste nō inueniuntur cū bonis, & meritam pœnā percipiēt. Quoniā deus quidē dedit benigne bonum, ipsi uero nō custodierūt diligenter illud, neque preciosum arbitrati sunt, sed supereminentiā bonitatis contēpserunt. Abijcientes igit bonū & quasi respuentes, merito oēs iustū iudicium incident dei, quēadmodū & apostolus Paulus in epist. quæ est ad Romanos, testificatus est dicēs ita: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contēnis, ignorās

quoniam bonitas dei in pœnitentiā te adducit, Secundū autē duritiam tuam, & cor impœnitēs thesaurizas tibimetipsi iram in diē iræ & reuelationis iudicij dei. Gloria aūt & honor, inquit, omni operanti bonum. Dedit ergo deus bonum, quēadmodum & Apostolus testificatur in eadem epistola, & qui operantur quidem illud, gloriā & honorē percipient, quoniā operati sunt bonum, cum posśint non operari illud. Hi aūt qui illud non operantur, iudicium iustum recipient dei, quoniā nō sunt operati bonum, cum posśint operari illud.

Ostensio quod non natura quidam boni sint, quidam uero mali, & quod in hominis electione sit bonum. Cap. LXXII

SI autem naturaliter quidā boni, quidam uero mali facti fuissent, neq; laudabiles essent quia boni sunt, tales enim facti fuerāt. Sed neq; illi uituperabiles, & ipsi enim tales fuerāt instituti. Sed quoniā omnes eiusdē sunt naturæ, & potentes retinere & operari bonū, & potētes rursum amittere id & non facere, iuste etiā apud homines sensatos, quanto magis apud deum, alij quidem laudantur, & dignū percipiunt testimonium electionis bonæ & perseuerantiæ: Alij uero accusantur, & dignum percipiunt damnum, eo quod iustum & bonū reprobauerint. Et ideo prophetæ hortabantur homines iustitiam agere, bonum quoq; operari, sicut per multa ostendimus: quia in nobis sit hoc, & propter multam negligentiam in obliuionem inciderimus, & consilio egeamus bono, propter quod bonus deus præstabit bonū consiliū perfectis. Propter hoc autem & dominus luceat lumen uestrū, dicebat, coram hominibus, ut uideant bona facta uestra & glorificēt patrem uestrum qui in cœlis est. Et attendite uobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate, & solicitudinibus secularibus. Et sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes, & uos similes hominibus expectantibus dominū suum, quando reuertatur à nuptijs, ut cū uenerit & pulsauerit, aperiatis ei. Beatus seruus ille quem cū uenerit dominus eius, inuenerit ita facientē. Et iterum, Seruus qui scit uoluntatē domini sui, & nō facit, uapulabit multis: &, Quid mihi dicitis domine domine, & non facitis quæ dico: & iterum, Si autem dicat seruus in corde suo, tardat dominus meus, & incipiat cædere cōseruos, & manducare, & bibere, & inebriari, ueniet dominus eius in die qua non sperat, & diuidet eum, & partē eius cum hypocritis ponet: & omnia talia quæ liberū, & suæ potestatis ostēdunt hominem, & quia consiliū instruat deus, adhortans nos ad subiectionē sibi, auertēs ab incredulitate, non tamen de uiolentia cogens. Etenim ipsum euangelium si noluerit quis sequi, licet quidem, non tamen expedit. Inobedītia enim dei, & amisśio boni est quidē in hominis potestate: læsionem aūt & damnū non quamlibet infert, & propter hoc Paulus ait: Omnia licent, sed non omnia expediunt: & libertatem referens hominis,

quapropter & omnia licent, non cogente eum deo: & id nō expedit, oſtendens ut non ad uelamen malitiæ abutamur libertate, non enim hoc expedit. Et iterū ait, Loquimini ueritatē unuſquiſq; cum proximo ſuo, & omnis ſermo malus de ore ueſtro non exeat, aut turpitudo, aut uaniloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarū actio: & Eratis enim aliquando tenebræ, nunc aūt lumen in domino, quaſi filij lucis honeſte ambulate, non in comeſſationib. & ebrietatibus, non in cubilibus & in libidinibus, nō in ira & zelo: & hæc quidem feciſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri. Si igitur nō in nobis eſſet facere hæc, aut nō facere, quā cauſam habebat apoſtolus, & multo prius ipſe dominus conſiliū dare, quædā quidē facere, à quibuſdā uero abſtinere: Sed quoniā liberæ ſententiæ ab initio eſt homo, & liberæ ſententiæ eſt deus, cuius ad ſimilitudinē factus eſt, ſemper conſilium datur ei, continere bonū, quod perficitur ex ea quæ eſt ad deum obedientia. & non tantū in operibus, ſed etiā in fide liberum, & ſuæ poteſtatis arbitriū homini ſeruauit dominus dicens, Secundū fidem tuam fiat tibi, propriā fidem hominis oſtendens, quoniā ſuam habet ſententiam. Et iterū, Omnia poſsibilia credenti, &, Vade, ſicut credidiſti fiat tibi. Et omnia talia ſuæ poteſtatis ſecundū fidē oſtendunt hominem. Et propter hoc is qui credit ei, habet uitam æternā. Qui aūt non credit filio, non habet uitam æternā, ſed ira dei manebit ſuper ipſum. Secūdum hanc igitur rationē, & ſuum proprium oſtendens dominus, & ſui arbitrij ac ſuæ poteſtatis hominem ſignificans, dicebat ad Hieruſalē. Quoties uolui congregare filios tuos quēadmodū gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti, quapropter relinquet uobis domus ueſtra deſerta. Qui autem his contraria dicunt, ipſi impotentē introducūt dominū, ſcilicet quaſi non potuerit perficere hoc quod uoluerit. At rurſum ignorantem naturam Choicos, ut ipſi dicunt, & eos qui non poſſunt accipere eius incorruptelam. Sed oportebat, inquit, eum neq; angelos tales feciſſe, ut poſſent tranſgredi, neq; homines, qui ſtatim ingrati exiſterent in eum, quoniam rationabiles, & examinatores & iudiciales facti ſunt, & non quemadmodum irrationabilia, ſiue inanimalia, quæ ſua uoluntate nihil poſſunt agere. Sed cum neceſsitate, & ui ad bonum trahuntur, in quibus unus ſenſus & unus mos inflexibilis, & ſine iudicio, qui nihil aliud eſſe poſſunt, præter quàm quod facti ſunt. Sic autē nec ſuaue eſſet eis quod eſt bonum, neq; precioſa communicatio dei, neq; magnopere appetendum bonum quod ſine ſuo proprio motu, & cura & ſtudio proueniſſet, ſed ultro & otioſe inſitum. Ita ut eſſent nullius momenti boni, eo quod natura magis, quàm uoluntate tales extiterint, & ultroneum haberent bonum, ſed non ſecundum electionem: Et propter hoc nec hoc ipſum intelligentes, quoniam pulchrum ſit quod bonum, neq;

fruentes eo. Quæ enim fruitio boni apud eos qui ignorāt? Quæ autem gloria his, qui non studuerint illud? Quæ autem corona his, qui non eam ut uictores in certamine consecuti sunt? Et propter hoc dominus uiolentium dixit regnum cœlorum, & qui uim faciunt, inquit, diripiūt illud. Propter hoc autem & Paulus ait ad Corinthios: Non scitis quoniam hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit brauium: sic currite ut comprehendatis. Omnis autem qui agonizat in omnibus continens est. Ille quidem ut corruptibilem accipiat coronam, nos autem incorruptam. Ego autem sic curro, nō in incertum, sic pugno, nō quasi aerem cædens, sed liuidum facio corpus meum, in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Bonus igitur agonista, ad incorruptelæ agonē adhortatur nos, uti coronemur & preciosam arbitremur coronam, uidelicet quæ per agonem nobis acquiritur, sed non ultro coalitam. Et quanto per agonem nobis aduenit, tanto est preciosior, Quanto autem preciosior, tanto eam semper diligamus. Sed neq; similiter diliguntur ea, quæ ultro adueniunt, q̄ illa quæ cum multa sollicitudine adinueniuntur. Quoniā igitur pro nobis erat plus diligere deum, cum agone hoc nobis adinuenire, & dominus docuit, & Apostolus tradidit. Et aliàs autem esset uidelicet nostrum insensatum bonum, quod esset inexercitatum. Sed & uidere non tantum nobis esset desiderabile, nisi cognouissemus quantum esset malum nō uidere. Et bene ualere autem male ualentis experientia honorabilius efficit, & lucem tenebrarum comparatio, & uitam mortis. Sic & cœleste regnum honorabilius est his qui cognouerunt terrenum. Quanto autem honorabilius, tanto magis diligimus illud. Et si plus illud dilexerimus, clariores erimus apud deum. Pro nobis igitur omnia hæc sustinuit dominus, uti per omnia eruditi in omnibus in futurū simus cauti, & perseueremus in omni eius dilectiōe rationabiliter edocti diligere deum: deo quidem magnanimitatem præstante in apostasia hominis, homine autem erudito per eam, quemadmodum & propheta ait: Emendabit te abscessio tua: præfiniente deo omnia ad hominis perfectionem, & ad ędificationem, & manifestationē dispositionum, uti & bonitas ostendatur, & iustitia perficiatur, & ecclesia ad figuram imaginis filij eius coaptetur, & tandem aliquando maturus fiat homo, in tantis maturescens ad uidendum & capiendum deum.

Quæ causa fuerit, qđ nō ab initio perfectus factus est homo. Ca. LXXIII

SI aūt dicat aliquis. Quid enim? Non poterat ab initio deus perfectum fecisse hominem? Sciat quoniam deus quidem, cum semper sit idem, & innatus, quantū ad ipsum est, omnia possibilia ei. Quæ aūt facta sunt ab eo, secundum quod postea facturæ initium habuerunt, secundum hoc & minora esse oportuit eo qui fecerit. Nec enim poterant

infecta

infecta esse quæ nuper facta sunt: propter quod autem nō sunt infecta, propter hoc & ideo deficiunt à perfecto.

Et secundum quid omnia quæ facta sunt indigent perfecto, & unde est indigētia. Cap. LXXIIII

SEcundum enim quod sunt posteriora, secundum hoc & infantilia, & secundum quod infantilia, secūdum hoc & insueta, & inexercitata ad perfectam disciplinam. Quēadmodū enim mater potest præstare perfectā escam infanti, ille aūt adhuc non potest robustiorē se percipere escam: sic & deus ipse quidē potens fuit homini præstare perfectionē ab initio, homo aūt impotēs percipere illā, infans em̄ fuit. Et propter hoc dominus noster, in nouissimis tēporibus recapitulans in seipso omnia, uenit ad nos, non quō ipse poterat, sed quomodo illū nos uidere poteramus. Ipse enim in sua inenarrabili gloria ad nos uenire poterat, sed nos magnitudinem gloriæ suæ portare nō poteramus, Et propter hoc quasi infantibus ille qui erat panis perfectus patris, lac nobis semetipsum præstitit, quod erat secundum hominē eius aduentus, ut quasi à mammilla carnis eius enutriti, & per talem lactationem assueti mādučare & bibere uerbum dei, & eum qui est immortalitatis panis, qui est spiritus patris, in nobis ipsis eum continere posimus.

Quid est quod à Paulo dictum est, lac uobis potum dedi, non escam. Cap. LXXV

ET propter hoc Paulus ad Corinthios ait: Lac uobis potum dedi, nō escam, nondum enim poteratis escam percipere: Id est, cum qui dem aduentum domini, quem secundum hominē didicistis, nondum autem patris spiritus requiescit super uos propter uestram infirmitatē. Vbi enim sunt zelus & discordia, ait, in uobis & dissensiones, nōne carnales estis, & secundū hominē ambulatis? Hoc est, quoniā nondū spiritus patris erat cū ipsis, propter imperfectionē eorū, & infirmitatē côuersationis. Quemadmodū igitur apostolus quidē poterat dare escam, quibuscunq; enim imponebant apostoli manū, accipiebant spiritū sanctū, qui est esca uitæ: illi aūt non poterant percipere illud, quoniā infirmū adhuc & inexercitabilē sensum erga deum côuersationis habebant: Sic & initio deus quidem potens fuit dare perfectionē homini, ille aūt nunc nuper factus, non poterat illud accipere, uel accipiens capere, uel capiēs côtinere. Et propter hoc coinfantiatum est homini uerbū dei, cum esset perfectus, non propter se, sed propter hominis infantiam, sic capax esse ctus, quemadmodū homo illum capere potuit. Non igitur circa deum impossibile & indigens, sed circa eum, qui nūc nuper factus est homo, quoniam non perfectus erat, Circa deum aūt uirtus simul, & sapientia, & bonitas ostenditur. Virtus quidē & bonitas in eo, quod ea quæ non dum erant, uoluntarie cōstituerit & fecerit, Sapientia uero in eo, quod

apta

apta & consonantia quæ sunt fecerit. Quædam aūt propter immensam eius benignitatē augmentū accipientia, & in multum tēporis perseuerantia infecti gloriam referunt deo, sine inuidia donanti quod bonū est. Secundū enim id, quod facta sunt non sunt infecta, secundum id uero, quod perseuerant longis æonibus uirtutē infecti assument, deo gratuito donante eis sempiternā perseuerationē. Et sic principalitatē quidem habebit in omnibus deus. Quoniā & solus infectus, & prior omniū, & omnibus ut sint, ipse est causa: Reliqua uero omnia in subiectione manent dei. Subiectio aūt dei, incorruptelæ perseuerantia est, Incorruptela autem gloria infecti. Per hanc igitur ordinationē, & huiusmodi conuenientiā, & talis factus, & plasmatus homo secundū imaginē, & similitudinē cōstituit infecti dei, patre quidē bene sentiente, filio uero ministrāte & formante, spiritu uero nutriente & augēte, homine uero paulatim proficiente, & perueniente ad perfectū, id est proximū infecto fieri. Perfectus enim est infectus, hic aūt est deus. Oportuerat aūt hominem primo fieri, & factum augeri, & auctū corroborari, & corroboratū multiplicari, & multiplicatū cōualescere, cōualescentē uero glorificari, & glorificatum uidere suum dominū. Deus enim est, qui habet uideri. Visio aūt dei efficax est incorruptelæ, Incorruptela uero proximū faciet esse deo. Irrationabiles igitur omni modo, qui nō expectant tēpus augmēti, & suæ naturæ infirmitatē ascribunt deo. Neq; eū deū, neq; semetipsos scientes, insatiabiles & ingrati, nolentes primo esse hoc qd' & facti sunt, homines passionū capaces, sed supergradiētes legem humani generis, & anteq; fiant homines, iam uolunt similes esse factori deo, & nullā esse differentiā infecti dei, et nūc facti hominis, qui plus irrationabiles sunt, quàm muta animalia. Hæc enim non imputāt deo, quoniā nō homines fecit ea, sed unūquodq; eo quod factū est, quoniā est, gratias agit. Nos enim imputamus ei quoniā nō ab initio dij facti sumus, sed primo quidem homines, tunc demū dij, quāuis deus secundū simplicitatē bonitatis suæ hoc fecerit, ne quis eum putet inuidiosum aut impręstantē. Ego, inquit, dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Nobis aūt potestatē diuinitatis baiulare nō sustinētibus: Vos aūt, inquit, sicut homines moriemini: Vtraq; referens, & illud quod est benignū suæ donationis, & infirmitatem nostram, & quod essemus nostræ potestatis. Secundū enim benignitatem suam bene dedit bonū, & similes sibi suæ potestatis homines fecit: secundum aūt prouidentiā sciuit hominū infirmitatē, & quæ uentura essent ex ea, secundum aūt dilectionem & uirtutē uinci factæ naturæ substantiam. Oportuerat autem primo naturam apparere, post deinde uinci & absorbi mortale ab immortalitate, & corruptibile ab incorruptibilitate, & fieri hominem secundum imaginem & similitudinem dei, agnitione accepta boni & mali.

Quæ

Quæ est agnitio boni & mali, & quẽadmodũ homo cũ indictoaudiẽs fuisset inualuit deus per dictiaudientiam meliorẽ fieri hominẽ. Cap. LXXVI

AGnitionem aũt accepit homo boni & mali. Bonum est autem obedire deo, & credere ei, & custodire eius præceptum, & hoc est uita hominis: quemadmodum nõ obedire deo malum, & hoc est mors eius. Magnanimitatem igitur præstante deo cognouit homo & bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ, uti oculo mentis utrorumque accipiens experimentũ, electionẽ meliorũ cum iudicio faciat, & nunq; segnis, neq; negligens præcepti fiat dei, & id quod aufert ab eo uitã, id est, non obedire deo, sciens quoniam bouũ est, ut cum omni intentione diligenter custodiat. Propter hoc etiã duplices habuit sensus, utrorumq; agnitionem habentes, ut electionem meliorum cum disciplina faciat. Disciplinam aũt boni quẽadmodũ habere potuisset, ignorans quod est contrarium; firmior est eñ indubitata subiacẽtium apprehensio, q̃ ea quæ est ex suspicione coniectura. Quemadmodum enim lingua per gustum accipit experimentum dulcis & amari, & oculus per uisionem discernit quod est nigrum ab albo, & auris per auditum differentias sonorũ scit: Sic & mens per utrorũq; expetimentũ disciplinã boni accipiens, firmior ad conseruationẽ eius efficitur, obedieus deo, Inobediẽtiam quidem primum respuens per pœnitentiã, quoniã amarũ & malum est: deinde ex cõprehensione discens, quale sit quod contrariũ est bono & dulcedini, ne tener quidem unquam inobedientiam gustare dei. Si aũt utrorũq; eorum cognitionẽ, & duplices sensus cognirionis quis defugiat, latenter semetipsum occidit hominem. Quẽadmodum igitur erit deus, qui nõdum factus est homo, quomodo aũt perfectus nuper effectus? Quomodo autem immortalis, qui in uatura mortali nõ obediuit factori? Oportet enim te quidem primo ordinem hominis custodire, tunc deinde participare gloriæ dei. Non enim tu deum facis, sed deus te facit. Si ergo opera dei es, manum artificis tui expecta, opportune omnia facientem, opportune autem quantum ad te adtinet qui efficeris, præsta ei aũt cor tuum molle & tractabile, et custodi figuram qua te figurauit artifex, habẽs insemeripso humorem, ne induratus amittas uestigia digitorum eius. Custodiens autẽ cõpaginationem ascendes ad perfectum: ab artificio enim dei abscondetur quod est in te lutum, fabricabit substantiam in te, manus eius liniet te ab intus & à foris auro puro, & argento, & in tantum ornabit te, ut & ipse rex concupiscat speciem tuam. Si uero statim obduratus respuas artem eius, & ingratus existas in eum, quoniam homo factus es, ingratus deo factus simul & artem eius & uitam amisisti. Facere enim proprium est benignitatis dei, fieri autem proptium est hominis naturæ. Si igitur tradideris ei quod est tuum, id est fidem in eum & subiectionẽ, percipies eius artem, & eris perfectum opus dei. Si autem

autem nõ credideris ei,& fugeris manus eius,erit causa imperfectionis in te,qui nõ obedisti,sed nõ in illo qui uocauit.Ille enim misit qui uocarent ad nuptias,quia ŭt non obedierunt ei,semetipsos priuauerunt regia cœna.Sed ille qui nõ consequitur eam, sibimet suæ imperfectionis est causa.Nec enim lumen deficit propter eos,qui semetipsos excæcauerunt.Sed illo perseuerante quale & est,excæcati per suam culpam in caligine cõstituuntur:neq; lumen cũ magna necessitate subijciet sibi quẽquam,neq; deus cogit eũ qui nolit continere eius artẽ.Qui igitur abstiterunt à paterno lumine,& trãsgressi sunt legẽ libertatis,per suam abstiterunt culpã:liberi arbitrij & suæ potestatis facti.Deus aũt omnia præsciens,utrisq; aptas præparauit habitationes,eis quidẽ qui inquirũt lumen incorruptibilitatis,& ad id recurrũt, benigne donãs hoc quod cõcupiscunt lumen:alijs uero id cõtemnentibus & auertẽtibus se ab eo,et id fugientibus,& quasi semetipsos excæcãtibus,cõgruentes lumini aduersantibus præparauit tenebras,& his qui fugiũt ei esse subiecti,conuenientẽ subdidit pœnam.Subiectio aũt dei requietio est æterna, ut hi qui fugiunt lumen, dignũ fugæ suæ habeant locũ,& qui fugiunt æternam requiẽ,congruentẽ fugæ suæ habeant habitationẽ.Cum aũt apud deum omnia sint bona,qui ex sua sententia fugiũt deum, semetipsos ab omnibus fraudant bonis.Fraudati aũt omnibus erga deum bonis, consequẽter in dei iustum iudiciũ incidunt.Qui enim fugiũt requiem, iuste in pœna cõuersabuntur:& qui fugerũt lumen,iuste inhabitabunt tenebras. Quemadmodũ autem in hoc temporali lumine qui fugiunt illud, ipsos se tenebris mancipant,ita ut ipsi sibi causa fiant,quod destituũtur à lumine,& inhabitãt tenebras,& nõ lumen causa est huiusmodi cõuersationis,quemadmodum prædiximus:Sic æternũ dei qui fugiũt lumẽ, quod continet in se omnia bona,ipsi sibi causa sunt ut æternas inhabitent tenebras,destituti omnibus bonis,sibimetipsi causa huiusmodi babitationis facti.Vnus igitur & idẽ deus pater,qui quidem cõcupiscentibus eius cõmunicationem,& perseuerãtibus in subiectione eius,quæ sunt apud se præparata bona: principi autem abscessionis diabolo, & qui cum eo abscesserunt angelis, æternum ignem præparans, in quem mittuntur,inquit dominus,illi qui in sinistra separati sunt.

Quid est quod à Propheta dictum est, Ego deus zelans, faciens pacem & condens mala. Cap. LXXVII

ET hoc quod à propheta dictũ est,Ego deus zelans, faciens pacẽ, & condens mala, in eos quidem qui pœnitentiam agentes cõuertuntur ad eum faciens pacem,& amicitiam,& unitatẽ componens, Super eos uero qui pœnitentiam non agunt,sed fugiũt eius lumẽ, ignem æternum,& exteriores tenebras præparãs, quæ quidem sunt mala his qui incidunt in ea,sed bona ex iustitia dei.

Ostensio

Ostensio quoniam non alius est, qui requiem dat pater, alius qui ignem præparauit deus. Cap. LXXVIII

SI autem alius quidē esset qui requiē donat pater, & alius qui ignem præparauit deus, fuissent æque differentes & filij, Alius quidem in patris regnum mittens, alius uero in æternum ignem. Sed quoniam unus & idem dominus, separari demonstrauit in iudicio omne genus humanum, quemadmodum pastor segregat oues ab hœdis, & alijs quidem dicit, Venite benedicti patris mei, percipite regnū, quod paratum est uobis: alijs uero, Discedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius: unus & idem pater manifestissime ostenditur, faciens pacem & condens mala, præparans utrisq; quæ sunt apta: quemadmodum & unus iudex utrosq; in aptum mittēs locum, quemadmodum & in zizaniorum & tritici parabola manifestauit dominus, dicēs, Quemadmodum colliguntur zizania & in ignem mittuntur, sic erit in consummatione seculi, mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in clibanum ignis: illic erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris ipsorum. Qui ergo regnum præparauit iustis pater, in quod assumpsit filius eius dignos, mittent hi qui à filio hominis missi sunt angeli, secūdum iussum dei. Hic enim in agro suo bonum semen seminauit. Ager autem, inquit, seculum est. Cum autem dormirent homines uenit inimicus, & superseminauit zizania inter frumentum & abijt. Ex tunc enim apostata est angelus hic & inimicus, ex quo zelauit plasma dei, & inimicum illum deo facere aggressus est. Quapropter & deus eum quidem qui à semetipso zizaniam absconse seminauit, id est transgressionem, quam ipse intulit, separauit à sua conuersatione. Eum autem qui negligenter quidem sed male accepit inobedientiam, hominem miseratus est, & retorsit inimicitiam per quam inimicum deo facere uoluit, in ipsum inimicitiarū autorem, auferens quidem suam quæ erat aduersus hominē inimicitiam, retorquens autem illam, & mittens illam in serpentem, Quemadmodū & scriptura ait dixisse serpenti dominum, & inimicitiā ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & inter semen mulieris. Ipse tuum calcabit caput, & obseruabis calcaneum eius: Et inimicitiam hanc dominus in semetipsum recapitulauit, de muliere factus homo, & calcans eius caput, quemadmodum in eo qui ante hunc est libro ostendimus. Quoniam angelos quosdam dixit diabolos, quibus æternus ignis præparatus est, Et rursus in zizanijs ait, Zizania sunt filij maligni, necessarium est dicere, quoniam omnes qui sunt abscessionis asscripsit illi, qui princeps est huius transgressionis: sed non ille quidem natura aut angelos, aut homines fecit. Nihil enim in totum diabolus inuenitur fecisse,

uidelicet cum & ipse creatura sit dei, quemadmodũ reliqui angeli. Omnia enim fecit deus, queadmodũ & Dauid ait, de omnibus huiusmodi, Quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse præcepit & creata sunt.

Quare angeli, diaboli & filij nequitiæ dicti sunt. Cap. LXXIX

CVm igitur à deo omnia facta sint, & diabolus sibimetipsi, & reliquis factus est abscessionis causa, iuste scriptura eos qui in abscessione perseuerant semper filios diaboli, & angelos dixit maligni. Filius enim, queadmodũ & quidam ante nos dixit, dupliciter intelligitur, Alius quidem secũdum naturã, eo quod natus sit filius. Alius aũt secũdũ id quod factum est reputatur filius, licet sit differẽtia inter natũ & factum. Quoniam ille quidẽex eo natus est, ille aũt ab ipso factus est, siue secundum conditionem, siue secundum doctrinæ magisterium. Qui enim ab aliquo edoctus est uerbo, filius docentis dicitur, & ille eius pater. Secundum igitur naturã, quæ est secundũ conditionem, ut ita dicam, omnes filij dei sumus, propter quod à deo omnes facti sumus. Secundum aũt dictoaudientiam, & doctrinã, non omnes filij dei sunt, sed qui credunt & faciunt eius uoluntatẽ. Qui aũt non credunt, & non faciunt eius uoluntatem, filij & angeli sunt diaboli, secundũ id quod opera diaboli faciunt. Quoniã aũt ita se habet hoc, in Esaia dixit: Filios genui & exaltaui, ipsi aũt me spreuerunt. Et iterum quæ dicit, filios alienos eos, ita: Filij alieni mentiti sunt mihi: secundũ naturã filij sunt, propter hoc quod ab eo facti sunt, secundum autem opera non sunt filij.

Quid illi, & ob quam causam, Progenies uiperarum, qui non obediunt Euangelio. Cap. LXXX

QVemadmodum enim in hominibus indictoaudientes patribus filij abdicati, natura quidem filij eorum sunt, lege uero alienati sunt, non enim heredes fiunt naturalium parentũ: eodem modo apud deum qui non obediunt ei, abdicati ab eo desierunt filij eius esse, unde nec hæreditatẽ eius percipere possunt, quemadmodũ Dauid ait, Alienati sunt peccatores ab utero, ira eis secundum similitudinem serpentis. Et propter hoc quos sciebat hominum esse progeniem, dixit sic, progeniem uiperarum, secundum similitudinem horum animalium, in uarietate ambulantes, & lædentes reliquos. Attendite enim, inquit, à fermento pharisæorum, & sadducæorũ. Sed & de Herode dicẽs: Dicite, inquit, uulpi huic, nequam astutiã eius & dolum significans. Quapropter Dauid propheta ait: Homo in honore positus, assimilatus est iumentis. Et iterum Hieremias ait, Equi furẽtes circa fœminas facti sunt, unusquisq; ad uxorem proximi sui hinniebat. Et Esaias in Iudæa præconans, & cum Israel disputans, principes Sodomorũ, & populũ Gomorrhæ dicebat eos. Similes enim Sodomitis transgreßione, & eadẽ quæ illi fecerunt peccata, esse apud eos significans, propter simile operationem eodem uocabulo uocãs

uocans eos, & quia nõ natura essent sic facti à deo, sed qui possent & iuste agere, idem dicebat, consiliũ eis dans, Lauamini, mũdi estote, auferte nequitias ab animis uestris, ante oculos meos, quiescite ab iniquitatibus uestris. Scilicet quoniã ĳdem ipsi cũ transgrederẽtur & peccarent, eandem quã Sodomitæ perceperunt obiurgationẽ. Cũ enim cõuerterentur, & pœnitentiã agerent, & quiescerent à malitia, filĳ poterant esse dei, & hæreditatẽ cõsequi incorruptælæ quæ ab eo præstatur. Secundũ hanc igitur rationẽ, angelos diaboli, & filios dixit maligni, qui diabolo credunt, & ea quæ sunt eius, agunt. Qui quidẽ ab initio omnes ab uno deo facti sunt, Verum quãdo credunt, & subiecti esse deo perseuerant, & doctrinã eius custodiũt, filĳ sunt dei: Cum aũt abscesserunt, & transgressi fuerunt, diabolo asscribuntur principi, & qui primo sibi, tunc & reliquis causa abscessionis factus est. Quoniam aũt multi quidem domini sermones, unum autem & eundem omnes annuntiant patrẽ factorem mũdi huius, oportebat & nos propter eos qui in multis erroribus cõtinentur, per multa cõfutare, si quo modo possent per multa confutari ad ueritatẽ cõuerti & saluari. Necessariũ est aũt, cõscriptioni huic consequenti, post domini sermones subiungere Pauli quoq; doctrinam, & examinare sententiã eius, & Apostolũ exponere, & quæcũq; ab hæreticis in totũ non intelligentibus quæ à Paulo dicta sunt, alias acceperunt interpretationes, explanare, & dementiã insensationis eorũ ostendere. Et ab eodẽ Paulo, ex quo nobis quæstiones inferunt, manifestare illos quidẽ mendaces, Apostolum uero prædicatorẽ esse ueritatis, & omnia consonantia ueritatis præconio docuisse, unum deum patrẽ eum, qui locutus sit ad Abraham, qui legisdationem fecerit, qui prophetas præmiserit: qui nouissimis tẽporibus filium suum miserit, salutẽ suo plasmati donãs, quod est carnis substãtia. Reliquos igit̃ sermones domini quos quidã non per parabolas, sed simpliciter ipsis dictionibus docuit de patre, & expositionẽ epistolarũ beati Pauli apostoli in alio libro disponentes, integrũ tibi opus exprobrationis & euersionis falso cognominatæ agnitionis præstante deo pręuenimus, & nos ipsos & te ad cõtradictionem omnium hæreticorum in quinq; exercentes libris.

ARGVMENTVM IN QVINTVM LIBRVM PER DES. ERASMVM ROTERODAMVM.

IN hoc quinto libro quum multa scripturarũ loca diligẽter explicentur, quædã tamen insunt, quæ nisi quis cõmode interpretetur, nõ satis cõgruere uidentur cũ his dogmatibus, quæ hoc tẽpore pręscribit ecclesia. Probat enim Iustini martyris sententiã, qui dixerit satanã nusquã ausum dicere blasphemiã aduersus deũ, priusquam aduenisset in terras

dominus, eo quod nondum cognosceret damnationem suam. In altero loco uidetur sentire animas exutas corpore, non statim frui glorificante uisione dei, sed abditas seruari in diē resurrectionis. [redacted], quin potius uidetur duplicem sentire resurrectionē, primum animarum, mox corporum: sic enim loquitur in calce operis. Quum enim dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est, manifestū est, quia & discipulorū eius, propter quos & hæc operatus est dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitū eis à deo, & ibi usq; ad resurrectionem cōmorabuntur, sustinentes resurrectionem: post recipientes corpora & perfecte resurgētes, hoc est corporaliter, quemadmodum dominus resurrexit, sic uenient ad conspectum dei. Hactenus Irenæus, in quibus, quum ait, Post recipiētes corpora, & perfecte resurgentes, subindicat aliquam animarum resurrectionem imperfectam ante recepta corpora. Rursum quum ait, Sic uenient ante cōspectum dei, significat animas non recipi in gloriā cœlestem ante resurrectionē corporū: [redacted]. Quin & Hieronymus alicubi testatur eum sensisse cum Chiliastis, quum alias, tum enarrans Ezechielis cap. trigesimū sextū. Sed in huiusmodi multis ueteres illi cū candore, nonnunquam & cum uenia legēdi sunt, quod hæc tum temporis nondum in quæstionem uenerant, aut si uenerant, nōdum excussis scripturis ecclesia super his suam sententiam clara uoce pronunciarat. In prima quidem præfatione dubitabamus, utrum Græce scripsisset Irenæus an latine, nec adhuc certum aliquid habemus, Nisi quod Hieronymus, eo loco quem modo citaui, testatur eum fuisse Græcū, quanquam & hic dubitare licet, utrum natione Græcum dixerit, an scriptorē Græcum. Sed apparet illum de scriptura sensisse, quum illum copulat cum Apollinare, quem constat Græce scripsisse. Verba Hieronymi sic habent, Quod & multi nostrorū & præcipue Tertulliani liber, qui inscribitur, de spe fidelium, & Lactantij institutionum uolumen septimum pollicetur, & Victorini Pictabionensis episcopi crebrę expositiones, & nuper Seuerus noster in dialogo, cui Gallo nomē imposuit, Et, ut Græcos nominem, & primū extremumq; cōiungam, Irenæus & Apollinaris. Hæc Hieronymus. Adiuuant hanc opinionē tituli librorum Græci. Tantum obstrepit, quod uersus aliquot Græcos admixtos uidemus illius libris, quod ab autore fit usitate, ab interprete non item; tum quod nullus indicaut interpretis nomen. Bene uale lector.

D. IRENAEI EPISCOPI

LVGDVNENSIS LIBER QVINTVS.

RADVCTIS diligentissime omnibus hæreticis in quatuor libris, qui sunt tibi ante hūc à nobis æditi, & doctrinis ipsorū manifestatis, euersis quoque his, qui irreligiosas adinuenerunt sententias, aliquid quidē ex propria uniuscuiusq; illorū doctrina, quā in suis conscriptis reliquerūt, aliquid aūt & ratione, uniuersis ostensionibus procedēte, & ueritate ostensa & manifestato præconio ecclesiæ, qđ prophetæ quidē præconizauerunt, quēadmodū demōstrauimus, perfecit aūt Christus, apostoli uero tradiderunt, à quibus ecclesia accipiens, per uniuersum mundū sola bene custodiens, tradidit filijs suis: Quæstionibusq; omnibus solutis, quæ ab hæreticis nobis proponebant, & apostolorū doctrina explanata, & manifestatis pluribus, quæ à domino per parabolas & dicta sunt & facta: In hoc lib. quinto, qui est de traductione operis uniuersi, et euersione falsò cognominatę agnitionis, & reliquis doctrinis domini nostri, & ex apostolicis epistolis conabimur ostēsiones facere, quēadmodū postulasti à nobis obedientibus tuo præcepto: quoniam & in administratiōe sermonis positi sumus, & omni modo elaboramus secundū nostrā uirtutē plurima tibi quidē in subsidium præstare aduersum contradictiones hæreticorū, errātes aūt retrahere, & cōuertere ad ecclesiā dei, Neophytorū quoq; sensum cōfirmare, ut stabilē custodiant fidem, quā bene custoditā ab ecclesia acceperunt, ut nullo modo transuertantur ab his, qui male docere eos, & abducere à ueritate conantur. oportebit aūt te omnesq; lecturos hanc scripturā, impensius legere ea quæ à nobis prædicta sunt, ut & argumenta ipsa scias, aduersus quæ cōtradictiones facimus. Sic eīn & legitime eis cōtradices, & de præparato accipies aduersus eos cōtradictiones, illorū qđē sententias per cœlestē fidem uelut stercora abijciens, solum aūt uerū & firmū magistrū sequēs uerbum dei Iesum Christum dominū nostrum: qui propter immensam suā dilectionē factus est quod sumus nos, uti nos perficeret esse, qđ est ipse. Non enim aliter nos discere poteramus quæ sunt dei, nisi magister noster uerbum existens, homo factus fuisset. Neq; enim alius poterat enarrare nobis quæ sunt patris, nisi proprium ipsius uerbum. Quis eīn alius cognouit sensum domini? Aut quis alius eius consiliarius factus est? Neq; rursus nos aliter discere poteramus, nisi magistrum uidentes, & per auditum nostrū uocem eius percipientes, uti imitatores quidem

 ope-

operum, factores autem sermonũ eius facti, cõmunionẽ habeamus cum ipso, à perfecto & eo qui est ante omnem conditionẽ augmentum accipientes: qui nũc nuper facti sumus, à solo optimo & bono, & ab eo qui habet donationem incorruptibilitatis, in eam quæ est ad eum similitudinem facti. Prædestinati quidem ut essemus qui nondũ eramus, secundũ præscientiam patris, facti autẽ initium facturæ accepimus in præcognitis temporibus, secundum ministrationẽ uerbi, qui est perfectus in omnibus, quoniam uerbum potens, & homo uerus, sanguine suo rationabiliter redimens nos, redemptionem semetipsum dedit pro his, qui in captiuitatem ducti sunt. Et quoniam iniuste dominabatur nobis Apostasia, & cum natura essemus dei omnipotentes, alienauit nos contra naturam, suos proprios faciens discipulos, potens in omnib. dei uerbum, & non deficiens in sua iustitia, iuste etiam aduersus ipsam conuersus est Apostasiam, ea quæ sunt sua redimens ab ea: non cum ui, quemadmodum illa initio dominabatur nostri, ea quæ nõ erant sua insatiabiliter rapiens, sed secundũ suadelam: queadmodum decebat deum suadentem, & nõ uim inferentẽ accipere quæ uellet, ut neq; quod est iustũ confringeretur, neq; antiqua plasmatio dei deperiret. Suo igitur sanguine redimente nos domino, & dante animã suã pro nostra anima, et carnẽ suam pro nostris carnibus, & effundẽte spiritũ patris in adunitionẽ & cõmunionem dei & hominum, ad homines quidem deponente deum per spiritum, ad deum autem rursus imponẽte hominem per suam incarnationem, & firme, & uere in aduentu suo donante nobis incorruptelam, per cõmunionem quæ est ad deum, perierunt omnes hæreticorũ doctrinæ. Vani enim sunt qui putatiue dicunt eum apparuisse: nõ enim putatiue hæc, sed in substantia ueritatis fiebant. Si autem cum homo nõ esset, apparebat homo, neq; quod erat uere perseuerauit spiritus dei, Quoniam inuisibilis est spiritus. Neq; ueritas quædam erat in eo. Non enim illud erat, quod uidebatur. Prædiximus autẽ quoniam Abraham & reliqui prophetæ, prophetice uidebant eum, id quod futurum erat per uisionẽ prophetantes. Si igitur & nunc talis apparuit, non existens quod uidebatur, quædam prophetica uisio facta est hominibus, & oportet alium expectare aduentum eius, in quo talis erit, qualis nunc uisus est prophetice. Ostendimus autem quoniam idem est, putatiue dicere eum uisum, & nihil ex Maria accepisse. Neq; enim esset uere sanguinem & carnem habens, per quam nos redemit, nisi antiquam plasmationem Adæ in semetipsum recapitulasset. Vani igitur qui à Valentino sunt hoc dogmatizantes, uti excludant salutem carnis, & reprobent plasmationem dei. Vani autem & Ebionei, unitionem dei & hominis per fidem non recipientes in suã animã, sed in ueteri generationis perseuerantes fermẽto, neq; intelligere uolentes, quoniam spiritus sanctus aduenit in Mariam,
&

& uirtus altissimi obumbrauit eam, quapropter & quod generatũ est, sanctum est, & filius altissimi dei patris omnium: qui operatus est incarnationem eius, & nouam ostendit generationẽ: uti quẽadmodum per priorem generationẽ mortem hæreditauimus, sic per generationẽ hanc hæreditaremus uitam. Reprobant itaq; hi commixtionẽ uini cœlestis, & sola aqua secularis uolunt esse, non recipientes deum ad commixtionem suam: perseuerãt autem in eo qui uictus est Adam, & proiectus est de paradiso: non contemplantes, quoniam quemadmodum ab initio plasmationis nostræ in Adam, ea quæ fuit à deo inspiratio uitæ, unita plasmati animauit hominem, & animal rationabile ostendit: sic in fine uerbum patris, & spiritus dei, adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, uiuentem & perfectum efficit hominem, capiẽtem perfectum patrem, ut quemadmodum in animali omnes mortui sumus, sic in spiritali omnes uiuificemur. Non enim effugit aliquando Adam manus dei, ad quas pater loquens, dicit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et propter hoc in fine non ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex placito patris manus eius uiuum perfecerũt hominem, uti fiat Adam secundum imaginem & similitudinem dei. Vani autem & qui in aliena dicunt deum uenisse, uelut aliena concupiscentẽ, uti cum hominem qui ab altero factus esset exhiberet ei deo, qui neq; fecisset, neq; cõdidisset, sed & qui desolatus esset ab initio à propria hominum fabricatione. Non ergo iustus aduentus eius, qui secundum eos aduenit in aliena, neq; uere redemit nos sanguine suo, si nõ uere homo factus est, restaurans suo plasmati, quod dictum est, In principio factũ esse hominem secundum imaginem & similitudinem dei, non aliena in dolo diripiens, sed sua propria iuste & benigne assumens. Quantum attinet quidem ad apostasiam, iuste suo sanguine redimẽs nos ab ea, quantum autem ad nos, qui redẽpti sumus, benigne. Nihil enim illi ante dedimus, neq; desiderat aliquid à nobis, quasi indigens. Nos autem indigemus eius quæ est ad eum communionis. Et propterea benigne effudit semetipsum ut nos colligeret in sinu patris. Vani autem omnimodo, qui uniuersam dispositionẽ dei contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autẽ secundum hæc uidelicet, nec dominus sanguine suo redemit nos, neq; calix eucharistiæ communicatio sanguinis eius, neq; panis quẽ frangimus cõmunicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à uenis & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominẽ substantia, qua uere factũ uerbum dei, sanguine suo redemit nos. Quemadmodum & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius, & remissionem peccatorũ. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturam nutrimur: creaturam autem ipse nobis Eucharistia

præſtat, ſolem ſuum oriri faciens, & pluens quemadmodum uult: cum calicem qui eſt creatura, ſuū corpus cōfirmauit, ex quo noſtra auget corpora. Quādo ergo & mixtus calix, & factus panis percipit uerbum dei, fit euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia: quomodo carnem negant capacem eſſe donationis dei, qui eſt uita æterna, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius, quemadmodum & apoſtolus ait, in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola, Quoniā membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſsibus eius: non de ſpiritali aliquo, & inuiſibili homine dicens hæc, Spiritus enim neq; oſſa, nec carnes habet: ſed de ea diſpoſitione quæ eſt ſecundū hominē, quæ ex carnibus, & neruis & oſsibus conſiſtit, quæ de calice, qui eſt ſanguis eius nutrit, & de pane qui eſt corpus eius augetur. Et quemadmodū lignum uitis depoſitum in terra, ſuo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & diſſolutū multiplex ſurgit, per ſpiritum dei, qui continet omnia, quæ deinde per ſapientiam in uſum hominibus ueniunt, & ſanguis Chriſti: ſic & noſtra corpora ex ea nutrita & repoſita in terrā, & reſoluta in ea reſurgēt in ſuo tempore uerbo dei reſurrectionem eis donāte, in gloriā dei patris. Qui huic mortali immortalitatē circundat, & corruptibili incorruptelā gratuito donat: quoniā uirtus dei in infirmitate perficitur: ut non quaſi ex nobiſipſis habentes uitam, inflemur aliquando & extollamur aduerſus deum, ingratam mentem accipientes, experimento autē diſcentes, quoniam ex illius magnitudine, & nō ex noſtra natura habemus in æternū perſeuerantiam: neq; ab ea quæ eſt circa deum gloria, ſicuti eſt fruſtremur aliquādo, neq; noſtrā naturam ignoremus: ſed ut ſciamus, & quid deus poteſt, & quid homo beneficij accipit, & non erremus aliquando à uera comprehenſione eorum quæ ſunt, & quemadmodum ſunt, id eſt dei & hominis. Et nunquid forte quemadmodum prædiximus, propter hoc paſſus eſt deus fieri in nobis reſolutionem, ut per omnia eruditi, in omnibus ſimus diligentes, neq; deum, neq; noſmetipſos ignorantes. Manifeſtiſsime autem apoſtolus oſtendit, quoniam traditus eſt ſuæ infirmitati homo, ne elatus aliquando excideret à ueritate, in ſecunda quæ eſt ad Corinthios dicens, Et ut ſublimitate reuelationum non ſuperextollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis, angelus ſatanæ, uti me colaphizet, Et ſuper hoc ter dominum rogaui, ut abſiſtat à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, Nam uirtus in infirmitate perficitur. Libenter enim gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Chriſti. Quid ergo? dicet enim aliquis, Voluit ergo dominus Apoſtolum ſuum ſic colaphizari, & talem ſuſtinere infirmitatē? Etiam dicit uerbū, Virtus enim in infirmitate perficitur, meliorē efficiens hunc, qui per ſuam infirmitatē cognoſcit uirtutem dei. Quemadmodū enim didiciſſet

cisset homo, quoniam ipse quidem infirmus, & natura mortalis, Deus aũt immortalis et potens, nisi id quod est in utroq; didicisset experimẽto: Suam enim infirmitatẽ discere per sustinẽtiam, nihil est malum: magis autem & bonũ est non oberrare in natura sua. Extolli autem aduersus deum, & præsumptionem suæ gloriæ assumere, ingratum reddens hominem, multum mali inferebat ei, ut ueritatem simul & dilectionem auferret ab eo eam, quæ est ad deum qui fecit eum. Vtrorunq; autẽ experientia ueram quæ est de deo & homine agnitionem indidit ei, & auxit eius erga deum dilectionẽ. Vbi autem augmentũ est dilectionis, ibi maior gloria dei uirtute perficitur, his qui diligũt eum. Refutant igitur potentiam dei, & non contemplãtur quod est uerum, qui infirmitatem intuentur carnis, uirtutem autem eius qui suscitat eam à mortuis, non contemplantur. Si enim mortale non uiuificat: & corruptibile nõ reuocat ad incorruptelam, iam nõ potens est deus. Sed quoniam potens est in his omnibus, de initio nostro contemplari debemus, Quoniam sum psit deus limum de terra, & formauit hominem. & quidem multo difficilius, & incredibilius est, ex non existentibus ossibus, & neruis, & uenis, & reliqua dispositione quæ est secundum hominem facere ad hoc ut sit, & quidem animalem & rationabilem facere hominem: quàm quod factum est, & deinde solutum est in terram, propter causas quas prædiximus, rursus redintegrare: licet in illa cesserit, unde & initio eum qui non erat fecit ut esset, quando uoluit: multo magis eos qui iam fuerunt, rursus restituet uolens, in eam quæ ab eo datur uitam. Inuenietur autem perceptrix & capax caro uirtutis dei, quæ ab initio percepit artem dei, & aliud quidem factum est oculus uidens, aliud auris audiens, aliud manus palpans & operans, aliud nerui undiq; condensi, & continentes membra, aliud arteriæ & uenæ, sanguinis & spiritus transitoria. Aliud uero in uiscera diuersa. Aliud sanguis, copulatio animæ & corporis. Quid enim? Non est numerum dicere uniuersæ fabricationis, quæ est secundum mẽbra hominis, quæ non ex alia facta est, sed ex magna sapientia dei. Quæ autem sapiẽtia participant deum, participant & uirtutem eius. Non igitur exors caro sapientiæ & uirtutis. Nam uirtus eius quæ uitam præstat in infirmitate perficitur, id est in carne. Dicãt autem nobis qui dicunt non esse capacem carnem illius uitæ quæ datur à deo, utrum uiuentes nunc, & participantes uitam dicant hæc, an in totum uitæ quidem habentes nihil, mortuos autem semetipsos in præsenti confitebuntur. Et si quidẽ mortui, quomodo & mouẽtur, & loquũtur, & reliqua faciunt, quæ non mortuorũ sed uiuotũ sunt opera? Si autem uiuunt nunc, & totum illorũ corpus participat uitæ, quo modo audent dicere non esse carnem participatricẽ uitæ, confitentes habere se uitam in præsenti? Simile est quemadmodum si quis spongiam aquæ plenam

tenens uel faculam ignis, nō posse participare aquæ dicat spongiã, neq; faculam igni. Eo modo & hi uiuere se dicentes, & in suis membris exultantes, postea sibimetipsis cōtrarij existentes, dicunt non esse membra ipsorum percapabilia uitæ. Si autē hæc quæ est temporalis uita, cum sit multo infirmior, q̃ illa æterna uita, tamen tantum potens est, ut uiuificet nostra membra mortalia, cur illa quæ est æterna uita, non uiuificabit eam carnē quæ iam meditata, & assuescit portare uitam? Quoniam aūt participatrix uitæ sit caro, ad hoc quod uiuet ostenditur: uiuit enim in quantū deus uult uiuere. quoniã autem & deus potens est præstare uitam nobis qui uiuimus, & dominus itaq; cū sit potens uiuificare plasma suū, & caro cū possit uiuificari, quid superest quod prohibeat eam percipere incorruptelam, quæ est longa & sine fine à deo attributa uita? Latent autem semetipsos, qui alterum affingunt patrem, & bonū eum uocant, infirmum & inutilem & negligentē inferentes eum, ut non dicamus quoniam liuidum & inuidum in eo quod dicant non uiuificari ab eo nostra corpora. Cū enim dicant ea quæ omnibus sunt manifesta, quoniam perseuerãt immortalia, utputa spiritus & anima, & quæ sunt alia, quoniam uiuificantur à patre, illud autē quod non aliàs uiuificatur, nisi illi deus præstet uitam, de reliquo aut impotentē & infirmum ostendit patrem ipsorum, aut inuidum & liuidum. Demiurgo enim & hic uiuificante mortalia corpora nostra, & resurrectionem eis per prophetas promittente, quemadmodū ostendimus, quis potentior & fortior & uere bonus ostenditur? Vtrum Demiurgus, qui totū uiuificat hominē, an falso cognominatus ipsorum pater? Qui equidem quæ sunt natura immortalia, quibus autem opus est ab eo adiutorio ut uiuant, non uiuificans benigne, relinquens illa negligenter in mortē. Vtrum ergo & his uitam pater ipsorum cum non possit, nō præstat, an cum possit? Si quidem cum non possit, non iam potens est neq; perfectus super Demiurgum. Demiurgus enim præstat, quemadmodum adest uidere, quod ille non potest præstare. Si autem cum possit præstare, non præstat, iam nō bonus ostenditur, sed inuidus & malignus pater. Si autē & causam aliquam dixerint, per quam non uiuificat corpora pater ipsorū, ipsam causam maiorem necesse est apparere quàm patrem obtinentē benignitatē eius: & infirmabitur benignitas eius, propter causam eam, quæ ab ipsis dicitur. Quoniã autē possunt corpora percipere uitam, omnibus uidere est. Viuunt enim in quātum ea deus uult uiuere, & iam non possunt dicere, quod minime ualeāt uitam capere. Si igitur propter necessitatē, & causam aliam quandã nō uiuificant, quæ possunt participare uitam, erit necessitati & causæ seruiens pater ipsorum, & nō iam liber & suæ potestatis in sententia. Quoniã aūt multo tempore perseuerabant corpora in quantū placuit deo bene habere, legant scripturas, & inuenient eos qui ante

ante nos fuerunt, septingentos & octingentos, & noningentos annos supergressos: & cõsequebantur corpora ipsorũ, longinquitatẽ dierum, & participabãt uitam, in quantũ ea deus uiuere uolebat. Quid autem de illis dicemus? Quoniam quidẽ Enoch placẽs deo in quo placuit corpore translatus est, translationem iustorum præmõstrans. Et Helias sicut erat in plasmatis substantia assumptus est, assumptionẽ patrũ prophetãs: & nihil impedit eos corpus in trãslatione, & assumptione eorũ. Per illas enim manus, per quas in initio plasmati sunt, per ipsas & assumptionem & translationem acceperunt. Assuetæ eñ erant in Adam manus dei coaptare, & tenere, & baiulare suũ plasma, et ferre & ponere, ubi ipse uellent. Vbi ergo primus positus est homo scilicet in paradiso, quemadmodum scriptura dicit: Et plantauit deus paradisum in Edem contra orientem, & posuit ibi hominem quẽ plasmauit, & inde proiectus est in hunc mundũ non obediens. Quapropter dicunt presbyteri, qui sunt apostolorũ discipuli, eos qui translati sunt, illuc translatos esse, iustis eñ hominibus & spiritum habentibus præparatus est paradisus, in quem & Paulus apostolus asportatus audiuit sermones inenarrabiles, quantũ ad nos in præsenti: & ibi manere eos qui translati sunt usq; ad consummationẽ conspicantes incorruptelam. Si autem quis impossibile existimet tantis temporibus permanere homines, & Heliam non in carne assumptum, consumptam autẽ carnem eius in igneo curru, intendat quoniam Ionas quidem in profundum proiectus est, & in uentrem Ceti absorptus, saluus iterum exputus est terræ, iussu dei. Ananias etiã, & Azarias, & Mizael missi in caminum ignis septuplum exardentem, neq; nociti sunt aliquid, neq; odor ignis inuentus est in eis. Qui igit affuit illis manus dei, & inopinata, & impossibilia naturæ hominum in eis perficiens, quid si in his qui translati sunt effecit aliquid inopinatum, deseruiens uoluntati patris? Hæc est autem filius dei, quemadmodum scriptura ait dixisse Nabuchodonosor regem, Nõne tres uiros misimus in caminũ, & ecce ego uideo quatuor deambulantes in medio ignis, & quartus similis filio dei. Neq; igitur natura alicuius eorũ quæ facta sunt, neq; infirmitas carnis fortior erit super uoluntatem dei. Non enim deus his quæ facta sunt, sed quæ facta sunt subiecta sunt deo, & omnia seruiunt uoluntati eius. Quapptẽr & dominus ait: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Quemadmodum igitur his qui nunc sunt hominibus ignorantibus dispositionem dei incredibile et impossibile uidetur tantos annos aliquem hominẽ posse uiuere, & uixerunt hi qui ante nos fuerũt, & uiuunt qui translati sunt ad exẽplũ longitudinis dierũ, & de uentre Ceti, & de camino ignis saluos exisse, & tamẽ exierũt educti uelut manu dei, ad ostensionẽ uirtutis eius: Sic & nunc quãuis quidam ignorantes uirtutẽ & promissionẽ dei cõtradicant suæ saluti, impossibile

bile existimantes posse deum suscitantem corpora in sempiternũ perseuerationem eis donare, nõ tamen incredulitas talium euacuauit fidem dei. Glorificabitur autẽ deus in suo plasmate, cõforme illud & cõsequẽs suo puero adaptans. Per manus enim patris, id est, per filiũ & spiritum fit homo secundũ similitudinem dei, sed non pars hominis. Anima autem & spiritus pars hominis esse possunt, homo autem nequaquã: perfectus autem homo cõmixtio & adunitio est animæ assumentis spiritũ patris, & admixtæ in carne quæ est plasmata secundũ imaginẽ dei. Propter quod & Apostolus ait, Sapientiã loquimur inter perfectos, Perfectos dicens eos, qui perceperunt spiritũ dei, & omnibus linguis loquũtur per spiritũ dei, quemadmodũ & ipse loquebatur. Quemadmodum & multos audiuimus fratres in ecclesia prophetica habentes charismata, & per spiritum uniuersis linguis loquentes, & abscõsa hominum in manifestum producentes ad utilitatẽ, & mysteria dei enarrãtes, quos & spirituales Apostolus uocat, secundum participationẽ spiritus existentes spirituales, sed nõ secundum defraudationẽ & interceptionẽ carnis, & nude hoc ipsum solum. Si enim substantiã tollat aliquis carnis, id est plasmatis, & nude idipsum solum spiritum intelligat, iam non spiritualis homo est quod est tale, sed spiritus hominis aut spiritus dei. Cũ autẽ spiritus hic cõmixtus animæ unitur plasmati, propter effusionem spiritus spiritualis & perfectus homo factus est, & hic est qui secundũ imaginem & similitudinẽ factus est dei. Si autẽ defuerit animæ spiritus, animalis est uere, qui est talis, & carnalis derelictus imperfectus erit, imaginem quidẽ habens in plãsmate, similitudinẽ uero non assumens per spiritum. Sicut autẽ hic imperfectus est, sic iterũ si quis tollat imaginem, & spernat plasma, iam nõ hominẽ intelligere potest, sed & partẽ aliquam hominis, quemadmodum prædiximus, uel aliud aliquid præter hominem. Neq; enim plasmatio carnis ipsa secundũ se homo perfectus est, sed corpus hominis & pars hominis. Neq; enim & anima ipsa secundũ se homo, sed anima hominis & pars hominis. Neq; spiritus homo, spiritus enim & nõ homo uocatur. Cõmixtio autem & unitio horum omnium, perfectum hominem efficit. Et propter hoc Apostolus seipsum exponens, explanauit perfectã & spiritalem salutem hominis, in prima ad Thessalonicenses, dicens, Deus autẽ pacis sanctificet uos perfectos, ut integer uester spiritus, & anima, & corpus sine querela in aduentum domini Iesu Christi seruetur. Et quam utiq; causam habebat his tribus, id est animæ & corpori, & spiritui integrã & perfectam perseuerationem precari in aduẽtu domini, nisi reintegrationem & adunitionẽ triũ, unam & eandem ipsorum sciebat salutem? Propter quod et perfectos ait eos, qui tria sine querela exhibent domino. Perfecti igitur, qui & spiritum in se perseuerantem habent dei, et animas, et corpora sine querela seruaue

seruauerint, id est illam quæ ad deum est fidem seruantes, & eam quæ ad proximum est custodientes. Vnde & templũ dei plasma esse ait, Nescitis dicens, quoniã templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templum enim dei sanctum est, quod estis uos: manifeste templum corpus dicens in quo habitat spiritus. Quẽadmodum & dominus de eo ait, Soluite hoc templum, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem, inquit, dicebat de corpore suo. Et non tantum templum, sed & templum Christi scit corpora nostra, ad Corinthios dicens: Nescitis quoniam corpora uestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi, faciã membra meretricis? Non de alio quodam homine spirituali dicens hæc, nõ enim ille complectitur meretricem, sed corpus nostrum, id est, caro quæ cum sanctimonia perseuerat & munditia, membra dixit esse Christi. Quando autem complectitur meretricem, membra fieri meretricis, & propter hoc dixit, Si quis tẽplum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Templũ igitur dei in quo spiritus inhabitat patris, & membra Christi non participare salutem, sed in perditionem redigi dicere, quomodo nõ maximæ est blasphemiæ? Quomodo autem corpora nostra, nõ ex sua substantia, sed ex dei uirtute suscitantur, Corinthijs dicit, Corpus autem non fornicationi, sed domino, & dominus corpori, Deus aũt qui & dominum suscitauit, & nos suscitabit per uirtutem suam. Quomodo igitur Christus in carnis substantia surrexit, & ostendit discipulis figuram clauorum, & apertionem lateris, hæc autẽ sunt indicia carnis eius quæ surrexit à mortuis, sic & nos, inquit, suscitabit per uirtutem suam. Et iterum ad Romanos ait: Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum à mortuis uiuificabit & mortalia corpora nostra. Quæ sunt ergo mortalia corpora? nunquid nam animæ? Sed incorruptibiles animæ quantum ad comparationem mortalium corporum. Insufflauit enim in faciem hominis deus flatum uitæ, & factus est in animã uiuentem: flatus aũt uitæ incorporalis est. Sed ne mortalem quidem possunt dicere hominẽ ipsum flatu uitæ eius existente. Sed neq; spiritum possunt dicere mortale corpus. Quid igiť superest dicere mortale corpus, nisi plasma, id est caro de qua & sermo est ei, quomodo uiuificabit eam deus. Hæc enim est quæ moritur & soluitur, sed non anima, neq; spiritus. Mori enim est uitalem amittere habilitatem, & sine spiramine in posterum, & inanimalem & immobilẽ fieri, & deperire in illa, ex quibus & initiũ substantiæ habuit. Hoc autẽ neq; animæ euenit, flatus est enim uitæ: neq; spiritui, incõpositus est enim & simplex spiritus, qui resolui non potest, & ipse uita est eorũ qui percipiunt illum. Superest igitur ut circa carnem mors ostẽdatur, quæ postea quã exierit anima, sine spiratione & inanimale efficitur, & paulatim resoluitur in terrã, ex qua sumpta est. Hæc igitur mortalis,

hæc autem est, de qua etiã dicit: Viuificabit & mortalia corpora nostra. Et propter hoc ait de ea in prima ad Corinthios, Sic & resurrectio mortuorum seminatur in corruptione, surget in incorruptionē. Etenim tu, ait, quod seminas non uiuificatur, nisi prius moriatur. Quid est autem quod ut granum tritici seminatur & putrit in terra, nisi corpora, quæ in terra ponuntur, in qua & semina iactantur: & propter hoc dixit, Seminatur in ignobilitate, surgit in gloria. Quid enim ignobilius carne mortua, uel quid iterū gloriosius surgente ea, & percipiente incorruptelam? Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute: in infirmitate sua, quoniam cum sit terra, in terram uadit: uirtute aūt dei, qui eam suscitat à mortuis. seminatur corpus animale, & surgit corpus spirituale: Indubitate docuit, quoniam neq; de anima, neq; de spiritu sermo est ei, sed de mortificatis corporibus. Hæc sunt enim corpora animalia, id est, participantia animæ, quam cum amiserint, mortificantur. Deinde per spiritum surgentia fiunt corpora spiritualia, uti per spiritum semper permanentem habeant uitam. Nunc enim, inquit, ex parte prophetamus, tunc autem facie ad faciem. Hoc est, quod & à Petro dictum est, Quem cum non uideritis diligite, in quem nunc quoq; non uidentes, credentes autem, exultabitis gaudio inenarrabili. Facies enim nostra uidebit faciem dei uiui, & gaudebit gaudio inenarrabili, uidelicet, cum suum uideat gaudium. Nunc autem partem aliquam spiritus eius sumimus, ad perfectionem & præparationē incorruptelæ, paulatim assuescentes capere, & portare deum: quod & pignus dixit apostolus, hoc est, partem eius honoris quiā deo nobis promissus est, in epistola quæ ad Ephesios est, dicens, In quo & uos audito uerbo ueritatis euangelio salutis uestræ, in quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis uestræ. Si ergo pignus hoc habitans in nobis, iam spirituales effecit, & absorbetur mortale ab immortalitate: Vos enim, ait, non estis in carne, sed in spiritu, siquidem spiritus dei habitat in uobis. Hoc autem non secundum iacturam carnis, sed secundum cōmunionem spiritus fit. Non enim erant sine carne, quibus scribebat, sed qui assumpserant spiritum dei, in quo clamamus Abba pater. Si igitur nunc pignus habentes clamamus abba pater, quid fiet quando resurgētes facie ad faciem uidebimus eum? quando omnia membra affluenter exultationis hymnū protulerint, glorificātia eū qui suscitauerit ea ex mortuis, et æternam uitã donauerit. Si enim pignus cōplectēs hominē in semetipsum, iam facit dicere, Abba pater, quid faciet uniuersa spiritus gratia, quæ hominibus dabitur à deo? Similes nos ei, efficiet enim hominē secundum imaginē & similitudinem dei. Qui ergo pignus spiritus habent, & non concupiscentijs carnis seruiunt, sed subijciunt semetipsos spiritui, & rationabiliter cōuersantur in omnibus, iuste Apostolus spirituales uocat, quos

quoniam spiritus dei habitat in ipsis. Incorporales autem spiritus non erunt homines spirituales, sed substãtia nostra, id est, animę & carnis ad unitio adsumens spiritũ dei, spiritualẽ hominẽ perficit. Eos autem qui abijciunt quidem spiritus consiliũ, carnis autem uoluptatibus seruiunt, & irrationabiliter uiuunt, & effrenati deijciuntur in sua desideria, quippe nullam habẽtes aspirationem diuini spiritus, sed porcorũ & canum more uiuunt, hos iuste Apostolus carnales uocat quia nihil aliud quàm carnalia sentiunt. Et prophetæ aũt propter hanc eandem causam irrationabilibus animalibus assimilant eos, propter irrationabilem conuersationem ipsorũ dicentes, Equi furẽtes ad fœminas facti sunt, unusquisq; ipsorũ hinniens ad uxorem proximi sui. Et rursus, Homo cum in honore esset, assimulatus est iumentis, hoc quia secundũ suam causam assimilatus est iumentis, irrationabilẽ æmulans uitam. Sed & nos in consuetudine huiusmodi homines iumẽta & pecora irrationabilia dicimus. Prædixit autem figuraliter omnia hæc lex de animalibus, deliniãs hominẽ. Quæcunq; duplicem ungulam habent & ruminant, mundum nuntians. Quæcunq; autem aut utrunq; uel alterum horum non habent, uelut immũda segregãs. Qui sunt ergo mundi? qui in patrẽ & filium per fidem firmiter faciunt, hæc est enim firmitas eorũ quæ duplici sunt ungula: & eloquia dei meditantur die ac nocte, uti operibus bonis adornẽtur: hæc est enim ruminantiũ uirtus. Immunda autem quæ neq; duplicẽ ungulam habẽt, neq; ruminant, hoc est, qui neq; in deum fidem habẽt, neq; eloquia eius meditantur. Hæc autem ethnicorum est abominatio. Quæ aũt ruminant quidẽ, non habent aũt ungulam duplicem, & ipsa immũda. Hæc Iudæorũ est imaginalis descriptio, qui quidẽ eloquia dei in ore habent, stabilitatem aũt radicis suæ non infigunt in patrẽ & in filio. Propter hoc autem & lubricum est genus ipsorũ. Etenim quæ sunt unius ungulæ animalia facile labuntur, firmiora autem sunt quæ duplicem ungulam habent, succedentibus inuicem ungulis fissis secundum iter, & altera ungula subbaiulat aliam. Immunda aũt similiter quæ duplicem ungulã habent, non aũt ruminant. Hæc est aũt omniũ uidelicet hæreticorũ ostensio, & eorum qui non meditantur eloquia dei, neq; operibus iustitiæ adornantur, quibus & dominus ait, Quid mihi dicitis domine domine, & non facitis quæ dico uobis. Qui enim sunt tales in patrẽ quidẽ & filium dicunt se credere, nunq; aũt meditanẽ eloquia dei, quẽadmodũ oportet, neq; iustitiæ operibus sunt adornati. sed quemadmodum prædiximus, porcorum & canũ assumpserunt uitam, immunditiæ & gulæ & reliquę incuriæ semetipsos tradẽtes. Iuste igit̃ tales omnes, qui propter suã incredulitatẽ & luxuriã nõ adipiscunẽ diuinũ spiritum, & uarijs characteribus eijciunt se uiuificans uerbũ, & in suis concupiscentijs irrationabiliter ambulant, Apostolus quidem carnales & animales

 males

males uocauit, prophetæ aūt iumenta & feras dixerunt, consuetudo autem pecora & irrationabiles interpretata est, lex aūt immundos enuntiauit. Hoc aūt est quod & in alijs ab Apostolo dicitur, Quoniam caro & sanguis regnum dei hæreditare nō possunt. Id est, quod ab hominibus hæreticis profertur, in amentiam suam, & quę ostendere conantur non saluari plasmationem dei: non conspicientes, quia sunt tria, ex quibus (quemadmodū ostēdimus) perfectus homo cōstat, carne, anima, & spiritu, & altero quidem saluante & figurante, qui est spiritus, altero quod unitur & formatur, quod est caro. Id uero quod inter hęc est duo, est anima, quæ aliquando quidem subsequens eleuatur ab eo, aliquādo autem consentiens carni decidit in terrenas concupiscentias. Quotquot ergo id quod saluat, & format in uitam, non habent, hi consequenter erunt, & uocabuntur, caro & sanguis, quippe qui non habent spiritū dei in se. Propter hoc autem & mortui tales dicti sunt à domino, Sinite enim, inquit, mortuos, sepelire mortuos suos: quoniam non habent spiritū uiuificantem hominem. Quotquot autē timent deum, & credunt in aduentum filij eius, & per fidem constituunt in cordibus suis spiritum dei, hi tales iuste homines dicentur, & mundi, & spirituales, & uiuentes deo, quia habent spiritum patris qui emundat hominem, & subleuat in uitā dei. Sicut enim caro infirma, sic & spiritus promptus à domino testimonium accepit. Hic est potens perficere, quæcunq; in promptu habet. Si igitur hoc quod est promptū spiritus, admisceat aliquis uelut stimulum infirmitati carnis, necesse est omnimodo, ut id quod est forte superet infirmū, ita ut absorbeatur infirmitas carnis à fortitudine spiritus: & esse eum qui sit talis, non iam carnalem sed spiritualem, propter spiritus cōmunionem. Sic igitur martyres testantur, & contemnunt mortē, non secundum infirmitatē carnis, sed secundū quod promptus est spiritus. Infirmitas enim carnis absorpta, potentem ostendit spiritum. Spiritus aūt rursus absorbens infirmitatē, hæreditate possedit carnem in se, & ex utrisq; factus est uiuens homo. Viuens quidem propter participationem spiritus, homo autem propter substantiam carnis. Igitur caro sine spiritu dei mortua est, non habens uitam, regnum dei possidere non potest, sanguis irrationalis uelut aqua effusa in terram. Et propter hoc ait, qualis terrenus, tales & terreni. Vbi aūt spiritus patris, ibi homo uiuēs, sanguis rationalis ad ultionē à deo custoditus, caro à spiritu possessa, oblita quidem sui, qualitatē autem spiritus assumēs conformis facta est uerbo dei. Et propterea ait. Sicut portauimus imaginē eius qui de terra est, portemus & imaginē eius qui de cœlo est. Quid est ergo terrenū? Plasma. Quid aūt cœleste? Spiritus. Sicut igitur, ait, sine spiritu cœlesti conuersati sumus aliquādo in uetustate carnis, nō obedientes deo: sic nunc accipientes spiritū, in nouitate uitæ ambulemus, obediētes deo. Quoniā igitur

igitur ſine ſpiritu dei ſaluari non poſſumus, adhortatur Apoſtolus nos per fidem & caſtam conuerſationem conuerſari ſpiritum dei, ut non ſine participatione ſancti ſpiritus facti, amittamus regnum cœlorum. Et clamauit, non poſſe carnem ſolam & ſanguinem regnum dei poſsidere. Si enim oportet uerum dicere, nõ poſsidet, ſed poſsidetur caro: ſicut & dominus ait, Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſsidebunt terram. Quaſi hæreditate poſsideatur terra in regno. Vnde & ſubſtãtia carnis noſtræ eſt: & ideo mũdum templum eſſe uult, ut delectetur ſpiritus dei in eo, quemadmodum ſponſus ad ſponſam. Sicut igitur ſponſa aſſumere ſponſum nõ poteſt, aſſumi aũt à ſpõſo poteſt, cũ uenerit & acceperit eam ſponſus: Sic & caro hæc, ſecundũ ſeipſam, id eſt, ſola, regnũ dei hæreditate poſſidere non poteſt. Hæreditate aũt poſſideri in regno à ſpiritu poteſt, hæreditate enim poſſidet, qui uiuificat ea quæ ſunt mortua: & aliud quidem eſt hæreditate poſsidere, aliud aũt hæreditate poſsideri. Ille enim dominatur & præeſt, & diſponit ea quæ hæreditate poſſidet, quemadmodũ ipſe uelit. Illa uero ſubiecta ſunt & obediunt, & dominãtur ab eo, et ſub dominio ſunt eius qui poſſidet. Quid igitur eſt quod uiuit? Scilicet ſpiritus dei. Quæ ſunt aũt quæ ſunt mortua? ſcilicet mẽbra hominis, quæ & corrumpuntur in terra. Hæc autem poſsidentur à ſpiritu tranſlata in regnũ cœlorũ. Propter hoc aũt & Chriſtus mortuus eſt, uti teſtamentũ euangelij apertũ, & uniuerſo mundo lectum, primũ quidem liberos faceret ſeruos ſuos, poſt deinde hæredes eos cõſtitueret eorum quæ eſſent eius, hæreditate poſſidente ſpiritu, quemadmodum demonſtrauimus. Hæreditate enim poſsidet ille, qui uiuit, hæreditate aũt acquiritur caro: ut non amittentes eum qui nos poſſidet ſpiritum, amittamus uitam, adhortans nos Apoſtolus ad ſpiritus cõmunicationem ſecundum rationem quæ prædicta ſunt, dixit, Quoniam caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt: uelut ſi dicat, Nolite errare, quoniam niſi uerbum dei inhabitauerit, & ſpiritus patris fuerit in uobis, uane autem, & pro ut euenit, conuerſati fueritis, quaſi hoc tantum caro & ſanguis exſtentes, regnũ dei poſsidere non poteritis. Hoc ideo uti non gratificantes carni reſpuamus inſertionem ſpiritus. Tu aũt oleaſter, ar, cum eſſes, inſertus es in bonam oliuam, & ſocius pinguedinis oliuæ factus es. Quemadmodum igitur oleaſter inſerta, ſi permanſerit in eo quod ante fuerit oleaſter, exciditur: ſi autem tenuerit inſertionẽ, & tranſmutetur in bonã oliuam, fit fructifera quaſi in Paradiſo regis plantata: Sic & homines ſi quidem per fidem profecerint in melius, & aſſumpſerint ſpiritum dei, & illius fructificationẽ germinauerint, erunt ſpirituales, tanq̃ in Paradiſo dei plantati. Si autem reſpuerint ſpiritũ, & perſeuerauerint in eo quod fuerant ante, magis carnis eſſe uolentes q̃ ſpiritus, iuſtiſsime in eiuſmodi dicitur quoniã caro & ſanguis regnum dei

tiō posſident. Tanquam ſi quis dicat, quoniam oleaſter non aſſumitur in Paradiſum dei. Mirabiliter igitur apoſtolus naturā oſtendit noſtram & uniuerſam diſpoſitionē dei in eo ſermone, qui eſt de carne & ſanguine, & oleaſtro. Queadmodum enim oliua neglecta tempore quodam in deſertum relicta, & ſyluestria fructificans ſecundū ſe oleaſter fit, uel rurſum oleaſter diligentiā percipiens, & inſerta in priſtinā naturæ recurrit fructificationem: Sic & homines in negligentia conſtituti, & concupiſcentias carnis tanquam ſyluestria fructificantes, ſecūdum ſuam cauſam infructuoſi iuſtitiæ cōſtituuntur. In eo autem quod dormiant homines, inſeminat inimicus materiam zizaniæ, & propter hoc dominus diſcipulis ſuis uigilare præcepit. Et rurſus qui infructuoſi ſunt iuſtitia, & uelut ſentibus obuoluti homines, ſi diligentiam percipiant, & uelut inſertionem accipientes uerbum dei, in priſtinā ueniunt hominis naturam eam, qua ſecundum imaginem & ſimilitudinem factus eſt dei. Sed quēadmodum oleaſter inſerta, ſubſtantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autē fructus immutat, & aliud percipit uocabulum, iam non oleaſter, ſed fructifica oliua exiſtēs & dicitur: Sic & homo per fidē inſertus, & aſſumens ſpiritū dei, ſubſtantiā quidem carnis non amittit, qualitatē autem fructus operum immutat, & aliud accipit uocabulum, ſignificās illam quæ in melius eſt tranſmutationē, iam non caro & ſanguis, ſed homo ſpiritalis exiſtēs & dicitur. Quemadmodum autem rurſus oleaſter ſi non participat inſertionem, perſeuerat inutilis ſuo domino, per ſuam ſyluestrem qualitatem, & quaſi infructuoſum lignum exciditur, & in ignem mittitur: Sic & homo non aſſumens per fidem ſpiritus inſertionem, perſeuerat hoc eſſe quod erat ante, caro & ſanguis regnum dei nō poſsidens. Bene igitur apoſtolus ait: Caro & ſanguis regnum dei poſſidere non poſſunt, & qui in carne ſunt, deo placere non poſſunt, non ſubſtantiam rejiciens carnis, ſed infuſionem ſpiritus attrahens. Et propter hoc ait, Oportet mortale illud induere incorruptelam: & iterū ait, Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Siquidem ſpiritus dei habitat in uobis. Manifeſtius autē illud adhuc oſtendit dicens, Corpus quidem mortuum propter peccatū, ſpiritus autem uita propter iuſtitiam. Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis. Et rurſus in epiſtola quæ eſt ad Romanos ait: Si enim ſecundum carnem uiuitis, incipietis mori: non conuerſationem quę eſt in carne repellens ab eis, etenim ipſe in carne cū eſſet ſcribebat eis: ſed concupiſcentias abſcidens carnis eas, quæ mortificant hominē, & propter hoc intulit, Si autem ſpiritu opera carnis mortificaueritis, uiuetis. Quicunq; enim ducuntur ſpiritu dei, hi ſunt filij dei. Et ipſas autem operas manifeſtauit quas dicit carnales, quę ſunt

sint, præuidens calumniam infidelium, & ipse semetipsum exponẽs, ne reliquereitur quæstio his, qui infideliter tractant de eo, in epist. quæ est ad Galatas dicẽs, Manifesta aũt sunt opera carnis, quæ sunt, Adulteria, fornicationes, immunditia, luxuria, idololatria, ueneficia, inimicitiæ, cõtentiones, zeli, ira, æmulationes, animositates, irritationes, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessatiões, & his similia, quæ prædico uobis, queadmodum & prædixi, quoniã qui talia agunt, regnum dei non posidebunt. Manifestius prædicans his qui audiunt, quid est, caro & sanguis regnũ dei posidere nõ possunt. Qui enim illa agunt, uere secũdum carnem ambulantes, uiuere deo nõ possunt. Et iterũ spirituales actus intulit uiuificantes hominẽ, id est, insertionem spiritus dicens, Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas, benignitas, fides, lenitas, continentia, castitas, aduersus hæc nõ est lex. Sicut igitur qui in melius profecerit, & fructũ operatus fuerit spiritus, omnimodo saluatur, propter spiritus cõmunionem: Sic is qui remanserit in prædictis carnis operationibus, carnalis uere deputatus, quod nõ assumat spiritum dei, regnum nõ poterit possidere cœlorum. Quemadmodum rursus ipse Apostolus testificatur, An nescitis, dicens Corinthijs, quoniam iniusti regnum dei non hæreditabunt? Nolite errare, ait, neq; fornicarij, neq; idololatræ, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorũ concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnum dei posidebunt. Et hæc, ait, quidam fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Manifestisime ostendit, per quæ perit homo, si perseuerauerit secundum carnem uiuere, & per quæ rursus saluatur. Ea autẽ quæ saluant, ait esse nomẽ domini nostri Iesu Christi, & spiritum dei nostri. Quoniam igitur istic numerauit eas, quæ sunt sine spiritu, carnis operationes, quæ sunt mortiferæ, cõsequẽter his quæ prædicta sunt ab eo, in fine epistolæ ad summam exclamauit, Sicut portauimus imaginẽ eius qui de limo est, ita porteinus & imaginem eius qui de cœlis est. Hoc enim dico fratres, quoniam caro & sanguis regnũ dei possidere nõ possunt. Hoc autem quod ait, Sicut portauimus imaginem eius qui de limo est, simile illi dicto est: Et hæc quidã fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Quãdo igitur portauimus imaginem eius qui est de limo? Scilicet quando hæ quæ prædictæ sunt carnis operationes, perficiebantur in nobis. Quando autem iterum imaginẽ cœlestis? scilicet quando ait, Abluti estis credentes in nomine domini, & accipientes eius spiritũ. Abluti aũt sumus non substantiam corporis, neq; imaginem plasmatis, sed pristinam uanitatis conuersationẽ. In quibus igitur peribamus mẽbris, operãtes ea quæ sunt corruptelæ, in ijsdẽ ipsis uiuificamur, operantes ea quæ sunt

spiritus. Quēadmodum enim corruptelæ est capax caro, sic & incorruptelæ, & quēadmodū mortis, sic & uitæ. Hæc aūt inuicem cedunt, & utraqꝫ nō permanent in idipsum: sed expellitur alterū ab altero, & præsente altero, interit alterū. Si igitur mors possidens hominē, expulit ab eo uitā, & mortuū ostendit, multo magis uita possidens hominē expellit mortē, & uiuentē hominem restituet deo. Si enim mors mortificauit quare uita adueniens non uiuificat hominem? Quemadmodum Esaias ait, Deuorauit mors potens. Et rursus: Deus abstulit omnē lachrymam ab omī facie. Expulsa est aūt pristina uita, quoniā nō per spiritū, sed per afflatum fuerat data. Aliud enim est afflatus uitæ, qui & animalem efficit hominem: & aliud spiritus uiuificās, qui & spiritalem efficit eum. Et ideo Esaias ait, Sic dicit dominus qui fecit cœlum & finxit illud, qui firmauit terrā, & quæ in ea sunt, & dedit afflatū populo qui super eam est, & spiritum his qui calcant illam: Afflatū quidem cōmuniter omni qui super terram est populo dicens datum, spiritum aūt proprie his, qui cōculcant terrenas concupiscentias. Propter quod rursus ipse Esaias distinguens ea quæ prædicta sunt, ait, Spiritus enim à me exiet, & flatū omnem ego feci, Spiritum quidem proprie in deo deputans, quem in nouissimis temporibus effudit per adoptionem filiorum in genus humanum. Afflatum aūt cōmuniter in conditione & factura ostēdens illum. Aliud autem est quod factū est ab eo qui fecit. Afflatus igitur temporalis, spiritus aūt sempiternus. Et afflatus quidem auctus ad modicum, & tempore aliquo manens, deinde obijt, sine spiramento relinquens illud in quo fuit ante. Spiritus aūt circundans intus & foris hominem, quippe semper perseuerans, nunqꝫ relinquens eum. Sed non primo quidem spiritale est, ait Apostolus, hæc tanquam ad nos homines dicēs, sed primo quidem animale est, deinde quod spiritale est, secundum rationem. Oportuerat autem primo plasmari hominem, & plasmatū accipere animam, deinde sic cōmunionem spiritus recipere. Quapropter & primus Adam factus est à domino in animam uiuentē. Secundus aūt in spiritū uiuificantem. Sicut igitur qui in animam uiuentem factus est deuertens in peius perdidit uitam: sic rursus idem ipse in melius recurrens, assumens uiuificantem spiritum, inueniet uitam. Non enim aliud est quod moritur, et aliud quod uiuificatur. Qemadmodū necp aliud quod perit, & aliud quod inuenitur, sed illam quæ perierat ouem inuenit dominus exquirens. Quid ergo erat quod moriebatur? utique carnis substantia, quæ amiserat afflatum uitæ & sine spiramento mortua facta est. Hanc itaqꝫ dominus uenit uiuificaturus, uti quemadmodum in Adam omnes morimur, quoniā animales, in spiritu uiuamus, quoniā spiritales, deponentes nō plasma dei, sed cōcupiscentias carnis, & assumentes spiritum sanctū, sicut Apostolus in epistola ad Colossenses ait, Mortificate

ficate itaque membra uestra quæ sunt super terrã. Quæ sunt autem hæc, ipse exposuit. Fornicationẽ, immunditiam, passionẽ, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est idololatria. Horum depositionẽ Apostolus præconatur, & eos qui talia perpetrant uelut carnem & sanguinem tantum existentes, non posse ait regnum cœlorum possidere. Anima enim ipsorum declinans in peius, et in terrenas concupiscentias descendens, eiusdem cuius & illa sunt participauit appellationis: quæ depone re nos iubens ait rursus in eadem epistola: Expoliantes uos ueterem hominem cum operibus eius. Hoc aũt dicebat nõ ueterem amouens plasmationem: Alioquin oportebat nosmetipsos interficientes separari ab ea quæ est istic cõuersatione. Sed & ipse Apostolus ille existens, qui in uulua plasmatus erat & de utero exierat, scribebat nobis, & uiuere in carne fructus operis confessus est, in epistola quæ est ad Philippẽses dicens, Fructus aũt operis spiritus, est carnis salus. Quis enim alius apparens fructus eius est qui nõ apparet spiritus, quàm maturã efficere carnem, & capacẽ incorruptelæ. Si igitur uiuere in carne hic mihi fructus operis est, nõ utique substantiã contemnebat carnis in eo quod diceret, spoliantes uos ueterem hominem cum operibus eius, sed spoliationem pristinæ nostræ cõuersationis manifestauit, eã quæ ueterescit, & corrũpitur, & propter hoc intulit: Et induẽtes nouum hominẽ eum qui renouatur in agnitionẽ, secundum imaginẽ eius, qui creauit eum. In eo ergo quod ait, qui renouatur in agnitionẽ, demõstrabat, quoniã ipse ille qui ignorans erat ante homo, id est, ignorãs deum, per eam quæ in eum est agnitionẽ renouatur. Agnitio enim dei renouat hominẽ. Et in eo quod dicat secundum imaginem conditoris, recapitulationem manifestauit eius hominis, qui initio secundum imaginem factus est dei. Quoniã autem idem ipse erat Apostolus, qui ex utero generatus fuerat, hoc est, antiqua carnis substantia, ipse in epistola ad Galatas dixit, Quum aũt placuit deo, qui me ex utero matris meæ segregauit, & uocauit per gratiã suam, reuelare filium suum in me, ut euangelizarem eum in gentibus. Non alius erat qui natus fuerat ex utero, sicut prædiximus, & alius qui euangelizabat filium dei: sed idem ille qui ante ignorabat, & persequebatur ecclesiam, reuelatione ei de cœlo facta, colloquente cum eo domino, queadmodũ in tertio libro ostendimus, euangelizabat filium dei Christũ Iesum, qui sub Pontio Pilato crucifixus est, præterita ignorantia exterminata a posteriore agnitione. Quemadmodum cæci, quos curauit dominus, cæcitatem quidem amiserunt, perfectam autem susceperunt substantiam oculorum, & ijsdem ipsis quibus ante non uidebãt oculis, recipiebant uisionẽ, caligine à uisione tantũ exterminata, seruata autẽ substantia oculorũ, ut per quos nõ uiderant oculos, per eos rursus uidẽtes gratias agerent ei, qui rursus uisum eis redintegrauit. Et qui ari-
dam

dam curauit manum, & omnes omnino quos curauit, nõ ea quæ ab initio ex utero ædita fuerant mẽbra mutauerunt, sed eadẽ ipsa salua recipiebant. Fabricator enim uniuersorũ dei uerbũ, qui ab initio plasmauit hominem, à malitia inueniẽs labefactatũ suum plasma omnimodo curauit, hoc quidem & secundũ unumquodq; membrum, sicut et in suo plasmate est: hoc aũt & semel totũ sanum & integrũ reintegrauit hominẽ perfectum eum sibi præparãs ad resurrectionẽ. Quã enim causam habebat carnis mẽbra curare, & restituere in pristinũ characterẽ, si nõ habebant saluari, quæ ab illo curata fuerãt? Si enim tẽporalis erat ab eo utilitas, nihil grande præstitit his, qui ab eo curati sunt. Aut quõ nõ esse capacem carnẽ uitæ, quæ est ab eo, quæ percipit curationẽ ab eo? Vita eñ per curationẽ, incorruptela aũt per uitã efficitur. Qui igitur curationẽ cõfert, hic & uitã, & qui uitã, hic & incorruptelã circundat plasman suo. Dicãt enim nobis hi qui contraria dicunt, id est, qui contradicunt suæ saluti, summi sacerdotis mortua filia, & uiduæ filius qui circa portã mortuus efferebat, & Lazarus qui in monumento quartã habebat diẽ, in quibus resurrexerint corporibus. In ijsdẽ ipsis scilicet in quib. & mortui fuerãt. Si enim non ijsdem ipsis, uidelicet nec ijdem ipsi qui mortui erant resurrexerunt. Sed enim apprehendit, ait, dominus manum mortui & dixit ei, Iuuenis tibi dico, surge: & sedit mortuus, & iussit ei dare manducare, & dedit eum matri suæ. Et Lazarum uocauit uoce magna dicens, Lazare ueni foras, & exiuit, inquit, mortuus, colligatus pedes et manus in fstris: hoc symbolum eius hominis qui inligatus fuerat in peccans. Et propter hoc ait dominus, soluite illum, & dimittite eum abire. Sicut igitur qui curati sunt, in his quæ ante passa fuerũt membra, curati sunt, & mortui ijsdẽ surrexerunt corporibus, membris & corporibus ipsorum percipientibus curationem, & eam uitam quæ dabatur à domino per temporalia præformãte æterna, & ostendente, quoniam ipse est, qui curationem plasmati suo & uitam præstare potest, uti ei de resurrectione quoq; credatur sermo: sic & in fine in nouissima tuba clamãte domino resurrecturi sunt mortui, quemadmodũ ipse ait, Veniet hora in qua omnes mortui qui in monumẽtis sunt audient uocem filij hominis, & exient qui bona fecerũt in resurrectionem uitæ, & qui mala in resurrectionem iudicij. Vani igitur & uere infelices qui sic manifesta & clara nolũt intelligere, sed fugiũt lumen ueritatis, secundũ tragicos semetipsos excæcantes. Et quemadmodum in palæstra insueti concertantes alijs unam quamlibet partẽ corporis totis complectentes manibus, per illud quod detinent cadũt, & cadentes putant se uincere, eo quod contentiose teneant illud, quod primum apprehẽderunt mẽbrum, super hoc autẽ quod ceciderũt, & derisui habentur: Sic aũt & hæretici, caro & sanguis regnũ dei possidere nõ possunt, duas dictiones tollentes à Paulo, neq; sensum

sensum Apostoli perspexerunt, neq; uirtutem dictionum scrutati sunt. Nude autem ipsas dictiones tenentes, circa eas moriũtur, uniuersam dispositionem dei, quantum in ipsis est euertentes. Si enim proprie de carne hoc dictum diceꝛ, & non de carnalibus operationibus, quemadmodũ demonstrabimus, ipsum sibi contrarium Apostolum dicentem ostendent, statim in eadem epistola demonstratiue de carne sic dicentem. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum aũt mortale hoc induerit immortalitatem, tũc fiet sermo q scriptus est, Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors aculeus tuus? Vbi est mors uictoria tua? Hæc autem iuste dicẽtur tunc, quando mortalis hæc, & corruptibilis caro, circa quam & mors est, quæ & quodã dominio mortis pressa est, in uitam conscendens induerit incorruptelam & immortalitatem. Tunc enim uere erit uicta mors, quando ea quæ continet ab ea caro, exierit de dominio eius. Et rursus ad Philippenses ait, nostra autem cõuersatio in cœlis est. Vnde & saluatorem expectamus dominum Iesum, qui trãsfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, ita ut possit secũdum operationem uirtutis suæ. Quid igitur est humilitatis corpus, quod trãsfigurauit dominus conformatũ corpori gloriæ suæ? Manifestũ est, quoniam corpus quod est caro, quod & humiliatur cadens in terra, transfiguratio autem eius, quoniam cum sit mortalis & corruptibilis, immortalis fit & incorruptibilis, non secundum propriam substantiam, sed secũdum domini operationem, qui potest mortali immortalitatem, & corruptibili circundare incorruptibilitatem. Et propter hoc ait in secunda ad Corinthios, ut absorbeatur mortale à uita: qui autẽ perficit nos in hoc ipsum deus, qui dedit nobis pignus spiritus: manifestissime hoc de carne dicens. Nec eñi anima immortalis, neq; spiritus absorbetur à mortali uita, quãdo & caro non mortua, sed uiua & incorrupta perseuerauerit, hymnum dicens deo, qui in hoc ipsum perficit nos. Vt ergo in hoc perficiamur, bene Corinthijs ait, Glorificate deum in corpore uestro. Deus incorruptibilitatis est effector. Quoniam autem non de alio quodam corpore, sed de corpore carnis dicit hoc, manifeste & indubitate, & sine ulla ambiguitate Corinthijs ait, Semper mortificationẽ Iesu in corpore nostro manifestemus. Semper enim qui uiuimus in mortẽ tradimur per Iesum, ut & uita Iesu manifestetur in carne mortali nostra. Et quoniã spiritus cõplectitur carnẽ, in eadẽ epistola ait. Quoniã estis epistola Christi ministrata à nobis, inscripta nõ atramẽto, sed spiritu dei uiui, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Si ergo nunc corda carnalia capacia spiritus fiunt, quid mirũ si in resurrectione eam quæ à spiritu datur capiunt uitam: de qua resurrectione Apostolus ad Philippenses ait, Conformis morti eius si quo modo occurram ad resurrectionẽ quæ est à mor-

à mortuis. In qua igitur alia mortali carne intelligi potest uita manifesta ri, nisi in hac substātia quæ & mortificatur, propter eam quæ est ad deū confeßionem. Quemadmodū ipse dixit, Si secundum hominem cū be stijs Ephesi pugnaui, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Si e enim mortui non resurgunt, neq; Christus resurrexit. Si autē Christus non resurrexit, inanis est prędicatio nostra, inanis est & fides uestra, in uenimur autem & falsi testes dei, quoniam testificamur quod suscitauit Christum, quē nō suscitauit. Si enim mortui non resurgunt, neq; Chri stus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est fides uestra, quoniam adhuc estis in peccatis uestris. Ergo & qui dormierūt in Chri sto, perierunt. Si in uita hac in Christo sperantes sumus tantum, misera biliores omnibus sumus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: quoniam enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. In his igitur omnibus, quem admodum prædiximus, aut cōtraria sentiētem sibimeipsi Apostolum dicent, quantum ad illud, caro & sanguis regnum dei poßidere nō pos sunt: aut iterum malignas & extortas cogentur omnium dictorū facere expositiones, ad transuertendam & immutandam sententiā dictorum. Quid enim dicere habebunt sanū, si conabuntur aliter interpretari hoc quod scribit. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem: &, ut uita Iesu manifestetur in carne mortali nostra, & reliqua omnia, in quibus Apostolus manifeste & clare resurrectionē & incorruptelam carnis prædicat. Cogētur itaq; hæc tanta male interpretari, qui unum nolunt bene intelligere. Quoniā autem non aduersus ipsam substantiā carnis & sanguinis dixit Aposto lus, non poßidere eam regnum dei, ubiq; idem Apostolus in domino Iesu Christo usus est carnis & sanguinis nomine, aliquid quidē, uti ho minem eius statueret: etenim semetipsum filium dicebat hominis. Ali quid autē uti salutē carnis nostræ confirmaret. Si enim nō haberet caro saluari, nequaquam uerbū dei caro factū esset. Et si non haberet sanguis iustorum inquiri, nequaquā sanguinem habuisset dominus. Sed quo niam ab initio uocalis est sanguis, Deus ad Cain dixit, cū occidisset fra trem suum, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Et quoniā haberet exquiri sanguis ipsorum, dixit ad eos qui circa Noe erant, Etenim san guinem animarū uestrarum, exquirā illum de manu omniū bestiarum. Iterum, Qui effundet sanguinem hominis, sanguis pro sanguine eius effundetur. Similiter aūt & dominus his qui habebant eius sanguinem effundere dicebat. Exquiretur omnis sanguis iustus, qui effunditur su per terram, à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinē Zachariæ filij Bara chiæ, quem occidistis inter templū & altare: etiā dico uobis, uenient o mnia ista super generationē istam. Recapitulationem effusionis sangui nis

nis ab initio omnium iustorum & prophetarũ in semetipsum futuram indicans, & exquisitionem sanguinis ipsorum per semetipsum. Nõ autem exquireretur hoc, nisi & saluari haberet: nec in semetipso recapitulatus esset hæc dominus, nisi & ipse caro et sanguis, secundum principalem plasmationem factus fuisset, saluans in semetipso in fine, illud quod perierat in principio in Adam. Si autem ob alteram quandam dispositionem dominus incarnatus est, & ex altera substantia carnem attulit, non ergo in semetipso recapitulatus est hominẽ, adhuc etiam nec caro quidem dici potest. Caro enĩ uere primæ plasmationis è limo factæ successio. Si autem ex alia substantia habere eum oportuit materiam, ab initio ex altera substantiæ parte operatus fuisset fieri conspersionem eius. Nunc autem quod fuit qui perierat homo, hoc salutare factum est uerbum, per semetipsum eam quæ esset ad eum communionem, & exquisitionem salutis eius efficiens. Quod autem perierat, sanguinem & carnem habebat. Limum enim de terra accipiẽs dominus plasmauit hominem, & propter hunc omnis dispositio aduentus domini. Habuit ergo & ipse carnem & sanguinem, non alteram quandam, sed illam principalem patris plasmationem in se recapitulans, exquirẽs quod perierat. Et propter hoc Apostolus in epistola ad Colossenses ait: Et uos cum essetis aliquãdo alienati, & inimici cogitationis eius in operibus malis, nũc autem recõciliati in corpore carnis eius, per mortem eius, exhibere uos sanctos & castos & sine crimine in conspectu eius. In corpore, ait, reconciliati carnis eius, id est, quia iusta caro reconciliauit eam carnem quæ in peccato detinebatur, & in amicitiam adduxit deo. Si quis igitur secundum hoc alteram dicit domini carnem à nostra carne, quoniam illa quidem nõ peccauit, neq; inuentus est dolus in anima eius, nos autem peccatores, recte dicit. Si autem alteram substantiam carnis domino affingit, iam non constabit illi recõciliationis sermo. Reconciliatur em illud quod fuit aliquando inimicitia. Si autem ex altera substantia carnem attulit dominus, iam non illud reconciliatum est deo, quod per transgressionem factum fuerat inimicum. Nunc autem per eam quæ est ad se cõmunicationem, reconciliauit dominus hominem deo patri, reconcilians nos sibi per corpus carnis suæ, & sanguine suo redimens nos, quemadmodum Apostolus Ephesijs ait, In quo habuimus redẽptionẽ per sanguinem eius, remissionem peccatorum. Et rursus eisdem, Vos, inquit, qui aliquando eratis longe, facti estis iuxta, in sanguine Christi. Et iterum, Inimicitias in carne sua, legem præceptorum decretis euacuans: & in omni autem epistola manifeste testatur Apostolus, quoniam per carnem domini nostri, & sanguinem eius nos saluati sumus. Si igitur caro & sanguis sunt, quæ faciunt nobis uitam, non proprie de carne dictum est & sanguine, non posse ea possidere regnum dei. Sed de prædi

ctis carnalibus actibus, qui ad peccatũ trãsuertentes hominẽ, priuantes eum uita. Et propterea in epist. ad Romanos ait: Non ergo regnet peccatũ in corpore mortali uestro ad obediendũ ei: neq; exhibeatis mẽbra uestra arma iniustitiæ peccato, sed exhibete uosmetipsos deo, uelut à mortuis uiuentes, & mẽbra uestra arma iustitiæ deo. Quibus igit mem bris seruiebamus peccato, & fructificabamus morti, ijsdem ipsis membris seruire nos uult iustitiæ, ut fructificemus uitæ. Memor igitur dilectissime, quoniam carne domini redemptus es, & sanguine eius, & tenens caput, ex quo uniuersum corpus ecclesiæ compaginatũ augescit, hoc est, carnalẽ aduentũ filij dei, & deum cõfitens & hominẽ eum firmiter excipiens, utens etiam his ostensionibus quæ sunt ex scripturis facile euertis, quemadmodum demonstrauimus, omnes eas quæ postea afflictæ sunt hæreticorum sententias. Quoniam autem is qui ab initio condidit hominem, post resolutionem eius in terram, promisit eis secũdam generationẽ, Esaias quidem sic ait: Resurgẽt mortui, & surgent qui in monumentis sunt, & lætabuntur qui sunt in terra. Ros enim quod à te est, sanitas est eius. Et iterum: Ego uos aduocabo, & in Hierusalem aduocabimini, & uidebitis, & gratulabitur cor uestrũ, & ossa uestra quasi herba oriũtur, & cognoscetur manus domini his qui colunt eũ. Et Ezechiel autẽ ait sic: Et facta est super me manus domini, & duxit me in spiritu dominus, & posuit me in medio campi, & hic erat plenus ossibus, & circumduxit me super ea in gyrum, & ecce multa super faciem campi arida ualde, & dixit ad me, Fili hominis, si uiuut ossa hæc? & dixi, Domine, tu scis qui fecisti hæc. & dixit ad me, prophetare super ossa hæc, & dices eis, Ossa arida audite sermonem domini. Hæc dicit dominus ossibus his, Ecce ego superduco super uos spiritũ uitæ, & dabo super uos cutem, & dabo spiritum meum in uos, & uiuetis, & cognoscetis quia ego sum dominus. Et prophetaui sicut præcepit mihi dominus. Et factum est cum prophetarem, & ecce terræmotus, & adducebantur ossa unumquodq; ad compaginem suam, & uidi, & ecce super ea nerui, & carnes nascebantur, & ascendebant super ea cutes desuper, & spiritus non erat in eis, & dixit ad me, Ad spiritum propheta fili hominis, & dic spiritui, Hæc dicit dominus, A quatuor spiritibus ueniet insufflatio in mortuos istos, & uiuant. Et prophetaui quemadmodum præcepit mihi dominus, & intrauit in ea spiritus, & uixerunt, & steterunt supra pedes suos collectio multa ualde. Et rursus ait: Hæc dicit dominus, Ecce ago aperiam monumenta uestra, & educam uos de monumentis uestris, & inducam uos in terram Israel, & cognoscetis quia ego sum dominus, cum aperiam ego sepulchra uestra, & reducam de sepulchris populum meum, & dabo spiritum meum in uos, & uiuetis, & ponam uos in terram uestram, & cognoscetis quia ego dominus locutus sum,

&

& faciam, dixit dominus. Demiurgo itaque & hic uiuificante corpora uestra mortua, quemadmodum uidere adest, & resurrectionem eis repromittente, & de sepulchris & monumentis suscitationem & incorruptelam donante: secundum enim lignum uitæ, ait, dies ipsorum erunt: Hic solus deus ostenditur qui hæc facit, & ipse bonus pater benigne uitam donans, his qui ex se non habebant uitam. Et propter hoc manifestissime dominus ostendit se, & patrem quidem suis discipulis, ne scilicet quærerent alterum deum, præter eum qui plasmauerit hominem, & afflatum uitæ donauerit ei, neque in tantam insaniam procederent, uti fingerent per Demiurgum alterum affingerent patrem. Et ideo reliquos quidem omnes quibuscunque propter transgressionem eorũ eueniebant languores, curabat sermone, quibus & dicebat, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat, manifestans quoniam propter inobedientiæ peccatum subsequuti sunt languores hominibus. Ei autem qui cæcus fuerat à natiuitate, iam non per sermonem, sed per operationem præstitit uisum, non uane, neque prout euenit hoc faciens, sed ut ostenderet manum dei, eam quæ ab initio plasmauit hominem. Et propterea interrogantibus eum discipulis, qua ex causa cæcus natus esset, utrum ne sua an parentũ culpa, ait, Nec hic peccauit, neque parentes eius, sed ut manifestarentur opera dei in ipso. Opera autem dei plasmatio est hominis. Hanc enim operationem fecit, quemadmodum scriptura ait, Et sumpsit dominus limum de terra, & plasmauit hominẽ, quapropter dominus expuit in terram, & fecit lutum, & superliniuit illud oculis, ostendens antiquam plasmationem, quemadmodũ facta est, & manũ dei ostendens his qui intelligere possunt, per quam è limo plasmatus est homo. Quod enim in ueteri plasmate prætermisit artifex, uerbum hoc manifeste adimpleuit: uti manifestarẽtur opera dei in ipso, nec iam alteram requireremus manũ, per quam plasmatus est homo, neque alterum patrem: scientes quoniam quæ plasmauit nos initio, & plasmat in uentre manus dei, hæc in nouissimis temporibus perditos exquisiuit nos, suam lucrifaciens & super humeros assumens ouem perditam, et cum gratulatione in cohortem restituens uitæ. Qui autem in uetre plasmat nos uerbum dei, ait Hieremiæ, Priusquam plasmarem te in utero, noui te, & priusquam progredereris de uulua sanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te. Sed & Paulus similiter ait, Quando autem complacuit ei, qui me segregauit ex utero matris meæ, uti euangelizarem eum in gentibus. Cum ergo in uentre à uerbo plasmemur, idipsum uerbum ei qui à natiuitate cæcus fuerat formauit uisionem, eum qui in abscondito plasmator noster est, manifeste ostendens, quoniam ipsum uerbum manifestum hominibus factum fuerat, & antiquam plasmationem Adæ differens, & quomodo factus est, per quam plasmatus est manũ, ex parte to-

tum ostendens. Qui enim uisionem formauit domitus, hic est qui uniuersum hominem plasmauit, uoluntati patris deseruiēs. Et quoniam in illa plasmatione, quæ secundum hominem est, in transgresione factus est homo, indigebat lauacro regenerationis, postquam liniuit lutum super oculos eius, dixit ei. Vade in Siloam & lauare, simul et plasmationē, & eam quæ est per lauacrum regenerationē restituēs ei. Et propter hoc lotus uenit uidens, ut & suū cognosceret plasmatorē, & disceret homo eum qui donauit ei uitā. Excidunt itaq; & hi qui à Valentino sunt, dicētes nō ex hac terra plasmatū esse hominē, sed à fluida materia, & effusa. Ex qua enim terra deus ei formauit oculos, ex hac manifestū est quoniā & ab initio plasmatus est homo. Nō enim cōsequens erat aliūde quidē oculos, aliūde aūt reliquum corpus plasmatū esse. Quēadmodum nec cōsequens est alterū quidem corpus, alterū uero plasmasse oculos. Sed idem ipse qui ab initio plasmauit Adam, cū quo & loquebatur pater: Faciamus hominē secūdū imaginē & similitudinē nostram, in nouissimis tēporibus semetipsum manifestans hominibus, ei qui ab Adam cæcus fuerat formauit uisionē. Et propter hoc scriptura significās quod futurū erat, ait, abscondito Adam propter inobedientiā, Dominū uenisse uespere ad eū, & dixisse, Vbi es? hoc est, quoniā in nouissimis temporibus idipsum uenit uerbū dei aduocare hominē, recōmemorans in eo opera sua, in quibus degēs absconditus fuerat domino. Quēadmodū uespere locutus est exquirens illum deus, sic & in nouissimis tēporibus per eandem uocē uisitauit exquirens genus eius. Et quoniā ex hac quę secundū nos est terra, plasmatio fuit Adę, scriptura dicit dixisse deū, Et in sudore uultus tui manducabis panē tuū, quoadusq; cōuertaris in terrā, ex qua sumptus es. Si igitur in aliquā alteram terrā reuertuntur post mortē corpora nostra, cōsequens est ea inde & substantiā habere. Si uero in hanc ipsam, manifestum est quoniā ex hac plasmatio & facta est, quomodo & dominus fecit manifestum, ex eadem oculos formans. Et manu itaq; reliqua ostensa dei, per quam plasmatus est quidē Adam, plasmati autem sumus & nos, & cum sit unus & idem pater, cuius uox ab initio usq; ad finem adest plasmati suo, & substantiam plasmatis nostri per euangelium ostendens manifeste, iam non oportet quærere alium patrem præter hunc, neq; aliam substantiā plasmationis nostræ præter prædictam, & ostensam à domino. Neque alteram manum dei præter hanc quæ ab initio usq; ad finem conformat nos, & coaptat uitam, & adest plasmati suo, & perficit illud secundum imaginem & similitudinem suam dei. Tunc autem hoc uerbum ostensum est, quando homo uerbum dei factum est, semetipsum homini & hominem sibimetipsi assimulās, ut per eam quæ est ad filium similitudinem, preciosus homo fiat patri. In præteritis enim temporibus dicebatur quidem secundum imaginem dei fa-

ctum

ctum esse hominem, non autem ostendebatur. Adhuc enim inuisibile erat uerbum, cuius secundum imaginem homo fuerat, propter hoc autem & similitudinem facile amisit. Quando autem caro uerbum dei factum est, utraq; confirmauit: & imaginem enim ostendit ueram, ipse hoc fiens quod erat imago eius, & similitudinem firmans restituit, consimilem faciens hominem inuisibili patri, per uisibile uerbum. Et non solum autem per ea quæ prædicta sunt & patrem & semetipsum manifestauit dominus, sed etiam per ipsam passionem. Dissoluens enim eam quæ ab initio in ligno facta fuerat, hominis inobedientiam, obediens factus est usq; ad mortem, mortem autem crucis, eam quæ in ligno fuerat inobedientiam sanans. Non autem per eandem uenisset exoluere eam quæ fuerat erga plasmatorem nostrum inobedientiã, si alterum annunciabat patrem: quoniam autem per hęc per quæ nõ obediuimus deo, & non credidimus eius uerbo, per hæc eadem obedientiam introduxit, & eam quæ esset erga uerbum eius ostẽsionem, per quæ manifeste ipsum ostendit deum: quem in primo quidem Adam offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem Adam recõciliati sumus, obedientes usq; ad mortem facti. Neq; enim alteri cuidam eramus debitores, sed illi cuius præceptum trãsgressi fueramus à principio. Est autem hic Demiurgus, qui secundum dilectionem quidem pater est, secundum autem uirtutem dominus, secundum autem sapiẽtiam factor & plasmator noster, cuius & præceptum transgrediẽtes, inimici facti sumus eius. Et propter hoc in nouissimis temporibus in amicitiam constituit nos dominus per suam incarnationem mediator dei et hominum factus, propitians quidem pro nobis patrem, in quem peccaueramus, & nostram inobedientiam consolatus: nobis autem donans eam quæ est ad factorem nostrum conuersationem & subiectionem. Qua propter in oratione dicere nos docuit, Et remitte nobis debita nostra, utiq; quoniã hic est pater noster, cuius eramus debitores, transgressi eius præceptũ. Quis aũt est hic? Vtrum ne incognitus aliquis, & nulli nunq; præceptum dans pater? An uero qui à scripturis prædicat deus, cui & debitores eramus, transgressi eius præceptum? Datum est autem præceptum homini per uerbum. Audiuit enim Adam, ait, uocẽ domini dei. Bene igitur uerbum eius ad hominem dicit, remittuntur tibi peccata, idem ille in quem peccaueramus in initio, remissionem peccatorum in fine donans. Aut si alterius quidẽ transgressi sumus præceptũ, alius aũt erat, qui dicit, remittunt tibi peccata tua, neq; bonus, neq; uerax, neq; iustus esthuiusmodi. Quõ enim bonus qui non ex suis donat? aut quomodo iustus, qui aliena rapit? Quomodo aũt recte remissa sunt peccata, nisi ille ipse in quem peccauimus donauit remissionem, per uiscera misericordiæ dei, in quibus uisitauit nos per filium suum? Qua propter & curato paralytico,

uidentes, inquit, populi, clarificauerunt deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Quem igitur deum clarificauerunt circunstantes populi, nunquid nam ab hæreticis inuētum incognitum patrem? Et quomodo eum qui in totum non cognoscebatur ab eis, glorificabant? Manifestum est ergo, quoniam eum qui in lege à prophetis prædicatus est deus, glorificabant Israelitæ, qui & est pater domini nostri, & propter hoc docebat homines in sensu per ea signa quæ faciebat dare gloriam deo. Si autem ab altero quidem patre ipse uenisset, alterum autem patrem glorificabant homines, uidentes eius uirtutes, ingratos eos in eum patrem qui miserat curationem, efficiebat. Sed quoniam ab eo, à quo deus unigenitus filius uenerat ad salutem hominū, & incredulos per eas quas faciebat uirtutes prouocabat dare gloriam patri, & nō recipientibus aduentum filij eius, & propter hoc non credentibus quæ ab eo fiat remissionem pharisæis, dicebat, ut sciatis quoniam potestatem habet filius hominis remittere peccata: & hoc cum dixisset iussit paralyticum hominem tollere grabbatum super quem iacebat & ire in domū suam: propter hoc quidem efficit, confundens incredulos, & significans quoniam ipse est uox dei per quam accepit homo præcepta, quæ supergressus est, & factus est peccator: ex peccatis enim paralysis subsequuta est. Peccata igitur remittens, hominem quidē curauit, semetipsum autem manifeste ostendit quis esset. Si enim nemo potest remittere peccata nisi solus deus, remittebat autem hæc dominus, & curabat homines, manifestum est, quoniam ipse erat uerbum dei, filius hominis factus, à patre potestatē accipiens, quomodo homo, & quomodo deus: & quomodo homo cōpassus est nobis, tanquam deus misereatur nostri, & remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus deo. Et ꝓpter hoc Dauid prædixit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus homo cui non imputauit dominus peccatum: eam quæ per aduentum eius est remissionem præmonstrās, per quam deleuit chirographum, debita nostra, & affixit illud cruci: uti quemadmodum per lignum facti sumus debitores deo, per lignum accipiamus nostri debiti remissionem. Hoc & per alios quidem multos, iam autem & per Helisæum prophetam significanter ostensum est. Cum enim qui cum illo erant cōciderent ligna ad fabricationem tabernaculi, & ferrum excussum de securi cecidisset in Iordanem, & non inueniretur ab ipsis: ueniens Helisæus ad ipsum locum, cum didicisset quid esset factum, lignum in aquam misit. hoc autem cum fecisset supernatauit ferrum securis, & de superficie aquæ sumpserunt illud, qui ante amiserant: per operationem ostendente propheta, quod firmum uerbum dei, quod per lignum negligēter amiseramus, nec inueniebamus, recepturi essemus iterum per ligni dispositionē. Quoniā autem securis similis est uerbo dei,
Ioan-

Ioannes Baptista ait de eo, Iam autem securis ad radicem arborum posi ta est. Et Heremias similiter ait, Verbum domini quemadmodū bipennis cædens petram. Hoc ergo uerbum absconditum à nobis per lignum, manifestauit quemadmodum prædiximus ligni dispositio. Quoniā per lignum iterum manifestū omnibus factum est, ostendens altitudinem & longitudinem & latitudinem in se: & quemadmodum dixit quidam de senioribus per extēsionem manuum duos populos ad unum deum congregans. Duæ quidem manus, quia & duo populi dispersi in fines terræ: unum autē medium caput, quoniam & unus deus super omnes & in omnibus nobis. Et talem uel tantā dispositionē non per alienas, sed per suas efficiebat conditiones, neque per ea quæ ex ignorantia & labe facta sunt, sed per ea quæ ex sapientia & uirtute patris eius substantiam habuerunt. Nec enim iniquus ut aliena cōcupiscat, nec indigēs, ut non per sua propria suis proprijs efficiat uitam, sua utens cōditione ad hominis salutem. Nec enim portasset illum conditio, si ignorantiæ & labis esset emissio. Quoniam enim ipsum uerbum dei incarnatum suspensum est super lignū per multa ostendimus. Et ipsi autē hæretici crucifixum cōfitentur. Quō igitur ignorātiæ & labis emissio, eum qui continet uniuersorum agnitionē, & sit uerus & perfectus, portare potuit? Aut quomodo ea quæ abscondita est à patre, & multū separata conditio, portauit eius uerbum? Si aūt ab angelis hæc facta est, siue ignorantibus eum qui super omnia est deus, siue scientibus, cū dixerit dominus, Quoniam ego in patre, & pater in me est, quomodo patrem & filium simul fabricatio angelorum portare sustinuit? Quomodo aūt ea quę extra pleroma est conditio, cepit eum qui cōtinet uniuersum pleroma? Cum igitur hæc omnia impossibilia sint, & comprobationem nō habeant, illud solum uerum est ecclesiæ præconium, quoniā propria conditio, quæ ex uirtute & arte & sapientia dei substitit, portauit eum, quæ quidē secundum inuisibilitatē à patre portatur, secundum uisibile autem è cōtrario portat eius uerbum: & hoc est uerum. Pater enim cōditionem simul & uerbum suum portās, & uerbum portatum à patre præstat spiritum omnibus, quemadmodum uult pater, Quibusdam quidem secundū conditionem, quod est conditionis, quod est factum: quibusdam autem secundum adoptionem quod est ex deo, quod est generatio, & sic unus deus pater ostenditur, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus. Super omnia quidem pater & ipse est caput Christi: per omnia aūt uerbum, & ipse est caput ecclesiæ: in omnibus autem nobis spiritus, & ipse est aqua uiua, quam præstat dominus in se recte credentibus, & diligentibus se, & scientibus, quia unus pater qui est super omnia, & in omnibus nobis. Testimonium perhibet his & Ioannes domini discipulus in Euangelio, dicēs, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud

deum, & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde de ipso uerbo dixit, In hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, In sua propria uenit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit illis potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum significans eius secundum hominem dispensationem dixit, Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et iterum intulit, Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à patre, plenum gratia & ueritate. Manifeste ostendens audire uolentibus, id est aures habentibus, quoniam unus deus pater super omnes, & unum uerbum dei per quod omnes, per quem omnia facta sunt: & quoniam hic mundus proprius ipsius, & per ipsum factus est, uoluntate patris, & non per angelos, neq; per apostasiam, & defectionem, & ignorantiam, neq; per uirtutem aliquam prunici, quam & matrem appellant quidam, neq; per alium quendam mundi factorem ignorantem patrem. Mundi enim factor uere uerbum dei est. Hic autem est dominus noster, qui in nouissimis tēporibus homo factus est, in hoc mundo existens, & secundum inuisibilitatem cōtinet quæ facta sunt omnia & uniuersa conditione infixus, quoniā uerbum dei gubernans, et disponens omnia, & propter hoc in sua inuisibiliter ponit. Et caro factum est uerbum, & pepēdit super lignum, uti uniuersa in semetipsum recapitularetur. Et sui proprij illum non receperunt homines, quemadmodū uti uniuersa manifestauit in populo, Et erit uita tua pēdens ante oculos tuos, & non credes uitæ tuæ. Qui igitur non receperunt illum, nō accepe runt uitam. Quotquot aūt receperunt illum, dedit illis potestatem filios dei fieri. Ipse est enim qui uniuersam potestatē habet à patre, quoniā uerbum dei & homo uerus, inuisibilibus quidem principans, rationabiliter & sensibiliter legem statuens, uniuersa quæq; in suo perseuerare ordine, Super uisibilia autem, & humana regnans manifeste, & omnibus dignum superducens iustum iudicium. Quemadmodum & Dauid manifeste significans, ait, Deus noster manifeste ueniet, & non tacebit. Deinde & quod ab eo superinducitur iudiciū, manifestauit dicens, Ignis in conspectu suo ardebit, & in circuitu eius tempestas ualida, Aduocauit cœlum de sursum, & terram discernere populum suum. Manifeste itaq; in sua propria ueniente domino, & sua propria eum baiulante conditione quæ baiulatur ab ipso, & recapitulationem eius quæ in ligno fuit inobedientiæ, per eam quæ in ligno est obedientiā faciente, & seductione illa soluta, qua seducta est male, illa quæ iam uiro destinata erat uirgo Eua, per ueritatem euangelizata est bene ab angelo iam sub uiro uirgo Maria. Quemadmodum enim illa per angelicum sermonem seducta est, ut effugeret deum præuaricata uerbum eius, Ita & hæc per angelicum

gelicum sermonem euangelizata est, ut portaret deum, obediens eius uerbo. Et sicut illa seducta est ut effugeret deum, Sic hæc suasa est obedire deo, uti uirginis Euæ uirgo Maria fieret aduocata: Et queadmodum astrictum est morti genus humanũ per uirginẽ, soluatur per uirginem, æqua lance disposita uirginalis inobedientiæ, per uirginalem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccatum per correptionẽ primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudentia deuicta in columbæ simplicitate, uinculis autẽ illis resolutis, per quæ alligati eramus morti. Indocti omnes hæretici & ignorantes dispositiones dei, & inscij eius quæ est secundum hominẽ dispensationis, quippe cæcutientes circa ueritatem ipsi suæ contradicunt saluti. Alij quidem alterum introducentes præter Demiurgum patrem. Alij autẽ ab angelis quibusdam dicentes factum esse mundum, & substãtiam eius. Alij quidem porro & longe separatum ab eo qui est secundum ipsos patre à semetipso fuisse, & esse ex se natum. Alij autem in his quæ continentur à patre de labe & ignorantia substantiam habuisse. Alij autem manifestum aduentum domini contemnunt, & incarnationem eius non recipientes. Alij autem rursus ignorantes uirginis dispensationẽ, ex Ioseph dicunt eum generatum. Et quidã quidem neq; animã suam, neq; corpus recipere posse dicunt æternam uitam, sed tantum hominem interiorem. Esse autẽ hunc eum qui in eis sit sensus uolunt, quem & solum ascendere ad perfectum decernunt. Alij autem anima saluata non participari corpus ipsorum eam quæ est à deo salutem, quemadmodum in primo diximus libro, in quo & argumẽta eorum omnium enarrauimus, & inualidum ipsorum, & inconstabile in secundo ostendimus. ἐνῦσε

OMnes enim hij ualde posteriores sunt quàm episcopi, quibus apostoli tradiderunt ecclesias, & hoc in tertio libro cum omni diligentia manifestauimus. Necessitatẽ ergo habent prædicti hæretici, quoniã sint cæci ad ueritatem, alterã & alterã ambulare exorbitantes uiam: & propter hoc incõsonanter & inconsequenter dispersa sunt uestigia doctrinæ ipsorum. Eorũ aũt qui ab ecclesia sunt semita circũiens mundum uniuersum, quippe firmam habens ab apostolis traditionem, & uidere nobis donans omnium unam & eandem esse fidem, omnibus unum & eundem deum patrem recipientibus, & eandem donationẽ spiritus scientibus, & eadem meditantibus præcepta, & eandem figuram quæ est erga ecclesiam ordinationis custodientibus, & eundem expectantibus aduentũ domini, & eandem salutẽ totius hominis, id est animæ & corporis sustinẽtibus, & ecclesiæ quidem prædicatio uera & firma, apud quam una & eadem salutis uia in uniuerso mũdo ostẽditur. Huic enim creditũ est lumen dei, & propter hoc sapientia dei, per quã saluat homines in exitu canitur, In plateis autem fiducialiter agit, in summis muris

prædicatur, In portis autem ciuitatis constanter loquitur. Vbicꝫ enim ecclesia prædicat ueritatem, & hæc est ἑπτάμυχος lucerna Christi baiulans lumen. Qui ergo relinquūt præconium ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista. Tales sunt autem omnes hæretici, & qui se plus aliquid præter ueritatē inuenire putant, sequētes ea, quæ prædicta sunt uarie, & multiformiter, & imbecille facientes iter, de ijsdē non semper easdem sententias habentes, uelut cæci à cæcis circumducuntur, iuste cadent in sublatentem ignorātiæ foueam, semper quærentes, & nunquam uerum inuenientes. Fugere igitur oportet sententias ipsorum, et intentius obseruare ne coniurgemur ab ipsis, confugere autem ad ecclesiam, & eius sinu educari, & dominicis scripturis enutriri. Plantata est enim ecclesiæ paradisus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno paradisi escas mādūcabis, ait spiritus dei, id est ab omni scriptura dominica manducate. Super elato aūt sensu, ne manducaueritis, necꝫ tetigeritis uniuersam hæreticam dissensionem. Ipsi enim confitentur semetipsos agnitionem habere boni, & mali, & super deum qui fecit eos, iaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiūt quàm est mensura sensationis. Quapropter & Apostolus ait, Nō plus sapere quàm oporteat, sed sapere ad prudentiā: ut non illorum manducantes agnitionem, eam quæ plus quàm oportet sapit, proijciamur de paradiso uitæ, In quē dominus inducit eos qui obediūt præconio eius, recapitulās in se omnia quæ in cœlis & quæ in terra sunt, & quæ in cœlis spiritualia sunt, quæ aūt in terris secundū hominē est dispositio. Hęc igitur in semetipso recapitulatus est, adunans hominem spiritui, & spiritū collocans in homine, ipse caput spiritus factus est, & spiritum dans esse hominis caput: per illum enim uidemus, & audimus, & loquimur.

OMnia ergo recapitulans recapitulatus est, & aduersum inimicum nostrum bellum prouocans, & elidens eum qui initio in Adam captiuos duxerat nos, & calcans eius caput, quemadmodum habet in Genesi dixisse serpenti deum, Et inimicitiam ponam inter te & inter mulierem, & inter semen tuum, & semen eius: ipse tuum obseruabit caput, & tu obseruabis eius calcaneum. Ex eo enim qui ex muliere uirgine habebat nasci secundum multitudinem Adam præconabatur obseruans caput serpētis, id est semen, de quo ait Apostolus in epistola ad Galatas, Legem factorum positam, donec ueniret semen, cui promissum est. Manifestius autem adhuc in eadem ostēdit epistola, dicens: Cum aūt uenit plenitudo tēporis, misit deus filium suum, factū de muliere. Necꝫ enim iuste uictus fuisset inimicus, nisi ex muliere homo esset, qui uicit eum. Per mulierem enim homini dominatus est ab initio, semetipsum cōtrarium statuens homini. Propter hoc & dominus semetipsum filiū homi

nis

Marginal note: id est, septē calculos habēs

nis confitetur, principalem hominem illum, ex quo ea quæ secundum mulierem est plasmatio facta, in semetipso recapitulans: uti quemadmodum per hominem uictum descendit in mortem genus nostrum, sic iterum per hominem uictorem ascendamus in uitam. Et quemadmodum accepit palmam mors per hominē aduersus nos, sic iterum nos aduersus mortem per hominem accipiamus palmam. Non autem dominus antiquam illam & primam aduersus serpentem inimicitiam in semetipso recapitulatus fuisset, adimplens promissionem Demiurgi, & perficiens præceptum eius, si ab alio uenisset patre: sed quoniam unus et idem est, qui ab initio plasmauit nos, & in fine filium suum misit, præceptum eius perfecit dominus, factus ex muliere, & destruens aduersariū nostrū & perficiens hominem secundum imaginē & similitudinem suam. Et propter hoc nō aliunde eum destruxit, nisi ex dictionib. legis, & patris præcepto adiutore eius, ad destructionem & traductionē apostatæ angeli. Primo quidem diebus xl. ieiunans, similiter ut Moyses & Helias, postea esurijt, ut hominem eum uerum & firmum intelligamus, proprium enim est hominis ieiunantis esurire. Deinde autē ut haberet aduersarius ubi congrederetur, Quoniam enim in principio per escam non esurientem hominē seduxit transgredi præceptum dei, in fine esurientē non potuit dissuadere eam quæ à deo esset sustinere escam. Tentante enim eo & dicente, Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant: Dominus autem per præceptum legis repulit eum, dicēs. Scriptum est, Non in pane tantum uiuet homo. Ad illud quidem quod ait, Si filius dei es, tacuit. Excæcauit autem eum hominis confessione, & per paternam dictionem primum impetū euacuauit. Quæ ergo fuit in Paradiso repletio hominis per duplicem gustationē, dissoluta est per eam quæ fuit in hoc mundo indigētiam. Ille aūt legaliter explosus, tentabat & ipse per mendacium rursus legitime facere congressionē, in altissimū enim tēpli pinnaculum ducens eum, dixit, Si filius dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quoniā angelis suis deus mandauit de te, & in manibus tollēt te, ne forte offendas ad lapidem pedē tuum: mendaciū abscondens per scripturam, quod faciunt omnes hæretici. Illud enim quod angelis suis mandauit de eo, scriptum erat: mitte te deorsum, de eo nulla dicebat scriptura, sed à semetipso hanc suasionē diabolus afferebat. Dominus itaq; legitime confutauit eum, dicens, Item scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Per eam uocem quæ est in lege ostendens, id quidem quod est secundū hominē, quoniā nō debet homo tentare deum. Quantum aūt ad illum, quoniā in eo homine qui uidebatur nō tentaret dominum deum suū. Elatio itaq; sensus quæ fuit in serpēte, dissoluta est per eam quæ fuit in homine humilitas: & bis iā uictus erat de scriptura diabolus, cum est traductus contraria præcepto dei suadens & secundum senten-

sententiam suam dei hostis ostensus. Qui magne cõfutatus, & quasi semetipsum colligẽs, uniuersam quam habebat uirtutem in mendacium ordinans, tertio ostendit ei seculi regna omnia, & gloriam ipsorum, dicens, quemadmodum meminit Lucas, Hæc omnia tibi dabo: quoniam mihi tradita sunt, & cui uolo do ea, si procidens adoraueris me. Dominus itaq; traducens eũ qui esset, Vade, inquit, satanas: scriptũ est enim, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Denudans eum per hoc nomen, & se ostendens qui erat. Satana enim uerbũ Hebraice apostatam significat. Et tertio itaq; uincens eum, in reliquũ repulit à semetipso, quasi legitime uictũ, & soluta est ea quæ fuerat in Adam præcepti dei præuaricatio, per præceptũ legis, quod seruauit filius hominis, non trãsgrediens præceptum dei. Quis ergo dominus deus, cui testimoniũ perhibet, quem nemo tentauit, & quem omnes adorare oportet, & ipsi soli seruire? Omnimodo ille est sine dubio qui & legem dedit deus. Hęc enim in lege prædicta fuerant, & per legis sententiã ostendit dominus, quoniam lex quidem à patre uerbum deum annũciat: Apostata autem dei angelus, per illam destruitur uoce traductus qui sit, & uictus à filio hominis seruante dei præceptum. Quoniam enim initio homini suasit transgredi præceptum factoris, & ideo eum habuit in sua potestate, potestas aũt eius est transgressio & apostasia, & his colligauit hominem, per hominem ipsum iterum oportebat uictum eum contrario colligari ijsdem uinculis quibus alligauit hominem, ut homo solutus reuertatur ad suum dominum, illa uincula relinquẽs, per quæ ipse fuerat alligatus, id est transgressionem. Illius enim colligatio, solutio facta est hominis, quoniam non potest aliquis intrare in domũ fortis, & uasa eius diripere, nisi primum ipsum fortem alligauerit. Cõtrario ergo in sermone eius qui omnia fecit dei: traducens eũ dominus, & subijciens per præceptũ, præceptum autem dei lex, fugitiuum eum, & legis transgressorẽ & apostatam dei ostendens, postea iam per uerbum cõstanter eum colligauit, quasi suum fugitiuũ, & diripuit eius uasa, id est eos qui ab eo detinebantur homines, quibus ipse iniuste utebatur. Et captiuus quidem ductus est iuste is, qui hominem iniuste captiuũ duxerat: qui autem ante captiuus ductus fuerat homo, extractus est à possessoris potestate, secũdum misericordiã dei patris: qui misertus est plasmati suo, & dedit salutem ei per uerbum, id est per Christum redintegrans: ut experimẽto discat homo, quoniam nõ à semetipso, sed donatione dei accepit incorruptelam. Sic igitur manifeste ostẽdente domino, quoniam dominus uerus, et unus deus, qui à lege declaratus fuerat, quem enim lex præconauerat deum hunc spiritus ostendit patrem, cui & seruire soli oportet discipulos Christi: & per eas quæ sunt in lege sententias aduersarium nostrum euacuante, lex autem Demiurgum laudare deũ, & ipsi soli seruire iubet

nobis

nobis: iam non opottet quærere alium patrem præter hunc aut super
hunc, quoniam unus deus qui iustificat circuncisionẽ ex fide & præpu-
tium per fidem. Si enim alius quis erat super hunc perfectus pater, ne-
quaquam per huius sermones & præcepta destruxisset satanam. Nec e-
nim ignorantia per alteram potest dissolui ignorantiã, quemadmodum
neq; per labem labes euacuari. Si igitur lex ex ignorãtia & labe est, quo
modo sententiæ quæ in ea sunt, diabolicam ignorantiam absoluere po-
terant & fortem uincere? Neq; enim à minori, neq; ab æquali fortis
uinci potest, sed ab eo qui plus potest. Plus autem potest super omnia
uerbum dei, qui in lege quidem uociferatur, Audi Israel, dominus deus
tuus, deus unus est, & diliges dominum deum tuum ex tota anima tua,
& hunc adorabis, & huic seruies. In euãgelio autem per has easdem sen
tentias destruens apostasiam, & patris uoce deuicit fortem, & legis præ
ceptum suas sententias confitetur, dicens, Non tentabis dominum de-
um tuum. Nec enim per alienam sed per propriam patris sui sentẽtiam
destruxit aduersarium, & fortem uicit. Nos aũt solutos per ipsum præ-
ceptum docuit, esurientes quidẽ sustinere eam quæ à deo datur escam,
in sublimitate autem positos uniuersi chrismatis, uel operibus iustitiæ
confidentes, uel ministrationis supereminentia adornatos, nequaq; ex-
tolli, neq; tentare deũ, sed humilia sentire, & præ manu habere, Nõ ten-
tabis dominum deum tuum, quẽadmodum & Apostolus docuit, Non
alta, ait, sentientes, sed humilibus consentientes. Nec diuitijs, nec gloria
mundi, neq; præsenti phantasia capi, Scire autem quoniam dominum
deum tuum adorare oportet, ipsi soli seruire, & non credere ei, qui falso
promisit ea quæ nõ sunt sua, dicens, Hæc omnia tibi dabo, si procidens
adoraueris me. Ipse enim confitetur, quoniam adorare eum, & uolunta-
tem eius facere, cadere est à gloria dei. Et quid aut suaue, aut bonum par
ticipare potest qui cecidit? Aut quid aliud sperare & expectare potest,
qui talis est, nisi mortẽ? Ei enim qui cecidit, proxima mors est. Deinde
nec illa ipsa quæ promisit præstabit: quomodo enim pręstabit ei qui ce
cidit? Deinde quoniam dominatur hominibus, & ei ipsi deus, & nolen
te patre nostro qui est in cœlis, neq; passer cadet in terrã. Illud igitur qđ
ait, hæc mibi tradita sunt, & cui uolo do ea, ut in superbiã elatus ait. Ne-
que enim conditio sub eius potestate est, quãdoquidem & ipse unus de
creaturis est. Neq; ipse hominũ regnũ attribuet hominibus, sed secun-
dum ordinationem dei patris, & cætera quæq;, & quæ sunt erga homi-
nes disponuntur. Dominus autem ait, Quoniam diabolus mendax est
ab initio, & in ueritate non stetit. Si itaq; mendax est, & non stans in ue
ritate, uidelicet nõ uerũ dicebat, quoniam hęc omnia mihi tradita sunt,
& cui uolo, do ea, sed mẽdacium loquens. Assuetus enim erat iam ad se
ductionem hominum mentiri aduersus deum. Ab initio enim homini

escam multam cum deus dedisset, ex una autem tantum arbore præcepisset ne manducaret, quemadmodum scriptura dicit dixisse deum ad Adam, Ab omni ligno quod est in paradiso escam manducabis, à ligno autem cognoscendi bonum & malum non manducabitis, qua autē die manducaueritis, morte moriemini. Ille autem mentiens aduersus deum tentauit hominē, quemadmodum scriptura dicit dixisse serpentem mulieri, Quid itacp dixit deus? Ne manducaueritis ab omni ligno paradisi. Et cum illa traduxisset mendacium, & simpliciter retulisset præceptum, in eo quod diceret, ab omni ligno paradisi mādūcabimus, à fructu autem ligni quod est in medio paradiso, dixit deus, ex eo nō māducabitis, necp tetigeritis, ne moriamini: cū didicisset à muliere præceptum dei, astutia usus decepit eam denuo per falsiloquium, dicens, Non morte moriemini. Sciebat em̄ deus, quoniā qua die māducaueritis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dij, scientes bonū & malū. Primo quidē in dei paradiso disputat de deo, quasi absente eo, magnitudinē em̄ ignorabat dei: post deinde ab ipsa discens dixisse dominū, morituros eos si gustassent de prædicto ligno, tertio mendaciū loquens dixit, Non morte moriemini. Sed quoniam deus uerax est, mendax aūt serpens, de effectu ostensum est, morte subsecuta eos qui manducauerūt: simul enim cū esca & mortem adsciuerunt, quoniam inobedientes manducabant. Inobedientia autem dei mortē infert, propter hoc ex eo traditi sunt ei, debitores mortis effecti. In ipsa itacp die mortui sunt, in qua manducauerūt, & debitores facti sunt mortis, quoniam conditionis dies unus, Factus est enim, inquit, uespere & mane dies unus. In ipsa autem hac die manducauerunt, in ipsa autem & mortui sunt. Secundum autem circulum & cursum dierum, secundum quem alia quidem prima, alia autem secunda, & alia tertia uocatur, si quis uelit diligenter discere qua die ex septem mortuus est Adam, inueniet ex domini dispositione. Recapitulās enim uniuersum hominem in se ab initio uscp ad finem, recapitulatus est & mortem eius, manifestum est itacp quoniam in illa die mortem sustinuit dominus, obediens patri, in qua mortuus est Adam, inobediens deo, In qua autem mortuus est, in ipsa & manducauit. Dixit enim deus, In qua die manducabitis ex eo, morte moriemini. Hunc itacp diem recapitulās in semetipsum dominus, uenit ad passionē pridie ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua homo plasmatus est, secundam plasmationem eam quæ est à morte, per suam passionem donans. Quidam autem rursus in millesimum annum reuocant mortem Adæ. Quoniam enim dies domini sicut mille anni, non superposuit autē mille annos, sed intra eos mortuus est, transgressionis adimplens sententiam. Siue ergo secundum inobedientiam quæ est mors, siue quod exinde traditi sint, & facti sunt debitores mortis, siue secundum unum & eundem diem

sexto ab orbe cōdito die peccauit Adam

em

em, in quo manducauerunt & mortui sunt, quoniam una cōditionis di es: siue secundū hunc circulū dierum, quia in ipsa mortui in qua & man ducauerunt, hoc est parasceue, quæ dicitur cœna pura, id est, sexta feria, quā & dominus ostēdit passus in ea: siue secūdū quod nō sit supergressus mille annos, sed in ipsis mortuus sit: secundū omnia ergo quæ signi ficantur, deus quidē uerax, mortui eñ sunt qui gustauerūt de ligno, serpens autem mendax ostensus est, & homicida, sicut dominus ait de eo. Quoniam ab initio homicida est, & in ueritate non stetit. Sicut ergo in principio mentitus est, ita & in fine mētiebatur, dicens, Non enim ipse determinauit huius seculi regna, sed deus. Regis enim cor in manu dei. Et per Salomonem autem ait uerbum, Per me reges regnant, & potesta tes tenent iustitiam. Per me principes exaltantur, & tyranni terræ. Et Paulus apostolus hoc ipsum ait, Omnibus potestatibus sublimioribus subiecti estote, non est enim potestas nisi à deo. Quæ autem sunt, à deo dispositæ sunt. Et iterum de ipsis ait, Non enim sine causa gladium portat, dei enim minister est, uindex in iram ei qui male operatur. Quoniā hæc autem non de angelicis potestatibus, nec de inuisibilibus principibus dixit, quomodo quidam audent exponere, sed de his, quæ sunt secūdum homines potestates, ait, Propter hæc enim & tributa præstatis, ministri enim dei sunt in hoc ipsum seruientes. Hoc aūt & dominus cō firmauit nō faciens quidē quod à diabolo suadebatur, tributorum aūt exactoribus iubens pro se, & pro Petro dare tributū. Quoniā ministri dei sunt, in hoc ipsum deseruiētes. Quoniā enim absistens à deo homo, in tantum efferauit, ut etiam consanguineū, hostem sibi putaret, & in omni inquietudine, & homicidio, & auaritia sine timore uersaretur, imposuit illi deus humanum timorem: nō enim cognoscebant timorē domini: ut potestati hominū subiecti, & lege eorū astricti aliquid assequan tur iustitiæ, & moderentur ad inuicem in manifesto positum gladium timentes, sicut apostolus ait: Non enim sine causa gladium portat: dei enim minister est, uindex in iram ei, qui male operatur. Et propter hoc & ipsi magistratus indumentum iustitiæ leges habentes, quæcunq; iuste & legitime fecerint, de his nō interrogabunt, neq; pœnas dabūt. Quæ cunq; autē ad euersionem iusti inique & impie cōtra legem & more Tyrannico exercuerūt, in his & peribunt iusto iudicio dei, ad omnes æqua liter perueniente, & in nullo deficiente. Ad utilitatem ergo gentiliū terrenum regnum positū est à deo, sed non à diabolo, qui nunq; omnino quietus est, imò qui nec ipsas quidē gentes uult in tranquillo agere, ut ti mentes regnū humanū, nō se alterutrū homines uice piscīū consumāt, sed per legum positiones repercutiant multiplicē gētilium iniustitiam. Et secūdū hoc ministri dei sunt, qui tributa exigūt à nobis, in hoc ipsum seruientes quæ sunt potestates, à deo ordinatæ sunt. Manifestū est, quo

niam mentitur diabolus dicens, Mihi tradita sunt, & cui uolo, do ea, Cuius enim iussu homines nascuntur, huius iussu & reges constituuntur, apti his qui in illo tempore ab ipsis regnantur. Quidam enim illorũ ad correctionem & utilitatem subiectorũ dantur, & conseruationem iustitiæ. Quidam autem ad timorem, & pœnam, & increpationem. Quidam autem ad illusionẽ & contumeliam, & superbiam, quẽadmodũ & digni sunt dei iusto iudicio, sicut prædiximus, in omnibus æqualiter superueniente. Diabolus aũt quippe Apostata existens angelus, hoc tantum potest, quod egit in principio, seducere & abstrahere mentẽ hominis ad transgredienda præcepta dei, & paulatim obscerare corda eorũ conatur seruire ei, ad obliuiscendũ quidem uerum deum, ipsum aũt quasi deum adorare. Quẽadmodum aũt si quis apostata regionẽ aliquam hostiliter capiens, perturbet eos, qui in ea sunt, ut regis gloriã sibi uindicet apud ignorantes quod apostata & latro sit, Sic etiam diabolus cum sit unus ex angelis his, qui super spiritum aeris præpositi sunt, quemadmodum Paulus apostolus in ea quæ est ad Ephesios manifestauit, inuidẽs homini, apostata à diuina factus est lege. Inuidia enim aliena est à deo. Et quoniam per hominẽ traducta est apostasia eius, & examinatio sententiæ eius homo factus est, adhuc magis magisq; semetipsum contrarium constituit homini, inuidens uitæ eius, & in sua potestate apostatica uolens concludere eum. Omnium autem artifex uerbum dei per hominem uincens eum, & apostatam ostendens, è contrario subiecit eum homini. Ecce dicẽs, do uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, ut quemadmodum dominatus est homini per apostasiam, sic iterum per hominẽ recurrẽtem ad deum euacuetur apostasia eius. Et non tantum per ea quæ dicta sunt, sed & per ea quæ erunt sub Antichristo ostenditur, quoniam existens apostata & latro, quasi deus uult adorari, & cum sit seruus, regem uult præconari. Ille enim omnẽ suscipiens diaboli uirtutem, ueniet non quasi rex iustus, nec quasi in subiectiõe dei legitimus: sed impius & iniustus, & sine lege quasi apostata, & iniquus & homicida quasi latro, diabolicã apostasiam in se recapitulans, & idola quidem seponens ad suadendũ quod ipse sit deus, se autem extollens unum idolum, habens in semetipsum reliquorum idolorũ uarium errorem, ut hi qui per multas dominationes adorãt diabolum, hi per hoc unum idolum seruiant ipsi, de quo apostolus in epist. quæ est ad Thessalonicenses secunda ait sic, Quoniã nisi uenerit abscessio primũ, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollit se super omne quod dicitur deus, aut colitur: ita ut in tẽplo dei sedeat, ostẽdens semetipsum tanq; sit deus. Manifeste igitur apostolus ostendit aduentũ eius, & quoniam extollitur super omne quod dicitur deus, uel quod colitur super omne idolum. Hi

enim

enim sunt qui dicuntur quidem ab hominibus, non sunt autem, dīj. Et quoniam ipse se tyrannico more conabitur ostendere deum: super hæc aūt manifestauit & illud quod à nobis per multa ostensum est, quoniam Hierosolymis tēplū per dispositionē ueri dei factū est. Ipse enim apostolus ex sua persona diffinitiue tēplum illud dixit dei. Ostendimus aūt & in tertio libro, nullū ab apostolis ex sua persona deū appellari, nisi eum qui uere sit deus, patrē domini nostri, cuius iussu hoc quod est in Hierosolymis factū est tēplum, ob eas causas quæ à nobis dictæ sunt: in quo aduersarius sedebit, tentans semetipsum Christū ostēdere, sicut & dñs ait, Cum aūt uideritis abominationē desolationis, quæ dicta per Danielem prophetā, stantē in loco sancto, qui legit intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant in mōtes, & qui in tecto est, nō descēdat tollere quicq̃ de domo. Erit enim tunc pressura magna, qualis nō est facta ab initio seculi usq̃ nunc, sed neq̃ fiet. Daniel aūt nouissimi regni finē respiciens, id est nouissimos decē reges, in quos diuideretur regnum illorū, super quos filius perditionis ueniet, cornua dicit decē nasci bestiæ, & alterum cornu pusillum nasci in medio ipsorū, & tria cornua de prioribus eradicare à facie eius. Et ecce, inquit, oculi quasi oculi hominis in cornu hoc, & os loquens magna, & aspectus eius maior reliquis uidebatur, & cornu illud faciebat bellū aduersus sanctos, & ualebat aduersus eos, quoad usq̃ uenit uetustus dierū, & iudiciū dedit sanctus altissimi dei & tēpus præuenit, & regnū obtinuerūt sancti. Postea in exolutiōe uisionū dictū est ei. Bestia quarta, regnum quartū erit in terra, quod eminebit super reliqua regna & manducabit omnem terram, & conculcabit eam, & concidet, de decem cornibus eius, decem reges exurgent: & post eos surget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & reges tres deminorabit, & uerba aduersus altissimū deum loquetur, & sanctos altissimi dei conteret, & cogitabit demutare tēpora & legē: & dabitur in manu eius usq̃ ad tempus temporū & dimidium tempus, hoc est triennium & sex menses, in quibus ueniens regnabit super terram. De quo iterum & apostolus Paulus in secunda ad Thessalonicēses simul & causam aduētus eius annuncians sic ait, Et tunc reuelabitur iniquus, quem dñs Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet præsentia aduētus sui, cuius est aduentus secundum operationem satanæ, in omni uirtute, & signis, & portentis mendaciorum, & omni seductione malitiæ percuntibus, pro eo quod dilectionem ueritatis nō receperunt, ut salui fierent. Et ideo mittit eis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Et dominus aūt hoc idem nō credentibus sibi dicebat, Ego ueni in nomine patris mei, & nō recepistis me. Cū alius aūt uenerit in nomine suo illum recipietis, alium dicens Antichristū, quoniam alienus est à do

mino: & ipse est iniquus iudex, qui à domino dictus est, quoniã deum non timebat, neque hominẽ reuerebatur, ad quẽ fugit uidua oblita dei, id est, terrena Hierusalem, ad ulciscendũ de inimico, quod & faciet in tempore regni sui: transferet regnum in eam, & in tẽplo dei sedebit, seducens eos qui adorãt eum quasi ipse sit Christus. Quapropter ait Daniel iterum, & sanctum desolabitur. Et datum est in sacrificiũ peccatũ, & proiecta est in terra iustitia, & fecit, & prospere cessit. Gabriel angelus exsoluens eius uisionem de hoc ipso dicebat. Et in nouissimo regni ipsorũ exurget rex improbus facie ualde, & intelligens quæstiones, & ualida uirtus eius, & admirabilis, & corrumpit, & dirigit, & faciet, & exterminabit fortes, & populum sanctum, & iugum torquis eius dirigetur dolus in manu eius, in corde suo exaltabitur, & dolo disperdet multos, & ad perditionem multorum stabit, & quomodo una manu conteret. Deinde & tẽpus tyrannidis eius significat, in quo tempore fugabuntur sancti, qui purum sacrificium offerunt deo. Et in dimidio hebdomadis, ait, tolletur sacrificiũ & leuatio, & in tẽplo abominatio desolationis & usque ad consummationẽ temporis consummatio dabitur super desolationẽ. Dimidium aũt hebdomadis, tres sunt anni, & menses sex: ex quibus omnibus non tantum quæ sunt Apostasiæ manifestantur, & quæ sunt eius qui in se recapitulatur omnẽ diabolicũ errorem, sed et quoniã unus & idem pater deus qui à prophetis annũciatus est, à Christo autem manifestatus. Si enim quæ à Daniele propheta sunt dicta de fine dominus comprobauit, Cum uideritis dicens, abominationem desolationis, quæ est per Danielem prophetam: Danieli autem angelus Gabriel exolutionem uisionum fecit, Hic autem est archangelus Demiurgi, & hic idem Mariæ euangelizauit manifestũ aduentũ, & incarnationem Christi: Vnus & idem deus manifestissime ostenditur, qui prophetas misit, & filium præmisit, & nos uocauit in agnitionem suã. Manifestius adhuc etiã de nouissimo tẽpore, & de his qui sunt in eo decem regibus, in quos diuidetur quod nunc regnat imperium, significauit Ioannes domini discipulus in Apocalypsi, edisserẽs quæ fuerint decẽ cornua quæ à Daniele uisa sunt, dicens, sic dictum esse sibi, Decem cornua quæ uidisti decem reges sunt, qui regnum non acceperunt, sed potestatem quasi reges una hora accipient. Cum bestia hi unam sententiã habent, & uirtutem & potestatem suam bestiæ dant. Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet eos, quoniam dominus dominorum est, & rex regum. Manifestum est itaque quoniam ex his tres interficiet ille qui uenturus est, & reliqui subijciuntur ei, & ipse octauus in eis, & uastabunt Babylonem, & cõburent eam igni, & dabunt regnum suum bestiæ, & effugabũt ecclesiam. Post deinde ab aduentu domini nostri destruentur, Quoniam enim oportet diuidi regnum, & sic deperire sicut dominus ait. Omne regnũ diuisum in se

in se desolabitur,& omnis ciuitas uel domus diuisa in se non stabit. Di=
uidi igitur & regnum & ciuitatē & domum oportet in decē, & propte=
rea iam partitionem,& diuisionem præfigurauit,& diligenter Daniel fi
nem quarti regni digitos ait pedū esse imaginis, quæ à Nabuchodono
sor uisa est,in quos uenit lapis sine manibus præcisus,& quēadadmodū
ipse ait, Pedis pars quidē aliqua ferrea,& pars aliqua fictilis, quoadusq;
abscisus est lapis sine manibus, & percussit imaginem in pedes ferreos,
& fictiles, & comminuet eos usq; ad finem. Post deinde in exolutione
ait, Et quoniā uidisti pedes, & digitos partem quidem fictilem, partem
autem ferreā, regnū diuisum erit, & radix ferrea erit in eo, quēadmodū
uidisti ferrū cōmixtum testæ: & digiti pedum pars quidē aliqua ferrea,
pars autem aliqua fictilis. Ergo decem digiti pedū hi sunt decē reges in
quibus diuiditur regnum,ex quibus quidam quidē fortes & agiles,siue
efficaces,alij autem pigri & inutiles erunt,& non cōsentient quēadmo=
dum Daniel ait, Pars regni erit fortis,& ab ipsa parte erit minuta, quoni
am uidisti ferrum cōmixtum testæ, cōmixtiones erunt in semine homi=
num,& non erunt adiūcti in uicem, quemadmodum ferrum non cōmi=
scetur cum testa. Et quoniā finis fiet, inquit. Et in diebus regum illorum
excitabit deus cœli regnum, quod in æternum non corrumpetur, & re=
gnum eius alteri populo non relinquetur. Cōminuet & uentilabit om=
nia regna,& ipsum exaltabitur in æternū. Quēadmodum uidisti, quo=
niam de monte præcisus est lapis sine manibus,& cōminuit testam, fer=
rum & æramentū & argētum & aurum. Deus magnus significauit regi
quæ futura sunt post hæc,& uerū est somnium, & fidelis interpretatio
eius. Si ergo deus magnus significauit per Danielē futura,& per filiū cō
firmauit,& Christus est lapis qui præcisus est sine manibus,qui destru=
et tēporalia regna,& æternū inducit, quæ est iustorum resurrectio, Re=
suscitabit, ait, deus cœli regnum, quod in æternū nunq; corrumpetur:
Confutati resipiscant qui Demiurgū respuunt,& nō consentiunt ab eo
patre præmissos prophetas, à quo & dominus uenit, sed asseuerant ex
differētibus uirtutibus factas esse prophetias. Quæ enim à Demiurgo
prædicta sunt similiter per omnes prophetas,hęc Christus in fine perfe
cit, ministrans patris sui uoluntati,& adimplens secundum humanum
genus dispositiones. Qui ergo blasphemant Demiurgum, uel ipsis uer
bis & manifeste quemadmodum qui à Marcione sunt,uel secundum e=
uersionem sententiæ qui à Valentino sunt,& omnes qui falso dicuntur
esse gnostici, organa satanæ ab omnibus deum colentibus cognoscant
esse,per quos satanas nūc & non ante ausus est maledicere deo,qui ignē
æternum præparauit omni apostasiæ. Nam ipse per semetipsum nude
non audebat blasphemare suum dominum, quemadmodū & inino per
serpentem seduxit hominē, quasi latens deum. Bene Iustinus dixit, quo

niam ante domini aduentum, nunq̃ ausus est satanas blasphemare deum, quippe nondũ sciens suam damnationẽ. Quoniam & in parabolis, & allegorijs, & prophetis de eo sic dictum est. Post autem aduentũ domini ex sermonibus Christi & apostolorũ eius discẽs manifeste, quoniam ignis æternus ei præparatus est ex sua uolũtate abscedenti à deo, & omnibus qui sine pœnitẽtia perseuerant in apostasia, per huiusmodi homines blasphemat eum deum, qui iudicium importet: qua sententia condemnatus & peccatum suæ apostasiæ conditori suo imputat, & nõ suæ uoluntati & sententiæ: quemadmodum & qui supergrediuntur leges & postea pœnas dant, queruntur de legislatoribus, sed non de semetipsis. Sic autem & diabolico spiritu pleni innumeras accusationes inferunt factori nostro, cum & spiritum uitæ nobis donauerit, & legem omnibus aptam posuerit, & nolunt iustum esse iudicium dei. Quapropter & alterum quendam excogitant patrem, neq; curantem neq; prouidentem eorum quæ sunt erga nos, aut etiam cõsentientem omnibus peccatis. Si enim non iudicat pater, aut non pertinet ad eum, aut cõsentit his quæ fiunt omnibus: & si non iudicat, omnes in æquo erunt. Si in eodem dinumerabuntur statu, superuacuus ergo erit aduentus Christi, & contrarius in eo quod non iudicet.

VEnit enim diuidere hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem, & nurum aduersus socrum, & cum duo sint in eodem lecto, unum assumere, & alterum relinquere, ad finẽ iubere messoribus colligere primum zizania, & fasciculos alligare, & comburere igni inextinguibili, triticum autem colligere in horreum: & agnos quidẽ uocare in præparatũ regnum, hœdos autem in æternum ignem mittere, qui præparatus est à patre eius, diabolo & angelis eius. Et quid ẽm uerbum uenit in ruinam & in resurrectionẽ multorum, In ruinam quidem non credentium ei, quibus & maiorem damnationem quàm Sodomorum & Gomorrhæ in iudicio cõminatus, In resurrectionem autem credentium, & facientium uoluntatem patris eius qui est in cœlis. Si ergo aduentus filij super omnes quidem similiter aduenit, iudicialis autem & discretor credentium, & non credentium, quoniam ex sua sententia credentes faciunt eius uoluntatẽ, & ex sua sententia indictoaudientes non accedunt ad eius doctrinã: manifestũ quoniã & pater eius oẽs quidem similiter fecit propriam sententiã unũquemq; habentẽ & sensum similiter: respicit aũt omnia, & prouidet omnibus, solem suum oriri faciens super bonos & malos, & pluens super iustos & iniustos. Et quicũq; erga eum custodiunt dilectionẽ suam, his præstat cõmunionem. Cõmunio autem dei uita, & lumen, & fruitio eorũ quæ sunt apud eum bonorum. Quicunq; autem absistunt secundum sententiam suam ab eo, his eam quę electa est ab ipsis separationẽ inducit. Separatio autẽ dei mors,
&

& separatio lucis tenebræ, & separatio dei amissio omnium quæ sunt apud deum bonorum. Qui ergo per apostasiam amiserunt quę prædicta sunt, quippe desolati ab omnibus bonis, in omni pœna conuersantur, Deo quidem principaliter non à semetipso eos puniente, prosequente autem eos pœna, quoniam sunt desolati ab omni bono. Aeterna autem & sine fine sunt à deo bona, & propter hoc & amissio eorũ æterna & sine fine est. Quemadmodum in immenso lumine qui excæcauerunt semetipsos, uel ab alijs excæcati sunt, semper priuati sunt iucunditate luminis, nõ quod lumẽ pœnã ei inferat cæcitatis, sed quod ipsa cæcitas sui perinducat eis calamitatẽ. Et propter hoc dominus dicebat: Qui credit in me, nõ iudicatur, id est, nõ separatur à deo: adunitus est enim per fidẽ deo. Qui aũt non credit, ait, iam iudicatus est, quoniam non crediderit in nomine unigeniti filij dei, id est, separauit semetipsum à deo uoluntaria sententia. Hoc est enim iudicium, quoniã lumen uenit in hunc mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non uenit ad lumen, ne traducantur opera eius. Qui autem facit ueritatem uenit ad lumen, ut manifestentur opera eius, quoniam in deo est operatus. Quoniam igitur in hoc mundo quidam quidem accurrunt lumini, & per fidem uniunt se deo, alij aũt absistunt à lumine, & separant seipsos à deo:

Venit uerbum dei omnibus aptam habitationẽ inferens, his quidẽ qui in lumine sunt ut fruantur eo, & his quæ in eo sunt bonis: his autem qui in tenebris sunt, ut participetur eis calamitas quæ in eis est. & propter hoc ait, hos quidem qui sunt ad dexteram uocari in regnum patris: illos aũt qui sunt à sinistra in æternum ignem missurum. Semetipsos enim omnibus priuauerunt bonis, & ideo apostolus ait, Pro eo quod dilectionẽ dei non receperunt ut salui fierent, & ideo mittet eis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Illo enim ueniente & sua sentẽtia apostasiam recapitulante in semetipsum: & sua uolũtate & arbitrio operante quæcunq; operabitur: & in tẽplo dei sedente ut sicut Christũ adorent illum qui seducũtur ab illo, quapropter & iuste in stagnum projcientur ignis. Deo aũt secundũ suam prouidentiã præsciente omnia, & apto tẽpore eum qui talis futurus erat immittente ut credant falso, & iudicentur omnes qui nõ crediderunt ueritati, sed consenserũt iniquitati. Cuius aduentũ Ioãnes in Apocalypsi significauit ita, Et bestia quã uiderã similis erat pardo, et pedes eius quasi ursi, os eius quasi os Leonis, & dedit ei Draco uirtutẽ suã, & thronũ suũ, & potestatẽ magnam, & unum ex capitibus eius quasi occisum in mortẽ, & plaga mortis eius curata est, & admirata est uniuersa terra post bestiã, & adorauerunt Draconẽ, quoniã dedit potestatẽ bestiæ, & adorauerunt bestiã, di-

centes, quis similis bestiæ illi, & quis potest regnare cum ipsa. & datum est ei os loquens magna & blasphemiam, & data est ei potestas mensibus xl & duo, & aperuit os suum blasphemum aduersus deum blasphemare nomen eius & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitant, & data est ei potestas super omnem tribum, & populum, & linguã, & gentem, & adorauerunt eam omnes qui habitant super terram, cuius nõ est scriptum nomen in libro uitæ agni occisi à cõstitutione mundi. Si quis habet aures, audiat. Si quis in captiuitatẽ duxerit, & in captiuitatẽ ibit. Si quis gladio occiderit, oportet eum in gladio occidi. Hic est substĩtia & fides sanctorũ. Post deinde & de armigero eius, quem & pseudoprophetam uocat, loquebatur, inquit, quasi Draco, & potestatẽ primæ bestiæ omnem faciebat in conspectu eius: & facit terram & qui habitãt in ea, ut adorent bestiam primam cuius & curata est plaga mortis eius, & faciat signa magna, & ut ignem faciat de cœlo descendere in terram in conspectu hominum, & seducit inhabitantes super terram. Hoc ne quis eum diuina uirtute putet signa facere, sed magica operatione. Et non est mirandum si dæmonĳs et apostaticis spiritibus ministrantibus ei, per eos faciat signa in quibus seducat habitãtes super terram. Et imaginem, ait, iubebit fieri bestiæ, & spiritum dabit imagini, uti & loquatur imago, et eos qui non adorauerint eam faciet occidi. Et characterem autem ait in fronte & in manu dextra faciet dari, ne posit aliquis emere uel uẽdere, nisi qui habet characterem nominis bestiæ uel numerum nominis eius, & esse numerum sexcentos sexaginta sex, quod est, sexies centeni, & deni sexies, & singulares sex. In recapitulatione uniuersæ apostasiæ eius quæ facta est in sex millibus annorum. Quotquot enim diebus hic factus est mundus, tot & millenis annis consummatur. Et propter hoc ait scriptura geneseos. Et consummata sunt cœlum & terra, & omnis ornatus eorum. Et consummauit deus in die sexto omnia opera sua quæ fecit, & requieuit in die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Hoc autem est & antefactorũ narratio, quemadmodum facta sunt, & futurorum prophetia. Est enim dies domini quasi mille anni. In sex autem diebus consummata sunt quæ facta sunt, Manifestum est, quoniam consummatio ipsorũ sextus millesimus annus est. Et propter hoc in omni tempore plasmatus in initio homo per manus dei, id est, filĳ & spiritus, scit secundum imaginem & similitudinẽ dei, paleis quidem abiectis, quæ sunt apostasia, frumento autem in horreũ assumpto, quod est, hi qui ad deum fide fructificãt: & propterea tribulatio necessaria est his qui saluantur quodammodo contriti, attenuati & conspersi per patientiam uerbo dei, ut igniti apti sint ad conuiuium regis:

Ignatius Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrium in deum adiudicatus ad bestias: Quoniam frumẽtum sum Christi, & per dentes bestiarum

bestiarum molor, ut mundus panis dei inueniar. Causas autem reddidimus in his qui sunt ante hūc libris, propter quas passus deus hæc ita fieri: ostendimusq; quoniā omnia quæ sunt talia, pro eo qui saluatur homine facta sunt, illud quod est sui arbitrij, & suæ potestatis maturans ad immortalitatem, & aptabiliorem eum ad æternā subiectionē deo præparans. Et propter hoc conditio insumitur homini: non enim homo propter illam, sed conditio facta est propter hominem. Gentes autē & ipsæ non alleuauerūt oculos ad cœlum, neq; gratias egerūt factori suo, neq; lumen ueritatis uidere uoluerunt, sed sicut mures cæci absconditi in profundo, Insipientia eius te sermo ut stillicidiū de cado, & sicut momentū stateræ, & sicut nihil deputauit, in tantum utiles & aptibiles iustis, quantum utilitatis præstat stipula ad tritici augmentū, & paleas eius in ustionē ad operationē auri. Et propterea cū in fine repente hinc ecclesia assumitur, Erit, inquit, tribulatio qualis nō est facta neq; fiet. Nouissimus enim agon iustorū in quo uincentes coronātur incorruptela. Et propter hoc in bestia ueniēte recapitulatio fit uniuersæ iniquitatis, & omnis doli, ut in ea confluens & conclusa omnis uirtus apostatica in caminū mittatur ignis. Congruenter aūt & nomen eius habebit numerū, Sexcētos sexaginta sex, recapitulās in semetipso omnem quæ fuit ante diluuium malitiæ cōmixtionem, quæ facta est angelica apostasia: Noe enim fuit annorum sexcentorū, & diluuium aduenit terræ delens in resurrectionem terræ propter nequissimā generationē quę fuit tēporibus Noe. Recapitulans aūt & omnē qui fuit à diluuio errorē cōmētatorem Idolorū, & prophetarū interfectionē, et succensionem iustorū. Illa enim quæ fuit à Nabuchodonosor instituta imago, altitudinē quidem habuit cubitorum sexaginta, latitudinē aūt sex: propter quæ & Ananias, & Azarias & Misael non adorantes eam in caminum missi sunt ignis, per id quod euenit prophetantes eam, quæ in finem futura est iustorum succensio, Vniuersa enim imago illa præfiguratio fuit huius aduentus, ab omnibus omnino hominibus ipsum solum decernēs adorari. Sexcenti itaq; anni Noe, sub quo fuit diluuium, propter apostasiam, & numerus cubitorum imaginis, propter quam iusti in caminum ignis missi sunt, numerum nominis significat illius in quem recapitulatur sex milium annorum omnis apostasia, & iniustitia, & nequitia, & pseudoprophetia, & dolus, propter quæ & diluuium superueniet ignis. His autem sic se habentibus, & in omnibus antiquis & probatissimis & ueteribus scripturis numero hoc posito, & testimoniū perhibentibus his qui facie ad faciem Ioannē uiderunt, & ratione docētibus, quoniā numerus nominis bestiæ secundū Græcorū cōputationē per literas quæ in eo sunt, sexcentos habebit, & sexaginta, & sex, hoc est, decadas æquales hecatōtasin, & hecatontadas æquales monasin: Numerus enim qui digitos sex simi liter

Esa.40

liter custoditus recapitulationes ostendit uniuersæ apostasiæ eius quæ initio, & quæ medijs temporibus, & quæ in fine erit: Ignoro quomodo errauerunt quidam sequentes idiotismum, & medium frustrantes numerum nominis, quinquaginta numeros deducentes, pro sex decadis unam decadem uolentes esse. Hoc autem arbitror scriptorum peccatum fuisse, ut solet fieri, quoniã & per literas numeri ponuntur, facile literam Græcam, quæ sexaginta nuntiat numerũ, in iota græcorum literam expansam. Post deinde quidam sine exquisitione hoc acceperunt. Alij quidem simpliciter & idiotice usurpauerunt denarium numerum, Quidam aũt & per ignorantiam ausi sunt & nomina exquirere, habentia falsum erroris numerũ. Sed his quidẽ qui simpliciter, & sine malitia hoc fecerunt, arbitramur ueniã dari à deo, Quotquot aũt secundũ inanẽ gloriam statuunt nomina, cõtinentia falsum numerũ, & quod à se fuerit adinuentũ nomen definierint esse illius qui uẽturus est, nõ sine damno tales exient, quippe qui & semetipsos, & credentes sibi seduxerunt. Et primũ quidem damnũ est excidere à ueritate, & quod non sit arbitrari: post deinde apponẽti uel auferẽti de scriptura pœnã nõ modicam fore, in quã incidere necesse est eum qui sit talis. Subsequetur aũt & aliud nõ quodlibet periculũ eis, qui falso præsumũt scire nomẽ eius. Si eñ aliud quidẽ hi putant, aliud aũt ille habẽs adueniet, facile seducent ab eo, quasi nec dum adsit ille quem caueri cõuenit. Oportet itaq; tales discere, & ad uerum recurrere nominis numerum, ut non in pseudoprophetarum loco deputentur, Sed scientes firmum numerũ qui à scriptura annuntiatus est, id est, sexcentorũ sexaginta sex, sustineant primum quidem diuisionem regni in decem: post deinde illis regnantibus, & incipientibus corrigere sua negotia, & augere suum regnum, qui de improuiso aduenerit regnum sibi uindicans, & terrebit prædictos, habens nomen continens prædictum numerũ, hunc uere cognoscere esse abominationem desolationis. Hoc & apostolus ait, Cum dixerint pax & munitio, tunc subitaneus illis superueniet interitus. Hieremias aũt non solum subitaneum eius aduentum, sed & tribum ex qua ueniet manifestauit dicens: Ex Dan audiuimus uocem uelocitatis equorũ eius à uoce hinnitus decursionis equorum eius commouebitur tota terra, & ueniet & manducabit terram & plenitudinem eius, & ciuitatem & qui inhabitãt in ea: & propter hoc non annumeratur tribus hæc in Apocalypsi cum his quæ saluantur. Certius ergo & sine periculo est sustinere adimpletionẽ prophetiæ, quàm suspicari, & diuinari nomina quælibet, quando multa nomina inueniri possunt habentia prædictum numerum. Et nihilominus quidem erit hæc eadem quæstio. Si enim multa sunt quæ inueniuntur nomina habẽtia numerũ hũc, quod ex ipsis portabit qui ueniet quæritur. Quoniã aũt nõ propter inopiam nominũ habentium numerum nomi

ι decem, ξ sexaginta

nominis eius dicimus hæc, sed propter timorē erga deum, et zelū ueritatis: euan enim nomen habet numerū de quo quærit, sed nihil de eo affirmamus. Sed & Latinos nomē sexcentorum sexaginta sex numerū, ualde uerisimile est, quoniam uerisimum regnum hoc habet uocabulum. Latini enim sunt qui nunc regnant, sed non in hoc nos gloriabimur. Sed & Tεtan prima syllaba per duas Græcas uocales ε & ι scripta omnium nominū quæ apud nos inueniuntur magis fide dignū est. Etenim prędictū numerū habet in se, et literarū etiam sex, singulis syllabis ex ternis literis constantibus, & uetus & semotum: neq; eorū regū qui secundum nos sunt, aliquis uocatus est Titan. Namq; eorū quæ publice adorantur idolorū apud Græcos, & barbaros habet uocabulum: & diuinū putatur apud multos esse hoc nomē, ut etiā sol Titan uocet, ab his qui nunc tenent: & ostentationē quandā continet ultionis, & uindictā inferēris, quod ille simulat se male tractatos uindicare. Tale aūt & antiquū, & fide dignum, & regale, magis aūt & tyrannicū nomen. Cū igitur tantum suasionū habeat hoc nomen Titan, tamē habet uerisimilitudinē ut ex multis colligamus ne forte Titan uocetur qui ueniet: nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseuerantes pronūciabimus, hoc eum nomen habiturum, scientes quoniam si oportet manifeste præsenti tēpore præconari nomē eius, per ipsum utiq; æditū fuisset, qui & Apocalypsim uiderat. Neq; enim ante multū tēporis uisum est, sed penè sub nostro seculo, ad finem Domitiani imperij. Hunc autem numerū nominis ostēdit, ut caueamus illum uenientem, scientes quis est. Nomen aūt eius tacuit, quoniam dignū non est præconari à spiritu sancto. Si enim præconatū ab eo fuisset, fortassis & in multū permaneret, Nunc aūt quoniam fuit, & non est, & ascendit abysso, & in perditionem uadit, quasi qui non sit, sic nec nomen eius præconatum est: eius enim quod non est nomen non præconatur. Cum autem uastauerit Antichristus hic omīa in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in tēplo Hierosolymis, tūc ueniet dominus de cœlis in nubibus in gloria patris, illum quidem & obedientes ei in stagnū ignis mittens, adducens aūt iustis regni tēpora, hoc est requietionē septimam diem sanctificatā & restituēs Abrahæ promissionem hæreditatis: in quo regno ait dominus multos ab oriente & occidente uenientes recūbere cum Abraham Isaac & Iacob. Quoniam autem quidam ex his qui putantur rectè credidisse, supergrediūtur ordinem promotionis iustorū, & modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes. Hæretici enim despicientes plasmationē dei, et non suscipientes salutem carnis suæ. Contemnentes autem & repromissionem dei, & totum supergredientes deum sensu, simul atq; mortui fuerint, dicunt se supergredi cœlum & Demiurgum, & ire ad matrem, uel ad eum qui ab ipsis affingitur patrem.

Qui

Qui ergo uniuersam reprobant resurrectionem, & quantum in ipsis est auferunt eam de medio, quid mirum est, si nec ordinem resurrectionis sciunt, nolentes intelligere, quoniam si hæc ita essent quemadmodū dicunt, ipse utiq; dominus in quem se dicunt credere, non in tertia die fecisset resurrectionem, sed super crucem expirans confestim utiq; abisset sursum relinquens corpus terræ. Nunc autem tribus diebus conuersatus est ubi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo: Commemoratus est dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem dominus, Quemadmodū, ait, Ionas in uentre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem quid est, nisi quia & descēdit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit, Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ quæ se prima uidit, & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meū, sed uade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum. Si ergo dominus legem mortuorum seruauit, ut fieret primogenitus à mortuis, & cōmoratus usq; in tertiā diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, ut etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidē esse hunc mundum qui sit secūdum nos, interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hic corpus, in supercœlestem ascēdere locum. Cum enim dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est: manifestum est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum, definitum eis à deo, Et ibi usq; ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem: post recipientes corpora & perfecte resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & dominus resurrexit, sic uenient ad cōspectum dei. Nemo est enim discipulus super magistrum: perfectus autē omnis erit, sicut magister eius. Quomodo ergo magister noster nō statim euolans abijt, sed sustinens definitum à patre resurrectionis suæ tempus, quod & per Ionam manifestum est, post triduum resurgens assumptus est, Sic & nos sustinere debemus definitum à deo resurrectionis nostræ tempus, prænunciatum à prophetis, & sic resurgentes assumi, quotquot dominus hoc dignos habuerit.

D. IRENAEI, ADVERSVS HAERESES
libri quinti & ultimi, Finis.

RERVM MEMORA-
BILIVM APVD IRENÆVM INDEX, VBI PRIOR

numerus paginam, posterior uersum, notat, per I. H.

Homo

Iusti

Nomen

PROVERBIA

Sacer-

INDICIS FINIS.

BASILEAE PER HIERONYMVM FROBENIVM, ET, NICOLAVM EPISCOPIVM, MENSE MARTIO, M. D. XLVIII.

Corregiose este libro por orden y comission del S.to officio de Sevilla conforme al expurgatorio deste año de 1585. y porque es asi lo firme de mi nombre a 23 de Julio del dicho año.

Fr. [Calander]
Ant.o de [Augustin]

FRO
BEN